Adrian A LUI GHEORGHE

Câtă viaţă, atâta literatură

Notă

Citesc, de când mă ştiu, cu mare plăcere, interviurile, dialogurile, mărturisirile scriitorilor, ale artiştilor în general. Uneori, de cele mai multe ori, descopăr acolo esenţă de artă, esenţă de viaţă. În acelaşi timp ştiu că aproape toată arta este autobiografică, că nu poţi despărţi niciodată la modul abrupt viaţa de artă, de literatură, că şi în cel mai bizar lucru expus pe o pagină există ceva trăit sau imaginat de către un autor.

Am dispus dialogurile din acest volum în ordine alfabetică, mizând pe „democraţia alfabetului", confraţii intervievaţi fiind cu toţii profesionişti ai literaturii române de ieri, de azi. Îmi rămâne firescul regret că nu am reuşit să intru în dialog cu o mulţime de (alţi) confraţi, scriitori care au lucruri importante de spus. Lista lor e aşa de mare, încât îmi este imposibil să o întocmesc fără să las pe dinafară nume importante de care mă leagă fie admiraţia de cititor, fie afecţiunea de prieten. Poate că voi recupera în perioada următoare...! În partea a doua am adunat, ca într-un „contrabalans", câteva interviuri în care sunt eu însumi personaj „în corzi". Le mulţumesc confraţilor care m-au onorat cu atenţia lor... interogativă.

Toate dialogurile pe care le-am realizat cu cei treizeci de scriitori din prima parte a cărţii au apărut în revistele „Antiteze" (2000 – 2004) şi „Conta" din 2010 până în prezent, pe care le-am „diriguit" în calitate de director şi... salahor. Au rămas nepreluate şi alte dialoguri, anchete tematice, lăsate acolo, în „neantul" paginilor de revistă, deliberat, spre bucuria cercetătorilor de peste vreme care le vor descoperi şi, eventual, comenta.

Prima parte a cărţii am intitulat-o „Moartea literaturii se amână", ca o concluzie firească la determinarea cu care confraţii intervievaţi îşi asumă destinele şi misiunea artistică, într-un dezacord bine motivat cu vocile care anunţă starea de comă (indusă?) şi chiar moartea literaturii. Partea a doua am intitulat-o „Muzeul cu ghid orb", ca o răzbunare târzie pentru faptul că editura („Junimea", la nivelul

anilor 1985 – 1987) mi-a refuzat acest titlu de carte la debut, cum mi-a refuzat şi alt titlu, „Amintiri din călătorii amânate”.

Aceste dialoguri pot fi citite, cu un pic de imaginaţie, drept o serie de piese de teatru în care două personaje discută despre starea lumii, a sinelui, a sinelui sinelui. E mult dinamism cultural şi de viaţă în aceste dialoguri, e multă risipă de metaforă, de aforisme, de ficţiune şi afecţiune. De multe ori sinceritatea spunerii este simulare sau dismimulare şi cu atât mai mult pătrundem în teritoriul artei.

Trăim într-o literatură vie care îşi formulează continuu, cu fiecare scriitor nou apărut, limitele şi ilimitările. Cât de mare, cât de importantă se (mai) regăseşte literatura română în contextele nou create de mişcările pe orizontală ale istoriei şi socio-politicii mondiale? Răspunsul îl vor da generaţiile următoare, cărora le încredinţăm ceea ce auz am adunat, în câteva generaţii, literă cu literă…!

O „poveste albă”, pe care o adaug, poate sintetiza, cred, mişcările telurice din lumea literară, din subsolurile ei, de la noi şi de aiurea, ca probă a aleatoriului care ne guvernează până şi cele mai intime întreprinderi. Deci…

Erau odată, buni prieteni, un scriitor mare şi un scriitor mic. Scriitorul mare nu era mare pentru opera lui sau prin vârstă sau prin ceea ce iubise el mai mult. Cum scriitorul mic nu era mic prin operă, prin vârstă sau prin ceea ce iubise el mai puţin. Nu exista nicio explicaţie de ce li se spunea aşa. Un critic (literar) încercase odată să explice de ce scriitorul cel mare se numeşte aşa prin faptul că scrisese mai mult decât scriitorul cel mic. Dar imediat, alt critic, din opoziţie, demonstră că scriitorul cel mic scrisese la fel de mult (sau de puţin) cât şi scriitorul cel mare. Aşa că lucrurile s-au complicat sau s-au limpezit sau au rămas la fel după această intervenţie. Scriitorul cel mare nu suferea că i se spunea aşa, cum scriitorul cel mic nu suferea nici el. Când scriitorul cel mare scrise o carte despre prietenul lui, scriitorul cel mic, cartea a fost imediat recunoscută ca o carte mare. Când scriitorul cel mic a scris o carte despre prietenul lui, scriitorul cel mare, cartea a fost imediat recunoscută ca o carte mică. Un juriu, format numai din critici mari, răsplăti cu un premiu mare cartea

scriitorului cel mare şi cu un premiu mic cartea scriitorului cel mic. Cu banii luaţi de la aceste premii, scriitorul cel mare făcu o călătorie mare iar scriitorul cel mic, o călătorie mică. În călătoria cea mare, scriitorul cel mare muri de o boală groaznică. În călătoria cea mică scriitorul cel mic muri de o boală mai puţin groaznică. O vreme s-a spus că scriitorul cel mare şi scriitorul cel mic nu erau decât una şi aceeaşi persoană. Dar asta de acum mi se pare bârfă şi unde e bârfă, vorba poetului, muzele fug îngrozite.

Piatra Neamţ, 1 martie 2016

Note bio/bibliografice

Adrian A LUI GHEORGHE s-a născut la 6 iulie 1958, în Topoliţa/Grumăzeşti, Neamţ. Absolvent al facultăţii de filologie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, specializarea Română – Limba latină cu licenţa în anul 1986, cu teza „Paradigma erosului în poezia lui Ovidius" (prof. coordonator: Traian Diaconescu). Doctor în Filologie din anul 2004 cu teza „Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului" (Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, prof. coordonator: Petru Ursache). Fondator şi director al revistei de cultură „Antiteze" în perioada 1996 – 2007. Director şi fondator al revistei de cultură, arte, atitudini „Conta", din anul 2010 şi până în prezent. În prezent director al Bibliotecii Judeţene „G. T. Kirileanu" Neamţ.

Cărţi publicate (*selectiv*)

„Ceremonii insidioase" (1985; poezie); „Poeme în alb – negru" (poezie, 1987); „Intimitatea absenţei" (1992; poezie); „Cântece de îngropat pe cei vii" (1993; poezie); „Fratele meu, străinul" (1995; poezie); „Titanic şvaiţer. Momente şi schiţe" (1997, schiţe); „Supravieţuitorul şi alte poeme" (1997; poezie); „Complicitate" (1998; poezie); „Goliath" (1999, proză scurtă); «Îngerul căzut» (2001, poezie); „Bătrânul şi Marta", (un romanţ şi câteva povestiri, 2002; „România pe înţelesul tuturor", (proză politică, 2003); „Gloria milei" (2003; poezie); „Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei?" (2004; eseu social-politic); „Podul" (2004, teatru); „Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului" (eseu, 2004); „Părintele Iustin Pârvu şi morala unei vieţi câştigate" (2005); „Poezii alese" (2006); „O dramă la

vânătoare. Antologie de poezie", (2008); „Frig", roman epistolar, în colaborare cu Aurel Dumitraşcu, (2008; ediţia a II-a în 2013); „Iadul etic, iadul estetic", (2008, conferinţe, studii, eseuri); „Paznicul ploii" (poezie, 2010), „Contribuţii la estetica umbrei" (2012; eseuri, dialoguri, conferinţe); „Părintele Iustin Pârvu: o misiune creştină şi românească" (dialoguri, 2013); „Urma", roman (Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2013); „Laika", roman (Editura „Cartea Românească", 2014), „Luna Zadar", roman (Editura „Cartea Românească", 2016.

* * *

A îngrijit opera postumă a scriitorului Aurel Dumitraşcu (1955 – 1990), a publicat mai multe volume de poezie, jurnale, corespondenţă.

* * *

Traduceri în franceză, rusă, germană, engleză, sârbă, cehă, maghiară, macedoneană, italiană etc.

Premii şi distincţii (*selectiv*)

Premiul Uniunii Scriitorilor din România, în anul 2001, pentru volumul de poezie „Îngerul căzut" şi în anul 2015, pentru romanul „Laika". A primit opt premii ale Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor pentru poezie, proză, eseu, istorie literară. Premiul „Nichita Stănescu" al Serilor de poezie de la Deseşti pentru volumul „Intimitatea absenţei" (1992) şi pentru volumul „Îngerul căzut" (2002); Premiul Salonului Internaţional de Carte de la Oradea pentru „Titanic şvaiţer. Momente şi schiţe" (1997) şi „Complicitate" (1998); Premiul de excelenţă al revistei „Convorbiri literare" (1999); Premiul „George Bacovia" al revistei „Ateneu" pentru întreaga activitate literară (2000); Premiul „Hyperion" al Ministerului Culturii din România şi al Fundaţiei Culturale „Hyperion" pentru volumul „Îngerul căzut" (Ipoteşti, 2002); Premiul Festivalului de literatură româno-canadian «Ronald Gasparic» (Iaşi, 2008); Premiul Naţional de Poezie „Poesis", Satu Mare, octombrie, 2008; Premiul „Balcanica" al poeţilor din Balcani, Brăila, 2010; Meritul Cultural în grad de Cavaler, grad A, în anul 2000 şi Meritul Cultural în grad de Ofiţer, grad A, în anul 2010; Cetăţean de onoare al municipiului Piatra Neamţ din anul 2005.

I.

MOARTEA LITERATURII SE AMÂNĂ

Constantin Acosmei

„Poezia nu este o *meserie*, ci un fel de a trăi, poate chiar o justificare a existenţei. Mi-a dat sentimentul libertăţii, într-o lume în care e dificil să fii un om liber”.

„*M-am deprins din copilărie să văd triumful răului în lume şi n-am mai scăpat niciodată de asta*”.

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Constantin Acosmei*, *ne cunoaştem de ceva vreme*… *Cam de câţi ani*? *Ce îţi aminteşti de perioada în care ne-am cunoscut*? *Cum era lumea ta atunci*? *Cum vedeai lumea*, *în general*? *Ce îţi mai aminteşti despre colegii tăi*, *cu care ai pornit la drum la cenaclul elevilor de la Târgu Neamţ*, *iniţiat şi coordonat de mine*, *de colegii de la cenaclul de la Piatra Neamţ*…?

Constantin Acosmei: – Dacă nu greşesc, prima dată când am fost la cenaclul de la Târgu Neamţ eram în clasa a VI-a, deci se întâmpla în toamna anului 1984. În clasa a VII-a veneam, cu colega mea de la şcoala din Valea Seacă, Antoaneta Dohotariu, la Piatra Neamţ. Au trecut mai mult de 30 de ani de atunci. Amintirile de la vârsta aceea sunt proaspete şi acum, dar amestecate, încât cu greu aş putea recompune din ele o imagine a lumii fără să o strâmb. Începeam să descopăr cu teamă că trăiam într-una din cele mai rele lumi posibile, una a minciunii împinse până la grotesc, care trebuia „citită” pe dos, o lume absurdă şi fără scăpare, în care singura speranţă putea fi moartea lui Ceauşescu. E adevărat, n-aş fi avut poate curajul să înţeleg toate astea, deşi le vedeam tot mai clar, dacă nu v-aş fi întâlnit în acei ani. M-am deprins de atunci să văd triumful răului în lume şi n-am mai scăpat niciodată de asta. Cu colegii de atunci am pierdut legătura. Pe câţiva i-am reîntâlnit mai târziu, sau i-am depistat ca autori de poezie. Ştiu că Antoaneta Dohotariu lucrează de mult timp în televiziune, la Bucureşti. La Iaşi, la sfârşitul anilor ’90, l-am revăzut pe Codrin Dinu Vasiliu, poet şi lider al Asociaţiei „Outopos”, activă pe atunci. Despre Rodica Potoceanu, din cenaclul de la Târgu Neamţ, ştiam că a publicat mai multe volume de poezie. Căutând acum numele pe net, am văzut că

a murit la sfârşitul anului 2013. N-am mai căutat alte nume.

— *Biblioteca mea, câtă era, dar cu cărţi rare în mare parte, alese cu grijă şi inspiraţie, ţi-a fost la îndemână, în acea perioadă. Despre ce cărţi şi despre ce autori îţi aminteşti azi? Au fost cărţi care te-au format? Au fost autori care ţi-au rămas apropiaţi?*

— A fost un mare noroc, pentru mine, că mi-aţi împrumutat pe atunci multe cărţi importante, dar şi că îmi vorbeaţi despre autori şi cărţi la care, altfel, mai greu aş fi ajuns. Lista ar fi prea lungă şi greu de reconstituit cu precizie, dar îmi face plăcere să transcriu nişte titluri: Camus („Mitul lui Sisif"), Céline („Moarte pe credit"), Proust, Borges („Cartea de nisip"), Márquez („Candida Eréndira"), Joyce („Ulise"), Faulkner („Lumină de august"), Hemingway („Bătrânul şi marea"), Saul Bellow („Darul lui Humboldt"), Kurt Vonnegut („Abatorul 5"), Kafka („Castelul"), Patrick Süskind („Parfumul"), Knut Hamsun („Foamea"), Miodrag Bulatović („Cocoşul roşu zboară spre cer"), Kazantzakis („Alexis Zorba", „Hristos răstignit a doua oară"), Mishima („Templul de aur") „Dialogurile" lui Platon… Şi poeţi: Lorca, Octavio Paz („Piatra soarelui"), Fernando Pessoa („Ploaie oblică"), Ezra Pound („Cantos"), Rilke, Ingeborg Bachmann („Fără delicatese"), Khalil Gibran („Profetul") … Şi autori români: Mircea Eliade, Noica, Ionescu, Cioran, Nichita Stănescu („Ordinea cuvintelor"), Marin Sorescu („Tratat de inspiraţie"), Mihai Ursachi, Emil Brumaru, Cezar Ivănescu, Ion Gheorghe, A.E. Baconsky („Corabia lui Sebastián"), Mircea Dinescu, Virgil Mazilescu, Ion Mureşan… Şi texte interzise: „Doina" lui Eminescu, poveştile cu pricina ale lui Creangă… Aş adăuga şi „Aşteptându-l pe Godot", singura carte pe care, cu greu, mi-a împrumutat-o Aurel Dumitraşcu.

— *O amintire – sau mai multe cu Aurel Dumitraşcu? Poţi să îi faci un portret la atâţia ani distanţă?*

— Pentru mine, Aurel Dumitraşcu a rămas un poet exemplar, cu un destin tragic. Nici până în ziua de azi nu am putut accepta moartea lui, la mai puţin de un an după căderea comunismului, pe care l-a urât cu înverşunare şi care i-a înveninat viaţa. Chiar dacă am auzit tunetul şi am văzut miraculosul curcubeu apărut în timpul slujbei de la

mormântul său, în cimitirul din Sabasa, în noiembrie ’90… Amintirile cu el sunt vii, de la prima întâlnire (era, cred, în toamna anului 1984, la Casa Sadoveanu de la Mănăstirea Neamţ, unde îşi prezenta prima carte, „Furtunile memoriei”, în acel an apărută, acuzând public intervenţiile cenzurii în texte) şi până la ultima (în vara anului 1990, după mineriade, când am fost împreună la un meci de fotbal, Ceahlăul – Tighina Bender, ţin minte). Îl vedeam mai des în 1988 – 89, în serile când, după ce mergeam la cantina liceului, vă vizitam, ascultam „Actualitatea românească” şi priveam partidele de şah pe care le jucaţi împreună sau mă uitam prin cărţi. Poate ar fi trebuit să mă ruşinez că veneam prea des, însă am avut multe de învăţat, ca martor tăcut al acelor seri deloc optimiste, despre poezie şi moralitate, despre comunism şi libertate. Ca să fac o mărturisire, cred că abia după moartea lui Aurel (şi după înăbuşirea revoltei anticomuniste) am început să scriu cu adevărat, deşi făceam exerciţii de multă vreme.

— *La un moment dat, în preajma debutului în presa literară, căutai / căutam de zor un pseudonim care să spargă „localismul” numelui…! Îţi mai aminteşti la ce nume te-ai oprit? Aurel Dumitraşcu, îmi amintesc, depunea şi el mare sârg în căutarea unui nume pentru tine…*

— E adevărat… şi caraghios, nu? Îmi amintesc acel pseudonim, dar nu-l mai spun aici. (Până la urmă, tot am schimbat o consoană a numelui din buletin – prilej, peste ani, de încurcături la aeroport.) Se întâmpla asta înainte de 1990, când „debutul în presa literară” era primul pas pe care trebuia să-l facă (şi cât mai săltăreţ!) cel care aspira să se prindă în hora vieţii literare. Din fericire, lumea s-a schimbat, iar din plănuitul şi aşteptatul debut (lăsând la o parte două grupaje apărute în 1991 în „Luceafărul” şi „Poesis”) s-a ales… un strat de praf.

„Fascinaţia pentru scriitori am păstrat-o, cu un plus de simpatie pentru cei care au avut un destin nefericit…”

— *Ai ajuns la Iaşi. Şi ai rămas la Iaşi. De ce ai rămas la Iaşi? Cu ce te-a tentat până la a rămâne – probabil – definitiv? Care ţi-au fost prietenii literari adevăraţi de la Iaşi, cărora le datorezi ceva? Ce?*

— Am rămas la Iaşi… pentru că, întâmplător, a fost posibil, am

început să lucrez aici după terminarea facultăţii şi am reuşit cum-necum să supravieţuiesc. În 1997, era un oraş prielnic pentru cineva căzut în „tentaţia anonimatului". Aici erau câţiva prieteni scriitori, de vârste diferite, pe care îi apreciam în mod deosebit… aveam cu toţii încredere în importanţa scrisului, în intransigenţa spiritului critic şi vorbeam la nesfârşit despre literatură. Printre cei mai apropiaţi, într-o enumerare cronologică: Antonio Patraş, Cristian Tanasescu, Ovidiu Nimigean, Iulian Doroftei, Emil Iordache (dispărut prematur), Dan Lungu, Radu Andriescu, Horaţiu Decuble, Michael Astner, Mariana Codruţ. Mulţi dintre ei au părăsit între timp Iaşul şi bine au făcut. Trebuie să amintesc aici şi episodul „Club 8", singura tentativă de a ieşi din subterană în spaţiul public la care am luat parte. Au fost întâlniri, lecturi publice, lansări de carte, polemici în presă, lecturi în străinătate, pledoarii pentru resurecţia spiritului critic… o încercare onestă de a propune o alternativă culturală viabilă, în replică la „oferta" săracă a Iaşului literar oficial. Proiectul aparţine acum trecutului, fără să fi zgâlţâit prea tare inerţia vechilor structuri, însă rămân nişte autori şi nişte cărţi din acei ani, precum şi principiile aduse în discuţie.

— *Care au fost modelele tale culturale*? *Cum ai ajuns la ele*? *Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii*?

— Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar „eroii" mei au fost scriitorii, încă de pe când nu citisem decât prea puţin şi nu întâlnisem niciunul în carne şi oase… A însemnat mult, elev fiind, să-i cunosc pe poeţii tineri din Neamţ şi apoi să văd mulţi poeţi tineri din ţară, care veneau la Colocviile de poezie de la Târgu Neamţ. Chiar fără a avea neapărat nişte modele (sau fără să-mi dau seama de asta), fascinaţia pentru scriitori s-a păstrat, cu un plus de simpatie pentru cei care au avut un destin nefericit… cei care s-au sinucis, cei care au înnebunit, cei care au fost omorâţi, închişi, persecutaţi sub dictaturi, cei care s-au revoltat, cei care au râs, cei care au tăcut, cei învinşi, cei singuri, cei uitaţi… La început, nu mi-a fost ruşine că scriu (doar că nu scriu suficient de bine!), nici nu am făcut-o pe ascuns, iar copiii din sat nu şi-au bătut joc de mine din cauza asta, chiar dacă îmi mai ziceau „poiată", sau cei mai

mari mă puneau „să le compun şi lor o poezie”… Un fel de ruşine mi-a fost mai târziu, când eram întrebat ce am mai scris, şi, dacă nu, de ce?… M-am obişnuit însă cu gândul că nu sunt dator să dau explicaţii.

— *Ai avut în viaţă (şi în literatură) şi nişte… antimodele*? *Te-au influenţat în vreun fel*?

— Toţi „oamenii noi” produşi de comunism, activiştii de partid, securiştii, turnătorii… „poeţii” care umpleau revistele cu „poezii patriotice” despre partid şi conducător, scriitorii şi intelectualii care făceau encomioane regimului. (Aurel era vehement în diatribele împotriva scriitorilor lipsiţi de caracter!).

— *Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român*. *„Vocaţia începuturilor”, cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului*?

— E greu de vorbit despre ratare. Există, cu siguranţă, un „sentiment al ratării” care însoţeşte aventura literară a oricărui scriitor, român sau nu. În mod paradoxal, pare a fi mai puternic, mai obsesiv tocmai la autorii autentici, şi cred că e ceva benefic. Altfel, putem vorbi oare de ratare atunci când un scriitor încetează să mai publice, sau când scrie nişte cărţi mai puţin reuşite? Nu ştiu dacă e corect, cel puţin atât timp cât nu încearcă să se menţină cu orice preţ, scriind peste măsură, în atenţia publicului şi a criticii. Şi apoi, nu cred că debutul ar fi un angajament, care îl obligă în vreun fel pe autorul tânăr, ci o carte pur şi simplu, cu bunele şi relele ei. O carte de debut poate fi foarte bine şi o carte ultimă…

„Textul face posibilă întâlnirea dintre doi oameni străini, adesea din spaţii şi epoci diferite, care devin apropiaţi, aidoma unor prieteni, în timpul fast al lecturii”.

— *Spunea părintele Baştovoi că în literatura română prea mulţi poeţi scriu atât de încâlcit, egali între ei, de parcă ar vorbi cu toţii cu capul sub apă. Crezi că e o virtute să nu fii înţeles de cititori? Nu cumva sub această şmecherească şi repetată aserţiune se ascund cel mai bine veleitarii? Cât de mult te interesează cititorul când scrii? Poţi să faci un*

portret (robot) al cititorului tău?

— Nu am o imagine completă asupra poeziei române (actuale), ca un critic de profesie, însă, din experienţa (limitată) de cititor consecvent de poezie, nu cred că ininteligibilitatea invocată e o problemă reală. Admiţând că oricare dintre arte se adresează unui public (auto) educat, rezultă că nu oricine a învăţat să citească devine automat un cititor de poezie. Iar poezia nu deţine un mesaj explicit, pe care îl descifrezi sau nu, ci instituie, mai curând, o stare de comunicare autentică între autor şi cititor, la care e necesar ca amândoi să contribuie. Textul face posibilă întâlnirea dintre doi oameni străini, adesea din spaţii şi epoci diferite, care devin apropiaţi, aidoma unor prieteni, în timpul fast al lecturii. Bineînţeles că, atunci când scrii, te dedublezi, intri în pielea cititorului, aşa cum şi cititorul intră în pielea autorului, când parcurge textul. Nu înseamnă că cel care scrie trebuie să-şi fixeze un public-ţintă şi să îşi adapteze discursul, simplificându-l sau complicându-l, ca să satisfacă un orizont de aşteptare cât mai larg. Cred că mai mult contează calitatea cititorilor decât numărul lor. Iar pedeapsa unei cărţi contrafăcute este că un bun cititor simte asta şi o abandonează.

— *Sunt de acord că generaţiile tinere, ca să se vadă, e bine să intre în literatură prin mici revoluţii. Dacă revoluţionarii mai au şi talent, cu atât mai bine lor şi ţării nu mai zic*…! *Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate”… Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa? Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei române*?

— Discuţia despre „generaţii” cred că simplifică prea mult realitatea literaturii pentru a fi cu adevărat profitabilă. Cu cât ne îndepărtăm în trecut, generaţiile îşi pierd vizibilitatea, doar autorii rămân în memoria literară… Pe de altă parte, un tânăr poet va încerca să-şi găsească fărâma lui de originalitate, iar pentru asta, vrând-nevrând, se va raporta la „ultimii originali” afirmaţi în poezie, adică la autorii din „generaţia” anterioară. E posibil ca, scriind (mai mult sau mai puţin) altfel/ altceva decât aceştia dinainte, tinerii să ajungă, în mod independent, la „soluţii de originalitate” asemănătoare.

Apoi, inevitabil, apar şi sintagmele… Nu pot face previziuni, e clar că oricând va exista o „direcţie nouă” în literatură, diferită de cea „veche”, deşi în esenţă miza literaturii rămâne aceeaşi. Dintre poeţi, aş paria pe paria…

„Nu cunosc Bucureştiul, nu cred să fi fost acolo de mai mult de zece ori până acum…”

— Spune-mi cam ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta? Dacă n-ai fi Constantin Acosmei, ce alt scriitor ţi-ar fi plăcut (plăcea) să fii?

— Nu ştiu dacă mi-a dat sau mi-a luat ceva, însă mi-a schimbat viaţa ireversibil, pentru că poezia nu este o „meserie”, ci un fel de a trăi, poate chiar o justificare a existenţei. Mi-a dat sentimentul libertăţii, într-o lume în care e dificil să fii un om liber. Nu-mi imaginez că aş putea fi altcineva, chiar dacă de multe ori nu-mi place prea mult să fiu cel care sunt…

— Dacă nu ai fi scris, dacă nu ai fi făcut literatură, ce altceva ţi-ar fi plăcut să faci pe lumea asta?

— Câtă literatură am făcut… e discutabil, dar e tot ce am putut să fac mai bun. Mi-ar fi plăcut să am timp să citesc mai mult, să văd mai multe filme, să ascult muzică pe îndelete, dar toate astea sunt incluse în „a face literatură”. Altceva nu cred că-mi doresc.

— Ai numele/ renumele de taciturn, de om care vorbeşte rar şi bine. Care e relaţia poezie-tăcere, în viziunea ta? Cât e cuvânt, cât e tăcere într-o poezie?

— A spus Wittgenstein că „ceea ce se poate spune în genere se poate spune clar; iar despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă”. Însă poezia încalcă regula, dă să spună ceva despre ce nu se poate vorbi, chiar atunci când discursul pare simplu şi limpede. E adevărat, o poezie minimalistă, care mizează pe sărăcia tematică şi stilistică, pe o retorică austeră, pe brevilocvenţă şi fragmentarism, are mai multă nevoie de tăcere (de albul paginii) ca să se poată face auzită… Prea multă?

— Cum vezi Bucureştiul din/ de sub carapacea ta? A fost vreodată o tentaţie? Dacă nu ai trăi la Iaşi, unde ţi-ar plăcea să te regăseşti?

— Nu cunosc Bucureştiul, nu cred să fi fost acolo de mai mult de zece ori până acum (cu tot cu excursia din clasa a VI-a…) şi n-am rămas niciodată mai mult de câteva zile. Am auzit despre „centru" şi vorbe bune, şi mai rele, mi-e greu să-mi fac o imagine din fragmente de poveşti spuse de alţii. Unii dintre prietenii mei au plecat la Bucureşti, câţiva s-au dus mai departe în lumea largă, niciunul încă nu s-a întors. Dacă aş avea de ales, nu cred că mi-aş găsi locul undeva, să mă simt de acolo – un bun şi devotat localnic, dar, altfel – o cameră, în orice oraş ar fi, îmi este de ajuns. Baudelaire scria că „cette vie est un hôpital où chaque malade est possédé du désir de changer de lit". Mă gândesc că, dacă aş putea, eu m-aş strecura sub pat…

„Limba, fără discuţie, este esenţială pentru orice scriitor, iar datoria lui faţă de cultura naţională se achită în rate cât de mici, cu condiţia să nu fie monedă calpă".

— Ai publicat aceeaşi carte, cu modificări de la ediţie la ediţie, cu un titlu ciudat, „Jucăria mortului". De unde această obsesie? E o chestiune premeditată? Ai gândit-o de la prima ediţie, de la acea ediţie apărută în „colecţia de un leu"? Vor mai fi alte cărţi cu acelaşi titlu? Vrei să fii (în literatura română) autorul unei singure cărţi? Sau al unui singur titlu?

— Nu a fost nimic premeditat, poate doar am profitat de conjunctura nefavorabilă publicării cărţilor de poezie din anii '90… Prima ediţie, apărută în 1995, a avut un tiraj care, după un mare succes de vânzări la un salon de carte de la Satu Mare (la preţul colecţiei), nu a putut acoperi nici măcar cererile prietenilor. În 2002, când am adunat ce mai scrisesem între timp, am urmat sfatul lui Ovidiu Nimigean şi am adăugat două noi secţiuni la cartea deja apărută/ dispărută. Şi tirajul acestei ediţii a fost numai pentru prieteni, dar l-am gestionat mai bine. Abia a treia ediţie a fost de găsit pe la târgurile de carte şi într-o librărie din Bucureşti, din câte am auzit, iar ultima ediţie chiar a ajuns în librării, am văzut-o şi eu… Despre următoarea carte nu ştiu nici eu mai nimic, doar că ar trebui să fie altfel decât prima, sau tot cea veche o va înghiţi, cine ştie?!

— Când scrii? Cum scrii? Cât de mult lucrezi la un poem/ text? Ai

nişte obiceiuri, *nişte „habitudini”*?

— Nu mă plâng de asta, dar nu mi-am putut permite niciodată să am tabieturi de scriitor. Cât am reuşit să scriu, am scris pe apucate. Mi-ar fi plăcut să petrec nopţi lungi, cu cărţi şi manuscrise, cu ţigări şi cafea… însă, până una-alta, sunt constrâns să mă trezesc la ora la care, dacă ar fi după mine, m-aş duce să mă culc. Cu ani în urmă, nu am avut destul curaj să renunţ la munca pe care o fac pentru subzistenţă şi să trăiesc ca un om liber, numai pentru scris, cu riscul asumat de a da colţul rapid. Cât despre scris – atât de puţin şi de greu, în ultimii ani, că nici nu mai contează cum „lucrez”…

— *Te rog să accepţi o întrebare mai lungă, fac asta de dragul textului (re) descoperit recent pe blogul lui Vasile Gogea. I.L. Caragiale, într-o scrisoare publică, tipărită în Universul din 17 aprilie 1909, care dădea un răspuns, în fapt, la o scrisoare, publicată în acelaşi loc, a lui Al. Vlahuţă, spunea următoarele: „Dacă bietul Eminescu ar trăi şi ar veni să-mi ceară o povaţă, iată ce i-aş spune din toată inima, fără un moment de ezitare: Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii! Vrei să faci ceva mai serios şi mai demn de un bărbat pentru patria ta? Te felicit… Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care eşti capabil!… (…); nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic! nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire! nu despera de îndreptarea re*lelor *materiale şi de cucerirea unei stări mai bune de omenie şi de dreptate! Nu te uita în lături, ci tot înainte, cu ochii ţintă la drapel, mergi fără şovăire cu aceia care-ţi par mai vrednici să ajute progresului patriei!…” Cum comentezi acest lucru? Cât de utilă social este arta? Cât de prezente sunt noţiunile de patrie, limbă, cultură naţională între obsesiile tale de artist/ scriitor?*

— Mă gândesc că aceste rânduri Caragiale trebuie să le fi scris din Berlin, şi atunci pledoaria pentru angajarea politică a poetului făcută de un critic al politicienilor, care a ales exilul imediat ce i-a fost, financiar, cu putinţă, este destul de ciudată. Raportându-mă la „patrie”, încerc să păstrez un echilibru, să nu consider întâmplarea de a mă fi născut român nici ca o pedeapsă, nici ca o recompensă, nici ca un

motiv de ruşine, nici de mândrie. Politica nu mă atrage, de fapt, şi nu mi-aş dori decât să trăiesc într-o ţară normală, fără să-mi pese cine câştigă alegerile, având garanţia că politicienii îşi fac onest meseria şi că nu se poate întâmpla niciun derapaj de la democraţie, chiar dacă nu mă agit eu să-i sar în apărare, cu votul meu… (Într-o ţară normală, un personaj ca Ion Iliescu nu s-ar afla în libertate.) Limba, fără discuţie, este esenţială pentru orice scriitor, iar datoria lui faţă de cultura naţională se achită în rate cât de mici, cu condiţia să nu fie monedă calpă. Despre utilitatea artei nu am niciun dubiu, pentru că acumulează şi păstrează ceea ce este autentic uman, şi fără această rezervă aparent inutilă orice societate o ia razna şi se întâmplă, ca de atâtea ori, o catastrofă.

„*Prietenia trebuie construită şi întreţinută cu efortul neîntrerupt al prietenilor, ca un adăpost*”.

— *Te-a tentat vreodată să scrii proză? Sau teatru? În textele tale sunt embrioane de schiţe, de teatru scurt…! Deţii un oarecare dramatism, o gestică dramatică…*

— Nu mi-am propus să ilustrez genuri şi specii literare, dar nu cred că aş fi fost în stare să scriu altceva decât poezie, chiar dacă aş fi încercat. Mă consolez cu gândul că multe opere în proză sau dramatice sunt, de fapt, poezie de cea mai bună calitate. Poate că greşesc, dar întotdeauna am considerat poezia ca fiind nivelul ultim al literaturii, de aceea şi cel mai riscant, mai prăpăstios…

— *Te rog să faci portretul cititorului tău de poezie. Cum arată, cum respiră, cum se mişcă în spaţiul public? Dacă ai sta cu cititorul (tău) ideal de poezie faţă în faţă, la o masă, la o bere, ce i-ai spune?*

— E prea mult spus „cititorul meu”, de fapt e vorba de un (bun) cititor de poezie care a cheltuit o oră din viaţă ca să citească şi cartea mea. Dacă ne-am întâlni, cred că am avea discreţia să nu pomenim despre asta. Am găsi lesne ce vorbi, despre literatură, despre filme, despre trupe de rock… Despre lucruri dureroase, cum ar fi ostracizarea lui Paul Goma, sau despre lucruri aparent hazlii, ca premiul lui Gabriel Chifu…

— *Cum ar suna un proiect literar în viziunea lui Constantin*

Acosmei?

— Să fiu pe față atunci când, nitam-nisam, mi-ar trece prin cap ceva care ar merita să fie scris și să pot redacta apoi o variantă cât mai bună a acelui poem. Și tot așa…

— *Cât valorează prietenia*, *ca monedă de schimb*, *în viața asta*?

— Prietenia trebuie construită și întreținută cu efortul neîntrerupt al prietenilor, ca un adăpost. Cu cât aceștia se văd mai rar, cu cât discută mai puțin, și confortul din adăpost se reduce. Cu regret constat că sunt multe astfel de construcții, pline de viață altă dată, în care n-am mai intrat de ani buni, sau numai în treacăt. Din cauza vârstei, din cauza reticenței mele față de isteria comunicării globalizate? Sunt bune ele și așa pustii, numai de nu s-ar nărui…

— *Dacă ar fi să transformi viața ta într-o poveste scurtă*, *cam cum ar suna aceasta*?

— Un epitaf, așa, ca-n cimitirul din Săpânța? Mi-ar plăcea să cioplesc unul, dar numai după ce o să-mi scriu testamentul… Până atunci, le recomand pe cele – de excepție – din „Spoon River Anthology".

— *Te rog să formulezi o întrebare pe care te aștepți de multă vreme să ți-o adreseze cineva*. *Și la care să și răspunzi*, *eventual*. *Sau nu*.

— Nu aștept nicio întrebare, pentru că nu posed răspunsuri care ar merita să se ivească un prilej de a fi exprimate. Ar însemna să formulez o întrebare mincinoasă…

— *Lasă*, *te rog*, *un poem* (*text*) *nou pentru eventualii cititori ai revistei „Conta"*.

Un exercițiu după Eminescu:
În zădar în câte-o steclă
Cu vin sau rachiu de sfeclă
Cauți morții o poreclă – Să o chemi, s-o vezi la meclă
Și, ciocnind cu ea paharul.
Să simți că te împle harul
Și că poți ceti Zoharul
Așa cum citești ziarul…
Nu e crâșmă să agăți

Moartea şi să o îmbeţi – Ci comandă, cheltuieşte.
Pân' la ziuă chefuieşte
Şi-ai s-auzi cântând popeşte.
Piatra Neamţ – Iaşi, februarie 2015
(*Revista „Conta"*, *nr. 18, 2015*)

„Poezia, pentru a fi credibilă, are nevoie de sinceritatea autorului; căci unde-i sinceritate e şi divinitate".

Lucian Afecsa în dialog cu Adrian A lui Gheorghe

„După o experienţă la secţia de oncologie *nu mă mai înspăimântă nimic, am câştigat imunitate în faţa necunoscutului…"*

— Ai debutat la 38 de ani, în anul 1992, cu o carte, „Oraşul de gips", după ce în cercurile literare ieşene erai cunoscut ca „un poet de la Botoşani", boem, cu ceva excentricităţi povestite în cercuri de prieteni, autodidact care subsuma totul poeziei. De ce ai debutat aşa de târziu? Ai simţit (resimţit), cumva, că ai ratat startul generaţiei tale? Debutul (de) mai târziu e o şansă să te situezi mai lesne (înţelept) pe turnantă, sau e un efort suplimentar, o alergare de unul singur, sufocantă deseori, spre un orizont pe care se profilează contururile multora dintre congeneri?

— Volumul «Oraşul de gips» stătea în sertar de prin 1984 aşteptând să fie luat în seamă. Prima tentativă de a-l publica a fost în 1990, dar cum vremurile erau tulburi, iar cititorii de poezie se transformaseră brusc în cititori de presă de scandal, am convenit cu mine însumi să mai aştept. Acest lucru nu m-a împiedicat să scriu în continuare, mai pentru cititori, mai pentru mine. Abia în 1992, la îndemnul prietenului Cassian Maria Spiridon, am scos volumul despre care am făcut vorbire. Sincer, a fost bine primit de critică, fiind recompensat cu premiul de debut al USR, Filiala Iaşi. Aspectul ăsta însă contează mai puţin, premiile sunt simple atenţii care, în cele mai multe cazuri, sunt date autorului şi mai puţin scriiturii lui, dar despre acest aspect vom vorbi cu altă ocazie. Ca vârstă ţin de-o generaţie, dar refuz să mă înregimentez poetic vreunei mode sau vreunui grup, astea vin şi trec, important este să-ţi combustionezi «cuvântul hărăzit» la modul cel mai sincer cu putinţă, iar vaietele lui să le aşezi pe o partitură care să te satisfacă şi în acelaşi timp să te particularizeze, în rest totul e

poveste şi teorie oarbă. Ceea ce ai de spus nu trebuie să răspundă unei vârste biologice, ci doar timpului tău lăuntric, în cazul scriitorilor cele două forme de măsurare a trecerii noastre prin lume nu se suprapun şi nici nu comunică în vreun fel între ele, acest lucru l-am realizat abia când m-a lovit nenorocitul ăla de cancer, e bine ca la ananghie să ai puterea să te conectezi la timpul creaţie, e ca şi cum te-ai conecta la un tub de oxigen în momentul când simţi că te asfixiezi. Al doilea aspect, nu prea are importanţă când iei startul, important e să nu ratezi cursa, cel mai bine e să nu gâfâi niciodată în spatele vreunui confrate, îţi prăfuieşte scrierile, îţi întunecă sufletul, te termină, este extrem de bine ca drumul pe care ţi l-ai ales, fie el cât de îngust, fie chiar o nişă, să fie doar al tău, totul e să ai puterea să ţi-l particularizezi printr-un ceva distinct. Ştii bine, cei care merg la grămadă se calcă pe bombeuri confundându-se apoi între ei, la sfârşitul balului îşi pot amesteca până şi umbrele. Când alergi pe culoarul tău nu există riscul să te sufoci, n-are cine să-ţi consume porţia de oxigen pe care o primeşti de la Dumnezeu, iar dacă e să te sufoci, cel puţin te sufoci pe mâna ta.

— *Cât e ratare (şi cât realizare) în ceea ce reuşeşte să ducă până la capăt un scriitor*? *Ce ai ratat scriind*, *ce ai ratat trăind*?

— Viaţa mi-a fost „încredinţată" pentru a o trăi şi nu pentru a o rata, am trăit-o spectral, cu bunele şi cu relele ei, nicio secundă n-am lăsat-o să pâlpâie, cei ce trăiesc bicisnic, de azi pe mâine, îi aduc cel mai mare afront lui Dumnezeu, am încălecat-o şi biciuit-o până la loc comanda. E drept, am şi primit multe şuturi de la ea, toate meritate, dar care m-au ţinut treaz, alimentându-mi fanteziile, e ştiut că loviturile vieţii sunt singurii stimuli autentici ai creaţiei. În rest totul e spuză.

— *Eminescu spune că moartea urmează vieţii*, *viaţa urmează morţii*. *În poezia ta Moartea pare să fie materie primă şi prin extrapolare şi Viaţa*. *Cât datorăm morţii în ceea ce facem*, *cât datorăm vieţii în această căutare a eternităţii din fiecare clipă*?

— Cel ce va căuta eternitate de cum face ochi se va roti în jurul fiinţei precum un maidanez bolnav în jurul cozii, într-o bună zi va ameţi şi va cădea ca un pui de bogdaproste în codiţă. Din respect

pentru viaţă trebuie să-ţi accepţi şi moartea ca pe un dat dumnezeiesc, noi nu suntem decât simple celule din marele trup divin, care-i în plină descuamare precum orice organism viu, forţa spiritului ne dă şansa regenerării, cei cărora le lipseşte această forţă ajung asemenea celulelor cancerigene, celule moarte, ce se vor pierde în neant. În concluzie, moartea nu este decât o stare de respirare între degenerare şi regenerare cu mici „focare „tumorale. Nu-i aşa, am cam luat-o pe arătură! Pe scurt, moartea trebuie luată în serios şi respectată precum respecţi viaţa, reprezintă mişcare ciclică a biologicului, atât şi nimic mai mult. Uite, chiar în aceste zile trebuie să-mi apară la Editura „Paralela 45" romanul Mo*artea este bine mersi,* un fel de jurnal postmortem scris pe patul de spital, pe când zăceam pe secţia de «Oncologie» a Spitalului Militar din Bucureşti, după o asemenea experienţă nu mă mai înspăimântă nimic, am câştigat imunitate în faţa necunoscutului. Din durere îmi trag şi inspiraţia.

— *…Şi mai departe*. *Ai scris o carte tulburătoare*, *dramatică*, *„Viaţă mahmură şi neagră"*, *în care „povesteşti" experienţa ta în apropierea „hăului"*, *a bolii ameninţătoare*. *Ce ţi-a spus ţie Moartea la ureche*, *cu ce te-a momit Viaţa ca să depăşeşti acele momente*?

— M-a obişnuit cu frica, iar când te obişnuieşti cu ceva, fie chiar şi un lucru cumplit, precum e moartea, în cele din urmă îl accepţi şi intri într-o relaţie de interdependenţă, de comunicare. Doamne, câte nu ne-am spus, dar amjurat unul altuia ca totul să rămână ca o taină. Cu toate astea în permanenţă am gândit că biata de ea este în eroare şi de fapt nu mă caută pe mine, de multe ori am şi compătimit-o pentru alegerea făcută, eram convins că-ntr-o bună zi îşi va corecta atitudinea şi-mi va dicta o carte strong. Nu numai una, este complice şi la povestea care-i în curs de apariţie. Fără să ştie i-am acordat toată atenţia cuvenită, i-am încredinţat rolul principal, ea este cea care a „disciplinat" celelalte personaje care au mişunat în jurul hoitului meu, entitatea mea fotonică a ţinut-o sub observaţie, i-a urmărit toate mişcările, deseori a stresat-o, dar nicio clipă nu poate fi acuzată că m-ar fi fost potrivnică. E un joc sinistru, nu-i aşa, cititorul cu greu suportă un asemenea subiect.

„Marele noroc al literaturii? Că este scrisă de oameni păcătoşi, serafimii nu sunt capabili să scrie nici măcar un poem minor”.

— Mi-a plăcut fără rezerve cartea ta de poeme „Ţinutul Klarei”, apărută prin 2005 parcă, o carte importantă pentru tine şi pentru zestrea poetică a generaţiei noastre. Exorcistul din poet face prăpăd într-un teritoriu al valpurgiilor…! Unde începe şi unde sfârşeşte „ţinutul Klarei”? Cine e Klara?

— Klara nu-i decât femeia-bestie, negativul femeii bestiale, este suma femeilor ciudate din viaţa mea şi din viaţa fiecărui bărbat, pentru a o vedea de ce este în stare am aruncat-o în patul lui Adolf Hitler. Ei bine, l-a umilit, l-a făcut pe cel mai crunt dictator al omenirii să-i sărute picioarele, l-a plimbat în patru labe prin dormitorul lor intim de câte ori a avut chef, l-a călărit şi l-a biciuit, el o asculta ca un mieluşel, satisfăcându-i toate fanteziile. Dragostea la o astfel de temperatură are cu totul alte feţe, e mai greu de prins în poezie. Rămâne ca cititorul să constate dacă Klara aduce cu femeia diavol, aşa cum mi-am imaginat-o. Mii de „adolfi” îşi vor aminti c-au trecut cândva prin patul unei astfel de femei, dar de recunoscut nu vor recunoaşte.

— „Iluzionista Babette” este o altă carte a ta, care continuă *discursul şi obsesiile din „Ţinutul Klarei”. Cine e Babette? Te rog să spui povestea acestei Babette (şi) pe înţelesul necititorului de poezie. Un răspuns de genul „Babette sunt eu” nu ar fi nici convingător, nici original, se înţelege…!*

— Iluzionista Babette e mai uşor de „citit”, e femeia perversă, femeia curvă, femeia nimfomană, femeia pasiune, ce mai, femeia trăsnet. Sunt convins că încă şi acum, după ce-am redat-o cititorilor, mai stă culcuşită în sufletul meu, adeseori mă ghiontește, în ultimul timp a început să mă ia şi la mişto, cică aş fi deja boşorog. Uite, sufletul unui poet trebuie să stocheze şi imaginea unei astfel de femeie, prea ne-am obişnuit să vedem dragostea numai în roz-bombon, cred că şi cititorii sunt obosiţi de „siropisme”, nu mai pot îngurgita numai imagini edenice. Să fim sinceri, poeţii au nevoie de asemenea femei… uşoare. Dacă astfel de femei de-a lungul timpului şi-au găsit loc în proză, în poezie au fost ignorate sau tratate cu sictir.

— Unde te situezi în cadrul generației 80? Cu cine te simți în dialog direct sau indirect, cu cine comunici, cu cine te certi? Care sunt păcatele capitale ale literaturii române actuale?

— Sincer, singurul dialog sincer pe care pot să-l duc până la capăt este cu mine însumi, oricât ai dori nu-ți poți dezveli sufletul pe de-ntregul nici în fața părinților, cu atât mai puțin în fața străinilor. Prietenia și amiciția te duc până într-un punct, nu prea este om dispus să lase sub ochii aproapelui său toată jegoșenia lăuntrică, de multe ori te sperii câtă mizerie poate aduna un om într-o viață, darmite un scriitor, el este într-o ceartă continuă cu toată lumea, pe deasupra se și crede buricul pământului, cum cineva îi aduce o laudă cum trăiește convingerea că l-a prins pe Dumnezeu de-un picior și brusc o taie spre al nouălea cer. Ce să mai vorbim, lumea scriitorilor colcăie de orgolii. Marele noroc al literaturii, nu numai a celei de azi, ci dintotdeauna, este că este scrisă de oameni păcătoși, serafimii nu sunt capabili să scrie nici măcar un poem minor, ei își ocupă timpul făcând alte minuni, ei își consumă energia divină pentru sufletele noastre, în schimb scriitorii, de cele mai multe ori, își pierd energiile gonflabilizându-și orgoliile. Nu-mi place să mă înregimentez unei generații, în „sânul" unei grup cu astfel de indivizi probabil că-i o viață cazonă, de multe ori ești obligat să-i lustruiești cizmele rivalului tău, celui care abia așteaptă să te arunce peste gard. Și atunci cum mai dispui de libertatea… faptelor tale? Prefer să rămân în compania personajelor, chiar de-s atinse de nebunie, cel puțin știu ce hachițe au.

„Trăim în afara noastră, ne supunem orbește unor convenții sociale care ne depersonalizează…"

— De ce ai rămas la Săvenii Botoșaniului, un orășel atât de mic „după vorbă, după port"? Să te fi dus și tu spre Botoșani, de exemplu. Sau spre Iași…? Ce satisfacții ascunse (secrete) îți oferă viața într-o comunitate mică, în care toată lumea cunoaște pe toată lumea?

— La întrebare ta aș răspunde printr-o altă întrebare: ce mă interesează vecinii unde-mi culc hoitul? Sincer, în cei peste 25 de ani petrecuți în acest orășel nimeni nu mi-a cerut să-i împrumut vreo carte, niciun cetățean din această comunitate nu mi-a solicitat vreun

volum de versuri cu autograf. Unde te poţi simţi mai ignorat decât într-un astfel de loc? Nefiind băgat în seamă îţi poţi trăi singurătate în mare linişte.

— *Comentează, te rog, acest fragment dintr-o celebră poezie a lui Macedonski, din „Rondelul oraşului mic”: „Oraşul mic te fură-ncet/ Cu ale lui tăcute strade, / Cu oameni proşti, dar cumsecade, / Ce nici nu ştiu că sunt poet…”*

— Uite, deja am răspuns la această întrebare, am să vin cu-o completare citând-o pe Maria Tereza: „Important e ceea ce gândesc eu despre alţii, nu mă interesează ce gândesc alţii despre mine”.

— *Spune-mi cinci motive pentru care ai pleca imediat din Săveni, oraşul acela/ acesta încremenit în propria dimensiune greu de zdruncinat, de depăşit, dar şi cinci motive pentru care ai rămas aici pentru (s-arpărea!) întotdeauna…*

— Rămân pentru totdeauna în Săveni, simt că aici îmi găsesc liniştea, şi apoi, mă deplasez foarte des la Botoşani, ce-aş face fără acei 70 de km străbătuţi zilnic, în cele două ore pierdute cu drumul câştig zeci de gânduri în stare germinativă, numai bune să încolţească în paginile unor cărţi de proză sau poezie. Aşa mi-am scris cărţile, timpul de acasă este pentru citit. Acest motiv îl pot multiplica chiar şi de cinci ori.

— *Dacă nu ai fi fost scriitor, ce altceva ţi-ar fi plăcut să fii?*

— Medic. În spital am dat peste câţiva profesionişti adevăraţi, am admirat puterea lor de-a înţelege durerea.

— *Dacă ar fi să transformi viaţa ta de până acum într-o scurtă poveste, cam cum ar suna aceasta?*

— Aş intitula-o simplu: „Soarta unui om falsificat de convenţii”. Da, cei mai mulţi dintre noi trăim în afara noastră, ne supunem orbeşte unor convenţii sociale care ne depersonalizează. Eu, unul, am încercat pe cât posibil să nu mă supun unor astfel de şocuri, poate de asta am fost privit ca un excentric, ca un ciudat. Cu tot efortul, de multe ori n-am reuşit să mă ţin departe de astfel de convenţii, în schimb, mi-am ţinut scrierea departe de orice fel de grile, am lăsat-o să hălăduiască pe câmpul fanteziilor, când intri sub magia ficţiunii nu-ţi vine să te mai

întorci la realitate. Important e să te suceşti după cum vrea sufletul tău.

— *Ai scris câteva romane care au stârnit, pe biata noastră piaţă de carte amorţită şi amorfă, ecouri de critică însemnate. Cine te-a citit nu a regretat, pentru că ai „spus poveşti „pline de sens, curate ca scriitură, ca mesaj. În ce teritoriu te simţi mai bine, al poeziei sau al prozei? Cum motivezi „derapajele" de la un gen la altul?*

— Dacă tot vrei să te consideri scriitor e bine să-ţi aşezi cuvântul pe mai multe partituri, mă simt la fel de bine şi ca poet dar şi atunci când spun poveşti. Când poetul îşi ia pauză de-o ţigară, sare prozatorul şi-i preia gândurile aşezându-le într-un alt tipar, iar când cei doi stau la un şpriţ, eseistul este cel ce ia tolba cu păcate şi-o duce mai departe. E cantr-un joc de-a v-aţi ascunselea cu propriul tău eu, de cele mai multe ori simţi că eşti la cheremul lui, el e cel care-ţi dictează ce să scrii.

— *Cât valorează prietenia, ca monedă de schimb, în viaţa asta…?*

— Cât priveşte prietenia e o chestiune mai delicată. Da, valoarea adevărată a prieteniei am aflat-o abia pe patul de spital, până în acel moment mi-am mai trădat prietenii, mai cu voie, mai de nevoie, greutatea unui astfel de sentiment am simţit-o la necaz. Păi să ştii, dacă nu aveam prieteni eram de multişor timp oale şi ulcele. Îmi permit să-i amintesc pe câţiva dintre cei care mi-au dat câte o moleculă de oxigen atunci când moartea mă strângea de beregată: Radu Florescu, Varujan Vosganian, Gellu Dorian, Vlad Scutelnicu, Doina Ruşti, Cassian Maria Spiridon, Adrian A lui Gheorghe, Nicolae Sava, Lucian Vasiliu, Cezar Ivănescu, Dan Bogdan Hanu, Dan Perşa, Viorel Ilişoi, Liviu Apetroaie, Nichita Danilov, Liviu Ioan Stoiciu, Liviu Pendefunda, Valeriu Stancu şi încă mulţi alţii.

„Şi-n lumea poeţilor, precum în întreaga societate, este nevoie de un minimum de moralitate atâta cât să nu se înjunghie oamenii între ei".

— *Ce îţi reproşezi în plan literar? Cum te situezi în „apele literaturii române", în care dacă nu dai viguros din mâini pare că nu ajungi la un capăt? Cât de europeană e literatura noastră?*

— De reproşat nu-mi reproşez mare lucru, poate doar faptul că

n-am o fire mai agresivă, să mai dau şi eu din coate, cum e moda, totuşi să nu uităm că în literatură apele se limpezesc cu mult mai greu. Apoi, decât să te înghită ghiolul de pe creasta valului, mai bine să stai pitit în apă, să treacă zbuciumul, apoi să scoţi capul la suprafaţă, să tragi o gură de oxigen după care să le baţi obrazul mangafalelor care n-au avut loc de tine. Păi literatura noastră este atât de europeană pe cât de tradusă este, depinde cu cine ieşim în faţă, dacă trimitem la atac nişte „epidermişti", nişte scriitori speculativi, care iau un subiect la modă, îl trec printr-o baie de haz după care mai presară câteva glumiţe peste „capodoperă", atunci vom rămâne acolo unde ne şi aflăm, vom continua să fim a cincea roată de la teleguţă.

— *Ce crezi că s-a spus, critic vorbind, despre tine până acum, ce crezi că nu s-a spus? Formulează, te rog, o frază, două, despre poezia/ proza ta, pe care le aştepţi să fie spuse de critica literară de la noi…*

— Nu-mi doresc decât să fiu citit, şi apoi să spună fiecare ce crede de cuviinţă despre cele scrise de mine. Atât proza cât şi poezia sunt plecate din sinceritate, asta contează cel mai mult, nu lucrez după tipare, stau departe de clişee şi nu ascult de vreo modă, fac ce mă taie capul.

— *Faci publicistică, scrii editorial la un ziar din Botoşani. De ce o faci? Pentru bani? Din sete de glorie locală? Ca să te „răcoreşti" în contextual sufocării globaliste, a incoerenţelor politice, morale şi sociale de la noi?*

— Pe dracu'! N-o fac nici din plăcere şi nici pentru glorie, o astfel de glorie este una artificială, o fac pentru bani, şi apoi, ăsta-i singurul mod de a-i determina pe politicieni să te ia în seamă. De când scriu editoriale am ajuns la concluzia că pe un politician cel mai mult îl supără atunci când este ironizat, mai uşor acceptă înjurăturile, un pamflet îl atinge în moalele orgoliului.

— *Dacă s-ar anunţa la radio că au dispărut ultimii zece cititori de literatură română, striviţi de raftul unei biblioteci, unde erau retraşi, crezi că ai mai scrie? De ce ai face-o? Care ar mai fi motivaţia?*

— Sigur că da, cu şi mai mult patos, abia atunci, din respect pentru efortul meu, m-aş citi mai des, aş sesiza imperfecţiunile şi-aş

lucra şi mai abitir pentru a le elimina. Nu există creaţie perfectă, poate fi întreagă, rotundă, dar nu sferică, sunt convins că oricare mare creator după un timp mai găseşte ceva de îndreptat. Bineînţeles, există pericolul să ciobească pe alocuri, să desfigureze şi ceea ce-i bun, dar este exclus pericolul demolării edificiului.

— *Te rog să faci portretul cititorului tău de poezie. Cum arată, cum respiră, cum se mişcă în spaţiul public? Dacă ai sta cu cititorul (tău) ideal depoeziefaţă înfaţă, la o masă, la o bere, ce i-ai spune?*

— În primul rând să fie tentat prin ceva să se apropie de cartea mea; să-i ofer un titlu incitant, o poză haioasă, un ceva ieşit din comun, apoi să mă cunoască, cunoscându-mă s-ar simţi oarecum obligat să-mi deschidă volumul. Asta se poate întâmpla doar dacă i-am făcut cartea cadou, bineînţeles, cu autograf. Sunt convins că după câteva pagini n-o mai lasă din mână, mai ales dacă individul e puţin aghesmuit şi dacă nimereşte peste vreo scenă erotică. E ştiut faptul că scriitorii se citesc între ei.

— *Fiul tău, Andrei Afecsa, este traducător anglofil, poet el însuşi… Spune-i, te rog, trei lucruri care să-l convingă să meargă mai departe în teritoriul literaturii şi trei lucruri care (ar putea) să-l determine să se apuce de altceva, să lase de izbeliște acest teritoriu pe care iluziile cresc precum buruienile…*!

— Deocamdată, fiind încă pe banii „babacilor", pare sedus de ideea de traducător, pune şi multă pasiune în ceea ce face. Este deja convins că din traduceri nu se câştigă decât bani pentru a-şi duce viaţa de azi pe mâine, dar intenţionează s-o ia aşa berbeceşte înainte după cum îi dictează sufleţelul. Şi zău că face bine. Nu doresc să-l influenţez în niciun fel, important e să calce apăsat pe drumul destinului său.

— *Te rog să accepţi o întrebare mai lungă, fac asta de dragul textului (re) descoperit recent pe blogul lui Vasile Gogea. I.L. Caragiale, într-o scrisoare publică, tipărită în Universul din 17 aprilie 1909, care dădea un răspuns, în fapt, la o scrisoare, publicată în acelaşi loc, a lui Al. Vlahuţă, spunea următoarele: „Dacă bietul Eminescu ar trăi şi ar veni să-mi ceară o povaţă, iată ce i-aş spune din toată inima, fără un moment de ezitare: Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în*

fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii! *Vrei să faci ceva mai serios şi mai demn de un bărbat pentru patria ta*? *Te felicit… Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care eşti capabil*!… (…); *nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic*! *nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire*! *nu despera de îndreptarea re*lelor *materiale şi de cucerirea unei stări mai bune de omenie şi de dreptate*! *Nu te uita în lături, ci tot înainte, cu ochii ţintă la drapel, mergi fără şovăire cu aceia care-ţi par mai vrednici să ajute progresului patriei*!…" *Cum comentezi acest lucru*? *Cât de utilă social este arta*? *Cât de prezente sunt noţiunile de patrie, limbă, cultură naţională între obsesiile tale de artist/ scriitor*?

— S-a dus vremea patriotismului de sub drapel, patriotismul nu se mai măsoară în actele de vitejie pe câmpul de luptă, odată cu globalizarea patriotismul are o altă încărcătură, patriot este cel ce are puterea să conserve bunurile moştenite: limba, folclorul, tradiţiile şi obiceiurile. Ne paşte pericolul ca peste câteva secole, poate şi mai puţin, să ne topim ca naţiune, să fim asimilaţi pe nesimţite. Rolul de general, în această luptă cu noi înşine, îi revine scriitorului, el este cel responsabil pentru ceea ce se întâmplă cu limba română, el este cel obligat să-i creeze un metabolism sănătos şi s-o ţină cât mai mult timp în formă, de pe lături sar tot felul de trepăduşi, cei mai mulţi din sfera politicului, care o lovesc din toate părţile.

— *Cum ai convinge un individ din societatea noastră (cam autistă!), unul dintre aceia care consideră poezia o inutilitate, o pierdere de vreme, să citească poezie contemporană*? *Care ar fi argumentele poetului ca să îmblânzească „ignoranţa majoritară"*?

— Zilnic l-aş ruga să nu citească şi i-aş îndruga tot felul de bazaconii despre nocivitatea poeziei asupra minţii lui, poate că aşa, din curiozitate, să deschidă o carte. Aş relua scenariul de zeci de ori. Cine ştie de unde sare iepurele…!?

— *Care e relaţia dintre moralitate şi artă*? *Are nevoie poezia de moralitatea autorului ca să fie crezută*? *Cât de morali putem fi într-o societate ca a noastră în care cuvântul corupţie ne intră în timpane prin orişice mijloace*? *Există grade de moralitate/imoralitate în viaţa socială*,

în lumea culturală de la noi şi de aiurea?

— Vorba unui politician: „moralitatea este pentru căţei", termenul s-a cam prăfuit, toţi vorbesc de moralitate, de la preoţi la politicieni, dar foarte puţini sunt aceia care o au imprimată în adâncul fiinţei lor, mulţi o compun ad-hoc, doar pentru a impresiona şi a o expune cu mult tam-tam pe taraba… bunului simţ. Şi-n lumea poeţilor, precum în întreaga societate, este nevoie de un minimum de moralitate atâta cât să nu se înjunghie oamenii între ei. Invidie, orgolii, duşmănii au fost şi vor fi. Să fim serioşi, nu prea ştiu cazuri de poeţi „îngeraşi", fermentul poeziei este nebunia, păi nebunia nu prea face casă bună cu moralitatea. Poezia, pentru a fi credibilă, are nevoie de sinceritatea autorului; căci unde-i sinceritate e şi divinitate.

Piatra Neamţ – Botoşani, 9 febr. 2012

(*Revista „Conta", nr. 9, 2012*)

Gabriel CHIFU

„Când vrei să ajungi undeva, să-ţi inventezi tu drumul".

Gabriel Chifu *în dialog cu* Adrian A lui Gheorghe

„Ai nevoie de recunoaşterea Bucureştiului ca să contezi ca scriitor".

Adrian A lui Gheorghe: *Dragă Gabriel Chifu, ai părăsit Craiova şi te-ai regăsit la Bucureşti. Spui, într-o carte pe care timpurile normale ar fi consemnat-o ca un eveniment editorial, cultural, Fragmente din năstruşnica istorie a lumii de Gabriel chifu trăită şi tot de el povestită că: „De curând, s-a întâmplat să fiu silit să schimb iar oraşul şi casa. Acum locuiesc la Bucureşti, bineînţeles, tot cu chirie, într-o garsonieră atât de strâmtă încât, zău, nu prea încap în ea, mai ales în dimineţile când sunt fericit şi îmi cresc din umeri un fel de aripi, iar sufletul şi el sporeşte, îmi iese din piept, se înalţă ca planta din sămânţa de muştar…". Cine sau ce te-a silit să te muţi de la Craiova la Bucureşti? Cât de departe a rămas Craiova, cea care te-a consacrat, de sufletul tău? Cât de important e pentru un scriitor locul în care trăieşte*?

Gabriel Chifu: În opinia mea, locul unde trăieşte un scriitor este absolut decisiv, face parte din chimia subtilă şi secretă care influenţează categoric scrisul său, calitatea literară a textului. Fiindcă

locul acela îl conectează (*sau nu*!) cu universul, îi pune în legătură şi îi armonizează (*sau nu*!) ritmul gândului cu marele ritm cosmic. Eu am verificat pe propria piele acest adevăr: sunt altul, gândesc mai bine, sunt mai inspirat în anumite locuri, după cum sunt mai stins în altele. În anumite locuri cuvintele se aşază în propoziţii parcă sub vrajă, iar în altele frazele mele rămân slabe, bolnave. Oraşul Craiova este important pentru mine. De fapt este în mine, de fapt nu l-am părăsit. În volumul de versuri pe care-l scriu acum el este foarte prezent, la Craiova „*am o casă veche, / aş zice că e vie această casă /şi seamănă cu un poem de T.S. Eliot*", o casă pe care visam s-o refac. Ei bine, anul acesta am izbutit, în scurt timp, parcă printr-o voinţă mai presus de a mea, a fost un soi de minune. Acolo mă întorc tot timpul, acolo am de gând să mă retrag peste câţiva ani. Atunci, de ce am mai plecat la Bucureşti? Sunt mai multe cauze. A fost şi o invitaţie tentantă pe care n-am putut s-o refuz şi pe care orice om cu scaun la cap ar fi acceptat-o. Apoi, profesional, în Craiova făcusem cam tot ce se putea face, ar fi urmat plafonarea, lehamitea. Apoi, nici mediul literar de acolo, mediul în care eşti pus să exişti zilnic, nu e tocmai prielnic pentru un ins de oarece vocaţie. Cu o metaforă nu ştiu cât de reuşită, e ceva de genul: *undeva, într-o lume a raţelor, dacă nimereşte o lebădă, nu se simte în largul ei – e de aşteptat că raţele în cârd/ în cor căşună pe biata lebădă şi râd de ea şi caută s-o dea de-o parte căci ea, nesemănându-le, li pe pare teribil de caraghioasă*. În Craiova, sigur, conduceam filiala USR, conduceam revista „Ramuri"; dar asta mă costa prea scump, ca să păstrez echilibrul consumam o cantitate de energie disproporţionat de mare în raport cu izbânzile efective.

— *Spuneam recent, ca răspuns la o anchetă despre soarta scriitorului în provincie, că dacă vrei să faci politică literară te duci la Bucureşti, dacă vrei să faci literatură rămâi în orăşelul tău mai mult sau mai puţin prăfuit…*! (*Iertare pentru autocitare*!). *Cum priveşti această provocare*? *Sau o priveşti doar ca o justificare a unei laşităţi, a unei comodităţi*? *Un personaj al lui Balzac a spus la intrarea în Paris*: „*Acum, între noi doi*!" *Care dintre aceste lucruri te exprimă*?

— N-aş despărţi atât de ferm lucrurile, că Bucureştiul reprezintă

spaţiul rezervat politicii literare, iar localităţile de provincie sunt predestinate scrisului. Există atâţia provinciali care cu succes practică politica literară şi, în schimb, se dovedesc plini de stângăcie tocmai la capitolul *scrisul personal*, după cum există scriitori care trăiesc în Bucureşti într-o totală izolare, parcă ar trăi în creierul munţilor, şi nu dau semne de viaţă decât prin literatura lor de incontestabilă valoare. Cred însă că la noi funcţionează, şi instituţional dar şi ca realitate fixată în mentalul nostru, un soi de centralitate, de autoritate a capitalei. La Bucureşti sunt marile reviste şi edituri, la Bucureşti sunt criticii, la Bucureşti sunt premiile şi cam toate instituţiile şi instanţele capabile să impună un scriitor. Ai nevoie de recunoaşterea Bucureştiului ca să contezi ca scriitor. În ceea ce mă priveşte, prin poziţia mea de la USR sau de la „România literară, am fost pus în situaţia mai degrabă să nu folosesc decât să folosesc aceste oportunităţi: dacă ai o minimă decenţă, nu iei tu premii, ci te retragi de la premii, te retragi şi de la burse, indemnizaţii, plecări în străinătate, le împarţi altora, nu le iei tu, îi publici pe alţii şi le ajuţi cărţile, le ridici numele şi, cât durează mandatul, te laşi pe tine în suspensie. Nu este ceva comod şi care să nu-ţi aducă frustrări, toţi suntem locuiţi de tot felul de ambiţii, dar asta e.

În privinţa comparaţiei cu personajul balzacian pe care mi-o propui, răspunsul meu este: situaţia nu mi se potriveşte, nu gândesc aşa. Nicio clipă nu mi-a trecut prin minte să mă iau la trântă cu marele oraş, n-am atâta vanitate şi găsesc că e o zădărnicie fără seamăn să aspiri la aşa ceva, să vrei „să cucereşti" marele oraş. Oricum, eu prefer discreţia şi nu agreez cu niciun chip prim-planul.

„*Despre mine îmi place să cred că nu sunt un oltean tipic*…"

— *Pe vremea nesuferită pe când îmi făceam şi eu armata*, *la Caracal*, *colegii olteni se înghesuiau pe lângă magazia cu grade şi însemne*, *pe când moldovenii stăteau mai mult pe lângă bucătărie*…! *Să fie oltenii mai vanitoşi decât românii din celelalte provincii româneşti*? *Cum se manifestă orgoliul la tine*?

— Nu-mi dau seama dacă oltenii sunt sau nu mai vanitoşi decât alţii. Atât cât am observat trăind în Oltenia, un sentiment accentuat de

mândrie locală se pare că le este propriu. Uneori această mândrie se transformă în înfumurare, în convingerea că alţii-ca-ei-nu-mai-există, ceea ce, evident, reprezintă o stupizenie şi un sentiment negativ, e de fapt o infirmitate sufletească. Despre mine îmi place să cred că nu sunt un oltean tipic, oricum nu relaţionez după criterii de zonalitate, nu sunt ca mentalitate un regional şi nu mă poziţionez în acest sistem de referinţă regional, cu priorităţi ori cu ierarhii, cu însuşiri repartizate pe provincii. Eu nu mă consider deasupra nimănui (*maximum*, *în cazul unor oameni pe care-i admir*, *mi-aş dori să fiu egalul lor*), eu sunt locuit de îndoială. Mă îndoiesc, în primul rând, de mine însumi, de ce fac şi de ce sunt în stare să fac. Şi nu am nici vocaţie de şef. Dacă, eventual, identifici fără să spui prezenţa mea în conducerea USR cu o prezumtivă atracţie pentru „grade şi însemne", atunci eu precizez încă o dată că sunt acolo în postura de tehnician, un fel matematician care are de rezolvat o ecuaţie nu foarte uşoară, un fel de vâslaş care trage la rame şi are de dus ambarcaţiunea în port, iar nu în postura de şef clasic. Aşa ar trebui să fiu privit dacă aş fi privit corect.

— *Ai debutat în volum în anul 1976, cu ceva vreme înainte de ceea ce s-a numit intrarea în forţă în scenă a generaţiei 80. Unde te regăseşti şi unde te desparţi de generaţia 80*?

— În universul real, lucrurile nu se petrec ca în laborator, unde poţi să experimentezi, să proiectezi în amănunt şi să ţii atent sub control un fenomen. Aici, în existenţa noastră cea de toate zilele, avem de-a face şi cu neprevăzutul, există şi (*mai mult sau mai puţin*) iraţional, oricum totul stă sub semnul surprizei. Evoluţiile noastre sunt neaşteptate. Ceea ce se profila într-un fel se adevereşte până la capăt a fi absolut diferit, uneori chiar pe dos. Chiar şi eu care, la început, credeam că sunt altceva decât generaţia 80, cu timpul am fost purtat de val şi aşezat în această generaţie. Cumva firesc, logic: experienţele literare care au o anumită longevitate/rezistenţă/ persistenţă sunt luate în calcul, se ţine seama de ele, iar o generaţie literară, până la sfârşit, este suma democratică, nepărtinitoare a tuturor experienţelor literare individuale care se manifestă la un moment dat şi care contează. De ce mi se părea la început că sunt diferit de colegii mei de

generaţie? Fiindcă, aşa cum aminteşti, am intrat în literatură înaintea lor (*talentul precoce îl consider, în cazul meu, un dezavantaj, nu un avantaj*: *am debutat mai devreme decât se cuvenea, doldora de influenţe şi de clişee poetice*…). Apoi, fiindcă n-am venit dintr-un cenaclu, cu un maestru la cârmă şi cu un program literar limpede, explicit, ci m-am format de unul singur, ezitant, prin succesive renunţări la mine însumi, prin încercări, ca o apă care-şi sapă albia. Apoi, fiindcă am venit dintr-o margine şi geografică, dar şi de preocupări *imam încăpăţânat să urmez o facultate şi extrem de dificilă şi fără legătură cu domeniul literar, automatica*). Dar, cum observam, urma alege: am ajuns, în ochii multora, optzecist şi sper să nu mă opresc aici, să mă număr şi printre două miişti şi printre alţii care vor mai fi să fie.

— *Dacă nu ai fi scris, dacă nu ai fi avut acele „clipe de diamant", pe care le numeşti undeva, care te-au împins în scena literaturii, ce altceva crezi că ai fi putut face în viaţă? Pune-te în situaţia borgesianului personaj din „Grădina cărărilor ce se bifurcă" şi care în fiecare clipă are o infinitate de posibilităţi de a accede în lume. După cum te defineşti în „Fragmente…", pari a fi incapabil să faci altceva pe lumea asta, în afara literaturii. Spui în altă parte: „… sunt un-ins-carescrie, un ins dependent de text, un ins care fără scris, fără literatură nu are rost". Cât e literatura spaimă, cât e necesitate a spunerii, cât e lehamite…? Un artist spune şi se împlineşte, pe când un pustnic, de exemplu, ca să se împlinească trebuie să tacă…! E scriitorul un guraliv de nemântuit? Fără darul trăncănelii metafizice, scriitorul ar fi doar un biet vierme incapabil să devină fluture?*

— Nu mă pot imagina în altă postură decât aceasta, sunt un-ins-carescrie. Totuşi, ascultător/ disciplinat cum mă doresc în acest dialog, nu vreau să mă sustrag de la niciuna din probele la care mă supui, aşa încât caut un răspuns la întrebarea ce altceva aş fi putut face în viaţă. Cred că mi-ar plăcea să călătoresc, la asta m-aş pricepe foarte bine. Şi verbul corect nu e să călătoresc, ci să hoinăresc, de colo colo, din lume-n lume, din om în om. E posibil ca această ocupaţie să-mi aducă o stare de bucurie împlinitoare cum mi se întâmplă când scriu. Fiindcă scrisul, practicarea literaturii înseamnă, aşa cum constaţi,

spaimă, necesitate a spunerii (*eu aș adăuga o nuanță – necesitate a numirii*), dar înseamnă și bucurie. Într-adevăr, cei care scriem am putea fi priviți ca niște dependenți de cuvânt/vicioși/ bolnavi, ca niște nemântuiți limbuți, ca niște extrovertiți, care, pentru a funcționa, pentru a se salva, au nevoie să trăiască pe o scenă, au nevoie să spună tot, să spună măsluind cel mai adesea, deformând adevărul, potrivind relatarea astfel încât ei să iasă bine. Într-adevăr, am putea fi priviți așa. Dar eu propun o altă privire, o altă viziune. Această mașinărie metafizică neînțeles de complicată care este omul, în trecerea lui prin viață, lasă niște dâre. Emoția lui în această miraculoasă existență în lumină se concretizează în diverse forme de expresivitate, poeme, proze, dacă e să ne mărginim la verbalitate sau opere muzicale ori vizuale sau chiar rugăciuni, dacă lărgim cadrul la artistic și apoi la spiritual. Aș zice că acest dar al omului de a crea forme de expresivitate (*opere*) așa cum creează scoica perle este cel mai important dintre privilegiile care ne sunt date pe pământ.

„*Eu înaintez pe bâjbâite, legat la ochi, ca o cârtiță și drumul nu duce într-un luminiș, ci, mai mult ca sigur, se înfundă…*"

— *Într-un poem mai vechi spui: „În orașul meu nimeni n-a înviat niciodată. / nu știm toți decât să murim. / infinitul n-a intrat în viețile noastre/precum vântul într-o casă cu geamuri deschise. / nimeni n-a fost în stare să îmbrace/ ca pe o cămașă/ cerul cu stele. (…) munți tociți, la nivelul caldarâmului. / inimi cu pânze de păianjen, inimi-șlepuri/ încremenite pe dune de nisip. / biserici plecate din propriile lor ziduri. / aici nimeni n-a înviat niciodată. / nimeni nu s-a lăsat răstignit pe cruce „(Oraș sigilat în moarte). Cât de mult îl cauți pe Dumnezeu, amușinând cu cuvintele drumurile spre un orizont presimțit? Dacă în „orașul în care nimeni nu s-a lăsat răstignit pe cruce" nu l-ai găsit, să însemne că alte orașe, București de exemplu, sunt mai propice unor întâlniri decisive? Când apare Dumnezeu, cum ți se arată, Gabriel Chifu?*

— Orașul din poemul meu (*așa cum, de altfel, sunt convins că ai înțeles foarte bine și doar mă încerci când îmi propui identificări particulare…*), nu are un nume concret, Craiova ori București, el e abstract și general, se referă la un anumit tip de locuire, în care am

pierdut contactul cu zonele celeste, cu divinitatea. Ceea ce, evident, constituie un enorm handicap al nostru. Această sărăcire interioară de natură spirituală ne afectează teribil, are consecinţe grave chiar şi în domenii extrem de prozaice ale existenţei noastre individuale şi comunitare.

La un moment dat, când eram ceva mai tânăr şi mai necopt, am publicat un volum care avea în titlu numele lui Dumnezeu. Astăzi mi se pare o necuviinţă, un semn de vanitate nesăbuită să pronunţ numele lui Dumnezeu în poemele mele. Când mă refer la el folosesc metafora, adresarea aluzivă. Să-i pronunţ numele şi să-l fac personaj în măruntele mele plăsmuiri verbale mi se pare astăzi inacceptabil, ar însemna că mă ridic pe mine până la a sta faţă în faţă cu el. Raporturile noastre cu divinitatea ţin de o absolută intimitate şi găsesc indecent să vorbeşti despre ele ori să scrii despre ele altfel decât cu sfială, şoptit, sugerând, iar nu direct, cu voce tare, declamatoriu. Drept care prefer să nu prelungim discuţia pe această temă.

— *Marin Sorescu este – şi o spun cu convingere – unul din marii scriitori români. Din păcate meandrele caracterului său, în care şi-a încâlcit destinul, îl fac să aibă parte de o slabă receptare postumă. Unii îl expediază în grupul oportuniştilor de sub orice regim. Alţii îl judecă prin slaba prestaţie ministerială, pentru care nu avea nicio calitate managerială. Manualele îl prezintă cu texte nesemnificative, profesorii de literatură nu sunt capabili, în mare parte, să explice ceva mai mult decât suprafaţa unui text. Ştiu că a pariat pe tine, ştiu că i-ai urmat la conducerea revistei „Ramuri”. Cum îl poţi caracteriza pe Marin Sorescu? Ce amintiri esenţiale ţi-au rămas de la întâlnirile cu el?*

— Din micul tău rezumat al relaţiilor mele cu Marin Sorescu lipseşte un episod, cel neplăcut: n-aş vrea cumva să-l eludăm, astfel încât să dăm apă la moară neprietenilor ce ne-ar putea acuza că ne comportăm ca-n Orwell, rescriem trecutul numai cu faptele care ne convin, care ne favorizează.

Aşadar: e adevărat că Marin Sorescu a pariat pe mine, e adevărat că am venit după el la conducerea revistei „Ramuri”, dar din şiragul de întâmplări ai sărit peste momentul despărţirii de Marin

Sorescu, care n-a fost, din păcate, o despărţire paşnică. Regret că s-a întâmplat, nu eu am declanşat mica nebunie provincială, regret că nu am avut înţelepciunea să evit conflictul. Repet ceea ce mereu am crezut – am avut de a face atunci cu una din primele operaţii de manipulare publică, neînţelegerea redacţională (o *neînţelegere de altfel banală, regăsibilă în atâtea şi atâtea redacţii*) a fost exploatată şi amplificată de forţele conservatoare care, în epocă, anii ’90, căutau să se facă utile demonstrând zgomotos că au venit barbarii care distrug valorile, la Craiova ori în Piaţa Universităţii, şi trebuie chemaţi minerii (*alături de ele, forţele respective*) ca să reinstaureze ordinea.

La Marin Sorescu am ţinut tot timpul, chiar şi atunci când se derula „războiul”, îi sunt recunoscător pentru sprijinul din anii începutului meu literar şi îl consider, ca şi tine, un mare scriitor. Sper să ajut cumva la punerea în valoare a operei lui. Sorescu era un om minunat, dacă îi găseai cheia, cheia cu care să-l deschizi şi să ţi-l apropii. Am multe amintiri pregnante cu el, ani la rând am fost foarte apropiaţi, ne vizitam, am făcut şi vacanţe împreună, am jucat şi fotbal împreună, câte şi mai câte.

— *În ce măsură poetul român este prins, în acest moment, între „cultura poetică” şi „poetica culturală”? Unde mai încape boemia culturală astăzi, în condiţiile în care vizionarii se plâng că nu au mijloace să-şi cumpere ochelarii cu care să vadă până departe, iar publicul pare să fie consumator mai mult de* Mc*Cultură, decât de cultură adevărată*…?

— N-aş zice că termenii limită între care e captiv poetul astăzi sunt aceştia, „cultura poetică” şi „poetica culturală”. Convingerea mea este că există cu adevărat un dramatism al condiţiei actuale a poetului, dar acesta e dat de o marginalizare a poetului şi a poeziei. Poezia nu mai interesează, posibilul cititor nu mai are disponibilitatea/ capacitatea/ instrucţia/ structura interioară, astfel încât să recepteze mesajul poetului. Şi atunci mesajul, oricât de vizionar ar fi, oricât de strălucit stilistic ar fi, se pierde. Pentru ca poetul cu poezia lui să fiinţeze normal e nevoie de doi: poetul care emite mesajul şi cititorul care primeşte mesajul şi e capabil să-l judece, să-l cântărească. Ei bine,

dacă receptorul e absent (e *absent fiindcă nu vrea sau nu e în stare să ia parte la actul poeziei*), totul rămâne în gol, totul se năruie. În acest moment, poezia pare să fie un fel de ban de aur care nu e văzut şi nu e folosit fiindcă stă îngropat în pământ. Stă îngropat în indiferenţa celor care ar avea atâta nevoie de el.

— *Defineşte*, *rogu-te*, *care sunt rădăcinile individualităţii tale artistice*… *Care îţi sunt obsesiile*, *care ţi-au fost şi îţi sunt maeştrii*?

— Să definesc „rădăcinile individualităţii mele artistice" – iată o problemă copleşitoare, absolută, de care aleg să mă ţin departe. De ce să scot la lumină rădăcinile? Locul lor e să stea în adânc, în obscuritate şi e bine să rămână acolo şi să-şi facă treaba, adică să mă încarce cu energie.

Mai ales că ele, „rădăcinile individualităţii artistice", după bruma de intuiţie pe care o am, sunt indefinibile, prea multe şi mereu în transformare. Decât să vorbesc despre rădăcini, prefer să vorbesc despre tulpină şi frunziş, despre ce este la vedere. Acestea măcar se pot măsura cât de cât. Şi ce constatăm aici, la vedere? Cum ziceam, să reţinem că sunt un-ins-care-scrie, adică un fel de aparat care astfel îşi găseşte rostul, producând texte literare. Această expresivitate literară mă preocupă până la obsesie, expresivitatea literară e capabilă să-mi rezume (*şi*, *deci*, *să-mi rezolve*) existenţa.

Maeştri? Sunt mulţi. Unii, ca şi rădăcinile, se mai schimbă, se mai erodează. Sigur, rămân câţiva ficşi, inoxidabili: dintre ei, îmi vin în minte acum Dostoievski, Kafka, Borges.

— *Dacă ar fi să scrii critic despre tine*, *cum ţi-ai defini poezia*? *Cu ce cuvinte ai ilustra un spot publicitar menit să atragă publicul spre cărţile tale de poezie*?

— Nu m-a preocupat niciodată ideea să scriu studii critice despre încercările mele poetice şi n-am de gând s-o fac nici de acum înainte. Dacă n-am o reprezentare critică a propriei mele poezii, am, în schimb, o teorie, poate prea sofisticată, despre ce înseamnă poezia în general. Ea, ca formă sublimată a limbajului, este instrumentul cel mai preţios, cel mai performant pe care-l avem la dispoziţie pentru a atinge starea de deplinătate, de zeitate. Poezia este prezenţa/ coborârea

zeităţii în cuvânt.

Ce slogan aş alege? *Aş spune exact ce cred*, *ceva cam aşa*: Ocoliţimă, aceste precare încercări sunt doar ale mele, sunt de unică folosinţă, nu merită să se obosească alţii cu ele. Nu aveţi de ce să mă urmaţi. Eu înaintez pe bâjbâite, legat la ochi, ca o cârtiţă şi drumul nu duce într-un luminiş, ci, mai mult ca sigur, se înfundă, e o tentativă a mea ratată de a scăpa de eşec.

„Suntem o ţară mică aşezată neprielnic şi nu cred că am izbutit să cuprindem, într-o poezie fără de pereche sufletul nostru…"

— Să zicem că poezia e un preaplin, care necesită o rostire care să elibereze sufletul de drojdiile vieţii, ale zilei…! Dar de ce se apucă un poet să scrie proză? De ce lasă el plaiul bântuit de licorne pentru a ajunge umăr la umăr cu Monsieur Jourdain, cel care a descoperit că vorbea proză cu nonşalanţa vieţuitorului de fiecare zi? Pe un amic francez, Franz Bartelt, care are vreo zece cărţi de proză apărute la Gallimard şi la alte edituri importante, l-am surprins că nu îşi trecea în bibliografie cărţile de debut, două volume de poezie, pe motiv că „ascendenţa poetică" afectează atracţia cititorului pentru literatura unuia care s-a încurcat, o vreme, în plasa metaforelor. E poezia, în acest caz, gratuitatea gratuităţilor?

— Aici aş introduce o altă perspectivă. Raporturile dintre mine şi mine, ca poet şi ca prozator, sunt diferite faţă de exemplul tău. Nu sunt raporturi de anulare reciprocă, ci de complementaritate şi de potenţare reciprocă. Poezia nu e „gratuitatea gratuităţilor", am spus ce cred că e – coborârea zeităţii în cuvânt. Sau, încercând alte variante pentru acelaşi adevăr, e drumul vertical, e alcool tare, *esenţă* de simţire şi de rostire, e o uriaşă cantitate de energie comprimată într-o pilulă verbală. Pe când proza reprezintă partea noastră de terestriţate. De epic avem nevoie tot timpul ca de aer: probabil suntem nefuncţionali fără poveşti şi probabil poveştile fac parte ireductibil din compoziţia noastră sufletească. Când căutăm expresivitatea literară, atunci e firesc să ne intereseze *toate* formele de expresivitate, iar în proză cuvântul se modelează distinct în comparaţie cu poezia. Practicându-le pe amândouă, cresc şansele de a accede la acel text literar desăvârşit,

integral, la care toţi visăm. Şi practicându-le pe amândouă, mă odihnesc/ mă înnoiesc/ mă pregătesc de una prin alta.

— *Cum vezi tu poetul „*made in *România*”? *Poate fi el falsificat de asiaticii* (*de exemplu*) *care falsifică orice produs*? *Sau e atât de individual încât nu poate fi contrafăcut*?

— Ei, ar fi grozav să avem o asemenea capabilitate de unicitate. Ar fi grozav sau, poate, dimpotrivă: fiindcă, dacă simţirea şi rostirea noastră ar fi atât de personale, e de presupus că am fi intraductibili, că am rămâne închişi în noi înşine, incomprehensibili. Din păcate (*sau din fericire*), în literatură cred că regula de care ascultăm este alta: motivele, temele, obsesiile, dar şi mijloacele de expresie migrează dintr-o limbă în alta şi dintr-un timp în altul. Suveran aş zice că este principiul vaselor comunicante.

Oricum, trăim într-o perioadă de alarmantă globalizare, trăim într-un sat planetar în care diferenţele tind să dispară. Este foarte dificil să-ţi păstrezi nealterată amprenta şi toţi suntem ameninţaţi să ne rătăcim, să ne înecăm în masa compactizată, care dispreţuieşte relieful, individualitatea.

Dar care ar fi câtimea noastră de originalitate, fracţia sufletească numai şi numai a noastră, irepetabilă? Suntem o punte plauzibilă între Orient şi Occident? Nu a ajuns cumva această afirmaţie doar un clişeu? Sau avem un sentiment special al morţii, pe care o privim nu ca pe extincţie/ sfârşit, ci ca pe o nuntă cosmică/ o contopire cu natura sub semnul sacralităţii? Şi am ştiut să traducem aceste trăiri în opere culte sau am rămas, atipic, legaţi genuin de folclor? Mă mulţumesc să întreb, reluând unele idei ale lui Mircea Eliade, nu formulez şi răspunsuri. Sigur, mi-aş dori să putem vorbi despre o pecete strict românească în poezia (*sau în proza*) scrisă la noi, aşa cum vorbim de proza *sud-americană* sau cea *rusească*, care au devenit mărci inconfundabile, dar nu e cazul. Suntem o ţară mică aşezată neprielnic şi nu cred că am izbutit să cuprindem, să imprimăm într-o poezie (*sau într-o proză*) fără de pereche sufletul nostru ce seamănă cu o apă făcută din fel de fel de ape amestecate.

— *Cât de atentă e poezia ta la lumea de pe stradă*? *Care ar fi*

portretul robot al cititorului tău? *Ţi-ai imaginat vreodată cam ce se întâmplă cu un om care te citeşte*? îl *vezi modificat în vreun fel după lectură*?

— Poezia mea de acum (*pregătesc un volum cu titlul provizoriu „Scene din viaţa şi din moartea mea"*) încearcă să fie atentă la ceea ce numeşti tu „lumea de pe stradă". E una dintre principalele mize ale cărţii la care lucrez, să scriu despre cei din preajmă şi despre ce mi se întâmplă mie, să descriu lumea dinafară şi lumea dinăuntru înregistrând totul cu maximă fidelitate.

Nu mă preocupă profilul cititorului meu prezumtiv, cine e, cum e. Mă preocupă exclusiv chestiunea autorului – caut să fiu eu autentic în ceea ce comunic (*nu e uşor – accentuez ce am zis înainte – suntem înclinaţi să retuşăm relatarea astfel încât imaginea noastră să fie cât mai bună*, *astfel încât să cădem mereu în picioare*…). Dacă autenticitatea se atinge, atunci, implicit, şi chestiunea cititorului se rezolvă.

Nu m-am gândit la influenţa pe care pot exercita poeziile scrise de mine, dar, fiindcă mă întrebi, îţi spun cu sinceritate: da, am sentimentul că anumite versuri ar fi în măsură să modifice pe cineva sau pe altcineva, cu condiţia ca persoanele acelea să fie pe aceeaşi lungime de undă cu mine. Le-ar modifica fiindcă s-ar strecura în mintea lor, poate le-ar face să fie, într-o împrejurare sau alta, mai smerite, sau mai răbdătoare, sau mai ştiutoare, sau mai curioase, sau mai cutezătoare, sau mai neliniştite.

— *O întrebare relativ uşoară*: *Ai aflat până acum*, *totuşi*, *ce este poezia*? *Şi dacă tot ai aflat*, *spune-ne şi nouă o definiţie*…

— Chiar că e o întrebare uşoară. În sensul că e încuietoare – e atât de complicată încât nimeni nu va fi mirat dacă, îndrăznind să-ţi dai cu părerea, ai începe să baţi câmpii sau ai ridica din umeri a neputinţă. Eu, unul, nebănuind că o să mă întrebi şi asta, am fost neprecaut în dialogul nostru şi am formulat deja unele definiţiii neiscusite. Culege-le din convorbire pe acelea şi consideră că n-am trecut proba. Nici n-aş vrea s-o trec. Rămână teritoriul acesta într-o eternă penumbră, atât de luminescentă!

„Mereu greşesc. Într-un târziu am priceput că greşeala e sădită în mine, face parte din proiectul originar…"

— Cum va arăta poezia la jumătatea secolului în curs? Va mai exista poezie? Poţi să propui un text în maniera în care îţi imaginezi poezia viitorului? Va influenţa dezvoltarea năvalnică, uneori necontrolată, a tehnicii sentimentul, sensibilitatea, poezia?

— Sigur că va exista poezie, dar habar n-am cum va arăta. Habar n-am fiindcă nu sunt interesat de asemenea predicţii şi nici n-am intenţia să mă transport în creierul/ în inima celor din viitor şi să simulez poezia lor. Cert este că mereu lumea cea mare se schimbă şi, alături de ea, lumea cea mică, dinlăuntrul omului, se schimbă, iar literatura de acum două mii de ani sau, mai apropiată, de acum cinci sute de ani, este adeseori pentru noi ilizibilă, este de nepătruns ca o cetate scufundată în mare şi pentru anumite opere avem nevoie de călăuze textuale care să ni le „traducă".

Dezvoltarea aceasta tehnologică uluitoare a făcut ca şi limbajele să se perimeze accelerat: sub presiunea inovaţiilor de tot felul, sensibilitatea noastră se transformă până la nerecunoaştere şi limba se transformă vertiginos, iar ciclul de viaţă al diferitelor coduri poetice de astăzi este şi el mult mai accelerat, aceste coduri poetice se devalorizează şi ies din uz mult mai repede. Iată, poezia noastră e diferită de a fiilor noştri. Asistăm, ca fenomen social, la o dezinhibare generală; sigur, dezinhibarea are nenumărate chipuri, de la libertatea totală înţeleasă ca renunţarea la orice norme interioare şi până la un minimalism egal adesea cu un soi de nou primitivism. Iar dezinhibarea se reflectă în limbaj, aşa încât cuvintele cu care-şi exprimă sentimentele în versurile lor noii poeţi sunt altele decât ale noastre, vorbirea nu mai este voalată, eufemistică, edulcorată, metaforizantă, ci e directă, caută culorile tari, e demitizantă, e fără perdea.

— Dacă ar fi să dai câteva sfaturi unui tânăr care se simte atras de poezie, care ar vrea să i se dedice, aşa cum erai tu la vremea adolescenţei, care ar fi acestea? Ce sfaturi ai da adolescentului care ai fost, de fapt?

— Altcuiva nu mi-aş permite niciodată să dau sfaturi. Nu aş avea

ce să învăţ pe altcineva. Niciodată n-am agreat poziţia aceasta de învăţător, refuz această situare. Totdeauna mi-a plăcut să fiu nu cel care îi învaţă pe alţii, ci cel care învaţă de la alţii, mi-a plăcut să fiu cel care caută, ucenicul, omul de încercare.

În schimb, mie mereu îmi dau poveţe, *fă aşa că aşa e bine*! şi, vai, deşi cu convingere, cu ardoare îmi propun să mă ţin de calea trasată, mereu greşesc. Mereu greşesc. Într-un târziu am priceput că greşeala e sădită în mine, face parte din proiectul originar pe care l-a urmat făptura mea când s-a constituit şi de care ascultă şi acum irecuzabil, până la sfârşit.

— *Care este relaţia ta cu critica literară*? *Te-au „citit" bine criticii vremii noastre*? *Ce ai fi vrut să se spună despre tine şi nu s-a spus*?

— Relaţia mea cu critica literară e normală. Unii da, m-au citit bine, alţii nu. Nimic altceva decât s-a spus n-aş fi vrut să se spună. Te aştepţi cumva să mărturisesc că îmi doresc să se spună că sunt genial şi că merit Premiul Nobel? Dacă da, am să te dezamăgesc: nu-mi doresc să se spună. Dorinţa mea este să scriu cărţi valoroase, să scriu cărţi care sunt *vii*. Restul nu contează sau vine de la sine.

— *Ce înseamnă curaj în literatură*? *Te regăseşti între „curajoşii" literari*?

— Curaj în literatură înseamnă, evident, să cauţi cu obstinaţie drumuri noi. Să nu păşeşti, textual, pe drumuri bătătorite. Când vrei să ajungi undeva, să-ţi inventezi tu drumul. Ca o apă care-şi sapă, cu energia ei, albia – observi, reiau imaginea. Aşadar, din nimic, prin puterile gândului tău, să-ţi creezi albia, forma expresivă viabilă în care să-ţi torni fiinţa, experienţa, povestea şi să-ţi creezi şi teoria literară care să-ţi susţină ca o armătura construcţia. Nu încape îndoiala, m-aş bucura să mă număr printre curajoşi. Curajoşi fără ghilimele.

— *Cât a contat biografia ta pentru cărţile tale de poezie şi de proză*?

— Enorm. Dar nu totdeauna aşa cum am putea crede – ca valorificare directă. Uneori am făcut exerciţii să mă îndepărtez de mine însumi, mai ales în proză, să mă transfer în tipare umane care n-au nicio legătură cu modul meu de a fi. Pentru mine acestea sunt exerciţii

extrem de îmbogăţitoare intelectual şi care-mi oferă o mare satisfacţie, ca şi cum aş trăi mai multe vieţi.

— *Ţi-a fost vreodată ruşine că eşti poet şi nu altceva, om de afaceri, de exemplu*?

— O, nu. Dimpotrivă, sunt mândru. De mai multe ori eram pus în situaţia asta, să fiu altceva şi am fugit mâncând pământul. De altfel, am recunoscut la începutul dialogului nostru, numai aşa funcţionez, fără scris n-aş fi întreg.

„Diferenţele de valoare literară dintre membrii USR sunt atât de mari încât unii nu sunt compatibili cu alţii şi pericolul, în ochii, mei, s-ar numi neverosimilitatea…"

— *Spui în anul 2007, în revista „Ramuri", într-un editorial*: *„Uniunea Scriitorilor nu este o fortăreaţă păzită strașnic de niște străjeri fioroşi, o fortăreaţă ce se cade să fie asediată pentru a fi cucerită. Mesajul celor dinăuntru pentru cei dinafară, care tropăie plănuind un asalt sângeros, e foarte clar: cetatea nu trebuie atacată şi distrusă, în ea se poate intra firesc, nu are porţile ferecate. Dar pentru reformă e nevoie de participarea ambelor părţi; şi cei dinăuntru să descuie poarta, dar şi cei dinafară să apese pe clanţă şi să păşească înăuntru". Cum se vede astăzi lumea scriitoare din România? E USR-ul un Turn Babel? E structura de conducere a USR un turn de fildeş, bun de cucerit*?

— Metafora Turnului Babel mi se pare una potrivită, căci vorbeşte despre o lume pestriţă, extrem de neomogenă aşa cum e, din punctul meu de vedere, asociaţia noastră scriitoricească. Nu sunt stupid încât să pretind ca toţi cei care compunem USR să avem acelaşi orizont cultural, aceleaşi opţiuni politice şi să fim nişte oameni de caracter, educaţi şi feriţi de manifestările isterice. Diversitatea e firească. Dar în acest moment cred că ne paşte, pe noi ca structură instituţională, o mare ameninţare: *diferenţele de valoare literară* dintre membrii USR sunt atât de mari încât unii nu sunt compatibili cu alţii, unii şi alţii nu au cum să alcătuiască acelaşi *întreg* şi pericolul, în ochii, mei, s-ar numi neverosimilitatea, inconsistenţa acestei structuri instituţionale, USR. Sunt foarte ataşat de Uniunea Scriitorilor, am şi făcut eforturi încăpăţânate în ultimii anii pentru apărarea ei, pentru

sporirea gradului său de credibilitate publică. Dar rezultatele sunt dezamăgitoare în comparaţie cu eforturile depuse.

Cum e structura de conducere? Altfel, oricum, decât se bănuieşte din afară, de la distanţă. Adeseori vedem în alte persoane salvatorii decât în cele care chiar sunt. Adeseori credem că soluţia e dată de cei care ţin un discurs bine ticluit, când calea de acţiune e cu totul alta, e dificilă, îţi cere fapte nu vorbe, îţi cere devotament zilnic şi sacrificiu personal, iar nu o aşezare a ta pe piedestal.

— *Un grup de culturnici propunea*, *pe la nivelul anilor '90*, *abstinenţa politică*, *retragerea în turnul de fildeş*, *echidistanţa* etc. *Alţi confraţi de-ai noştri au argumente solide pentru implicarea scriitorului*, *motivând că României i-a fost bine atunci când intelectualii*, *scriitorii în special*, *s-au implicat în politică*, *în forţarea sorţii societăţii*, *în favoarea europenităţii*. *Unde te situezi faţă de politica românească*?

— Eu nu fac politică. De ce? Iarăşi ajungem la obsesivul adevăr personal, iarăşi subliniez: nu mă închipui existând altfel decât în literatură. Politica ar trebui s-o facă nu amatorii, ci profesioniştii, oameni care să studieze, care să se specializeze în acest domeniu.

Dar sunt atent la mişcarea de pe scena politică. Foarte atent. Această veşnică bâlbâială şi această veşnică neputinţă, această ceartă uriaşă şi această înmărmuritoare lipsă de viziune, de coerenţă şi, în fond, această lipsă de patriotism din teritoriul politicii româneşti îmi determină mie existenţa, mi-o strică. Deocamdată nu am cum să intervin altfel decât prin votul meu. Aveam speranţa că de fiecare dată în aceşti douăzeci de ani am dat votul celor care meritau votul, am ales cum se cuvenea. Acum, sunt încercat, nu-ţi ascund, de un sentiment de derută: nu mai sunt sigur că binele este undeva şi răul altundeva, nu mai sunt sigur că putem despărţi apele de uscat, albul de negru. Ceea ce este grav. Fiindcă dacă ne dispare încrederea în capacitatea sistemului social de a funcţiona, cu ce rămânem? Cu mântuirea obţinută, eventual, pe cont propriu, anevoie, luptând cu sistemul în loc să fim ajutaţi de el. Ceea ce, repet, este grav.

— *Suntem liberi să plecăm din România*, *am visat la această libertate cu toţi porii deschişi*. *În perioada interbelică*, *în perioada*

„marilor clasici" chiar, scriitorii noştri se duceau în Europa pentru lărgirea orizontului şi totuşi nu aud acum că ar pleca vreunul dintre confraţii noştri să trăiască în lume, în altă ţară, în altă cultură… E teama că şi-ar putea pierde locul în literatura română? E comoditate? E inerţie? E sărăcie? Un Panait Istrati hoinărea prin nenumărate culturi europene, prin nenumărate ţări, au făcut-o şi alţii. Nu crezi că scriitorul român de azi este expresia neputinţei naţiei noastre de a se alătura şi a se impune în rândul ţărilor europene?

— E un subiect la care avem de reflectat. Să recapitulăm: marii artişti români din secolul douăzeci, ca să obţină validarea, recunoaşterea, au avut nevoie de instanţe străine – şi Eliade, şi Ionesco, şi Cioran, şi Brâncuşi. Aceasta pare a fi o trăsătură nu tocmai fericită a culturii noastre (e *un semn distinctiv al unei culturi mici*?): singuri nu suntem capabili să valorizăm, să omologăm marii creatori.

Acum, faptul că prea puţini scriitori români de azi optează să se fixeze, să trăiască în alte ţări n-aş zice că e neapărat dramatic. Însă este îngrijorător că şi cei care, fizic, s-au stabilit în străinătate nu izbutesc (*sigur, cu câteva excepţii*) să se integreze în culturile respective. Grefele arareori reuşesc, aceşti strămutaţi rămân anexaţi în continuare la viaţa literară românească, singura lor supapă. Sunt tentat să-ţi dau dreptate, e vorba de un complex al nostru, pe care cum să-l numim, complexul de enclavă, de neadaptare, de incomunicabilitate, de izolare, sau, pur şi simplu, complexul de inferioritate? Dacă e real pentru generaţiile noastre, să nădăjduim că măcar noile generaţii de scriitori vor şti să iasă din el.

Oricum, în ultima vreme, apare un alt fenomen, negativ, ca şi complexul de izolare, şi anume: lansarea unor scriitori de plastic, a unor scriitori perisabili, cumva de unică folosinţă (*aşa cum sunt acele produse asiatice falsificate, de care aminteai*), lansarea unor scriitori prefabricaţi, creaţi 100% de p.r., lansarea unor imitaţii ce trec drept produse autentice şi care circulă uşor pe o piaţă a cărţii confuză. E la îndemână în vremea noastră de formidabil triumf tehnologic.

— *Fiecare poet – şi putem detalia cu exemple nenumărate – are un poem identitar, cu care este „asimilat" şi „renumit" de către cititori,*

de către public. Spui Bacovia? Spui automat „Plumb”! Spui Blaga? Spui „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii”. Spui Labiş? Spui „Moartea căprioarei”. Spui Doinaş? Spui „Mistreţul cu colţi de argint”. Şi aşa mai departe. Care este poemul identitar al poetului Gabriel Chifu? Cât de important e acest poem identitar în receptarea unui poet? Lasă, în încheierea acestui dialog, pentru cetitorii noştri, poemul care crezi că te reprezintă ca „poem identitar”…

— Vezi, eu nu-mi însuşesc teoria capodoperei, a poemului unic în care să ne proiectăm definitiv-esenţial. Nu mi-o însuşesc fiindcă închipui poezia *altfel*: ea este cu atât mai valoroasă cu cât este mai cuprinzătoare, cu cât este un seismograf mai fin care înregistrează infinitele mişcări ale inimi şi ale minţii. Aşadar, nu capodopera, nu clipa, ci scurgerea sinuoasă a timpului, ci însumarea *tuturor* nuanţelor de simţire şi de expresie, însumarea lor într-un grafic integral, lămuritor – aceasta găsesc că e calea ce poate asigura măreţia unui destin poetic. Totuşi, fiindcă ţi-am promis că voi fi un partener de dialog cuminte, care nu refuză încercările la care e supus, îţi indic un titlu de poezie: *Bastonul de orb*. Acest poem mi se pare în acest moment că vorbeşte despre mine într-un mod plauzibil.

noiembrie 2010, Piatra Neamţ – Craiova – Bucureşti

(*Revista „Conta”, nr. 4, 2010*)

Dumitru Chioaru

„Câteodată, când mă plictisesc de *cumintele* Dumitru Chioaru, aş vrea să fiu *vizionar* revoltat ca Rimbaud sau să scriu simultan mai multe opere, ca Pessoa…”

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Dumitru Chioaru, cred că era anul 1981, când Aurel Dumitraşcu mi-a scris că a aflat de la Bucureşti, de la un ştiu-cine care aflase de la Cluj, că la Piatra Neamţ a ajuns un echinoxist, ca profesor*… etc. *Pe atunci „generaţia” se căuta din om în om, şi cred că, mai ales, dintr-un anumit sentiment de solidaritate, care cam lipsea. Generaţia (sau generaţiile precedente) acoperiseră cu un soi de suficienţă cerul literaturii, noi căutam spărturi prin umbrele largi ale „înaintaşilor”… Vezi ce introducţie lungă? De fapt voiam să te întreb cum ai ajuns la Piatra Neamţ şi cum ne-ai găsit tu pe noi, cei de acolo?*

Dumitru Chioaru: – Eu cred că nu destinul, ci istoria mi-a legat câţiva ani din viaţă de Piatra Neamţ, prin repartiţie guvernamentală la Şcoala generală nr. 1, ca profesor de limba română, în urma absolvirii în 1980 a Facultăţii de filologie din Cluj. A fost o alegere făcută la îndemnul profesorului meu echinoxist Ion Vartic care, ştiind că-mi place teatrul, mi-a spus că la Piatra Neamţ mă aşteaptă Teatrul Tineretului ca loc de petrecere a timpului în perioada de stagiu în învăţământ. Nu mi-a părut rău de alegere, căci, împrietenindu-mă cu regizorul Alexandru Dabija, care tocmai monta un spectacol cu D'ale carnavalului de Caragiale, îmi petreceam timpul liber la spectacole şi chiar la repetiţii. După experienţa inegalabilă a „şcolii ludice" de la revista studenţească *Echinox* din Cluj, Teatrul Tineretului a avut darul de a amortiza plăcut şocul realităţii. Mai frecventam în primul meu an de învăţământ un cenaclu al cadrelor didactice, destul de provincial, unde i-am cunoscut însă pe Lucian Strochi şi Viorel Buruiană (prozatorul Vladimir Tescanu), cu care m-am împrietenit pierzând nopţile în discuţii şi lecturi literare. Într-o zi de iarnă, fiind în pauza mare, un coleg a anunţat în cancelarie că doi tineri îl caută „pe poetul Dumitru Chioaru". Unul dintre ei erai tu, dragă Adrian, sper că-ţi mai aduci-aminte. A fost o zi norocoasă, căci întâlnirea cu tine a reactivat boema creatoare de la *Echinox*, cu interminabile discuţii şi glume despre poezie şi lumea literară a anilor '80, pe care le aveam bătând frumoasa Piatră în lung şi în lat sau în garsoniera ta dintr-un bloc de nefamilişti. Boema noastră era o formă de rezistenţă la încercarea de comunizare a gândirii şi de aservire a creaţiei de către regimul Ceauşescu pe care îl detestam împreună. Cu regretatul nostru prieten, Aurel Dumitraşcu, făcusem deja cunoştinţă la Cluj, unde a venit cu vreun an înainte să-şi ridice premiul acordat de revista *Tribuna*, în care publicase nişte poezii ce mi-au atras atenţia asupra talentului său. Pe Aurel îmi plăcea să-l vizitez la Borca, atunci când nu venea el la cap de săptămână în Piatra Neamţ, mereu atras de tăria sa morală într-o perioadă când, încă nedebutaţi în volum, puteam fi ispitiţi de-a face compromisuri cu cenzura comunistă. Tot de acolo provenea mai tânărul poet Radu Florescu, care-l continuă pe Aurel. Iar La

Târgu-Neamţ i-am cunoscut pe Daniel Corbu şi Nicolae Sava, cu care am născocit ideea *Colocviilor de poezie* la care am participat an de an, chiar dacă întors la Sibiu, nu m-am mai numărat printre organizatori. A fost o surpriză plăcută să descopăr că, într-un loc aparent izolat, nişte tineri poeţi trăiau cu aceeaşi fervoare ca şi la Bucureşti, Cluj, Iaşi sau Timişoara ideile generaţiei ’80. Noi, tinerii, aveam relaţii bune şi cu mai „vârstnicii” scriitori Cristian Livescu şi Emil Nicolae, transformând întâlnirile în adevărate sărbători intelectuale. Piatra Neamţ rămâne, după *Echinox*, episodul cel mai frumos al juneţii mele de poet, spre care privesc şi azi cu nostalgie.

— *De ce ai plecat de la Piatra Neamţ la Sibiu*…?

— De fapt, n-am plecat ci m-am întors de la Piatra Neamţ acasă. Speram că, prin întoarcerea mea, după ani de lipsă de acasă, îmi voi ajuta mama care se îmbolnăvise. Am gravitat câţiva ani în jurul Sibiului, care a fost destul de neprimitor cu mine. Doi ani am fost profesor la liceul din Agnita, de unde nu puteam ajunge în Sibiu decât la sfârşitul săptămânii. O alegere cam neinspirată care m-a izolat de lumea literară, căci în afara orelor de şcoală îmi petreceam timpul citind sau şezând în cârciumă. Primirea Premiului Uniunii Scriitorilor din România pentru debutul editorial cu volumul seară adolescentină mi-a adus-aminte că sunt poet şi n-am voie să sfârşesc într-o asemenea fundătură. Ca să ajung în Sibiu, am fost nevoit să renunţ în 1985 la învăţământ, angajându-mă librar la fosta librărie „Luceafărul”. Nu mi-a plăcut însă să vând cărţi şi, în toamna aceluiaşi an, m-am reîncadrat în învăţământ suplinitor, făcând zilnic naveta, o parte cu trenul, alta pe jos, la şcoala generală dintr-un sat aproape de Sibiu, numit Tălmăcel. La capătul acelui an şcolar m-am căsătorit cu o colegă de navetă, profesoară de matematică, cu care am un copil. Am început viaţa de familie în cei mai întunecaţi ani ai regimului Ceauşescu. Revoluţia din Decembrie 1989 m-a prins navetist la o şcoală din Cisnădie. N-am avut în „întunecatul deceniu literar nouă”, ca să folosesc sintagma regretatului coleg echinoxist Radu G. Ţeposu, decât soarta generaţiei mele. Abia odată cu căderea comunismului am ajuns în Sibiu, numărându-mă printre tinerii scriitori din iniţiativa cărora USR a

înfiinţat revista *Euphorion*, la care am fost numit redactor-şef de către conducerea interimară alcătuită din Blandiana, Doinaş şi Dinescu. Cred că destinul m-a chemat acasă.

— *De ce nu pleci (de atâta amar de vreme) din Sibiu*?

— Deşi am momente de revoltă faţă de mentalitatea lui de „mărginime", Sibiul rămâne locul unde mă simt eu însumi şi nu cred că-l voi părăsi vreodată. Nu sunt sibian prin naştere, ci prin adopţie. Am copilărit în Strigătiri, un sat din judeţ care, ca toate satele peste care s-a abătut ciuma roşie a cooperativizării, nu mai este decât un paradis în paragină. În Sibiu mi-am trăit însă adolescenţa ca elev al Liceului „Gheorghe Lazăr", marcat fiind de farmecul său medieval ce şi-a pus amprenta pe firea mea de poet.

— *Idealizează, te rog, cât poţi, atmosfera cultural-amicală a Sibiului care te-a luat captiv*…

— Numai în Sibiu pot visa cu ochii deschişi. Aici am realizat lucruri pe care, în altă parte, nu cred că le-aş fi putut face. O revistă. O carieră universitară. Chiar dacă mi s-ar oferi şansa de a trăi în Bucureşti (deşi nu mi-a plăcut niciodată) sau într-o metropolă europeană (Parisul spre care tânjesc încă scriitorii români), mi-ar fi greu să mă despart de Sibiu. Este centrul magic al existenţei mele ce-mi dă o senzaţie de intimitate de care am atâta nevoie pentru a putea trăi şi scrie.

— *Care crezi că ar fi fost drumul tău lirico-biografic dacă ai fi rămas la Piatra Neamţ? Te-ai gândit vreodată la expresia „schimbi locul, schimbi norocul"*?

— Deşi Piatra Neamţ m-a primit mai bine decât Sibiul, nu cred că drumul meu în viaţă şi în literatură ar fi fost mai neted, oferindu-mi o experienţă mai fructuoasă. La Piatra Neamţ, oricât de bine m-am simţit cu voi, nu aveam rădăcini. În Sibiu mi le-am descoperit în tradiţia Cercului Literar a lui Radu Stanca, Ion Negoiţescu, Ştefan Aug. Doinaş, Nicolae Balotă ş.a., care s-au format în apropierea lui Blaga. Nu-i puţin lucru să simţi că eşti chemat să continui această tradiţie.

— *Într-o anchetă din revista „Echinox" (nr. 11 – 12/ 1979), realizată de Nicolae Băciuţ, la întrebarea „Cum trebuie să fie tânărul*

scriitor pentru a fi al generaţiei sale şi, în aceeaşi măsură, al tuturor timpurilor, adică a aparţine literaturii în toată puterea cuvântului?" răspunsul tău este (îţi mai aminteşti?) cam sibilinic: *„Poetul să se identifice cu cauza pentru care scrie". Care este (deci) cauza pentru care scrii*?

— Ancheta din *Echinox*-ul la care te referi s-a numărat printre primele acte care au marcat „intrarea în scenă", cum îşi intitula Daniel Corbu volumul de debut, a generaţiei '80. Eram pe atunci un entuziast în privinţa ideii de generaţie, dar încă nu-mi formulasem limpede crezul poetic. Aşa că „răspunsul sibilinic" la o asemenea întrebare indică oarecare derută. Cauza pentru care scriam eu nu prea rima cu a generaţiei mele. Ca echinoxist, scriam într-o tradiţie şi încercam să mă individualizez, fiind receptiv la noua poezie. Cred că numai făcând o sinteză personală între tradiţie şi moda poetică poţi aparţine atât generaţiei tale biologice, cât şi „literaturii din toate timpurile".

— *Spune-mi cam ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta*? *Dacă n-ai fi Dumitru Chioaru*, *ce alt scriitor ţi-ar fi plăcut (plăcea) să fii*?

— Poezia mi-a dat un sentiment de libertate pe care societatea, mai ales în regimurile totalitare, încearcă să ne-o confişte în interese publice. Şi o demnitate pe care regimul comunist ne-o refuza. Erai liber să faci numai ce ţi se spunea. Dar gândirea poetică nu putea fi controlată. Poeţii care nu puteau fi aserviţi de regim erau însă marginalizaţi. Am fost şi rămân un marginal. Câteodată, când mă plictisesc de „cumintele" Dumitru Chioaru, aş vrea să fiu „vizionar" revoltat ca Rimbaud sau să scriu simultan mai multe opere, ca Pessoa. Îmi dau seama însă că nu pot sări peste umbra mea.

— *Într-un poem din volumul „Noaptea din zi" spui*: *„Sunt un profesionist al suferinţei…". A rămas poezia aceeaşi romantică suferinţă îndelung explicată pe axa Schopenhauer – Eminescu*? *Ce mai este poezia pentru tine*? *Ce complicitate (mai) ai cu cititorul de poezie*? *Poţi să faci portretul robot al cititorului tău de poezie*?

— Am scris acest vers într-un moment de dilemă morală, când încrederea în sistemul meu de valori s-a cam clătinat. Poate că ar fi trebuit să sfârşească cu semnul întrebării. Deşi m-am format poet sub

influenţa gândirii pesimiste a lui Eminescu, nu cred că poezia izvorăşte din suferinţă. Ne poate însă elibera de suferinţă. Împărtăşesc, aşadar, o credinţă mai degrabă clasică decât romantică. Cred că substanţa poeziei este trăirea, chiar dionisiacă, dar forma ei trebuie să fie apolinică. M-ar bucura să comunic cu cititorii mei în această dialectică propusă de Nietzsche. „Chinul" naşterii unei poezii se încheie întotdeauna cu o plăcere eliberatoare. E semn că poate fi trimisă cititorului. Chiar dacă aş crede ca Arghezi că „domniţa suferă în cartea mea", nu mi-o pot imagina închizând-o decât mai senină decât a intrat. Numai în poezie/ artă în general încercăm bucuria de a renaşte.

— *În lucrarea ta de doctorat, publicată sub titlul „Poetica temporalităţii", faci „un exerciţiu" de rediscutare a conceptului de inspiraţie atât de necesar fiecărei individualităţi lirice. Zici: „Poetul primeşte, prin inspiraţia de origine imanentă, un conţinut original iraţional…"* etc. *Poezia ta este una „de inspiraţie"? Ai aşteptat vreodată „glasul providenţial" să-ţi şoptească un final de poem?*

— Deşi risc să par anacronic, cred încă în faptul că poezia autentică provine din inspiraţie. Fie şi numai 1%, restul fiind travaliu lucid, inspiraţia are efectul de a însufleţi discursul, dând iluzia unei vorbiri autentice despre fiinţă. Originalitatea ţine mai mult de suprafaţă, altfel spus, de expresia ce poate fi fabricată din pură virtuozitate. În schimb, autenticitatea vine din profunzimile fiinţei ca substanţă a unei viziuni proprii asupra lumii care, tocmai pentru că este iraţională, îţi pare un dar al hazardului decât al ştiinţei de a scrie. Nu cred că poţi oricând scrie poezie, bazându-te numai pe experienţa dobândită. Când nu te mai vizitează muza transcendentă sau daimonul de origine imanentă, degeaba ştiinţa ta de a scrie îşi dă silinţa. Rezultatul este o „fiinţă de hârtie" neînsufleţită. Prin inspiraţie, îndrăznesc să spun, orice creaţie este îndumnezeită. Păstrez încă o credinţă orfică, pe urmele marilor mei maeştri formatori, Blaga şi Rilke, pentru care poezia este o stare de graţie şi iluminare spirituală a fiinţei. Momentele de iluminare fiind rare, nu pot fi programate. De aceea scriu discontinuu, având lungi perioade de tăcere, când se încheagă în mine noi viziuni, şi scurte perioade de manifestare a lor în

scris, când cuvintele devin – cum spuneam în încheierea unui poem – „mai reale decât lucrurile". Cred că în poezie cuvântul redevine Verb, primenind limba de clişee şi dând sensuri noi vieţii.

— *Se zice că o carte are trei duşmani*: *focul*, *apa şi propriul conţinut*. *În acest sens crezi că reevaluarea literaturii române din patru decenii de comunism trebuie lăsată doar pe seama timpului şi pe uitare*? *Cine ar trebui să dea semnalul reevaluării*? *Crezi că trebuie să aşteptăm mult trâmbiţata intrare în Europa*, *să ne facă* (*altcineva*) *ordine şi în curtea literaturii*?

— Constat că „listele" canonice au rămas aproape neschimbate în comparaţie cu canonul oficial din perioada comunistă, chiar dacă în perioada post decembristă au fost recuperaţi scriitorii români din exil şi au apărut multe cărţi valoroase ale scriitorilor afirmaţi din plin abia acum. E drept că au apărut unele sinteze istorice centrate pe perioada contemporană, antologii şi dicţionare, completând un tablou în care domneşte încă confuzia valorilor. Eu nu resping în bloc moştenirea literară a comunismului, dar cred că o nouă critică, fie şi reciclată din cea veche, are obligaţia revizuirii canonului. Urmează, după destul de parţială Literatura română postbelică, să apară Istoria critică a literaturii române de Nicolae Manolescu, care încearcă să reconstituie integral tabloul literaturii române la distanţă de şase decenii faţă de sinteza lui George Călinescu. Va fi ea tot atât de cuprinzătoare şi impunătoare ca şi monumentala carte a lui Călinescu? Va fi o „arcă a lui Noe" cu care literatura română va ancora în cultura Europei, păstrându-ne sistemul nostru de valori? Sau vor veni europenii să ne spună ce mai rămâne din literatura noastră faţă de exigenţele globalizării? Vom trăi şi vom vedea.

— *Poţi să faci un „portret robot" al scriitorului român ieşit din comunism*?

— Scriitorul român ieşit din comunism este mai pesimist decât pare, chiar speriat de regulile pieţei de carte în care literatura română este refuzată în favoarea traducerilor. Este un scriitor pentru care globalizarea este o provocare faţă de care se simte foarte vulnerabil. Va trebui să facem faţă unei concurenţe pentru care avem puţine

atuuri. Se pare că talentul, cu care ne legitimam convinşi că „românul s-a născut poet", nu ajunge pentru un „război" atât de mare.

— *Spune-mi o definiţie a libertăţii*. *Cât de liber eşti tu*?

— Nu găsesc o definiţie mai frumoasă a libertăţii decât în cuvintele Sfântului Augustin: „Iubeşte şi fă ce vrei!". Cele două imperative din această frază par a fi în contradicţie, chiar a se exclude. În realitate, ele se completează. „Fă ce vrei" este imperativul libertăţii, dar el se poate asocia cu iubirea sau cu ura. Libertatea asociată cu ura este distructivă. Numai iubirea dă libertăţii sens creator, constructiv. Căci, afirmă Karl Jaspers, filosof ce militează pentru răspunderea faţă de actele libertăţii omului, „sunt liber dacă este liber şi celălalt". Atunci este bună libertatea, când implică şi răspunderea morală. Scriitorul este omul care vrea să-şi asume o libertate absolută, concurându-l pe Creator. Şi ca să răspund întrebării care mi-o adresezi mie, spun în general: Cât talent, atâta libertate de creaţie are scriitorul.

— *Ce crezi că ai ratat în viaţa asta*? *Există şi ratări necesare*?

— Vorba lui Nae Ionescu: „Numai raţa nu (se) ratează". Am ratat şi eu multe, atât ca om, cât şi ca scriitor: premii, burse, călătorii (în ciuda încercărilor, n-am ajuns niciodată la Paris, deşi nu cred că asta se numeşte ratare). Dar poate că nu le-am meritat. Tot ce mai sper însă este să nu-mi ratez opera.

— *În aceeaşi anchetă*, *pomenită mai sus*, *eşti întrebat* despre *soarta debutului tău*, *la acea dată neprodus încă*. *Tu spui acolo*: „*Debutul*? *Cred că mi-e necesar*, *dar încă amân*. *Sper ca atunci când mă voi hotărî să-mi dau cartea spre publicare*, *sistemul de publicare să fie îmbunătăţit*". *Câtă responsabilitatea implică un debut*, *atât din partea autorului cât şi din partea editorului*? *Cum receptezi debuturile de azi*? *Cum comunici cu poezia tinerei şi foarte tinerei generaţii*?

— Debutul meu editorial a venit la timp şi s-a produs în condiţii aparent normale faţă de ceea ce a urmat. Seară adolescentină a apărut la Editura Albatros, în 1982, când aveam 25 de ani. Volumul a fost bine primit de critică (vreo 25 de cronici sau recenzii) şi premiat de USR. A fost însă printre ultimele volume apărute, după câştigarea unui concurs de debut, în colecţiile în care s-a afirmat generaţia '80. A

urmat stupizenia debuturilor colective cărora li s-a spus, pe bună dreptate, „gropi comune”. Debutul editorial este un certificat de naştere care nu poate fi decât individual. Chiar şi gemenii au certificate diferite. Nu poţi boteza o întreagă generaţie de scriitori la fel. Marile debuturi au ceva sacral: universul se reculege în faţa unui nou creator. Este un pariu cu nemurirea ce poate fi cucerită doar cu o singură carte – exemplu Eminescu. În ultimul timp a devenit un bilet de intrare, primit contra-cost, în breasla autorilor. Mulţi autori, puţini scriitori. Industria debuturilor de azi a devenit o afacere profitabilă pentru editori, dar a dus la o inflaţie de poezie proastă. Şi critica este foarte indulgentă cu grafomanii. E vremea ca măcar criticii cu autoritate să spună precum altă dată Maiorescu: În lături!

— *Sunt de acord că generaţiile tinere, ca să se vadă, e bine să intre în literatură prin mici revoluţii. Dacă revoluţionarii mai au şi talent, cu atât mai bine lor şi ţării nu mai zic*…! *Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate”… Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa? Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei române?*

— Sinceritatea este categorie etică, nu estetică. Nu prin sinceritate se ajunge în poezie la adevăr ci prin originalitate estetică, într-un cuvânt, prin artă. Iar arta a fost comparată, încă de la Platon, cu minciuna şi vrăjitoria. Trebuie ca „minciuna” literară să fie cât mai frumoasă ca să ducă la adevăr. Nu cred în „fracturiştii” de azi, tocmai pentru că au această miză falsă: sinceritatea. Nici în „poezia utilitară”, pentru că poezia nu trebuie să concureze publicitatea. Poezia, marea poezie din toate timpurile, a fost (şi va rămâne) artă a cuvântului.

— *Cică peste vreo sută de ani se va trăi într-o Europă globalizată, s-ar putea ca întreg continentul să se numească Statele Unite ale Europei (SUE). Limba de circulaţie va fi, să zicem, engleza. Ce crezi că se va întâmpla cu actual-tânăra literatură română? Va mai rezista în concertul literaturilor (minore) care vor da buzna să se alinieze? Crezi că o va mai apăra cineva (în munţi!) cu pixul în mână? Ce se va întâmpla cu poezia lui Dumitru Chioaru care e iremediabil legată de limba română?*

— Statele Unite ale Europei reprezintă o necesitate istorică şi procesul integrării noastre este ireversibil, dar de durată. În două-trei generaţii vom fi deplin asimilaţi politic şi economic, dar vom rămâne diferiţi cultural, chiar dacă identitatea noastră va suferi şi ea mari transformări. Fără îndoială că este nevoie de o limbă standard (engleza sau franceza, nu se ştie care – eu, personal, aş opta pentru franceză, căci engleza aparţine deja Statelor Unite ale Americii şi este limba standard internaţională), dar vor continua să fie vorbite şi limbile naţionale tocmai din raţiuni culturale. Europa va fi Noul Babilon, unde amestecul limbilor va însemna şi uitarea celor mai puţin performante cultural. Procesul de europenizare se aseamănă cu romanizarea. Ce a mai rămas din limba dacilor, care nu aveau o cultură scrisă, faţă de limba greacă, purtătoare a unei mari culturi? Dacă în această sută de ani nu se va întâmpla o renaştere culturală, care să impună o cultură românească majoră, limba română se va număra printre cele uitate. Pe mine ca om această perspectivă mă lasă rece, dar ca scriitor, am motive de melancolie. N-avem însă niciun motiv, în acest moment, să abandonăm limba română decât dacă ascultăm de ceea ce Luca Piţu numeşte „sentimentul românesc al urii de sine" şi să adoptăm o limbă de circulaţie decât din raţiuni pragmatice. E adevărat că există scriitori de origine română care au adoptat o limbă de circulaţie, bucurându-se de receptare mondială, inimaginabilă dacă ar fi continuat să scrie numai în limba română. Deocamdată, nu sunt ispitit să scriu în altă limbă. Poezie autentică, cred eu, se creează în limba maternă. E limba originilor noastre. Câtă vreme ne (re) cunoaştem originile, vom continua să scriem româneşte. Cred încă în vigoarea şi importanţa „localismului creator". Într-o Europă unită nu vom funcţiona în dihotomia naţional-universal, ci local-global. Limba română rămâne, ca să-l parafrazez pe Nichita Stănescu, patria noastră eternă.

— *Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român*. *„Vocaţia începuturilor", cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului*?

— Scriitorul român se ratează prin talentul necultivat şi boema cronică, angajarea politică sau implicarea în administraţia culturii. Nu trebuie să faci decât politica şi administraţia propriei tale opere. Marii scriitori occidentali au, după cum ştim, şi impresari care se ocupă cu administrarea operei. Adevărata treabă a scriitorului este ca, pe lângă cultivarea talentului şi a imaginii publice, să scrie, numai să scrie. Din păcate, scriitorul român este nevoit, ca să aibă din ce trăi, să practice alte meserii. Mai mult, trebuie să facă de toate: el îşi scrie, el îşi editează, el îşi difuzează opera. Nu este ăsta un eroism al ratării? În altă ordine de idei, constat că puţini scriitori români au vocaţia operei ca şi construcţie de o viaţă. După ce publică o carte strălucitoare, multora le ia minţile succesul. Ratarea este un destin făcut, de obicei, cu mâna lui de scriitorul român.

— *Postmodernismul românesc a devenit, pare-se, o marotă care în ultimele decenii a generat un „postmodernism original" … În spatele acestui „postmodernism balcanic" s-a ascuns o seamă de scriitori care au pus toate neputinţele şi toate ratările pe seama slabei percepţii a publicului care a rămas doar… modern. Unde se întâlnesc „omul nou" dâmboviţean şi „omul postmodern" de sorginte incertă*?

— Cuvântul „postmodernism" face parte din argoul dâmboviţean, dar s-a răspândit în generaţia '80 ca o gripă. Prin el încearcă să se legitimeze mai ales „noii" scriitori din capitală în raport cu cei „vechi" şi cu „retardaţii" din provincie în orizontul modernismului. Dincolo de această aroganţă de prost gust, există printre ei şi scriitori adevăraţi. Tot cu această monedă calpă se legitimează mai nou şi grafomanii, care au descoperit în postmodernism, ca joc de cuvinte, reţeta facilă a succesului. În orice caz, a fi postmodern nu este o judecată de valoare, ci o opţiune de a scrie într-un program estetic ce mizează pe atitudinea ironică faţă de realitate şi reciclarea parodică a tradiţiei. Cred însă că postmodernismul nu este cu nimic mai legitim decât alte programe în care scriitori, „vechi" sau „noi", continuă să producă opere de valoare.

— *Spunea Napoleon că fiecare soldat (scriitor român) poartă cu sine un baston de mareşal (premiu Nobel). De ce crezi că scriitorul*

„majoritar" român se simte frustrat că nu a primit premiul Nobel? Nu crezi că dacă vreunul, mai răsărit, l-ar fi primit, ar fi fost linşat de confraţi?

— Premiul Nobel a devenit pentru români o adevărată obsesie. Să nu fim noi în stare să-l luăm măcar o dată!, asta a creat un complex de inferioritate şi pune valoarea literaturii române la mare îndoială. Am auzit un librar spunând că nu primeşte literatură română contemporană, pentru că el nu vinde decât cărţi ale laureaţilor Nobel. Dar să nu uităm că literatura română a avut prilejul de a-l primi de cel puţin trei ori, când au fost nominalizaţi Rebreanu, Blaga şi Nichita Stănescu. Cel mai aproape de reuşită a fost Blaga, în 1956 când, sub pretextul că nu era tradus în limbile de circulaţie, a fost în ultima clipă înlocuit cu spaniolul Jimenez care avea şi prestigiul exilului. Şi Blaga, de fapt, trăia într-un fel de exil, interior, care a devenit normă de viaţă a scriitorului român nealiniat politic din perioada comunistă. În realitate, autorităţile române nu numai că n-au susţinut candidatura lui Blaga prin traduceri, ci au intervenit şi diplomatic să nu i se acorde premiul, motivând că, datorită revoluţiei anticomuniste din Ungaria izbucnite chiar în acel an, ar crea probleme României ca ţară din blocul celor socialiste. Din delegaţia română făcea parte şi Zaharia Stancu care, ulterior, şi-a tradus romanul Desculţ în nenumărate limbi, în speranţa că a găsit reţeta de a intra el în vizorul juriului Nobel. Asta-i versiunea Nobel a poveştii româneşti cu capra vecinului, anticipând prin gestul lui Zaharia Stancu schimbarea din perioada post decembristă: să moară vecinul şi să-mi rămână mie capra.

— Poţi face portretul robot al scriitorului român care va lua Premiul Nobel? În ce colţ al lumii va fi el rezident în momentul în care s-ar produce (să zicem) evenimentul?

— Nu cred că există o reţetă a succesului la premiul Nobel şi, ca atare, nici în posibilitatea unui „portret robot" al scriitorului cu şanse de a-l câştiga. Adevărul este că a existat totdeauna şi o politică în acordarea prestigiosului premiu. Marii refuzaţi ca Borges sunt o dovadă, dar şi atâţia obscuri, începând cu primul laureat, francezul Sully Prudhomme, care arată că nu întotdeauna a primat criteriul

estetic în desemnarea laureatului. M-aş bucura să-l ia, după un veac de când se tot acordă, şi un „obscur" scriitor român. Ar sparge gheaţa, atrăgând atenţia asupra valorii literaturii române, şi poate ar urma şi alţii. Ne-ar vindeca de un complex cultural de inferioritate faţă de alte literaturi, dar n-ar schimba mentalitatea breslei scriitoriceşti, sfâşiată permanent de orgolii şi invidii. Nimic nu te desparte/ izolează mai mult de breasla scriitoricească decât câştigarea unui premiu. Un Nobel al şi motiv de linşaj psihologic. Confraţii l-ar ocoli ca pe un ciumat, iar jurnaliştii l-ar agresa la fiecare pas. Politicienii ar vrea să-l numere în tabăra lor. De aceea-i recomandabil să fie plecat din ţară sau să nu se întoarcă repede acasă.

— *Cui a folosit (şi cui mai foloseşte) fărâmiţarea „generaţionistă" şi „promoţionistă"? Un fost securist, care se ocupa pe vremuri de cultură, mărturisea că această împărţire pe „generaţii" şi grupuscule literare era folosită în „procesul de urmărire", ajutându-i foarte mult pe cei care urmăreau „fenomenul" să-i aibă sub control, ca într-un insectar, pe scriitori…! Crezi că a premeditat cineva acest lucru?*

— Mărturisirea respectivului securist încearcă să reacrediteze ideea că odioasa instituţie lega şi dezlega totul în ţară, aşadar, şi revoluţia din Decembrie 1989, cerând astfel o nouă legitimare istorică. Dacă au programat ceva în cultură, asta n-a fost decât mediatizarea impostorilor în dauna scriitorilor autentici, prin intermediul revistei *săptămâna* sau a *Suplimentului literar-artistic al „Scânteii tineretului"*. Ori, după cum bine ştim, în *săptămâna* optzeciştii erau puşi la stâlpul infamiei numit „judecata de apoi a poeţilor". Fenomenul cultural optzecist n-a fost creat, ci doar urmărit de Securitate. Se ştie că în afirmarea generaţiei '60 a fost implicată propaganda de partid, pentru a înlătura proletcultismul de inspiraţie stalinistă şi a servi cauza naţional-comunismului care avea nevoie de scriitori „noi", uniţi strategic de această idee. Generaţia '80 s-a născut însă spontan, ca reacţie în grup a scriitorilor tineri la aservirea politică a celei anterioare şi întârzierea literaturii române în orizontul neomodernismului. Ea şi-a asumat ostentativ postmodernismul de influenţă americană, în încercarea de resincronizare la mişcarea

ideilor literare occidentale. De aceea, noi eram în vizorul Securităţii nişte „vânduţi" Occidentului. Securitatea, prin scriitorii racolaţi de ea, a inventat *protocronismul*, care încerca să demonstreze preeminenţa noastră culturală europeană de la Burebista la Ceauşescu… Ea a cultivat lupta generaţionistă, pentru a divide şi controla mai bine această breaslă care îi crea insomnii. Istoria breslei oferită de Securitate este o enormă mistificare (vezi Cartea albă a Securităţii). Puţină decenţă le-ar sta mai bine securiştilor, comuniştii zeloşi de ieri şi capitaliştii uituci de azi.

— *O întrebare pe care am mai pus-o colegilor noştri*: *o generaţie*, *după părerea mea*, *e ca o crisalidă de fluture care autodistrugându-se*… *rămâne*. *Un fel de „la moartea generaţiei '80 nu plânge nimeni"*. *Ce* (*ar*) *rămâne după „decesul" generaţiei noastre*?

— Ca dintr-un Titanic izbit de aisbergul tranziţiei, din generaţia noastră rămân, cum de altfel era firesc să se întâmple, nişte bărci cu grupări literare sau scriitori care au luat totul pe cont propriu. Dacă din generaţia '80 rămân câţiva scriitori importanţi, lupta ei n-a fost în zadar. Deşi există deja câteva opere bine conturate, nu pot anticipa, câtă vreme optzeciştii continuă să scrie, relieful valorilor fiind încă în formare, numele ce vor rămâne, căci nimeni nu-i profet în generaţia lui.

— *Dă seama despre proiectele tale pentru următoarele cinci*, *şase decenii*…

— Nu-mi place să vorbesc despre proiectele mele. Aşa că voi încheia amintindu-ţi un vers pe care mi l-ai dăruit, cu generozitatea unui prieten plin de har poetic, pentru că se potrivea unui poem de-al meu: „Câteodată eşti atât de singur încât nu poţi fi numărat". Mă bucur că mai avem ocazia să tăifăsuim împreună, fie şi pe Internet.

Petru Cimpoeşu

O poză profil / faţă cu Petrică Cimpoeşu

Dacă-l priveşti pe Petrică Cimpoeşu nu zici că în el ar zace un prozator. Şi încă unul bun. Unul mare, poate că ar trebui să zic. Numai că prozatorul nu zace în Cimpoeşu ci se manifestă. Scrie. Morala de scriitor a lui Cimpoeşu e că dacă tot scrie, dacă tot face un efort, măcar

să scrie bine. Căci, în definitiv, efortul e cam acelaşi. În Bacăul său în care străzile se cheamă toate Sechelariu, în care staţiile de autobuz se cheamă Sechelariu, în care femeile de iubit se cheamă toate Sechelariu şi câinii vagabonzi se cheamă tot Sechelariu şi stadioanele, sălile de cinema, clădirile poliţiei, spitalele, morga, parcurile, taxiurile, cişmelele, cerşetorii, bisericile tot, tot, tot se cheamă Sechelariu, după cum se numeşte marele primar al urbei, îţi vine greu să-ţi imaginezi că poate să existe cineva pe care să-l cheme Cimpoeşu. E, de altfel, modul său permanent de dizidenţă. Va fi greu, peste vreo sută de ani, în oraşul care se va numi Sachelarie, cu siguranţă, să găseşti vreun colţişor în care să plasezi o statuie a prozatorului Cimpoeşu. Poate doar, subversiv, una din miile de statui ale lui Sachelarie să fie făcută, pe ascuns, după chipul lui Cimpoeşu. Petrică Cimpoeşu are ulcer. De când îl ştiu el poartă ulcerul după el. Se înţeleg, se ajută, polemizează. Dacă şi tu ai ulcer poţi lega rapid o conversaţie cu Petrică Cimpoeşu, ulceroşii acţionează ca o confrerie, limbajul secret al lor descriu tratamente, de cele mai multe ori naturiste. Pentru sănătoşi ulceroşii sunt enervanţi, poate pentru că au ceva în plus sau ceva în minus. De asta şi Petrică Cimpoeşu enervează pe toată lumea. Şi pe sine se enervează. Pentru că şi în sine există un individ care nu are ulcer şi care îl priveşte deloc condescendent pe individul care are şi de aici o stare de încordare permanentă. E exact precum chelioşii care se visează cu plete până la brâu şi în vis îi smulg părul celui care şi-a încărcat capul cu aşa povară… Cei care pot fi prieteni cu Petrică Cimpoeşu sunt naturi sinucigaşe. Pentru că, pentru a-l suporta, îţi trebuie disperarea răbdătoare a apei care curge. De asta şi pun un semn de întrebare (retoric) chiar deasupra mea: am răbdare să fiu prieten cu Petrică Cimpoeşu sau e mai comod să-l las baltă, să scrie şi după ce văd ce scrie să mă laud că sunt vreo douăzeci de ani de când ehe! – suntem prieteni… Căci, până la urmă, cărţile bune ale prietenilor sunt un pic şi ale noastre pe când cele proaste sunt numai ale lor. (*Adrian A LUI GHEORGHE*)

„Într-un viitor destul de apropiat va trebui să plătim şi pentru a fi citiţi…”

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Petru Cimpoeşu, toţi cei care ţi-au citit ultima carte, „Simion Liftnicul”, apărută la una dintre cele mai curajoase edituri din România, „Compania”, au exclamat entuziasmaţi: „Iată romanul post-revoluţiei!”. Te aşteptai să scrii tu romanul ultimului deceniu literar românesc*?

Petru Cimpoeşu: – Nu mă aşteptam, dar văzând că ceilalţi nu-s în stare, mi-am zis că n-ar strica să încerc. Sincer vorbind, am crezut că romanul ultimului deceniu al secolului trecut va fi „Povestea Marelui Brigand”, carte la care am lucrat încă din 1985. N-a fost să fie. „Povestea…” a trecut aproape neobservată – cu două, trei notabile excepţii. În schimb „Simion Liftnicul”, care a venit imediat după aceea, a avut un formidabil succes, atât în rândul cititorilor, cât şi printre critici. Cred că meritul e, înainte de toate, al editorului. Cu ocazia asta, mi-amintesc un lucru de care aproape uitasem: am depus mai întâi manuscrisul la Editura Nemira – şi am fost refuzat.

— *Ai o carte în top, în acest moment, „Simion Liftnicul”. Romanul tău apărut în anul 2000, „Povestea Marelui Brigand”, a fost premiat de Asociaţia Scriitorilor din Iaşi. Să însemne asta că te-ai îmbogăţit, că trăieşti acum din literatură pentru, evident, literatură*?

— Înţeleg că e o glumă – la care nu prea îmi vine să râd. Am mai spus şi nu voi obosi să repet. În România, drepturile de autor sunt negative, în sensul algebric al termenului, adică mai mici decât zero. Trebuie să plăteşti pentru a publica. Probabil că într-un viitor destul de apropiat va trebui să plătim şi pentru a fi citiţi. Şi totuşi (cum observa cândva regretatul Marian Papahagi), nu există vreo altă ţară unde atât de mulţi oameni să dorească să fie consideraţi poeţi, scriitori. Trăim în plin paradox. Deşi prestigiul literaturii – şi, implicit, prestigiul social al scriitorului – scade pe zi ce trece, tot mai mulţi sunt cei care vor să scrie, să dobândească statut de scriitor. E însă un paradox numai aparent. Căci toţi aceşti grafomani şi impostori contează pe capitalul de prestigiu acumulat de scriitor în anii regimului comunist. Din păcate, cum s-ar spune în termeni economici, după zece ani de tranziţie, prestigiul scriitorului a fost decapitalizat. Prin inflaţie. Tocmai mulţimea celor care-şi revendică statutul de

scriitor a determinat scăderea prestigiului social al scriitorului, „decapitalizarea" lui.

— *Cât de fertil este climatul social românesc pentru un prozator*?

— Foarte fertil. Din păcate, trăim vremuri foarte interesante, ca să-l citez pe Camus. Înaintea lui a spus-o altcineva, nu-mi amintesc acum cine. Terenul e fertil, autorii sunt talentaţi, mai rămâne o singură problemă: cititorul. Nu putem avea o mare literatură sau un mare roman fără cititori. Criza cărţii româneşti este în primul rând o criză a lecturii. Difuzarea cărţii, socotită o activitate pur comercială, a rămas la discreţia unor inşi pentru care a vinde cartofi sau a vinde cărţi e cam acelaşi lucru. Nu există un sistem naţional de difuzare a cărţii, astfel că o carte apărută, să zicem, la Timişoara sau la Oradea, este practic inaccesibilă cititorului din Bacău sau Neamţ; de multe ori chiar apariţia ei îi rămâne necunoscută. Preşedintele Uniunii Scriitorilor remarca, în urmă cu câteva săptămâni, că această situaţie constituie un pericol pentru însăşi cultura naţională. Alţi observatori au atras de mai multă vreme atenţia asupra „judeţenizării culturii" prin străduinţele veleitarilor cu iniţiativă, care organizează cenacluri şi festivaluri judeţene, sau publică reviste şi volume de circuit judeţean, ridicându-se în slăvi unii pe alţii, ceea ce agravează confuzia valorilor şi contribuie la dezintegrarea culturii naţionale. Iar dezintegrarea culturii constituie în cele din urmă un pericol pentru însăşi identitatea naţională.

— *În această toamnă am călătorit împreună de la Neptun la Bacău, cu trenul, noaptea. În vagonul nostru de clasa I erau câţiva cetăţeni derbedei beţi, cu chef de scandal care ne ţineau sub observaţie. Noi doi, cam singurii cetăţeni liniştiţi din vagon, am legat uşa compartimentului cu o perdea iar tu ai scos un cuţit imens, de vânătoare, pe care l-ai pus sub cap. Te întreb acum ceva ce nu te-am întrebat atunci: dacă ar fi intrat peste noi cei cinci, şase cetăţeni derbedei, ai fi dat cu cuţitul? Dacă ai fi dat probabil că ai fi omorât unu, doi, acum ai fi fost la puşcărie, eu aş fi venit cu pacheţel la tine… Sau poate că, aşa cum se întâmplă de obicei, eu aş fi luat cuţitul scăpat de tine jos şi aş fi dat omorând doi, trei cetăţeni derbedei… Ce părere ai de*

această interpretare târzie a acelei nopţi cam neplăcute?

— Dacă aş fi unul din acei scriitori care se respectă şi sunt respectaţi, aş scrie un eseu despre asta. Cuţitul acela e ca bomba atomică: nimeni n-ar vrea s-o folosească; are mai degrabă un efect psihologic, descurajând agresorul. Dar, la limită, ar putea fi folosită. Pe de altă parte, e o chestiune de adecvare a mesajului. Agresorii ar fi urmat să afle că nu e de tot simplu să-şi atingă scopul. Acesta este limbajul lor – acesta trebuie folosit. Ce-ai fi vrut, să le reciţi o poezie? Să le spui că eşti poet şi, din acest motiv, ei nu au voie să atace fiindcă, prin tine, atentează la cultura naţională? Cuţitul acela avea mai degrabă forţa unui simbol. Nu-ţi pot spune cum aş fi acţionat, dacă am fi fost efectiv atacaţi, deoarece nu ştiu. Socotindu-mă în legitimă apărare, probabil că aş fi dat, fără să mă intereseze prea mult consecinţele. Admit chiar că unul mai dibaci mi-ar fi luat cuţitul şi l-ar fi folosit apoi împotriva mea. Ei, şi? De obicei mă las în voia instinctului – chiar şi atunci când scriu proză.

— *Ce reprezintă ulcerul pentru un prozator*? *Se regăseşte ulcerul tău în proza ta*?

— Nu ştiu dacă ulcerul meu se regăseşte în proza mea. Mai degrabă înclin să cred că proza mea se regăseşte în ulcerul meu. Toamna trecută, tatăl meu a murit de cancer gastric, iar medicii susţin că această boală este ereditară. Am făcut o endoscopie şi mi s-a găsit un fel de bubă în stomac – denumirea ştiinţifică e mult mai consolatoare, „xantom" – care m-a pus pe gânduri. Rezultatul biopsiei a fost negativ, dar trebuie să-ţi spun că şi tatălui meu i-a ieşit biopsia negativă, cu câteva luni înainte de a muri… Una peste alta, n-am voie să gust nici cafea, nici alcool, ca să nu mai spun că de fumat m-am lăsat de vreo şapte ani. Ţin un regim alimentar sever. Aşa că, viaţa mea e mult mai ordonată decât în urmă cu, să zicem, douăzeci de ani. Cred că, pe măsură ce voi avea mai puţin de trăit, voi fi din ce în ce mai ordonat. O observaţie interesantă e aceea că alimentele pe care nu am voie să le mănânc au început să nu-mi mai placă. Nu-mi mai plac, de exemplu, mâncărurile cu carne.

— *Spune-mi cinci motive pentru care nu pleci din Bacău*…

— Primul – am o prietenă aici, care nu vrea să plece. Al doilea – am o locuinţă aici. Al trefla – nu am unde pleca. Al patrulea – Mi-e lene. Al cincilea – sunt prea bătrân.

— *Spune-mi zece motive pentru care ai vrea să pleci imediat din Bacău*…

— S-e-c-h-e-l-a-r-i-u. Fiecare din literele acestui cuvânt e un motiv. Sunt zece, da?

— *Cum se vede Capitala României din oraşul echipei de fotbal F.C. Sachelarie – Bacău*?

— Aşa cum se vede orice lucru aflat la trei sute de kilometri distanţă: te uiţi la televizor şi-l vezi ca şi cum ar fi lângă tine.

— *Eşti mândru că eşti român*? *Dacă erai englez*, *ţi-ai fi suportat condiţia*? *Dacă nu ştii răspunsul*, *poţi apela la o variantă ajutătoare*: *întreabă publicul sau sună un prieten*. *Poţi să suni un prieten din străinătate*, *e valabil*. *Sau poţi să mă suni pe mine*…

— Să fiu mândru? Ar fi ca şi cum m-aş mândri că port numărul 42 la pantofi. Sau, de ce să-mi fie ruşine? Trăiesc unde a lăsat Dumnezeu. Un copil născut în România şi adoptat de o familie engleză la vârsta, să zicem, de un an şi jumătate, nu va vorbi niciodată româneşte. Va fi el englez, sau român? Ce-i deosebeşte pe români de englezi? Faptul că vorbesc o altă limbă? Faptul că au ţoale mai mişto şi haleală mai multă, sau merţane de lux? Faptul că echipa lor de fotbal s-a calificat la Campionatul mondial? Am participat odată la o dezbatere la care publicul era alcătuit din elevii unui liceu de artă. Toţi tinerii care luau cuvântul spuneau cam acelaşi lucru: că ei nu se pot afirma ca artişti în România, unde muzica, pictura, arta în general sunt prost plătite. Că, după ce vor termina studiile, vor pleca în străinătate. Degeaba încerca moderatoarea dezbaterii să-i convingă că ar avea ce face şi aici, că pârliţii ăştia de români merită şi ei să asculte din când în când un concert simfonic sau să viziteze o expoziţie de calitate. În special o tânără domnişoară era cât se poate de vehementă: nu, aici nu au ce face, aici e mizerie, aici salariile sunt mici, va trebui să plece în altă parte. Era atât de patetică, încât nici n-avea rost să o contrazici. Sunt convins că mulţi colegi de-ai ei gândeau la fel. Şi totuşi, îmi permit

să mă întreb: oare de ce pleacă toţi tinerii ăştia? Numai din cauză că la noi salariile sunt mici? Cred că mai e ceva, un fleac ce ţine de educaţia lor. Cel care pleacă îşi va rezolva, să zicem, problema salariului său. Dacă numai asta îl interesează, şi-a atins scopul. Dar dacă îl interesează numai salariul lui, bunăstarea lui, valoarea lui, puterea lui, succesul lui în plan profesional şi social – ce nevoie mai avem noi ceilalţi de el? Care e valoarea lui socială? Tocmai aici trebuie căutate cauzele degradării continue a climatului social: fiecare se interesează numai de ce-i al lui, iar pe ceilalţi – dracu' să-i ia! Aşa se face că trăim cu toţii în mizerie. Chiar şi cei care „au de toate", tot în mizerie trăiesc, oricât de mult ar aduna, oricât s-ar baricada în palate construite cu bani furaţi, oricât de multe maşini de lux şi-ar cumpăra, oricât de mare le-ar fi contul din bancă. Pentru că mizerie nu înseamnă numai sărăcie. Dimpotrivă, sunt milioane de oameni în ţara asta care trăiesc în sărăcie cu demnitate, curaţi, binevoitori, ajutându-se unii pe alţii, mulţumiţi. În schimb, astfel de parveniţi, care dispreţuiesc poporul din care provin, crezându-se mai presus de el, nu vor scăpa de mizerie oriunde s-ar afla, oricâtă avere ar aduna, pentru că mizeria e înăuntru. Întâmplarea că România e şi o mare exportatoare de curve spune şi ea ceva.

— *Spune-mi o definiţie a libertăţii*. *Cât de liber eşti tu*?

— Libertatea se prezintă, la o primă analiză, sub aspectul unei voinţe sustrase oricărei influenţe (Levinas). Poate ar mai trebui adăugat că momentul alegerii nu epuizează conţinutul libertăţii. Între persoana fotbalistului şi actul de a lovi mingea există o relaţie care ar putea fi descrisă ca libertate. Din motive care-l privesc, el vrea să trimită mingea într-o anumită direcţie – iar actul său exprimă această voinţă; ce se întâmplă mai departe, faptul că mingea se duce în altă direcţie este irelevant, căci mingea e un obiect al lumii exterioare, supus determinărilor acesteia. Incapacitatea de a-mi impune voinţa asupra lumii exterioare nu mă poate împiedica să vreau şi să acţionez în sensul voinţei mele. Această voinţă este expresia ultimă a libertăţii mele. La partea a doua a întrebării voi răspunde cu o altă definiţie, metaforică de data asta: libertatea este materia primă a creaţiei. Atunci când scriu sunt absolut liber. De aceea scriu, deoarece uneori nu pot să

nu scriu!

— *Pari tot timpul nemulţumit de ceva. Chiar eşti o fiinţă cârcotaşă*?

— Nu sunt cârcotaş, sunt nemulţumit. Sunt nemulţumit de faptul că nu-mi ajung banii. Sunt nemulţumit de literatura pe care o scriu eu. Sunt nemulţumit de literatura pe care o scriu contemporanii mei. Sunt nemulţumit de prietenii mei, pe care i-aş dori perfecţi – şi nu-s. Şi mai sunt nemulţumit de o mie de alte lucruri mărunte, cum ar fi, de exemplu, faptul că unele femei mă privesc de sus, sau că la televizor apar tot felul de imbecili.

— *Improvizează o schiţă sau o povestire conturată, în doar patru, cinci rânduri. Poţi*?

— Mi-a spus: să nu aprinzi lumina. Uşa era încuiată. Intrase oare pe balcon? Ştiam că e un înger, iar el ştia că ştiu. Am adormit târziu, foindu-mă în aşternut. Mi se părea că stă lângă patul meu şi mă veghează. Dimineaţă, când m-am trezit, se afla lângă patul meu. Mă privise cum dorm.

— Plec, mi-a spus.

— Ai venit cu vreun scop? l-am întrebat.

— Nu, fără niciun scop.

— *Dă seama despre proiectele tale pentru următoarele cinci, şase decenii*…

— Acum scriu un roman. După ce îl voi termina, voi începe să scriu alt roman. Pe urmă, altul. Şi aşa mai departe. Într-o bună zi, s-ar putea să mă opresc. Dumnezeu ştie când.

(*Revista „Antiteze”, nr. 10 – 12, 2001*)

Al. Cistelecan:

Destinul unui „acordor de guşe de privighetoare”.

Un personaj de-al lui Nabokov, poet (*de fapt o povestire autobiografică*!) este „gratulat” la o recepţie de o doamnă care căuta un partener de flirt: „*Vai, domnule, dumneavoastră aveţi o meserie atât de frumoasă şi atât de inutilă*! *Chiar nu vă jenează să apăreţi în public între atâţia domni responsabili*?…”. Poetul s-a ascuns după o perdea. Mai departe doamna a continuat să „cotcodăcească” pe această temă, cea a

inutilităţii poeziei şi a meseriei de poet, toţi şi-au dat cu presupusul, fiecare „pricepându-se" bine la acest lucru, iar în final l-au izolat pe „inutil" într-un beci… Vă închipuiţi, dacă „meseria" de poet e inutilă, cât de inutilă e cea de critic de poezie…! Adică cum să critici o frumoasă inutilitate? Apucă-te şi critică răsăritul de lună! Apucă-te, dacă îţi dă mâna, să critici cum cade, de mii de ani, spuma mării de pe capetele mării! Sau cârteşte măcar la două versuri precum: „… *n-am fost îndeajuns de mândru de tine*, *doamnă Ortansa/ ca Iov m-am îmbogăţit din frumuseţea ta*…" etc. De asta meseria care l-a „consacrat" pe Al. Cistelecan, cea de „critic de poezie", face parte dintr-o categorie mai aparte: frizeri de îngeri, acordori de guşe de privighetoare, cosaşi prin grădinile Raiului… etc. Întrebarea e: ca să fii critic de poezie trebuie să-ţi placă poezia sau, dimpotrivă, să nu-ţi placă? Pentru că ceea ce-mi place nu disec! O disecţie pe trupul unei femei frumoase credeţi că scoate la suprafaţă esenţa frumuseţii? Toţi ştim că nu! Ceea ce e derutant, în cazul lui Al. Cistelecan, e că de biografia lui e legat un debut în poezie, undeva prin unul din ultimele decenii ale mileniului trecut. Regretatul Radu Săptăcan mă îmbogăţise, cândva, cu o anecdotă despre Al. Cistelecan. Cică erau mai mulţi scriitori, tot în mileniul trecut, într-o crâşmă din Cluj. La masa lor, zgomotoasă, a venit un puşti şi a cântat diverse cânticele, a recitat poezii… Cică unul dintre ei l-a întrebat, ca din întâmplare: „Dar o poezie de Al. Cistelecan poţi să ne spui?". „Cum să nu? a răspuns puştiul, vă spun două poezii publicate de Al. Cistelecan în Echinox, prin 1973…! Dar cine nu-i ştie poeziile? Pe mine mama m-a învăţat…!" (*Normal*, *poanta fusese bine regizată de câţiva prieteni*! *Mi-am imaginat contrarierea celui vizat de „poanta" prietenilor*!).

Meseria de critic (de poezie) seamănă puţin, totuşi, cu cea a grădinarului. Nu poate învăţa floarea să crească, asta e treaba ei, dar o poate scoate din bălării.

Nu am schimbat mai mult de douăzeci de cuvinte „pe viu" cu Al. Cistelecan în viaţa asta… Am comunicat doar prin „mailuri", pe chestiuni de colaborare „revuistică". Dar ca „scriutor" am ştiut că la Târgu Mureş trăieşte un „cititor profesionist" de poezie, ca un

degustător de vinuri rare şi dacă nu-i poţi trimite „sorturi” cu „hologramă”, mai degrabă te laşi păgubaş…

Chiar interviul de faţă a fost „transportat”, dintr-o parte în alta, de undele pegasiene ale internetului, la întrebările mele moldo-balcanice, răspunsurile ardeleano-habsburgice s-au legat de parcă „ar fi fost de acolo”… De aia, când se va produce „ruptura Ardealului de România”, prin centrifugarea produsă de învârtirea nervoasă a Pământului în jurul axei sale, printre lucrurile pe care o să le regret va fi şi faptul că Al. Cistelecan „a rămas dincolo”. (*AAG*)

„Optzecismul merită, într-adevăr, un prohod vesel. Pentru că în urma lui rămâne o mare poezie”.

„Un stagiu de bibliotecă pe poeţii interbelici „din raftul doi” ar diminua mult sentimentul inovaţiei de azi…”

Adrian A lui Gheorghe: – *Domnule Al. Cistelecan, sunteţi unul dintre cei mai crezuţi critici ai poeziei contemporane, o voce autoritară care a făcut, de multe ori, ordine în ierarhiile momentului. Cu obiectivitatea dvs. recunoscută, vă rog să apreciaţi unde se află poezia românească actuală în raport cu Europa? Dar în raport cu poezia românească din secolele trecute? Dar în raport cu potenţialitatea „duhului” din limba română?*

Al. Cistelecan: – Îndurare ori măcar puţintică răbdare, stimabile şi stimate Adrian A lui Gheorghe! Astea sunt întrebări pentru un biet recenzent literar? Cu asemenea radicale inclemente, care m-ar pune de îndată într-o situaţie de incompetenţă eroică, vreţi să începem? Sau poate gândul dvs. (bun, nu zic nu) e să isprăvim chiar înainte de a porni? Nu sunt chiar atât de închipuit şi nici atât de sclifosit încât să mă aventurez senin, ca şi cum mi s-ar cuveni, pe urmele unor asemenea întrebări absolute. Rezon! O fi *Antiteze* o revistă cu măsuri drastice, dar totuşi… puţină umanitate! Pe urmă, oricât de flatant mi-ar suna în urechi ceea ce aţi spus, mă simt ridiculizat – ori baremi ironizat – de neadevărul lor aproape elementar. Nu ştiu în ce măsură sunt „crezut”, dar de „voce autoritară” nici nu poate fi vorba. Toţi oamenii (de cultură, dar nu numai) cu care mă întâlnesc, de la prieteni la cunoştinţe întâmplătoare, se simt datori, dintr-o pornire umanitară

reflexă, spontană, să-mi dea sfaturi despre ce şi cum ar trebui să scriu. Credeţi că aşa ceva i se poate întâmpla unei „voci autoritare”? Am mai degrabă impresia că lumea mă consideră un fel de băiat bun, dar cam neajutorat. Şi, cum unii nu şi-au pierdut cu totul speranţa, încearcă să mă pună pe drumul bun. Firește, știu și eu că orice sfat neurmat produce dezamăgire. Aşa că, de fapt, cam ăsta e capitalul pe care-l strâng eu şi nu cine ştie ce glorie a autorităţii.

Nici „ordine” prin ierarhii n-am prea făcut. Judecăţile mele nu sunt parte a unei campanii ori a unui program. Ele nu vin din opţiunea pentru o direcţie, pentru vreo generaţie sau pentru vreo şcoală. Partea bună (dacă mi-e îngăduită o astfel de consolare) e că n-am prejudecăţi, nu dau „bonusuri” pentru orientare sau apartenenţă. Tot ce-mi pretind e o „dare de seamă” corectă (în opinia mea, se-nţelege) asupra unor cărţi sau autori. Se mai întâmplă, desigur, ca judecăţile mele să nu se potrivească în totul cu altele, dar eu nu fac nici coaliţii, nici cruciade pentru a-mi impune punctul de vedere. Am, firește, „fixurile” mele, care se trag dintr-un concept de literatură cu mai mare portanţă spirituală decât simpla literaturitate, dar aceste exigenţe sunt transversale. Şi, în plus, nu sunt atât de rigide încât să nu-mi placă frivolităţile literare ori sfidarea gusturilor şi protocoalelor. Nu prea mă impresionează dacă un autor ţine de o generaţie sau de alta, de o modă sau de alta, fie ea şi căzută în desuetudine. Cred că el e cu adevărat un „autor” tocmai prin ceea ce nu ţine decât de el.

Acuma, pentru că tot m-am întins cu aceste precizări, aş putea trece peste întrebările propriu-zise, dar veţi obiecta poate la procedură. Oricum, nu ştiu unde se află poezia noastră de azi faţă cu Europa lirică. Ştiu ceva strict nesemnificativ despre poezia italiană de azi, dar nu mă pot folosi de ceea ce ştiu ca de un reper. Singurul lucru pe care l-aş putea spune, dar şi acesta dedus doar din „sentimentul interior” al poeziei noastre, e că ea şi-a pierdut complexul de retardare, că nu mai pare a avea pe agenda zilei problema sincronizării. Poeţii noştri se simt în Europa, chiar dacă (eu, în orice caz) n-aş putea spune dacă sunt sau nu acolo. Dar poate că sunt, având în vedere succesele, mai recente sau ceva mai vechi, ale Marianei

Marin, Mircea Cărtărescu şi Ion Mureşan.

Cât despre celălalt raport, cu „secolele" noastre poetice (totuşi, abia două), nu cred că e cazul să se dezvolte vreun complex. Sunt, fără îndoială, epoci literare mediocre, dar nu-mi pare că a noastră ar fi printre ele. Eminescu şi perioada interbelică – singura „de vârf" – sunt momente exaltate, transpuse în cult (cu toate „contestaţiile" care li se mai fac). Însă dincolo de norii de tămâie didactică sau de uralele mulţimii, confruntarea „creativă" (şi, implicit, critică) cu ele nu mai e una inhibată, veneratoare şi idolatră. Poeţii de azi nu se simt agresaţi (necum striviţi) de prestigiile de dinainte. Poate că nici nu au, faţă de ele, ceea ce Harold Bloom numea „anxietatea influenţei". Postmodernismul a făcut, chiar şi pentru cei care nu sunt postmoderni, mult mai degajat dialogul cu antecesorii. Aceştia le par celor de azi nişte colegi cam vetuşti şi, prin urmare, epoca noastră e pe cale să impună un complex de superioritate în locul vechii evlavii. Axiologic, pe scurt luând-o, nu sunt nici semne, nici motive de lamentare. Dar că „tradiţia" iradiază, şi încă spornic, în poezia contemporană se vede nu numai din strategiile intertextuale (bune pentru a dejuca o influenţă), ci şi din ecourile care vin din poeţi evident ne (mai) citiţi. Un stagiu de bibliotecă pe poeţii interbelici „din raftul doi" ar diminua mult sentimentul inovaţiei de azi. Dar în bună măsură avântul creativ s-a bazat, întotdeauna, pe o inocenţă entuziastă, nu pe o erudiţie blazată.

„Duhul" din limba română există exact atât cât îl înfăţişează poeţii. Fără ei, „duhul limbii" ar fi o frumoasă invenţiune fictivă romantică.

„Câtă vreme omul va mai beneficia de suflet va simţi mereu (chiar dacă nu toată ziua-bună ziua) nevoia de a lua legătura cu incomunicabilul".

— De ce n-are poezia română din zilele noastre cititori? Sunt prea „încifraţi" autorii? Prea deştepţi? E analfabet publicul? E prea mare confuzia de valoare? La câţi cititori de poezie (şi literatură română de azi!) avem, s-ar putea constitui o Uniune a Cititorilor din România care n-ar ajunge, numericește, pe cea „a scriitorilor"… În ultima instanţă: De ce nu place poetul român al zilelor noastre publicului „larg"?

— Nu mi-am imaginat că poetul român de azi are un atât de acut „complex Păunescu" sau „complex al stadionului"… Dar întrebarea dvs. pare a sugera o frustrare dramatică de audienţă. Şi nu personală (asta n-ar fi mare lucru), ci categorială. Fie-mi iertată referinţa pe care o voi face (pentru că nu sună nobil), dar ea se impune la atâta jale. Ambiţia de a fi pe buzele maselor de cititori era o himeră proletcultistă. Visul oricărui poet, zicea pe-atunci Mihai Beniuc, ar trebui să fie acela de a avea „măcar un cântec" îngânat de toată lumea. Şi, precum ştiţi, poetul proletcultist nu miza pe un public educat, „decadent", ci pe unul viguros, încă pe pragul alfabetizării. Acestuia i-a şi scris poeme. Iar arta acestor poeme s-a adecvat nu numai cerinţelor de partid, ci şi exigenţelor de înţelegere ale acestui public. Dacă *target*ul unui poet e publicul-masă, n-are decât să se adecveze, ca ziarele. Nu poţi fi însă şi cu sacii în căruţă şi cu… Astăzi se profesează masiv „poezia-amică", poezia care nu-l stresează pe cititor nici la minte, nici la suflet. Se vede treaba că nu-i destul de „amică", devreme ce „marele public" stă reticent deoparte şi se uită la telenovele. Îmi dau seama că e greu de suferit, pentru un poet, să vadă o asemenea paradă mediatică de vedete, dintre care el lipseşte cu desăvârşire (şi absolut pe nedrept). Dar nu e cu totul imposibil nici conceptul poetului „de televizor". Orice public poate fi inventat. Probabil cu un preţ, deşi nu-i chiar o lege că succesul e garantat de mediocritate şi numai şi numai de ea.

Există apoi, pentru fericiţi, pentru canonizaţi, publicul pe care-l creează profesorii, acel capital diacronic de cititori. Din păcate, la noi, profesorii nu sunt prinşi în sistemul „promoţional", sunt, cel mai adesea, dispreţuiţi pentru opţiunile lor anacronice. Care pot fi caz real, dar nu general. Sunt mulţi profesori „formatori" de cititori, iar dacă poeţii vor o relansare spre public, de-aici ar trebui să înceapă. De la un pact cu dăscălimea. Pe de altă parte, alarma aceasta cu holocaustul cititorilor de poezie e curată fandacsie, o spaimă născocită de oameni nevricoşi. Printre tineri există un procent mai mult decât optimist de cititori. Oricum, nu mai mic decât în alte vremi. Cărţile mele (cărţile de poezie din biblioteca mea vreau să zic), de pildă, umblă din mână în mână, uneori pe căi atât de lungi că nici nu mai dau de urma lor. Criza

de cititori e o invenţie sau o frustrare venită din visul cifrelor mari. Mai deunăzi am auzit o voce răstită care voia să scoată poezia de pe lista genurilor premiabile, pentru că n-are destui cititori. Pe criteriul ăsta, vă daţi seama, Andreea Esca n-o va avea de rivală decât pe Andreea Marin. (De altminteri, dacă ele ar scrie poezie, ar avea parte de „public larg"; asta ar fi o pledoarie pentru poezie?). Triumful de tiraj nu spune nimic despre poezie şi nici despre audienţa ei, care e, ce-i drept, una mai discretă, dar nu atât de patetic inexistentă. Judecând cu ocaua mare a audienţei, niciun mare poet român (dar nici străin) n-ar fi trebuit luat în seamă. Nu fiţi atât de amărât, poezia va avea totdeauna un public. Numai că în cazul ei nu funcţionează conceptul „publicului larg"; cel puţin nu în imediat. Funcţionează mai degrabă conceptul „publicului de club". Dar şi revoluţiile s-au pornit din cluburi şi abia apoi au năvălit în stradă. Câtă vreme omul va mai beneficia de suflet va simţi mereu (chiar dacă nu toată ziua-bună ziua) nevoia de a lua legătura cu incomunicabilul. Or, această legătură i-o poate face doar poezia. (Şi, poate, rugăciunea, dar una o presupune pe cealaltă).

Aşa, conjunctural văzând lucrurile, unele din cele spuse de dvs. Îşi au partea lor de vină în subţierea publicului. Există (şi nu doar de-acum) o respingere – de principiu, aş zice – a contemporaneităţii. Publicul e precaut, economicos cu eforturile sale intelective şi aşteaptă, de regulă, o validare mai temeinică decât cea pe care o poate face critica la zi. Aşteaptă, cum s-ar zice, să treacă literatura contemporană şi abia apoi s-o citească (în breviar, în ce mai rămâne din ea). Dar nu din cauză de incompetenţă ori din pricina ermetismului relativ al poeziei. Pur şi simplu lasă lucrurile să se aleagă. E adevărat că, de n-ar fi atâta confuzie în judecăţi, critica le-ar putea alege mai repede. Dar care critică, m-aţi putea întreba? Critica se face oarecum clandestin sau pe triburi şi localităţi. Odată din pricina carenţei de autoritate, de carismă, şi a doua oară din cauza difuzării/tirajului revistelor şi a interesului pentru ele. Cred că Uniunea Scriitorilor sau Academia sau amândouă ar trebui să facă un abuz de funcţii şi să acorde licenţe ori atestate pentru critici. Şi, în funcţie de calificativul de pe aceste atestate, fiecare să aibă în dreptul numelui, asemeni

sorturilor de coniac, cinci stele sau trei ori una ori niciuna. Nu prea văd o altă soluţie pentru a depăşi, global, confuzia. Măcar aşa fiecare cititor ar fi prevenit pe mâna cui merge. Nu-i nevoie să-mi spuneţi că… sper că se vede că-i o propunere glumeaţă.

— *De ce credeţi că se practică atât de mult tămâierile în „segmentul critic" românesc? Să fie vorba de o influenţă venită din ortodoxia românească, acea a tămâierii viilor şi morţilor, nediferenţiat, fără o minimă evaluare…?*

— Mă tem că aici avem impresii oarecum disonante. Nu-i chiar un cor de osanale la fiecare carte apărută. Nu toate cărţile sunt primite cu salve beatificante. Se mai dau ghionturi, se mai practică pişcătura, la nevoie şi răstălmăcirea. Criticii sunt însă oameni civilizaţi şi rareori dau chiar cu parul. Iar bădărănia nu intră în chimia criticii, care e o artă a delimitărilor, nu a resentimentelor. Dar lucrurile nu rămân nespuse, fie şi cu delicateţe. Nu cred că o observaţie promovată galant lasă mai puţine urme în conştiinţa unui critic nedispus să se mintă decât una trântită de la obraz. Ion Pop, ca să fac un exemplu, nu va ieşi (pentru că-i e structurală) din eleganţa reticenţei sau reproşului, dar asta nu înseamnă că observaţiile sale nu sunt mai eficiente (pentru cine nu vrea să se ameţească, firește) şi mai constructive decât altele, belicos clamate. Pe de altă parte, exigenţa de maliţie pe care o pretindeau actului critic toţi interbelicii nu-mi pare a fi azi în suferinţă. Mai ales criticii tineri, din ultimul val, ştiu bine (de la Călinescu, dar nu asta e important; important e că maliţia a devenit un comportament) că „un critic trebuie să fie rău şi să muşte" ori măcar „să latre", pentru că altminteri „mănâncă coloanele degeaba". Călinescu voia să fie temut pentru a fi respectat (şi, apoi, pentru a putea convinge), iar această cultură a spaimei şi a sperieturii proliferează azi sub penele vioaie. Inteligenţa e prin sine maliţioasă (deşi nu sunt convins că, la rândul ei, maliţia e prin sine inteligentă) iar critica trebuie să fie măcar un act de inteligenţă (dacă nu poate fi şi unul de înţelegere). Prin condiţia genului, aşadar, imnurile sunt excluse ori măcar domesticite.

E adevărat însă că nu există carte fără lăudători. Că există un sistem de menajamente în critica criticii. De regulă, o carte aşa-şi-aşa e

dată pe mâna unui îngăduitor, asta chiar şi în revistele mari. În cele de casă, ea face, firește, carieră de carte fundamentală, fără de care cultura română ar fi în primejdie de a pieri ori de a se dezarticula. Îmi vine să-mi iau mai în serios propunerea de mai sus.

„*Ceea ce era pentru Jdanov spiritul de partid, cel care asigura condiţia calităţii artistice şi a corectitudinii (politice) a viziunii, a devenit, pentru propagandiştii de azi, postmodernismul*".

— *Numiţi – rogu-vă – câteva dintre cele mai bune şi sigure mijloace prin care se ratează scriitorul român (de ieri, de azi, dintotdeauna) … Poate fi ratarea sfârşitul care să încoroneze opera*?

— Iarăşi mă supraevaluaţi crezând că pot răspunde la o astfel de întrebare. „Ratarea" nu-i întotdeauna descalificantă. Nu scrie Mircea Ivănescu o epopee a ratării? Dar cine, în afara lui, ar îndrăzni să-l considere un „ratat"? Nu vorbea Faulkner despre „bravura eşecului" şi nu-şi prefera el, între propriile cărţi, *Zgomotul şi furia* tocmai pentru că era „cea mai bună ratare"? Fiecare se ratează singur, nu pentru că i-o spun ceilalţi. Pentru că ratarea se face în funcţie de propriul proiect, nu în funcţie de aşteptări. Un scriitor se poate rata, în propriii ochi, rămânând pentru noi un mare scriitor. (Probabil că un secret sentiment al ratării apasă pe orice conştiinţă creativă, în afară de cea a lui Pygmalion; dar vedeţi bine la ce trădare dureroasă duce această conştiinţă satisfăcută). Dacă la noi ratarea trece drept ceva sistematic, atunci e din cauza micimii de proiect. Sau din cauză că acesta e slujit nu de orgoliu, ci de vanitate. Pentru că orgoliul nu suferă satisfacţii sub efort, compensaţii nemeritate, pe când vanitatea umblă după aplauze şi le primeşte oricum. Un orgolios nu acceptă să fie lăudat pe nemerit, pe când un vanitos e dinainte pregătit pentru flatări. Orgoliul e o exigenţă interioară înainte de a fi un păcat şi un comportament. Iar pe dinafară poate trece drept modestie, poate fi socializat ca modestie. În vreme ce vanitatea dă în fudulie iar fudulia, când e atacată, se apără elaborând scenarii de complot şi traducând totul în injustiţii.

— *Postmodernismul românesc a devenit, pare-se, o marotă care în ultimele decenii a generat un „postmodernism original" … În spatele acestui „postmodernism balcanic" s-a ascuns o seamă de scriitori care au*

pus toate neputinţele şi toate ratările pe seama slabei percepţii a publicului care a rămas doar… modern. Unde se întâlnesc „omul nou" dâmboviţean şi „omul postmodern" de sorginte incertă?

— Postmodernismul a ajuns, într-adevăr, la noi un fel de har a-toate-salvator. El funcţionează infailibil, cam ca spiritul partinic în realismul socialist. Ceea ce era pentru Jdanov spiritul de partid, cel care asigura condiţia calităţii artistice şi a corectitudinii (politice) a viziunii, a devenit, pentru propagandiştii de azi, postmodernismul. Distracţia cea mai mare e să-i vezi pe postmoderniştii români, obligaţi la toleranţă de concept, practicând inclemenţe radicale, de tip proletcultist, şi trăind dintr-un fel de refulată, dar actualizată, teorie a celor „două culturi". Numai că azi nu proletară şi burgheză, ci postmodernă şi modernă. România e o ţară ce încă se chinuie să intre în modernitate. Firește, asta nu înseamnă că nu poate exista, cum s-a spus, un postmodernism fără postmodernitate. Artiştii sunt vizionari chiar şi în postmodernism şi pot devansa greoaia societate. Ei merg pe anticipare. E şi normal să încerce să remorcheze societatea, să-i impună un *aggiornamento* şi să se lamenteze de retardare. Propaganda postmodernă de la noi şi-a luat însă misia prea în patetic. Ea vrea să instaureze o nouă dictatură, dictatura postmodernă, şi lucrează la un nou fundamentalism. Fundamentalismul îţi spune (şi apoi, dacă are ocazia, te obligă) să fii într-un singur fel. Cine nu e postmodern, nu există. Sau, şi mai grav, e caz de patologie a retardării. La o astfel de şmecherie bizantină, pusă în folosul hegemoniei postmodernismului, a recurs chiar şi un scriitor care n-are nevoie de şmecherii pentru că talentul lui e fulminant şi excesiv. Aţi văzut cât de scurt a golit Mircea Cărtărescu scena în *Postmodernismul românesc*, cu câtă graţie şi condescendenţă a trimis într-o marginalitate fără leac tot post-expresionismul, rămânând aproape singur în poezia contemporană. Postmodernismul va merge, probabil, spre dominanţă şi la noi, dar nu cu hei-rup-ul.

„Poţi fi parte dintr-o generaţie până pe la 30 de ani. După aceea însă e caz clinic, caz de spital psihiatric (poate şi literar) să mai rămâi acolo".

— *Cui a folosit (şi cui mai foloseşte) fărâmiţarea „generaţionistă" şi „promoţionistă"? Un fost securist, care se ocupa pe vremuri de cultură, mărturisea că această împărţire pe „generaţii" şi grupuscule literare era folosită în „procesul de urmărire" ajutându-i foarte mult pe cei care urmăreau „fenomenul" să-i aibă sub control, ca într-un insectar, pe scriitori…! Credeţi că a premeditat cineva acest lucru?*

— Dacă le-a folosit şi securiştilor e o dovadă în plus că a fost un criteriu eficient, un criteriu operaţional. Principiul „generaţionist" e, firește, unul de consolare, bun când nu există altul mai abilitat, mai potrivit pentru descrierea fenomenului şi pentru ordonarea lui. Şi nu cred că exista. Din cauza monotoniei, uniformităţii ideologiei literare, în postbelic nu mai există, de fapt, şcoli şi orientări literare. Singura posibilitate de a ordona epoca a rămas criteriul valurilor. Generaţiile erau apoi destul de solidare şi nu prea se practica difracţia intragenerațională, tensiunea programatică din interiorul unei generaţii. În vremuri „normale" o generaţie e marcată deopotrivă de frontul exterior, inter-generaţionist, şi de cel interior, intragenerațional. Dar cum rădăcina ideologică a literaturii trebuia să fie, înainte de ’89, ambiguă ori marxistă, nu încăpea prea mult dialog de programe. Pentru ca locul să nu rămână vraişte, critica s-a folosit de ce putea: de ordonarea pe serii sau generaţii. E adevărat, pe de altă parte, că acest criteriu colectivist a fost (totuşi, numai până la un punct) în beneficiul scriitorilor mediocri, care se şi ţin de colacul de salvare al generaţiei. Până se afirmă, o „generaţie" foloseşte tuturor; după afirmare, numai veleitarilor.

— *Aţi înaintat o mediatizată demisie din „generaţia ’80". Nu vă e teamă că pierdeţi „vechimea literară"? Dacă vă situaţi în afara generaţiei, vedeţi mai bine fenomenul care se dezintegrează? Poate că e doar reflexul celebrei ziceri: „Vrei să vezi un lucru? Priveşte-l de aproape! Vrei să-l cunoşti? Priveşte-l de departe!"*

— Mi-am înaintat, e drept, alături de Alexandru Muşina şi Virgil Podoabă, o „demisie" din generaţie. Nu atât de mediatizată pe cât de iritantă. Am primit şi mustrări „logice" pe seama ei, ni s-a spus, cu temei, că aşa ceva nu se poate face. Noi am făcut-o tocmai pentru că nu

se poate face. Şi din cauză că optzecismul devenise o provincie sufocantă, se baricadase într-o cetăţuie de autoflatări. Poţi fi parte dintr-o generaţie până pe la 30 de ani. După aceea însă, am mai zis-o, e caz clinic, caz de spital psihiatric (poate şi literar) să mai rămâi acolo. N-am făcut chiar atâta militantism optzecist încât să-mi fie greu să mă retrag. Fiind un marginal, perspectiva mea n-a fost una de tabără. Cred că, la o socoteală, am făcut parte dreaptă, egală, fiecărei generaţii.

— *O generaţie, după părerea mea, e ca o crisalidă de fluture care autodistrugându-se… rămâne. Un fel de „la moartea generaţiei '80 nu plânge nimeni". Ce rămâne după „decesul" generaţiei noastre*?

— Optzecismul merită, într-adevăr, un prohod vesel. Pentru că în urma lui rămâne o mare poezie. Şi mai sunt şanse să rămână şi o mare proză, dacă prozatorii vor abandona ideea că datoria lor e să fie nişte torţionari ai cititorilor. Şi se pare că au cam abandonat-o, cu Petru Cimpoeşu, Daniel Vighi, Ioan Groşan, Alexandru Vlad, Mircea Cărtărescu, poate şi alţii.

— *Într-un articol din „Ateneu", din 1989, „Moştenitori şi moşteniţi", ca o concluzie la o anchetă despre „generaţia '80", articol reluat în antologia lui Gheorghe Crăciun, „Generaţia '80 în texte teoretice", spuneaţi că generaţia în discuţie nu a asimilat, din diverse motive, moştenirea literară… O generaţie, totuşi, care nu asimilează o moştenire nu e o „generaţie discutabilă"? Că, până la urmă şi Afrodita s-a născut din spuma mării…*

— Ei, cam tot aşa, ca Afrodita, din „spuma" tradiţiei s-a născut şi generaţia '80. Ea a început, dintr-un exces de euforie inaugurală, printr-o respingere neproblematizantă, *en gros*, a tradiţiei (privilegiind doar o anumită continuitate de avangardă). Dar, între timp, jubilaţia negatoare s-a mai cuminţit şi azi putem vedea optzecişti trăgând serios din seva stănesciană, ceea ce ar fi fost absolut compromiţător altă dată. Trecând frenezia rupturii, ies în vileag, tot mai distinct, elementele de continuitate. Numai că optzecismul priveşte condescendent la tradiţie, are un sentiment de milă faţă de ea, ceea ce-i dă dreptul să n-o angajeze serios.

„*Dacă voi scrie vreodată o istorie, aceea va fi cea mai scurtă*

istorie a poeziei românești”.

— *Fiecare critic literar își propune să scrie o istorie a literaturii*… *Regretatul Laurențiu Ulici propunea chiar o istorie inversă, din contemporaneitate până la origini, a literaturii române. Cum va arăta „Istoria lui Al. Cistelecan”*?

— Nu cred că suntem chiar atât de persecutaţi de obsesia suverană a unei istorii. (Am bănuiala că ideea unei istorii „inverse” vine din Călinescu şi că Manolescu e cel care a dezbătut-o, dar, în fine, nu poliţia ideii, ci ideea în sine e importantă). O istorie se scrie, oricum, din contemporaneitate, cu gusturile şi conceptele noastre. Dar a pune „materia” în racursiu nu e cel mai uşor lucru. Dacă voi scrie vreodată o istorie aceea va fi *cea mai scurtă istorie a poeziei românești*.

— *Credeți că e nevoie de o „istorie morală” a literaturii române din secolul trecut*? *O reevaluare „la sânge”*… *Cine o va scrie*? *Sau tot timpul* (*săracul*!) *va rezolva și acest lucru*?

— Nu ştiu dacă poate fi vorba de o istorie strict „morală”, asta vorbeşte cu criterii non-literare. Ar fi, mai degrabă, operă de multiculturalism, de mentalităţi. Dar de o revizuire care să ţină cont şi de acest aspect va putea fi probabil vorba. Şi o va face cineva „detaşat” de epocă. Cred că o „istorie a compromisurilor” ar fi mai interesantă decât un justiţiarism condiţionat, tentat să amestece moralul cu esteticul.

— *Puteți face portretul robot al scriitorului român care va lua Premiul Nobel*? *În ce colț al lumii va fi el rezident în momentul în care s-ar produce* (*să zicem*) *evenimentul*?

— Nu-l pot face, îmi pare rău. Oricum, fie va fi vorba de un mare scriitor (mare şi pentru noi şi pentru alţii), fie de unul pe care vreo împrejurare geopolitică îl va ajuta. Nu cred că va fi important unde îşi va avea rezidenţa, deşi dacă va locui la New York ar putea fi un avantaj faţă de Piatra Neamţ.

— *Ce-i lipsește literaturii române să fie, să zicem, europeană*? *Sau poate că are* (*mai știi*?) *ceva în plus*?

— Suntem, totuşi!, o mică literatură europeană. Cred că dvs. vreţi să fim una mare. Şi atunci înseamnă că ne lipseşte omologarea.

Acuma, fie că nu suntem omologaţi pentru că nu suntem interesanţi (ceea ce înclin să cred), fie din cauză că limba nu permite, fiind ea prea intranzitivă, fie pentru că nu ştim să facem negoţ cu producţia noastră simbolică. Sunt tentat să cred că, în calitatea noastră de europeni de mâna a doua, nu suntem suficient de fascinanţi. Nici destul de europeni, nici destul de exotici, aşa că stăm aşa, nici în car, nici în căruţă.

„Limbajul, la români, serveşte doar la disimulare…"

— Aţi fost între cei care au semnat pentru o „descentralizare" a României („lui Mitică") … Ce distanţă mai e între Târgu Mureş şi Bucureşti?

— Aceeaşi, dacă nu mai mare. Noi am propus doar o temă spre dezbatere, din naivitatea de a găsi o cale prin care România să devină mai funcţională. În ideea noastră, localizarea unor competenţe ar fi fost o soluţie. Dar în România nu există o cultură a dialogului, a colocviului. Aici toată lumea porneşte de la prezumţia de vinovăţie sau cel puţin de fariseism. Reflexul e cam de acest tip: „să vă spun eu ce e, de fapt, în capul lor", pentru că legea românească a limbajului disjunge radical ceea ce spui de ceea ce gândeşti. Limbajul, la români, serveşte doar la disimulare. Dacă vrei să ştii cu adevărat ce gândeşti, trebuie să-l întrebi pe altul. Complexul dublului limbaj la români face inutilă orice dezbatere.

— Cum se vede Moldova din Ardealul „cotropit de unguri"? Se mai observă vechea legătura dintre sărăcie şi cultură care a făcut istorie pe plaiurile acestea intens mioritice?

— România, în retorica patriotică, e foarte unită, e un monolit. Dar ca să ajungi din Ardeal în Moldova – şi invers – îţi trebuie o zi şi n-ai nici acum decât două cărări, tot cele pe unde treceau, ancestral, oile. Nu vă mai admiraţi pentru sărăcia moldavă şi nu ne mai compătimiţi pe noi pentru bunăstare. Ardealul merge în jos în mod temeinic. Cred că se apropie de limita aceea de sărăcie în care n-are altă soluţie decât să se impună prin vreun geniu. E metoda moldavă.

— Aţi debutat, în 1973, cu versuri. Puteţi să oferiţi „freneticilor" cititori ai revistei „Antiteze" un poem de atunci sau, poate, unul mai nou?

— Doamne ferește! Cele de atunci erau atât de proaste încât m-am convins singur că n-am nicio șansă de a fi, măcar o clipă, cel mai mare poet român. Așa că am renunțat – și pentru totdeauna. Și intenția și bănuiala dvs. sunt nedrepte.

(*Revista „Antiteze”, nr. 11, 2002*)

Nicolae Coande

„Un scriitor e un om care se naște și se definește în raport cu indiferența celor printre care trăiește…”

Nicolae Coande în dialog cu *Adrian A lui Gheorghe*

„Dacă nu aș fi fost poet aruncat în lume ca o sămânță tainică a spiritului, aș fi putut fi, cred, grădinar…”

— Ce ți-a adus ție poezia? Ce frustrări ți-a provocat poezia? Dacă nu erai poet, ce altceva ți-ar fi plăcut să fii pe lumea asta? Dacă ai fi fost arhitect, de exemplu, ce mare (mic) edificiu ți-ar fi plăcut să proiectezi? Dacă ai fi fost pictor, ce tablou (mare, mic) ai fi vrut să faci?

— Am citit cândva, mai bine zis am răsfoit, o carte despre arhitectura lui Leon Batista Alberti, pictor, sculptor, poet, filosof, criptograf, preot și muzician. Omul (descris admirabil de Vasari în *Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților*) a fost o personalitate a Renașterii, una dintre multele care au reconfigurat harta spirituală, dar și pe cea fizică, a umanității, cel puțin a celei occidentale, aducând acel suflu nou peste o Europă scolastică și îmbătrânită în războaie și astuții provinciale. Ei bine, nu cred că noi, cei de azi, cățărați pe umerii celor vechi cum suntem, mai putem aspira la această totalitate artistică. E imposibil chiar și pentru occidentalii secolului XX și ai începutului de secol XXI, așa cum ne asigură Alexandr Zinoviev în fulminanta sa carte, „Occidentul. Fenomenul occidentalismului”: *„La începuturile culturii occidentalismului au stat personalități remarcabile. Nu erau prea mulți. Numele lor sunt bine cunoscute: Eliot, Proust, Joyce, Picasso, Braque, Kandiński,* Schönberg, *Webern, Kafka, Kierkegaard, Ionesco, Beckett* etc. *Când sfera culturii a încăput pe mâinile oamenilor de afaceri și a mass-media, în locul lor au venit multe mii de mediocrități. În marea lor masă, făuritorii noii culturi sunt oameni cu aptitudini intelectuale și creatoare medii. Caracterul ei novator este*

iluzoriu, *superficial*, *meschin*. *În mare parte el este rezultatul lipsei de talent şi măiestrie*, *şi nu a excesului acestora*. *Această cultură este o cultură a mediocrităţilor şi pentru mediocrităţi*. *Geniul şi talentul nu sunt admise*, *aici*, *decât în proporţii infime şi în forme care să nu ameninţe puterea atotstăpânitoare a mediocrităţii*. *Majoritatea celor care activează în domeniul culturii*, *recunoscuţi de societate ca genii sau talente nu sunt*, *în realitate*, *decât o imitaţie a acestora umflată de mass-media peste măsură*". Crezi, după acest citat cam lung, dar edificator, că e alta situaţia la noi? Încă de acum 100 de ani Eminescu tranşase deja problema în versul unic: *E apus de zeitate şi-asfinţire de idei*. Fără fi un antioccidental (m-am bucurat de invitaţiile lor la două burse literare germane), pot să spun că la noi clişeele occidentaloide se resimt cu asupra de măsură. Ce altceva vedem în România decât zgomotul publicitar al unor coterii care împing în faţă mediocrităţi pe post de genii culturale? Cei ce au ceva de spus cu adevărat nu se prea aud. Nu discut acum despre motive, poate ar trebui o strategie a celor interesaţi ca lumea românească să renască. Poate că unii se opun, poate că nu se luptă destul sau nu îndeajuns de tenace. Scriitorul român e sfâşiat între lipsa de iubire acasă şi cea a recunoaşterii internaţionale, cu atât mai mult cu cât unii au un anume succes în afară. Cunoşti cazurile de lamento ale unor scriitori şi intelectuali de bună condiţie de la noi, suspinând însă văcărescian în faţa ingratitudinii contemporanilor. Acel „creează şi mori de foame" nu mai e de multă vreme deviza lor – şi poate că a trecut vremea când scriitorul se definea prin opoziţie cu utilitarismul societăţii din care făcea, totuşi, parte.

Dar, uite ce cred că vrei să auzi: Am putut fi (doar) poet pentru că e, azi, mai uşor decât să fii arhitect, pictor şi mare creator de lumi vizuale în acelaşi timp. Criptograf, poate… Poezia e mai săracă şi, paradoxal, mai plină, chiar mai pudică decât îndeletnicirile care cer vizibilitate şi chiar abilităţi de scamator. Mi-a permis într-un fel care e greu de echivalat cu altă profesiune să fiu eu însumi, fără a-mi expune natura interiorizată, cu acea detaşare faţă de lume în timp ce trăieşti în lume. Avem de plătit un preţ pentru existenţă şi o facem cum ne

pricepem mai bine. Ca ins cu responsabilităţi sociale minimale, nu ştiu să fac ceva special cu mâinile, nu am acea ingeniozitate care începe în cap şi se termină în spaţiu, sunt *debil* (reversul ar fi *abil*) şi non-tehnic. Nu am abilităţi de îndoire a fierului, nu-mi pun mintea cu materia, nu sunt din specia lui Prometeu şi a celor care fac la propriu poduri peste continente sau buncăre atomice. Punţile (poemele) mele sunt de la om la om. Aş fi vrut să lucrez în lemn, dar nu mi-a arătat nimeni cum. Ai văzut vreodată lemn proaspăt tras la rindea, care-ţi vorbeşte în şoaptă, iar nodurile îţi fac semne? Mă pricep doar să lucrez pământul în grădina mea de la Osica, să ud plantele pe care le semăn şi să smulg buruienile care le ameninţă. Şi buruienile au rostul lor, ştii doar. Mâinile mele sunt naturale, mă simt vizat direct de o spusă a lui Mircea Streinu pe care mi-a comunicat-o un prieten: *Sunt prea mulţi poeţi în România şi prea puţini grădinari*. Dacă nu aş fi fost poet aruncat în lume ca o sămânţă tainică a spiritului, aş fi putut fi, cred, grădinar, un *prea cumsecade lucrător cu ziua*, cum spune Virgil Mazilescu într-un poem al său. De curând am citit un eseu splendid al lui Virgil Nemoianu, despre „grădina filosofică" a omului, a fiecăruia, acel spaţiu „fortificat" unde aduni cele necesare pentru viaţa spiritului, „un loc al odihnei, al speranţei, al consolării şi, în cel mai fericit caz, al protecţiei împotriva necazurilor şi ameninţărilor epocii noastre". (în volumul *Postmodernismul şi identităţile culturale. Conflicte şi coexistenţă*, Ed. „Universităţii Al. I. Cuza", Iaşi, 2012). Avem fiecare grădina noastră naturală şi cea intelectuală, pentru a ne apăra de dispersie şi disperare. Centrul lumii e grădina noastră, aşa cum ne-o facem: cu cărţi şi cu plante răsărite din nostalgia după Eden. Evident, aş fi proiectat o Grădină, dacă aş fi fost arhitect-peisagist. Dacă aş fi fost pictor, aş fi desenat un tablou numit *Grădină la Osica Mare*. În stil renascentist, firește. Ştiu că îţi vine să râzi!

Aşadar, poezia mi-a adus acea stare de imersiune în grădinile eului, în care viaţa mea se întâlneşte, printre seminţe care germinează, cu a poemelor în care este oglindită lumea, ca şi refuzul meu de a o descrie doar aşa cum e. Sunt împotriva lumii în timp ce o îmbrăţişez şi îi modelez lutul. Sunt un răzvrătit, moderat, ce-i drept, care vrea ca

totul să fie bine şi să crească organic. Aşadar, atunci când nu sunt poet, sunt grădinar – şi invers, iar uneori pot fi în acelaşi timp. Nici poetul nu e tocmai din lumea asta (încerc să spun asta fără emfază), dar locuieşte aici şi ia act de ceea ce o constituie, în toate formele ei versatile: cu tandreţe, neliniște, virulenţă, dispreţ, chiar cu iubire uneori.

— *Cât a contat/ contează biografia ta în ceea ce ai scris/ scrii*?

— Nu scrii decât „aruncat în întregime asupra prăzii tale" (Montale), aşadar cu tot necunoscutul în faţă şi cu biografia în spate (în urmă). Totuşi, nu pun biografia mea în poem, ci doar acea reflexie a ei care face posibilă identificarea de către un altul a unei vieţi plasate în acel context de care pomenea filosoful: scriem pentru că vrem să trăim în altă parte. Să fim altcineva, dacă se poate. Omul de la masa de scris este străinul vanitos cu care este obligat insul comun din aceeaşi cameră să convieţuiască chiar în timpul scrisului; cel care scrie o face cu aceeaşi mână cu care duce la gură o bucată de pâine. Ce umilinţă, să trebuiască să mănânci la fel ca toţi ceilalţi! Totuşi, mâna scriitoare poartă mănuşa la care vine în zbor şoimul, măcar asta ar trebui să ştie toţi cei care ţin o carte în palme. Transfigurarea chiar există, n-o fi scriitorul un zeu, dar actul de a scrie poeme este unul alchimic, de exorcizare a pielii ce conservă formele care suntem pe lumea asta. Bine zicea Nietzsche: „pentru un adevăr este mai primejdios să fie aprobat de poet, decât să fie contrazis de el". *Poemul* este omul aşa cum ar arăta fără pielea ce-i ţine oasele şi muşchii laolaltă: ecorşeu şi fiinţă autonomă în care se contopesc lumina, întunericul şi un sentiment despre cum poate lumea sfârşi. Un străin pe care ne căznim să-l iubim. Cei vechi se pricepeau la om, deci şi la poezie, când au lăsat asta: „Iar Dumnezeu a creat omul [*pentru ca el*] să crească şi să stăpânească lumea şi a pus în el două duhuri după a căror călăuzire trebuie să meargă până la judecata de pe urmă. Acestea sunt duhul adevărului şi cel al stricăciunii". (*Manualul de disciplină*, din „Manuscrisele de la Marea Moartă"). Dar care adevăr, al lui Nietzsche, al lui Pilat? Poetul este, de regulă, un om de frontieră, cel care trece repetat în gramatică şi non-gramatică, tocmai pentru a sonda limitele. Noi luptăm din sacul nostru de carne pentru o ieşire din ţarcul în care ne-am trezit

împrejmuiţi şi o facem cu arme care nu sunt adesea tocmai ale omului. Duhurile, de! Dacă nu aş fi trăit toate acele zile ale vieţii mele aşa cum le-am trăit, nu aş fi scris tot ceea ce am scris, chiar dacă de multe ori a trebuit să uit ce am trăit ca să pot scrie. Utilitatea vieţii e depăşită câteodată de utilitatea scrisului, în ciuda celor care văd în el doar gratuitatea. Culmea, au dreptate când simt asta, dar o pierd când recunosc! Nu pot să uit cât de singur m-am simţit în copilărie şi chiar în adolescenţă, chiar şi în mijlocul cunoscuţilor şi al prietenilor, în momente de jubilaţie în care se insinua brusc, ca sosită de nicăieri, acea stare de diferit, o accedie a fiinţei care îmi domina măruntaiele şi mintea. Am scris împotriva singurătăţii – şi pentru a-i face pe plac ei. Demonul însingurării împărăţeşte printre poeţi, chiar şi peste cei care duc lumea pe stadioane. Poetul este un ceasornicar pe cale de dispariţie, un om cu mâini fine, dar şi un cal de povară: duce mai mult decât pot bănui cei care cred în domnia cantităţii în acest interregn în care ne aflăm.

„Poeţii români se stabilesc foarte rar în altă ţară, iar dacă o fac scriu din ce în ce mai slab poezie…"

— Spune-mi cinci motive pentru care ai rămas în Craiova şi nu te-ai dus la Bucureşti (Paris, Londra, New York etc.).

— Nu cred că pot fi atât de multe, în mintea mea, cel puţin. Nu mi-a trecut prin cap la tinereţe să plec, aventura era în capul meu şi în cărţile pe care le împărtăşeam cu acei autori atât de viguroşi în descrierea plecărilor repetate şi a rătăcirilor în ţinuturi stranii. Nu ştiam pe nimeni în Bucureşti, de ce să fi mers acolo, doar pentru că s-a spus că nu poţi fi poet recunoscut dacă locuieşti în provincie? Oricum, nu m-am gândit la mine ca la un poet decât foarte târziu, iar poezia mi se pare că nu este o carieră pe care să vrei să o împlineşti în locuri unde aşa ceva se poate mai rapid. Taxa pe poezie nu a fost încă inventată. Poeţi există peste tot, chiar dacă centrele de putere şi de validare sunt mai rare. Nu cred în aceste centre şi în acele caste care acordă diplome şi medalii unor oameni prea ahtiaţi să şi le pună în piept sau deasupra patului unde dorm. Unii au pretenţia că sunt statui în viaţă, muzeografi ai propriei glorii, ceea ce mă face să râd cu poftă,

dar şi să mă întristez: e ceva în ei ce suferă după iubire şi o înlocuiesc astfel cu foamea de onoruri. E un dezacord uneori marcant între literatura foarte bună pe care, unii, o scriu şi sărăcia spirituală în care se zbat. Depun energii nebănuite pentru a-şi asigura stima de critică şi onorurile unor jurii pe care le asediază cu rugăminţi fierbinţi exprimate cât mai… poetic. Niţică demnitate nu ar strica acestei fiare numite uneori poet. Mai cred şi azi că trebuie să uiţi că eşti poet când scrii poezie, să încerci o formă de detaşare, ca atunci când, se spune, sufletul părăseşte trupul şi se pregăteşte de trecerea prin cele nouă vămi. Sau să cobori personal în infernul muncii tale de zi cu zi. Întotdeauna mi-au plăcut cârtiţele, pentru că nu cer nimic şi scot la lumină pământ de flori. Şi mai sunt şi oarbe – aşa, ca Homer…

Nu mai vorbesc de Paris, Londra, Big Apple etc. (am un poem în care am spus că aş fi dorit să fiu vecinul lui Susan Sontag, iar ea să-mi fi citit poemele, o spuneam în glumă, dar aş fi vrut s-o cunosc în cartierul TriBeCa, L.A., unde a locuit). Pot călători în străinătate scriindu-mi versurile în timp ce merg prin oraş sau privesc o câmpie. Altminteri, călătoria în locuri străine este un plus de viaţă şi o formă de regret că nu putem fi ubicui. Am stat cândva la Timişoara un an de zile şi îmi pare cumva rău că nu am rămas acolo, eram tânăr şi mi s-a făcut dor de acasă, eram singur şi nu cunoşteam poeţi pe atunci, poate aş fi rămas dacă aş fi ştiut vreunul. De ce n-am rămas cu singurătatea mea, mă vei întreba? Pentru că nu am rezistat, de aia. Nici când am fost în Germania, pentru 4 luni, în 2004, nu mi-a trecut nicio clipă prin minte să rămân pe acolo. Mi-a plăcut în Westfalia şi în Renania de Nord, la Köln şi la Münster; singurătatea de acolo era mai luxoasă şi mai răsfăţată, mai ales că fusesem primit ca poet. O mică vanitate, recunosc. De altfel, poeţii români se stabilesc foarte rar în altă ţară (spune-mi unul important), iar dacă o fac scriu din ce în ce mai slab poezie, exemplele îţi sunt cunoscute, nu trebuie să le reiau eu. Toţi se întorc sperând să ia Premiul Eminescu. Limba este mereu acasă, iar acasă este grădina prin care te plimbi cu tălpile goale, biet Adam neconsolat de pierderea celeilalte Grădini.

— *Spune-mi cinci motive pentru care ai pleca imediat din*

Craiova…!

— Ce-i cu quinta asta de motive pe care o propui mereu? Aş pleca doar pentru că nu mai e loc pentru poezie, pentru că tot omenetul atunci când ceva i se pare inutil se trezeşte spunând „asta nu e poezie, e chestie serioasă" şi pentru că se perpetuează prostia cu ştaif care jură pe moaştele locului, iar nu pe oamenii vii. Dar viii îşi aduc aminte mereu de morţi, nu vom scăpa nicăieri. Dacă pleci undeva, pleci oricum cu locul după tine, dar Mein Gott!, oricum nu poţi pleca la 50 de ani aşa de uşor fără să ţi se facă dor până şi de urâtul local, nu poţi părăsi lumea de zgomote şi stridenţe care te ţine treaz şi în somn fără să nu surzeşti în altă parte. Şi tăcerea în limba ta e mai plină de frăgezime decât în orice altă limbă, oricât de poliglot şi de instruit te-ai crede. Dacă istoria ar lua un alt curs, poate aş pleca (de pe pământ), dar istoria este aici o Dunăre bătrână care seacă şi se umflă după măsură. Nu cred că am suferit prea mult ca să plec în altă parte, nu mă interesează să plec doar pentru nivelul de trai, dar aş pleca pentru clătirea ochiului şi a inimii câteva luni pe an, ca Persefona care stătea la soţul ei şase luni, iar în restul anului urca pe pământ, unde se născuse. Eu, Persefona – sună bine! Brâncuşi, pare-mi-se, a zis că nu e bine să bem apă la mai mult de 30 de kilometri de locul naşterii noastre. Nu s-a ţinut de ce spunea: a murit la Paris unde a băut şampanie bună, în companii selecte, dar nu a uitat să-şi facă mămăliga pe pirostrii aduse din ţară. Nu poţi părăsi ţara, nu poţi lăsa pirostriile să ruginească la muzeu – hai să râdem niţel când căutăm prea evident cinci motive pentru exil. Doar ştii că omul este oaspete şi călător pe acest pământ întunecat, ce fel de exil cu paşaport e acela?

„*Provincia e placidă*: *şi dacă are vârfuri în inteligenţă sau abisuri de prostie*, *ele sunt anihilate de masa mediocrilor*…"

— *Cât e laşitate*, *cât e comoditate*, *cât e iubire în faptul că ai rămas la Craiova*?

— Iar începi? Tu nu ai rămas la Piatra Neamţ? Ai făcut-o, oare, din comoditate? Crezi că eşti născut în locuri „joase" şi că nu merită să rămâi acolo? Merită, îţi spun. Dacă aş trăi la Barcelona sau la Roma aş fi vreun poet mai bun? Nu cred. Poate că aş fi publicat la edituri mai

vizibile în România, în virtutea faptului de a fi „stranier”, un poncif al vremurilor noastre care face ca scriitori români obişnuiţi, trăitori în Occident, să fie primiţi ca scriitori importanţi sau cel puţin arătaţi publicitar astfel. Să ne asumăm locul şi condiţia, dragă Adrian. Nu eşti un poet mai slab doar fiindcă trăieşti la Piatra Neamţ, ca poet româno-neamţ! A, partea aceea de vizibilitate şi de publicitate care face ca profilul unui poet să fie mai conturat pe pânza vremii, pe banerele epocii, pe afişele spaimei de a nu fi cunoscut de toată lumea…?! Ce treabă are lumea cu poezia? Exagerez anume, ca să fiu priceput. Poate că am uitat prea uşor îndemnul înţeleptului: devino ceea ce eşti, dincolo de ceea ce te-ndeamnă şi te cheamă cu voce de sirenă. Nu uita că mergând dinspre Bucureşti spre Craiova şi apoi spre Timişoara urmăm calea Occidentului. Doar nu era să fac drumul înapoi spre Est! Glumesc, desigur, dar încerc să-ţi spun că nu mi se pare o pierdere prea mare că nu locuim în Bucureşti sau în alte locuri selecte din Europa. Se poate face şi acasă ceva bun. Uite, eu chem poeţii şi scriitorii la Craiova, la „Întâlnirile Spectăctor” ale Teatrului Naţional, la „Duminicile de poezie” şi la „Scriitori la Tradem”. Ei vin la Craiova (şi te asigur că sunt scriitori buni cei care fac asta) cu mare plăcere şi respect pentru ce se întâmplă aici. Nu strâmbă din nas, a, e Craiova, ce poate fi bun în capitala juveţilor!? Vin şi spun şi altora ce oameni întâlnesc acolo, au discuţii cu ei, citesc poezie, proză, eseu şi se întâlnesc cu un public deja obişnuit să vadă că aici poposesc Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana, Nora Iuga, Mircea Dinescu, Gabriela Adameşteanu, Solomon Marcus, George Banu, Ion Caramitru, Andrei Marga, Matei Vişniec, Marian Drăghici, Varujan Vosganian, Vasile Baghiu, Radu Aldulescu, Gheorghe Grigurcu, Nichita Danilov, Mircea Bârsilă, Adrian Cioroianu, Claudiu Komartin, Paul Vinicius, Bogdan Ghiu, Michael Astner etc. Dacă ţi se pare că mă laud, nu ai decât să te amuzi, dar asta se întâmplă în realitate. La Craiova vin oameni care ştiu că sunt trei manifestări faine de care mă ocup şi unde se simt ca acasă. Însă nu trebuie să crezi că aici e doar o „colonie” unde vin seniorii artei pentru a-i domestici pe băştinaşi. La Craiova, aici unde avem teatru naţional, filarmonică, teatru liric şi trei reviste culturale

de nivel foarte bun, trăiesc şi scriu poeţi ca Ionel Ciupureanu, prozatori veritabili, aşa cum e Cornel Mihai Ungureanu, critici ca Ion Buzera, Xenia Karo sau eseişti precum Ionel Buşe, Marius Ghica, Horia Dulvac, Mihai Ene, Ion Militaru, Cătălin Ghiţă, Cosmin Dragoste – ultimul, germanist excelent, autorul primei monografii în română despre opera Hertei Müller. Înainte ca ea să ia Nobelul, se cuvine precizat. Dacă îţi voi spune că în Craiova s-au născut şi s-au format trei oameni care au între timp lucrări publicate la Editura „L'Harmattan" (Ionel Buşe, Bogdan Ghiţă, fiul lui Marius Ghica, Camil Moisa) poate vei accepta faptul că zicala *omul sfinţeşte locul* nu e vorbă-n vânt. La urma urmei, nu trebuie să exagerăm cu centrele de putere şi cu instanţele mediatice şi de promovare, oricât de mult credit le acordăm în epoca propagandei deşănţate. Nasc şi la Craiova oameni – şi mai sunt destui (pictori, în special) artişti buni pe lângă cei rapid enumeraţi de mine. Există viaţă culturală de bună calitate aici, chiar dacă uneori pare că suferă sub avalanşa mediocrităţii ce încearcă să impună linia. Spune-mi că în Bucureşti, de pildă, nu se întâmplă acelaşi lucru!

— *Cât de departe e, de fapt, Craiova de Bucureşti? Unde e centrul (dacă putem vorbi de aşa ceva, dacă ai depistat măsurând cu pasul, cu litera, cu ochiul liber?!) al literaturii/ culturii române?*

— Aproape trei ore de mers cu trenul. Pleci din Craiova, treci prin Caracal (unde-ai făcut armata, ca şi Varujan Vosganian!), sari podul peste Olt, la Stoeneşti, unde-a fost zdrobită oastea lui Miron Cosma de uslaşii lui Constantinescu (şi ai poetului Radu Mischiu, alias prim-ministrul Radu Vasile), treci de Drăgăneştii lui Bercea Mondialu, ajungi la Roşiorii de Vede şi Bucureştii deja se văd. Ce se vede? Să-mi spui tu, că ai fost deputat în Parlamentul României, eu merg rar în Capitală. Ţi-am spus anterior că la Craiova coboară, de trei ani, lunar, pe peronul gării câte un scriitor cu faimă. Şi continuă să vină. Vei veni şi tu, te asigur. Centrul e unde este omul dăruit, adică pretutindeni unde spiritul suflă cu bunăvoinţă. Dar tu mă întrebi unde este centrul românesc, de parcă aş fi eu un cartograf sau măcar un geodez literar care să-ţi spună asta. Centrul, literar şi administrativ, este în provincia Bucureşti, după cum bine ştii. Nu o spun în sens depreciativ, Bucureştii

sunt cea mai mare provincie din ţară, întrucât acolo se reuneşte elita românească din toate domeniile. Mirajul capitalei nu-i bântuie doar pe români, e prezent peste tot în lume. Lumea roieşte la un semn nevăzut al prestigiului arborat în locuri vizibile. Unde sunt banii poate veni şi gloria sau măcar recunoaşterea. Numai că românii reuşesc, nu ştiu cum, să facă provincie adesea şi din locurile unde aceasta ar trebui epurată. Totuşi, Ţuţea avea dreptate: dacă te plimbi câteva ore prin Bucureşti dai la tot pasul de oameni deştepţi. E apanajul megalopolisurilor: crema inteligenţei, ca şi a prostiei, acolo se vede. Prin comparaţie, provincia e placidă: şi dacă are vârfuri în inteligenţă sau abisuri de prostie ele sunt anihilate de masa mediocrilor, adică a celor practici care nu iubesc gratuitatea inteligenţei sau senzualitatea balcanică a prostiei. Am o teorie: poţi scrie, de pildă, poeme bune în provincie, dar nu şi roman. În provincie, până şi femeile par mediocre, dar nu mă întreba de ce.

„*Într-un fel, noi suntem cu toţii artişti şi dacă nu devenim cu toţii ceea ce suntem este pentru că undeva ratăm drumul corect…*”

— *Eşti un om liber? Cât de liber poate fi un scriitor/ artist în acest veac marcat de apocalipse cântate, descântate, atrase, respinse…? Arta e, în aceste contexte, o rană sau o tentativă de exorcizare a răului?*

— Care veac nu şi-a avut apocalipsa lui sau holocaustul său? Fii puţin atent: ele nu au fost scrise/descrise de contemporanii noştri, ci de cei bătrâni. Istoria pământului se derulează între o apocalipsă şi alta. Cei vechi au văzut ca nimeni alţii natura răului, l-au şi înfruntat în faţă. Parcă veacul ce trecu a fost mai frământat ca niciodată, mai sângeros şi mai aproape de a nimici, în numele civilizaţiei, însăşi fiinţa umană. Secolul trecut a fost un crematoriu al omului şi al spiritului. Totuşi, să nu ne amăgim, războiul este de 5.000 de ani verificabil istoriceşte şi este purtat cu necruţare de sângerosul biped în căutare de faimă şi teritorii. Toate imperiile mari sunt criminale prin definiţie, chiar şi dacă sunt, zice-se, purtătoare de civilizaţie. Arta a însoţit adesea puterea în numele celor puternici: o artă a celor slabi este greu de găsit, pentru că nu interesează pe nimeni. Cu toate astea, poetul se încăpăţânează să fie aidoma păpădiei, cristalizând acea formă perfectă

a țestei gânditoare pe care o spulberă copiii la o șoaptă a buzelor. Și poetul se nutrește din puterea celor fără de putere. Sunt un om liber după posibilități, ideal și voință. Uneori sunt slab și nu mă ridic din praful indolenței, dar trupul meu urmându-și umbra pe o stradă în Europa își are inima sub cerul vechi al Africii, acolo unde cerul șamanilor africani e o pătură care învelește noapte de noapte vânătorul și vânatul din savană. În țara noastră, libertatea și-o ia, mai nou, cum vrea fiecare. Unii o cumpără la tonă, alții o cer la cântar farmaceutic, în doze mici, dar puternice. Pentru destui, libertatea e sinonimă cu destrăbălarea, pentru puțini e afina responsabilității, a carității pentru cel slab. Așa a fost mereu și așa va fi până ce va trece omul. Unii cred că trebuie să aibă totul, alții se mulțumesc cu ce dă Pronia divină. Nu e pâine pentru toți oamenii în țara asta – așadar nu e libertate nici pentru cei care au mai multă decât le trebuie. Rawls, cel cu teoria dreptății, e atât de limpede aici: „Dreptatea nu permite ca avantajele de care beneficiază o majoritate să existe cu prețul sacrificiilor impuse unei minorități".

Unii nu știu nici măcar cum se face o pâine, dar o cer în fiecare zi la masă. Dar scris este, „nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu". Dacă nu uităm prea des asta, ne menținem pe linia de plutire. Dacă nu, uitați vom fi de cei ce vor veni. Totuși, eu cred că fiecare om are soarta și chemarea lui: unii trebuie să scoată petrol, inclusiv cu prețul războiului, alții fac pâine, destui vând aur și bonuri de tezaur, speculează la Bursă (Noua Biserică Mondială), mulți cerșesc firimituri la masa celor tari, iar alții scriu despre principiul dominoului care ne are pe toți în puterea lui. Cu toții vom fi judecați, chiar de conștiința noastră indiscutabilă, acum și în clipa morții.

— *Nicolae Coande, în septembrie faci 50 de ani, adunați bob cu bob! Te rog să transformi viața ta de până acum într-o scurtă poveste (cu a fost odată, că de n-ar fi nu s-ar povesti…* etc.)! *Cam cum ar suna această poveste*?

— Îmi place să deschid ochii atunci când citesc și să-i închid când trăiesc. Sună prost, știu, ar trebui să fie invers. Sunt omul cărților,

sunt copilul lor, după ce am fost al mamei mele şi al tatălui meu. Am citit încă de mic şi am ştiut încă de atunci că e tot ce pot face mai bine. Lumea o înţeleg nu prin experienţa ce mi se dă, ci prin natura minţii mele informate de cărţi şi de gândirea celor mai curajoşi dintre noi. Înţelepţii au lăsat acolo dâre pentru noi, atunci când tradiţia orală nu a mai fost posibilă. Nu înseamnă că sunt mizantrop, îmi place omul, acest animal fără pene (Platon), dar omul e făcut să-şi trădeze natura adevărată şi aleargă orbit după simulacre. E orfan în fiinţa lui actuală, e precar şi suspină după împlinire. A fi lucid înseamnă a citi în natură şi în cărţile maeştrilor semnele vremurilor, iar vremea nu are început şi sfârşit. Mi-e milă de oamenii care cred că au o experienţă infailibilă, dedusă din scurta lor existenţă, deşi războiul şi detenţia (politică) pot fi asemenea experienţe. Iubirea este însă cea mai mare experienţă a noastră. Într-un fel, noi suntem cu toţii artişti şi dacă nu devenim cu toţii ceea ce suntem este pentru că undeva ratăm drumul corect. Sper că nu am ratat drumul, că sunt încă pe el. Sunt un călător cu o carte în mână şi cred în cartea care mă conduce prin viaţă până unde îmi va fi sortit să ajung. În cartea care mi s-a dat au scris destui lucruri esenţiale şi sper să adaug şi eu un rând. Dacă puterile minţii şi ale sufletului îmi vor fi dăruite pentru acest lucru. Dacă nu, înseamnă că nu m-am străduit destul şi aştept cuminte să-mi vină rândul în următoarea Carte.

„Am iubit scriitorii care mi-au dat sentimentul că literatura lor e una pe viaţă şi pe moarte…"

— Care au fost modelele tale literare, culturale? Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii?

— Modelele apar târziu în viaţa unui scriitor tânăr, dacă nu cumva are şansa de a le cunoaşte în familie, în cercul relaţiilor acesteia sau este pur şi simplu „precoce", aşa ca puberul acela idiot lăudat de Păunescu, un domn Goe al poeziei contemporane, şi care vorbea apoi la televizor cu aerul suficient al unui imbecil titrat. Iar lumea românească abonată la televiziune îl credea geniu, fără ca măcar să fi citit un poem al său. Mintea lui era deja în panteon fără să fi făcut măcar câteva exerciţii în peştera particulară – acolo unde ne formăm

instinctele şi ne pregătim pentru uitare.

E bafta celor privilegiaţi să intre direct în cercuri literare fără să aibă şansa unei căutări personale, grea şi adesea stimulativă. Nu a fost cazul meu. Am învăţat singur, cu dificultate, cum apare un scriitor în lume – ca o şansă acordată acelei lumi. Totuşi, un scriitor e un om care se naşte şi se defineşte în raport cu indiferenţa celor printre care trăieşte – şi trăieşte mai intens decât oamenii obişnuiţi, el, omul natural al societăţii, măcar pentru că trăieşte simultan în trecut, prezent şi viitor, are capacitatea de a se auzi pe sine în pluralitatea vocilor care îl înconjură. Vedetismul este exclus în cazul unui scriitor autentic. Confruntarea cu cei mari survine, pentru un tânăr aspirant, citind şi căutând. Rareori impactul fizic duce la o bună cunoaştere, deşi nu e lipsit de interes să îi pipăi unui scriitor „ştofa" la o întâlnire de gradul trei. La început (pe care nu-l pot data nici cu carbon 14), nu am fost preocupat de modele, pentru bunul motiv că nu mă credeam un viitor scriitor, iar un scriitor în carne şi oase am văzut destul de târziu. Contează cărţile, după cum ştii. Am citit cu acea plăcere cu care citim toţi fără să intrăm în pielea şi rolul scriitorului, iar lectura din copilărie şi adolescenţă a fost cu adevărat paradiziacă. Acum citim cu toţii cu ochiul atent şi rece al celui profesionalizat; cititul microscopic este pentru arhivari, omul trebuie să citească aşa cum mănâncă sau face baie, cu poftă, relaxat, lăsând să intre în toţi porii lui lumina cărţilor. Sigur, unele cărţi sunt dificile, iar lumina lor se cere filtrată printr-o sită personală care se obţine tocmai în urma lecturilor repetate în ani şi ani de benedicţiune livrescă (sper să nu sune a vorbă mare!).

Am citit de toate şi acest *de toate* mă ţine în viaţă, ca poet, astăzi, chiar dacă mai târziu am citit aplicat, pe genuri, şi mi-am făcut propriile mele clasamente şi ordine culturale. Deşi am fost conştiincios în primii ani de şcoală (mai târziu mi-a fost nesuferit canonul şcolii româneşti), nu am crezut că voi scrie vreodată. Meseria de scriitor mi se părea intangibilă, destinată doar celor aleşi. Poate că aşa ar şi trebui să fie, nu ca astăzi, în epoca haotică (cu expresia lui Harold Bloom) a scrisului. Să aşteptăm cu încredere întoarcerea „epocii teocratice". Copil fiind, am citit ce mi se dădea la şcoală, dar am avut şi norocul

unei bune biblioteci populare la Osica, la căminul cultural din comună, unde doamna Tina Ciuculescu m-a lăsat să-mi aleg ce cărţi am vrut. Şi am vrut şi ce nu era de nasul meu. Nu am citit poezie decât târziu, în adolescenţă, pentru că mi se părea dificilă. Am citit poeţi români buni şi traduceri excelente apărute în acei ani. Nu ştiu cum e cu modelele, nu am avut unele anume, acele întâlniri memorabile au avut loc pe nesimţite, ca un infarct pe picioare – şi infarctul e poezia care-ţi accelerează pulsul până la viteza sunetului în auz. Am iubit scriitorii care mi-au dat sentimentul că literatura lor e una pe viaţă şi pe moarte, acei furioşi din naştere, pentru care lumea e inacceptabilă aşa cum e făcută de arhitecţii destructurării, iar dintre cei calmi i-am iubit pe rafinaţii constructori de universuri, care făceau ca lumea lor îndepărtată să devină pe dată a mea. Şi eu am fost la Combray…

— *Ai avut în viaţă şi nişte… antimodele*? *Te-au influenţat în vreun fel*? *Ce nu-ţi place* (*deteşti*) *din mediul literar românesc*? *De ieri şi – mai ales – de azi*?

— Cred că în adolescenţă, atunci când citeam revistele culturale, am fost influenţat treptat de anumite dispute ideologice din lumea culturală bucureşteană purtate în jurul revistelor „Luceafărul" (unde domina componenta naţionalistă, agresivă, agreată de partidul comunist, cu particula securistică de acolo) şi „România literară" (campioana liberalismului cultural, unde cei mai buni critici literari ai momentului duceau bătălia estetică împotriva propagandei culturale ceauşiste). Mi s-a inoculat, prin lecturi repetate, că există o tabără a celor buni şi una a celor răi (ăştia din urmă mai aveau un bastion redutabil, revista „Săptămâna", pe care o citeam ca să văd ce prostii mai debita Eugen Barbu despre poeţii generaţiei '80!), cu demarcaţia dată de valoarea umană, de etica liderilor de opinie de atunci. Este cumva evident că am ales să fiu „de partea" scriitorilor care susţineau autonomia esteticului, chiar dacă, mai târziu, unii dintre ei au persistat să se cramponeze de o teorie care ducea adesea la non-combat şi la izolare socială. Însă mi-am ghidat lecturile şi mi-am format gusturile citind cronicile literare (şi cărţile recomandate) de critici precum Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu

etc. Publicau Bogza şi Cioculescu pe atunci. Poeţii mei favoriţi (însă trebuie să spun că am citit eseu şi filosofie, chiar şi roman) au fost câţiva dintre cei aparţinând promoţiei ’70 (de la Vasile Vlad, Cristian Simionescu, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu până la Marius Robescu, Ion Mircea sau Adrian Popescu), dar şi gruparea optzecistă (M. Cărtărescu, T.T. Coşovei, Ion Mureşan, Iaru, N. Danilov, M. Drăghici etc). Am fost, cred, datorită unei intuiţii, ca şi a frecventării taberei celor „buni”, ferit de pericolul de a mă duce spre şcoala, cât o legiune, a scriitorilor care se întreceau în a scrie pe linie, acei şacali ai succesului literar facil, cu premii acordate de „Luceafărul”, „Scânteia tineretului” şi CC al UTC. Din instinct, repet, m-am ferit, însă era destul de posibil să cad în capcana găştilor de atunci şi să cred că a scrie înseamnă a cotiza la teoriile facile ale propagandei literare comunistoide. A contat şi faptul că în Craiova exista o revistă condusă de Marin Sorescu, „Ramuri”, de un foarte bun nivel intelectual, cu un cenaclu al revistei (am citit acolo şi mai târziu am primit un premiu de debut al revistei, acordat de Sorescu). Cu un grup de tineri, poeţi, în special, bine orientaţi în literatura momentului, nedispuşi la concesii ideologice: Gabriel Chifu, Marius Ghica, Patrel Berceanu, George Popescu, Constantin Barbu. Ei au şi dovedit că sunt individualităţi pregnante în scrisul lor ulterior, fapt care a contat în atmosfera culturală a oraşului unde masa critică era încă dominată de scriitori abonaţi la ideologia partidului. În acea Craiovă l-am putut vedea şi pe Ion D. Sârbu, însă nu pot spune, ca alţii, că l-am cunoscut. L-am ascultat la câteva şedinţe ale Cenaclului „Ramuri”, unde se dovedea foarte bun orator, cu o metodă imbatabilă în a argumenta ceea ce susţinea. Era elocvent şi fermecător şi spunea lucrurilor pe nume, aşa cum a procedat când a ironizat faptul că atunci când ungurii au publicat o istorie a Ardealului, în trei volume de lux, la Paris, propaganda ceauşistă dădea replica prin… Titus Popovici în „România literară”! Titus Popovici ăsta se pricepea la toate, inclusiv la istoria Ardealului, era porta-vocea partidului, în absenţa istoricilor competenţi.

„Ramuri” a fost ea însăşi în epoca Sorescu o oază de liberalism de unde am avut ce învăţa, iar scriitori enunţaţi m-au susţinut şi, unii

dintre ei, mi-au acordat chiar prietenia. Le mulţumesc pentru asta. De curând, cineva a scris despre antologia mea de versuri, *Vorbalago*, şi a dedus, inclusiv pe baza observaţiilor postfaţatorului cărţii, Al. Cistelecan, că aş fi optzecist după tehnicile asumate, deşi apoi a conchis că aş scrie „într-o manieră proprie, prin intensitatea onestităţii faţă de sine însuşi". Asta ar fi o posibilă definiţie a scriitorului – unul care scrie neminţindu-se pe sine însuşi. Aşadar, nici pe alţii. Cum spunea Mircea Ivănescu în dialogul cu G. Liiceanu: „Eu nu am acceptat să scriu o poezie în care să povestesc fleacuri sau minciuni". Ivănescu se referea la faptul că nu a vrut să facă literatură cu orice preţ, în special acela al convenţiei care duce la literatură. Şi avea dreptate, poezia bună scapă „literaturii". Dar să nu facem acum distincţii de amănunt.

„Există un trend al timpului care face ca o generaţie să scrie oarecum asemănător, până în momentul în care survin poeţii adevăraţi…"

— Îţi spun un secret: am făcut armata, în prima parte, la Caracal, la infanterie. Da, chiar la Caracal, ce te miri…? Acolo am aflat că oltenii vor să fie şefi cu orice preţ, ardelenii tot caută nordul, ca să stabilească unde e Clujul, pe când moldovenii se dau bine pe lângă bucătărie…! Într-o cronică sportivă, făcând referire la un ştiu ce meci de fotbal şi la un ştiu ce fotbalist moldovean ratangiu, Fănuş Neagu făcea o remarcă vesel/ ironică/ supărată spunând: „Cine a mai văzut poet oltean şi fotbalist moldovean…". Crezi că există vreo urmă de adevăr în ceea ce spunea Fănuş Neagu? Se poate vorbi de vreo urmă de segregare? Crezi că e vreo relaţie între locul naşterii şi evoluţia ulterioară a duhului?

— La Caracal, eu am urmat treapta I-a de liceu, după care am venit la Craiova. Osica e la 17 kilometri de Caracal, foarte aproape, aşadar. Te pomeneşti că făceai armata acolo când eram eu la şcoală, e posibil să fi locuit o vreme în acelaşi perimetru! Am auzit şi eu de chestia asta cu „oltenii şefi" (cu orice preţ?), ca şi de moldovenii care caută, în toate punctele cardinale, cuhnia. O fi ceva adevăr în toate, dar e şi destulă prejudecată: mă tem că „observatorul" social care a enunţat toate astea e un tip mediocru, cu un ascuţit simţ al observaţiei,

însă limitat la propriul punct de vedere, unul sarcastic. Sunt mai multe tipuri de olteni, ardeleni şi moldoveni decât cunoaşte omul din popor, ştii bine asta. Pe Fănuş Neagu (o sală de la Hotelul „Jiul" din Craiova e botezată cu numele său, ghici de ce!) îl citeam în famata „Luceafărul" – sub conducerea poetului Fruntelată, un oltean şef, da! – şi eram încântat pe atunci de volutele stilului său. Mai târziu a sombrat în autopastişă şi în redundanţă stilistică, plus că nu mai avea farmec, devenise veninos. Însă nu avea dreptate, chiar dacă opera cu aceeaşi prejudecată „poporană" reţinută de tine. Nu avea cum să aibă pentru că, şi aici voi face o parabolă care sper să-şi placă, nu ajunge un tren să încapă toţi poeţii buni din Oltenia, dacă se suie de la Târgu Jiu ca să ajungă în Bucureşti. Aşadar, într-un tren care pleacă pufăind de la Târgu Jiu urcă Tudor Arghezi, Daniel Turcea, Gheorghe Grigurcu, iar pe drum, la următoarele halte se suie Macedonski (iată Adâncata!), Radu Gyr (a făcut şcoala la Craiova, unde s-a şi retras după anii de detenţie), după care, pe la Craiova, urcă George Magheru (cu faimosul vers „Suntem Orient / să ne dezorientăm!"), Adrian Păunescu, Marin Sorescu, Gabriel Chifu, Patrel Berceanu, Ionel Ciupureanu, Ioana Dinulescu. La Caracal, cu voia ta, urcă în trenul meu sui-generis Marian Drăghici, Paul Aretzu şi, sosiţi de la Corabia, Virgil Mazilescu, Ion Stratan (născut la Izbiceni) şi Viorel Padina. Nu uita că Şerban Foarţă e născut la Turnu Severin (urcase deja în primul vagon, după locomotivă). Aş mai putea găsi nume valabile ale poeziei care fac ca spusa Ştefaniei Mincu, dintr-o carte despre poeţi, unde vorbeşte şi despre tine, să capete o greutate specifică: „Oltenia e cea mai lirică regiune poetică din ţară"!

Însă poetul nu este „oltean", „moldovean" sau „ardelean", prin natura faptului că are acei părinţi sau s-a născut acolo, chiar dacă o anume ascendenţă culturală, ca şi un climat psihic al regiunii natale pot influenţa. Scrisul, poezia, sunt transregionale şi reflectă natura interioară a celui care le practică până la anularea identităţii etnice. Dacă nu o face (avem destule exemple), înseamnă că scriitorul nu a străpuns cerul scund al datului său etnic şi a rămas prizonierul cuibului de barză, oricât de sus ar sta ea pe stâlp. Ca orice pasăre

stranie, el este adevărat în zbor, iar nu în ipostaza faimoasă a albatrosului baudelairean, aceea de captiv al unor matrozi beţi care-şi bat joc de el.

— *Spunea părintele Baştovoi că în literatura română prea mulţi poeţi scriu atât de încâlcit, egali între ei, de parcă ar vorbi cu toţii cu capul sub apă. Crezi că e o virtute să nu fii înţeles de cititori? Nu cumva sub această şmecherească şi repetată aserţiune se ascund cel mai bine veleitarii?*

— Baudelaire ar fi spus că poetul îşi face un titlu de glorie din a nu fi înţeles. Se referea, probabil, la tipologia poetului facil, prea facil ca să fie individualizat, prea popular ca să nu dea de bănuit. Ermetismul, pe care unii îl traduc cu încâlceala, a făcut ravagii şi la noi, iar vorbitul în „dodii" este pentru mulţi poeţi un blazon prin care ei cred că îşi asumă singularitatea, unicitatea ca „dar" divin. Poetul ca instanţă impersonală este perceput de mulţi aidoma unui oracol pythiac, care bolboroseşte vorbe doar de iniţiaţi pricepute. În fond, simplitatea este cel mai greu prag de atins, iar individualizarea la sânge a limbajului este un deziderat pe care puţini poeţi îl ating. Există, probabil, un trend al timpului, aşa ca modă a poemului şi a poeziei, care face ca o generaţie să scrie oarecum asemănător, până în momentul în care survin poeţii adevăraţi. Despre poeţii adevăraţi, despre poezia adevărată, care poate fi mare la un moment dat, ne-a lăsat cândva nişte pagini edificatoare T.S. Eliot. El a încercat să lămurească de ce se cade adesea în capcana catalogării cu orice preţ, încă din timpul vieţii lor, a unora drept poeţi mari. E un mecanism psihologic la mijloc, acela al fricii că nu avem şi noi, în „epoca noastră", un mare poet, că, spre deosebire de epocile trecute, nu avem această forţă. Şi atunci se pun etichete aberante şi se caută fanioane care abia că pâlpâie. Eliot ne îndeamnă să fim circumspecţi şi, citind multă poezie, din trecut şi din prezent, să evaluăm dacă acea poezie a contemporanilor suspectaţi de magnificenţă este *adevărată*: „să lăsăm să hotărască dacă sunt [*poeţi*] mari sau nu singurul tribunal contemporan: *instanţa timpului*". Ca poet şi scriitor cu experienţă ai putut detecta, desigur, de câte ori nu s-a exagerat în poezia română cu atribuirea de astfel de blazoane, după

care, timpul le-a anulat pe toate. Spaima de individualitate, de a te regăsi cu tine însuţi cel adevărat duce de cele mai multe ori la o poetică şi o practică a scrisului de grup: oamenilor le e, cel mai adesea, teamă de confruntarea cu natura lor intimă şi se sprijină pe vorbele şi aprecierile celor din grup. E ceva uman, dar nu are treabă cu definirea marii poezii, care este noutate absolută şi stranietate intuită.

„*Sângele cititorului este singurul gust necunoscut poetului. Ar da multe să-l ştie cândva…*"

— *Am atâtea definiţii despre poezie, că mă simt în postura miriapodului care are o mie de picioare şi care dacă se întreabă cum de le mişcă pe toate, uită să mai meargă. Ce este poezia în viziunea lui Nicolae Coande? Te rog să-mi dai o definiţie care să mă facă să le uit pe toate cele o mie precedente…*

— Chiar o mie? Intru în jocul tău: Poezia e tauromahie, înfruntarea dintre taur şi toreador – fiecare cu stilul şi dreptul său de viaţă şi de moarte. Publicul vede sângele, dar nu îi simte gustul adevărat niciodată, mai ales atunci când se amestecă: al omului cu al animalului. Sângele cititorului este singurul gust necunoscut poetului. Ar da multe să-l ştie cândva. Poetul este omul-centaur, încă de la naştere. Aşadar, jucându-ne mai departe, poezia este tunica lui Nessus. Cel care o îmbracă este un erou, în felul său.

Însă mie îmi place să repet spusele lui Hans Magnus Enzensberger, un autor care scrie cu umor despre aceşti anacronici care se încăpăţânează să fie poeţii, dar care face şi elogiul analfabetului. Pentru acest neamţ în vârstă, faptul că poezia mai există „se învecinează cu un miracol". Cu cât înaintăm în post-istorie, cu atât se găsesc oameni destui care să spună un vers pe de rost sau să-şi cânte oful într-o formă de lirism sau alta: „Poezia este singura formă literară, care este păstrată în minte, azi ca şi acum câteva mii de ani, chiar dacă în dozaj minimal; un text care în postura de rest prealfabetic se poate descărca fără scriere ori mediile de înmagazinare. Cu gluma şi cu zvonul poezia împarte capacitatea invidiată de-a circula fără mijlocire individuală". Sigur, au trecut nişte ani de când Enzensberger a scris aceste minunate cuvinte; între timp,

audiobook-ul este la mare căutare şi destui poeţi sunt înregistraţi pentru uzul călătorilor pe autostrăzi fără capăt, acolo unde poezia nu poate concura maneaua sau un cântăreţ la modă. Tot Enzensberger ne comunică apodictic faptul că în toate epocile se găsesc 1354 de cititori autentici de poezie („constanta enzensbergiană"), o minoritate „radicală, însă stabilă", indiferent de ţara unde scrie poetul (Islanda are tot atâţia cititori buni de poezie ca şi SUA, deşi nu se poate măsura ca populaţie; excepţie face Rusia, nu se ştie de ce, care are mai mulţi!), care caută mereu poezie nouă şi nu devin conservatori. Tu câţi cititori buni crezi că ai?

— *Ce e cu „şuvoiul de angoase" din poezia ta, despre care vorbeşte Al. Cistelecan, în postfaţa la recenta antologie Vorbalago? În poezia ta şi orizonturile nemărginite pare că se închid. Spui, la un moment dat: „cu spatele vom intra în istorie/ în paradis niciodată". Sau: „de puţin timp în oraş toate femeile sunt bătrâne". Şi exemplele pot continua. E poezia o angoasă sau e un leac pentru angoasanta viaţă? Nicolae, Nicolae, de ce te prigoneşti…?*

— Nu mă prigonesc deloc. Mai degrabă practic, aşa cum a remarcat Ştefania Mincu în textul de escortă pus de mine pe coperta a IV-a a antologiei *Vorbalago*, „un fel de scepticism latin, experiat până şi de visceralitatea sa concretă, ca semn de ultimă rectitudine morală". Cistelecan mă citeşte în cheia neoexpresionistă de extracţie ardelenească, pe urmele germanilor, desigur, şi în anumite privinţe are dreptate s-o facă. Totuşi, e mai complicat cu angoasa. Scrisul e o îndeletnicire pe care o faci de plăcere, dar de care ai vrea să scapi la un moment dat, atunci când simţi că nu mai e scăpare. E o *descensus ad inferos*, ca să fiu niţel preţios, de la orfici citire, chiar dacă unii au mai realizat şi ascensiunea. În general, de ce ar scrie oamenii poezie, ca să spună cât de frumoasă e lumea? Asta e treaba fotografilor, dar şi ei, săracii, realizează astăzi că grotescul, chiar tragicul, este frumuseţea terifiantă a lumii noastre. În fond, orice înger este înspăimântător – Rilke nu spunea degeaba asta. Aşa şi cu „îngerul" poeziei – e o luptă pe care bietul poet o dă cum poate, de cele mai multe ori nu tocmai pe terenul lui. Cine crede că înaintarea în abatajul limbii şi în subteranele

limbajului, această muncă de noapte a poetului, duce la descreţirea frunţii sau la epigrame vesele se înşală. Poezia este cunoaştere de noapte, cu tot ce decurge de aici. Cititorul nu trebuie însă să ştie ce anume riscă poetul, e de ajuns să aibă pe masă minereul adus de scufundător.

„Cei care mă citesc sunt oameni de un anumit rafinament, cu un grad de receptivitate ridicat”.

— În ce relaţie eşti cu critica literară? Te vede, te citeşte cum trebuie? Ce s-a spus despre tine şi tu nu eşti de acord? Ce ai fi vrut să se spună şi nu s-a spus? Cât de importantă este critica literară într-o literatură vie, dinamică?

— În relaţii normale, *sine ira et studio*. Nu detest pe nimeni şi nu mă simt detestat, nu am probleme de genul celor care fac nopţi albe scriitorilor neintraţi în istorii sau antologii literare. Nu sufăr niciodată de pe urma ingratitudinii cuiva pentru că m-am auto-antrenat să primesc totul aşa cum vine. De altfel, versurile astea le-am scris eu: *iubesc ce mi se acordă din inimă / Sf. Francisc al găgăuţilor al ciorilor / care-mi dau importanţă*.

Scriu şi eu despre poezie şi înţeleg un text critic în latura lui profesionistă, niciodată nu am crezut că o cronică mai critică la vreo carte a mea a constituit un atac premeditat. Dacă s-a întâmplat, e treaba criticului şi el ştie mai bine de ce nu i-a plăcut vreo carte de-a mea. E regretabil că poeţii nu sunt mai bine înarmaţi sufleteşte atunci când îşi văd cărţile criticate, că depind atât de mult de tonul ca şi de toana critică a cuiva, însă ştiu că sunt naturi mai sensibile şi că exagerează disproporţionat cu cauza. Poate cei care trăiesc în găşti literare să ştie ceva despre reguli ascunse sau despre vendete – şi atunci ştiu precis de la ce li se trage. Mie mi se pare că poetul trebuie să stea departe de coteriile literare, să-l salute respectuos pe critic de la distanţă. Nu am fost elevul niciunui critic marcant, dar mă bucur atunci când unii critici importanţi, ca Grigurcu, Cistelecan, Mincu, Dan Cristea, Ion Pop sau Mircea A. Diaconu găsesc notabilă poezia mea. Au scris destui critici (unii chiar poeţi valoroşi, ca Pantea sau Ioan Moldovan) despre cărţile mele. Vorba unei comentatoare recente,

„Nicolae Coande a fost întrucâtva răsfăţat de critică”. *Întrucâtva*-ul ăsta spune… ceva, pentru că să fim serioşi, nu toţi criticii pot scrie despre tine şi nici unanimitatea nu e de dorit. Poeţii plebiscitaţi sunt cumva suspecţi. Cât despre ce s-a spus, s-a spus aproape totul (inclusiv, de către Adrian Dinu Rachieru, că aş fi un viitor mare poet – o flatare, critică, ce aproape mă pune pe gânduri – dar, la o cronică la *fundătura homer*, carte bine primită, ce urma să primească premiul USR, Marius Chivu a afirmat că editura care mă publicase nu a avut prea mult gust făcând asta! Astea sunt două extreme ale receptării critice a cărţilor mele, însă te asigur că linia mediană trebuie căutată, acolo e soliditatea receptării. Vezi ce veselă e lumea criticii de la noi şi cât de divers se poate exprima ea? De aia o iubesc pe Ştefania Mincu, fiindcă m-a intuit destul de bine: sunt un sceptic de extracţie latină, cum bine îi şade unui poet din sudul Olteniei, din zona castrului roman de la Romula (asta ca să mai spun o dată ceva şi despre influenţele neştiute ale locului unde te naşti).

— *Care e raportul tău cu cititorul/ cititorii? îl/ îi cauţi*? *Te ascunzi şi aştepţi să te găsească? îl ignori? îl cultivi*? *Cât de mult te interesează cititorul când scrii*? *Poţi să faci un portret (robot) al cititorului tău*?

— Nu caut cititorul, dar după ce a apărut poemul mă gândesc la el. Abia atunci. Nu e treaba poetului să flateze cititorul, nici măcar editorul. Dacă scrie bine, atunci ambii îl vor căuta (oare?). Totuşi, nu vreau să las impresia că aş fi total indiferent la ce crede un eventual cititor despre poemele mele. Atunci când public în „România literară” sau în „Vatra” ştiu că un tip de cititor anume, evoluat, rafinat mă poate citi şi aprecia cum se cuvine. Bun, ştiu că revistele literare sunt citite în general tot de scriitori în România, dar se poate întâmpla să citească şi oameni cultivaţi care nu scriu neapărat. Cât despre cei care nu citesc poezie decât accidental – să-i primim cum se cuvine în rândul cititorilor puţini de poezie. Nu lansez cărţi în ultimii ani, nu mai fac tam-tamul publicitar, folositor într-o anumită măsură, dar şi inutil în altele. Ofer cărţile mele celor pe care îi cunosc şi despre care ştiu că ţin cu plăcere o carte în mână. Nu am cititori de librărie, nu am dus cărţile

mele la librărie, cu excepţia câtorva. Nu sunt în reţeaua profesionistă de difuzare a cărţii şi nu mă deranjează deloc asta, deşi nu spun că mi-ar displăcea să fiu citit de mai mulţi oameni. Iau lucrurile aşa cum sunt, fără exagerări – într-o latură sau alta. „Teme-te a doua zi după succes" e o deviză care stă mereu în atenţia mea. Cei care mă citesc sunt oameni de un anumit rafinament, cu un grad de receptivitate ridicat, chiar dacă adesea poezia mea îi şochează prin acel „şuvoi de angoase" de care pomeneai, aşa cum o mărturiseşte recent într-un e-mail d-na Elisabeta Pop, reputat secretar literar şi critic de teatru de la Oradea, care îmi scria, pe scurt (sper să nu comit o indiscreţie publicând aceste rânduri particulare în revista ta naţională!): *Dragă Domnule Nicolae Coande, vă dublu mulţumesc pentru anunţ, dar mai ales pentru carte! Am început s-o citesc cu mare, foarte mare plăcere, chiar dacă descopăr în domnia voastră un sceptic, un incurabil gânditor pesimist. Adică un POET*. Un „incurabil gânditor pesimist" – ei, asta chiar îmi place!

„M-au publicat m-au făcut celebru mi-au dat de băut. Am şters cu ei pe jos. Am venit prea târziu…"

— E greu să te încadrez într-o generaţie literară, deşi ca sensibilitate şi discurs liric eu te regăsesc la limita optzecismului? Cât datorezi generaţiei 80? Cât îţi datorează generaţia 90?

— Nu mi-ar fi displăcut deloc să fiu afiliat unui grup sau unei generaţii literare, numai că nu a fost să fie. Sunt născut în 1962 şi, cumva, am căzut între generaţii. Apoi, a mai fost ceva ce ţine de tribulaţiile mele existenţiale. Am deambulat prin ţară după terminarea liceului şi am făcut facultatea târziu. A fost şi nu o pierdere. A fost, pentru că m-aş fi integrat mai uşor în lume; aşa a trebuit să mă descurc mereu singur. Nu a fost, pentru că am citit ce am vrut şi am scăpat cumva de influenţa ideologică a epocii, care se făcea simţită în toate cele. Am avut profesori impersonali, cărţile, scrise de oameni cu personalitate, însă! Ajunge că citeam, de pildă, „Despre poezie", a lui Nicolae Manolescu, „Scriitori români de azi", de E. Simion, „Poezie şi livresc", a lui Al. Cistelecan, „Existenţa poeziei", de Gh. Grigurcu, „Structura liricii moderne", a lui Hugo Friedrich, „Panorama poeziei

universale contemporane", a lui A. E Baconsky sau „Antologia poeziei americane contemporane" tradusă de Mircea Ivănescu – ca să vorbesc doar despre câteva lecturi formatoare. Iar în privinţa lecturii poeţilor eram mult mai liber decât cursanţii unei universităţi, siliţi să treacă şi prin poeţii agreaţi de propagandă, minus contactul cu profesorii cei mai buni – admit asta. Astfel, nu am avut colegi cu care să fi discutat poezie şi literatură, ci doar prieteni feluriţi în zona asta. Când am scris, am fost atent la aproape tot ce mişca în frontul poeziei româneşti, am citit practic poeţi din toate generaţiile, dar nu am achiesat la o politică de grup. O fi şi asta o cauză. Cert e că nu am fost sedus de poeticile generaţiei optzeci şi nici de ale nouăzeciştilor; cu unii dintre ultimii sunt afin, totuşi, măcar prin aceea că am debutat cam în aceeaşi perioadă. Am făcut-o târziu, la 33 de ani, în 1995. Ioan Es. Pop, mai mare decât mine, debutase în 1994, iar Ionel Ciupureanu, născut în 1959, publica prima carte în acelaşi an. O. Nimigean, născut ca şi mine în 1962, a debutat ceva mai devreme, 1992, iar Vasile Baghiu, născut în 1965, a debutat tot în 1994. Vezi cum devine cazul? Nu pot fi optzecist, iar nouăzecist sunt tovarăş cu oameni care puteau fi, dacă ar fi debutat la timp, optzecişti. În orice caz, toţi aceşti poeţi numiţi de mine îmi plac fără rezerve şi îi consider afini ai mei, fiecare cu limbajul său poetic distinct. Nu o spun cu aroganţă, dar cred că sunt cumva pe frontieră, frontierist, aşa, în margine – cum suna, nu întâmplător, titlul primei mele cărţi de poezie. Cred în creatorii care scapă acestor încorsetări canonic-critice, dar nu resping ideea de afinitate, de prietenie literară. Nu sunt un monstru cu orice preţ.

— *Cât datorezi înaintaşilor din literatura română*, *clasicilor şi modernilor*? *Unde te situezi în devenirea* (*ce preţios sună*!) *literaturii române*?

— Sunt un poet născut la o sută doişpe ani după Mihai Eminescu, în timpul vieţii lui Nichita Stănescu, care murea când împlinisem 21 de ani. Sună exact, nu preţios. Nu mă aşez în nicio descendenţă. Nu i-am prins în timpul vieţii mele pe Arghezi sau pe Blaga, nu i-am cunoscut, adică. Dar nici pe Nichita Stănescu nu am apucat să-l văd, el, cel cunoscut de o întreagă suflare românească. L-am

zărit, totuşi, pe Ştefan Augustin Doinaş pe o stradă în Bucureşti şi l-am cunoscut pe Mihai Şora. Sunt, totuşi, contemporan, prin natura lucrurilor, cu câţiva importanţi poeţi români: cei doi Ivănescu, Cezar şi Mircea, Virgil Mazilescu, Cristian Simionescu, Angela Marinescu, Ileana Mălăncioiu, Ion Mureşan, Liviu Ioan Stoiciu, Marian Drăghici, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu, Vasile Vlad, Aurel Pantea. Am cunoscut câţiva importanţi critici români, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Marin Mincu, Al. Cistelecan, Ion Pop, Eugen Negrici şi am câţiva prieteni, colegi de vârstă, care pot fi, în timp, importanţi scriitori ai românilor. Câţiva poeţi tineri pe care îi cunosc se anunţă drept scriitori de primă mână în acest secol în care literatura, ca obiect de luptă şi de studiu, va suferi schimbări majore dar nu va sucomba. *Non omnis moriar* – deşi sună elegiac, ştiu.

— *Scrii eseu*, *scrii articole de presă*, *faci critică literară*. *Dar când vine demonul prozei pe la fereastră ce îi spui*? *Dar când vine demonul teatrului*, *să te întrebe pe când prima încercare dramatică*, *cum te scuzi*?

— Demonul prozei (bântuie prin poduri sau subsoluri, nu se arată la fereastră) este inclus în demonul eseisticii, atâta câtă scriu. Personajele mele sunt incluse deja în poemele mele lungi din *Fincler* şi din *Folfa*, cărţile care nu se regăsesc în antologia recentă. Cândva, voi reveni asupra lor şi voi scrie romanul de care vorbeşti, dar tot în versuri. Îţi spun şi cum se va numi: *Persona*. Teatrul nu mă interesează, deşi cred că aş putea dramatiza. Lucrez într-un teatru, cunosc deja profilul actorilor, ca şi resursele lor, am cumva experienţa scenei, deşi nu în mod decisiv. Am citit mai puţină literatură dramatică decât ar trebui sau decât trebuie, însă cred că e de înţeles pentru un poet care caută în tensiunea versului să structureze o „scenă" întreagă. Poate că teatrul în versuri ar fi o opţiune, aşa cum i se părea acum câteva decenii lui Eliot că se poate reîntoarce. El credea în revenirea acestuia, deşi nu excludea rateul. Întrevedea probleme, legate de nepotrivirea versurilor cu personajul sau de faptul că unele versuri chiar potrivite nu împing acţiunea mai departe. Ştia el ce ştia. Ceva s-a epuizat în natura noastră de scriitori, nu mai putem fi complecşi – sau într-atât de complecşi. Nici nu mai „comandă" cineva o operă mare. Azi, s-a

ajuns la teatru non-verbal, dar nu cred că vrei să vorbim despre asta.

— *Lasă*, *rogu-te*, *pentru cititorii revistei noastre un vers* (*sau un poem*) *pe care li-l dedici numai şi numai lor*…!

— Nu-i voi minţi, aşa că voi pune aici, în interviul tău fluviu, un poem scris *în su l mi-o primo giovenile errore / quand era în parte altr uom da quel ch'i sono*. Se numeşte *Poetul îşi declină faima* şi se dedică tuturor celor care ştiu că sunt pelerini pe aici, dar nu disperă:

Se întoarse şi spuse – am cunoscut totul dar am venit prea târziu.

Acum în vârsta de fier niciun mesaj nu animă vocile mele vocile spun bine căci pe mai multe vorbesc dar într-o singură limbă limba din care toţi vă trageţi ca puii predestinaţi să fie orfelini şi primei scârbe pe care o zăresc să-i zică mamă.

Am cunoscut totul m-au lăudat ca pe *Masiah* au trimis succubi să mă convertească să-mi sugă măduva de Sefirot.

M-au publicat m-au făcut celebru mi-au dat de băut.

Am şters cu ei pe jos. Am venit prea târziu.

Îţi mulţumesc pentru feluritele întrebări pe care mi le-ai pus, nu ştiu dacă m-am putut concentra îndeajuns pentru a răspunde ceva care să intereseze cât de cât cititorii tăi.

(*Revista „Conta"*, nr. *10, 2012*)

Nichita Danilov

„Nu poţi să ajungi la esenţa lucrurilor fără a nu fi pedepsit".

— *Dialog cu Nichita Danilov*, *la cincizeci de ani „de viaţă neîntreruptă" – „M-am câştigat pe mine însumi scriind poezie…"*

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Nichita Danilov*, *dacă ar fi să transformi într-un basm existenţa ta de până la 50 de ani*, *cam cum ar suna*, *pe scurt*, *acest basm*?

Nichita Danilov: Nu cred că aş vedea-o ca pe un basm, ci mai degrabă, ca pe un film horror în care joc atât rolul victimelor cât şi al criminalului în serie. Acesta sunt eu, în permanenţă într-o luptă continuă cu mine însumi. Din păcate, existenţa nu-i un basm, ci o realitate crudă, pe care trebuie să ne-o asumăm a o trăi până la capăt. Nu accept în acest sens ideea de a trăi poetic. Ci a trăi, pur şi simplu.

Oricât de mare artist ai fi, nu poţi trăi pe deasupra lucrurilor. E ca şi cum ar trebui să sapi mereu o galerie. Trebuie să mergi mereu înainte. Orice evadare e absurdă. Poezia este însăşi lupta cu existenţa. Existenţa e existenţă, e sânge şi carne, e trăire, gând, suferinţă, dor, nebunie, iar basmul e basm… Cam asta e!

— *Spune-mi cam ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta*? *Dacă n-ai fi Nichita Danilov*, *ce alt scriitor ţi-ar fi plăcut* (*plăcea*) *să fii*?

— Îmi e greu să fac un bilanţ al câştigurilor şi al pierderilor pe care mi le-a adus poezia. Unele sunt de natură spirituală, altele de natură materială. În natură există un echilibru: nu poţi să câştigi ceva fără să pierzi altceva. Prin urmare: ce am câştigat şi ce am pierdut practicând această artă supremă care e poezia? În primul rând, aş putea spune, m-am câştigat pe mine însumi scriind poezie, şi am devenit ceea ce sunt. Dar la fel de bine pot să spun că scriind poezie m-am îndepărtat de mine însumi, de ceea ce ar fi trebui să fiu. Acesta e paradoxul existenţei: căutăm să ajungem la ceea ar fi trebuit să fim. Dar devenim doar ceea ce suntem. Desigur, fiinţa umană, ca de altfel tot ceea ce există, evoluează în cadrul unui program. Al unei matrice bine definite. Evoluţia are loc în perimetrul acestei matrice. Aici intervine liberul arbitru. Alegerea. Alegi o cale de devenire, care îşi pune amprenta asupra substanţei tale lăuntrice. Te schimbă. Arta înseamnă o pervertire şi o convertire a fondului şi a formelor. Nu poţi să ajungi la esenţa lucrurilor fără a nu fi pedepsit. Prin urmare, practicând poezie, pierzi ceva din ceea ce eşti tu, şi câştigi altceva. Ce anume pierzi şi ce câştigi e cam greu de spus. Poeţii simt la modul intuitiv această pierdere, de unde apare şi regretul. Spunând aceasta, îmi vin în minte versurile lui Esenin sau cele ale lui Octavian Goga din „Bătrânii”: „De ce m-aţi dus de lângă voi, / De ce m-aţi dus de acasă? / Să fi rămas fecior la plug? Să fi rămas la coasă. // Atunci eu nu mă rătăceam/ Pe atâtea căi răzleţe, / Şi aveaţi şi voi în curte acum/ Un stâlp la bătrâneţe…” Poetul pierde o lume şi câştigă alta. Pierderea este extrem de dureroasă. Iar câştigul efemer. Mai mult decât ştiinţele, arta forţează graniţele cunoaşterii umane. Artistul e un ca un scafandru ce coboară în subconştientul său pentru a scoate la suprafaţă adevăruri

pe care raţiunea nu le poate descoperi. El sondează atât în propriul său subconştient, cât şi în ceea ce numim subconştientul colectiv. Sunt experienţe şi imagini pe care le moştenim din moşi strămoşi, pe cale genetică. Ei, bine, poetul posedă tocmai acest har de a comunica pe calea intuiţiei cu trecutul înmagazinat înăuntrul său, cât şi cu viitorul, care i se relevă sub formă de formule, imagini şi metafore. Numai că această cufundare înăuntrul său devine, la un moment dat, periculoasă. Ea îl îndepărtează de realitate. Îl face să fie altfel decât ceilalţi. Îl împinge, cum spune Goga, să meargă pe căi răzleţe. „Acesta-i autorul: el duce pe umăr un crin ca pe-o puşcă. Astfel înarmat, tot ce există îl muşcă. / Adeseori spune: / o, slăbiciune, / numele tău este artă. / Fiind deci atât de ridicul şi slab, întreprinderea lui e deşartă, / întocmai ca a zidarului, fratele său, / care a vrut să clădească o piramidă-n Ţicău". Iată o definiţie memorabilă a artistului făcută de un poet modern: Mihai Ursachi. Purtând pe umăr un „crin ca pe-o puşcă", poetul, artistul poartă un război permanent cu sine însuşi şi cu lumea din jur. El e atât de sensibil, atât de fragil încât „orice există îl muşcă". „Cu o floare dacă mă atingi/ mă umplu de clopote", scrie colega noastră de generaţie, Marta Petreu. Acesta este artistul. El lucrează cu o substanţă extrem de delicată, dar totodată nocivă: cuvântul. Cuvintele îl transportă din realitate apropiată într-o „irealitate şi mai apropiată". Cea a propriului subconştient, în care sunt înmagazinate toate informaţiile privind istoria speciei şi a universului. Tot ce s-a întâmplat în univers de-a lungul timpului pluteşte ca un lest în subconştientul uman. Din această nebuloasă a trecutului se înfiripează viitorul. Care la rândul său poate fi intuit de psihicul uman. Cuvântul e un mijloc, o simplă unealtă, un fel de găleată, ca să zic aşa, de care o foloseşte pentru a scoate la suprafaţă acea apă lăuntrică din care curcubeul, cum zice Blaga, „îşi bea frumuseţea şi nefiinţa".

Acum trebuie să-ţi răspund şi la cea de-a doua parte a întrebării. Dacă nu aş fi fost Nichita Danilov, cine aş fi vrut să fiu?! Cred că tot Nichita Danilov. Orice om, indiferent de numele pe care îl poartă, are un destin aparte. Nu poţi înlocui un om decât contopindu-ţi destinul cu propriul său destin. Să admitem că aş vrea să fiu Eminescu, sau

Baudelaire, Poe, Whitman, Esenin etc… Oare aş avea puterea de a-mi asuma asemenea conştiinţe? Nici măcar, să zicem, Daniel Corbu, poet care-i născut în aceeaşi zi cu mine, mi-ar destul de greu să fiu. Oare tu, Adrian, ai putea să fii, Daniel Corbu? Sau Elitis, poetul cu care corespondează de ani buni confratele nostru Daniel? Nu te-ar înspăimânta o asemenea perspectivă existenţială?

„*Antimodelele m-au modificat mai mult decât modelele…*"

— *Care au fost modelele tale culturale*? *Cum ai ajuns la ele*? *Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii*?

— Cred că termenul e puţin cam pretenţios. Cel puţin pentru cei care scriu poezie. Aici nu-ţi poţi însuşi un model cultural pe care să-l urmezi. Ci mai degrabă un model existenţial. Dar acestea sunt greu de urmat. Un critic, un filosof chiar, pot avea modele culturale. Poeţii, nu. Poezia presupune o respiraţie vie. Ardere lăuntrică. E viaţa însăşi trăită la un mod paroxist. Aici nu poţi avea modele. Modelul existenţial Baudelaire înseamnă sinucidere. Modelul Eminescu, cine l-ar putea urma? Nici seninul Goethe nu e uşor de imitat. Prin urmare, în poezie trebuie să-ţi urmezi propriul puls existenţial. Sigur, poţi avea o admiraţie nemăsurată faţă de anumiţi scriitori. Asta e altceva. Aici nu încap prea multe discuţii. Probabil ai vrut să mă întrebi ce scriitori mi-au influenţat creaţia. Nu-i aşa? Dacă mi-a fost ruşine când cei din jur au descoperit că scriu poezii?. Mult timp am ascuns faptul că scriu. Mi se părea că cei din jur m-ar lua în râs şi n-ar înţelege rostul unei astfel de îndeletniciri. La început n-au ştiut nici părinţii, nici colegii de liceu, nici prietenii că scriu. După ce-au aflat – şi au aflat destul de târziu, când deja numele meu circula prin reviste –, au rămas foarte surprinşi: „Cum, Danilov scrie? Noi ştiam de Liviu Pendefunda, de Bebe Mihăiescu şi de Cătălin Bordeianu… Ei erau poeţii şcolii. Dar, Danilov? Ei bine, şi Danilov, spre stupefacţia colegilor şi profesorilor, se apucase de poezie. Cam aşa au fost. Şi pot să-ţi spun că nici astăzi la Liceul Mihai Eminescu din Iaşi, unde am învăţat din clasa a V-a până la final şi unde am avut norocul să dau peste nişte profesori excepţionali, nu se ştie că am fost elevul acestei venerabile instituţii. La aniversări sunt pomeniţi Bebe Mihăiescu, Liviu Pendefunda, Ioan Horaţiu Laşcu, cel

dispărut atât de prematur, şi mulţi alţii. Nichita Danilov nu. Asta e un lucru bun.

— *Ai avut în viaţă (şi în literatură) şi nişte… antimodele? Te-au influenţat în vreun fel?*

— Paradoxal, dacă modelele nu au existat, au existat însă antimodelele. Nu vorbesc de simpatii şi antipatii literare. Ci chiar de antimodele. Organic, nu aveam cum să scriu poezie angajată, despre patrie, partid şi „mult-iubitul" său conducător. Şi atunci am respins pe toţi cei care scriau fără scrupule acest gen de poezie. Şi mă refer aici la poeţii de notorietate ai epocii de aur. Adrian Păunescu nu avea cum să devină model pentru poeţii generaţiei noastre. El a fost un antimodel. Nici Nichita Stănescu nu a fost un model pentru generaţia 80. Majoritatea poeţilor patriotarzi nu credea în idealurile comunismului. Scriau pentru a câştiga ceva. Funcţii, bani, protecţie, poziţie în societate. Poezia în serie, scrisă pe bandă rulantă mi-a creat aversiune. Acele tomuri imense, cărămizile editoriale au constituit pentru mine, dar cred că şi pentru mulţi poeţi optzecişti, nişte antimodele culturale. Influenţele au venit din altă parte. Dinspre poeţii generaţiei 70: începând cu Mircea Dinescu, Mihai Ursachi şi terminând cu Virgil Mazilescu şi Vasile Vlad. Antimodelele m-au influenţat într-un fel mai mult decât modelele. Antimodelele au fost multe. Aş putea înşira aici o întreagă listă. Dar ce rost mai are să răscolim cenuşa unui timp mort?

— *Cât de mult au modificat cenzura şi „comandamentele" vremii, de până în '89, destinul tău de scriitor? Am auzit un distih, ironic, care zicea: „Dă-ne Doamne-o dictatură, / Ca să facem iar cultură…!". Chiar crezi că există o relaţie între dictatură şi „fuga în cultură"?*

— Comandamente nu au existat. După cum bine ştii, scriitorii generaţiei noastre nu au primit „comandamente sociale". Partidul nu avea încredere în noi. Şi, probabil, nici nevoie de noi. Aşa că nu ne-a „bombardat" cu „comandamentele". De comanda socială a beneficiat, în general, generaţia 60. Ea a prins un timp mult mai bun pentru literatură decât generaţia noastră. A prins un moment în care, atât pentru partid, cât şi pentru societate, arta era o necesitate. Se construia o lume nouă. Şi era nevoie de artişti. Noi am intrat în

literatură când această lume nouă deja începea să se dărâme. Noi nu mai aveam ce construi. Trebuia să dărâmăm ce au construit prost alţii. Asta a fost şansa şi neşansa generaţiei noastre. Nu ne-am compromis, dar am trăit la marginea societăţii. Din punct de vedere social, nu ne-am putut maturiza. Am rămas nişte idealişti. Din acest punct de vedere putem fi consideraţi „generaţia pierdută". În ce priveşte cenzura, sigur aceasta a funcţionat, dar, judecând retrotrospectiv, nu era chiar de netrecut. Existau momente în care cenzura devenea mai blândă. Sigur, că te afecta. Dar pe de altă parte te şi stimula. În sensul că trebuia să-ţi construieşti în aşa fel discursul încât mesajul să nu fie la suprafaţă. Dezvolta imaginaţia poetică. În plus, aveai şi satisfacţia că ai reuşi să treci prin furcile caudiene ale ideologiei comuniste. Cenzura nu funcţiona după un criteriu foarte clar. Erau momente când controlul devenea extrem de drastic. Dar erau şi momente când porţile cenzurii se deschideau neaşteptat. Trebuia să prinzi acest moment. Eu am avut norocul să trec prin de aproape nevătămat. Sigur, mi-au fost cenzurate 10 – 15 poezii şi anumite sintagme au suferit transformări. Atunci mi s-a părut a fi o crimă. Acum schimbările operate mi se par nesemnificative. Am avut norocul să lucrez cu un editor temperat, care înţelegea foarte bine cum funcţionează sistemul, şi m-a ajutat, cu tact şi diplomaţie, să-mi scot cărţile de poezie. Numele lui e Florin Mugur.

„Danilov nu sună bine! mi s-a spus. Terminaţia asta «ov» nu e fericită…"

— Deşi ne ştim de mai bine de douăzeci de ani, abia acum, de vreun an, pe când tu ai participat la o întâlnire a „minorităţilor scriitoare", la Neptun, am aflat că nu eşti… „scriitor majoritar". Faptul că eşti rus-lipovean (sau lipovan?) e un avantaj sau un dezavantaj pentru scriitor?

— Mă bucur că mi-ai pus această întrebare întrucât vreau să lămuresc o chestiune: a fi scriitor minoritar înseamnă a scrie în limba minorităţii din care faci parte. Ori eu am scris doar în limba română. Desigur, n-am ascuns niciodată faptul că provin dintr-o familie de ruşi de rit vechi ai căror strămoşi au venit pe teritoriul României în urmă cu 300 de ani, după o cruntă prigoană religioasă. Credinţa le-a dat tăria

de a-şi părăsi locurile natale, de a pribegi şi de a-şi întemeia aşezări în care să-şi poată practica liber ritul. Nu ştiu cât se cunoaşte din istoria acestui exil dar trebuie să-ţi spun că mulţi dintre ei au fost schingiuiţi în chinuri groaznice, alţii au fost arşi de vii cu sutele în biserici, prigoana a continuat secole de-a rândul chiar şi pe teritoriile unde şi-au găsit adăpost. Cei mai toleranţi s-au dovedit a fi turcii care i-au lăsat să-şi facă aşezări în Dobrogea, mai precis în Delta Dunării, pe atunci aflate sub ocupaţia otomană. Chiar şi în timpul războaielor ruso-turce, ruşii de rit vechi au continuat să fie prigoniţi nu de către turci ci, ca un paradox, chiar de armata ţaristă. Nici în timpul celui de-al doilea război mondial, când au venit armatele sovietice, soarta lor n-a fost prea fericită. De pildă, la Fântâna Albă, unde s-a născut mama mea, satul întreg a fost scos în faţa bisericii şi ţinut 24 de ore sub ameninţarea mitralierei, sovieticii considerând că ruşii de rit vechi le sunt ostili. Într-adevăr, în momentul în care s-au apropiat de sat au fost câţiva care au tras în ei din clopotniţă. Deci, ca să revin la idee, nu sunt scriitor *minoritar*, pentru că nu scriu în limba minorităţii din care provin, ci scriitor de limbă română, dar în ceea ce priveşte originea mea, chiar dacă unii încearcă să facă din asta un adevărat caz, nu am ascuns niciodată faptul că aparţin acestei etnii. Cât despre faptul că nu am scris în limba rusă – desigur, aş fi vrut să scriu dar trăind destul de departe de „centru”, acest lucru, din motive clare, a fost imposibil. Este vorba despre un popor cu o mare cultură, să ne gândim la Dostoievski, Tolstoi, Puşkin, Lermontov, Esenin, Soljenim, Bulgakov etc. etc. etc. – ca să pot ajunge să scriu la un anumit nivel, ar fi trebuit să mă formez acolo.

Întrebarea ta, Adrian, a fost inspirată. Numele meu, cu toate că n-am avut şi nici n-am să am vreodată complexe vis-à-vis de originea mea, mi-a creat, totuşi, multe neplăceri, şi în Epoca de Aur ceauşistă, dar şi după. Am să-ţi povestesc o întâmplare pe care am trăit-o în perioada debutului literar. Am trimis prin ’77 mai multe grupaje la revista studenţească „Amfiteatru”. În ciuda promisiunilor şi a cuvintelor de apreciere venite din partea redacţiei, publicarea era mereu amânată. Nu înţelegeam ce se întâmplă. De fapt, eram dus cu

vorba. Într-o zi, luându-mi inima în dinţi, m-am prezentat la redacţie cu un nou grupaj de versuri. L-am găsit acolo pe poetul Flămând, care răspundea atunci de poezie. Flămând părea destul de obosit sau plictisit, dar n-a refuzat dialogul. A citit pe îndelete grupajul, făcând unele observaţii în timpul lecturii. Fiind ardelean, Flămând cred că nu prea îi agrea pe moldoveni. *Amfiteatru* promova, în special, poezia venită de la Cluj, Bucureşti etc. Ieşenii nu aveau prea mult acces în această revistă. Poeziile mele, totuşi, păreau să-i placă. Cel puţin aşa am sperat eu… Mi-a spus că mă va publica în „viitorul" număr al revistei. Am aşteptat cu înfrigurare să apară „Amfiteatru". Am aşteptat o lună, două, nouă… Nici după un an „minunea" nu s-a produs. Între timp, reuşisem să public în alte reviste. Cu Flămând ţineam legătura telefonic. Îi telefonam din când în când la redacţie şi-l întrebam ce se mai întâmplă cu poeziile mele. „Vor apărea în numărul următor", venea răspunsul. După un an de aşteptare, am decis să descind din nou la redacţie. Cu un nou grupaj, destul de consistent. Am întâlnit din nou aceeaşi figură, uşor apatică, uşor obosită, uşor plictisită, dar amabilă. O imagine care, nu ştiu de ce, îmi crea impresia că mă aflu nu în faţa unui poet, ci în faţa unui funcţionar comunist obişnuit să te ducă cu zăhărelul. După ce a citit poeziile, l-am întrebat pe domnul Flămând de ce nu mă publică, nu cumva pentru că sunt poet din Moldova? Dacă aş fi fost clujean, nu-i aşa că poetul Flămând m-ar fi publicat?! Voiam să-l enervez şi cred că am reuşit. „Toţi plutiţi, aşa, cu capul în nori. Veniţi aici cu aerul de genii neînţelese. Eminescu a avut o influenţă nefastă asupra voastră. Nu ieşiţi de sub umbra lui. Şi Ursachi, şi Dan Laurenţiu şi Cezar şi toţi cei care vin de acolo… Nu vreţi să înţelegeţi că azi se scrie o altă poezie… „Ceea ce însă am înţeles eu, după discuţia asta, că-l deranja pe Flămând nu era numai aerul meu de „geniu moldav" cu care nu prea părea să fie obişnuit, ci şi altceva. Numele meu. M-a întrebat de ce nu-l schimb. „Danilov nu sună bine", mi-a spus. Terminaţia asta «ov» nu e fericită". L-am întrebat dacă numele său îi place. I se pare oare că „Flămând" sună mai bine decât „Danilov"? Bineînţeles că după această discuţie n-am reuşit să public niciun rând în Amfiteatru, iar cronicile care au apărut acolo la cărţile mele au fost negative. *Fântâni carteziene*

a fost primită cu reticenţă de Constanţa Buzea, iar volumul *Câmp negru* a fost, pur şi simplu, desfiinţat. Mi se aduceau, de regulă, reproşuri legate de limbă. Acest „ov" pus la sfârşitul numelui meu cred că îi făcea pe unii să fie circumspecţi atât în ceea ce privea talentul, cât şi cultura mea. Dacă m-ar fi chemat altfel, Setându sau Gerindu, de pildă, sau chiar Flămânzindu, probabil că versurile mele le-ar fi sunat impecabil în ureche. Dar aşa… Povestea cu poetul Flămând o consider un incident neplăcut, pe care, iată, mi-l amintesc şi acum, cu strângere de inimă, după treizeci de ani… Din fericire, discutând şi cu alţi prieteni literaţi, la întoarcerea din capitală, despre acest dialog, am văzut că aproape pe nimeni nu deranja numele meu terminat în „ov". Mulţi chiar au râs considerând atituditudinea lui Flămând drept prostească. Au existat şi unele repercusiuni de ordin administrativ. N-am primit, de pildă, girul PCR-ului de intrare în Uniunea Scriitorilor pentru motivul că scrisesm în dosar, la naţionalitate, rusă. N-am făcut din ostentaţie, ci m-am bazat pe faptul că nu trebuie să umblu cu matrapazlâcuri. În fond Securitatea ştia cam totul despre mine. Trebuia să fiu onest. Ei bine, s-a interpretat altfel. Ba chiar problema a fost umflată şi s-a transmis mai sus, cât de sus nu ştiu, în orice caz la organele de decizie PCR, că am scris că am cetăţenie rusă. Ceea ce era un lucru grav. Din cauza acestui punct timp de 4 ani de zile dosarul meu de intrare în Uniune a fost amânat. Cam asta a fost… Diferite aluzii, mai mult sau mai puţin grosiere, legate de originea mea, de comunitatea din care provin, s-au făcut şi continuă să se mai facă în presă. Spre stupoarea mea, pornind tot de la naţionalitate, unii fac aluzii că aş fi KGB-ist etc. Domn-le, rămâi blocat! Recent, pe această chestiune legată de originea mea a fabulat, scriind din străinătate, după ureche, bineînţeles, cine altul decât Luca Piţu. De la un eseist de tipul lui Piţu, ale cărui subiecte sunt, de vreo 12 ani încoace, cu vagi „devieri", trecutul şi vieţile altora, auzite şi răstălmăcite, împotmolite într-o frază livresc-buruienoasă, ce necesită săptămâni de studiu atent şi un set de *bip*-uri totodată, m-am aşteptat la una ca asta încă de pe vremea când scria despre mine că sunt un „geniu"… Mă rog, de la Luca Piţu te poţi aştepta la orice. Instabilitatea ideilor lui artistice sau mai

puţin artistice e deja cunoscută în lumea literară, mai cu seamă în lumea universitară ieşeană…

„E greu de spus ce se va întâmpla cu poezia în această nouă *lume. În fond, într-o societate de consum, poate că arta ar trebui să renunţe la orgoliul de a dura în timp…"*

— Cică peste vreo sută de ani se va trăi într-o Europă globalizată, s-ar putea ca întreg continentul să se numească Statele Unite ale Europei (SUE). Limba de circulaţie va fi, să zicem, engleza. Ce crezi că se va întâmpla cu actual-tânăra literatură română? Va mai rezista în concertul literaturilor (minore) care vor da buzna să se alinieze? Crezi că o va mai apăra cineva (în munţi!) cu pixul în mână? Ce se va întâmpla cu poezia lui Nichita Danilov care e iremediabil legată de limba română?

— La Colocviul internaţional al scriitorilor minorităţilor naţionale care a avut loc în luna aprilie, a.c., la Neptun, delegaţia scriitorilor de limba galeză a atras la un mod dramatic atenţia asupra pericolului pe care l-ar putea reprezenta folosirea oficială a unei singure limbi, limba engleză, nu numai pentru culturile mici, ci pentru ţări cu mare tradiţie… Iată ce spunea, în acest sens, poetul Will Roberts: „Intrarea ţărilor est-europene în UE nu va face, cred eu, decât să întărească poziţia limbii engleze în cadrul acestei organizaţii. Acest fapt nu ameninţă doar ţările sau limbile cu circulaţie mică, ci şi limbi de mare circulaţie ca germana, spaniola, franceza, italiana. Ele simt că teritoriul lor este călcat în picioare de o armată întreagă de sintagme străine. Limba engleză pătrunde sub toate formele, şi pe cale paşnică, şi prin violenţă, în aceste limbi, schimbând structura vocabularului, violând sintaxa, sensurile şi chiar modul de gândire autohton. Noi, cei din Ţara Galilor, cunoaştem acest lucru de 800 de ani. E o chestiune care ne pune pe gânduri. Noi însă suntem optimişti. Ţara Galilor a supravieţuit dominaţiei romane, Imperiului britanic, şi iată că în prezent noi continuăm să scriem în limba galeză şi în epoca globalizării, când pentru a te putea înţelege cu ceilalţi trebuie să apelezi la limba engleză". Precizez că speech-ul domnului Will Roberts a fost ţinut în limba lui Shakespeare. Deci, pentru a fi înţeles de către

participanţi, scriitorul Will Roberts a apelat, paradoxal!, nu la limba galeză – cum ar fi fost normal, dacă e să o luăm după mesaj, ci tot la limba engleză!… Globalizarea reprezintă, desigur, un pericol pentru culturile naţionale. Cum să-ţi spun, am toată admiraţia faţă de aceşti bravi galezi care au reuşit să-şi păstreze identitatea şi sub ocupaţie romană, şi sub cea britanică. Dar acum trăim în epoca informaţiilor în care e mult mai greu să reziști influenţelor din afară decât în trecut. Soarta culturilor mici e în pericol. Şi nu numai a lor. Acelaşi pericol al „contopirii" lingvistice ameninţă şi marile culturi. Chiar şi cultura şi limba dominatoare, engleza, se află în pericolul permanentei schimbări. Schimbări esenţiale au loc şi în structura acestei limbi. Limba engleză pe care o vorbeşte un nativ român nu este totuna cu limba pe care o vorbeşte profesorul şi traducătorul american Adam J. Sorkin, de pildă. La rândul ei, limba pe care o vorbeşte Sorkin nu este aceeaşi cu limba vorbită de traducătoarea Brenda Walker, originară din Marea Britanie. Ceea ce am putut observa, iată, un alt paradox, e că limba vorbită de Adam J. Sorkin nu e totuna, din păcate, cu cea vorbită de un alt traducător american, Sean Cotter, mai tânăr decât el cu vreo 30 de ani… Cred că înţelegi… Influenţa culturilor minoritare şi-a impus în SUA schimbări şi la nivel lingvistic. Din cauza migraţiilor, a invaziei de neologisme, a pătrunderii argoului în limba scrisă, engleza americană a anului 2002 diferă destul de mult de limba care se vorbea în anii 1950 – 1960. Schimbările se petrec într-un ritm galopant. Chiar şi în Marea Britanie, o ţară conservatoare, limba de la sfârşitul secolului XX diferă de limba vorbită la începutul acestui secol. Par că au trecut vreo 300 de ani nu 100. Probabil că ne-a fost dat să trăim într-un timp în care are loc unificarea limbilor. Va ajunge oare omenirea să vorbească o singură limbă în mai multe dialecte? Computerele şi televiziunea vor reuşi să reconstruiască Babelul? Procesul de modificare, de învechire a limbilor e un fenomen specific lumii contemporane. Popoarele mici vor trebui să renunţe la limba lor natală, la identitatea naţională? Cu timpul, probabil că da. Omenirea va pierde o parte imensă din patrimoniul său cultural. Va fi, vorba lui Nichita Stănescu, o mare pierdere. Dar nu mai mult decât o mare

pierdere. De fapt, nu şi-l va pierde, ci el va fi conservat în muzee, biblioteci, pe casete, CD-uri, poate pe diverse site-uri etc. Vor exista o mulţime de limbi moarte şi civilizaţii apuse, care va oferi specialiştilor de lucru. De altfel, o limbă nu e dată pentru totdeauna. Mai devreme sau mai târziu, ea dispare. Aşa s-a întâmplat cu greaca şi latina, cu slavona, cu aramaica şi hitita, aşa se va întâmpla şi cu engleza. Va veni momentul când această limbă va muri, dând naştere altor lăstare. Epoca globalizării abia a început. Dar schimbările, după cum am spus, au loc într-un ritm rapid şi ireversibil. Ne îndepărtăm tot mai mult de culturile arhaice. Construim o nouă civilizaţie, care îşi va avea valorile ei. Vor apărea noi forme de exprimare artistică. Alte forme de artă. E greu de spus ce se va întâmpla cu poezia în această nouă lume. În fond, într-o societate de consum, poate că arta ar trebui să renunţe la orgoliul de a dura în timp. Poate că poezia va dispărea şi ea, la rându-i. Nu ştiu… Iar tânăra noastră literatură va fi dată uitării. În acest context, e absurd să pun problema poeziei mele…

„Piaţa noastră literară nu are o scară a valorilor…”

— Am mai mulţi prieteni (cred) în Europa, trăitori în limbile de circulaţie importante… Oricâte eforturi au făcut să cunoască literatura română din bibliotecile lor publice, a fost imposibil… Ce crezi că lipseşte literaturii române actuale să depăşească bariera de receptare europeană?

— Epoca globalizării le va oferi prietenilor tăi europeni posibilitatea să aducă literatura română, tradusă în engleză sau într-o altă limbă de largă circulaţie, stocată pe dischete, nu numai în bibliotecile publice, ci şi în propria lor bilbliotecă. O vor studia ca pe o curiozitate. Ca pe o literatură moartă. La fel ca şi literatura chineză, vorbită în prezent de 1, 25 de miliarde de suflete. Cred că deja e prea târziu ca să ne facem cunoscuţi în lume. Şansa aceasta am pierdut-o în perioada interbelică. O altă şansă a existat în perioada comunistă. Sau imediat după revoluţie, când trezisem interesul occidentalilor. Dar apoi au urmat mineriadele şi degringolada internă şi externă, pseudotraducătorii, jocurile de interese etc. Şi noi am pierdut şi această şansă. Dar, cine ştie?

— Şi totuşi, nu cumva e vorba (şi) de o atitudine tipic românească, de belferi care se mulţumesc cu ierarhizările locale? Ana Blandiana vorbea cu năduf, cândva, înainte de '89, de păguboasa mentalitate românească care se reduce de prea multe ori la originalul „merge şi aşa"… E posibil ca şi în literatură să se regăsească şi să se aplice această păguboasă sintagmă?

— Eu cred că înainte de a ne gândi să pătrunem pe piaţa literară europeană, ar trebui să încercăm să facem un pic de ordine în viaţa noastră literară, unde domină un haos de neînchipuit. Când va fi stabilită pe piaţa noastră literară o scară a valorilor, se va putea face şi o strategie pentru exterior. Hai să vedem ce se întâmplă de fapt cu traducerile… După Revoluţie, traducerile care s-au făcut din poezia română au fost, în general, făcute aiurea. Fără niciun fel de criteriu. O serie de veleitari au parazitat scriitorii de valoare traducând şi publicând scrierile lor insipide, în diverse reviste din străinătate, fie prin Belgia, fie prin Franţa, unele dintre ele mai mult decât obscure. Traducerile slabe, precum şi „aranjamentele" după care s-au făcut selecţiile, au periclitat imaginea literaturii române contemporane în străinătate. Astfel că interesul occidentalilor faţă de literatura noastră a scăzut. S-a întâmplat cam ceea ce s-a întâmplat şi cu cei care au plecat la „lucru" în străinătate…

„Adevărata poezie, indiferent de stilul în care e scrisă, seamănă cu o rugăciune…"

— Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român. „Vocaţia începuturilor", cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului?

— Cred că ratarea face parte din destin. Prin urmare, cred că nu-ţi poţi forţa destinul ca să te ratezi. Poţi să-l forţezi ca să devii, să zicem, un mare scriitor. Aici da, trebuie să forţezi nota. Cum poţi să te ratezi, nu pot să-ţi spun… Nici măcar cârciuma nu te ratează. Compromisurile? Nici compromisurile nu te împing spre ratare. Să ne gândim la Arghezi, la Sadoveanu sau la mulţi contemporani de-ai

noştri care prosperă sub orişice regim… Poate lipsa de talent ar putea fi un motiv al ratării… Poate că da. Nu ştiu…

— *Spunea părintele Baştovoi că în literatura română prea mulţi poeţi scriu atât de încâlcit, egali între ei, de parcă ar vorbi cu toţii cu capul sub apă. Crezi că e o virtute să nu fii înţeles de cititori? Nu cumva sub această şmecherească şi repetată aserţiune se ascund cel mai bine veleitarii? Cât de mult te interesează cititorul când scrii? Poţi să faci un portret (robot) al cititorului tău?*

— Probabil vorbeşti de poetul Ştefan Baştovoi, a cărui poezie am urmărit-o cu interes şi despre cărţile căruia am scris la timpul potrivit. După cum se ştie, Baştovoi a îmbrăcat rasa monahală, la Mănăstirea Noul Neamţ din Transnistria, unde se ajunge foarte greu. S-a adâncit în studiul religiei. Sper ca acest lucru să-i folosească în poezie, fiindcă e dotat cu har. Nu se mai numeşte Baştovoi, ci Savatie. Citind în paralel Sfintele Scripturi şi cărţile congenerilor noştri, părintele Savatie nu avea cum să nu rămână şocat de incoerenţa şi lipsa de mesaj a multora dintre ele. Dacă Sfintele Scripturi sunt limpezi şi profunde, fiindcă în ele se ascunde un adevăr izvorât dintr-o confruntare a omului cu divinitatea, o mare parte din cărţile de poezie contemporană reprezintă o simplă înşiruire de cuvinte, care n-au nicio logică şi niciun fel de Dumnezeu. E o simplă bolboroseală, care uneori încearcă să imite chiar o stare misitică. Ai impresia că autorul, incapabil să se scufunde în adâncimea propriului eu, şi-a scufundat capul într-un lighean de spălat veselă şi prin bolboroseală încearcă să imite marea poezie, care este un har al lui Dumnezeu. Uneori apa aceasta din care vorbesc poeţii duhneşte de-a dreptul pestilenţial. Cred că şi diavolului i se face rău când, ciulindu-şi urechile sale de fum, ascultă astfel de „mesaje". Astfel de suflete nu-l atrag. Chiar şi răul trebuie să aibă o anumită coerenţă. Adevărată poezie, indiferent de stilul în care e scrisă, semănă cu o rugăciune. O simţi cum îţi tulbură nu numai sufletul, ci şi trupul. Te înfiorează până-n străfunduri. Rosteşte rugăciunea Tatăl Nostru, a cărei simplitate n-ar egal, şi apoi un sonet de Shakespeare sau o poezie de Eminescu sau Rilke! Vei simţi aproape acelaşi efect. O înălţare. Poezia n-ar trebui să dispară niciodată din

lume. Poate că globalizarea nu o va şterge cu buretele de pe mapamond. Sufletul omului are nevoie de poezie. Ar fi o pierdere. O imensă pierdere pe care n-ar putea-o înlocui cu nimic. Când îmi scriu poeziile, mă gândesc în primul rând la mine. Sunt un cititor destul de exigent. Prima dată s-ar putea ca să mă înşel asupra unui text. Dar la o nouă lectură încep să-i simt slăbiciunile. Deci îmi derulez în minte poeziile şi le lucrez până cuvintele capătă o rezonanţă profundă. Pentru orice cititor aş scrie, caut să nu-l înşel, ci să-l câştig, prin sinceritate. Nici într-un caz nu-mi vâr capul în apă pentru a-l înspăimânta…

— *Sunt momente, în istorie, când e mai importantă moralitatea decât talentul… Cum caracterizezi vremurile astea în care mulţi dintre foştii cenzori conduc destinele culturii, în care foştii securişti îţi râd în nas din parlament, din guvern sau din funcţii publice? Cât de vinovaţi suntem pentru această riscantă restauraţie?*

— Depinde şi ce înţelegem prin moralitate. Uneori moralitatea sprijinită de orgoliu naşte monştri mai mari decât compromisurile şi tăcerea. Sigur că în momentele istorice importante condeiul unui scriitor trebuie să se transforme în sabie şi steag. Cine altul să mobilizeze masele pentru, vai, „o nobilă cauză" dacă nu scriitorul? Numai vezi ce se întâmplă, cauzele nobile se uzează. La un moment dat încep să fie mai puţin nobile, ca să se transforme în alte orori ale istoriei. Nu trebuie să uităm că revoluţia îşi devorează proprii săi eroi. Pe de altă parte, revoluţiile trec, iar viaţa merge înainte. Uite ce s-a întâmplat la noi după 1989. Am luptat ca să profite cine? Foşti cenzori, foşti securişti, fosta nomenclatură, nu? Cine e de vină? Aş zice că „eroii" noştri sunt de vină, care atunci când au ajuns la putere, şi unii au ajuns, au fost incapabili să conducă. Ei ne-au dezamăgit mai mult decât toţi securiştii şi cenzorii luaţi la un loc. În primul rând, ei nu au făcut nimic pentru a înlătura oamenii din veche gardă care ocupau funcţii importante în administraţie, ci i-au tolerat, astfel că încetul cu încetul au ajuns să depindă de ei. În plus, aceşti eroi, aceşti revoluţionari care luptau pentru o cauză dreaptă au început să se mănânce între ei şi să se împroaşte cu noroi. Ajunşi în funcţii de decizii, i-au înlăturat pe toţi

cei care i-au sprijinit în momentele grele, şi s-au înconjurat de tot fel de lichele şi lingăi. Probabil că au fost şi încurajaţi, de anumite forţe obscure, să calce din greşeală în greşeală. Ajungând la putere, eroii noştri s-au comportat mai rău decât cei împotriva cărora am luptat cu toţii. Şi prin asta ne-au dezamăgit. Alţii, vorbesc tot de oameni implicaţi în procesul luptei pentru democraţie, au refuzat să se implice direct. Când li s-a oferit o funcţie, au refuzat-o. Au fost prudenţi şi nu au vrut să se compromită. N-au fost însă şi oneşti, căci stând pe margine au tras mereu sfori şi nu i-au lăsat nici pe alţii să lucreze cum trebuie. În loc să descâlcească lucrurile, le-au încurcat şi mai mult. Nu vreau să dau exemple tocmai pentru a nu-i răni. Îi mai respect pe undeva în forul meu profund, deşi m-au dezamăgit atât de mult. În ce mă priveşte, eu n-am stat deoparte nici înainte de Revoluţie, nici după. Am scris, am luat atitudine. Şi am pierdut, tocmai pentru că am avut impresia că lupt pentru o cauză dreaptă. Atacurile au venit însă nu din partea celor pe care-i incriminat, ci din partea celor care prin scrisul meu i-am apărat. Şi atunci, dragă Adrian, te întreb: oare să-ţi sacrifici talentul pe altarul unui lucru iluzoriu cum sunt cauzele nobile şi moralitatea?

— *La Iaşi, imediat după revoluţie, a circulat o listă desprinsă din marea listă a arhivelor securităţii pe care se regăseau numele a destui scriitori care au semnat „pactul cu diavolul" şi care îi turnaseră pe colegii lor… Cu ce sentiment ai putut să-i mai priveşti în ochi după aceea? Cum crezi că se priveau ei înşişi în oglindă, dimineaţa, când se bărbiereau? Oare nu le venea să-şi taie venele în baie uneori? Ce pedeapsă crezi că ar merita?*

— Zilele acestea am citit în „Cotidianul" un articol legat de accesul la arhivele securităţii, semnat de Mihai Pelin, care m-a pus pe gânduri. Printre altele, am aflat că din dosarul lui Dan Petrescu lipseau multe file. De ce? Ce anume se afla scris acolo care nu trebuia aflat? Pe cine a încercat să protejeze securitatea, pe turnătorii de serviciu sau pe însuşi Dan Petrescu? Vezi, se pot ridica tot felul de întrebări, enigme pe care nu le putem descifra… Pentru unii, aceste enigme sunt deja binecunoscute… L-aş întreba pe Luca Piţu, care le cam ştie pe toate,

ce-a mai auzit, ce se mai spune? Care-i şuşaneaua cu dosarul prietenului lui, Dan Petrescu? Ar putea să o întrebe pe distinsa doamnă Tereza, poate ştie dumneaei… Sau pe primul ei soţ, care a fost, după cum se ştie, maior sau colonel de securitate în regimul ceauşist. Cine a subtilizat filele, în ce scop. În fine, s-o lăsăm baltă. Nu vom ajunge la niciun rezultat. În România adevărul îţi scapă printre degete. E lunecos. Cât priveşte lista de care vorbeşti, ea a şocat pe moment. Au fost, cum să-ţi spun, şi surprize. Pe ea apărea, de pildă, numele unui fost prefect. Mai apăreau şi numele unor critici literari care făceau parte din opoziţie. Cred că lista nu a fost completă. Din ea lipseau numele unor politruci, oare aceştia au fost curaţi? Listă a fost dată publicităţii într-un moment care trezeşte suspiciune. Cu două zile înaintea alegerilor din 1992.

„Dacă nu Marx, atunci Iisus…"

— Serghei Esenin a fost întrebat de oficialii vremii sale dacă nu doreşte, totuşi, să intre în partidul comunist, cel care se manifesta ca un „aspirator" în societatea vremii. Esenin a răspuns: „Nu pot să intru în partidul comunist pentru că eu sunt mult mai de stânga!". Crezi că exerciţiul politic poate să fie benefic scriitorului de azi? Dacă ai intra în politică, care ar fi mobilul care te-ar îndemna să o faci?

— Dragă Adrian, cum să-ţi spun, scriitorii, în general, au fost de „stânga". Deci, Esenin nu s-a eschivat. El s-a referit la inimă, la conştiinţă. Dacă într-adevăr ai conştiinţă, nu poţi accepta să vezi prosperând în preajma ta nemericii acestei lumi. Iei atitudine. Polemizezi. Strigi. Urli, faci ceva. Nu rămâi indiferent când vezi într-o parte îmbuibare, ciocoism, nepăsare şi, în altă parte, sărăcie lucie… Devii de stânga. Mai comunist decât comuniştii. Un idealist. Dacă nu Marx, atunci Iisus.

— Trăim vremuri în care totul pare să se subsumeze scopului. Crezi că literatura a scăpat de această desfigurare? Cică Nichita Stănescu i-a spus unui amic care îi vorbea de lipsa de caracter şi de grobianismul unui activist al vremii: „Lasă-l, bătrâne! El va fi ministru toată viaţa, noi vom fi poeţi toată moartea!". Mai e scriitorul român capabil de această „romantică" abordare a destinului? Ce mai înseamnă

„nemurirea" pentru un artist?

— Nichita Stănescu a fost şi el ministru. Un ministru al poeziei. Comunismul i-a oferit această condiţie. Prin urmare, îi era uşor să se joace cu astfel de sofisme.

— *Poezia ta e, în multe secvenţe, încărcată de fior mistic, de căutarea revelaţiei… Când îl întâlneşti, de obicei, pe Dumnezeu*?

— Atunci când uit de mine şi am timp să privesc cu seninătate în jur…

— *Anul trecut „Bahluiul literar" devenise foarte mocirlos, în multe locuri dăduse peste margini rupând zăgazuri, prietenii, înţelegeri… Cum s-au retras valurile în matcă*? *Cu ce pagubă, cu ce câştig*? *Vorba filosofului Alexandru Dragomir, reluată de Patapievici*: *„Ce se pierde atunci când ceva se câştigă?"*

— Citeşte cu atenţie unele reviste ieşene şi ai să înţelegi cât de mocirlos a fost Bahluiul şi cât de limpede-i acum… S-a primenit. Astăzi apele, altă dată mocirloase şi pestilenţiale, sunt atât de limpezi şi au un miros atât de plăcut, încât te şi întrebi cum de a fost posibil să se întâmple o astfel de minune… Şi mă bucur că totul e atât de… roz! Din fericire, cei ce sunt cu adevărat scriitori de valoare, rămân scriitori de valoare indiferent de ce parte a fost fiecare în acel conflict. Chiar dacă s-au rupt nişte banale „înţelegeri", cum le numeşti tu, faţă de care n-am avut niciun fel de obligaţie profesională, s-au refăcut poate alte relaţii colegiale după acest conflict, pe care le preţuiesc mai mult decât înainte şi mai mult decât orice altă „înţelegere" meschină… Oamenii cu har de la Dumnezeu ştiu să depăşească anumite bariere, să dialogheze, să găsească împreună o cale de înţelegere. Unii, din nefericire pentru ei, din anumite complexe, rămân veşnic marcaţi, ca pit-bulii ăia tatuaţi la veterinar cărora, dacă nu le azvârli la timpul potrivit o mămăliguţă cu smântână în strachină, sunt în stare să-ţi înfigă colţii în gât… Faptul că am atins problemele literare acute din zona noastră într-o polemică nu înseamnă că am avut ceva de pierdut, iar dacă nu au fost înţelese nu e vina noastră. În fond, ceea ce am avut înainte de polemică, am şi acum, aşadar ce să pierd? Până la urmă, dragă Adrian, tot cărţile vorbesc…

— Sunt de acord că generaţiile tinere, ca să se vadă, e bine să intre în literatură prin mici revoluţii. Dacă revoluţionarii mai au şi talent, cu atât mai bine lor şi ţării nu mai zic…! Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate”… Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa? Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei române?

— Tinerii au intrat totdeauna în literatură prin revoluţii şi bine au făcut. Generaţiile care vin după noi sunt exigente, revoluţionare prin esenţa lor. Ele reprezintă un adevărat filtru intelectual. Mă gândesc la noul val de critici literari, la revistele promovate pe site-uri, la tinerii poeţi şi prozatori din Iaşi, care chiar dacă nu publică în revistele ieşene, fac o imagine bună în alte reviste din ţară şi străinătate. S-ar putea ca tinerii să fie într-adevăr mult mai sinceri cu ei înşişi şi cu cei din preajma lor. Ei trăiesc într-o lume oarecum liberă. Ar putea schimba mentalitatea generaţiilor care au cunoscut comunismul. Ei ştiu ce şi cum să aleagă. Nu-i putem ignora. Sper ca „noua sinceritate”, de care vorbeşti, să nu fie o simplă sintagmă. În ce mă priveşte, m-ar interesa mai mult noua sensibilitate, deşi, cum să-ţi spun, dacă citeşti marile cărţi ale lumii, Biblia, Poemul lui Ghilgameş, Cartea egipteană a morţilor vei vedea că omul nu s-a schimbat… Sensibilitatea lui a rămas aceeaşi.

— Spunea bine cineva: „Decât să mergi în junglă, să vânezi lei, e mult mai aventuros să rămâi în mijlocul oraşului şi să scrii o carte…”. Ce cărţi vânezi în acest moment Nichita Danilov? Din câte am auzit, aplecându-ne urechea la maeştrii literaturii care ne-au premers, după cincizeci de ani un scriitor riscă totul pe (câte) o carte…

— Adam J. Sorkin ne spunea odată că proiectele nu se divulgă pentru că nu se mai realizează… Să zicem că romanul meu, *Maşa şi Extraterestrul* nu mai este chiar un proiect, lucrez de ceva timp la el, dar mai am şi altele în lucru. O carte necesită un anumit timp… Nu sunt dintre cei care îşi scot cărţile pe bandă rulantă. E totuşi un risc… Prefer calitatea, nu cantitatea.

(*Revista „Antiteze”, nr. 12, 2002*)

Mircea A. DIACONU

„Cu literatura română în Europa suntem pe unde suntem şi cu geografia: undeva la margine”.

Mircea A. Diaconu în dialog cu *Adrian A lui Gheorghe*

„Criticul îşi construieşte propria poveste pe seama autorilor şi a textelor interpretate”.

— De ce nu te-ai făcut poet, dragă Mircea A. Diaconu? Sau măcar prozator…! De ce, critic literar? Te-ai gândit vreo clipă, oare, că nu vrei să fii la mâna altuia în momentul în care te expui cu un text în public? Cine câştigă din confruntarea critic-poet? Sau din cea critic-prozator? Care e, de fapt, diferenţa dintre poezie, eseu şi proză, că mie, de o vreme, mi se cam şterg diferenţele…! După părerea ta, Homer a fost (mai mult) poet sau (mai mult) prozator?

— Dragă prietene, fiecare dintre întrebări – fie ea insinuantă, gravă, pe jumătate ironică sau direct provocatoare – ar merita un răspuns distinct şi detaliat (adică pe măsură). Dar, la drept vorbind, atacând poate inima taurului, cum să *te* faci ceva anume? Nu-i vorbă, de la un moment dat ar putea fi şi o chestiune de opţiune, dar e numai o iluzie să crezi că destinul urmează voinţei sau unei proiecţii deliberate. Voinţa poate interveni, eventual, în sens invers. Lui Rimbaud, ştim bine, i-a reuşit ruptura de scris. N-am citit vreo biografie de-a lui, dar orice biografie ar trebui să răspundă la următoarea întrebare: ce conotează această ruptură? A stat deopotrivă sub semnul fatalităţii, al unei alegeri înscrise, şi ea, în fatalitate? Dacă n-a lăsat urme şi dacă a fost nu o alegere uşoară, ci o uşoară soluţionare a unei alegeri, să deducem că poemul, construcţie fiind, adică text, iar *eu* fiind *altul*, poemul, deci, e altceva decât expresia fiinţei (fie ea şi dedublate)? Unui Eminescu nu i-a reuşit (poezia se naşte la el, uneori, chiar din blestemul cu care o neagă), nici altora. Aşa încât, nu-i niciun câştig, e numai o pierdere. Nici vorbă de calcul. Pur şi simplu poezia nu m-a ales. Am stat în preajma ei, i-am repetat în scurt traiectul, dar când să ajung la mine însumi drumurile s-au întunecat, instinctul a dispărut. Aş fi snob să spun că decizia, şi în acest sens, al renunţării, mi-ar fi aparţinut, deşi ştiam demult cuvintele lui Rilke către un tânăr poet. Nu, n-am ajuns până acolo încât să spun că n-am

mai scris văzând pur şi simplu că asta nu mă duce în pragul sinuciderii. Ne-am despărţit, aşadar, blând, liniştit, cu prietenie, poate doar pentru a ne reîntâlni. Aşadar, nu mi-am pus deloc problema dacă voi fi fiind sau nu la mâna altuia. În fapt, orice ai face, ca scriitor, eşti oricum la mâna cuiva (şi asta în cel mai bun caz) – dar tocmai lucrul acesta n-ar trebui să intereseze. Sau nu într-atât încât să devină obsesie şi să-ţi dirijeze existenţa. Şi de câştigat ori nu câştigă nimeni, ori câştigă toată lumea. Critic fiind, nu poţi să-ţi angajezi forţa analitică şi capacitatea de a înţelege decât pe scrieri care *să se deschidă*. Aşa cum, poet sau prozator fiind, nu poate decât să te provoace o interpretare din care să se întrezărească un sens, unul care să depăşească chiar propriile-ţi bănuieli. În fond, nu există literatură fără interpretare (decât, eventual, sub forma de obiect aşezat în bibliotecă, de pe care trebuie şters praful) şi, prin urmare, cu cât interpretul are mai multă experienţă, cu atât mai bine. Dar, dacă deducem de aici că actul critic – nu doar un exerciţiu, ci o experienţă – înseamnă creaţie (obsesie veche, de autolegitimare), acest fapt m-ar duce ceva mai departe cu deducţiile: De ce să nu fie Homer critic literar? De ce să nu fie critic literar moş Nichifor Coţcariul?! Pentru că hermeneuţi, într-un sens foarte larg, oricum sunt. Şi aici, firește, am putea demonstra, pe de o parte, că operele lui Homer nu sunt literatură (chiar dacă noi nu mai vedem altceva în ele), pe de alta, că orice împărţire pe genuri, categorii, forme a creativităţii este formală şi cumva conuncturală. Pentru Croce, totul – la drept vorbind, nu ştiu dacă şi critica literară – era poezie. Aşadar, depinde de unde privim. Aş putea să susţin deopotrivă identitatea de esenţă a oricărei creativităţi, într-un excurs care să pornească de la impulsul originar, unul de natură ontologică chiar atunci când este proiectat în artificiu, text, construct, ipostază, ca şi ruptura dintre genuri, cu atât mai mult dintre critică literară şi restul literaturii. Căci, dincolo de impulsul originar, de va fi existând cu adevărat, ce-şi propune un critic să facă? Or, tocmai lucrul acesta nu prea mai are legătură cu literatura, indiferent de formele pe care le poate îmbrăca amintita creativitate critică. În fine, dacă nu sunt diferenţe mari între critic şi poet, ce mi-ar lipsi să spun că, totuşi, sunt poet?!

— *Știu că ai început „viața literară” trudind penița cu poezie. Dacă ai fi fost poet, hotărât să dea piept cu marea literatură română (sau universală?), pe care raft crezi că te-ai fi situat în acest moment? Majoritatea criticilor români, însă, a atacat teritoriul poeziei, publicând, unii, măcar câte un volum…! Exemplele sunt nenumărate, începând cu George Călinescu. Când vei ataca și tu teritoriul poeziei cu un volum? Promit să scriu prefața…!*

— Așadar, sunt poet, aș spune, și folosesc doar masca înșelătoare a criticii. Ba chiar a criticii de poezie. Și, prin urmare, sunt chiar pe raftul pe care merit să stau. Deși, trebuie s-o spun, mă aflu acum într-un oarecare impas. În cele mai bune momente ale mele, am căutat omul (eroul chiar) din spatele textului, felul în care el apare în sigiliul textului. Am înțeles târziu că în spatele oricărei angajări textuale se află o etică, ba, mai mult, că fiecare angajare de felul acesta propune o etică (una care nu are deloc de-a face cu etica omului civil) și, prin urmare, am sperat ca experiența critică, această îmbrățișare de măști și proiectare în heteronimi, să mă întemeieze. Probabil că am sperat prea mult, probabil că cer altceva literaturii – ceva care nu mai are de-a face cu teoriile mai noi despre ce e literatura. De altfel, de aici postura pe care mi-o asum, de marginal, de amator. De ins care, dacă trădează eventual critica, nu trădează literatura. (Vezi și tu cât orgoliu încape în câteva rânduri!) E aici, în această taină, micul lui orgoliu (iată că vorbesc despre mine la persoana a III-a), născut, nu știu dacă neapărat ca orice orgoliu, din neputință. Așadar, poți începe prefața… Știi bine, *Pseudokynegetikos* e numai o prefață. Și cum se va numi această prefață? *Un ins, pretins poet*…

— *Cât de creativ e criticul în confruntarea cu textele pe care le ia în răspăr, cu cele în curgerea cărora se lasă*?

— Ce trebuie să facă un critic? Să identifice în țesătura labirintică un sens, să-l contextualizeze, să situeze sensul și rețeaua care-l hrănește într-o perspectivă tipologică și istorică și să evalueze. Or, criticul e creativ pe toate aceste nivele. Căci toate, privite separat și împreună, presupun o argumentație, o logică, o maieutică făcută nu atât pentru sine, cât pentru celălalt, care trebuie convins. În felul

acesta, el îşi construieşte propria poveste sau, dacă vrei, povestea propriei fiinţe oglindite m şi de celălalt, sau, mai exact, m şi de text. Celălalt este el însuşi o proiecţie. Astfel, dimensiunea creativă a criticii se găseşte în orice interpretare, aşa cum se găseşte şi subiectivitatea lui, orizontul lui cultural, experienţa-i hermeneutică. Am spus despre critic, la începutul acestui răspuns, că trebuie să identifice un sens? E vorba despre un sens care există numai prin actul interpretării şi care nu preexistă acestui act. Ar trebui însă mers mai departe, căci mă gândesc la criticul care poate să creeze o dispută între interpretări, între sensuri, gândindu-le tuturor legitimitatea pe fondul nu al arbitrarităţii, ci al virtualităţii lor.

„Un compromis va fi fiind să scrii de bine despre o carte în care nu crezi”.

— *Ai făcut critică la cărţi din toate genurile literare, la scriitori din generaţii diferite, din spaţii culturale diferite. Ce îţi place „să critici” mai mult, poezia sau proza? Ce zici de critica criticii?*

— Critica criticii? Am să încep cu ea pentru că m-a atras acum câţiva ani mai mult decât altă dată. Deşi, n-ar lipsi să faci aici puţină istorie: eram la un moment dat, în primul an de liceu, într-un impas: îl citisem pe Blaga, mă vrăjea dincolo de vreun sens pe care-l bănuiam doar, eram tentat să citesc cu voce, doar pentru mine, cuvintele acelea deodată stranii, răsfoisem fascinat unul două volume de Dinescu pe care mi le arătase cineva (unul dintre colegi visa o reîntoarcere la poezia latină – eu pariam pe Dinescu), citisem antologia de poezie a lui Philippide, din literatura germană, dar a fost un moment când nu mă mai pasiona nimic. Nu găseam cartea, cărţile care să-mi placă. Să mă provoace. Să mă oblige – asemenea unui drog – să renunţ la mine. Şi, deodată, la anticariatul din Piatra Neamţ, din colţ, de lângă casa Hogaş (tu îl ştii prea bine, îl vedeam uneori acolo pe Aurel Dumitraşcu – discuta întotdeauna aprins, înflăcărat), cineva, o colegă, mi-a arătat un volum de Ibrăileanu. Erau studii care m-au vrăjit. Apoi l-am descoperit pe Lovinescu. În 1980, ţin minte ca acum, prin mai iunie, în preajma unui examen important pentru mine, a apărut primul volum din *Arca lui Noe*. Ce examene?! Ce studiu serios?! Eu făceam lecturi de plăcere.

Critica m-a luat pe arca ei şi atunci, când nu se punea problema să scriu ceva pentru alţii, simţeam că îl invidiez pe Nicolae Manolescu. Or, ce vreau să spun este că citeam studiile lui Nicolae Manolescu despre autori care nu aveau deloc de-a face cu programa şcolară. Citeam critică literară pentru un tip de emoţie, de subjugare. Dar să revin: cu ceva vreme în urmă m-a atras din nou, mai mult decât orice altceva, critica literară. Poate pentru că literatura – mai ales poezia – despre care scriam nu-mi mai spunea mare lucru? Spun toate astea pentru a înţelege că practic un anumit fel de critică, care are drept consecinţă un fel de de profesionalizare. Mă provoca cu adevărat *Maestru şi Margareta*, *Toba de tinichea* sau *Calcanul*. Dar cum să faci critică literară, în România, scriind despre Grass sau Bulgakov, după ce le-ai citit cărţile în traducere? M-au provocat, mai degrabă, nişte cărţi grele – semnate de Matei Vişniec, Caius Dobrescu, Gheorghe Crăciun sau Petru Cimpoeşu. Cărţi care îţi propun un pact, te obligă să descifrezi, îţi excită nevoia de analiză. În fine, aşa m-am întors la critică, dar, din nefericire pentru mine, nu ca la un teritoriu al ideilor, dezbaterilor, construcţiilor teoretice. Nu în polemică cu ele mă aflam. Pe mine mă interesează logica lor internă, care începe să funcţioneze cumva de la sine, la intersecţia dintre construcţia teoretico-analitică şi obiectul care le-a generat. Şi, în felul acesta, toate pot fi credibile. O carte de critică spune şi ea o poveste. Or, această poveste, formată din supoziţii, bănuieli, soluţii, ipoteze mă interesa pe mine. Citeam critica literară pentru a descoperi, finalmente, eroul din spatele ei, un autor – criticul – cu zona lui de neptunic. Aşadar, o nouă trădare a criticii, un fel de asumare anacronică a ei – nu vreau să par ceea ce nu sunt. Şi nici măcar nu e orgoliu în această afirmaţie. Pe de altă parte, nu e numai atât, căci există, totuşi, ideile, punctele de vedere, demonstraţiile – care pot fi credibile, sau nu. În fine, din punctul ăsta de vedere ceea ce mă deranjează cel mai mult e impostura. A apărut şi un gen de grafomanie critică. Dar să revenim: am scris ani de zile despre poezie – nu cred că din cauză că scrisesm eu cândva ceva ce putea fi numit astfel –, m-am oprit şi la câteva cărţi de proză, nu asta e problema. Problema este omul interior – proiectat în forme, în structuri, în materie. Există el? Ei,

bine, scriu despre cărţile unde el începe măcar să se întrezărească. Restul e… construcţie critică, sau creaţie critică.

— *Faci compromisuri*? *Care e limita compromisului permisă unui critic*?

— Compromisuri…?! Nu am o poziţie centrală, nu fac canonul, am o vagă tristeţe în legătură cu această problemă, născută, dacă vrei, dintr-un anume narcisism. Dacă nu poţi să faci canonul, dacă nu-ţi stă în putinţă, găseşti, precum Cioran, tot felul de justificări şi soluţii, care mai de care mai sofisticare, şi construieşti o ţesătură a negativităţii. Adică, nu fac canonul, dar am o justificare solidă pentru asta, îmi legitimez poziţia în aşa fel încât cei care fac canonul să pară marginali. Un Adrian Marino, la noi, creatorul unei metode solide, tradus în lume, nu mai era interesat de creaţia literară propriu-zisă. O şi dispreţuia. N-am să vin cu o astfel de teorie. Ştii, la teorii din acestea toţi putem fi buni. Deci, dacă tot nu fac canonul şi fac o lectură de amator – de ins care citeşte din plăcere şi scrie cu iluzia că, la rându-i, construieşte un text care ar trebui să fie descifrat, căci nu spun nici eu chiar totul, unele idei reies din construcţia textului, altele sunt abia sugerate, ba chiar construiesc vagul. –, atunci ce fel de compromis să fac? Se poate să mai scriu uneori neutru şi despre cărţi care nu-mi plac. O fac foarte rar – dar când o fac, e o tristeţe. Nu sunt convingător, totul e plat, nu pot să înşel, să mă înşel, cu atât mai puţin. Sunt ca un personaj din Caragiale: ceva trebuie să mă zgândărească, în plăcere sau în ură (a se citi, simplu, nemulţumire). Altfel, nu prea scriu. Dar, până la urmă ce înseamnă compromis?! Probabil numai scrierea fără convingere. Dacă G. Călinescu l-a văzut pe Lovinescu când o autoritate a criticii, când o figură fără forţă, deplorabilă, şi asta la o distanţă aproape imperceptibilă de timp, putem spune, asemenea lui Andrei Terian, că e „dezonorant" fără îndoială. Dar aici e la mijloc o contradicţie pe care nu pot să n-o invoc. Criticul interpretează şi construieşte o lume; mai nou, se spune că importantă nu e doza de adevăr implicată prin relaţia dintre interpret şi obiectul interpretat, ci coerenţa, forţa interpretării. Or, în acest caz, nu-i vorbă: ambele ipostaze ale lui Lovienscu sunt la fel de convingătoare, Călinescu vorbeşte cu aceeaşi pasiune, nu ai, în

textul lui, indici pentru a suspecta una dintre poziţii de fals. Contextul ar putea oferi ceva detalii şi ar pune o anumită lumină pe lucruri… În fine, să însemne asta că G. Călinescu face aici un compromis? Luate separat, cele două portrete sunt vii, autentice… Dincolo de joacă, sigur că la mijloc este un compromis. Depinde poate câte compromisuri face un critic şi ce loc ocupă ele în traiectoria scrisului său.

— *Dezvăluie public un compromis pe care l-ai făcut în cariera ta de critic literar şi care te frământă şi azi*…!

— Uite, de data asta o să construiesc o mică teorie. Ţi-am spus că un compromis va fi fiind să scrii de bine despre o carte în care nu crezi, să faci reclamă unui produs, ştiind din start că el e stricat. Nu revin. Eu cred că altfel de compromisuri am făcut, cel puţin din lene (ştii bine: nu există altă justificare pentru lipsa de timp). E lenea unui contemplativ. Un compromis e faptul că n-am scris despre multe din cărţile care mi-au plăcut, despre care simţeam că sunt obligat să scriu. Obligat de convingerea că aş fi spus lucruri diferite, distincte. Nespunându-le, e ca şi cum aş fi lăsat cartea neterminată. Spre ilustrare, corespondenţa ta cu Aurel Dumitraşcu – aminteşte-ţi (dacă vrei – nu ne aude nimeni), prin ’97 îţi spuneam că ar fi păcat ca scrisorile lui Aurel să se piardă prin cine ştie ce joc al întâmplării. Orice text publicat intră în istorie, într-un fel sau altul o şi face. Tu ai găsit soluţia, mult mai bună, a unui volum în care scrisorile sunt în dialog. Mi se pare o carte tulburătoare, un roman – asemenea aceluia al lui Hesse numit *Narcis şi Gură de aur* (sau *Goldmund*, cum suna în ediţia de la BPT din anii ’70) – în care cei doi eroi ne oferă soluţii diferite de existenţă. Unul mizează pe o etică a austerităţii, curăţirii de sine, angajării radicale, celălalt pe voluptate, histrionism, ludic… Unde e adevărul? Prejudecăţile noastre se dărâmă, căci adevărul nu e numai într-o ipostază. În ambele, Dumnezeu a pus un sens care îl cuprinde. Or, dincolo de datele de istorie literară, dincolo de conjuncturile politice, cartea ta pune în faţă conştiinţa şi existenţă (ca şi cum ele s-ar exclude, deşi simt, ambele, o atracţie ciudată pentru celălalt). Dacă ar fi să mă joc, aş spune: nu întâmplător conştiinţa a murit, iar existenta, vorba unui vers din Cărtărescu, da, existenta există. Am acum pe masă

câteva cărţi în care cred (în treacăt fie spus: am avut uneori orgoliul mascat totuşi că numai eu puteam spune anumite lucruri despre anumite cărţi – ce vanitate!) şi despre care probabil nu voi scrie. Da, cred că asta e forma mea majoră de compromis.

„*Cu literatura noastră e cam aceeaşi poveste precum cu industria din comedia lui Caragiale*”.

— *Cum vezi noua literatură română*? *E chiar nouă*? *În ce constă noutatea*? *Ce e vechi la noii poeţi*? *Ce e nou la noii prozatori*? *Sau devin tot mai noi vechii prozatori*?

— Într-adevăr, cât de nou e Negruzzi cu scrisorile lui! Sau, nu prin conţinutul invocat adesea, cât de nou e Caragiale în schiţe! Dar aici sunt două adevăruri: Literatura e o permanentă metamorfoză, vitalitatea ei stă în schimbare sau, poate mai exact, în diferenţă. Totuşi, se produc metamorfoze la nivelul asumării limbajului, formelor, inteligenţei structurante, felului de a gândi literatura prin raportare la societate, dar, până la urmă, literatura e un pariu individual (un pariu care construieşte destine). Aşadar, dincolo de mediu, cultură, rasă etc. – îmi amintesc *Istoria literaturii engleze a lui Taine*, era în anticariatul din Piatra Neamţ, mă tot învârteam pe lângă volumele acelea –, este individul. Dar care este libertatea lui? El vine cu puterea lui de a exprima, dar această putere n-ar arăta la fel fără tradiţie, o tradiţie intrată în sânge, generatoare de fiinţă, de sens. Ce e vechi la noii poeţi, la noii prozatori? Era să spun orgoliul, dar m-aş fi înşelat. Întotdeauna va fi fost suficient orgoliu, deşi acum cred că e şi un anumit dispreţ. Oricum, pariul lor cu literatura pare mai puţin inhibat şi parcă, deopotrivă, mai puţin elitist. Ca în pictură, o anumită redescoperire a figurativului, cu intenţia de a depăşi localul, autohtonul. Uneori e prea mult stil, alteori prea multă existenţă, dar cred că ar fi foarte bun un studiu – nu prea cred că se poate face la noi – care să compare concepţia despre literatură, motivaţia scrisului, felul scriitorului de a se construi din diferite epoci. Deşi cred în prezent, tare mi-e teamă că dinamismul acesta e abia cel de dinaintea unei provocări.

— *Pe când „o istorie a literaturii române” în viziunea lui Mircea A. Diaconu*? *Este o asemenea „istorie…” o provocare pentru critic şi*

istoric?

— Am publicat de curând două texte despre cum e cu putinţă istoria literaturii. Unul dintre ele, din „Convorbiri", intitulat iniţial chiar aşa, interogativ, a apărut până la urmă cu titlul *Trei motive pentru a nu scrie o istorie a literaturii – şi o soluţie*. *Istoria* lui Nicolae Manolescu m-a întristat, o tristeţe cumva personală, resimţită organic. Era, firește, contradicţia dintre felul cum credeam eu că va arăta istoria lui Manolescu şi concretizarea propriu-zisă. Nu-i vorbă, s-ar putea ca aşteptările mele să nu aibă deloc de-a face cu viziunea lui Nicolae Manolescu. În sine mea, tind să cred că Nicolae Manolescu însuşi are conştiinţa umbrelor din cartea sa, a neîmplinirilor, a grabei care i-a deturnat proiectul. Dar poate că înţelegerea mea este greşită, felul cum îmi proiectam eu istoria prin puterile lui Manolescu era departe de poziţia lui. Oricum, era istoria pe care aş fi scris-o eu de-aş fi fost cu puterile lui Nicolae Manolescu, rămânând în acelaşi timp eu însumi. În fine, cum să scrii o istorie a literaturii? Eu am scris *instantanee critice*, *feţele poeziei*, o altă carte, *La sud de Dumnezeu*, are subtitlul *Exerciţii de luciditate*… După cum vezi, nu scriu *studii literare*, nu am iluzia puterii sau, cel puţin, nu vând ceea ce nu am. Şi oricum, nu-mi vând marfa la suprapreţ. Mă bătea gândul să scriu măcar o istorie a poeziei româneşti, fie şi numai a celei postbelice… Şi tot restrângând limitele, ajung să scriu despre o carte sau alta. În fine, care sunt dificultăţile sau, mai exact, care sunt întrebările pe care mi le pun? În primul rând, dacă istoria aceasta e o succesiune de momente, dacă deci funcţionează pe baza unui principiu organic, aproape darwinist, sau, dimpotrivă, logica structurării evenimentelor din haosul vieţii concrete este alta. Dacă e valabilă prima dintre ipoteze, atunci, evident, trebuie căutat criteriul metamorfozelor. Oricum, opere pe care le consideri valoroase s-ar putea să nu se înscrie în coerenţa aceasta, care este, orice s-ar spune, o construcţie ipotetică. Adică selectezi din haosul evenimentelor un fir care trage după sine anumite opere, lăsând altele pe dinafară. Aşa încât, n-ar fi mai bine să laşi haosul acesta ale evenimentelor să se desfăşoare cât mai autentic, fără să intervii din exterior cu o viziune unitar-organică? Dar în cazul acesta ajungem repede la soluţiile unui

autor de dicţionare, chiar dacă evenimentele ar mai putea fi ordonate pe grupări, pe coordonate geografice sau altcum. Dar o istorie a literaturii presupune explorarea, totuşi, a fundalului, a ideologiilor, a formelor exterioare literaturii propriu-zise, dificultate cu atât mai mare cu cât deşi te interesează, la nivelul limbajului, o ordonare pe genuri, scriitorul este un complex unitar, care poate să scrie şi poezie, şi proză, şi teatru, ba chiar critică literară. În plus, trecutul e în permanentă metamorfoză. Privind în urmă, locurile, ierarhiile, situarea într-o anumită poziţie pe harta valorilor se schimbă. Prin urmare, o istorie ar trebui să vadă deopotrivă metamorfozele reale din timpul vieţii concrete a evenimentelor, dar şi perspectivele ulterioare. Două istorii, în paralel. Sau mai multe. În fond, Nicolae Manolescu are dreptate. Noi nu-l mai citim de mult pe Creangă, de exemplu, cu inocenţă. E la mijloc o istorie a receptării care, devenită bun comun, generează anumite coordonate ale interpretării. Or, cum anume facem în mod real înscrierea receptării în propria-ne viziune? De fapt, lucrurile ar trebui să stea mult mai simplu: dincolo de toate întrebările, ar trebui pur şi simplu să trecem la fapte. Dar uite, deja vorbesc despre mine la persoana a II-a plural, semn al unei înstrăinări. Să-ţi mărturisesc că la un moment dat Gheorghe Crăciun îmi spunea că mă vede îndreptăţit să scriu o istorie a literaturii române pentru străini? Basil Munteano, istoric literar pe nedrept uitat, a scris în 1938 o *panoramă* a ei. A ajuns până la urmă să se dedice comparativismului, deşi a gândit un concept, acela de *constantă*, care ar putea fi repus în circulaţie. Dacă e o provocare, aceasta ţine în primul rând nu de felul în care proiectezi lumea, ci de felul în care te proiectezi pe tine însuţi. Oricum, a fost o vreme când mi se părea că istoria literară şi, mai ales, critica literară pot oferi instrumentele construirii de sine. Era prilejul unei împliniri a identităţii – în condiţiile în care ea părea să nu aibă alt suport în aşa fel încât să poţi spune, fără emfază: scriu pentru a mă construi şi pentru a fi. Vorbeam cândva despre măştile criticului literar, despre heteronimele lui. Un fel de a-ţi asuma precaritatea şi de a explora sensuri. În fond, criticul caută unghiuri de vedere, poziţii favorabile articulării sensului, caută indicii, în fine, călătoreşte într-un

muzeu viu, un contemplativ fiind căruia îi surâde să mai şi intervină în jocul faptelor… Aşa înţeleg de ce-mi place, amatoristic, să tot iau instantanee fotografice, să surprind chipuri, peisaje, şi de ce, deşi atras de cameră, de statul pe loc urmaş de agricultori –, caut spaţiile largi, călătoresc, asemenea vânătorilor. Doar că e la o vreme orice călătorie îmi lasă un gust amar: cunoaşterea aceasta nu duce prea departe. Clipei nu-i urmează nimic. Nu se produce o metamorfoză de sine. Cam aşa şi cu critica, deşi la un alt nivel. Când devii sceptic, rămâi numai cu plăcerea şi cu tăcerea. De ce să le vorbeşti şi altora despre bucurie? Nu e o formă de dispreţ, sau nu cred, faţă de ceilalţi. Oricum, critica înseamnă dialog cu celălalt (de-o parte autorul, de cealaltă, cititorul), dar mai ales cu celălalt care eşti tu însuţi. Care devii. Or, pentru astfel de mutaţii, depinde ce cărţi citeşti… Sigur, a face critică pe aceste temeiuri nu-i chiar o formă de profesionalizare a ei. Asta e.

— *Mai poate face literatura română istorie în contextul europenizării societăţii*? *Vezi*, *Doamne fereşte*!, *vreo variantă în care literatura română ar fi înghiţită de marea literatură europeană*? *Cum ar arăta „apocalipsa literaturii române" în viziunea lui Mircea A. Diaconu*?

— Mai bine mă puneai să-mi imaginez cum ar arăta ultimul scriitor în limba română? Ar fi ca gâtul unei clepsidre – prin care se scurg *Istoria ieroglifică*, *Ţiganiada*, Eminescu – şi aici ar urma canonul meu, al unui epigon, singurul în stare să mai citească scrierile ultimului scriitor. Fără îndoială, scriitorul ăla n-ar exista dacă n-ar fi însoţit, ca de umbra lui, de un critic. Şi dacă scriitorul (ultimul, totuşi, ar trebui să fie, ca şi primul, poet), deci dacă scriitorul ar fi disperat, criticul şi-ar spune: dar atunci pot să-l citesc pe Dante, sau pe Shakespeare… Bănuiesc că un critic, cinic fiind, ar privi cosmic: s-ar întrista ziua şi s-ar însenina noaptea. Altfel, ce ne lipseşte pentru a avea ecou european real? Cum să ajungă scriitorii noştri pe tarabele din gările Parisului? Poate că tot de un critic ar fi nevoie, care să propună modele teoretice pornind de la scriitorii români. De ce n-a făcut asta Matei Călinescu? De ce nu apar la Paris, la New York, la Budapesta istorii ale literaturii române care să proiecteze fenomenele în amplitudinea unor spectacole de idei, dezbateri, ideologii…? Nu cred că de vină e doar

faptul că astfel de idei, dezbateri, ideologii sunt prea localiste. Poate că de vină sunt tot felul de complexe, de care nu numai că nu reuşim să scăpăm, dar de care nici nu suntem conştienţi. Cu literatura noastră e cam aceeaşi poveste precum cu industria din comedia lui Caragiale.

„*Orice generaţie literară e o degringoladă, dar ceea ce con*tează *sunt cele câteva nume care se impun prin ele însele…*"

— *Există la noi „cumetrialitatea critică"? Cum vezi acest tip de întâmpinare a cărţilor?*

— În momentul în care lucrurile sunt vizibile, ce efect poate să mai aibă o astfel de întâmpinare? – căci, sigur, nu ne referim la afinităţile de spirit, la ceea ce ţine de convingere. Nu câştigă nimeni nimic; toată lumea pierde, deşi iluzia e un drog. În fond, critica e un fenomen social: poţi să sari în haită la gâtul unui scriitor sau, dimpotrivă, poţi ridica în slăvi o carte, dar la ce bun? Literatura (nu timpul, care e numai un context) îşi aşază singură, cumva, cărămizile – deşi nu la modul mistic, ci tot prin forţa unei argumentaţii, prin intervenţia cuiva care are puterea de a decide. Sigur, până acolo e multă agitaţie, se consumă multe energii – a fost dintotdeauna aşa. Unii se îmbată cu apă rece, alţii se îmbată cu vin. Nici nu ştii cum e mai bine, nu?! Dacă Maiorescu a scris despre Eminescu, despre Caragiale şi îi invoca pe Creangă ori pe Slavici, negându-i în grup pe paşoptişti, nevăzându-l pe Negruzzi (Costache, nu Iacob), nici pe Nicolae Filimon, cu atât mai puţin pe Macedonski, făcea „cumetrialitate"?!

— *Unde suntem în Europa cu literatura română? Dar cu critica literară românească? Cât mimetism există în eseistica de tip critic din România?*

— Păi unde suntem şi cu geografia: undeva la margine sau la porţile Orientului (vezi bine, nu la acelea ale Europei). Cu critica, tot pe acolo, ba poate chiar mai jos. În cartea despre Călinescu, Andrei Terian face o analiză atentă, minuţioasă şi neconformistă asupra problemei. Să citez un fragment doar, o concluzie: „Prin urmare, spune criticul acesta de anvergură, trebuie spus că autorul *Principiilor de estetică* nu poate sta pe acelaşi plan cu Thibaudet. E drept că, în anumite privinţe, *Opera lui Mihai Eminescu* ar putea concura *la poésie de* Stéphane

Mallarmé; în schimba, monografia Gustave Flaubert e net superioară volumului despre Creangă. […] Nici argumentul cantităţii nu valorează mai mult: căci condensată *Istorie* a lui Thibaudet respiră *da capo al fine* la o altitudine pe care *Istoria* lui Călinescu nu reuşeşte să o atingă decât cu mari intermitenţe (datorate citatelor uneori excesive sau amănuntelor biografice de o relevanţă critică adeseori îndoielnică)". Or, dacă aşa stau lucrurile cu Călinescu, atunci despre ce să mai vorbim? Orice cuvânt în plus e de prisos. Deşi, l-aş cita tot pe Andrei Terian: „Pe scurt, limitele criticii lui G. Călinescu sunt, înainte de toate, limitele culturii române. Dacă s-ar fi născut francez, englez sau italian, fără îndoială că autorul *Principiilor de estetică* ar fi respirat în altă atmosferă intelectuală, şi-ar fi pus alte probleme, ar fi lucrat cu alte instrumente şi ar fi comentat alţi scriitori şi alte opere. Şi poate că el n-ar fi fost considerat astfel mai puţin «genial» (pentru că în critica literară occidentală nu contează «geniul» / *facultatea* creatoare, ci doar *produsul* efectiv al creaţiei), dar mai reprezentativ pentru ierarhia de valori a criticii europene moderne. […] Dar asta nu înseamnă că o atare situaţie constituie o fatalitate. Căci nimeni nu ne poate interzice să sperăm că va veni o zi când criticii români vor fi (re) cunoscuţi în marile universităţi europene şi americane, când exegezele româneşti vor fi cerute şi publicate de editurile occidentale, când istoricii noştri literari vor vorbi la congresele şi seminariile internaţionale despre Eminescu şi Creangă şi, mai ales, că străinii ne vor asculta cu interes şi chiar cu dorinţa de a-i citi şi comenta pe scriitorii noştri". Subscriu şi sper.

— *Evaluarea şi integrarea în cultura română a marilor scriitori din diaspora, din perioada comunistă, întârzie sau e neglijată. Am să recurg la o întrebare care se regăseşte într-un titlu de carte de-al tău: Cui îi e frică de Emil Cioran? Dar de Mircea Eliade? Dar de ceilalţi? Există un complex al autohtonităţii în faţa literaturii române din afara graniţelor?*

— Scriitorii din diaspora rămân cumva în afara evaluărilor. Dacă te uiţi în *Dicţionarul* publicat în ultimii ani sub egida Academiei constaţi că lipsesc nu neapărat scriitorii afirmaţi înainte de 1990, ci

mai ales cei de după. Un Vitalie Ciobanu, un Emilian Galaicu-Păun, alţii, fie nu sunt prezenţi, fie au o prezentare injustă. E aici şi efectul de… contemporaneitate. Depinde cine a fost cooptat în echipa de cercetători din respectivele zone (Basarabia, Bucovina, Voivodina etc.) şi cine a făcut la început lista mare. Cât despre scriitorii din exil, cei foarte mari sunt prezenţi în discuţii, în cărţi – deseori poate numai aşa, dintr-un fel de respect obligatoriu. Sunt, fără doar şi poate, şi scriitori nedreptăţiţi, ignoraţi uneori deliberat sau pur şi simplu, deşi publică în România, necitiţi. Un prozator de prim rang, Dumitru Radu Popa, e ca şi necunoscut. Sau aşa mi se pare. În urmă cu ani susţinusem nominalizarea unei cărţi de-a sale pentru premiile USR. N-a avut nicio şansă. Sunt multe cazuri. Pe de altă parte, sunt scriitori mari în România care trăiesc, aici, într-un fel de exil, într-o marginalitate asumată. Aminteşte-ţi de câte nominalizări a avut nevoie Cristian Simionescu pentru a lua Premiul „Mihai Eminescu". În urmă cu ceva vreme, cineva, profesor de filosofie la o universitate, mă întreba dacă Adrian Păunescu este nedreptăţit, vrând să-i confirm aşteptările, supoziţia, ipoteza. Pur şi simplu am explodat. Ei, bine, dacă pe Adrian Păunescu îl ştie toată ţara, pe Cristian Simionescu abia dacă-l ştiu câţiva. Valoarea n-are nicio legătură cu popularitatea. Nici măcar cu premiile sau cu prezenţa în dicţionare. A apărut, de altfel, o enciclopedie a exilului. Problema ester că, şi aici, scriitorii de valoare şi cei îndoielnici stau între coperţile aceleiaşi cărţi.

— *În România apar din ce în ce mai puţine cărţi de poezie adevărată, deşi am fost consideraţi (ne-am considerat?) o literatură bazată pe poezie. Acum constatăm, prin prezenţa în jurii, prin cărţile pe care le primim că e vorba de mult mimetism, mult infantilism, mult gregarism, multă prostie infatuată. Mult geamăt pentru nimic, ca să fiu mai plastic. Când apar cărţi semnate de optzecişti ele înseamnă cu adevărat „ceva". E generaţia nouă în degringoladă? E necitită? A vrut să se rupă de „tradiţie" şi acum a ajuns în bălării? Cum vede criticul literar tânăr această aventură a contemporanităţii lirice?*

— Aşadar, ai vrea să facem apologia optzecismului… Nu-i vorbă, o facem dacă vrei. Dar, şi dintre optzecişti, unii au rezistat, alţii nu. Iar

mimetism a existat în toate timpurile. Sau, dacă nu mimetism, poezie… terestră – şi mă refer la aceea plasată de Laurenţiu Ulici pe ultimul nivel al piramidei, cel care e în contact cu pământul. În fond, probabil că sunt azi câteva sute de poeţi „consacraţi", în sensul că posedă legitimaţia de membru USR. Mai sunt câteva sute de inşi care tânjesc spre această consacrare – şi foarte mulţi tineri, unii nedebutaţi încă, promiţători cel puţin. Dar câţi dintre aceştia au – sau vor reuşi să aibă – propria voce, inconfundabilă? Şi măcar dacă ar fi acest fapt semnul sigur al valorii! Dar câţi dintre aceştia au o conştiinţă poetică pe măsură!? Astăzi, nu ştiu câţi îl mai citesc, în sens propriu, pe Poe sau pe Baudelaire. Oricum, sunt mult mai mulţi cei care apelează la afirmaţiile lor, din scrisori, din jurnale, afirmaţii care au mişcat dintr-o anume inerţie viziunea despre poezie. Nu ştiu dacă e bine aşa, deşi cred că orice fapt care se petrece are o anume legitimitate. Dar, se ştie: modernitatea a însemnat această conştiinţă poetică prin care s-a făcut trecerea de la natură la cultură, de la inspiraţie la artificiu, construcţie, idee. Dar, să trecem… Anul trecut au apărut câteva cărţi bune de poezie, semnate de Şerban Foarţă, Angela Marinescu, Emilian Galaicu-Păun şi nu sunt singurele. Eu vin şi îmi pun problema europenităţii acestor volume, a cărţilor autorilor mari – cât de mult se înscriu ele în tendinţele momentului din lume? Nu mă nelinişteşte poezia mimeticilor care se văd, pe care îi recunoaştem sau nu dintr-o ochire, ci situarea poeziei româneşti pe care noi o considerăm valoroasă într-o marginalitate. Nici Hugo Friedrich, nici Harold Bloom, nici măcar Matei Călinescu nu trec în listele lor poeţi români. Văd mai nou, într-un articol al lui Gheorghe Grigurcu din „România Literară", pare-mi-se e numărul doi din 2010, satisfacţia de a cita cuvintele lui Matei Călinescu care i-ar fi spus lui Nicolae Breban: „— Ştii… eu cred că voi îi daţi o prea mare importanţă lui Nichita Stănescu. Nu, sincer, eu nu cred că valoarea lui… trece de Curtici!". O fi adevărat, nu zic, dar în acest caz două chestiuni trebuie puse: 1. În ce constă defazajul lui Nichita Stănescu şi, aplicat, aştept de la cineva competent să ne explice cum arată poezia de dincolo de Curtici. (În paranteză fie zis, dincolo de ton, întrebarea mea este onestă: a spune că valoarea lui Nichita

Stănescu nu trece de Curtici e cam acelaşi lucru cu a spune, entuziast, că trece. O demonstraţie e necesară); 2. dacă poezia lui Nichita Stănescu nu trece de Curtici, dacă nici poezia altora nu prea ajunge pe-acolo, atunci cum, cu ce entuziasm, cu ce miză mai poţi să scrii sute de pagini despre poezie? Scepticismul mie îmi omoară inspiraţia critică, ba chiar îmi ucide curajul de a scrie. Sunt de-acord că lucrurile pot sta cum zice Gheorghe Grigurcu, dar, în acest caz, ridicolul experienţei critice depăşeşte sublimul ei. În ce mă priveşte, scriam într-o vreme cu speranţa de a descoperi în spatele operei un om, ba chiar fiinţa, o anume ipostază a ei, plasată într-un nimb de exemplaritate. Citind, eram interesat să identific, să construiesc chiar în spatele operei, din ţesătura ei invizibilă, un erou, cu speranţa (nu nemărturisită, ci neconştientizată decât târziu) că faptul acesta îmi poate întemeia propria fiinţă, propria biografie interioară… Or, am descoperit că experienţa critică rămâne numai o mască şi că nimic nu se învaţă. Ştiu că principiile acestea erau greşite (nu în absolut – ci faţă de ceea ce cred azi) şi de aici scepticismul, abandonul, neputinţa. Dacă vrei, eşecul. Criticul nu trebuie să aibă astfel de angajări. Să revenim, însă, pentru a doua oară: Degringolada generaţiilor? Orice generaţie e o degringoladă, dar ceea ce contează sunt cele câteva nume care se impun prin ele însele, care construiesc eventual generaţia… E posibil ca noi să nu le vedem, să nu le înţelegem… Dacă revin la Nichita Stănescu, o fac pentru a schimba datele unui argument invocat, cred, de asemenea de Gheorghe Grigurcu: dacă Şerban Cioculescu n-a prea avut sensibilitate pentru Nichita Stănescu, problema nu e a poetului, ci a criticului. Cam aşa păţise şi Iorga, trimiţându-i pe Blaga, pe Barbu, pe Arghezi, mai ales, la balamuc. Eu, în orice caz, dau credit poetului – care o rupe întotdeauna cu clişeele, care se caută pe sine în ipostaze multiple, care încearcă să înţeleagă într-un fel care îl domină.

„*Cred în criticul care se implică, fie în negare, fie în afirmare*".

— *Te rog să faci portretul cititorului de critică literară din România. Cititorul cărţilor tale, al textelor critice semnate de tine, de exemplu*.

— Cine citeşte critică literară? Elevii de liceu, ba chiar şi

studenţii cred că, dacă scriu, criticii o fac exclusiv sau înainte de toate pentru ei, pentru a-i ajuta la examene. Şi nu-i adevărat? Putem noi garanta că nu este adevărat? Dar ca să ajungi în manuale îţi trebuie o mulţime de lucruri. Pe mine m-ar bucura să ştiu că mă citesc autorii despre care scriu – dacă sunt, firește, în viaţă, apoi, criticii cu care intru, explicit sau implicit, într-un anume dialog şi, finalmente, cei câţiva apropiaţi pe care îi consider prieteni. N-am nicio încredere în colegi: ştiu că nu mă citesc. Altfel, probabil se mai găsesc câţiva inşi care să citească critică literară de dragul ei – şi asta îţi mai poate da senzaţia sau orgoliul creativităţii. O vanitate hrănită. Există critici care joacă totul pe un fel de narcisism ca şi cum s-ar plasa într-un turn de fildeş – seamănă cu acei poeţi care spun că scriu, dar nu o fac pentru critici – ca şi cum cineva (autentic, adică adevărat) ar face-o. Or, critica e pentru oameni, are o funcţie socială, reglează cumva regulile jocului – numit literatură – care se construieşte din mers. Până la urmă, în literatură e ca în istorie. Ştii că se tot vorbeşte de neantul valah, de secolele acelea în care nu s-a întâmplat nimic cu noi. Firește, am supravieţuit, deci ceva s-a petrecut. În fond, ce spectaculos ar fi să descoperim ceva care să mărturisească asupra vieţii pe aceste locuri în urmă cu o mie de ani. Or, dacă ar fi existat scribul, insul ăsta care dublează faptele cu o conştiinţă ordonatoare, care să noteze, să evalueze, să judece, să ipostazieze faptele, atunci uite, n-am mai fi avut nici măcar neantul valah…

— *Crezi în prietenia literară*? *Mai e posibilă într-o lume ca a noastră*, *pragmatică şi interesată*, *găşcară şi superficială prea adesea*?

— Cred în prietenie şi am nostalgia ei. Deşi – cine ştie? – s-ar putea ca prietenia să fie o formă de trădare. Ce prieteni are un schimnic, un sihastru, un călugăr? La ce e bună prietenia dacă nu pentru a înţelege ce este trădarea? Nu merg însă până acolo. Viziunea mea e cumva utopică, şi probabil că, pus într-o situaţie care să o ilustreze la modul absolut, singurul aş renega-o. Văd în prietenie forma de iubire care se bazează pe uitarea sinelui, pe negarea lui, ori, mai exact, pe o depăşirea care să însemne o altfel de întemeiere de care, orice s-ar spune, nu suntem în stare. Altfel, ştii povestea cu Platon şi cu

adevărul. Doar că nici aici lucrurile nu stau aşa de simplu cum ne învaţă dihotomia aceasta. Căci, stând mult alături de Platon, s-ar putea să crezi, să fii convins deci că adevărul este tocmai ceea ce spune Platon. Înveţi ce este adevărul, ce este valoarea, din ceea ce se întâmplă în jurul tău, din experienţele avute, din cărţile citite. S-ar putea ca uneori o eroare de verdict critic, de exemplu, să fie consecinţa situării într-un astfel de orizont limitat ori deturnat. Dar să revenim: prietenia este posibilă, dar de câte ori nu rămâne ea la stadiul epidermei excitate, a agitaţiei intereselor, a spectacolului histrion!? – un carnaval care ne dă sentimentul că existăm pentru şi prin celălalt.

— *Cât de mult iubeşte criticul cărţile pe care le critică*? *Ce crezi că e determinant în atitudinea unui critic*, *pentru a fi corect sau drept cu cărţile confraţilor*, *iubirea sau ura*? *Am văzut mulţi critici care disprețuiesc literatura*, *creaţia*, *care se cred deasupra textelor pe care le critică*? *Este criticul un „recreator" literar*?

— Da, ai impresia uneori că literatura a devenit pentru unii un simplu pretext – de promovare, de edificare a imaginii, de autoritarism. Că o şi disprețuiesc, se poate. Aş putea invoca un caz-două. Dar eu cred în criticul care se implică, fie în negare, fie în afirmare. Într-un fel sau altul, dacă alege să scrie despre o carte, criticul găseşte în ea o provocare. Dincolo de marea provocare a radiografiei complete, exhaustive în care eu, cel puţin, nu mai cred. Nu că nu mi-ar fi plăcut, să se înţeleagă. Altfel, pentru a fi corect, un critic nu trebuie decât să fie corect. Ar trebui să privească cu acelaşi dispreţ cartea unui apropiat cu care priveşte eventual cartea unui inamic şi să privească cu aceeaşi simpatie cartea unui inamic cu care o priveşte pe aceea scrisă de un prieten. Sau, pentru că tot a fost întrebarea despre prieteni, pe aceea scrisă de un apropiat. Ori veceversa.

— *Ai făcut studiile generale într-un sat din Neamț*, *cele liceale la Piatra Neamț*, *facultatea de filologie la Iaşi*, *ai fost profesor în Harghita iar acum trăieşti la Suceava*, *unde eşti profesor universitar*. *Constat că ai trăit şi trăieşti într-o „Românieperiferică"*. *Te afectează în activitatea ta de scriitor*? *Te consideri în centru sau la periferie*? *Cât de periferică este provincia literară românească*? *Cât de important e centrul într-o*

cultură?

— Primele două afirmaţii sunt cumva corecte, cea de-a treia nu: am făcut filologia la Suceava – cu un excelent profesor, Mihail Iordache, spirit viu, dinamic, provocator, pasionant, autorul unei cărţi despre Maniu. Oricum, aşa ai un argument în plus pentru periferic. La drept vorbind, la Odorheiul Secuiesc eram în inima secuimii. Dar n-am de ce să mă plâng. Suficient să spun că ani de zile visam că reveneam la Odorheiul Secuiesc, în zile însorite. Altfel, periferia – ca avantaj şi handicap ar merita un studiu serios, antropologic, sociologic etc. În ce mă priveşte, din margine vezi totul mai bine, mai clar, deşi, mai puţin implicat, pierzi spectacolul angajării directe. Marginea e bună pentru contemplativi şi pentru sceptici. Sunt unul dintre ei. Fiecare visează să fie măcar o dată centrul lumii, însă. În plus, miezul sau centrul, cum zici, e fundamental într-o cultură. Cioran a tot făcut apologia marginii, a ratării, a vieţii elementare, dar o făcea de la Paris – şi nu neapărat de la Paris, nu asta e important, ci faptul că o făcea ştiindu-se în centrul unui câmp de interes şi de interferenţe. Cultura adică altceva decât literatura – se face prin angajare, prin atitudine, prin situarea în centru. Nu prin fatalism. Sau măcar prin asumarea fatalismului şi proiectarea lui în concept. Cum să fie cunoscută o cultură care abandonează, care îşi părăseşte trecutul, care nu crede în tradiţie? Ai văzut, ca şi mine, unul din turnurile de pază de la Miclăuşeni. Păi locul acela plânge.

— *Prin studenţii tăi poţi să verifici, chiar să vezi „gustul cultural" al lumii de mâine, de poimâine. Cum va arăta, din punct de vedere al comportamentului cultural sau doar literar, românul de mâine*?

— Nu, despre românul de mâine mi-e greu să vorbesc. Schimbările sunt atât de lente, deşi decise, ferme, inevitabile… Dacă m-ai fi întrebat despre românul de poimâine, cine ştie, aş fi răspuns, nu în sensul că aş fi găsit o soluţie, sau că aş fi aproximat o ipoteză, ci în sensul că aş fi făcut concesia să-ţi destăinui ceea ce numai eu ştiu… Dar deja e prea târziu. O întrebare ratată.

— *Eşti foarte prezent în juriile naţionale, la concursuri, la evaluări editoriale, asta însemnând, desigur, că toată lumea e convinsă*

că tu chiar citeşti cărţile asupra cărora te pronunţi. În aceste condiţii, când poţi da seama asupra momentului literar actual, te rog să faci o listă a scriitorilor români care ar putea să ia premiul Nobel în anii care vin, ştiind cam care e nivelul la care se cucereşte această „fată morgana" literară.

— Deduc din ce spui, din logica internă a întrebărilor, că într-o zi – cine ştie? –, dacă n-o să ia un român premiul Nobel, eu aş avea şansa să fiu în juriul acela. Cum să nu-mi surâdă ideea? Sigur, cum şi cât aş citi atunci, e o altă poveste. Acuma, cine citeşte toate cărţile? Citeşti uneori douăzeci de pagini dintr-un roman şi vezi dacă există cât de cât o anumită tensiune, citeşti câteva poezii şi înţelegi pe ce raft se situează… Rămân, la sfârşit, cărţile care se bat pentru premiu. Dar câtă pasiune pun oamenii aceştia care sunt scriitori pentru premii… Probabil se gândeesc totuşi că juriul e format din oameni competenţi, că votul lor înseamnă valoare intrinsecă a operei, o confirmare a bănuielilor asupra cărora un scriitor poate că are propriile-i îndoieli. Un premiu i le-ar infirma. E bine? E rău? Dar, dacă un juriu poate să greşească, istoria nu. Istoria, adică mecanismul acesta al timpului şi al valorii în care sunt implicaţi scriitori, critici, istorici literari şi care fac ca totul să avanseze, într-un metabolism uneori, vorba lui Călinescu, inefabil.

— *Dar criticii literari de ce nu iau Premiul Nobel*? *Nu crezi că e vorba de o discriminare*? *O fi vreo discriminare pozitivă*? *Adică te fereşte de o confruntare din care poţi să ieşi învins*?

— Păi sigur, dacă tot susţin ei – sau măcar au făcut-o de vreo două sute de ani – că actul critic e unul de creaţie, de ce nu ia nimeni premiu pentru creativitate critică? Federmann, de altfel, romancier, vorbea de *critifiction*. Poate o să vină şi vremea aceea.

— *Cititorul de literatură românească din tine, dacă ar eşua pe o insulă pustie, ce cărţi esenţiale din cultura noastră ar lua cu el pentru alinarea singurătăţii*? *Poţi să numeşti zece titluri*? *Mai multe, poate*?

— Eu cred că totuşi ar trebui să ia Biblia. Şi dacă ar mai putea lua şi altceva înainte ca barca să se scufunde, ar putea lua nişte cărţi semnate de Dostoievski, Shakespeare, Herman Hesse sau Gunter Grass.

Nu știu dacă n-aș lua *o mie și una de nopți*. În fond, ar trebui să iei cărțile pe care să le tot recitești fără să îmbătrânești. Și dacă aș avea și timp și aș vrea să nu-mi uit limba, eu aș lua un Eminescu, cu postume cu tot, un Caragiale, și m-aș lua în fugă și pe mine. Sub braț cu Ion Creangă.

— *Te rog să lași, pentru final, o poezie de-a ta, dintre cele pe care le mai descifrezi dintre manuscrisele tale vechi. Sau dintre cele mai noi*?

— Nu ți-am spus? Sau încă nu ți-am spus?! Ca orice autor care se respectă și actualizează ipocrit mituri, mi-am ars toate manuscrisele. Să văd dacă pot țâșni din cenușă precum pasărea. Dar îți voi spune un poem. De fapt, e pariul meu: Cine va găsi sau (re) cunoaște autorul? Să fim serioși: nu contează. Iată-l, deci:

Bocetul și rugăciunea bucătăresei slugilor Amanda Woyke
Când copilele ei
(le chema Stine Trude Lovise)
pentru că spicul putrezit de ploi, culcat de piatră, era ars de secetă și ros de șoareci de nu mai rămânea nimic de treierat, meiul nu lega bob, păsatul nu se muia, terciul de ovăz nu se-ndulcea și lipia nu creștea, au murit de foame toate trei, înainte de a se însera de două ori în martie – căci și capra nimerise în cuțitul unui cazac, vaca o luaseră furierii prusieni, nicio găină nu mai scurma, de la porumbeii uguitori rămăsese numai găinațul, când și flăcăul cu mustața-n furculiță care le făcuse pe copilitele Stine Trude Lovise într-o doară cu ștremeleagul lui, căci Amanda fusese de fiecare dată receptivă, o părăsise și fugise din nou după acont de soldă în Saxonia, Boemia, Hochkirch, pentru că regele-l chema – așadar când cele trei păpuși de zdrențe numite Stine Trude Lovise, căzuseră fără viață.
Amanda n-a vrut să creadă
Și să le părăsească. Și când fetițele
Palide, învinețite, chircite de foame.
Jalnice bătrâne timpurii
Abia născute, abia înțărcate – curând
Lovise ar fi încercat să meargă – culcate într-o ladă
Bătută-n cuie, au fost acoperite cu pământ

Amanda a bocit tare
Cu glas prelung, în prag de geamăt:
Un urlet tremurat.
Cu multe aii, miaii, vaii, niaii.
Care printre euhh şi uhhh prelungi
Mai lăsa şi loc de fraze (ce spune omul la durere):
Da' aiasta nu-i de îndurat.
Da' aiasta şi pe diavol l-ar fi muiat.
Da' aiasta numa' pentru ticăloşi dreptate s-ar chema.
Di bunu' Dumniazău aiasta mă scârbeşte
Bocetu-mi prea slab El îl găseşte.
Nu, bunu' Dumnezeu nici nu-i.
Chiar dac-aşa-i scris…
Trei zile de martie senine şi-ngheţate a tot strigat
Până când bocetul ei nu mai spunea decât iiih.
(Şi în celelalte colibe din Zuckau, Ramkau, Kokoschken, când cuiva îi murise de foame cineva se striga: ihhhh…)
De asta nimănui nu-i păsa.
Socul a înmugurit de parcă n-ar fi fost nimic.
Meiul ovăzul au dat în spic.
Prune de uscat, destule.
Merita să te duci după ciuperci.
Şi c-o vacă de funie, s-a ntors flăcăul cu mustaţa-n furculiţă.
Din taberele de iarnă, invalid şi acum, ca de fiecare dată.
De la Zordorf avea două degete mai puţin.
De la Torgau venea râzând cu un singur ochi.
De la Hochkirch a rămas cu un semn pe scăfârlie.
Care-l făcea mai mult ţicnit decât nătărău.
Şi iar s-a pus cu ştremeleagul pe ea.
Pentru că îl primea
Fătuci ca nimic să-i facă.
Pe nume Lisbeth, Annchen, Martha şi Ernestine
Şi au rămas în viaţă.
Aşa că şi bunul Dumnezeu merita să fie iar rugat:

El ştie doar de ce-i atâta suferinţă.
Lui i-e dat să ducă veşnic crucea.
El răsplăteşte suferinţa
Şi are de iubire coveţile pline…
Şi avea atât de multă dragoste adevărată-n ea
Ca să găsească, mai târziu, rime la floarea de cartof – Şi un bob de nădejde
Că Stine Trude Lovise sunt acum îngeri
Şi sătule.
(*Revista „Conta”, nr. 1, 2010*)
Dumitru Augustin Doman
„Mi-ar fi plăcut să fiu bucătar într-un restaurant pescăresc, să mi se ducă vestea pentru saramura supranumită Doman, pentru plachia cu acelaşi nume…”
Dumitru Augustin Doman în dialog cu Adrian A lui Gheorghe
„Mergeam la biblioteca sătească aşa, ca la pomul lăudat, cu sacul, băgam în el 15 – 20 de cărţi, şi pe câmp, cu oile, le devoram…”
— Dragă Dumitru Augustin Doman, te rog să transformi parcursul tău pe lumea asta, ca om şi ca scriitor, într-o poveste care să-i facă pe (eventualii) cititori să ciulească urechile… (Sau să plângă? Sau să râdă?) Cam care ar fi povestea vieţii tale? Te-ai născut cu o carte de povestiri de Cehov legată de mână? Mama ta a primit un mesaj de la Borges la naşterea ta? Cum te-ai decis „să te faci” scriitor? Sau cine te-a convins…?
— Dragă Adrian A lui Gheorghe, mă tem că-i voi dezamăgi pe cititorii revistei „Conta”, în sensul că nu-i voi face nici să râdă, nici să plângă, şi-apoi nici n-am să încerc, mă îndoiesc că voi găsi tocmai la revista ta asemenea lectori slabi de înger. Dacă m-aş fi născut cu o carte de Cehov în casă, acum chiar că aş fi un mare prozator, aş fi ars multe etape, n-ar fi trebuit să citesc tone de literatură de-o anume calitate până l-am întâlnit pe Cehov. Din păcate, în casa mea nu se afla decât Biblia şi până pe la 10 ani nimeni nu mă lăsa să pun mâna pe ea, că… „nu e pentru copii”. Poate că de la interdicţia asta mi se trage citirea a şapte-opt pagini din Biblie în fiecare dimineaţă la ora 5,00, şi

asta de zeci de ani. Deşi aş fi făcut faţă, având în vedere că la cinci ani ştiam binişor să citesc şi să scriu. Bunica mea, analfabetă, dar mai înţeleaptă decât mulţi doctoranzi, cu atât mai mult decât unii doctori în filosofie, a intrat prin 1958 – 59 într-un program de alfabetizare pompieristică. O dată, de două ori pe săptămână, partidul trimitea un învăţător tânăr s-o înveţe pe bunica *Ana are mere*. Bunica n-avea mere, dar avea totdeauna o bucată de slănină afumată, o ceapă, o bucată de turtă de mălai şi o sticlă de ţuică, pe care le punea pe măsuţa de lemn cu trei picioare din mijlocul curţii, în faţa învăţătorului. Mai luând o bucată de slănină, mai ridicând păhăruţul, învăţătorul o tot pisa pe bunica să înveţe buchea. Dar bunica îl privea cu superioritate pe tov., a pus mâna pe creion doar de câteva ori până a reuşit să caligrafieze (hm!) *Polina O* (de la Oprişan) şi cu asta basta. Dar, cum eu nu aveam complexe de superioritate faţă de învăţătorul acela altfel bonom şi vessel de la un anumit păhăruţ în sus, am profitat de şcoala gratuită şi am învăţat, pe lângă băutul ţuicii, să scriu şi să citesc. Ei, eram scriitor? Ba bine că nu! mai urma să devin cititor. Aici a fost mai dureros, dar asta e. Eram trimis la cooperativă să cumpăr produse de bază, cum le zice acum: petrol lampant, ulei, zahăr, orez. Iar acolo se cumpăra trei sferturi pe bani şi un sfert pe ouă; în plus la o cumpărătură de 15 lei, îţi dădea musai şi o carte de doi-trei lei sau o… jumătate de carte. Iar când erai obligat la doi lei, vânzătorul rupea o carte de patru lei în două. La şapte ani, citeam eu deja câte o jumătate de carte, mai greu era când citeam o „partea a doua", că nu prea înţelegeam nimic, era un fel de postmodernism proletcultist. Făceam economii la un moment dat şi-l rugam pe vânzător (era unul bigam, cu o nevastă legitimă şi una ţiitoare, trăind amândouă paşnic sub acelaşi acoperiş şi în acelaşi pat cu stăpânul) să nu mai rupă cărţile, cumpărând cu gaz lampant şi orez câte o carte întreagă, de Nina Cassian, de Victor Tulbure, dar şi câte una de Maxim Gorki. Era luxul suprem din Plaiul Cloşani, să cumperi o carte întreagă…

— *Cât a fost destin şi cât a fost întâmplare în alegerea „căii literaturii „în ceea ce te priveşte*? *Are întâmplarea vreun rol în evoluţia unui scriitor*?

— Întâmplarea? Dar în ce n-are ea, drăguța, rolul primordial? Întâmplarea a făcut să fiu un copil în general singur, cum mai sunt și acum copiii prin satele din Munții Apuseni, din Munții Neamțului, din Munții Făgăraș și din alți binecuvântați munți din România. Așa erau copiii și din satul meu din Plaiul Cloșani. După ce am depășit nivelul de cititor de la cooperativa de consum, de prin clasa a cincea, am devenit *prieten al cărții*, cu carnet și insignă. Un prieten și vecin, doctor în psihologie acum, fost comandant de poliție județeană în anii '80 – 90, mai mare cu patru ani decât mine, m-a îmbolnăvit de-a binelea de citit. Mergeam la biblioteca sătească așa, ca la pomul lăudat, cu sacul; serios, la propriu. Cum pe atunci nu existau pungi de plastic, mergeam cu un sac de iută și băgam în el 15 – 20 de cărți, și pe câmp, cu oile, le devoram. Apoi, treceam la examen. Prietenul meu mă întreba ce-am înțeles, și de aici discuții lungi, recitirea unor pagini, dacă nu a întregii cărți. Așa am devenit un fel de Don Quijote, de mi se stricaseră creierii de atâta citit, noroc că nu mă lăsa prietenul meu Mihai Dobrescu să citesc romane cu cavaleria rătăcitoare, că n-ar fi rămas armată de oi, capre și vaci nenimicită de mine cu sulița din arac de fasole. Sigur că visam noaptea, dar și ziua, cum că unele din paginile alea nemuritoare le-aș fi scris eu sau că voi scrie, păcatele mele, unele și mai și.

„*Citeam prozele scurte ale consacraților și le demontam cuvânt cu cuvânt, silabă cu silabă, încercând să aflu ce mecanisme complicate au făcut ca ele să fi fost publicate*".

— *Cât de important e debutul pentru un scriitor? Cum ai debutat tu? Cum ai fi vrut să debutezi? Dacă ai fi azi în fața debutului, cum ai proceda? Ce sfaturi ai da unui tânăr care stă să debuteze acum? Cum ai putea să descurajezi un tânăr care vrea să intre în teritoriul literaturii?*

— Debutul este foarte important pentru orice scriitor. Eu eram un visător incurabil. De pe la 15 ani, vai de capul meu!, mă consideram scriitor în toată regula, înainte de a scrie ceva. Atunci m-am mutat la Turnu Severin și mergeam zilnic la Biblioteca Județeană, unde-i citeam pe contemporani, poeți și prozatori, ba și pe critici. O citeam, de pildă, pe Maria Luiza Cristescu. Acolo am început să-i citesc pe șaizeciști, pe D.R. Popescu, pe Fănuș, pe Velea, pe Breban… Și atunci am început să

scriu. Vorbeai de întâmplarea şi rolul ei în destinul unui scriitor? Ei, întâmplarea face să fi trimis prima povestire la revista „Argeş” unde nici nu visam că voi ajunge vreodată redactor-şef, o povestire în care nu se întâmpla nimic, în care erau descrise doar impresiile personajului din urma sicriului dirigintei mele moarte cu o săptămână în urmă. Mi-a răspuns sec tocmai Maria Luiza Cristescu: „Mai trimiteţi!” I-am mai trimis eu, dar ea nu mai răspundea la poşta redacţiei, îi luase locul Alexandru Monciu Sudiński care mi-a răspuns mai pe larg, citându-mi chiar nişte fraze. Ce fericit eram! Dar, de debutat am debutat la 19 ani în „Orizont” la Timişoara, publicat încă de câteva ori mai apoi de Ion Arieşanu, pe care l-am întâlnit doar pentru un sfert de oră mult mai târziu. Din lunga perioadă a debutului, am rămas cu amintirea adâncă, obsedantă a aşteptărilor febrile la chioşcul de ziare până soseau revistele literare (măcar atunci soseau!), a grabei cu care le cumpăram şi le răsfoiam cu fundul pe prima bordură, nerăbdând să ajung cu ele acasă, a tuşului care-mi înnegrea mâinile, chestie pe care o intuiam deja ca pe un sacrificiu pe care ţi-l cere literatura. Citeam prozele scurte ale consacraţilor şi le demontam cuvânt cu cuvânt, silabă cu silabă, încercând să aflu ce mecanisme complicate au făcut ca ele să fi fost publicate. Şi mă chinuiam de mama focului să cred că nu e nicio legătură între realitate şi ficţiune, fiind sigur că o proză trebuie să fie sută la sută ficţiune, mult mai târziu lămurindu-mă eu că nici cea mai diabolică imaginaţie de romancier nu poate egala, necum întrece, realitatea mult mai spectaculoasă decât orice fantastic. Cred că am debutat norocos, în sensul că prea brodam ca un artizan la textura unor povestiri în care nu existau personaje, nici întâmplări, ci doar nişte fantasme vagi. Acum nu se mai debutează. Ştiu o fetiţă din Băile Herculane care în clasa a cincea are vreo şase-şapte cărţi publicate, nu le mai ţine şirul. Niciun tânăr aspirant la gloria deşartă a literaturii nu mai aşteaptă înfrigurat o gazetă pe tarabe, el scriindu-şi poeziile direct pe site-uri şi publicându-şi cărţile când i se năzare, de cele mai multe ori neinteresându-l deloc, dar deloc, părerea vreunui critic. Văd tineri scriitori aducând dosare de înscriere în USR cu un geamantan de cărţi şi fără nicio recenzie despre

ele. Mă întrebi ipotetic cum aş putea descuraja un tânăr să intre în literatură. Chiar am făcut-o. I-am descurajat pe propriii mei copii. Sigur că s-au lăsat imediat de înşirat cuvinte pe aţă, convingându-i că n-au vocaţie de scriitori, dacă nu sunt cititori înverşunaţi. Au rămas – din păcate – artişti în firea lor, chestie care mă îngrijorează uitându-mă la societateajunglă în care trăim, firile de artist fiind devorate ca un nimic.

— *Dacă nu ai fi devenit scriitor*, *ce altă profesie ţi-ar fi plăcut să ai*? *Ce altceva ţi-ar fi plăcut să faci pe lumea asta*?

— Eu chiar am făcut o groază de profesii, de meserii, să le zicem mai bine, dar toate mi s-au părut constrângătoare mijloace de supravieţuire. Dar ceva – ceva mi-ar fi plăcut să fac şi tot ca pe o artă. Mi-ar fi plăcut să fiu bucătar într-un restaurant pescăresc, poate la Antalya sau la Nisipurile de Aur sau la Vama sau poate pe un vas de croazieră, să imaginez tot felul de reţete, întâi să le prepar şi să bucur papilele gustative a sute de clienţi, apoi să le şi structurez în cărţi, ca Radu Anton Roman, pentru mii de cititori. Sunt sigur că mi s-ar fi dus vestea pentru saramura supranumită Doman, plachia cu acelaşi nume etc.

— Vorbeşte-mi despre maeştrii tăi. Cât de importanţi sunt maeştrii în evoluţia unui scriitor? Au fost maeştri care te-au dezamăgit în timp?

— După sacii de cărţi citiţi în copilărie şi în adolescenţă, la un moment dat s-au cernut şi s-au cernut şi-n site şi mai dese până au rămas mai ales marii prozatori ruşi şi urmaşii lor prozatorii americani. Dar ruşii, în primul rând, de ce nu şi sovieticii (că n-aveam prejudecăţi!) Valentin Rasputin, Viktor Astafiev, Vasili Sukşin, ruşii – ziceam – mă terminau, mă leşinau, mă trimiteau cu capu-n nori sau cu picioarele pe tavan, mă întorceam la ei ca-n satul natal. Odată, ca să recitesc *Fraţii Karamazov*, am lipsit trei zile de la serviciu şi s-a propus desfacerea contractului meu de muncă. Dar, un scriitor cu adevărat de suflet nu aveam. S-a rezolvat însă. Prin 1975 – 76, străbăteam la deal şi la vale Strada Lăpuşneanu din Iaşi cu Nichita Danilov, sau urcam Copoul, sau coboram Râpa Galbenă, disecând pe Dostoievski, pe

Tolstoi, pe Cehov, desigur. Dar, Nichita tot încerca să-mi vorbească de unul Bunin şi eu tot nu voiam să aud de el, deşi nu ştiam nimic, reticent parcă dintr-un fel de gelozie faţă de cei trei de mai sus, plus Goncearov şi Bulgakov. Aproape în fiecare seară, la ora 17,00, la five o'clock, monşer, aşteptam un sfert de oră până se deschidea cu marfă „nouă" un anticariat de pe Lăpuşneanu, de unde Brumaru (pe care-l cunoşteam cu tot respectul, de la distanţă) pleca fericit spre casă cu câte un braţ mare de volume. Ei bine, într-o astfel de seară, Nichita mi-a pus în braţe două volume, tipărite mărunt ca nişte tapiserii chinezeşti, de nuvele şi povestiri de Ivan Bunin, majoritatea stilizate de Doinaş. Fericită seară! Era scriitorul meu de suflet pe care-l căutasem fără să-mi dau seama. Incă-l recitesc fascinat. Nu e săptămână de la Dumnezeu să nu-l recitesc şi să nu-l găsesc la fel de proaspăt ca la prima citire. Să mă dezamăgească pe mine Bunin?! Mi-aş dori eu să trăiesc atât până mă va dezamăgi el. Aş ajunge un Matusalem şi-aş îngropa senin zece generaţii de politicieni.

„*Îmi aduc aminte cum prin 1976, a venit să citească la Iaşi Liviu Ioan Stoiciu. Noi (…) am sărit ca arşi: asta nu e poezie!*"

— *Eşti citit la nivelul aşteptărilor? Uite, eu am căutat o carte de Doman la librăriile din Piatra Neamţ şi nu am găsit. Nu am văzut nici la Iaşi, la Casa Cărţii, deşi e un mare oraş universitar… Cum poţi să te faci cunoscut azi ca scriitor dacă nu îţi circulă cărţile? Sau despre ce fel de recunoaştere a scriitorilor români de azi vorbim?*

— Întrebările astea ale tale sunt obsesive pentru scriitorii zilelor noastre. Eu am să-ţi răspund că sunt receptat la nivelul aşteptărilor mele, acest nivel fiind fixat după posibilităţi, coane Fănică! Reţeta e simplă, alta mai bună n-am. Risipesc vreo 50 de exemplare dintr-o carte prin biblioteci, duc vreo 30 la librăria Muzeului Literaturii din Bucureşti, organizez nişte lansări. Trimit apoi prietenilor, colegilor, scriitorilor şi criticilor vreo 120 de exemplare. Se scriu 20 – 30 de recenzii şi cronici despre ea. Mai bune, mai rele, mai rău-voitoare şi de acolo îmi fac o medie a receptării şi mereu sunt nemulţumit că nu sunt desfiinţat, că poate atunci aş învinge definitiv boala asta de a scrie totuşi. Mă resemnez cu faptul că asta e realitatea

culturală de la noi, cu faptul că mari prozatori şaizecişti care vindeau ca pe nimic 100.000 de exemplare în anii ’80, acum nu vând nici morţi 1.000.

— *Te rog să faci un portret robot al cititorului tău. Ca să-l dăm în urmărire generală*…! *Cum arată*, *ce face*, *spre ce aspiră*…? *E periculos că e în libertate*?

— Cititorul meu este un la fel de înfrigurat ca mine, e tot un scriitor care nu are cui se vinde, dăruindu-se deci, e prietenul meu cu care mă întâlnesc seara la o bere şi prietenul prietenului meu cu care se întâlneşte seara la o bere, iar mai nou, mai mulţi devoratori de bloguri care mă citesc în format electronic şi mă critică imediat în cinci fraze. Uneori îmi spun că poate aceştia vor fi adevăraţii mei cititori de acum încolo. E o cale…

— *Unde şi cum te-ai întâlnit cu critica literară*? *Ce a ieşit din această întâlnire*? *Tu l-ai recunoscut pe critic*? *El l-a recunoscut pe prozator*?

— Primii critici i-am întâlnit în cenacluri. Puţine cenacluri am frecventat, dar acolo am găsit câţiva critici buni, nu doar critici de cenaclu, aceştia fiind de obicei scriitori adevăraţi în devenire, dar critici veleitari. Prin 1975, la Casa Studenţilor din Iaşi, conducea un cenaclu stufos Virgil Cuţitaru, redactor-şef la Editura Junimea. Ca redactor de editură era un funcţionar pe linie care-i aburea pe tinerii scriitori şi-i publica la Sfântul Aşteaptă, dar ca şef de cenaclu mi se părea strălucitor. E adevărat că era un bun critic oral, fiind spontan, speculativ, spumos, autor ad-hoc de istorie anecdotică a literaturii române. După numai un an, m-am trezit întrucâtva şi am înţeles că adevăratul critic – nu doar de cenaclu – e altul, adică Daniel Dimitriu, mentorul noii Junimi de la Casa Pogor, Titu Maiorescu al anilor ’70 – 80, care selecta textele cu o lună înainte de a fi citite, lucra cu autorul pe ele, îi lăsa pe toţi să vorbească, să critice în legea lor, apoi îi aducea la ordine, cu tact, cu metodă, înţelegând noi, mânjii nărăvaşi, că nostimada asta de critică e o ştiinţă, înainte de a fi vreo artă. Îmi aduc aminte cum prin 1976, a venit să citească la Iaşi Liviu Ioan Stoiciu. Noi, autorii a vreun snop de poezii sau a vreunui catalog de povestiri, şi

astea în majoritate nepublicate/nepublicabile, am sărit ca arşi: asta nu e poezie! Cam acesta a fost tonul cu care l-am întâmpinat junii critici de ocazie pe junele poet. Unii, mai decent şi la modul urban, cum era de obicei Lucian Vasiliu, dar alţii mai din topor, că acum ne ruşinăm. La concluzii, Daniel Dimitriu ne-a lămurit că LIS e un deschizător de drum în poezie, că poezia nu e doar de un singur fel, că trebuie să fim atenţi la nuanţe şi la fenomenul poetic în plină desfăşurare. Ne-a muştruluit blând şi-mi aduc bine aminte că am plecat acasă cu un sentiment amestecat, de vină că sunt apucat şi nu stau să rumeg înainte de a da sentinţe şi de împăcare, că poezia românească este în plină schimbare.

— *Scrii, adesea, despre cărţi de poezie. De ce nu te-ai făcut poet? Unde se despart, în literatura de azi, poetul şi prozatorul? E poezia secretul din buzunarul de la piept?*

— Scriu despre cărţi de poezie pentru că sunt cititor pătimaş al cărţilor bune de poezie şi pentru că am mai mulţi prieteni poeţi decât prozatori. Regula jocului acum, dragă Adrian, este aceea că tu pui întrebările, iar eu trebuie să răspund. Dar aici tu ştii răspunsul mult mai bine decât mine. Astăzi, hotarul dintre poezie şi proză este mai subţire decât pânza de păianjen. Este adevărat că prozatorul trece mai greu la poezie, iar dacă o face rezultatele sunt pernicioase. În schimb, poeţii de azi rup corsetul liric cu nonşalanţă şi produc nuvele şi romane remarcabile. Tu eşti un bun exemplu. Dar şi Nichita Danilov prozatorul care e pe punctul de a pune în pericol poetul cu acelaşi nume.

„*Există la Curtea de Argeş la fel de multe oportunităţi de a te afirma şi de a te rata ca şi la Bucureşti*”.

— *De ce ai rămas la Curtea de Argeş – Piteşti şi nu te-ai dus în capitală? Soarele răsare mai devreme la Bucureşti, sunt mai multe oportunităţi de afirmare şi de ratare…*!

— Ei, aici trebuie să lămurim puţin lucrurile. La tinereţea cea mai fragedă, am căutat şi eu, fără a mă gândi la confortul de fiecare zi, centrele culturale. Am stat patru ani la Iaşi şi m-am simţit minunat. M-am retras patru ani la Turnu Severin unde am avut un post de paznic de noapte al unui depozit de cărţi vechi bisericeşti şi unde

citeam un roman de seara până dimineaţa şi beam o sticlă de votcă Wiborowa. Apoi, sastisit de atât bine într-un colţ de ţară – „cum pe Dunăre nu curgea vin/am plecat din Severin!” –, am plecat la Bucureşti, unde am stat alţi patru ani (legislaturi, ce mai!) şi unde am fost boem. M-am însurat şi mi-am însoţit trei ani consoarta la post în secuime, la Baraolt, iar după 1989 m-am stabilit în (prima) capitală, la Curtea de Argeş. Cum să pleci din Curtea de Argeş? Prima capitală românească este o comună cu statut de municipiu, municipiu cu un singur bulevard pe o singură bandă şi cu sens unic; dacă moare motorul unei maşini se blochează ditamai municipiul. Dacă vreun cal rupe garofiţa de care e priponit în zori, iese nonşalant în faimosul bulevard şi jumătate de oraş întârzie la serviciu. Strada mea nu e asfaltată şi nu e canalizată, fiind pietruită probabil pe vremea lui Neagoe Basarab cel Sfânt. De aceea i-am şi propus primarului s-o declare monument istoric, chestie cu care în principiu a fost de acord, pentru că nu necesită niciun fel de fonduri. Ei bine, pe strada asta am făcut eu cele trei lucruri cică obligatorii: am făcut o casă; am făcut nu un copil, ci doi; am plantat nu un pom, ci o întreagă livadă plus o boltă de viţă. Şi nu mai plec de aici, dragă Adrian, pentru că am descoperit că există la Curtea de Argeş la fel de multe oportunităţi de a te afirma şi de a te rata ca şi la Bucureşti.

— *Ce carte din literatura lumii ai fi vrut să scrii…? Ce ai fi făcut după scrierea ei*?

— Desigur, *Iscusitul Don Quijote de la Mancha*. După aia m-aş fi retras la Curtea de Argeş să mor în comă alcoolică, să mor de beţia elogiilor celor din jur şi celor din lumea largă.

— *Cu ce scriitor din lume ai fi vrut să fi băut un şpriţ? Cam ce aţi fi discutat la acel şpriţ, băut undeva la o terasă dintr-o margine de lume…?*

— Cu Hemingway, pe-o terasă la marginea Havanei. Mă rog, nu un şpriţ, ci mai curând rom Havana Club cu suc natural de lămâi. Să vorbim de toate alea, să adormim cu capul pe masă şi să visăm lei.

— *Spunea Baudelaire*: „*Îmbătaţi-vă*: *cu vin, cu poezie sau cu virtute. Numai îmbătaţi-vă*!”. *Cu ce se îmbată Augustin Doman? Ce este*

alcoolul? *Are vreun rol beţia* („*cu vin*, *cu poezie sau cu virtute*”) *în configurarea universurilor paralele în care pătrunde scriitorul*?

— Cu toate cele trei mă îmbăt nu chiar arareori. Iubesc însă beţiile line, fără căderi bruşte, fără scufundări în tenebre, fără agresivitate, beţiile în care să pluteşti nu deplin lucid, dar nici dus cu totul pe alte tărâmuri, beţiile până la nivelul la care inspiraţia ajunge la apogeu, nu însă mai departe, când inspiraţia devine delir şi mai rău decât dicteu automat.

— *Eşti un „înverşunat” membru şi apărător al generaţiei 80 pe care ai conturat-o în cărţi de interviuri*, *în texte teoretice*, *în provocarea unei întâlniri naţionale la Piteşti*…! *Cât de ataşat eşti de această generaţie*? *O resimţi ca pe o direcţie literară majoră*, *sau ca pe o cale afectivă*, *relaţionând cu „congenerii”*? *Ce înseamnă generaţia 80 în istoria literaturii române*?

— E bine că ai pus *înverşunat* în ghilimele. Nu sunt atât de înverşunat cât să-mi pierd uzul raţiunii. Generaţia ’80 are, totuşi, rolul ei cu adevărat important în istoria literaturii române. Dacă generaţia ’60 a venit să reînnoade, peste obsedantul deceniu proletcultist, mai timid sau mai nonşalant, firul cu literatura interbelică, generaţia ’80 a desăvârşit acest lucru şi se află la apogeu după treizeci de ani, când două miismul se naşte în mari dureri. Le place sau nu unora sau altora, optzeciştii conduc acum literatura română, dar şi administraţia culturală, dar şi universităţile, chiar politicienii actuali, buni-răi, sunt în majoritate… optzecişti; măcar ca vârstă, dacă nu în spirit.

— *Ce lipseşte generaţiei 80 să fie recunoscută la adevărata valoare*? *Nu cumva cantitatea de poezie atârnă prea greu în balanţă*? *Cioran spunea că literatura română este minoră pentru că mizează prea mult pe poezie… Cam cum stăm cu proporţiile*, *din punctul tău de vedere*?

— Ei, nu-mi prea dau seama ce-i lipseşte. Prea multă poezie, zici? Nu cred. Putem face liste pe două coloane (poet-prozator, dar şi critic chiar), subiective, e adevărat, dar putem. Aş propune câteva, dacă nu mi-ar fi teamă de atragerea unor aversiuni. Am putea începe cu Ion Mureşan – Radu Aldulescu – Al. Cistelecan. Dar, să lăsăm doar un cap

de listă. Sau am putea face liste paralele în cadrul aceleiaşi personalităţi: Mircea Cărtărescu: poet – prozator – eseist, Nichita Danilov – aşijderea, Adrian A lui Gheorghe.

„Ţin neapărat să le arăt tuturor prietenilor, dar mai ales duşmanilor, că sunt un impostor, că proza scurtă a fost viaţa mea ratată…"

— Lucrezi la „digestia „literaturii române, făcând o revistă, cred că o faci uneori cu ciudă, alteori cu dragoste. Numeşte, rogu-te, câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român. „Vocaţia începuturilor", cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis debutanţii să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului?

— Ai intuit bine: cu ciudă, cu dragoste, uneori o fac obligat să merg cu 130 de kilometri pe oră cu frâna trasă. Apar în piaţa asta literară din România peste 120 de reviste literare. Ca şef de revistă trebuie să ai un proiect al tău, unic, altfel n-are rost să sacrifici pădurile ţării. (Vezi *Balada lui Verestoy Attila*, apud Gellu Dorian: „— Codrule codruţule/ce mai faci, drăguţule? / – Ia, eu fac ce mai făcuşi/Cherestea şi rumeguş!"). Ca redactor-şef de revistă, cherestea şi rumeguş faci dacă nu ai un proiect al tău, şi încă unul viabil. Scriitorul român ratează deopotrivă în opera propriu-zisă şi în revistă sau doar în una dintre ele. Exemple? Alexandru Andriţoiu cred că a ratat ca poet, dar a reuşit în proiectul „Familia". Am o teorie despre ratare. Doar mari scriitori au ratat, au ratat rotunjirea operei, din cauza alcoolului, femeilor, aburilor tari ai succesului, morţii sosite intempestiv. Dacă aş avea timp aş scrie o carte despre cel mai mare ratat din istoria literaturii universale: Balzac. Ce proiect măreţ a avut şi cum la realizat el doar pe sfert! Mă rog, sfertul ăsta face cât proza unei nu ştiu cărei literaturi de două sute de ani, dar tot de o ratare vorbim…

— De ce crezi că se practică atât de mult tămâierile în „segmentul critic" românesc? *Să fie vorba de o influenţă venită din ortodoxia românească, acea a tămâierii viilor şi morţilor, nediferenţiat, fără o minimă evaluare…*?

— Din păcate, foarte puţini scriitori au tăria de a accepta că ei

au şi coborâşuri în operă, dacă nu între coperţile aceleiaşi cărţi. Cu câte autorele e mai mic, cu atât orgoliul e mai mare, că e o lege a echilibrului universal, n aşa!, o lege a compensaţiei. Pe pigmei îi înţeleg, nu trebuie atinşi nici cu o floare, d-apăi cu o mică rezervă. Dar, observi că şi marii scriitori au o atitudine cam la fel. Să ne amintim de regretatul Cezar Ivănescu, Dumnezeu să-l odihnească în colţul cel mai frumos al Raiului. Era un mare poet, dincolo de orice conjunctură şi dincolo de orice discuţie. Dar, nu suporta – ştii bine – nicio rezervă faţă de ce scria el. Atunci, şi criticii îşi creează nişte reflexe aşa, de siguranţă, dintr-un fel de instinct de conservare. Eu nu fac critică propriu-zisă. Dar, primind la redacţie în medie o carte pe zi, încerc să citesc cât mai mult din ce primesc. Acum, ştii şi tu cum e. Cartea unui veleitar o miroşi de la primele zece versuri. Ai putea-o desfiinţa, cu argumente, cu tot ce trebuie. Dar, care ar fi rezultatul? Ţi-l faci duşman pe autor şi, mai rău, el nu învaţă nimic de aci, nu se îndreaptă (ăla care mai poate!), te ignoră şi publică încă o sută de plachete. Atunci, de ce să-ţi mai pierzi timpul şi pacea cu asemenea producţii şi producători de rumeguş?! Citeşti ce-ţi place şi eventual lauzi sau poate că nu scrii deloc, dar ai citit pentru sufletul tău. Există şi excepţii. Recent am scris o cronică despre romanul unui prozator pe care întâmplător l-am citit integral (adică toate cărţile), profesionist adevărat, nu o dată m-a făcut fericit. Pe om l-am întâlnit o singură dată. Am scris o cronichetă despre romanul lui recent şi mi-am permis – pe lângă bolduirea reuşitelor strălucite – şi semnalarea unor neîmpliniri, surprinzătoare pentru nivelul lui, pentru talentul incontestabil, pentru ştiinţa construcţiilor romaneşti pe care o stăpâneşte perfect. Pot exista scuze, nu mi-am bătut capul, poate l-a scris sub presiunea timpului, sub insistenţele editorului etc. Ei bine, omul m-a sunat şi mi-a mulţumit pentru cronică, am simţit (sau mi s-a părut!) o undă de amărăciune în vocea lui, dar nu m-a certat pentru că nu i-aş fi înţeles romanul şi altele. Eu însumi sunt din categoria mâzgălitorilor de hârtie care consideră că cititorii şi criticii au totdeauna dreptate, chiar şi când n-au dreptate sau sunt de rea credinţă. În concluzie, mă gândesc eu că ăsta ar fi un motiv al tămâierii, că domnii critici nu-şi mai bat capul cu cărţile proaste,

citindu-le doar pe alea bune, lăudându-le, desigur, şi lăsând citirea şi critica celor proaste în seama lui Alex Ştefănescu, colecţionar masochist de duşmani literari /veleitari.

— *Postmodernismul românesc a devenit, pare-se, o marotă care în ultimele decenii a generat un postmodernism original*"… *În spatele acestui „postmodernism balcanic" s-a ascuns o seamă de scriitori care au pus toate neputinţele şi toate ratările pe seama slabei percepţii a publicului care a rămas doar… modern. Unde se întâlnesc „omul nou" dâmboviţean şi „omulpostmodern" de sorginte incertă*?

— Acuma, eu recunosc cu toată jena că nu prea ştiu ce este postmodernismul românesc. Am încercat să aflu din cărţile regretatului Gheorghe Crăciun, ale lui Cărtărescu, ale lui Daniel Corbu şi n-am prea reuşit. E şi greu. Cum citesc o chestie aşa, mai originală, întind mâna şi iau din raft *Măgarul de aur*, cică primul roman din literatura lumii, şi recitesc nişte pagini însemnate de mine la alte lecturi şi mă întreb care e deosebirea dintre postmodernul X al României zilelor noastre şi Apuleius. Dar, un basm de Creangă, megieşul tău, de ce nu este postmodernist, că are absolut toate ingredientele postmodernismului românesc? Dar *Povestea poveştilor* de ce n-ar fi postmodernă? De ce Povestea poveştilor a anilor ’80 a lui Mircea Nedelciu este şi a lui Creangă – ba?

— *Cât ajută şi cât stânjeneşte evoluţia literaturii noastre această globalizare de care se face atâta caz*? *Ar putea duce globalizarea la dispariţia literaturii române, într-un viitor îndepărtat*?

— Să fim serioşi! Să scriem noi literatură mare cu marcaMade in *România* şi totul va fi în regulă. Nu dispare o literatură datorită globalizării. Enclavele literare se vor crea spontan, că nu produc efecte juridice. Ismail Kadaré a făcut carieră la Paris scriind modern, mă rog, dacă vrei, postmodern, dar aducând în proza lui o lume cu miturile ei balcanice, cu «exotismul» ei, tocmai asta făcând-o viabilă pe malurile Senei. Globalizarea trebuie exploatată ca un vector care să trimită instantaneu lumea literaturii noastre în lumea largă. Globalizarea poate duce la dispariţia, să zicem, a vinului de struguri din podgoriile de la Cotnari şi a brânzei din lapte şi a pâinii din grâu. Dar literatura cu

amprentă proprie va dăinui şi dincolo de noi.

— *Am mai mulţi prieteni (cred) în Europa, trăitori în limbile de circulaţie importante… Oricâte eforturi au făcut să cunoască literatura română din bibliotecile lor publice, a fost imposibil… Ce crezi că lipseşte literaturii române actuale să depăşească bariera de receptare europeană*?

— Păi, în ignoranţa mea, eu cred că ştiinţa promovării lipseşte. Să observăm că după 1989, am importat în România tot ce se poate în materie de instituţie, şi mai ales modelele care se potrivesc la noi ca nuca-n perete. Dar în 22 de ani ne încăpăţânăm să nu adoptăm şi instituţia agentului literar. Cam asta lipseşte literaturii române de astăzi. *Codul lui Da Vinci* este o carte subţirică de tot din toate punctele de vedere şi s-a vândut în multe milioane de exemplare (e adevărat că la noi în doar câteva zeci de mii). Eu zic că, de pildă, *Prorocii Ierusalimului*, romanul lui Radu Aldulescu, mult mai gros din toate punctele de vedere, ar produce un benefic scandal pe malurile Senei, unde se şi petrece acţiunea şi unde, printre altele, un nepot de-al lui Toulouse Lautrec e dedulcit la băieţei din cuibul unor proxeneţi români. E nevoie de un agent literar iscusit care să-i ceară comision bietului Aldulescu după ce vinde romanul, nu înainte, că Radu n-are de unde-i da. Romanul ar fi ecranizat în câteva luni şi ar umple săli. Dar, romanul lui Aldulescu a fost citit de câţiva scriitori români care se entuziasmează prosteşte ca mine şi. atât!

— *Dacă Dumnezeu, drăguţul, ţi-ar zice: Augustine, lasă-te complet de literatură şi fă-te om de afaceri, că îţi voi da în cont miliarde de bani, cum l-ai convinge să te lase să mai scrii o carte…? Cam care ar fi acea carte? Te rog să o schiţezi, în premieră pentru freneticii cititori ai revistei Conta…*!

— Eu abia aştept. De altfel, îmi spun mereu că nu mai vreau să public cărţi şi nu-mi reuşeşte. De pildă, în 2010 îmi propusesem să nu mai public nimic şi mi-au apărut două volume. Acum am iar două scrise şi nu mă grăbesc deloc să le public. Dar anul acesta cred că am să public o antologie de proză scurtă la TIPO MOLDOVA, la propunerea prietenilor noştri Aurel Ştefanachi şi Valeriu Stancu. Ţin neapărat să le

arăt tuturor prietenilor, dar mai ales dușmanilor, că sunt un impostor, că proza scurtă a fost viața mea ratată. Așadar, după publicarea acestei antologii, aștept propunerea mult milostivului Dumnezeu; dar nu să mă facă om de afaceri, că asta e stresant, ci să mă facă sinecurist miliardar. Cred că e singura meserie care mă mai aranjează întrucâtva.

Piatra Neamț – Curtea de Argeș, 4 – 6 septembrie 2012

(*Revista „Conta”, nr. 11, 2012*)

Gellu Dorian la 50 de ani

„Scriu pentru că aceasta este singura mea formă de curaj…”

— *Te rog să încerci să comprimi viața ta, de până acum, într-o scurtă poveste*…! *Cât e realitate și cât e ficțiune în amintirile despre sine ale unui om*?

— Viața mea… Doar cincizeci de ani a căror imensitate poate fi adunată într-o clipă. Nimic din viața reală a unui om nu poate fi ficțiune. Ea devine ficțiune în viața celorlalți, care și-o imaginează, și-o clădesc după criteriile lor, după prejudecățile lor, așa cum le convine, cum le place, rămânând din realitatea în care tu ai trăit doar o fărâmă care poate conta sau nu în ceea ce tu va trebui să însemni când nu vei mai fi. Viața mea s-a derulat uneori calm, ca într-o absență virulența absurdă a întrebărilor, agresiv, așa cum sunt umbrele când nu-ți dai seama că ele devin materiale, vii, aidoma ție, derulată de la început într-o banală existență, la țară, la Coșula, unde mi se părea că începe și se sfârșește lumea, unde cerul era atât de aproape uneori încât puteam atinge veșmintele lui Dumnezeu, aripile fragile ale îngerilor și chiar asculta murmurul heruvimilor, serafici, acolo, într-o uitare totală de lume, într-o existență căreia lumea mi se părea că-i este datoare, că de acolo începe și se sfârșește totul. Însă curând mi-am dat seama că de fapt era capătul lumii, loc ascuns, tăinuit, fără prea mari șanse să se facă evident altcumva decât zborului fragil al fluturilor vara sau înghețurilor crâncene iarna, care-mi lipeau fruntea de fiarele ușilor sau porților din spatele cărora nu puteam ieși… Dar am ieșit nu prea târziu, fascinat de munți, la școlile pe unde ai mei m-au trimis să mă fac militar. Nu m-am făcut, însă îndrăgostindu-mă bolnăvicios de munți și de chipul unor fetișcane care nu semănau deloc cu țâfnoasele

ţărăncuţe de la Coşula. Îmi amintesc şi acum foarte clar chipul Doricăi, chipul unei nemţoaice, Erika, prima femeie căreia i-am dedicat un poem de mari întinderi, la o vârstă când nu ştiam de la ce capăt se aprinde ţigara. S-au îndepărtat şi ele de dragostea mea, retrăgându-mă spre Botoşani, loc din care nu m-am desprins. O realitate în care, în mintea mea, nu încape ficţiunea, însă ea m-a clădit atât de evident în mintea celor din jur, încât cu greu îmi refac chipul şi viaţa reală. Nu într-atât încât să le uit.

— *Într-o poveste asiatică viaţa e imaginată ca o intersecţie la care stă Dumnezeu*. *Oamenii vin din toate părţile şi Dumnezeu le indică drumul pe care să o ia de la capăt*… *De unde vii şi unde te duci*, *Gellu Dorian*?

— Cum ţi-am spus, acolo la Coşula am trăit revelaţia atingerii cu spaimă şi bucurie veşmintele lui Dumnezeu; erau reci, vaporoase, foşnitoare ca de mătase, încât şi acum cred că stau sub ele de teamă să nu pierd acea frumoasă închipuire a copilăriei. Putea fi şi acolo, la Coşula, o intersecţie de drumuri sau de sensuri, cine ştie, în care stătea Dumnezeu şi arăta trecătorilor drumul cel bun. Vreau să cred că şi mie mi-a arătat drumul cel bun, nu vreau să spun neutru, ci hotărât, cred, drumul cel bun. Vin dinspre acolo. Însă viaţa nu-ţi oferă numai un singur drum. Acesta se bifurcă, bifurcaţii care la rândul lor şi ele se bifurcă, încât acum mă simt pe o mie de cărări gata şi ele să se bifurce, până când iarăşi se vor aduna, pe rând, în mai puţine drumuri, până la unul, unul singur, de fapt, spre care ne îndreptăm. Totul este să fim siguri că pe acele multe drumuri nu rătăcim în zadar, ca în final să călcăm cu onoare pe cel din urmă, spre nesfârşit.

— *Ce ţi-a adus ţie poezia în viaţa asta*? *Ce i-ai dat tu poeziei*? *Ce ai pierdut din cauza literaturii*?

— Poezia m-a adus pe lume…! Ea nu-mi putea aduce decât lumina de care aveam nevoie să nu rătăcesc pe alte cărări atât de generoase de altfel. Poezia m-a învăţat să refuz tot ce se putea zidi în mine urât, şi au fost multe încercări de acest fel. Aş putea spune că nu eu am descoperit-o pe ea, ci ea m-a descoperit pe mine. N-am îmbrăcat prea curând fastele ei haine de glorie, nici acum nu mă copleşesc

aureolele sale, însă ştiu foarte bine de ce n-am părăsit-o aşa cum se întâmplă adesea, chiar dacă uneori am pierdut sau am lăsat să-mi dispară din cale fericirile care-i fac pe unii stâlpi ai lumii, din păcate lume efemeră. Nu pot spune eu ce i-am adus poeziei. Nici măcar că am scris câteva texte în care prezenţa ei s-a făcut vie, nici atât, pentru că nu se cade să fiu eu acela care să o spună. Cred în timp, în aşezarea lui peste lucrurile date uitării şi reînviate. Din cauza literaturii am avut numai de câştigat, chiar dacă în timp ce scriam literatură, dacă la asta vrei să te referi, am pierdut câte ceva, o fiinţă iubită, timp în care puteam face călătorii, aventuri, lenevi sau boemă… sunt convins că, chiar dacă nu integral, le voi recăpăta la un moment dat pe toate.

— *Eşti un poet cu fior religios explicit*… *Ai avut vreodată viziuni*? *Crezi în inspiraţie*? *Unde e ascuns Dumnezeu în poeziile tale*?

— Am scris un poem la limita disperării şi aşteptării, în care l-am simţit tot timpul pe Dumnezeu aproape, acel Dumnezeu care stă mai tot timpul în noi, însă se face simţit numai atunci când eşti gata să-l uiţi sau să faci din el un scop de care el nu prea este mulţumit. Viziuni am avut mai tot timpul, dar au fost viziunile unui om lucid, chiar poate prea lucid pentru un om care scrie poezie, care trăieşte poezia până la arderea totală. Este chiar o nerușinare, ca să parafrazez pe cineva, să te apuci de scris poezii fără să fii inspirat. Inspiraţia nu este numai acea stare de desprindere de cele curente şi intrarea în altă lume care-ţi spune ce şi cum să faci un lucru inutil să fie util, ci momentul în care simţi pe fruntea ta mâna lui Dumnezeu. Dacă mâna lui Dumnezeu este acolo şi tu nu simţi şi te apuci să scrii poezie, este o mare nerușinare să faci ceea ce nu trebuie să faci şi faci.

— *De ce te-ai apucat să scrii proză*? *Ce resort intim împinge un poet să se apuce de scris proză*? *Neîncrederea în propria poezie*? *Neîncrederea în forţa poeziei*?

— Scriu proză de pe vremea când am început să scriu poezie. Am mers cu poezia şi proza laolaltă, fără a face o discriminare pe care cei mai mulţi o fac între aceste două genuri. Ba m-am jucat în acelaşi timp şi cu teatrul, în care am căutat de la început să imprim caractere unor cuvinte care creau personaje. N-a fost neîncredere în poezia

proprie, pentru că pe acele vremuri de început nu mă gândeam la mine ca la un poet, sau ca prozator nu mă gândeam la mine ca la un prozator. Erau exerciţii de învăţare. Şi aşa au mers şi până în ziua de azi, când poezia s-a adunat, iar proza îşi găseşte destinul ei. Mi-a plăcut să trăiesc într-o ficţiune pe care poezia nu mi-o acorda. Poezia îmi arăta doar căile spre o frumuseţe la care nu puteam ajunge. Proza îmi dădea şansa să fug de realitatea care de regulă era şi este mai complexă decât ficţiunea, însă în ficţiune numai tu dictezi.

— *Care ar fi diferenţa dintre poezia care se scria în anii '80 şi poezia care se scrie acum*? *Tu scrii altfel decât scriai în anii '80*? *Cum receptezi „furia" tinerilor care au debutat în aceşti ani*?

— Este prea mică diferenţa de timp ca să ne putem da şi seama de o astfel de diferenţă. O fi, fără îndoială o diferenţă, pentru că în anii '80 erai obligat să-ţi asumi un limbaj esopic, eu însumi am scris o carte intitulată ostentativ *Esopia*, apărută parţial la editura *Albatros*, pe când acum nu te mai poţi ascunde în spatele acelui limbaj care putea dosi chiar şi puterea ta de-a te folosi de metaforă, metonimie, litotă, cochetând cu un soi de alegorie stilistică, cu o fugă în spatele cuvintelor ce oricând puteau ascunde sensuri subversive. Nu ştiu dacă scriu altfel, eu scriu continuu, iar în continuitatea scrisului meu pot apărea desigur alte căutări stilistice, ştiindu-se că toţi căutăm cu disperare originalitatea, din care, se zice, au rămas doar câteva firmituri, iar cine le atinge acela este poetul. Iar cât îi priveşte pe tinerii care au debutat în ultimii ani, despre mulţi dintre ei scriind, ce pot spune? Sunt la fel de furioşi ca mai toţi tinerii din toate timpurile. Ce, Villon n-a fost furios, Rimbaud, nu, Eminescu, nu, ca să mă refer la doar câţiva mari furioşi ai lumii literare din toate timpurile? Au fost. Noi, în cea mai mare parte, n-am fost furioşi? Am fost, cât ni s-a îngăduit. Cei ce vin au însă un altfel de furie care vine din ignoranţa sau condescendenţa, mai degrabă, asumată faţă de cei de dinaintea lor, scriind, în cele mai multe cazuri, în replică, dar şi calchiindu-se reciproc. Cei ce se desprind recurg la formulele consacrate, pe care le şlefuiesc în altfel de ateliere, cu alte cârpe mult mai aspre care lasă aspirităţi pe faţa cuvintelor. Sunt uneori mai frusti, mai direcţi, însă nu

întotdeauna mai aproape de poezie. Unii dintre ei sunt chiar poeţi în adevăratul sens al cuvântului. Trăiesc altfel de experienţe decât noi, au alte surse de informare, altfel de ţigări decât noi, au alcooluri mai multe, au chiar şi ierburi şi tentaţii ce nouă ni se păreau imposibile. În atari contexte sunt mai mult decât obligaţi să nască o nouă paradigmă. O aşteptăm.

— *Care ar fi argumentele cu care ai putea să-l opreşti pe omul de pe stradă*, *să-l convingi să citească o poezie*? *Pentru cine scrii poezie*? *Poţi să faci „portretul robot" al cititorului poeziei tale*?

— Am făcut acest lucru mai demult. Mi-am dat seama că este în zadar. Niciodată omul de pe stradă, de pe drum, din câmpie, din grotă n-a fost convins din afara lui să citească poezie, să iubească poezia. Când a fost obligat, îmbiat cu de-a sila, s-a îndepărtat de aceasta, considerând-o nocivă sau inutilă, făcută cu un scop anume. Şi atunci când poezia s-a făcut cu un scop anume, mai ales ideologic, politic, educativ ostentativ, a dat chix. Omul, dacă vrea descoperă poezia, iar poezia are un extrem de larg evantai, încât are de unde alege tot ce vrea. Deci, înainte de-a convinge un om să-mi citească poezia, mă gândesc dacă eu, omul, aş accepta o astfel de agresivitate sau îmbiere. Nu cred că aş accepta. Aşa că îl las pe cititor să se apropie sau să se îndepărteze de poezia mea. Sau de altă poezie a altui poet. Portretul robot aş putea fi eu, cititorul de poezie. Eu citesc poezie în mod constant. Sunt un cititor de poezie şi-mi închipui că, negreşit, ca mine sunt încă mulţi alţii. Nu vreau să-i portretizez, că-i caut, să-i văd la ochi, să le şoptesc în ureche versuri. Eu scriu fără să mă oblige cititorul să o fac. De ce l-aş obliga eu pe cititor să citească, când ştiu că el o face atunci când are chef. Şi cred că aşa este echitabil. Cred însă că cititorul de poezie există, de aia şi scriu poezie.

— *De ce nu te-ai mutat de la Botoşani la Bucureşti*? *Se ştie că Bucureştiul e un aspirator de talente*, *de speranţe*… *Cum resimţi relaţia margine-centru în viaţa şi în cariera ta literară*?

— Am dorit în mai multe rânduri să mă mut la Bucureşti. Prima dată în 1969. Am ajuns acolo cu un geamantan plin de tot felul de lucruri pregătite de către ai mei. Am ajuns în Gara de Nord şi o zi

întreagă am târât acel geamantan prin Bucureşti, până ce spre seară am ajuns în Piaţa Aviatorilor, de unde trebuia să caut o străduţă unde locuia o mătuşă de-a mamei. Am fost ghidat la telefon de ea. Eram frânt, am fost invitat să iau loc pe un scaun, mi s-a adus un ceai cu lămâie şi un ou fiert moale. O felie de pâine. Sare. Am mâncat, cu mâinile tremurânde ducând la gură din bucatele oferite de mătuşa mamei care între timp mă chestiona în aşa fel încât să mă convingă să urc în tren şi să o iau spre casă pentru că Bucureştiul nu era de mine. Şi cu acea sintagmă am rămas în cap până în ziua de azi. Am mai încercat prin anii ’80. Fără succes. După ’89, la fel, însă eram convins că nu am ce căuta acolo. Îmi suna în cap acea sintagmă a mătuşii mele. Am râvnit tot timpul la un loc printre talentele aspirate acolo de nu ştiu ce forţă, până ce am pus pariu cu mine că pot învinge şi de la Botoşani, unde luptam cu tot soiul de prejudecăţi, de inşi cărora nu le picam bine la rânză ori de câte ori, printre desele eşecuri, mai aveam câte un succes. Relaţia margine-centru acum nu o mai resimt deloc. Totul e o apă şi un pământ, chiar dacă pe la centru mai sunt suficiente prejudecăţi care ţin provincia într-un soi de creuzete pentru a o sufoca. Însă aceasta nu se sufocă, dă replici din ce în ce mai puternice şi dovedeşte adevărata consistenţă de care centrul începe să ducă lipsă. Este o mare risipă de timp la centru. Nici la margine nu se omoară lumea cu îmbogăţirea timpului şi aşezarea lui în stive de comori dar de la un moment dat preferi liniştea decât zgomotul care altă dată îţi tonifia fiinţa.

— *Spune-mi cinci motive pentru care ai rămas la Botoşani*…

— N-am. Chiar dacă sunt legat de pariul cu mine, de-ai învinge pe cei ce-au tot vrut să mă elimine, ţinându-mă la distanţă, umilindu-mi familia, uneori, inşi aflaţi pe atunci în funcţii decizionale, acum atinşi de uitare şi boli, ori încă lingând ultimele blide ale cripto şi neocomuniştilor, aş pleca în orice clipă din Botoşani, dar, în aceeaşi clipă m-aş întoarce. Am avut dese încercări de-a pleca, însă am rămas, având în spinare un proiect, ori o iluzie care-mi dădea speranţe că ceva se va schimba şi pe aici. Poate că aici am avut de cele mai multe ori liniştea de care am avut nevoie. Acum am prea multă singurătate care mă va scoate din casă şi mă va împinge în lume. Locuiesc la Botoşani,

dar trăiesc mereu în altă parte, acolo unde îmi este familia, unde îmi sunt prietenii, destinul. La Botoşani am domiciliul, dar de găsit sunt de găsit din ce în ce mai rar pe acasă.

— *…dar şi zece motive pentru care ai pleca imediat din Botoşani*…!

— Am şi mai multe, dar cum ţi-am spus, este prea târziu să o mai fac. Dacă o voi face, va fi undeva într-o căsuţă izolată prin munţi sau în lumea largă, nu ştiu. Deocamdată rămân acasă unde mă aşteaptă zeci şi zeci de proiecte.

— *Organizezi*, *de mulţi ani*, *manifestările literare dedicate lui Eminescu*… *Ai construit o tradiţie chiar*, *cu premii naţionale*, *colocvii*, *recitaluri*, *spectacole*. *Ai scris o carte*, *în colaborare*, *despre traseul pământesc al lui Eminescu*. *Cât de eminescian eşti în ceea ce scrii*?

— Sunt eminescian în măsura în care acest lucru mai poate fi posibil, iar limba română în care scriu a fost şi limba în care a scris Eminescu. Eminescu, de fapt, a fost un motiv serios de-a rămâne aici, la Botoşani, unde dragostea sufocantă faţă de acesta l-am fi putut umili şi supăra rău în mormânt pe marele poet. Monopolizat de comunişti, după ce a fost ţinut pe margine şi dat cu picătura ideologică, Eminescu risca să fie preluat şi transformat în capital de către urmaşii comuniştilor care fac glorie la Botoşani. Nu aici s-a născut jignitorul slogan fesenist „Ţara lui Eminescu votează cu Iliescu". Şi atunci trebuiau separate scopurile de mijloace. Eminescu nu trebuia să devină un astfel de scop, sau mai curând un mijloc de a ajunge la scopul care şi aşa a fost atins. Am izolat interesele politice, dându-i lui Eminescu ceea ce merita, liniştea şi demnitatea exprimării numelui său alături de cuvintele naţional sau român. Am constituit aici astfel Premiul Naţional „Mihai Eminescu", după ce pe la Bucureşti, Corneliu Vadim Tudor acorda ad hoc un premiu naţional cu numele poetului unei poete anonime, compromiţând totul în acest sens. Şi aşa numele poetului s-a aşezat acolo, lângă celelalte nume, cu meritele supreme pe care le are. Nu putea fi lăsat numai în gura plină de laude seci, izvorâte din minţi care nu l-au citit dar veneau să-l sanctifice ca şi cum de asta ar fi avut nevoie Eminescu. N-am făcut din acest lucru un stindard sau

un merit, ci o obligaţie de care, cred, m-am achitat chiar dacă, în privinţa premiului, mai sunt tentative de-al induce spre sfera interesului politic sau de imagine asumată, înlocuind criteriile valorice cu cele care nu fac onoare numelui său sau unui premiu literar ce se doreşte la înălţimea celui mai mare poet al românilor. Deci, doar aşa sunt eminescian, poezia mea, nu ştiu, nu eu trebuie s-o spun, dacă are sau nu un suflu de sorginte eminesciană.

— *Care este relaţia ta cu critica literară*? *Te-au „citit" bine criticii vremii noastre*? *Ce ai fi vrut să se spună despre tine şi nu s-a spus*?

— Una normală. Atât cât cunosc eu, cred că m-au citit bine. Cărţile mele n-au ajuns toate pe la toţi criticii. Încât nu ştiu cum aş fi fost receptat de către toţi. De asemenea, nu pot spune eu ce-aş fi vrut să se spună despre mine sau dacă s-a spus ceva, să nu fi spus. Dar cu siguranţă n-aş fi dorit să se spună că sunt genial, de exemplu, sau că habar n-am ce se întâmplă cu poezia. Ca să răspund la această întrebare ce vizează naivitatea.

— *Care e locul scriitorului român în societate*? *Într-o Europă „globalizată" crezi că scriitorul român va pierde sau va câştiga*?

— Locul lui într-o societate ca a noastră este cel pe care şi-l face ca ins social nu ca scriitor. Ca scriitor rămâne din ce în ce mai departe de ceea ce se înţelege cu adevărat prin societate. Scriitorul este prezent în cercurile de prieteni. Interesele celorlalţi pentru el este din ce în ce mai scăzut. Scriitorul pare a fi inutil şi costisitor pentru cei mai mulţi care cred că acesta îşi iroseşte viaţa şi în orice moment le-ar putea reproşa acest lucru. Încât, ţinerea lui la distanţă este mai avantajoasă. Atunci când acesta visează o societate politică, selectă după criteriile nomenclaturii, el devine influent şi necesar pentru culoare. Ca impact cu marile mase, el nu mai contează prea mult. Vorbesc de poeţii autentici, grei, nu despre cei al căror rol şi în societatea comunistă şi-n cea de acum rămâne cel al lingăului sau măscăriciului naţional. În aceste cazuri, scriitorul are un rol foarte mare, este băgat la înaintare pe toate posturile de televiziune, în aşa fel ca în spatele vorbelor lui pline de demagogie să se ascundă interesele imediat politice de manipulare a unei societăţi din care pasămite face

parte integrantă scriitorul. Acest rol nu va mai ţine mult. Sau cine ştie, în partea asta de lume asta va fi regula veşnică. De regulă, în Europa scriitorul român, până în prezent, n-a câştigat nimic. Dă-mi un exemplu, în afara lui Panait Istrati, de scriitor român care a contat în Europa. Emil Cioran a avut alt destin, separat de cel asumat de scriitorul român izolat de sferele de influenţă. Nici în lume, scriitorul român, literatura română nu prea contează. Nu este vina scriitorului, ci vina celor ce ar trebui să creadă că numai prin cultură putem ajunge la o uniformizare a spaţiului unui areal cultural cum ar fi cel al unei Europe globalizate. Iluziile pe care ni le facem vor fi multă vreme încorsetate în mintea noastră, acolo unde putem fi cei mai buni, cei mai mari, cei mai nedreptăţiţi, dar asta nu mai contează.

— *După comunism ar fi fost normală o reevaluare a literaturii noastre*… *Cine crezi că ar putea face o asemenea reevaluare*? *Cum crezi că s-ar putea face o „dezideologizare" a literaturii noastre din perioada comunistă*?

— Desigur că ar fi fost normală. Am şi avut noi o anchetă, în cadrul „Caietelor de la Durău" pe această temă, care a deranjat foarte mult pe unii dintre cei vizaţi că ar fi contribuit la anormalitatea în care ne-am zidit zeci de ani valorile literaturii noastre. Dare se pare că anormalitatea este normalitate şi nimic nu se poate face. Atâta timp cât nici manualele nu vor să aşeze în paginile lor adevăratele valori sau fragmentele de literatură care să stimuleze adevărul estetic, nu văd nicio şansă în următorii ani să se facă ordine în grădina în care bălăriile sunt declarate crini imperiali. Critica literară pare a fi comodă şi lipsită din ce în ce mai mult de metodă. Foiletonismul, afinitatea electivă, fragmentarismul, preferenţialitatea tematică sau personalizată nu pot duce la o sistematizare şi ierarhizare canonică a valorilor noastre literare. Probabil Academia face eforturi, însă nu-i cunoaştem criteriile. Suntem singura literatură din Europa care nu are o istorie completă sau un dicţionar tezaur. Nimeni nu se poate hazarda într-un vacarm ca acesta în care se află acum recolta literară românească. Atunci când apar dicţionare, acestea ori sunt stufoase, cu articole didactice sau docte, lipsite de informaţii la zi, pe motiv că

dicţionarul a fost gândit cu zeci de ani în urmă, ştiindu-se cât de uşor este acum să aduci la zi, dacă vrei, o informaţie. Sau dacă se scrie o istorie, aceasta musai trebuie să fie ironică, orientată ori spre polemică, ori spre diagnostice ciudate, afirmaţii jignitoare care nu fac casă bună cu seriozitatea când este vorba de o istorie a unui fapt de cultură de amploare cum este literatura. Cât priveşte „dezideologizarea" literaturii, cred că este un domeniu extrem de greu de atins şi de împlinit. Din toate timpurile, influenţa puterii a marcat într-un mod benefic sau rău actul de creaţie. Erzaţurile create au fost date uitării. A se vedea maculatura proletcultă sovietică, ajunsă şi la noi prin voci mari şi mici. Ea, desigur, se poate realiza, dezideologizarea, de la sine cu răbdare şi mai ales prin neaderarea scriitorilor la provocările politicului, atunci când acesta doreşte să transforme o creaţie pur estetică într-un act de propagandă partinică.

— *Ai scris o carte surprinzătoare, de teatru, „Caţavencii". Cartea a primit premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi după ce a ratat premiul Uniunii Scriitorilor „la mustaţă"… Ce reprezintă teatrul în evoluţia ta literară? Câtă dramă şi câtă comedie găsim în societatea românească?*

— *Caţavencii* s-a scris cu trecerea anilor şi a cuprins în paginile ei drama şi comedia societăţii româneşti, atât cât s-a putut, prin tipologia unor personaje de cele mai multe ori desprinse din viaţa trăită de zi cu zi. Aşa cum ţi-am mai spus, scriu teatru de când am început să scriu şi poezie. O piesă de teatru, *Shakespeare*, *adio*, terminată prin anii '70, stă şi acum dactilogramă. Pe atunci eram impresionat de Camil Petrescu. Cu timpul, lucrurile s-au aşezat altfel. Am scris teatru scurt, teatru într-un act, în mai multe acte, scenarii dramatice, ca un exerciţiu continuu, pentru a crea identităţi clare, caractere, destine de care aveam nevoie în proza pe care încercam să o scriu. De la teatrul real, la teatrul absurd, de la personaje cu identităţi evidente, puternice, la personaje comune, ca în piesa *Caţavencii*, teatrul pe care-l scriu îşi doreşte, desigur, şi un ochi de afară, pentru a se aşeza pe scenă. Acest lucru îl va putea face numai un regizor. Însă nu am timp să mă ocup de acest lucru, cere timp, nervi, pentru că bătălia în domeniu este mare şi extrem de inegală. Uneori nu merită să

te baţi pentru un spectacol care ar putea să-ţi aducă şi injurii, probleme şi datorii. Drama şi comedia societăţii româneşti este o mină de aur pentru dramaturgi, însă dramaturgii s-au săturat să aştepte, iar cei care sunt la vârf nu spun mare lucru. Nu mai ţine teatrul eseu. Teatrul de replică scurtă, eficientă, de mişcare scenică vie, acesta cred că este teatrul viitorului.

— S-*a spus că „generaţia ’80”, din care faci şi tu parte, s-a pulverizat, au rămas doar individualităţile… Colecţia „La steaua. Poeţi optzecişti”, pe care ai iniţiat-o şi ai dus-o la bun sfârşit la Editura „Axa”, e o mărturie vie că „generaţia ’80” a existat cu adevărat. Care ar fi pseudonecrologul (vesel?) pe care l-ai scrie la dispariţia (în „aglomeraţia” literaturii române, evident!) a generaţiei ’80*?

— Generaţia 80 există cu adevărat, nu este nicio ficţiune. Chestiunea controversatei ei existenţe vine dintr-un soi de spaimă asemănătoare cu frica de-a nu lua cumva premiul Nobel unul înaintea altuia, şi când aflăm că nu l-a luat, răsuflăm uşuraţi încă un an. Scriitorii optzecişti sunt la maturitate, sunt în viaţă, iar cei care au dispărut au lăsat cărţi importante care nu pot fi evitate într-o discuţie serioasă despre acest fenomen care a fost în anii ’80, schimbarea paragmei în spaţiul unei literaturi dominate de un soi de leneveală lirică în poezie şi în proză de un obsedant realism care promovează falsurile literare. Este adevărat că prin colecţia de la Editura Axa am încercat să demonstrez că această generaţie există şi se manifestă, chiar dacă vârfurile ei, dintr-un motiv sau altul, lipsesc. O antologie de ansamblu le va cuprinde. De asemenea, contraversa existenţei acestei generaţii a pornit şi din sânul ei. Unii, într-un ton ironic, şi-au dat chiar demisia din rândul ei, continuând, desigur, să facă parte, să-şi scrie cărţile. Optzeciştii au fost nevoiţi, pentru că aşa era reţeta atunci, să iasă în grup, ca apoi să se desprindă şi să devină individualităţi puternice în arealul literaturii române. Eu nu i-aş putea scrie niciun necrolog, vesel sau trist, pentru că ar fi imposibil, nu-i aşa, să-mi scriu propriul necrolog. Ea nu constituie un curent literar, să dispară. Ea este o realitate istorică literară de care va trebui să se ţină cont aşa cum se va ţine cont de paşoptism, de generaţia eminesciană, de ca

antebelică, de cea interbelică, postbelică şi aşa mai departe.

— *Ce înseamnă curaj în literatură*? *Te regăseşti între „curajoşii" literari*?

— Curajul în literatură constă în faptul de-a continua să scrii chiar şi sub ameninţarea ignoranţei din jur, a uitării invocate la fiece colţ, de-a nu renunţa sau a te aşeza comod în două-trei poeme izbutite, sau într-o carte, cum adesea aud, cât de mari sunt scriitorii care au scris o singură carte, eventual ca şi cititorii care au citit o singură carte. În acest sens, mă regăsesc printre curajoşii literaturii române, prin faptul de-a nu renunţa la scris, ştiind chiar cât de puţin contăm în marea lume a literaturilor lumii. Scriu ca şi cum aş fi scriitor sud-american sau nordamerican, italian, francez sau japonez, dar necunoscut prin România sau aiurea, scriu tocmai pentru că nu-mi este frică de ignoranţi, de ipocrizie, de uitare, scriu pentru că aceasta este singura mea formă de curaj existenţial.

— *Ce înseamnă moralitate în literatură*?

— Greu de spus. Când scrii sau când trăieşti? Când scrii trebuie să ţii de o anumită coerenţă etică, până acolo în spaţiul în care nu ţi se poate imputa nimic de acest gen. Când trăieşti, devii om social, poţi încălca principiile, însă nu dincolo de decalogul biblic. Când acest lucru se întâmplă, ceva se modifică în structura ta. Poate, ca scriitor, capeţi noi zone de explorare, noi experienţe, însă ca om, pierzi, cu siguranţă, până la urmă pierzi.

— *Cât a contat biografia ta pentru cărţile pe care le-ai scris*?

— Enorm de mult. Chiar şi în poezie, biografia mea face de cele mai multe ori jocul. Proiectele mele viitoare în roman, în mare parte au în vedere şi importante momente din viaţa mea, însă ficţiunea, care ţine şi ea de un grad important biografic, va face regulile jocului.

— *Dacă n-ai fi fost scriitor, ce ţi-ar fi plăcut să faci pe lumea asta*?

— Nimic. Şi în cazul acesta aş fi putut fi orice.

— *Ce sfaturi ţi-ai dat, privindu-te în oglindă, pe 13 octombrie, când ai împlinit cincizeci de ani… Ce ţi-ai reproşat atunci? Cu ce proiecte te-ai amăgit ca să mergi mai departe*?

— Sfaturi nu cred că mi-am dat, şi dintr-un motiv pe care nu-l

pot numi, însă de privit m-am privit cu uimire, ceea ce a făcut mai mult decât un sfat. De reproşat, mi-aş fi putut reproşa multe, dar cum viaţa mea de până acum s-a constituit dintr-o sumă de reproşuri, până la un moment dat acceptate, apoi nu, ignorate, nu m-am gândit decât la reproşul că prea eram singur, pe când mi-aş fi dorit să fiu cu ai mei, ştiind că şi pe ei îi copleşeşte dorul acolo departe, şi pe mine aici mă îngrozeşte absenţa lor atât de prelungită. Şi atunci am început să mă amăgesc cu o sumă de proiecte care mă scot din singurătatea fizică şi mă introduc într-o lume care îmi dă ghes, mă ameninţă, ţipă la mine să o scot la iveală. Scriu. Am câteva romane în cap, le duc de mult cu mine. Dacă voi trăi, în acest deceniu al vieţii mele, voi scrie până la epuizare la romanele care m-au însoţit de când mă ştiu, unele dintre ele stând în mintea mea aşa cum stau cărţile în rafturi.

(*Revista „Antiteze", nr. 3, 2003*)

Gellu Dorian la 60 de ani

„Orizonturile mele literare au fost şi sunt cărţile.

În afara lor, ca scriitor, aş rătăci…!"

Adrian A lui Gheorghe *în dialog cu* Gellu Dorian

„Am scris de fiecare dată fără să-mi impună cineva ce să scriu, am scris ce-am vrut, dar mai ales am scris ce-am trăit".

— Dragă Gellu Dorian, la 60 de ani, pe care tocmai i-ai împlinit, eşti un scriitor care nu mai poate da înapoi din faţa destinului. Ai ajuns la nivelul de sus al tuturor posibilităţilor personale, te-ai exprimat în toate genurile, ai trăit literatură prin toţi porii… Spune-mi, rogu-te, există orizonturi de atins în literatură? Care au fost orizonturile tale literare în viaţa asta? Ai ştiut unde vrei să ajungi pe la 20 de ani, să zicem? Ai ajuns la acel orizont?

— S-o iau de la coada şirului de întrebări, ale căror răspunsuri văd că ţi-ai dat seama că sunt la mine. Orizontul nu se atinge niciodată, deşi el rămâne acolo şi, pasămite, tu te îndrepţi spre el. Însă acel orizont la care te referi tu ar putea fi atins, dar un astfel de contact cu orizonturile aşteptărilor pe care ţi le faci pe la hai să zicem, douăzeci de ani, ar însemna şi o încheiere de conturi. Nu, nu mi-am încheiat

niciun cont până acum, ci dimpotrivă mi-am deschis vreo alte câteva, în care mai am de îndesat niscaiva poveşti de viaţă prin care am trecut nu chiar nepăsător şi nici măcar întâmplător. Cât priveşte orizonturile mele literare, acestea sunt, în mare, acelea pe care le-ai întâlnit în cărţile mele de până acum, pe care mi le-am dorit pe linia cărţilor care au făcut literatura să fie şi să mă apropie de ele. Eu chiar nu m-amjucat de-a scrisul, de-a hazardul. Mi-am dedicat viaţa scrisului. Am făcut sacrificii mult prea mari ca să-mi permit să ratez acest culoar în care m-am înscris, nu să gâfâi după glorie, nu să fiu în topuri de o zi sau de un an, nu să fiu pe lista lui cutare sau lui cutare, ci să pot spune că mă aflu acolo unde literatura se află. Mi-am ratat, în schimb, o familie, pe care mi-am realizat-o cu mari eforturi, împotriva multor prejudecăţi, aşa cum şi literatura pe care o fac şi încerc să o aşez într-un raft vizibil, am făcut-o împotriva unor imense prejudecăţi, pe care, de la o vreme, nici nu le mai bag în seamă, pentru că acele prejudecăţi, evident, nu mă reprezintă pe mine ci pe acei care le emit. Că unde există prejudecăţi nu există loc dejudecată de valoare. Prin urmare, dacă e să iau în serios întrebarea ta, nu am ajuns la „nivelul de sus al tuturor posibilităţilor personale”. Am încă rezerve imense pentru a ajunge şi acolo. Da, dacă e să o luăm pe cealaltă pistă, dragă Adrian, am încercat mai toate modalităţile de exprimare literară. Ca de altfel aşa cum ai făcut şi tu. Scriu poezie. Scriu proză, scriu teatru, scriu eseu, critică literară, ba am scris şi publicat reportaj, am făcut gazetărie – am scris peste o mie de articole de presă curentă, să-i zic aşa. Dar astea nu pot fi zenitul, nici măcar nadirul, ci o stare de fapt, un *modus vivendi* ales cu de la mine putere. Am scris de fiecare dată fără să-mi impună cineva ce să scriu, am scris ce-am vrut, dar mai ales am scris ce-am trăit. Şi, evident, nu mai pot da înapoi. Nu-mi pot croi alt destin, nici măcar altă soartă. Dacă ar fi să mă mai nasc o dată, vorba cântecului, aş face exact acelaşi lucru care m-a adus până aici, la această vârstă, încercând, totuşi, să fiu mai atent, mai aproape de o familie aşa cum a fost cea pe care am pierdut-o, a cărei absenţă din viaţa mea o regret. Şi dacă ar fi să se repete întocmai, tot cu Mariana aş dori să-mi închei socotelile de pe acest tărâm.

— Ce e Botoşaniul pentru tine, un ţărm sau un mod de eşuare? Când crezi că e pământ ferm, când crezi că e nisip alunecos? Te rog să argumentezi şi într-un caz şi în altul…! De ce o spun? Pentru că dacă nu era ţărm erai demult plecat. În ceea ce priveşte cea de a doua secvenţă a întrebării, orice eşuare e, de fapt, o împlinire. Cum te simţi, din această perspectivă, la 60 de ani, dragă Gellu Dorian?

— Viaţa mea este o sumă de eşecuri. Însă din aceste eşecuri, am ieşit aşa cum sunt acum, mai călit, mai nepăsător la rugina pe care mi-o aruncă peste armura mea de inox cei din jur. Ţinutul Botoşanilor, ca loc de dus viaţa, este, aşa cum spui, un ţărm. Însă un ţărm fără ieşire la mare, la ocean, ci la nişte ape secate sau cu mici acumulări de apă, una spre un Est respingător, aşa cum este ceea ce se profilează peste Prut şi mai încolo peste Nistru, şi alta, un Herasus peste care privesc uneori cu invidie, dar fără entuziasmul care m-ar face să-l sar cu o prăjină şi s-o iau la sănătoasa spre Vestul care mi-a înghiţit mare parte din viaţa mea, copiii. Nefiind, prin urmare, apă, nu poate fi un loc de eşuare, dacă ar fi să ne gândim la vasele care eşuează din când în când din cauza comandanţilor care „se ţin" cu pasagerele aflate într-o croazieră spre nicăieri cu fericiri întâmplătoare. Deşi, pe locul unde-mi duc veacul l-aş putea numi şi aşa, dacă ar fi să iau în tragic ceea ce cred unii despre provincie. Eu am trăit şi trăise aici fără complexul provinciei, aşa cum, cu condescendenţă, compatrioţii noştri de pe malurile Dâmboviţei, deşi cei mai mulţi sunt acolo venetici, privesc restul ţării ce se întinde în jurul Capitalei. Am rămas aici, pentru a putea fi peste tot, pentru a putea privi mai bine, deşi uneori prin ceaţa pe care ţi-o ridică în faţa ochilor concitadinii nu mai vezi mare lucru. Şi atunci vezi ceea ce ai reuşit să aduni în tine, în experienţa ta de aici şi de aiurea, impunându-ţi reguli stricte de convieţuire permanentă cu restul ţării. Provincialismul apare atunci când ignori restul şi consideri că doar ceea ce se întâmplă în jurul tău este cu adevărat viaţa la care ai visat. În acest sens, am întâlnit în Bucureşti provinciali care habar n-aveau pe ce lume trăiau. Atunci mi se părea că acolo unde trăiesc este pământ ferm, pe care pot călca cu siguranţă şi convingere că pasul următor mă va duce mai departe. Însă atunci când mă lovesc de crunta mentalitate

a celui care nu se poate îndoi de nimic şi crede că în jurul lui se învârte lumea, că regulilor lui trebuie să te supui, când te împotmoleşti şi vezi cât de zadarnice sunt toate eforturile tale, când totul se risipeşte şi în loc nu apare nimic, ci un gol imens în care rânjesc colţii nemiloşi ai prostiei, îmi spun că am ales să trăiesc pe un nisip alunecos şi-mi merit soarta. Am avut nenumărate momente când îmi venea să las totul de izbelişte şi s-o iau de nebun prin lume, că aş fi avut unde să-mi găsesc şi eu un loc. Însă şi mai mare îmi părea atunci zădărnicia vieţii risipite aiurea, şi căutam iarăşi pământul acela ferm din care ştiam că pot scoate ceva. Dacă am avut atâtea eşecuri, îţi dai seama că am avut cam tot atâtea împlinri. Până la şaizeci de ani poţi risca multe, în aşa fel ca din acele riscuri să poţi ieşi victorios. După şaizeci de ani nu prea-ţi mai dă mâna să rişti, pentru că altfel se vede în spate, altfel înainte şi, mai ales, altfel se vede în prezent. Se modifică totul văzând cu ochii. Nu poţi face slalom printre riscurile care se ivesc la tot pasul. Ca să fiu sincer, eu nu simt prea mult riscul zilei de mâine, pentru că din acele riscuri asumate de până acum, am învăţat că nu există deosebire între victorie şi înfrângere. Numai că de victorie, în zilele noastre, te bucuri numai tu şi vreo doi, trei amici, dar, uneori, şi cu un aer pal de invidie din partea lor, de înfrângere se bucură mai toţi şi te întristezi numai tu. Încât la primii mei şaizeci de ani de viaţă(*pentru că azi*, *uitându-mă în noua mea carte de identitate*, *am constatat că aceasta îmi expiră în octombrie 20 73*, *adică peste şaizeci de ani*, *încât mă văd obligat să mă prezint atunci la o altă schimbare de carte de identitate*, *pentru a nu primi o amendă*, *şi cine ştie ce vremuri or mai fi pe atunci şi*, *eventual*, *să nu voteze alţii pentru mine*!) mă simt excelent, chiar dacă mă dor, din când în când, oasele, schimb ochelarii mai des, sunt din ce în ce mai exigent cu femeile frumoase şi mult mai îngăduitor cu lumea din care bucuriile curente dispar.

„*Literatura poate fi o expresie divină numai atunci când harul pe care-l ai ţi-a fost dat de Dumnezeu*, *când tu conştientizezi că misia ta este una adevărată*, *necesară lumii*…”

— *Artă fără nebunie nu există*, *asta au spus-o popoare de artişti înaintea noastră*, *evident*. *Nu mai aduc în discuţie pe un Poe*, *pe un*

Baudelaire, *pe un Rimbaud*, *pe un Eminescu*, *pe un Goethe*, *pe un Puşkin* etc. etc. *Spune-mi câteva dintre formele de nebunie pe care le trăieşte un poet azi*? *Câtă nebunie e în exprimarea ta pe hârtie sau în public*? *Ai curajul de a fi nebun în numele artei*? *Cum se manifestă la tine această stare*? *Ce ai face nebunesc pentru artă*? *Cât pierde arta prin conformismul artistului care se raportează la social*, *la convenienţe*?

— O veche cugetare spune că „Nebunul se consolează cu trecutul, prostul cu viitorul, înţeleptul cu prezentul”. Tu, văd, mă pui la grea încercare. Nebunia în artă face şi ea parte din prejudecata multora care, ratând, fie viaţa, fie opera, au dat-o, nu neapărat din voia lor, ci din cauza contextelor sociale în care trăiau, pe calea nebuniei. Exemplele celebre de artişti nebuni sunt cu duiumul. Opera multora a rămas posterităţii nu ca un exemplu al nebuniei lor, ci ca o modalitate extraordinară de trăire artistică, de valoare, pe care n-o poate da lumii un nebun, fie că se uită în trecut, ori un prost care crede că în viitor îi va fi mai bine şi cu atât mai puţin un înţelept care trăieşte leneş în prezent. Creaţia în sine ţine de o stare aparte a vieţii, a trăirii gândurilor care te animă să fii altcumva decât toţi ceilalţi. Nu creaţia în sine îl duce la nebunie pe un creator, ci viaţa dezordonată pe care o duce, societatea care-l împinge spre această viaţă, fatalitatea, aşa cum îmi este uşor să dau aici exemplul lui Eminescu, care nu şi-a scris opera cât a fost bolnav, ci într-o perfectă stare de sănătate mintală şi sufletească. Eşuarea în boală, în dezechilibru se întâmplă în astfel de situaţii sau atunci când în genă există această predispoziţie. Nici Poe, nici Baudelaire, nici Rimbaud, nici Eminescu, nici Goethe, nici Puşkin, nici măcar Ezra Pound, care a stat închis într-o cuşcă de fier la Pisa, nici acele popoare de artişti invocate de tine n-au crezut în nebunie ca într-o realizare a destinului lor artistic. Nebunia, aşa cum o invoci tu, ca formă de artă, de expresie artistică dacă vrei, nu poate fi o premiză, ci mai curând un efect al descompunerii voinţei artistului şi mai ales a percepţiei acestei descompuneri de către cei din jur, de către posteritate, de către cei care fac biografiile acelor creatori care au avut neaşansa să se îmbolnăvească atât de cumplit. Însă, da, scânteia de nebunie, care face diferenţa între, să zicem, un Rimbaud şi un Lenau,

ori, dacă vrei, ia alte exemple, în care scânteia de nebunie a făcut artă viabilă, fără moarte, iar luciditatea, conştientizarea actului artistic ca act de cuminţenie şi umilinţă, smerenie, n-a creat decât surogate, da, acea scânteie de nebunie a putut, de exemplu, să-l facă pe Goethe să fie genial şi la şaptezeci de ani, iar abandonul scânteii de nebunie în favoarea unei conştientizări a vieţii ce l-a dus spre alte scopuri l-a făcut pe Rimbaud să dispară şi să rămână doar cu ce „scânteia de nebunie" l-a făcut să fie. Şi apoi, trebuie să ştii, crezi că e floare la ureche să fii normal? Nu, nu e deloc uşor. Forme de nebunie la poeţii de azi? Crezi că Nichita Stănescu ar fi putut scrie ce-a scris dacă ar fi fost normal? Ori, Virgil Mazilescu? Sau Mihai Ursachi? Ca să dau doar trei exemple de anormalitate venită pe o pistă artificială, să-i zic aşa, cea a alcoolismului. Că ce-şi face omul cu mâna lui, artificial se numeşte. Dar uite, Ion Mureşan trăieşte o frumoasă formă de anormalitate, ca să nu-i zic nebunie creatoare, în timp ce Mircea Cărtărescu trăieşte o normalitate care-i joacă renghiul. Ştiu şi eu, s-ar putea să greşesc. Lumea scriitorilor este plină de tot felul de anormalităţi creatoare, însă atunci când aceasta devine boală, când boala se cronicizează, asistăm la eşuări, din care artă adevărată nu se mai naşte. Or, poftim, crezi că Liviu Ioan Stoiciu nu poate fi dat ca exemplu de patologie creatoare? Sper din tot sufletul să nu eşueze! Cât mă priveşte pe mine, ce să zic, mi-e greu să spun câtă nebunie am aşezat pe hârtie, dacă în cărţile mele sunt astfel de exemple. Nu mi-am propus să fiu nebun sau să mă manifest nebuneşte, numai de dragul de a ieşi în evidenţă sau din decor. Aşa cum nu mi-am propus să fiu conformistul care-şi face corect temele din jenă să nu fie cumva urecheat de societatea în care trăieşte. Cunosc miza unei astfel de perspective. Sunt încă lucid, dar nu într-atât încât să ratez de amorul liniştii mele un poem, o carte, o stare de exuberanţă care mi-ar prinde bine. Când scriu, de fiecare dată mă gândesc la Maurice Nadeau, care a spus că „dacă ceea ce scriu nu deranjează în vreau fel, degeaba scriu!". Prin conformism, arta în sine nu pierde nimic, ci, poate, autorul care cade în această regulă etică, cum nici nu câştigă în mod special, dacă creatorul este atins de nebunie sau se manifestă, din expresă cunoştinţă de cauză, ca un

nebun, numai pentru a atrage atenţie. Arta câştigă de fiecare dată când creatorul este sănătos, când societatea este sănătoasă. Însă o astfel de lume ideală nu există.

— *Crezi în mântuirea prin literatură*? *Pentru scriitor harul literar e un dar sau e o pedeapsă*? *Spune-mi câteva momente când arta a fost pentru tine dar*? *Sau când arta a fost pedeapsă*…!

— Iisus ne poate mântui! Literatură poate fi o expresie divină numai atunci când harul pe care-l ai ţi-a fost dat de Dumnezeu, când tu conştientizezi, fără să faci din asta un merit deosebit al tău, să oboseşti lumea cu acest har, că misia ta este una adevărată, necesară lumii în care te-a lăsat Dumnezeu să-i spui învăţăturile. Niciun scriitor nu s-a mântuit prin literatură. Nici măcar vreun cititor, vreun om. Cel mult şi-a căpătat liniştea necesară unui trai decent. Harul literar este un dar când poţi transmite prin talentul tău ceea ce te-a lăsat Dumnezeu să transmiţi şi o pedeapsă când faci acest lucru prost. Din păcate cei mai mulţi nu conştientizează acest lucru şi persistă în emiterea a tot felul de elucubraţii cu pretenţii de artă. Şi atunci, evident, îşi duc pedeapsa până la capăt cu o iluzie că vor atinge nemurirea. Nemurirea este pentru cel cu har, nu pentru cel fără har. Sunt puţine momentele din viaţa unui scriitor când mulţumirea i se aşază în suflet după ce termină o carte, după ce o publică. Un soi de greutate sufletească m-a apăsat totdeauna după ce am scris o carte. Un soi de nemulţumire, care m-a pus în gardă. În acele momente ştiam că mi s-a dăruit ceva şi va trebui să fiu foarte atent ce fac cu acel ceva. Am trăit şi astfel de momente. Nu am ieşit să trâmbiţez darul în lume. Nu am vrut niciodată să mă laud cu astfel de împliniri. Am lăsat să curgă totul de la sine. Atunci simţeam că Dumnezeu îmi dăruieşte ceva – liniştea de a merge mai departe. Mă simt chinuit când sunt pus la cazne de cărţile mele. Consideram că sunt pus la o pedeapsă de viaţa lor care-şi cerea drepturile. Căutam atunci căile cele mai decente. Lui Dumnezeu nu-i plac lăudăroşii.

„*Naţiunea română pare a se clătina din temelii*, *a se risipi*, *pentru că în ultimul secol cea mai lovită*, *mai vătămătă*, *mai distrusă*, *mai nesusţinută de putere a fost cultura*”.

— *Ce preferi*, *să fii în compania unei femei frumoase sau în cea a*

unui filosof care ştie ceva despre univers…? *Te rog să motivezi alegerea*. *Există vreun adevăr care te sperie*? *Care ar fi acela sau care ar fi acelea*?

— Orice filosof ştie că o femeie frumoasă este şi „ceva despre univers". Şi atunci dacă aleg femeia frumoasă, ştiu că acolo îl pot avea şi pe acel filosof, care, dacă mi-ar povesti despre „ideea de femeie" şi nu despre „femeie", l-aş aboandona pentru a căuta în agora femeia care nu sunt sigur dacă ar fi, în acele clipe, interesată de „ideea de filosof sau de „filosof. Starea de spirit este una permanentă, funcţionează şi în absenţa celui ce ţi-o provoacă, în timp ce „starea de femeie" este întâmplătoare şi este bine să te foloseşti de ea atunci când ea există, ci nu atunci când ea există doar în gândul tău.

— *Spune-mi o minciună pe care o spui zilnic fără să ai probleme de conştiinţă*. *Sau acea minciună nu există*? *Cât e minciună în exprimarea poetului*? *Care e adevărul care ne sperie*? *Care e adevărul care ne animă*?

— Greu. Dintr-o obişnuinţă, venită şi ea după o experienţă care mi-a adus multe ponoase, nu mai mint în ultima vreme. Nici măcar la serviciu. Nici când convivez, aşa pur şi simplu pentru a impresiona. Sau dacă adevărul este, în esenţă, o formă relevantă a minciunii – o spun avocaţii sau preoţii –, spun zilnic astfel de minciuni. Însă cum nu sunt prea vorbăreţ, cum nu-mi petrec prea mult timp cu semenii, nu mă simt în pericolul de a emite adevăruri care să devină minciuni. Poate, ştiu şi eu, mă mint în fiecare clipă pe mine. Dar asta este o altă socoteală. Iată, cred că deja ţi-am răspuns printr-o minciună, în sensul teoriei despre minciuna ca literatură emisă de Llosa în celebra lui carte, şi anume că nu mint sau că, fără să mă îndoiesc vreo clipă, spun tot timpul adevărul. Alege şi tu. Sau aş putea să-ţi spun că eşti genial, un mare scriitor căruia în curând i se va decerna Premiul Nobel. Că ştiu toate aceste lucruri din surse sigure. Eşti pregătit să mă crezi? Ţi-ar plăcea o astfel de minciună? Sau un astfel de adevăr? Ori ţi-aş spune că nu ţi-am fost niciodată prieten, că m-am prefăcut, din interes, să fiu în preajma ta, să mă simt bine în lumea de care tu de bucuri. Ce-ai crede? Cunoscându-ne de atâţia ani, în *Grupul de la Durău*, în drumeţiile noastre, în casa ta, în casa mea, ai putea crede aşa ceva? Te-ar

surprinde un posibil adevăr despre această relaţie? Sau ai spune, hai, Gellule, tu mă minţi! Şi câte altele, încât în răspunsul la această întrebare încap tot felul de minciuni şi adevăruri, încât acestea sar contopi şi ar deveni orice.

— *Spune-mi care sunt raporturile tale cu visul? Visezi*? *Ai vise care îţi revin obsesiv*? *Sunt vise provocate sau vise care îţi tulbură sublumea din subconştient*?

— Ca orice om, visez, desigur. Nu fac din vise o experienţă, o rampă de discuţie sau de orientare imediată. Nu mi le explic. Nu mi le vreau descifrate. În ultima vreme, am vrut să o mai visez pe mama. Poate că am visat-o, aşa cum a fost, poate altfel, însă nimic nu-mi este clar. Visele, evident, nu se programează. Ele vin sau nu. Ele apar de cum apare somul. Sau ele apar de cum te naşti. Oare înainte de naştere, în cele nouă luni, am visat ceva. Poate că mi-am visat destinul. Dar nu-mi aduc aminte. „Odată am învăţat să zbor/ Dovadă n-am, dar îmi aduc aminte" – spunea Adrian Popescu în poemul *Arsura*. Visele sunt o derulare de fapte la care nu te-ai gândit sau te-ai gândit în subconştient. Unele revin obsesiv. Doar visele cu ochii deschişi par a avea o miză. De regulă ele se transformă în iluzii. Iluziile sunt rateuri, de regulă. Faptele nu sunt niciodată împliniri ale viselor, ci ale unor proiecte concrete, derulate conştient. Relaţia mea cu visul este cea pe care a definit-o Freud pentru un om. În rest, ce sublimare…! Ce subconştient!

— *Crezi că omenirea e pe panta distructivităţii*? *Ai citit mult, ai trăit mult din intuiţie şi imaginaţie, de asta la 60 de ani poţi să emiţi câteva adevăruri pentru urmaşi*: *Când şi cum se va sfârşi omenirea*? *Vezi ceva semne ale Apocalipsei în comportamentul oamenilor şi al aştrilor*? *Dă un sfat omului de după tine, de care acesta să ţină cont fără nicio rezervă*…!

— Dacă ar fi să gândim biblic, da, de la apariţia Evei lângă Adam, lumea, deşi se înmulţeşte, se distruge de la o generaţie la alta. Omului religios îi place această viziune. De aici şi spaima lui în privinţa unui iminent sfârşit. Până acum au fost nenumărate „apocalipse" în prag de a se întâmpla. Câteva numai în ultimul deceniu. Cea de anul trecut a

creat chiar o fobie, a împărţit lumea în disperaţi, în grijulii, în nepăsători, în credincioşi şi necredincioşi (*aşa a fost de când e lumea*, *de fapt – credinţa s-a născut pentru a-i separa pe necredincioşi*, *pe cei ce s-au aşezat în afara lumii*, *sau pentru a-i converti la credinţă*, *la cursul firesc al lumii*), în avari şi hapsâni, în egoişti evidenţi şi în foarte puţini altruişti şi aşa mai departe. Omului în general, cel mânat de o perspectivă ştiinţifică a lumii, sfârşitul lumii nu-i provoacă neapărat spaime, ci doar o viziune catastrofală, ce i-ar putea aduce o durere, o nenorocire, o pierdere, dar nu neapărat şi o dispariţie totală. Nici în *Apocalipsa lui Ioan* nu se spune că vă dispărea toată lumea. Acolo primează preceptul de moralitate creştină, de spaimă şi umilinţă, de salvare prin credinţă. În timp ce de partea cealaltă pare a fi hazardul, fatalitatea, îmbinate cu speranţa că, prin diverse posibilităţi, te poţi salva. Şi pentru unii, şi pentru alţii, omenirea nu se va sfârşi niciodată în sensul de dispariţie definitivă, ci doar aşa cum spun unii cercetători, cum ar fi Hawking, în momentul dispariţiei pământului odată cu universul din care face parte, în acea gaură neagră, în care sunt păstrate toate informaţiile posibile despre viaţă, de unde ar putea reveni, aşa cum a mai făcut-o, probabil, de nenumărate ori până acum. Habar n-am. Nici nu-mi pun problema atât de acut, aşa cum fac cu disperare unii sau alţii. Eu cred că omenirea va dispărea atunci când va dori Dumnezeu. Nu pot da, în acest sens, niciun sfat. Decât să le transmit semenilor ceea ce şi eu am primit de la ai mei – să creadă în Dumnezeu! Dar să-l citească şi pe Nietzsche, care a crezut că este posibil ca Dumnezeu să moară şi omul să existe fără el.

— *Care e azi raportul dintre poporul român şi cultura română*? *îşi merită poporul cultura*? *Va mai creşte cultura română prin actualul nivel de interes* (*sau dezinteres*) *al poporului român*? *Sau vom trăi din fetişizarea înaintaşilor*?

— Un popor, oricare ar fi el, îşi merită cultura pe care a avut grijă să şi-o facă şi să nu şi-o distrugă. Deci şi poporul român, care, din nefericire, prin diverşi factori decizionali, unii alogeni, alţii inconştienţi, şi-a distrus mare parte din cultura adunată de secole. Nu e cazul să dau exemple aici. Se ştiu. Noi trăim acum, ca identitate

naţională, doar pe un sfert din cultura pe care am produs-o de-a lungul timpului. Nicio altă valoare, fie ea economică, care prin esenţă este perisabilă, fie politică, care, de asemenea, este erodantă, nu poate înlocui cultura, care, prin formele ei de manifestare, de la cea de patrimoniu la cultura vie, este cea care dă identitatea unui popor. De aceea este atât de nesigură astăzi, din acest punct de vedere, naţiunea română, când pare a se clătina din temelii, a se risipi, a se fragmenta, pentru că în ultimul secol, în cea mai mare parte, cea mai lovită, mai vătămătă, mai distrusă, mai nesusţinută de putere a fost cultura. Dacă se va continua aşa, n-are cum să mai crească, ci, dimpotrivă, să dispară. Nici măcar de „fetişizarea înaintaşilor" nu va putea fi vorba. Ci de un soi de mancurtizare, de împingere în uitare a tot ce poate aminti de o identitate naţională, nu în sensul unui naţionalism păgubos, de paradă, ci în sensul cel mai grav, asemănător cu lipsa de surse istorice pe acest teritoriu din perioada secolelor cinci şi nouă. Aşa cum arată acum interesul faţă de adevăratele valori, nu apare nicio iluzie de mai bine.

— *Când şi cum se va sfârşi poporul român*? *Crezi într-o apocalipsă a naţiilor după Globalizare*?

— Nu se va sfârşi decât în condiţiile descrise mai sus. În rest globalizarea nu aduce sfârşitul naţiunilor, ci coabitarea acestora într-o formă democrat-imperială, să o numesc aşa, care ar putea fi şi benefică acolo unde identitatea naţională este bine conturată şi dezastruoasă acolo unde aceasta nu poate fi văzută nici cu lupa.

— *Cât e realizare şi cât e ratare în opera unui autor*? *Care sunt raporturile în ceea ce te priveşte*?

— Ca să parafrazez, câtă ratare atâta împlinire. Ratarea în sine nu ţine în mod special de un autor, de unul care contează, ci de modul de receptare, de consistenţa societăţii, de consistenţa posterităţii. În ceea ce mă priveşte, părerile încă nu sunt împărţite… Dar, cu siguranţă, vor fi. Vor fi şi împliniri, şi ratări. Că numai la cei ce cred doar în ei şi numai în ei, sunt doar împliniri, iar ratări doar pe la alţii.

(*Revista „Conta"*, *nr. 13, 2013*)

Recuperări

Un interviu în două părţi cu poetul Ioan FLORA

„Cel mai singur am fost în momentul în care aproape că m-am născut…”

Partea I

(*decembrie 1997*, *Piatra Neamț*)

— *Într-un scurt film dăruit televiziunii române de Adam Puslojic*, *un film cu Nichita Stănescu în Serbia*, *în 1982*, *ești foarte aproape de Nichita*. *De fapt*, *cât de aproape ai* (*fi*) *fost de Nichita Stănescu*?

— Am fost într-adevăr aproape, mai aproape decât pare uneori… Contribuie la această imagine şi firea mea de memorialist non-agresiv şi timid începând de prin 1974 – 1975 l-am întâlnit pe Nichita în nenumărate rânduri, atât la el acasă cât şi la Strunga, la Belgrad, la mine acasă, la Ponciovo – atunci eram acolo… Am avut, împreună cu Nichita o mulţime de tentative pragmatice, aproape că niciuna nu ne-a reuşit. O dată am stat la Nichita în casă vreo două săptămâni pentru a traduce o carte a lui Adam Puslojic. S-a întâmplat ca Nichita să se sfârşească din viaţă şi cartea să nu fie tradusă. Abia prin 1986 am tradus ce era de tradus şi am adăugat partea pe care o tradusese Nichita prin 1966 în volumul „Aripa dezaripată”… Nu ştiu dacă e momentul evocării lui Nichita sau cum ţi-ai imaginat acest interviu…?

— *Mă gândeam că Nichita e stare de spirit româno-sârbească*, *românoeuropeană*, *româno-universală încât vorbind despre el vorbim despre noi*. *Nichita iubindu-vă pe voi*, *poeţii din Banatul sârbesc a făcut să ne deveniţi şi voi intimi*, *ca poezia lui*…

— Nichita Stănescu s-ar fi voit ambasador al României la Belgrad. A declarat-o, îi plăcea foarte mult această idée, îşi imagina o „poartă a sărutului” pe graniţa româno-sârbească. Înainte de a-i iubi pe poeţii români din Banatul sârbesc, Nichita s-a îndrăgostit de poezia poeţilor sârbi, de Serbia. Îţi dai seama, în Banatul sârbesc, Nichita s-a îndrăgostit de poezia poeţilor sârbi, de Serbia. Iar în Banatul sârbesc sunt vreo cincizeci de mii de români şi din mijlocul lor au apărut câţiva poeţi deloc de neglijat. E un adevărat miracol care nu putea să scape lui Nichita Stănescu.

— *După emulaţia culturală din Banatul sârbesc – reviste*, *premii*

internaţionale, cărţi şi mai ales nume de scriitori adevăraţi – păreţi foarte mulţi acolo… Ioan Flora, Adam Puslojic, Petre Cârdu, Vasko Popa, Gătăianţu, Barbu… etc… iată câteva nume care îmi vin acum în minte şi asta e doar o infimă parte. Valoarea vă face greu de numărat, pentru că individualităţile nu pot fi numărate… Asta e!

— Un fost coleg de liceu de-al meu, profesorul Ioan Berlovan, a făcut recent o antologie de poezie a tinerilor din Vârşeţ. Sunt acolo vreo două sute de tineri care publică poezii… E bine? E foarte bine! Poezia îmblânzeşte fiara din om… Mi-ar plăcea ca tot omul care reuşeşte să se nască să scrie poezie.

— *Te-ai considerat vreodată, în Serbia sau în România, poet minoritar*?

— Niciodată. Cărţile mele au apărut în Serbia în traducere pentru că peste tot am declarat că sunt scriitor român şi scriu în limba română. În total am vreo şapte cărţi în traducere în limba sârbă. Cărţile mele au apărut la cele mai prestigioase edituri, am luat cele mai importante premii de poezie în Serbia şi nu ca minoritar ci ca scriitor pur şi simplu.

— *Valoarea nu se simte niciodată minoritară…*

— Vrei să fac o glumă? Eu sunt instinctiv valoros.

— *Deşi limba română nu e o limbă pentru dialog universal, ea se dovedeşte o limbă care poate să intre perfect în dialog cu dumnezeirea şi eternitatea…*

— Vreau să te completez… Nici limba în care a fost scrisă Epopeea lui Ghilgameş nu a fost o limbă de circulaţie universală.

— *La ce lucrezi Ioan Flora*?

— Bine că n-ai întrebat la ce scriu! Lucrez la mai multe proiecte… în primul rând am „la îndemână" o carte de poezie intitulată „Medeea şi maşinile ei de război", e o carte specială…

— *Şi specioasă*?

— Exact. Pornesc de la o cronică din 1396, „Codex pansinus" şi e de fapt o carte pentru trebuinţele milităreşti ale lui Sigismund de Luxemburg care în acel moment îşi avea tabăra la Timişoara, tabără înainte de marele dezastru de la Nicopole care a survenit în

septembrie 1396. Era o carte cu sfaturi de război.

— *Crezi că sfaturile de atunci sunt valabile şi astăzi*?

— Sunt valabile pentru orice comandant care vrea să piardă un război…!

— *Deci pot fi aplicate cu succes de către guvernanţii noştri*…!

— Absolut! Absolut! în plus intervine şi Medeea, în ipostaza ei de vestită vrăjitoare dar şi în ipostaza ei de străină. Ar fi o carte despre singurătatea vrăjitoarei, despre cruzimea ei şi despre singurătatea străinului.

— *Te-ai simţit undeva singur pe lumea asta*?

— E greu de spus… Nu prea m-am simţit singur. Sunt un tip sociabil. Cel mai singur am fost în momentul în care aproape că m-am născut.

— *E un răspuns à la Nichita Stănescu*.

— Da, poate fi o parafrază.

— *Când ai citit prima oară pe Eminescu*?

— L-am citit devreme, dar nu l-am priceput devreme…

— *Dar pe Creangă*?

— Şi cu Creangă lucrurile au stat un pic altfel… Pe Creangă l-am îndrăgit un pic mai târziu, cum e şi firesc, dar se pare că e o dragoste definitivă. Întâi mi-am luat licenţa cu Creangă cu „Lumea ca spectacol în opera lui Creangă", după care am avut o tentativă de doctorat. Mi-am trecut examenele cu brio cu un mare profesor care a fost şi e Zoe Dumitrescu – Buşulenga dar nu mai ştiu din ce motive n-am mai terminat doctoratul de vreme ce lucrarea era gata iar referatele erau scrise. Probabil că suna prost „doctor Ioan Flora"!

— *Când ai fost prima oară la Humuleşti*?

— Prin 1972, într-o toamnă, în loc să-mi dau o restanţă la pedagogie, am fugit cu un prieten să facem un periplu moldav. Am dormit la Mănăstirea Neamţ o noapte, un călugăr, Agafton, ne-a dat nişte pături să ne învelim şi atunci am văzut şi eu cum arată ploşniţele. Nu eram obişnuit cu asemenea metafore.

— *Ploşniţa e o virgulă pusă de Dumnezeu între el şi om*…

— Dar e o virgulă al naibii de sâcâitoare.

— *Ce şanse mai acorzi cititorului de poezie*?

— Cititorului?... Are din ce în ce mai mici şanse pentru că, dragul de el, autorul de poezie, este din ce în ce mai predispus la mistificări de toate felurile, de întins capcane. Aşa că cititorul mai are o singură şansă: de a mai citi o dată. Şi tot aşa.

— *Nu crezi că ar trebui să înfiinţăm o Asociaţie a Cititorilor de Poezie Liberi şi Independenţi*? *Sau profesionişti*...?

— Mai ales liberi. Sigur că da! Cu vremea această asociaţie s-ar putea transforma într-un partid politic, un partid cu ceva şanse.

— *Ce faci la Piatra Neamţ*?

— La Piatra Neamţ mă întâlnesc cu prietenii şi vizitez singurul meu copil care este angajatul Teatrului Tineretului. Şi cred că e foarte bine că e angajata T.T.-ului.

— *E o şansă pentru ea sau poate fi o şansă pentru teatru*?

— Eu cred că e o şansă pentru fata mea, Ioana Flora. O şansă pentru o tânără actriţă, absolventă a ATF-ului ca şefă de promoţie. Şansa mare e că poate juca în două, trei, patru spectacole într-o singură stagiune, o şansă pe care alte teatre nu o oferă tinerilor actori. Aceasta e marea şansă. Ce înseamnă asta? Un început de profesionalizare.

— *Ai scris vreodată în „Cartea de onoare" de la Casa Memorială Ion Creangă din Humuleşti*?

— Nu cred!

— *Dacă ai scrie acum*, *ce ai scrie*?

— M-ai pus la grea încercare. Ar trebui să dau un răspuns sclipitor, nu-i aşa? Hai, lasă-mă să ajung până acolo din nou, să scriu ceva, cu umilinţă, supravegheat îndeaproape de amicul nostru, poetul... Eminescu. Inspiraţia de acolo nu poate să semene cu inspiraţia de aici.

Partea a II-a

(*Bucureşti*, *iunie 2003*)

— Una dintre cărţile tale, care a mai primit şi premiul Uniunii Scriitorilor în 1997, se numeşte „Iepurele suedez". Să însemne acest titlu şi această trimitere geografică vreo aluzie la „Premiul Nobel", cel

care a devenit o obsesie a românilor? Cât de aproape eşti tu de Premiul Nobel?

— (*Întrebare fără răspuns, doar un mormăit care ar putea fi interpretat ca o meditaţie fără sfârşit la tema propusă*)

— Am fost şi eu, cu ceva vreme în urmă, la Stockholm, chiar în clădirea Primăriei, locul în care se acordă premiile Nobel, prin tradiţie. Primarul, gazda noastră, habar nu avea că niciun român nu luase premiul Nobel, pentru „ceva". Măcar pentru inventarea mersului pe jos…! Ce ar însemna un premiu Nobel pentru un autor român, în acest moment?

— (*Fără răspuns. Doar o mişcare hotărâtă a capului, ceva între mirare şi negare*)

— România e considerată ţara cea mai coruptă din Europa. De ce crezi că nu s-a încercat coruperea juriului de la Premiul Nobel în favoarea vreunui român? Cât crezi că ar fi şpaga pentru obţinerea unui asemenea premiu? Cine, dintre români, ar trebui să meargă să ducă şpaga la destinaţie?

— (*Fără răspuns. Ioan Flora a privit prin mine până departe, m-am uitat să văd cât e de departe departele văzut de el, dar nu i-am dat de capăt*)

— În contextul globalizării lumii noastre, ce crezi că va conta mai mult, o literatură în integralitatea ei sau un autor inspirat? Această punere la un loc, care e globalizarea, nu înseamnă o accentuare a însingurării fiecăruia?

— Răspunsul este următorul: mai mulţi autori „inspiraţi". Cât priveşte însingurarea, aceasta e oricum „colectivă", vorba bunului nostru prieten Liviu Ioan Stoiciu.

— *Vorbesc criticii de „un substrat magic" al poeziei tale. Crezi că naşterea în două limbi şi în două literaturi, cea română şi cea sârbă, reprezintă o şansă pentru poezia ta? Cât şi ce datorezi fiecăreia?*

— S-ar putea ca „substratul magic" pe care îl invoci (sau citezi) să vină, dacă vine, dintr-o supradimensionare a realului care a devenit, se pare, obsedant în rândurile pe care le scriu de mai bine de treizeci de ani. E drept că m-am format în preajma sau în miezul a două

literaturi şi acest lucru socot că este benefic mai ales deoarece îţi permite, la o traducere sau la o retroversiune provizorie, să identifici punctele slabe, naivităţile textului în cauză. Ceea ce nu e deloc neglijabil. Pe de altă parte, n-am scris niciodată poezie în limba sârbă. Am tradus însă mult din această, a doua limbă a mea. În sârbă n-am tradus, iarăşi, decât cinci poezii de Eminescu.

— *Cine crezi că va dispărea mai întâi*: *poetul sau cititorul de poezie*? *Poţi să faci un portret robot al cititorului de poezie din zilele noastre? spunea Borges*: „*Laudă-se alţii cu cărţile pe care le-au scris*; *eu mă laud cu cărţile pe care le-am citit*”. *Unde te regăseşti mai bine*: *în tagma cititorilor sau în tagma poeţilor*?

— Nu ştiu dacă pot spune cum că poetul şi cititorul de poezie este unul şi acelaşi lucru. Sau, mai precis: şi cititorul de poezie scrie sau visează să devină poet. În cazul lor nu există decât un singur leac: pământul galben.

— *Ai avut o operaţie pe cord*, *cu ceva vreme în urmă*. *Câtă disperare ţi-a dat în plus boala aceea de inimă*? *Ce preţ are viaţa*? *Pe ce o poţi schimba*?

— Întrebarea-i ilogică: cum ar putea fi supusă inima mea la un supliciu, fie el şi benefic, dacă simt din ce în ce mai mult că nu mai am inimă?

— *Dacă ţi s-ar da ţie să faci un proiect de sfârşit al lumii*, *cum ar arăta acesta*? *Cum ar suna „Apocalipsa după Flora”*?

— Ar fi o chermeză, cu sau fără lăutari, undeva într-o poiană, vara, şapte zile şi şapte nopţi la rând, unde o minte luminată ar vorbi neîntrerupt despre adevărurile eterne (şi absconse), iar toţi ceilalţi comeseni, o sută, l-ar privi cu cinism pe faţă, l-ar scuipa suduindu-l, bând vinuri alese şi reci ca gheaţa. Vorbind doar de ale lor. Vorbind. Vorbind.

— *Spune-mi*, *pe scurt*, *cinci motive pentru care ai ales să trăieşti la Bucureşti*…

— Pentru că îl iubesc de cinci ori mai mult.

— …dar şi cinci motive pentru care nu-ţi place Bucureştiul.

— Nu am niciunul.

— *Dacă ar fi trăit, Nichita Stănescu ar fi avut mai bine de şaptezeci de ani. Tu, care l-ai cunoscut îndeaproape, ai putea să vorbeşti de o posibilă evoluţie a lui Nichita în această vreme? Cum s-ar fi mişcat prin acest peisaj nou, românesc şi european?*

— Exact aşa cum se mişcă astăzi poezia sa. Cu mici coborâşuri, cu staţionări în deşert. Rămânând, totuşi, în marea ei parte uluitor de vizibilă.

— *Cât de important e pentru tine să fii scriitor? Dacă n-ai fi scriitor, ce altceva ţi-ar plăcea să fii?*

— Nu m-am gândit niciodată la asta. Probabil, tiran în Siracusa. Un nemilos tiran (şi cu mine şi cu alţii).

— *„Medeea şi maşinile ei de război", ultima ta carte, se bucură de critică, probabil că ai şi cititori… Care e „miezul" fierbinte al cărţii?*

— Am vorbit în mai multe rânduri despre această carte a mea, care probabil că are şi cititori. Este şi comentată adesea, e adevărat. Miezul ei este istoric (cartea a avut, la pornire, drept reper „Codex Latinus „un autor din secolul XIV, care a stat o vreme prin preajma lui Sigismund de Luxemburg, la Timişoara, se pare. Istoria, războiul, puterea. Cruzimea. E cruzimea Medeei. Mai pot spune că a fost deja tradusă în câteva limbi: engleză, franceză, sârbă…

— *Un poem de-al tău are un titlu oarecum ciudat: „Cocoşul de Neamţ". E vorba de un cocoş giruetă? Care e povestea acelui cocoş care s-a făcut metaforă şi nu… ciorbă? Doamne, fereşte!*

— Povestea acestui poem se „povesteşte" de la sine în chiar textul omonim. E legată, oricum, de o scurtă şedere a mea în Neamţ. Şi de o reintrare, după mulţi ani, a memoriei în drepturile ei fireşti.

— *Eşti „funcţionar" la Uniunea Scriitorilor… Cât de mult îţi respectă funcţia confraţii? Cât de sus poţi să-i priveşti pe confraţi? Câtă nevoie are scriitorul român de Uniune?*

— Poate că o şi respectă, nu ştiu. Cert e, însă, că privirea mea vine, cel mai adesea, din perspectiva broaştei, nu a condorului. Asta ţinând, evident, de firea omului. Cât priveşte nevoia scriitorului român de Uniune, asta vizează opţiunea fiecărui membru în parte. USR nu ţine neapărat să inoculeze cuiva ideea cum că acesta ar avea nevoie

neapărat de Uniune. Suntem o organizaţie de breaslă şi facem atâta cât putem pentru membrii noştri.

— *Care sunt proiectele tale literare* (*culturale*) *pentru care mai ai nevoie de trei vieţi*? *La care dintre ele lucrezi acum*?

— Un roman. O carte de poeme. Visez şi la un şevalet şi la un geamantan de culori şi pensule. Şi la o linişte, fie ea şi sporadică.

— *Lasă un vers sau un poem*, *când tocmai eşti pe cale să scapi de întrebările acestui dialog*…

— Voi cita: „Când voi fi liniştit, voi scrie un vers”. Şi mai departe, înfruptă-te din câte poezii pofteşti. Iată, câteva…

Omul de pe casă

Era unul pe casă, de meşterea burlane şi ţigle şi cuiburi de bufniţe şi cocostârci.

— Vezi să nu cazi de-acolo, îi tot spuneau sătenii cu vălătuci şi pălării acoperindu-le auzul.

— Uşor de zis, le răspundea el, privind fix înspre munţi, dar şi de cad, tot în pământ m-opresc!

Râdeau pălăriile de el, în timp ce urca liniştit pe axa imaginară a privirii, coborând, subţiindu-se de-a dreptul.

— Numai în sus să n-o iau, mai spuse omul nostru, acolo nu mai e capăt!

Elogiul toleranţei

Mergeau impasibili pe stradă, unul pe partea însorită, celălalt pe partea umbrită, adevărul şi minciuna. Amândoi erau îmbrăcaţi la fel: pantaloni gri şi largi, cu manşetă, cămaşă albă, dantelată, şi joben.

Adevărul purta deschisă (indiferent de vreme, indiferent de anotimp) o umbrelă albă, minciuna – o umbrelă roşie. Adevărul avea un ochi albastru şi altul negru, minciunaun ochi negru şi altul albastru.

Mergeau aşa pe stradă, trecând unul pe lângă celălalt, fără să clipească, fără bună ziua.

Şi totuşi, de fiecare dată când se aflau unul în dreptul celuilalt, din ochiul albastru al adevărului, dar şi din ochiul cel negru al minciunii picurau câte trei lacrimi ca nişte şuviţe apoase de foc; picurau câte trei perechi de lacrimi şi pe partea însorită a adevărului

începea să plouă, iar pe partea minciunii începea să ningă.

Uneori treceau unul pe lângă celălalt fără să-şi dea seama şi atunci, în loc de trei, picurau din ochii lor şase perechi de lacrimi şi unde cădeau, acolo făceau gaură-n asfalt.

O singură dată, pe partea adevărului ai fi putut zări o umbrelă roşie, iar pe partea minciunii, o umbrelă albă, din ochiul adevărului picurând în loc de lacrimi, stropi de întuneric, iar din ochiul minciunii – pietre topite, rostogolindu-se până spre seară la deal.

A doua zi însă, totul reveni la normal: umbrelele, două, circulau în sensul stabilit, lacrimile picurau la momentul oportun, peste umbrela albă ploua de zor, peste umbrela roşie ningea de zor, stăruia şi pe mai departe un anotimp nedefinit şi suspect, iar lacrimile, unde cădeau, acolo făceau gaură-n pământ, marcând fiecare câte-un popas în deşert.

Stele pe câmp

Cădeau bufniţele argintii ca nişte stele pe câmp, sălbatice şi gâtuite de alice.

Le culegeam de prin buruieni şi desişuri, potrivindu-mi-le pe la şolduri şi brânci.

Şi cum nu erau atinse decât de o moarte vagă şi albă, începuseră să bată aprig din aripi, din inimi şi din idealuri, iar eu simţeam că mi se surpă ţărâna sub picioare, că zbor de-a binelea, că însuşi miezul cerului e pe-aici, pe-aproape.

De aterizat, n-am putut ateriza decât după ce rupsesem, cum ai culege ciuperci şi pere zemoase toamna, gâtul celor patruzeci de păsări de vis şi omăt.

Cădeau stele ca nişte bufniţe pe câmp, sălbatice şi gâtuite de alice.

Notă. Cele două interviuri/ dialoguri au fost realizate în două momente diferite şi au fost publicate în presa locală din Neamţ. Recuperarea lor, integrală, e un omagiu adus unui mare poet român şi european. (*A.A.G.*)

Dimitrie Grama

„Să fii fiul mai multor patrii este, în fond, o şansă enormă…”

— *Dialog cu poetul „româno-danez" Dimitrie Grama* – Adrian A lui Gheorghe: – *Rătăcești, dragă Dimitrie, între Danemarca, Anglia, Spania, Franța, România (și alte țări inventate sau nu) cu lejeritatea unui „cetățean al lumii" neatent la granițe, tăind cu bisturiul în carne vie, pansând cu poezie ceea ce ai rănit… Cum ai ajuns în Danemarca, a doua ta țară…? Sau a câta e…? Cât de comod e să fii fiul mai multor patrii*?

Dimitrie Grama: – Într-adevăr, sunt un „rătăcit" cetățean al lumii, dar nu un dezorientat și în structura mea umană, nu un dezrădăcinat, cu toate că am părăsit fizicește România acum aproape patruzeci de ani. A doua „patrie" este nu Danemarca, unde trăiesc acum, ci Suedia care m-a acceptat atunci la începuturi și care mi-a acordat cetățenia suedeză acum treizeci și cinci de ani. În Danemarca trăiesc doar de vreo opt ani. Când am părăsit România (cu lotul național de atletism, eram alergător de sprint!), nu mi-am imaginat că voi rămâne în Suedia, deoarece bunicii mei trăiau la New York și bineînțeles că năzuiam să mă alătur rudeniilor de acolo. Tocmai atunci războiul din Vietnam era „evenimentul" timpului și Suedia, împreună cu URSS și alte țări socio-comuniste, era foarte angajată în critica vehementă a Statelor Unite. Ambasadorul american la Stockholm a fost rechemat la Washington și mie, la Ambasada Americană care trebuia să-mi acorde viza de emigrare în USA, mi s-a spus că nu se poate să o primesc deoarece eram considerat refugiat politic în Suedia. Astfel plecarea mea în America a fost amânată un pic și în primele patru luni am învățat atât de performant suedeza încât am putut relua studiile universitare la Stockholm. Bunicii mă înscriseseră la Columbia University și americanii până la urmă mi-au aprobat viza de plecare în USA. Fascinantă parte a lumii America asta! Cu doi prieteni americani din Philadelphia am străbătut-o de la un cap la altul și am încercat să mă adaptez la mentalitatea americană dar mi-am dat seama că sunt prea „european" și m-am întors în Suedia unde mi-am terminat studiile de medicină și apoi am profesat până în anul 1993. Au urmat aproape trei ani de „sejour" în Arabia Saudită, numită și „închisoarea de aur", dar unde eu și familia mea ne-am simțit foarte bine și cel puțin două

triburi saudite, Al Yarbi şi Al Yami, au dorit să ne „adopte", să rămânen acolo pentru totdeauna. Nu am rămas, dar şi acum îmi aduc aminte cu mare plăcere de acel colţ de lume şi mai ales de prietenii arabi, de la care am învăţat multe lucruri despre ce înseamnă devotament. A urmat apoi Anglia şi până la urmă Danemarca, această „Italie Nordică", unde noi ca români ne simţim aproape ca acasă. Soţia mea, Livia Ante, a crescut în Franţa, la Paris, unde şi-a făcut studiile de arte plastice şi unde a profesat cu succes în tinereţe. Un timp a făcut parte din Grupul de pictură „Van Gogh" de la Auvers sur Oise, acolo unde Van Gogh s-a sinucis. Am trăit un timp în Sudul Franţei şi fiul nostru Dan este născut la Narbonne. Să fii fiul mai multor patrii este, în fond, o şansă enormă… Ca să te găseşti pe tine însuţi trebuie să ieşi din tine, să te cauţi peste tot pe unde există oameni, pe unde te-ai fi putut naşte chiar tu, dacă şi conjuncturile ar fi pus umărul. Eu sunt rodul multor conjuncturi favorabile.

— *Se zice că un om visează numai în limba maternă… Poţi confirma (sau infirma) acest lucru*?

— Bănuiesc că această expresie reprezintă doar o metaforă, o parte din poezia originii, a rădăcinilor. Eu visez de obicei în frânturi de propoziţii, un fel de gângurit de copil imbecil şi asta se mai combină şi cu impotenţa acţiunii. Recunosc că am avut momente rare de luciditate în vis, când un flux de cuvinte vrăjite îmi inunda cugetul şi care păreau că vor rămâne acolo întipărite etern în memorie, dar când „starea" de vis se destrama şi încercam să îmi aduc aminte şi să notez „revelaţia" respectivă, nu-mi găseam cuvinte în nicio limbă. Nu sunt în stare să spun nici da, nici nu, dar cred că poeţii au dreptate. Mă alătur lor, din principiu şi din interes, căci cine ştie, mă vor privi cu mai multă îngăduinţă dacă le sunt solidar…!

— *Cum ai ajuns la poezie*? *Poezia e expresia suferinţei*, *pentru un exilat*, *aşa cum o vedea Ovidius*, *în „Tristele" sale sau e o bucurie firească de a vorbi pe limba universală a îngerilor*?

— Adevărul este că nu prea ştiu cum am ajuns la multe din lucrurile la care am ajuns şi poezia face parte din aceasta categorie. Am observat cum mulţi spun că au simţit de mici copii o chemare spre

poezie, inventând diverse variante de „căţeluş cu părul creţ”, că datorită bibliotecii tatălui, sau datorită profesoarei de limba română… etc. Aşa o fi, dar mie astfel de „mărturisiri” mi se par construite, artificiale. Cred, dar nu sunt sigur, că am ajuns la poezie, prinzând curaj să pun pe hârtie anumite gânduri şi mai ales la un moment dat, să am tupeul să le arăt altor oameni. De asemenea, am impresia că poezia este un complex de gânduri, un complex de experienţe spirituale şi mai ales este o sinteză a vieţii în sine. Probabil la asta te referi şi tu când îmi vorbeşti de „limba universală a îngerilor”. Adevărata poezie, izvorăşte, probabil, din străfundurile unei fiinţe umane care a ajuns la o anumită maturite şi care are o anumită răspundere faţă de acel act „de documentare”. Asta nu necesită neapărat o maturitate cronologică, ci o maturitate a spiritului şi cugetului, care doar aşa se pot întâlni şi pot produce ceva personal, autentic. Eu m-am considerat mai ales un observator al lumii înconjurătoare şi ajungând la anumite concluzii filosofice în fond, am încercat să le redau într-o formă concentrată, dar în acelaşi timp simplă. Sunt mai ales un fel de „destăinuiri” necompromiţătoare ale unor realităţi complexe care de fapt nu au nimic de a face cu „starea” mea sufletească atunci când le scriu. Am impresia că „rumeg” inconştient mult timp câte o idee sau problemă şi aşa tam-nisam mă apucă scrisul (nu plânsul!) şi atunci aproape fără pauză scriu vreo douăzeci de astfel de gânduri. Rareori schimb câte ceva din acest text „originar” şi ca să mă „fălesc” le numesc poezii.

— *Ce loc ocupă poezia în viaţa ta*? *Dacă n-ai fi fost poet, ce altceva ţi-ar fi plăcut să fii*?

— Dacă aş fi avut talent, aş fi vrut să fiu sculptor sau pictor sau muzician, deci cineva care este mereu expus în centrul atenţiei şi nu uitat cum sunt poeţii în vreo bibliotecă judeţeană! Dar eu nu am alt talent în afară de viteza înnăscută, de asta m-am făcut şi atlet şi, mai cred uneori, pentru scris. Cu timpul am ajuns să-mi placă să vorbesc cu mine însumi, aşa în scris şi cumva poezia a ajuns să-mi fie un fel de terapie preventivă împotriva unor manifestări ale lumii înconjurătoare şi o încercare de explicare a relaţiei schizofrene dintre om şi eternitate.

Deci, poezia ocupă un loc destul de important în viaţa mea, ajutându-mă să înţeleg, ajutându-mă să funcţionez. Dar este ea oare adevărata poezie, ori este doar o amăgeală?

— *Care ţi-au fost maeştrii*? *Ce scriitori*, *români sau străini*, *te-au influenţat*?

— Sunt un om destul de citit, dar fără pretenţii, mai ales că am o mizerabilă memorie a numelor (compensată în schimb de memoria cifrelor!) şi de aceea bănuiesc că niciodată nu m-am avântat în discuţii despre scriitori, filosofi, etc. cum este la modă în diverse cercuri: „l-ai citit pe cutare şi cutare care spune aşa şi aşa?" şi, cu cât ştii să înşiri mai multe nume cu atât eşti mai „cultivat". Eu consider că aşa se făleşte omul prost sau limitat în general şi de aceea pe cei care într-adevăr mi-i amintesc cu bucurie şi plăcere, (căci doar acesta este scopul scrisului), nu sunt chiar aşa de mulţi, dar tocmai de aceea cred că m-au influenţat. Cred că sunt sincer când amintesc aici pe Topârceanu, Goga, Ionesco, Caragiale, Eliade, iar din „fauna" mondială pe Dante, Alexaindre, Borges, Jimenez, Fowles, Kundera şi mai ales Carlos Castaneda.

— *Dacă ar fi să transformi într-un basm existenţa ta de până acum*, *cam cum ar suna*, *pe scurt*, *acest basm*?

— Aşa basm scurt cred că nu există! Dar, a fost odată un tânăr care crezând că va înţelege lumea şi-a părăsit meleagurile natale. Tot pământul l-a umblat acest om, şi prin multe graiuri a crezut că a înţeles rostul lumii, până când, bătrân şi obosit, s-a reîntors acolo de unde a plecat. Abia atunci, aşezat singur la umbra nucului din grădină, şi-a dat seama că lumea există nu pentru a fi înţeleasă, ci pentru a fi trăită. Cu omenie şi umilinţă oriunde şi oricând.

— *Spune-mi cam ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta*?

— De aici oricum trebuie exclusă poezia altora, de care am devenit conştient că există trăind şi citind. Am întâlnit în România o lume vie, plină de talent şi enorm de îngăduitoare. Vorbesc mai ales de România pentru că adevăratele experienţe „poetice", eu ca om, le-am făcut împreună aş putea spune cu prietenii mei de litere de acolo. Altfel aş putea spune că poezia mi-a dat un alt fel de bisturiu cu

ajutorul căruia să disec acest univers. Mi-este ciudă însă că nu m-am îmbogăţit pe spinarea ei lată de poezie! Că n-am reuşit să mă îmbogăţesc, fie că am fost chirurg pe oameni, fie că am fost chirurg pe suflete…!

— *Cică peste vreo sută de ani se va trăi într-o Europă globalizată, s-ar putea ca întreg continentul să se numească Statele Unite ale Europei (SUE). Limba de circulaţie va fi, să zicem, engleza. Ce crezi că se va întâmpla cu actual-tânăra literatură română? Va mai rezista în concertul literaturilor (minore) care vor da buzna să se alinieze? Crezi că o va mai apăra cineva (în munţi!) cu pixul în mână?*

— S-ar putea să fie aşa, dar mă îndoiesc că Europa va deveni un fel de USA. Limba engleză este deja limba tehnocrată a lumii, nu doar a Europei, dar eu sunt optimist cu privire la aşa-numitele „limbi mărunte", deoarece observ cu bucurie că tot mai multă lume se trezeşte la o identitate naţională şi depune tot mai mult efort înspre păstrarea şi chiar dezvoltarea acestei identităţi. Sper din toată inima că tinerii români nu se vor lăsa păcăliţi de ispitele unui Vest amăgitor şi mai ales sper să nu abandoneze folosirea limbii române ca formă de inspiraţie şi expresie. Probabil că se vor ivi şi în România o grămadă de filfizoni şi plagiatori ai Vestului acum în această perioadă mai tulbure, dar cred că va fi un fenomen trecător, de moft. Sunt convins că vor continua să apară suflete pure, originale şi pline de talent prin coclaurile moldovene şi ardelene. Doar să fie cineva acolo să le pună pixul în mână. Singura şansă de dezvoltare creativă şi poate chiar spirituală pe care o are Europa la ora actuală, este tocmai menţinerea şi încurajarea acestor visători pe limba lor!

— *Am mai mulţi prieteni (cred) în Europa, trăitori în limbile de circulaţie importante… Oricâte eforturi au făcut să cunoască literatura româna din bibliotecile lor publice, a fost imposibil… Ce crezi că lipseşte literaturii române actuale să depăşească bariera de receptare europeană?*

— Într-adevăr, pare trist la prima vedere, dar nu este tocmai aşa. Sunt câţiva români care au influenţat arta şi literatura modernă şi care sunt enorm de cunoscuţi în Vest. Ajunge doar să-i amintesc pe

Tristan Tzara, Brâncuşi, Eliade, Ionesco, Cioran şi aici m-a lăsat în pană memoria numelor, dar mai sunt mulţi alţii. Am impresia că România acordă recunoaştere şi sprijin doar românilor din ţară, traducându-i în diverse limbi, încercând mereu să-i lanseze, etc. Şi uită că sunt mulţi români creativi în diaspora care prin simbioza de existenţă cu o altă lume ajung să dezvolte forme de expresie artistica mult mai pe înţelesul Vestului, decât cei din ţară. Mulţi scriitori şi poeţi eminenţi în limba română nu prea sunt înţeleşi aici şi din cauza traducerilor de calitate mediocră făcute de „experţi" pur români. Cei mai buni traducători în engleză sunt englezi care ştiu şi româneşte ş.a.m.d. În concluzie cred că România ar face bine dacă ar încerca să se intereseze puţin mai serios şi de creatorii din diaspora şi să încerce să promoveze cultura româna indiferent de spaţiul geografic. Încet, încet şi cu ajutorul activ al celor din diaspora s-ar putea, poate, ajunge la alte rezultate de expunere şi recunoaştere ale culturii române în alte ţări.

— *Trăim vremuri în care totul pare să se subsumeze scopului. Crezi că literatura a scăpat de aceasta desfigurare*? *Câte parale mai dă europeanul pe poezie*, *pe cultură*, *în ziua de azi*?

— Întotdeauna a existat o prostituţie intelectuală, dar să nu uităm că mulţi din părinţii artelor au fost într-o măsură mai mare sau mai mică părtaşi la două procese simultane: creativitate contra supravieţuire. Fenomenul care, după părerea mea, desfigurează literatura şi artele în general, este mai curând uşurinţa de a bombarda lumea cu o mulţime de creaţii lipsite de răspundere creativă, lipsită de miez şi suflet. Orişicine (chiar şi eu!) din diaspora, poate publica ce-i trăsneşte prin cap. Într-un fel este bine, acest fenomen reflectând un mare interes pentru literatură şi arte. Da, eu cred că europeanul este încă interesat de poezie, de arte, de muzică şi este de datoria oamenilor de arte să găsească căi de stimulare a fanteziei consumatorului. Cu toată invazia internetului şi a „bibliotecilor site", se vând mult mai multe cărţi în Europa decât înaintea erei computerelor, deci interesul există! Problema este mai curând aceea că adevăraţii „mecenari" ai culturii au sărăcit (biserica, marii bogătaşi, statul, etc.) şi omul cu talent artistic se luptă să supravieţuiască într-o lume în care

doar ştiinţa şi comerţul au mare importanţă…

— *Poezia ta e, în multe secvenţe, încărcată de fior mistic, de căutarea revelaţiei… Când îl întâlneşti, de obicei, pe Dumnezeu*?

— Am încercat, dar nu ştiu dacă am reuşit, să redau în cuvinte cât mai simple (adevărul este că nu sunt la curent cu toate neologismele limbii române!), un moment aparte din efemera existenţă a unui suflet oarecare pierdut în această minunată aventură, viaţa. Cu toate că educaţia mea este pur ştiinţifică, sau poate tocmai de aceea, lumea materială nu a putut compensa dorinţa de înţelegere şi dialog cu ceea ce eu numesc „deitate", sau Dumnezeu. În fiecare zi schimb câte o vorbă cu El, pentru că am observat că-i singur şi El. Mi-a destăinuit că nu ajunge să construieşti biserici şi alte edificii de piatră în care să te lepezi de păcate, ci s-ar bucura dacă lumea şi-ar construi un suflet lipsit de ispită, lipsit de păcat. Nu se prea pricepe la fotbal şi de aceea nu-i ascult sfaturile la pronosport!

— *Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate"… Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa*? *Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei europene*?

— „Noua sinceritate", „vechea sinceritate", „sinceritatea totală", „neoconformism", postmodernism etc., sunt nişte vorbe goale, nişte tâmpenii şi nu au nimic de a face cu actul creativ. Înţeleg că lumea aderă la anumite partide politice, dar creaţia după înţelesul meu, trebuie să fie liberă. Bineînţeles că toţi suntem influenţaţi de alţi maeştri trecuţi sau actuali, dar asta nu înseamnă să devenim vehemenţi apărători ai doar unei căi sau forme de expresie. De asemenea bănuiesc că în România acum, ceva mai târziu decât în Vest (unde fenomenul acesta a dispărut deja!), tinerii cred că exprimându-se vulgar şi lingvistic sărac sau doar în „slang" îi fac să fie interesanţi şi „energetici", cu vlagă. Nu este aşa, de obicei majoritatea acestora sunt destul de lipsiţi de fantezie şi spirit, dar recunosc că unii dintre ei pot reda o conversaţie de mahala foarte colorat. Dar asta nu este în fond greu, orişicine care vrea să facă aşa literatură se poate duce o lună de zile să stea printre ţigani, borfaşi, etc., cu un maculator

şi cu un pix şi poate produce „literatură”. Poezia şi literatura bună sunt mult mai mult decât atâta!

— *Cum se vede literatura română de pe acolo pe unde hălăduieşti tu*? *Sau nu se vede*?

— Din păcate nu se prea vede, cu micile excepţii înşirate mai înainte. De exemplu Marin Sorescu, despre care tot citesc că este tradus, cunoscut etc…! Nu se ştie nimic despre el nici în Anglia, nici în Franţa, nici în Scandinavia şi atunci am impresia că se face un fel de propagandă falsă unor personalităţi culturale române. Sunt ei cunoscuţi în România, dar intelectualii de rând din Vest nu-i cunosc.

— *Când te-ai simţit mândru că eşti român*, *în toţi anii pe care i-ai petrecut în străinătate*?

— Nu m-am gândit în acest fel la apartenenţa mea română (balcanică). Am încercat să fac în aşa fel ca să nu mă fac de râs, ba din contra „actele” mele să fie respectate de orişicine şi în acest fel să fiu mândru că am reuşit să nu-mi fac eu ţara şi obârşia de râs. Sunt mândru când copii mei spun că sunt şi români, cu toate că doi sunt jumătate suedezi şi niciunul din cei trei copii ai mei nu au trăit vreodată în România. De asemenea mă bucur şi, da, sunt mândru când România sau românii au succes şi sunt expuşi în mas-media mondială ca ceva pozitiv.

— *Când ţi-a fost ruşine că eşti român*, *în toţi aceşti ani*?

— Personal niciodată, dar mi-a fost ruşine de ruşinea altora. Mi-a fost ruşine să fiu martor la diverse „fenomene” legate de acţiunile unor români şi adeseori pe nedrept confundate cu România sau majoritatea românilor. Adevărul este că un număr extrem de mic din toţi emigranţii români ne fac de ruşine aici în Vest… România însă nu se prea străduieşte să-şi creeze o imagine strălucită şi nici măcar să „demonteze” acţiunile grupurilor etnice non-româneşti. Păcat!

— *Ai comunicat cu diaspora culturală românească*? *Cum se comportă românul în afara patriei sale*?

— Nu am comunicat cu diaspora româna. Nu sunt cunoscut în cercurile literare române din diaspora, nefăcând parte din nicio asociaţie „de profil”. Nu ştiu exact ce să spun cu privire la

comportamentul românilor în străinătate, dar în general eu am o impresie foarte bună, deoarece cred că fiecare om este „văzut" după propria lui măsură. Eu întâlnesc oameni şi unii dintre ei sunt români şi cu toţi aceşti oameni mă străduiesc să dezvolt relaţii umane decente şi atunci este bine. Din când în când întâlnesc şi „ne-oameni". Unii dintre ei sunt români.

— *Dacă ai fi rămas în România, care crezi că ar fi fost parcursul tău literar? Sau poate că nu ai fi făcut literatură?*

— Dacă aş fi rămas în România, habar nu am cum m-aş fi dezvoltat ca natură umană sau profesional. S-ar putea să fi ajuns la vreun spital de nebuni, sau în vreo închisoare, s-ar putea să fi fost „alcoholizat" şi dezorientat în toate direcţiile, traversând viaţa într-un zigzag mizerabil. Sau poate că puteam deveni unul din cei care se alăturau puterii şi beneficiau de fructele acelei societăţi. De unde să ştiu? Sunt doar om, dar vezi cu această întrebare mi-ai dat un motiv bun să am o conversaţie cu Dumnezeu. Să-l întreb ce crede el că aş fi făcut. Nu ştiu dacă aş fi făcut literatură dacă rămâneam în România. Literatura părea atunci rezervată celor de la litere, umaniştilor şi eu eram un realist!

(*Revista „Conta", nr. 2, 2011*)

Dimitrie Grama este născut la 25 octombrie 1947 la Reşiţa. La Stockholm a luat un Master of Science la Facultatea de Ştiinţe şi apoi a făcut medicina la faimosul Institut „Karolińska". După aceea a lucrat ca doctor chirurg la diverse spitale, unele renumite cum ar fi Upsala University Hospital (unde a stat 11 ani), Liverpool University Hospital, Norfolk & Norwich University Hospital, King Abdul Aziz Teaching Hospital în Arabia Saudită, etc. Prin 1985 – 86 a publicat câteva poezii în ziarul lui Virgil Ierunca, „Limite", la Paris. Din anul 2000, când a debutat editorial, a publicat: „Făptura cuvântului", „Pasărea melancoliei", „Vânătoare de umbre", „Elegiile depărtării", „Suflete atârnate de catarge", „Neguţătorul de imagini", „Voi lua cu mine noaptea", „Dă-mi mâna ta, străine" şi „Bastian şi alte confidenţe".

Gheorghe GRIGURCU

Gheorghe Grigurcu. Criticul ca şi poetul

1. Criticul, ca şi poetul, nu are viaţă personală, viaţa sa e praf şi pulbere…! Şi asta o spun ca să parafrazez un poet, pe Nichita Stănescu, cel cu care Gheorghe Grigurcu a fost într-o prodigioasă polemică. Mai apoi, semn că şi polemicile au decontul lor, am asistat, la Deseştii Maramureşului, la momentul în care Gheorghe Grigurcu primea premiul „Nichita Stănescu" al „Serilor de poezie de la Deseşti" pentru întreaga sa operă poetică…!

Cavalerul viu îşi înclina, astfel, sabia sa cu care duclase, cândva, cu aplomb, în faţa cavalerului mort. Învinsese nobleţea.

2. Prejudecata formulată de George Călinescu, cum că în fiecare critic zace un poet ratat, ne-a făcut să ne uităm printre degete spre opera poetică sau opera pur scriitoricească a criticilor români, încercând să înţelegem „mecanismul ratării". Dar „divinul critic" n-a făcut, poate, decât să întindă o cursă cititorului, ca să-l provoace să vadă cum deriziunea, care e arta, „naşte pui vii", ca să folosesc un clişeu publicistic. Şi mai mult, a vrut ca să spună printre cuvinte că *meseria de critic* este una a seriozităţii maxime, a asumării unor responsabilităţi determinante pentru o cultură, pe când poezia, creaţia în genere, e o copilărie privită cu îngăduinţă. O analizăm ca pe o floare, în procesul înfloririi, dar o evaluăm doar când avem certitudinea unor fructe cu greutate. Din această perspectivă privind, spunem că fiecare matur a fost odată copil, că fiecare serios critic „de azi" a tremurat pentru o rimă, a plâns pentru o frunză care părea să cadă cu tot cu cerul plumbuit de toamnă sau a tremurat pentru vreo iubită inconsistentă care lua chip doar în metaforă. Gheorghe Grigurcu e criticul serios care „nu s-a jenat" niciodată de prezenţa filonului poetic în miezul fiinţei, de această perepetuă copilărie a sufletului care e poezia, „tatăl cel aspru" este surprins de fii mânuindu-le păpuşile cu duioşie. Poate să ştirbească din autoritate o asemenea slăbiciune dovedită? Doar pentru moment, poate, a doua zi lumea se întoarce la regulile ei aspre, maturul ia frâiele realităţii imediate, momentul de slăbiciune şi fantezie este depăşit cu eleganţă de toată lumea. A fost o rătăcire? A fost un mesaj subliminal? A fost o lecţie? A fost o iluzie? Toată lumea încearcă reflecţia pe seama acestui moment…!

3. Criticul destructurează, prin apucăturile sale, textul, pipăind încheieturile cuvintelor, încercând în dinţi caratele versurilor, îţi face aşchii un poem cât ai clipi. Dar apoi, cu obiectul „crimei" în faţă, precum cu un fluture dezmembrat în părţile sale componente total neatractive când nu sunt în zbor, nu are cum să nu încerce o reaşezare a lucrurilor. Criticul se dovedeşte, aparent, un cititor impenitent. Dar criticul care nu ştie să reaşeze cuvintele la loc, până la poezie, până la ţipătul care le-a generat, nu este convingător. Niciunul dintre criticii noştri nu poate tăgădui preocuparea pentru poezie „în intimitate", trebuşoară ascunsă cu abilitate din complexul „maturităţii critice" în faţa „copilăriei artei, a ingenuităţii creaţiei". Alex Ştefănescu a scris poezie. Ioan Holban a scris poezie. Mircea A. Diaconu, la fel. Până şi Al. Cistelecan a scris poezie, la început, există probe. Chiar Nicolae Manolescu, cel care se lăuda cum că ar rămâne „pe poziţia maioresciană a incompatibilităţii dintre critic şi poet, în economia aceleiaşi persoane" este trădat de numeroase texte din „Teme" care sunt ingenuităţi poetice, schiţe travestite în eseuri şi nuvele topite în false memorii. Şi chiar dacă „se atârnă" de poezia altora, vorba lui Phillipide, criticul de poezie tot un recreator de texte poetice este. Că nu poţi ceti cu şublerul şi compasul, ceea ce a fost imaginat şi scris cu necuvinte, cu tăceri, cu aproximări şi alte fantezii. Dacă am aduna date despre „poezia criticilor", sunt convins că ar ieşi o lucrare consistentă care le-ar trăda intimitatea „păcătoasă" bine ascunsă de limbajul fioros, tăios, critic. Ei, în acest context de fapte şi ipoteze, Gheorghe Grigurcu a avut curajul să pună propria inimă în palmă, ca un chirurg care îşi stabileşte singur diagnosticul.

4. Am asistat la o demonstraţie de „băut vin" în prezenţa unui *somelier* celebru în lumea lui, care ne-a făcut proba că până în acel moment nu am băut vin, ci *ne-am adăpat*. Ne-a vorbit de vibraţia vinului, de curgerea interioară, de lumina eliberată dintr-o picătură, de relaţia vinului cu mintea, cu sensibilitatea individuală, ce se întâmplă cu vinul la trecerea unei femei frumoase, ce se întâmplă cu acelaşi vin la trecerea unei femei urâte, cum să ţii dumicatul de anafură pe limbă, în momentul în care te împărtăşeşti cu vin etc. După două ceasuri eram

toţi euforizaţi de cuvinte şi asocieri, vinul nu mai ţinea de sete, ţinea de frumuseţe, de viaţă. De atunci m-am uitat cu alt respect la vin, când îl văd curgând într-o cană, ştiu dacă e „de soi" sau e doar o biată făcătură.

Criticul literar care nu face cu poezia precum *somelierul* cu vinul, păcăleşte pe toată lumea. *Somelier* te naşti, indiscutabil. Ca „să vezi" vinul îţi trebuie organ. Aşa şi cu poezia, aşa şi cu critica, aşa cu oricare potecă în ţinutul literaturii. Dumnezeu când a făcut potecile pentru Gheorghe Grigurcu, i-a dat două şi i-a spus să meargă pe amândouă, alternativ şi deodată, până la capăt. „Egal încălcătură…!", i-a mai strigat Dumnezeu din urmă. Nu-i treabă uşoară, dar dacă ai două posibilităţi de a înmulţi talantul ce ţi s-a dat, iaca te ţii de drum. (*Adrian A lui Gheorghe*)

„Criticul Grigurcu a ţinut să rămână cu consecvenţă pe baricada profesiei sale, spre a face în ciudă poetului Grigurcu".

„*Rădăcinile naţionalităţilor sunt azi, în pofida unei retorici nivelatoare, mai viguroase decât oricând*".

Adrian A lui Gheorghe: – *Constantin Noica spune că avem o literatură de urechişti, nedesprinsă de duhul unei oralităţi, propriu culturilor populare. Eticheta pe care o aplică nu este una măgul*itoare *şi anume aceea de lăutărism, care s-ar caracteriza prin „reuşita de a spune lucrurile oarecum «după ureche» „iar omul de cultură român e slăbit de „deschiderea sa către mai multe lucruri deodată". Cum ar putea contrazice Gheorghe Grigurcu aserţiunile lui Noica*?

Gheorghe Grigurcu: – Idealul lui Noica era eruditul, nu artistul. Devenise legendar îndemnul pe care-l adresa tinerilor intelectualiceşte dotaţi, inclusiv literaţilor, pe care voia să-i „antreneze", de-a învăţa neapărat greaca veche. Sfat pe care-l dădea stăruitor, dacă-mi amintesc bine, şi lui Alex. Ştefănescu. E ca şi cum ai insista ca un jucător de şah să practice şi săritura la înălţime! Clădit pe idee, propunându-şi „să apropiu viaţa de idee, s-o modific pe ea în sensul ideii", magistrul de la Păltiniş mărturisea caracteristic: „Mi-am trăit viaţa în idee, *fără* rest. Acest „rest" însemna şi creaţia literară, care a ieşit treptat din atenţia sa (*Eminescu era mai curând un simbol*), resimţită ca „impură", ca o simplă anecdotică a „devenirii întru fiinţă". Este explicabilă aşadar

iritarea pe care i-o provoca tagma oamenilor de litere, altceva decât, de regulă, specialişti în greaca veche, însă în vederile sale „urechişti", „lăutari". Ni-l putem imagina mustrându-i cu severitate, socotindu-i neîmpliniţi pentru că nu şi-au însuşit limba lui Platon, pe Arghezi şi pe Bacovia, pe Sadoveanu şi pe Rebreanu. O asemenea mustrare i-a făcut-o postum şi lui P.P. Negulescu. O intoleranţă – să zic o toană? – a unui mare spirit. Îmi vine în minte şi o comportare întrucâtva asemănătoare, cea a lui Adrian Marino, teoreticianul literar care nu-şi găsea identitatea, detestând mai întâi critica literară, apoi, *helas*, literatura, în fine însăşi „ideea" pe care îşi propusese s-o slujească mai presus de orice. Omul despre care s-ar putea zice că şi-a pierdut umbra, aidoma lui Peter Schlemihl… Din fericire, abstragerea în idee şi creaţia artistică nu se suprimă mutual, coexistând în planuri distincte, la fel îndrituite în sfera valorilor spiritului, mai generos decât pedanteriile unor personalităţi nescutite de capricii restrictive. Să spunem lucrurilor pe nume: mai mult ori mai puţin frigide faţă de literatură.

— *Să rămânem tot la Noica, care, într-un eseu dedicat lui Cantemir, spune un lucru care e menit să ne dea frisoane şi să trimită la un ipotetic colţ, cu genunchii pe grăunţe, pe omul de cultură român*: „*Dacă prin imposibil ar dispărea România din lume, atunci nici măcar o filă întreagă din istoria culturii europene nu s-ar rupe*". *Suntem o cultură mimetică*? *Suntem o cultură inconsistentă*? *Sau producem cultură doar pentru propriul consum, ca ţăranul român cu mentalitate medievală, care îşi evaluează cu mândrie boabele din hambar şi slana din pod, singurele certitudini în faţa viitorului de a doua zi*…?

— Povestea e veche, cea cu originalitatea ori lipsa de originalitate a intelectualului român. Scepticismul acut al monomaniacului sublim întru idee care a fost Noica (*de altminteri, departe de a fi consecvent cu sine*!) apare preludată de opinia lui B. Fundoianu, după care n-am fi, sub raport cultural, decât o colonie franceză. Deşi introduce, pe urmele lui G. Tarde, conceptul de sincronism, E. Lovinescu a devenit garantul producţiei literare autohtone pe care a analizat-o şi a stimulat-o cu o devoţiune

incomparabilă în epoca sa, cea mai fertilă a literelor româneşti, interbelicul. După cum muntoasa Istorie a lui G. Călinescu îşi propune drept ţel înalt să demonstreze că „nasc şi în Moldova oameni", creatori, vorba Maiorescului, „în toată puterea cuvântului". Aşadar suntem mimetici sau stăm pe picioarele proprii? Depinde de la caz la caz. Să exemplificăm mimetismul. Câţiva eseişti de bună condiţie, precum Mihai Zamfir şi Sorin Alexandrescu, au mizat, la un moment dat, pe fascinaţia structuralismului. Când valul structuralist a început să se retragă în Occident, s-au întors la „uneltele" criticii curente, aşa cum, bunăoară, în Franţa un Roland Barthes (*as al numitei metode*) sau un Tzvetan Todorov şi-au îngăduit şi ei o destindere defel structuralistă. Acum, să ne înţelegem. Nu putem închide, n-am închis niciodată ferestrele, cu excepţia unor ani fioroşi ai totalitarismului comunist, spre cultura lumii. A avea modele din spaţiul său nu înseamnă mimetism, ci orizont cultural indispensabil. Gradul de „consistenţă" al producţiilor noastre scriitoriceşti face ca ele să fie sau să nu fie compatibile cu înscrierea lor pe o tablă de valori care depăşeşte graniţele ţării. Fie că sunt sau nu mediatizate la ora actuală, operele reprezentative ale autorilor români rămân egale cu ele însele. E o condiţie a lor, dacă-mi permiteţi, metafizică. Să ne amintim de o vorbă paradoxală a martiricului Mihail Bulgakov, după care, oricât s-ar strădui duşmanii săi, un manuscris literar nu poate fi distrus. Dar nici nu e onorabil să încercăm a cuceri cu orice preţ laurii unei reputaţii ce nu prea ni se cuvine. Nu-mi inspiră nicio încredere silinţele, nu o dată de prost gust, ale unor condeieri români de-a se proţăpi neapărat în faţa „lumii bune" europene, inclusiv prin ediţiile bi, tri sau plurilingve, devenite o veritabilă obsesie pentru barzii noştri obscuri.

— *În faţa viitorului globalizat, cât mai contează literaturile naţionale*? *Cine pierde, cine câştigă prin globalizare*? *E literatura română capabilă să facă faţă acestui „şoc al viitorului" care înseamnă globalizare sau, măcar, europenizare*?

— „Globalizare", „integrare europeană"? Să nu ne pripim utilizând asemenea termeni într-o accepţie excesiv de optimistă. Rădăcinile naţionalităţilor sunt azi, în pofida unei retorici nivelatoare,

mai viguroase decât oricând. Ce s-a petrecut cu două decenii în urmă, la prăbuşirea comunismului în Europa? Ivirea unei pleiade de unităţi statale cu cheag etnic, în fosta Iugoslavie, în fosta Cehoslovacie şi mai cu seamă în fosta Uniune Sovietică. Nu se ridică ţări precum China, India, Brazilia, ameninţând eşafodajul planetar postbelic? Nu întâmpină măsurile ordonatoare ale Uniunii Europene o opoziţie, care e departe de-a se fi sleit, într-o serie din ţările ce o compun? Nu se profilează o „raţionalizare" a hegemoniei Statelor Unite chiar în sânul alianţelor de căpetenie ale lor? Orice s-ar spune, noi n-avem nevoie să ne „europenizăm", ci doar să ne consolidăm legislaţia, să asanăm viaţa politic-economică, să ne ameliorăm moravurile. Suntem, prin naştere, aidoma unei familii cu solid arbore genealogic şi cu vechi titluri de proprietate, europeni sadea. „Şocul viitorului"? Nu e cel proiectat pe planşetele unor ambiţioşi futurologi, ci, în cea mai mare măsură, un rod al împrejurărilor imprevizibile ce vor veni. Se iveşte însă un pericol. Snobismul care ne împinge pe unii dintre noi să punem în paranteză fondul românesc, să ne jenăm de tradiţie, să ascundem sub preş satul, „centru al lumii", al lumii noastre inalienabile, străduindu-se a-i marginaliza pe cei în opera cărora se răsfrânge, în frunte cu marele Blaga. Ne mândrim pe bună dreptate cu Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, ne ocupăm masiv de ei, aşa cum ne şade bine, dar… nu cumva şi pentru că au ajuns celebri în străinătate? Le e oare inferior autorul Spaţiului mioritic? Mă tem că e o comportare deviantă. Un arivism, un ciocoism cu ştaif cultural se insinuează într-o asemenea „globalizare" a mentalului nostru complexat.

„Conştiinţa civică a societăţii româneşti este, ca urmare a deceniilor de interdicţii şi îndoctrinare, la pământ".

— *În multe perioade din istoria României artistul a avut o misiune socială bine definită, determinantă pentru destinul naţiei. E de amintit aici travaliul pentru intrarea României în modernitate, începând cu „momentul 48". Cât de responsabil mai este scriitorul român de azi pentru situaţia în care se află România zilelor noastre*?

— Regretabil, „misiunea socială" a scriitorului român a luat, după '89, o turnură care ţine seama mult mai puţin de paradigma

momentului paşoptist decât de un fanariotism inculcat acestei categorii în doze noi, considerabile, în răstimpul perioadei comuniste. S-au creat reflexe durabile în acest sens păgubitor. Cârmuirile ce s-au succedat după prăbuşirea lui Ceauşescu, începând cu cea a lui Iliescu, au poftit o trenă „culturală", iar o bună parte din literaţi abia aştepta să muşte din nadă. Au fost mai întâi atraşi cei cu state oportuniste şi adesea cu poziţii de nomenclaturişti sub dictatură, hârşiţi în „aranjamente" cu puterea, dobândind noi demnităţi: Marin Sorescu, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Eugen Simion, Al. Piru, Răzvan Theodorescu, Paul Everac şi, evident, campionii adulării, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor. Trecând peste efemerul Emil Constantinescu, actualul prezident a avut parte la rându-i de adeziunea aşa-zisului grup „elitist" care s-a făcut că nu-i bagă în seamă demagogia, spre a nu mai vorbi de izbitorul său semidoctism, formând în juru-i o stânjenitoare gardă. Frunţi socotite a ilustra nobleţea inteligheţiei s-au plecat în faţa unei supreme autorităţi improvizate ca vai de ea. Să fie o cochetărie a unei „aristocraţii" cu plebea, o aventură pe care aceasta şi-o doreşte cu mediul „de jos"? Ar fi o explicaţie, dar nu ne dăm seama cât de plauzibilă când se aude de niscaiva interese pecuniare şi de distribuţia unor funcţii. Oricum, nu ştiu cum să interpretăm conduita unuia dintre intelectualii noştri de vază, l-am numit pe Gabriel Liiceanu, care, dorindu-şi, după toate probabilităţile, şi statutul de „director de conştiinţă", nu se dă în lături dea aplica două măsuri diferite în sancţionarea unor cazuri analoage. Pe când, în virtutea aceloraşi date, o persoană are parte de-o excomunicare furibundă, altă persoană se vede sorcovită doar pentru că e... şeful statului. Conştiinţa civică a societăţii româneşti este, ca urmare a deceniilor de interdicţii şi îndoctrinare, la pământ. Figurile ce s-ar cuveni a-i polariza atenţia şi a-i câştiga stima se văd neglijate, tratate cu suspiciune ori reavoinţă. Paul Goma şi Doina Cornea par, în cel mai bun caz, nişte excentrici, Ana Blandiana şi Romulus Rusan, Dorin Tudoran şi Bujor Nedelcovici au, din păcate, o rezonanţă exclusiv în cercuri închise. Până şi cuplul Monica Lovinescu-Virgil Ierunca este terfelit, oferit oprobriului public de nimeni altul decât de

Nicolae Breban, într-o manieră preluată direct din săptămâna şi Luceafărul. Nostalgicii ceauşismului triumfă. „Omul nou", cu creierul spălat temeinic şi robotizat cu nădejde, persistă încă între noi, în foarte multe exemplare, dând tonul, înăbuşind iniţiativele luminate, atâtea câte au loc. Se pare că nu e nimic de făcut până la o primenire biologică.

— *Gheorghe Grigurcu este poetul care a dat buzna în teritoriul criticii şi a delimitat mari porţiuni pe care (şi) le-a însemnat cu amprenta proprie. A făcut-o nemulţumit de calitatea actului critic de la un moment dat? A fost revolta „cititorului profesionist"? A fost un gest de curaj? A fost o slăbiciune?*

— Criticul ce se respectă pătrunde în arenă cu un proiect personal (fie *şi nu întru totul articulat din capul locului, conţinându-şi însă latenţele*), care poate intra (*de regulă intră*) în impact cu tabloul literelor acreditat în momentul respectiv. „Personalitatea" e, ne învăţa Goethe, „binele suprem", nu numai, putem preciza, în creaţia propriu-zisă ci şi în „metalimbajul" critic. Un asemenea impact poate fi dur dacă viaţa literaturii e dominată de autoritarism şi dirijism ori se poate rezolva în confruntări rezonabile, leale, dacă există o atmosferă permisivă. „Curaj"? „Slăbiciune"? Poate o dozare a lor în funcţie de context, de temperamentul auctorial, ca şi de caracter. Oricât de „cuminte" te-ai fi străduit să fii în anii '50 ai debutului meu, tot nu puteai scăpa de invectivele ideologice, presupunând că n-ai cedat celor mai rudimentare clişee. Pentru că mi-am îngăduit să public o recenzie, cred că singura apărută pe atunci în ţară, la volumul Din lirica universală al lui Lucian Blaga, în 1957, în revista Steaua, precum şi câteva poezii cu o minimă degajare faţă de standardele zilei, în acelaşi mensual clujean, m-am pomenit luat la rost, „înfierat", cum se zicea în limba de lemn, drept „idealist", „misticoid", „critic de salon". Adică apucat de guler şi dat afară pentru un şir de ani din publicistică. Autorii vigilenţi ai asprelor judecăţi fără drept de apel: Silvian Iosifescu, Georgeta Horodincă, în frunte cu Ov. S. Crohmălniceanu (*cel tratat mai nou cu mănuşi catifelate, inclusiv de confraţi onorabili*). Deci nume ce săvârşeau, cu înalt gir oficial, „purificarea" ideologică. Am

evocat de mai multe ori acest episod, deoarece consecinţele lui mi-au măcinat tinereţea. Până în apropierea vârstei de 30 de ani, mă simţeam captiv al unor împrejurări vitrege, fără nicio speranţă. Eram convins că sunt un ratat definitiv. Sărăcia făcea un înfiorător parteneriat cu izolarea de lumea civilizată, cu un climat al subculturii. Negura părea că va dăinui o veşnicie. Revenit în presă, în 1965, când am ajuns redactor al revistei Familia, atunci reînfiinţată, am avut în faţă spectacolul unei poezii efervescente, susţinut de tinerii scăpaţi din chinga propagandei obligatorii, însă aplaudaţi de critică uneori cu exces de zel. Câteva vedete au ajuns a ocupa prim-planul în întregime, nemailăsând loc altora defel mai prejos, ca să mă rostesc rezervat. Era opinia mea pe care mi-am menţinut-o, nu fără represalii. Mă bucur că, în răspăr cu lista numelor celebrate atunci, am înfăţişat o alta cu nume care au trecut destulă vreme nebăgate în seamă, apreciate fugitiv, inadecvat, departe de entuziasmul închinat favoriţilor. Iată barzii afirmaţi în ’60—70, despre care am scris favorabil, în repetate rânduri, nu o dată în premieră: Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Emil Brumaru, Petre Stoica, Florin Mugur, Şerban Foarţă, Constantin Abăluţă, Daniel Turcea. Îl adaug acum pe Miron Kiropol, de un leat cu mine, a cărui impresionantă creaţie am cunoscut-o mai îndeaproape abia în ultimii ani. Am greşit oare cu selecţia mea?

— *Criticul Grigurcu este considerat unul dintre cei mai exacţi cititori de poezie din cultura română*, *un diagnostician de elită*, *„un chirurg” care taie* (*critic*) *cu gesturi precise*…! *Cum i se pare criticului Grigurcu că a fost primită şi citită poezia poetului Grigurcu de către critica literară românească*?

— Am impresia că, dacă tot ţinem seama de secţionarea în două a făpturii autorului care sunt, criticul Grigurcu l-a prejudiciat pe poetul Grigurcu, punându-l în umbră. Cu ostilitate, într-o umbră deasă. I-a căşunat, nu pot să-mi dau seama de ce, nu exclud invidia, pe poetul Grigurcu, neţinând seama de comentariile favorabile, nu tocmai puţine, ce i s-au adresat celui de-al doilea, din partea unor critici şi poeţi cunoscuţi. S-ar zice chiar că aceste referinţe l-au întărâtat. Criticul Grigurcu a ţinut să rămână cu consecvenţă pe baricada profesiei sale,

spre a face în ciudă poetului omonim.

— *Într-un poem din volumul „Cotidiene”, spuneaţi*: *„Nu poţi visa nu poţi a nu visa / nu poţi vedea nu poţi a nu vedea / nu poţi umbla nu poţi sta locului / nu poţi iubi nu poţi a nu iubi / nu poţi cârti nu poţi a nu cârti / nu poţi uita nu poţi a nu uita / nu poţi să fii tu însuţi dar nu poţi / să fii nici Celălalt”. E limpede că această ipostază a negăsirii este proprie poetului. Să însemne că spiritul critic operează cu mai multe certitudini? Poate evolua scriitorul în afara certitudinilor? La olimpiadele greceşti primeau coroane de lauri atleţii şi poeţii. Criticii, nu. Şi dacă tot vorbim de greci, să facem un apel la miturile esenţiale şi să spunem că poetul pare a fi cel care cu un bobârnac bine ţintit face să se rostogolească bolovanul la poalele muntelui, pe când criticul Sisif trebuie să-l urce, cu mare trudă, din nou, în pisc. Poetul trăieşte în metafizic, criticul îi aproximează contururile. Trăieşte Gheorghe Grigurcu această dureroasă dedublare, această morală a unui joc de-a cine pierde câştigă*?

— Lăsând gluma la o parte, mărturisesc că nu-mi joc „la noroc” o latură a scrisului meu în defavoarea alteia. Cu toate că scopul meu intim a fost (*şi este*) poezia, critica alipindu-i-se ca o modalitate de prezenţă continuă, organizată şi, dacă vreţi, lucrativă în câmpul literaturii. Am citit nu de mult cu surprindere, în România literară, declaraţia unui foarte cunoscut critic, l-am numit pe Nicolae Manolescu, cum că el rămâne pe poziţia maioresciană a incompatibilităţii dintre critic şi poet, în economia aceleiaşi persoane. Argumentul adus: scriitorii nu prea se citesc unii pe alţii! Eu unul îmi îngădui a-i da dreptate lui Baudelaire, conform căruia cel mai bun critic de poezie n-ar putea fi decât poetul. Într-adevăr, nu are acesta „organul” cel mai specializat, nasul cel mai fin pentru creaţia lirică, nu dispune de-o privire din chiar încăperea laboratorului în care se făureşte aceasta? Nu cred că poeţii care contează sunt atât de puţin cultivaţi, atât de prosteşte bornaţi în formula lor proprie încât să nu perceapă, să nu admită producţia izbutită a altor poeţi. Poezia la poezie trage. Să vedem ce s-a întâmplat cu critica noastră. Cei mai buni critici de poezie au fost ei înşişi scriitori ca atare, în majoritate poeţi,

de la E. Lovinescu, Vladimir Streinu, Perpessicius la G. Călinescu şi până la contemporanii noştri, I. Negoiţescu şi Ştefan Aug. Doinaş, Ion Pop, Marin Mincu, Octavian Soviany (o *excepţie care subliniază regula*, *Al. Cistelecan*!). Şi cum i-am putea uita pe scriitorii care au avut intuiţii critice profunde, înaintea criticilor „profesionişti", precum B. Fundoianu, Felix Aderca, Ion Pillat? Dar Maiorescu, mă puteţi întreba! Ei, cu mentorul Junimii lucrurile stau astfel: acesta l-a „descoperit", e drept, pe Eminescu, aşezându-l cu gesturi sigure pe soclul pe care se află şi azi, ceea ce nu era greu, dată fiind strălucirea frapantă a versurilor sale, însă mai departe i-a pomenit doar pe nişte minori: Matilda Cugler-Poni, colonelul Şerbănescu, Ollănescu-Ascanio etc. Detectorul său pentru poezie era vădit deficitar. A fost departe de a-l priza pe Macedonski. Complet opac la mişcările de înnoire a lirismului de la noi şi de aiurea. Din păcate, ne-a lăsat teza didacticistă, perimată, mai cu seamă în perspectiva evoluţiei modernismului, bizuit pe creatori plurivalenţi, a incapacităţii de comunicare critică a unui poet cu alt poet. E o prejudecată, după cum se vede cu ochiul liber, încă îndărătnică. În zadar E. Lovinescu şi G. Călinescu au deplorat deprinderea conştiinţelor critice de a vedea doar unul din aspectele creaţiei lor, cel critic, lenea de a-şi ridica privirea asupra întregului acesteia. Să fie la mijloc şi o „fobie" la „scrisul frumos", de tip Marino? O greutate de a-l contacta din pricina unui deficit de sensibilitate dată? În unele situaţii, se pare că alt răspuns nu există. Spiritul geometric raţionalizant, reductiv se impune pentru acest soi de comentator în locul celui de fineţe, cu vibraţii îndreptate spre infinit.

„Am simţământul că repertoriul literaturii române e aproape complet".

— Fiecare poet – şi putem detalia cu exemple nenumărate – are un poem identitar, cu care este asimilat şi „renumit" de către cititori, de către public. Spui Bacovia? Spui, automat, „Plumb"! Spui Blaga? Spui „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii-Spui Labiş? Spui „Moartea căprioarei". Spui Doinaş? Spui „Mistreţul cu colţi de argint". Şi aşa mai departe. Care este poemul identitar al poetului Gheorghe Grigurcu? Cât de important e acest poem identitar în receptarea unui poet?

— Nu mă aşteptam la o astfel de întrebare. Sunt de părere că nu poetul ci critica şi opinia publică modelată de aceasta selectează un astfel de poem emblematic, nu totdeauna în consonanţă cu ceea ce ar fi dorit autorul. Un exemplu: Blaga îmi repeta adesea că „s-a depărtat" de Poemele luminii, din ciclul cărora face parte cel intitulat Eu nu strivesc corola de minuni a lumii. Încercând totuşi să vă răspund punctual, mă gândesc la Imn vieţii, din volumul meu de debut, Un trandafir învaţă matematica, pe care îl reproduc: „O, moarte, dezrobire prea-nceată / în dimineţile mele încă tânjind / după dragoste. // Adesea mă simt o relicvă / a unei glorii creându-şi / din nevăzut o nouă viaţă umilă. // Un os într-un muzeu descriind / curbe de sânge în spaţiu. // O monedă ce n-a capitulat / nici în osânda trândăviei. // O, moarte, dezaprobare tăcută / a tot ce-am făcut / şi totuşi armonie, lucire de plâns etern. // Tu nu cauţi trofee niciodată, / căci biruinţa-i absolută / şi fără dovezi. // Zadarnic s-a umplut cimitirul / cu morţi pe jumătate culcaţi / în alcovuri de piatră, / îngânând cântecul celor vii, / privighetori de tămâie. // Zadarnic mâinile lor de argint / alungă roiul frunzelor / de pe feţe. // Netrebnici sunt morţii solemni, / morţii sociali neîndurându-se / să se părăsească pe sine. // Dar tu, o, moarte, eşti o simplă-ntoarcere a capului, / o expiraţie calmă / a celui care trăind prea adânc / deodată uită viaţa".

— *Poetul estetician*, *poetul autor de eseuri critice*, *poetul teoretician reprezintă o realitate în literaturile mature din Europa*. *T.S. Eliot*, *Valéry*, *Pessoa*, *Pound*, *Ungaretti sunt doar câteva exemple*. *A existat un asemenea model*, *de scriitor total*, *în viziunea dvs. de la începuturile literare*? *Era posibil un asemenea model în perioada comunistă*? *Nu cumva critica literară şi eseul critic reprezentau „o fugă" din realitatea ideologizată a vremii*? *Când poetul Grigurcu se întâlneşte seara cu criticul Grigurcu*, *ce îşi spun unul altuia*?

— Evident, poetul însoţit de un cap speculativ e o caracteristică a literaturilor din ultimul veac, probând, graţie numelor de mare prestigiu pe care le-aţi pomenit, că o graniţă între practica poeziei şi cea a criticii n-ar putea fi decât caducă. În „anii negri" ai liceului şi facultăţii, ca şi ai începuturilor mele literare, cele mai bune cărţi erau

de cele mai multe ori puse la index, dacă nu de-a dreptul arse de către noua inchiziţie comunistă. Oricât de incredibil ar părea, deţinerea şi împrumutul lor se putea lăsa cu puşcărie (*condamnările unor C. Noica, Dinu Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu se întemeiau şi pe un asemenea cap de acuzare*). Ne dădeam silinţa a ni le procura pe căi ocolite. Întrucât formaţia pe care ne-o dădea şcoala era asemenea unui şvaiţer, eram noi, adolescenţii atraşi de cultură, un soi de autodidacţi. În felul acesta am izbutit să citesc câte ceva din Thibaudet, Bachelard, Valéry, ca şi din Benedetto Croce. Dar marea mea şansă a fost să iau cunoştinţă de scrisul unor E. Lovinescu şi G. Călinescu. E. Lovinescu a devenit maestrul meu, factorul permanent de referinţă, sursa de îmbărbătare de care aveam nevoie în acel climat ingrat. Citindu-l, reconstituindu-i traseul, mi-am dat seama că esteticul reprezintă o valoare imperisabilă, că acesta va triumfa, chiar dacă „istoria s-ar putea să facă pasul său spre firesc peste capetele noastre", cum mi-a spus, într-o bună zi, cu mâhnire, Blaga. Atât patronul Zburătorului cât şi ceilalţi critici ai noştri dintre cele două războaie au devenit pentru mine „modele", inclusiv morale. G. Călinescu? M-a entuziasmat cu toate cedările sale, oglindite, în ultima sa perioadă de activitate, în coloanele Cronicii optimistului, care apărea săptămânal în Contemporanul, deoarece şi acolo se vădea un limbaj mult diferit de cenuşiul cotropitor al publicisticii propagandistice. O nespusă bucurie mi-a produs-o faptul că, la plecarea de la Şcoala de literatură, de unde fusesem exmatriculat din pricini politice, în ultimele zile ale anului 1954, dobândisem de la faimosul anticar Sterescu, la care mă introdusese Labiş, un exemplar virgin din marea Istorie călinesciană (*compendiul îl posedam încă din ultima clasă de liceu*). Divinul critic mi se înfăţişa ca un înger căzut, însă unul de rang înalt, un principe luciferic… Prin asemenea lecturi subversive evadam din marasmul ideologic, din mizeria cotidiană a „socialismului" aflat în etapa sa cea mai represivă. Încetul cu încetul ne formam o conştiinţă literară, ne pregăteam sufleteşte să ieşim cândva la lumină. Pe atunci poetul şi criticul din mine nu erau câtuşi de puţin ipostaze disjuncte, împărtăşindu-şi impresiile, cu voce scăzută, zi de zi, în aşteptarea unui miracol istoric.

Nu bănuiam că vor deveni rivali…

— *Suntem la un moment de mare confluenţă a literaturii române, când mai multe ape trebuie să se armonizeze, pentru a da coerenţă unui (ipotetic) fluviu. E vorba de reevaluarea literaturii române din comunism, de redescoperirea literaturii române pusă la index în aceeaşi perioadă, de recuperarea literaturii române din exteriorul României, de integrat în literatura română ceea ce se scrie acum, cu sunete globaliste…! Cum îi integrăm pe Cioran, pe Ionesco, pe Eliade, pe Voronca, pe Ierunca, pe Monica Lovinescu etc. în literatura română? Cum aducem „acasă" literatura română din Basarabia, cea pe care Nicolae Manolescu, în mult discutata sa „istorie critică", o minimalizează fără menajamente? Cum ar propune Gheorghe Grigurcu o aşezare a literaturii române într-o unitate care să o integreze în (chiar) propria istorie? În afară de timp, pe cine şi-ar mai lua Gheorghe Grigurcu alături la evaluarea literaturii române din perioada comunistă?*

— Am simţământul că repertoriul literaturii române e aproape complet. Mai toate numele relevante ca şi destule altele figurează în actele sale de identitate, care, oricum, se eliberează în continuare membrilor aşa-numitei generaţii două miiste, atât de impetuoase. Nu ar mai fi multe de adăugat dintre cele vechi. Problema e alta. Avem nevoie de evaluarea, ordonarea, structurarea materiei înregistrate, de separarea şi ierarhizarea valorilor, uneori având încă un statut incert, lăsate parcă la jumătatea drumului. Înţelegerea acestei literaturi e ca un palimpsest în lucru. Întâlnim pe suprafaţa lui ştersături, corecturi, suprapuneri, operaţia fiind începută sub regimul trecut, în diverse etape. E adevărat că nu ne mai izbim de penibilele interdicţii legate de scriitorii (*unii de prima mâna*) expatriaţi sau de cei indezirabili în optica unei politici discreţionare. Dar se ivesc manevre ale unui soi de „politică a corectitudinii", ce ne îndeamnă, straniu, la hărţuieli ale celor vrednici, care au suferit într-un fel sau altul rigorile epocii totalitare spre a face pe plac – cui? – unor privilegiaţi de ieri ca şi de azi, care pozează în victime. Cineva zicea aşa: în Occident, ca să ai succes, trebuie să fii evreu, negru sau homosexual! Un reflex masochist (*efect al unui sentiment de culpă reală sau imaginară*) ne face excesiv de

exigenţi (*la modul biografic-etic*, *dar şi la cel al judecăţii stricte a operei*) faţă de un Mircea Eliade sau de un Cioran, în schimb rămânem cât se poate de „înţelegători" faţă de un Petru Dumitriu sau un D.R. Popescu, faţă de Maria Banuş sau Nina Cassian, faţă de Ov. S. Crohmălniceanu sau Paul Georgescu. Strâmbăm din nas când dăm de figuri martirice ale detenţiei precum Radu Gyr sau ale diasporei suportate până la capăt precum Vintilă Horia sau Horia Stamatu. Mai întâi de toate însă ne umplu de amărăciune şicanele, minimalizarea la care-i supunem din ce în ce mai des pe cei doi corifei ai rezistenţei noastre întru cultură şi nu numai, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Un impuls concurenţial, o gelozie acră par a străbate, sub unele condeie critice, comentariile de care aceştia au parte postum, situate pe o neaşteptată, vădit nedreaptă, curbă descendentă a preţuirii. Şi ce am putea spune despre atât de incomodul dar şi atât de pregnantul Goma, prezent chiar şi atunci când credem că l-am izgonit, figură majoră a literelor şi vieţii noastre publice, care abia de acum încolo va începe să fie pus sub puternica lumină a reflectoarelor pe care o merită? Acum câte ceva despre literatura din Basarabia. E negreşit o ramură a literaturii române, pe care o istorie maşteră a urgisit-o şi care se cade să aibă parte de atenţia noastră specială. Sigur că există o anumită defazare culturală a basarabenilor faţă de noi, trăitorii în România, însă ea nu ne îndreptăţeşte la desconsiderare. Spre deosebire de N. Manolescu, îl socotesc pe Grigore Vieru drept un poet nu mai puţin însemnat decât, de pildă, Octavian Goga, drept un alt bard al „pătimirii noastre", în alte circumstanţe, cu un limbaj ce ne poate interesa şi sub un unghi pur literar. Literatorii „moldoveni" mai noi, începând, să zicem, cu Emilian Păun-Galaicu, se află mai aproape de modernism. O menţiune merită poeta Irina Nechit. Am citit zilele trecute versuri excepţionale ale unei tinere ce poate n-a împlinit încă vârsta de 2 o de ani, Aura Maru, ce pot fi omologate alături de scrisul celor mai buni două miişti din ţaramamă. Mă decepţionează însă un fenomen legat de colegii de condei basarabeni. Într-un fel până la un punct explicabil, dată fiind izolarea lor cu dublu aspect, de deznaţionalizare şi de ideologizare, ei au acceptat două influenţe defel

favorabile. Una a fost cea a naţional-ceauşiştilor, în cap cu Păunescu şi Vadim, care au încercat a-i anexa, exploatându-le coarda sentimental-patriotică. Am polemizat pe această temă cu Vieru. Alta a venit din partea celui numit de Iliescu director al Institutului Cultural Român, Augustin Buzura, tip discreţionar şi ranchiunos în carierismul d-sale tulbure, care, în temeiul sacului cu bani cu care alimenta o serie de publicaţii româneşti de peste hotare, a impus revistei Contrafort, ca şi Editurii Cartier, linia propriilor sale idiosincrazii. Aşa încât Goma s-a văzut radiat din atenţia lor, la fel ca şi cel ce vă vorbeşte. Dornic, se vede, de funcţii, aidoma mentorului d-sale, diriguitorul Contrafortului, Vitalie Ciobanu, a ajuns în schimb şi preşedintele pendubului din Chişinău. Editura Cartier n-a ezitat a tipări o carte ce nu-i face cinste, pe bună dreptate refuzată de editurile din România, Iluzia anticomunismului, care nu e decât o cinică pledoarie în favoarea regimului totalitar.

„Nu împărtăşesc părerea de oarecare circulaţie că s-ar fi cam dus vremea istoriilor literare comise de un singur autor".

— *Deşi a dat tomuri critice despre perioade întinse din literatura română*, *încă nu se întrevede o istorie a literaturii române*, *marca Gheorghe Grigurcu*. *Mai sunt aceste istorii nişte ţinte critice posibile şi credibile*? *Cum caracterizaţi istoriile critice recente*, *sunt ele nişte „împliniri „critice individuale sau sunt nişte provocări necesare pentru o literatură încă „neaşezată" după perioada comunistă*?

— Nu împărtăşesc părerea de oarecare circulaţie că s-ar fi cam dus vremea istoriilor literare comise de un singur autor. Ne aruncăm cu uşurinţă în direcţia unor „noutăţi" de dragul „noutăţii", ca şi cum tiparele uzuale, formele experimentate ar fi neapărat şi expirate, trebuind înlocuite rapid cu altele. E o nervozitate epocală ce ne dislocă, ne scoate din obişnuinţele noastre inclusiv intelectuale, din sistemele de referinţe cu care uneori nici nu ne-am deprins bine, aidoma unor mode de vestimentaţie, coafură, cosmetică. Nicolae Manolescu şi Alex Ştefănescu ne-au dovedit că, în ciuda unor puncte discutabile, deloc puţine, ale întreprinderii lor, se pot alcătui încă istorii literare solide, pe urma de care nu s-ar putea face abstracţie a exemplarului G.

Călinescu. În ce mă privește, cred că unitatea de perspectivă, de *pattern* al recepției, de factură stilistică, face ca istoriile personale să fie mai organice decât cele produse de un colectiv. Coeficientul lor „creator" e în principiu mai mare. Un dicționar fie și foarte cuprinzător, cum este cel al colectivului clujean condus de Mircea Zaciu sau cel al Academiei, patronat de Eugen Simion, nu se poate substitui unei istorii. Îi lipsește organicitatea, fluxul vieții. E ca deosebirea dintre o apă curgătoare și fotografia acesteia. Sub comunism, cu toate că se punea mereu, prin reviste, întrebarea „de ce nu avem o istorie literară", ea nu putea apărea din motive suficient de limpezi. Acum, cele două istorii de căpetenie (*ar mai fi și productul stufos*, *cu tentă de comeraj și cu zgâlțâiri neconvingătoare ale sistemului valoric*, *datorat lui Marian Popa*, *care nu întâmplător n-a stârnit decât un interes scăzut*) reprezintă, spre a vă prelua cuvintele, nu numai niște „împliniri" ci și „provocări" adresate literaturii în curs, nefixate. E fără doar și poate un câștig pentru aceasta. Însă Istoria lui N. Manolescu e controversabilă mai cu seamă în capitolele închinate contemporaneității și, în cadrul acestor capitole, mai cu seamă prin comentariile asupra poeziei. Partea bună a unui asemenea „rău" o constituie dezbaterea ce se iscă, al cărei rod e chiar acest drum al interogației, al variantelor reconstituirii, necesar stabilirii și supraviețuirii valorilor. Căci ce e altceva istoria unor valori estetice decât o necontenită dezbatere, un șir infinit de aproximări? Vă interesează dacă eu m-aș putea „înhăma" la o istorie literară. Mi-ar fi foarte greu, mai întâi pentru că nu am scris despre proză și dramaturgie, apoi pentru că… domiciliul meu de mic provincial vă dați seama că mă împiedică de la documentarea amplă reclamată de o atare scriere de anvergură. Poate, cândva, dacă Parcele vor mai fi indulgente, se va închega o istorie a poeziei.

— *Care sunt păcatele cele mai păguboase ale literaturii române de azi*, *de ieri*, *dintotdeauna*?

l'Ar fi excesiv pentru spațiul prezentului dialog să reflectăm la literatura română din trecut, ca și, mai prezumțioși fiind, la cea „eternă". Să ne oprim la cea de față. Ce „păcate" i-am mai putea dibui

dincolo de ceea ce ne-am luat îngăduinţa a „bârfi" până aici? Aş vrea să mai scot în relief un singur aspect şi anume o dezaxare temporală, o dereglare a relaţiilor noastre cu durata şi cu implicaţiile fatalmente inevitabile ale acesteia. Reiau constatarea că avem un cult al noutăţii exorbitant, că ne lăsăm biciuiţi de toate ofertele noutăţii, adesea fără discernământ. Ne lepădăm de tot ce a fost cu un frison al unei aventuri *chique*, precum un sport nou ori un joc de societate inedit. Am refuzat ideea de istorie literară de autor. Respingem cu aceeaşi decizie pripită critica având ca obiectiv producţia literară în mers, critică propriu-zisă, făcând grimase pentru că ar fi „impresionistă", „foiletonistă", pentru că face loc detestabilului „scris frumos", pentru că-şi îngăduie a apela – gest scandalos! – la „metaforă" ş.a.m.d. E la mijloc o pudoare ca-n faţa unei goliciuni trupeşti, o ruşine faţă de actul subiectului care intră în contact cu opera prin emoţie, gust, sensibilitate, termeni, bineînţeles, infamanţi. O pudoare victoriană, de o pedanterie morozâ. Ne e ruşine, în fond, de actul vital al „consumului" textelor literare, ca şi cum ne-ar fi ruşine că mâncăm, că bem apă, că respirăm. Şi ce punem în locul experienţei estetice nemijlocite? O aspiraţie pozitivistă, un schematism scientizant, ce ar consta într-o „metodă" cu impulsuri de acaparare a întregului câmp al exegezei, într-o trufaşă operaţie de „explicare", desigur „ştiinţifică", a operei, de secare a inefabilului, de suprimare a iraţionalului. Să fim sinceri: o asemenea plivire sârguincioasă a criticii de factorii literari, de înstrăinare a ei în raport cu realul lecturii, ascunde o mefienţă chiorâşă faţă de literatura însăşi, o impotenţă, primitivă ori dobândită, nu importă, prin dorinţa de supunere la o anume mentalitate în vogă, a contactului „pe viu" cu aceasta. A se vedea cazul Marino, cel mai izbitor, dar îl putem iarăşi aminti şi pe Noica, mustrându-l pe un tânăr critic de bună calitate, Mircea Scarlat, că îşi pierde timpul scriind „cronicuţe", pe altul că se ocupă de Valéry, înghesuind tot mai mult selecţia sa din domeniul creaţiei până la sufocare, exclamând, fascinat de „ideea" pe cât de absolutizantă pe atât de reducţionistă: „Muzica nu e spirit". Trasă prea mult într-o parte, plapuma ne dezgoleşte pe alta. Critica de acest fel fuge de literatură, privind-o cu condescendenţă,

folosind-o ca un pretext, ca un simplu suport pentru construcţii exterioare ei. Un eseist francez vorbea de o „păsărească de laborator". Nu s-a iscat oare o falie între, să zicem, un Thibaudet şi, să zicem, un Jean Ricardou? Dintre ai noştri, Cioran, N. Steinhardt, Alexandru Paleologu au adnotat cu stupoare această „noutate" acest „jargon" intempestiv, nu doar în limbajul criticii dar şi în cel al filosofiei, tot mai îndepărtat de problemele şi de palpitul fiinţei, tot mai artificios. Un alt conflict al nostru cu durata este dat de apetenţa generaţionistă. Ne separăm cu grijă, ne grupăm cu o poftă de etanşeizare tot mai pronunţată pe generaţii, inspiraţi de o frenezie care ţine seama cu precădere nu de o diferenţă de trăsături ale creaţiei, de un specific al agregării factorilor ideali, ci de criteriul calendaristic. Musai să avem o generaţie! Şaizeciştii poate în ceva mai mică măsură, optzeciştii într-un grad mai avansat au format falange ca şi inexpugnabile mai ales cu concursul unei critici ce a selectat nişte „vârfuri". Astfel cei rămaşi în afara dispozitivului, un Mircea Ivănescu, un Leonid Dimov, un Emil Brumaru nu se puteau măsura cu un Nichita Stănescu, cu un Ioan Alexandru, cu un Ion Gheorghe, cu un Marin Sorescu, cu, nici vorbă, talentul lor, dar nu aşa încât primii să stea la picioarele lor (să *am iertare*: *nu pot crede în „geniul" lui Nichita*). S-au conturat, din exces de zel, şi câteva. semigeneraţii, *şaptezeciştii* şi, la ultima oră, *două miiştii zece*. N-ar fi imposibil să avem câte o generaţie şi la fiecare cinci ani! Să mai insistăm pe protecţionismul acordat unor autori debili, pe tolerarea mediocrilor de către instituţia generaţionistă? Un catalog s-a alcătuit în beneficiul fiecărei bisericuţe de acest fel, cu subînţelesul că echivalează, pentru numele trecute într-însul, cu un certificat de valoare. Dar vreau să închei cu semnalarea încă a unei consecinţe a generaţionismului ce mi se pare cea mai tristă din toate. În anii mei tineri, nu aveam o bucurie mai mare decât de a-mi cunoaşte în carne şi oase înaintaşii întru scris. Şi nu mă refer doar la mărimile de prim ordin, la un Arghezi, la un Blaga, la un Sadoveanu, la un Călinescu, pe care am avut fericirea de a-i privi şi de a-i auzi cuvântând, ci şi la alţii faţă de care nutream aproape aceeaşi evlavie, un fior asemănător al trecutului depozitat în pagina ca şi-n fiinţa lor, care mă emoţionau

enorm. Cel dintâi scriitor cu care am făcut cunoştinţă, în ultima clasă de liceu, a fost Ury Benador, cu prilejul de neuitat al unei festivităţi la Biblioteca din Oradea. I-am căutat apoi cu înfrigurare şi i-am găsit pe Adrian Maniu, pe Alexandru Theodor Stamatiad, pe Virgil Gheorghiu, pe Simion Stolnicu, pe Dimitrie Stelaru ca şi pe Vladimir Streinu sau Şerban Cioculescu şi pe destui alţii. La fel mă umplea de entuziasm gândul că unii oameni de litere cu care m-am întâlnit au stat faţă în faţă cu „monştrii sacri" din veacul al XIX-lea, D.I. Suchianu cu Caragiale, Tudor Vianu şi Victor Eftimiu cu Macedonski, Arghezi cu Eminescu. Nu-mi puteam o clipă închipui că va veni o serie umană în care se va stinge acest sentiment al integrării în trecut ce mă tulbura indicibil. Şi iată că a venit! Întâlnesc tot mai mulţi tineri egotici, anafectivi, automatizaţi care nu privesc nici în dreapta nici în stânga şi cu atât mai puţin înapoi, vădindu-şi virtuozităţile de afirmare cu o răceală tehnică menită a-i propulsa, în linie dreaptă, într-o lume tot mai tehnicizată. Trecutul literar a devenit pentru ei inert aidoma unui zid părăginit ce nu-i preocupă, pe lângă care trec cu aerul că nu-l zăresc. Doar pe ici pe colo se mai găseşte, ca din întâmplare, câte un june înrudit sufleteşte cu ceea ce am fost noi la vârsta lui.

„Idealul criticului n-ar trebui să fie perfecţiunea, ci aproximarea rezonabilă, sugestivă prin expresie, a valorii".

— *Ce are propriu literatura română de azi*? *Ce are deosebit faţă de alte literaturi din Europa*?

— Subiect delicat, poate că oţios. Ce să zic, pe scurt? Cât de specific naţionale, cât de universale sunt plăsmuirile artei? Am toate motivele să consider că un francez îl citeşte pe Tolstoi, un german pe Proust, un sud-american pe Kafka, fără impresia unei incomunicabilităţi cu motivaţie etnică, deşi marilor culturi ale lumii li se pot atribui profiluri în linii generale distinctive: raţionalismul francezilor, metafizica germanilor, misticismul slavilor, contemplativitatea orientalilor etc. Ce-am putea nădăjdui noi, românii? Să fim cunoscuţi peste graniţă nu neapărat printr-o prismă diferenţială (cu *toate că avem o sumă de tradiţii de valabilitate internă*, *a căror cinstire se impune dincolo de sloganele „globalizării"*), ci prin ceea ce

reprezintă, în cele mai bune creaţii indigene (*şi avem destule astfel de creaţii*, *nu mai prejos de cele ale Vestului*), un numitor comun al universalităţii. Să păstrăm simţul proporţiilor. Nu am fi realişti dacă am socoti că am putea impune (*decât poate în vederile hipertrofiante ale protocroniştilor*) un ditamai „specific naţional" comparabil cu cel al popoarelor „mari", al grupurilor de popoare. Nu ne ironiza Cioran, presupunând un specific paraguayan al existenţei? Şi totuşi nu avem un ce neaoş? Ceva care ne caracterizează numai şi numai pe noi? Cred că o asemenea imanenţă rezidă mai mult în limbaj. Într-o pastă a conexiunilor limbajului, intraductibilă, intransmisibilă în alte idiomuri în întreg spectrul său de nuanţe, de subtile savori: Creangă, Caragiale, într-un fel Eminescu, mai cu seamă Arghezi. Cum să-l traduci pe Arghezi reducându-l la noţiuni, despuindu-l de veşmântul de abur al zicerii sale geniale? Cum să-i păstrezi fineţurile pentru cineva care nu ne cunoaşte bine limba? Îmi spunea Blaga, apreciindu-l în acea clipă din toată inima: „Arghezi e cel mai mare creator al limbii române". Se înşela oare? Dar, mă puteţi întreba, „spaţiul mioritic"? Nu e acesta un tărâm naţional ireductibil, un *brand* suprem al naţiei româneşti? Punând creatorului său o asemenea chestiune, acesta mi-a răspuns: „Spaţiul mioritic nu e numai al nostru, îl au în bună parte şi câteva popoare vecine".

— *Vă rog să numiţi sau chiar să detaliaţi o „nedreptate critică" săvârşită de criticul Grigurcu*…! *Ar fi interesant de numit – sau chiar de detaliat – un pariu critic pierdut de către criticul Grigurcu*. *Au existat asemenea excesivităţi*?

— Nu mă cred nici pe departe infailibil. Criticul nu mânuieşte o balanţă similară cu a Justiţiei celei legate la ochi, supus fiind trăsăturilor subiectului său, prezumţiilor, impulsurilor, umorilor cu care acesta se transpune, orice s-ar zice, în scrisul său. Idealul criticului n-ar trebui să fie „perfecţiunea" (*dogma comunismului pretindea a urmări nu mai puţin decât „perfecţiunea"*!), ci aproximarea rezonabilă, sugestivă prin expresie, a valorii. Nu o himeră, ci o ofertă care poate fi acceptată ori respinsă. Care se poate valida în timp ori poate cădea în derizoriu. Astfel privind lucrurile, voi fi săvârşit şi eu, creatură

imperfectă, „nedreptăţi” fără voie.

— *Suportaţi o întrebare „de terasă de la Uniunea Scriitorilor”? Şi asta ar suna cam aşa*: *De ce nu avem un premiu Nobel în literatura română? înseamnă, cu adevărat, premiul Nobel o probă de maturitate a unei literaturi? Mai avem şanse să îl luăm de acum înainte, când identităţile naţionale par că se pierd într-o identitate unică, europeană?*

— Am mai spus: entităţile etnice ale continentului nostru sunt încă departe de a se topi într-o entitate omogenă, ideal europeană. Dacă secolul al XIX-lea a fost botezat „secolul naţionalităţilor”, un „moment al naţionalităţilor” poate fi cu siguranţă stabilit la sfârşitul secolului al XX-lea, marcat de prăbuşirea zgomotoasă a regimurilor comuniste. Din lanţurile totalitarismului roşu s-au eliberat nu numai indivizii ci şi etniile, de la Marea Baltică şi de la Marea Adriatică până în Caucaz. Cât priveşte premiul Nobel, avem a face cu o tentaţie puerilă. Ca orice premiu, de altminteri, în materie de producţie spirituală, atunci când am depăşit adolescenţa şi prima tinereţe, cu strădaniile lor de studiu ce se pretează la o asemenea satisfacţie. De ce tocmai Nobelul? E suficient să-i rememorăm pe marii scriitori ai lumii care nu s-au „înnobelat”, comparativ cu destui alţii, de talie modestă, laureaţi ai râvnitei distincţii suedeze. Cu ce interes să ne dorim premiul Nobel dacă nu l-au dobândit Tolstoi, Proust, Joyce, Kafka, Valéry, Borges, Rilke, Pessoa, Kavafis, Ungaretti, Esenin? S-ar înălţa realmente naţia română, în propriii săi ochi şi-n ochii străinilor, dacă am avea un Nobel, altul decât cel care, cu benevolenţă doar cel mult pe jumătate, are o acoperire românească, acordat Hertei Müller? Mă îndoiesc că în baza unui act premial, fie el şi Nobelul. Poate că cel mai îndreptăţit să-l primească a fost, în atât de dureroşii ani ’50, Blaga, a cărui candidatură, deşi mi-a fost confirmată de autorul Laudei somnului, apare azi incertă. I-a fost preferat atunci Juan Ramón Jimenez. Dintre ai noştri au mai ţintit Nobelul, din câte ştiu, Eugen Jebeleanu şi Geo Bogza, cavalerii „schimbării la faţă”, după mica liberalizare din 1965. La fel, Marin Sorescu…

— *Ce sfaturi aţi da unui tânăr care bate, fie cu sfială, fie cu tupeu, la porţile literaturii? Care sunt capcanele care-l încearcă pe tânărul*

confrate de azi?

— Nu-mi place să dau sfaturi. Prefer să înfăţişez câteva constatări. Proba vocaţiei literare o dă capacitatea tânărului condeier de a se bizui pe propriile-i puteri, de-a merge pe drumul ales chiar dacă e prevăzut cu obstacole, fără a se lăsa proptit de cei pe care îi consideră mai „puternici" ori mai utili în „carieră". De-a nu se lăsa nici flatat de laude nici doborât de neînţelegerea ori reaua voinţă care nu absentează în cazul unei înzestrări autentice. Capcanele în care ar putea să cadă? Sunt destule. Una ar fi moda, atracţia către acea uniformă sufletească ce nu se potriveşte tuturor, acel machiaj ce riscă a-i falsifica fizionomia. Părelnic un *passe-partout*, adoptarea modei literare, iute perisabilă prin definiţie, divulgă o slăbiciune, un organism psihic nevertebrat. Lansată de un autor sau de o grupare restrânsă, moda se întâmplă să producă o mulţime de victime. Unele se pot dezmetici, altele nu. O altă capcană ce-l pândeşte pe tânărul confrate, în legătură cu cea mai sus indicată: afilierea la generaţie. Insist: formula generaţionistă induce nu doar un epigonism lipsit de şanse, ci şi un comportament de asistat, năravul de a-ţi închipui că dispozitivul cu pricina îţi poate asigura izbânda prin simplul fapt că te-ai înscris în rândul membrilor săi. Or, generaţia e autofagă. Numai câţiva aleşi scapă de lăcomia ei devoratoare. În ce mă priveşte, am ocolit mereu integrarea în generaţie, făcând o figură de „disident". Mărturisesc că nu mi-a fost tocmai uşor. Am căpătat însă un sentiment al libertăţii ce mi-a îngăduit să am o privire mai largă asupra scriitorilor din preajmă, o anume detaşare temporală cred că favorabilă comentării lor. Iar poezia mea, bună-rea cum o fi, nu prea seamănă cu ceea ce avea trecere pe piaţa literară nici în 1960, nici în 1980, nici în 2000.

— *Spre ce se îndreaptă poezia română de azi*? *Puteţi creiona câteva direcţii*, *câteva modalităţi lirice*? *Va mai conta cititorul în ecuaţia poet-text poetic*?

— Daţi-mi voie să răspund triadei dvs. interogative în sens invers. Cum să nu mai aibă însemnătate, o însemnătate capitală, cititorul, acel „semen", „frate" al poetului, *alter ego* al său până-n pânzele albe? Ne-am putea imagina un spectacol fără niciun spectator?

Un concert ce nu se adresează niciunui ascultător? „Creându-se pe sine", într-o accepţie, să zicem, barthesiană, textul nu răspunde mai puţin unui comandament ontologic. E o plăsmuire a unei fiinţe ce se adresează altei fiinţe, oricât de distilate, de alambicate ar fi mesajele acesteia, oricât de răsucite ar fi traseele pe care se transmite, oricât de îndepărtat ar părea receptorul, fie şi în felul unei *bouteille a mer*. E o incontestabilă certificare a unei trăiri. Esteticul are un miez ontologic. Direcţiile, modalităţile poeziei noastre actuale? Aceasta e pusă frecvent sub semnul aşa numitului postmodernism, concept labil la extrem, comportând o diversitate de sensuri stârnitoare de controverse, pe care, pe bună dreptate, cineva l-a asemuit cu *norul lui Polonius*. Nici răstimpul, nici substanţa nu-i sunt precizate cât de cât armonios. Să înceapă acest postmodernism îndată după 1970, după cum nu ezită a ne propune Arnold Toynbee, sau după al doilea război mondial? Să aibă în vedere arta, disciplinele umaniste sau întreaga civilizaţie a epocii în curs, întrupând un nou *Zeitgest*, cum crede Jean-François Lyotard? Optăm pentru o înţelegere a postmodernismului ca un câmp de manifestare a modernismului copt, ca un fel de clasicism al său. O caracteristică definitorie a modernismului ajuns la acest stadiu o constituie recursul la toate procedeele sale omologate până acum, într-un soi de aliniere bidimensională, de simultaneitate. Timpul se comprimă în această perioadă a actualizării reţetelor creatoare. Rezultă utilizarea, în producţia lirică, a unor forme ce ar fi putut părea divergente, alăturate într-un multicolor evantai al convieţuirii. Feeria imaginarului întipărit în cuvântul mustos, arghezian (Leonid Dimov) se întâlneşte cu partitura dezabuzat eterată (Dan Laurenţiu), fantazarea abstractizantă (Nichita Stănescu) face casă bună cu expresionismul grefat pe un trunchi rural (Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituţ), tradiţionalismul (Ion Horea) se învecinează cu ermetismul barbian (Mircea Ciobanu), neoavangardismul unor două miişti (Marius Ianuş) se află în compania unor şlefuitori ai versului clasicizant (Tudor George, Romulus Vulpescu), beatitudinea angelică (Constanţa Buzea) se alătură dezolării negre ca smoala, inconformismului rebel în absolut (Ion

Caraion, Adrian A lui Gheorghe, Aurel Pantea), „microrealismul" ambianţei domestice moderne (Constantin Abăluţă) ia contact cu ecoul bocetelor şi ritualurilor imemoriale (Cezar Ivănescu, Liviu Ioan Stoiciu), celebrarea religioasă (Paul Aretzu, Adrian Popescu) nu exclude răsfăţul întru pornografie (reciclatul Emil Brumaru, o seamă de poeţi tineri). Până şi poezia „de concepţie", jocul noţional-reflexiv al versului, rău văzut de criticii din şcoala lovinesciană, revine într-un nou context vizionar, sub pana lui

Ştefan Aug. Doinaş sau a Anei Blandiana. Să observăm că, oricât de eclectică în tabloul său general, creaţia lirică actuală avantajează în decurgerea sa anumite înfăţişări. Acum de pildă, în primul deceniu al noului veac, iese la suprafaţă o formulă a prozaismului fantast, obţinut prin aglutinarea unor detalii disparate, puse sub lupă, tratate cu minuţiozitate, cărora li se infuzează o sensibilitate discontinuă, placată pe micul absurd (*modelul dominant e o lirică anglo-saxonă*, *de felul unor Peter Ackroyd sau Andrei Codrescu*). Care ar fi viitorul poeziei? Chestiune mult tulburătoare la care, dată fiind mişcarea browniană a particulelor ei, agitate într-un mediu ce ar putea sugera un final de ciclu, la care asistăm, nu poate a nu ne duce gândul la prognoza hegeliană asupra sfârşitului artei. Un sfârşit al civilizaţiilor incluzând şi pe cel al artei. Dar. e cu putinţă aşa ceva? Ne-am putea împăca oare cu o asemenea apocaliptică predicţie? „Se sparie şi litera şi gândul", cum sună un vers al lui Arghezi. Dacă formula artei este engramată în structura distinctivă a speţei umane, dacă omul e o făptură creatoare, *simili Dei*, ne-ar fi cu neputinţă a concepe apropiata sa denaturare, demisia sa de la ceea ce îi revelează esenţa. Pornind, dincolo de teoriile dizolvante, de la icoana omenescului, aşa cum s-a conturat din zorii istoriei (cu *anticipări încă în preistorie*), am fi înclinaţi spre încredere. O încredere în renaşterea poeziei, precum a mitologicei păsări din propria-i cenuşă, încă păstrând căldura trăirilor noastre crepusculare.

— *Sunteţi un artizan al reflecţiei*, *care are în miezul ei duhul metaforei*. *Fiecare clipă pare să aibă*, *în viziunea lui Gheorghe Grigurcu*, *o concluzie bine definită*. *Din această perspectivă*, *a reflecţiei*, *puteţi avansa un* (*să zicem arbitrar*!) *decalog al poeziei*? *Şi*, *de asemenea*, *un*

decalog (*tot arbitrar*, *evident*!) *al criticii*?

— Reflecţia şi metafora nu se exclud decât în planul unui raţionalism scolastic, opac, a cărui practică ne împinge a ne raporta la un afon care s-ar ocupa de muzică, la un ins cu o gravă defecţiune de vedere care ar expertiza pictura. Pornirea împotriva „scrisului frumos" în zona comentariului consacrat literaturii nu e decât o dovadă a unei insuficienţe încinse de vanitate. Din păcate, nu vă pot satisface pe loc dorinţa de a compune cele două decaloguri, unul având ca obiect poezia, altul având ca obiect critica. Frumos, dar. greu! Nu mă simt în stare în ceasul de faţă, nici măcar de unul singur. Decalogul are un model sacru, veterotestamentar, şi orice încercare a noastră de a-l îngâna reclamă reculegere. Momente propice. Aşa încât, aşteptându-le, am risca să nu putem încheia curând dialogul de faţă.

(*Revista „Conta"*, *nr. 3, 2010*)

Cezar Ivănescu

„Ca poet român îi datorez lui Eminescu totul, aşa cum le datorez părinţilor mei această particulară încarnare…"

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Cezar Ivănescu*, *între cuvintele rostite la premierea dumitale*, *pe 15 ianuarie*, *la Botoşani*, *cu Marele Premiu Naţional de Poezie „Mihai Eminescu"*, *s-a spus că sunteţi cel mai eminescian poet contemporan*. *Cum apreciaţi această sintagmă*? *Cât datoraţi*, *ca poet român*, *lui Eminescu*?

Cezar Ivănescu: – În discursul domniei sale, dl. Laurenţiu Ulici, într-un moment de reală inspiraţie, a afirmat despre mine că sunt singurul poet român care a preluat toate obsesiile eminesciene (discursul integral este publicat în revista *Convorbiri literare*, numărul din martie de anul acesta). Sintagma are un sens meliorativ şi califică la modul absolut orice creaţie românească. Eu însumi, cu ani în urmă, într-un articol publicat în revista *România literară*, spuneam că orice creaţie spirituală românească încadrabilă în registrul grav, sublim, poartă fatal pecetea eminescianismului, de la *Memorialele* lui Pârvan, până la proza fantastică a lui Mircea Eliade, de la vehemenţa lui Iorga şi patriarhalismul lui Sadoveanu, până la poezia lui Lucian Blaga şi Mihai Ursachi. Sintagma aşadar e profund onorantă şi, pentru mine, în

mod special, are o savoare amniotică, îmi legitimează fiinţa şi îmi justifică existenţa.

Ca poet român îi datorez lui Eminescu totul, aşa cum le datorez părinţilor mei această particulară încarnare: rămân, până la moarte, fiul mamei pe care o invoc, moartă, să-mi răspundă şi acum, cum de a avut inima să mă expulzeze din pântecele ei cald în această lume de jigodii? Sunt născut prin cezariană, de aceea port numele pe care-l port.

De fiecare dată când mă reapropii de Eminescu, mă îmbolnăvesc, *in concreto*, şi mă posedă parcă duhul întunecat şi răzbunător al tuturor inocenţilor martirizaţi ai neamului meu, ca un *egregor*: asta mi se întâmplă de câte ori mai descopăr vreo mărturie autentică despre calvarul îndurat de Eminescu… Apoi reîncep să citesc *opera magnifică*… Un autor de mărimea lui Eminescu se parcurge exact cum a-i parcurge un mare templu iniţiatic indian (Barabudur): îl străbaţi o dată la toate nivelurile până atingi „pământul pur" şi apoi te opreşti îndelung la fiecare scenă, la fiecare detaliu şi în fiecare regăseşti amploarea şi viziunea ansamblului… De aceea a insistat atât de mult Noica să se publice integral *caietele eminesciene* şi, cum m-a încredinţat dl. Ministru, Ion Caramitru, anul acesta vom vedea realizat visul lui Noica… Am spus-o şi în 1989, o spun şi acum: la zece ani, o dată, simt nevoia să-l recitesc pe Eminescu integral şi fiecare nouă lectură este o aventură uimitoare; îl recitesc pe Eminescu surprins de fiecare dată, cu senzaţia descoperirii unui autor total necunoscut.

— *Aţi readus în actualitate, cu succes, forme ale poeziei trubadureşti, s-a zis chiar că aţi reinventat lirismul. Credeţi că trubadurii mai pot fi luaţi în serios în acest veac schimonosit*?

— După proletcultism, poeţi ca Sorescu, Alexandru, Gheorghe şi chiar Nichita Stănescu într-o bună măsură, au simţit nevoia să zburde surprinşi ei înşişi de câtă libertate expresivă li se oferea: numai că „fachirismul" verbal, trucurile redescoperite au coborât poezia foarte mult astăzi, cu excepţia lui Nichita Stănescu, ei fiind practic nişte poeţi ilizibili, penibili şi plicticoşi la maximum. Lirismul nu se reinventează decât după o descindere în trecutul unei arte: lirismul marilor italieni

din acest veac, Ungaretti, Montale, Quasimodo, Saba e întemeiat pe redescoperirea liricilor antici, greci şi latini, de la ei au reînvăţat italienii rostirea lapidară, esenţială… Am refăcut şi eu acest drum şi mai întâi, primul meu volum, Rod, ca şi Baadul, o probează, am apărut ca un poet român modern în continuitatea şcolii italiene şi franceze de poezie modernă: practic, Baadul (se va vedea mai bine când îl voi republica integral: 2500 de pagini) a însemnat pentru mine epuizarea experienţei moderne. Apoi, cea de a doua parte a operei mele poetice, poezia în vers clasic, a constituit cel de-al doilea demers al meu vizând recuperarea poeziei tradiţionale de la Sama-Veda, la trubaduri. Întrebarea dumitale preia un fals acreditat de leneşa noastră critică literară care a refuzat să remarce structura binară a operei şi s-a mărginit să dilate până la hilar această singură filiaţie trubadurescă.

Trubadurii sunt un capăt de drum, cu ei se încheie calea regală a poeziei tradiţionale, artă sincretică constituită din alianţa muzicii şi poeziei, şi aşa văzând lucrurile, în acest veac schimonosit care, oricum, e pe sfârşite, trubadurii trebuie luaţi în serios ca formă de poezie perenă. Noi, modernii, nu ştim dacă vom fi luaţi vreodată în serios. Eminescu a probat existenţa unor forme de poezie perenă adaptând în limba română strofa safică în Oda în metru antic, şi la ce i-a folosit? Academicienii cretinologi vor glosa în continuare pe marginea aceloraşi inepţii vechi de sute de ani…

— *Sunteţi*, *între poeţii vremii noastre*, *un caz*: *apreciat şi de critica literară dar şi de public*. *Pentru cine scrie Cezar Ivănescu*? *Mai credeţi în existenţa cititorului de poezie*?

— Pot spune ca şi dumneata că am fost apreciat şi de critica literară şi de public pentru onestitatea mea… Am scris şi scriu cu o adresă precisă: pentru o femeie pe care o iubesc, pentru un prieten din depărtare pentru care poemul e o frântură din dialogul nostru infinit, pentru discipolii mei vii sau morţi cu care dialoghez în continuare, pentru maeştrii mei morţi cu toţii, de la Buddha şi Milarepa la Domnul nostru Iisus Hristos şi Eminescu, în sfârşit, pentru semenii mei care suferă de foame, de sete, de frig şi de ura altor semeni ai lor… Da, mai cred în existenţa cititorului de poezie şi de asemenea în existenţa

ascultătorului de poezie, la toate spectacolele mele, ascultătorii mei intră în transă odată cu mine… Dacă nu aş crede, nu aş mai scrie…

— *Credeţi în împărţirea pe generaţii a poeziei române actuale*? *Cărei generaţii aparţineţi de fapt*?

— Nu cred în această prostie didactică, operaţională, inventată pentru uzul minţilor debile (universitari, critici literari, academicieni, soldaţi, popor, curve) incapabile să priceapă unicitatea. Prin magicul *prezent continuu* care e literatura, cred că sunt dintr-o generaţie cu Sapho, Arhilocos, Pindar, Lucian Vasiliu şi Constantin Virgil Bănescu… Fac parte din generaţia 2000: moralitatea unui adevărat artist se probează prin această prezenţă; chiar dacă am o operă în spatele meu, ea pentru mine nu mai există, sunt total lipsit de narcisisme auctoriale, mă citesc sau recitesc numai obligat de vreo urgenţă editorială, mă consider un poet înaintea debutului şi sunt gata să accept orice provocare: în această privinţă sunt întru totul de acord cu Arghezi.

— *Sunt mai multe poeme de-ale lui Cezar Ivănescu care circulă „libere”, au intrat în folclor, se cântă sau se recită. E de ajuns să pomenim „Amintirea paradisului” sau „M-a prins dorul de Moldova”… Cum apreciaţi acest lucru, vă intrigă sau vă încântă…*?

— Aşa cum am mai spus-o, numai poetaştrii de două parale sunt mândri de „cărţile lor”, adesea simple furăciuni calificate (cazul Cărtărescu!). Eminescu nu şi-a strâns poemele într-o carte, Arghezi a debutat la 47 de ani. Orice poet adevărat ştie că marea poezie scrisă de el nu mai are nevoie de bietul lui nume ca un inel prins la piciorul unei păsări călătoare. Reintrarea în folclor a poeziei mele mă încântă, pentru că un idiom poetic trebuie să se topească în limbajul comun. Ceea ce mă intrigă este altceva, şi anume apariţia unor inşi care-mi „pun poemele pe muzică” fără acceptul meu, fără să respecte în niciun fel legea drepturilor de autor, şi pe deasupra îmi mai şi pocesc versurile. Cu acest gen de „folclorizare” nu sunt de acord şi-i voi acţiona în justiţie, prin Fondul Literar, deocamdată pe Tudor Gheorghe, Nicu Alifantis, Mircea Rusu, Adrian Ivaniţchi, ei vor forma primul lot… Fenomenul, oricum, ia proporţii din moment ce până şi dumneata, dragă Adrian A lui Gheorghe, scrii „M-a prins dorul de

Moldova”… titlul exact al poemului este *Doina. Dorul de Moldova*…

— *În două cărţi recente, „Pentru Marin Preda” şi „Timpul asasinilor”, păreţi a intra în război cu toată lumea, readucând în atenţie evenimente considerate clasate, momente de istorie literară care îi pot face pe mulţi să roşească. Sau măcar să roşească…! Este Cezar Ivănescu un spirit justiţiar? Cât de mare e neputinţa unui spirit justiţiar în aceste vremuri imorale?*

— Cât de mare? E absolută, ca să mă exprim astfel…

— *Într-un poem mai vechi ziceţi: „Zilnic iau şi beau otravă, / zilnic beau otrava lor, / mă omoară, ştiu, dar cu zăbavă, / doamnelor şi domnilor!”. Cine vă mai omoară domnule Cezar Ivănescu? Cine mai sunt astăzi „asasinii” dumneavoastră?*

— Dacă ar fi să-i nominalizez, lista ar începe cu distinsul domn Al. Paleologu, cel care i-a disuadat pe junii ieşeni revoltaţi să încerce să vină la Bucureşti când, în 5 ianuarie 1990 am declarat greva foamei, ar continua cu Mircea Dinescu, primul individ din viaţa mea care m-a dat afar’ dintr-o slujbă în ţara asta: îi amintesc acestui ins profund imoral că, în 1977, a protestat alături de toţi ceilalţi colegi ai mei de redacţie de la revista „Luceafărul” când Mihai Ungheanu şi Nicolae Dragoş au vrut să mă dea afară din redacţie – din 1977, până în 1990 a parcurs şi el un lung drum al alienării şi al abjecţiei… Ar urma la rând cei 30 de mineri care ne-au stâlcit în bătaie, pe mine şi pe mai tinerii mei colegi, în centrul ţigănitului Bucureşti… Cei 30 de mineri „anonimi” se numesc Ion Iliescu, Petre Roman şi tot guvernul României din iunie 1990… Ca să închei această listă mai repede, mai adaug atât: … de la cincisprezece ani, când am fugit prima oară din casa părinţilor mei şi m-am angajat pavagiu, şi până azi, am fost şomer doar între 1971 (toamna) şi 1974 (toamna spre iarnă), dar asta e de înţeles fiindcă mi-am dat demisia nesilit de nimeni în semn de protest la „revoluţia culturală „a lui Ceauşescu… Ce vremuri! După decembrie 1989, am contabilizat zece ani de şomaj… Urmarea? Pe aceşti călăriţi de Diavol nu-i voi ierta niciodată, ei sunt adevăraţii copii de suflet ai lui Ceauşescu, drept care le şi închin acest omagiu:

Urmaşilor mei ceauşeşti

Las vouă moştenire.
Creşterea jalei româneşti
Şi-a patriei belire…!

Nu am reuşit să fiu original, după cum observ, dar cine mai poate fi original, în limba română, în registru encomiastic?

— *Din cele două cărţi amintite mai sus reiese că sunteţi de o maximă intransigenţă, mai ales cu colegii de breaslă şi de generaţie. Cui acordaţi, totuşi, iertare? De ce cu unele nume, recunoscute, drept „colaboraţioniste", faceţi mici (sau mari?) concesii?*

— Dragă Adrian A lui Gheorghe, cei care, în opinia mea, au comis faţă de mine un păcat iremediabil, sunt citaţi mai sus… Pe toţi ceilalţi i-am iertat de mult… În ceea ce priveşte concesiile mari sau mici pe care le-aş face cu unele nume „colaboraţioniste", cred că eşti într-o mare eroare… Spre deosebire de domnia-ta care eşti UFD-ist, eu nu am fost niciodată membru al vreunui partid politic şi, ca atare, nu am judecat oamenii oamenii sub incidenţa politicului şi, mai ales, nu i-am etichetat; cu unele nume „colaboraţioniste" m-am purtat cumplit de dur când a fost cazul şi mi-am exprimat liber opinia despre cei 23 de milioane de concetăţeni, de la Ceauşescu, pân' la Păunescu… După Revoluţie, ei nu au mai însemnat nimic, adevărata primejdie venea dinspre noii impostori, de la securistul Mircea Dinescu (pe care îl pupaţi cu toţii, unde?, asta nu mai pot să ştiu!), până la răposatul securist Mircea Zaciu… de la distinsa doamnă turnătoare Georgeta Dimisianu, la distinsul domn turnător Şt. Aug. Doinaş… Restul, sunt legiune… Eu, personal, pe vremuri, m-am certat cu tovarăşa Suzana Gâdea şi cu tovarăşul Mihai Dulea chiar în birourile lor… Din 1989, până în 2000, nici măcar nu am mai trecut pe la Ministerul Culturii, iar la Uniunea Scriitorilor am revenit chemat de Laurenţiu Ulici după ce, în 1993 am primit primul premiu literar acordat de Uniunea Scriitorilor… Eu nu fac concesii, dragă Adrian, eu judec şi cântăresc cinstit oamenii: dintre Nicolae Dan Fruntelată, fiu de învăţător, membru P.C.R. şi membru al C.C. al P.C.R. care în calitatea sa de redactor-şef al revistei „Luceafărul" l-a tolerat 5 ani de zile pe trântorul Mircea Dinescu, student la „Ştefan Gheorghiu", şi i-a dat salariu fără

să-i taie o zi de muncă (să nu mai pomenesc de faptul că se revolta când era tăiat de la prima de sfârşit de an) – şi Mircea Dinescu, băiatul din Slobozia, care a reuşit să termine liceul numai prin presiunile exercitate de Mihai Ungheanu şi Ana Blandiana (cinste lor, oameni buni la suflet) asupra profesorilor din Slobozia, care a fost, pe rând, dădacă în casa lui Fănuş Neagu şi Nicolae Dragoş (să-ţi povestesc şi cum îl terorizau pe evreul Wexler, Dinescu şi cu toată banda lui Fănuş, la Mogoşoaia?) apoi, simultan, student la Facultatea de partid „Ştefan Gheorghiu" şi redactor la revista „Luceafărul" şi care a devenit disident pentru că nu a reuşit să ajungă „şef comunist", şi care, după revoluţie, a fost de acord să preiau eu conducerea revistei „Luceafărul" cu condiţia de a-i da afară pe Fruntelată şi Ungheanu, ei bine, dintre cei doi, eu îl aleg pe Fruntelată, pentru că, în opinia mea, trebuie să pedepseşti, nu să ucizi… După ce am scris cele mai îngrozitoare lucruri despre Adrian Păunescu, în 1990, a venit la mine acasă poetul Aurelian Titu Dumitrescu şi mi-a spus că Cezar Baltag, pe atunci redactor şef al „Vieţii româneşti", a declarat vehement în redacţie că Adrian Păunescu ar trebui omorât. Cutremurat de vestea minunată, i-am declarat lui Aurelian că mă voi împăca, deşi nu-mi cade bine, cu Păunescu pentru că eu „nu am dorit moartea păcătosului, ci îndreptarea lui…". Să nu-ţi mai spun că şi cretinul Păunescu zvonea (mi-a şoptit o viorea, Leonida Lari) cum că eu aş fi instigat oamenii să-l omoare… Să afle acum şi tovarăşul Păunescu (aşa-i zicea Hajdu Gozo) la Palataul „Elisabeta", în 1993, când bunicul Păunescu împlinea frumoasa vârstă de 50 de ani… Asta-i România, la noi, şi victima şi călăul sunt deopotrivă exerecabili… Aşa-i că poveştile astea au şi ele farmecul lor…? Mari concesii am început să fac abia acum, nu le-am finalizat încă, dar sunt dispus să fac aceste mari concesii, pentru că de fapt, relaţiile mele profunde se reduc la câteva persoane, câteva din ţară, câteva din străinătate, apoi un restrâns număr de artişti care-mi ştiu demult adevărata faţă: pentru ceilalţi, numai indiferenţă… faţa mea priveşte de acum către o Sfântă Faţă!

— *Tema centrală a poemelor dumneavoastră este, indiscutabil, moartea. Chiar dacă e vorba de dragoste, de dor, de plecare sau de*

spaţiul sacru care ne ţine, ceea ce animă cuvintele e acel sentiment al morţii (moartea însăşi) care ne pândeşte din colţul cel mai apropiat… Ce este moartea domnule Cezar Ivănescu? Sau cine este ea?

— E adevărat că, pentru mine, sentimentul morţii e dominant, pentru că moartea mamei mele a fost primul eveniment zguduitor pe care l-am trăit, m-a marcat şi mi-a relevat transparenţa, calea de acces către abisalul fiinţei, Moartea a fost singura care „mi-a dezlegat limba"… mai târziu însă, pe nesimţite, Moartea şi-a dezbrăcat straiele cernite şi mi s-a arătat în toată splendoarea goliciunii ei de tânără femeie, de vas sacru turnând în el ichor divin şi l-am băut şi el pe mine m-a băut şi locul morţii l-a luat iubirea: Symposion, poemul care-mi rezumă 20 de ani de meditaţie dinspre creştinism spre buddhism, este un poem de dragoste, iar Sutrele muţeniei, la o nouă ediţie, mai amplă, vor dovedi că cele două teme centrale sunt Dumnezeu şi iubirea… Moartea a fost, pentru mine, Inspiratoarea şi va rămâne Marea Intercesoare, te conduce până la pragul celeilalte lumi ca Moarte, şi odată pragul trecut, se preschimbă în Mireasă…

— *Mulţi dintre scriitorii generaţiei dumneavoastră au vrut să împace capra comunismului cu varza conştiinţei scriind cu „ambele mâini", făcând compromisuri dureroase. Cum caracterizaţi aceste porniri ambigue ale scriitorului român? Vă reproşaţi ceva din „acea" perioadă, domnule Cezar Ivănescu?*

— Numai dacă acceptăm, *grosso modo*, să definim generaţia mea drept „generaţia Labiş", care generaţie, în concepţia mea vă înglobează şi pe voi, optzeciştii, atunci sunt de acord, da, mulţi au fost duplicitari şi în capul listei e chiar Labiş, a cărui voce a avut un ambitus impresionant, de la notele cele mai joase, până la cele mai înalte, colegii din imediata apropiere a lui Labiş s-au exersat mai ales în notele joase, de la Al. Andriţoiu şi Gheorghe Tomozei, până la Ion Gheorghe şi Titus Popovici, următorii, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Mrin Sorescu au rămas duplicitari mai ales la debut şi apoi au atacat şi notele cele mai înalte, restul, Leonid Dimov, Mihai Ursachi, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Cristian Simionescu… au scris opere unitare, fără să facă niciun compromis. Pornirile duplicitare nu

sunt specifice scriitorului român. Dacă e să-mi reproşez ceva din „acea" perioadă, îmi reproşez numai faptul că mi-am riscat viaţa pentru nişte idioţi care nu preţuiau nimic, şi astfel, mi-am primejduit familia şi i-am nefericit pe cei dragi din jurul meu, „... par delicatesse / J'ai pierdu ma vie".

— *Se zice că o carte are trei duşmani*: *focul*, *apa şi propriul conţinut*. *În acest sens credeţi că reevaluarea literaturii române din patru decenii de comunism trebuie lăsată doar pe seama timpului şi pe uitare*? *Cine ar trebui să dea semnalul reevaluării*?

— Decât „dreptate" à la Eugen Simion care l-a scos din manual pe Labiş şi l-a introdus pe Petru Dumitriu, mai bine lăsăm timpul să lucreze...

— *La Concursul naţional de poezie „Aurel Dumitraşcu" de la Piatra Neamţ, ediţia 1999, am premiat un foarte tânăr poet din Târgovişte, Constantin-Virgil Bănescu care pare a fi un epigon al dumneavoastră. Şi-a însuşit bine maniera, are talent. Vă stimulaţi epigonii*? *Care e şansa epigonilor în literatură*?

— La români, epigonii sunt mai respectaţi decât maeştrii... Dar Constantin – Virgil Bănescu nu este un epigon al meu. Când l-am descoperit, la Târgovişte, acum doi ani aproape, era mai degrabă un epigon stănesciano-sorescian, dovadă că l-am şi obligat să poarte cu mine un dialog şi să-mi aducă argumente sau citate în apărarea celor doi care, după părerea mea, sunt o primejdie, mai ales pentru tineri... Mi-a plăcut poezia lui pentru un soi de stănescianism mai viril, mai articulat. După un nefericit concurs literar care a avut loc la Târgovişte, în toamna trecută, când un pedofil nenorocit, Gh. Izbăşescu, care se crede şi poet a făcut tot posibilul pentru ca Bobiţă să nu ia premiul întâi, i-am spus tânărului târgovişteanu să nu mai participe la concursuri, să-şi facă o carte şi să căutăm un editor. Persuadat de dl. Liviu Ioan Stoiciu a depus totuşi un volum la concursul naţional de poezie „Aurel Dumitraşcu" din toamna anului trecut ieşind câştigător ex aequo cu un tânăr poet din Cluj Napoca. În manuscrisul depus la concurs se afla şi un ciclu de poeme clasice care ţi-a probat epigonismul. Mie mi-ai povestit despre aceste poeme „infamante" la

Botoşani şi, cu primul prilej, chiar în casă la Lucian Vasiliu l-am pus să ne recite câteva… După ce ne-a recitat două-trei poeme, verdictul a sunat ca o ghilotină: „Încetezi cu treaba asta!”. Nu-mi încurajez epigonii, numai că epigonii în general nu au nevoie de încurajări…

— *Vă rog frumos, în încheiere, să daţi un răspuns la o întrebare pe care nu v-o pun…*

— Fraza dumitale pare a fi un enunţ *zen*. Iată răspunsul: Ha!

20 – 25 martie, 2000 / Bucureşti – Iaşi

(*Revista „Antiteze”, nr. 3 – 4, 2000*)

O notă târzie despre Don Cezar

„DACĂ DUMNEZEU AR SCRIE POEZIE…”

Despre Cezar Ivănescu nu poţi să scrii oricum. Adică neimplicat, adică de circumstanţă. Dacă o faci rişti să-l vezi pe don Cezar ieşind de după colţul bibliotecii, tuşind semnificativ, întorcându-şi ochiul ciclopic spre tine, răsucindu-ţi-l în frunte, după care să-l auzi rostind o replică amar-ironică, aşa cum amendá lipsa de participare afectivă a oricărui individ din preajma sa. Era dificil de suportat. Avea toane. Iar oamenii cu toane ajung fie (mici) Napoleoni, fie se pierd în incoerenţa propriilor universuri pline de intersecţii. Cezar Ivănescu s-a comportat, însă, mai tot timpul, napoleonian! În jurul lui roia, încă de pe vremea „Luceafărului”, adică de la începutul anilor ’80, o şleahtă de închipuiţi, de troglodiţi, de mediocrităţi, ca un fel de locotenenţă, care învăţase cântatul în strună până la a prinde sunetele cele mai subtile. La Iaşi, acolo unde s-a mutat don Cezar după 1990, meteahna a rămas aceeaşi, doar mediocrităţile s-au mai rânduit. Iar don Cezar se lăsa purtat pe norişorul de osanale, sicofanţii îşi lustruiau imaginea încordându-şi muşchii biografiilor proprii cu anecdote din preajma unui poet cu destin sigur. Era influenţabil. Mediocrii din jur se răfuiau cu lumea literară autentică asmuţindu-l pe don Cezar împotriva unuia sau a altuia. Eu însumi am avut dispute fără niciun temei cu don Cezar din cauza croncăniturilor unuia (sau altuia!) dintre sicofanţii din preajmă. Dacă e să-l judeci pentru această stare de influenţabilitate, atunci are o singură scuză: don Cezar a rămas, până în ultima clipă, un copil. Un copil bătrân. Care se speriase (cândva) de primul rid, iar

spaima aceea o transformase într-o luptă surdă cu orizonturile atât de limitate ale lumii. Cu câţiva ani în urmă unii „aburitori" din preajmă l-au îndemnat pe Cezar Ivănescu să candideze la şefia Uniunii Scriitorilor, punându-l în postura de perdant sigur, aruncându-l în dispute sterile, în timp ce „galeria" se prăpădea de râs, îşi fabrica anecdote, avea „material" pentru bârfă…! Mare parte, ajunsă la urne, nici nu l-a votat!

Cezar Ivănescu era un om de o singurătate înfiorătoare. I-o simţeai, chiar atunci când poetul se situa în mijlocul unei lumi fremătătoare. Mai rar, ca în cazul lui Cezar Ivănescu, ca Scylla şi Caribda să „fiinţeze" într-un singur om! Şi să se fi bătut cap în cap, o viaţă întreagă, lovind deopotrivă pe prietenii şi neprietenii care voiau să treacă printre cele două stânci emblematice spre sufletul poetului…!

Dar poezia, zice-se, se desprinde la un moment dat de poet, ca fluturele de crisalidă şi ia lumea la îmblânzit pe cont propriu. Poezia lui Cezar Ivănescu nu face excepţie. Dimpotrivă.

Am să reiau un fragment din ceea ce am scris, în anul 1996, despre poezia lui Cezar Ivănescu, în momentul în care poetul împlinea 55 de ani. Nici azi şi cred că nici altă dată n-aş putea să modific o literă din ceea ce am spus, deloc circumstanţial, atunci: „Dacă Dumnezeu ar scrie poezie în limba română, în momentele sale cele mai inspirate ar scrie, cred, precum Cezar Ivănescu. De la Eminescu încoace prea arare limba română a sunat aşa de bine şi de muzical, fluidul ei intim i (ni) s-a relevat *ca un fagure de miere* (şi otravă) spre liniştea şi neliniştea spiritului nostru care hălăduieşte spre coclaurile absolutului…"

(*Revista Feed Back*, *iulie*, *2008*)

Ioan Moldovan

„Literatura română, în întregul ei, este puţin cunoscută de europeni, lucru pentru care îi compătimesc sincer…"

„*Cunoscându-mi firea şi putinţele*, *aspiraţiile şi temeritățile intrepide*, *nu văd să fi fost clar altceva decât ceea ce am devenit*".

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Ioan Moldovan*, *de ce ai ales*, *în preajma Revoluţiei*, *Oradea pentru fixarea „în democraţie" a familiei Moldovan*? *De ce nu ai ales Capitala*? *Întreb asta măcar în numele*

copiilor tăi, Rareş şi Vlad, care au rămas, prin alegerea ta, scriitori şi vieţuitori „în provincie"! Într-un interviu recent, în numărul precedent al revistei „Conta", Gabriel Chifu spunea că: „Ai nevoie de recunoaşterea Bucureştiului ca să contezi ca scriitor". În altă parte mă băgasem şi eu în vorbă: „Dacă vrei să faci literatură, stai în provincie; dacă vrei să faci politică literară, mergi la Bucureşti". Mai departe spuneam că e vorba şi de un pic de laşitate, de o doză mare de comoditate…! Care e raportul tău cu tendinţa „de centralizare" a culturii? Simţi, resimţi această tendinţă?

Ioan Moldovan: – Poate sunt eu mai puţin sensibil sau conştient, dar niciodată, nici măcar mai la juneţe, n-am fost cercetat de ideea, necum de obsesia, plasamentului central în folosul afirmării, poate şi pentru că pe vremea aceea locuiam şi începeam să scriu la Cluj, oraş care era (este) un fel de capitală, în studenţie am ucenicit la „Echinox", revista studenţească pe care nu numaidecât din patriotism local ori din perspectivă *pro domo* o socoteam a fi cea mai bună, mă simţeam egal în toate cele (poate nu şi talent) cu colegii de generaţie din Bucureşti, din Iaşi, din Timişoara. E drept că după absolvire – în 1976 – am ajuns cu adevărat în provincie, dar era o provincie cu totul apare, Maramureşul (Baia Mare, Cavnic, Baia Sprie), acolo ajunseseră şi prietenii mei Aurel Pantea şi Mircea Petean, venise viaţa de familie cu toate ale ei şi abia atunci aveam apăsări de descentralizat, centrul fiind însă tot Clujul. Şi tot nu mă muncea vreo criză. Doar speranţa – care era a tuturor celor care, tineri încă, scriau – de a ajunge la vreo redacţie de revistă, speranţă care şi-a tot amânat împlinirea până în primăvara lui 89 (deci nu după revoluţie), când cu ajutorul lui Dumitru Chirilă, redactorul-şef adjunct al „Familiei", şi susţinut şi de colegul echinoxist şi filolog Ion Simuţ, am ajuns redactor la revista orădeană, am primit locuinţă (era încă epoca de aur, dar parcă se simţea ceva în aerul ei, ca un vuiet surd), a venit şi familia mea la Oradea, din toamnă, a venit apoi revoluţia şi în atmosfera febricitară, patetică, plină de toate tensiunile unor eliberări multiple, din ianuarie 1990 am devenit redactorul-şef al „Familiei". Am rămas la Oradea, acum copiii mei s-au stabilit la Cluj, se închide un cerc etc., dar tot nu mă bântuie regretul

de-a fi rămas aici. Va fi fiind, probabil, şi de o doză de comoditate şi vreun pic de laşitate, mai ştii? Mă gândesc că un mare scriitor, Amos Oz, trăieşte şi scrie (bine de tot) în Arad (sigur, e un Arad israelitan, la doi paşi de deşert), atunci un biet scriitor ca mine de ce n-ar putea sta binişor în Oradea?

— *Imaginează-ţi, dacă te ajută inspiraţia, că ai fi ajuns în 1990 la Bucureşti. Cam care ar fi fost poziţia ta, cum te-ai vedea astăzi? Funcţii? Cronici spumoase, şampanizate, la cărţi? Ai mai fi scris aceleaşi cărţi?*

— N-am imaginaţie şi nici nu ştiu bine ce-i inspiraţia (deşi ele există şi mi le-aş dori mai viguroase) şi ca să răspund la întrebare cred că ar fi nevoie şi de una şi de alta, amândouă să fie de prozator sagace şi foarte interesat de mişcarea juliensoreliană a parvenirii, a mişcării calculate în social. Cunoscându-mi firea şi putinţele, aspiraţiile şi temeritățile intrepide, nu văd să fi fost clar altceva decât ceea ce am devenit. Poate profesor la vreun liceu, poate într-o redacţie, familist desigur, frecventator cât de des s-ar putea al locurilor plăcute de întâlnire cu amicii literari, autor de cărţi, altele decât cele pe care le-am scris în realitate, dar altele din pricina altui conţinut de viaţă şi probabil şi din pricina ambianţei în care aş fi (supra) vieţuit.

— *Oradea e mai aproape, în kilometri, de Vestul consacrat al Europei, decât de Bucureştiul care e, vrem nu vrem, tot capitala unei ţări din Est. Ce desparte Oradea literară de Bucureştiul literar? Ce le apropie? Te-ai simţit vreodată provincial în raport cu colegii bucureşteni?*

— Văd că tot în jurul chestiunii centru-margine ne învârtim, iată, şi la a treia (era să spun „strigare") întrebare. Ştii şi tu că într-o întrebare este implicat îndestul întrebătorul, înainte de a fi provocat întrebatul. Dar fie. Oradea e mai aproape, kilometric vorbind, de alte două mai capitale europene, Budapesta şi Viena. Şi la ce-i foloseşte? Tot o provincie românească este, vrem-nu-vrem. Oradea literară de astăzi nu mi se pare la înălţimea celei de odinioară. „Familia" a apărut la Pesta, abia din 1880 Vulcan se stabileşte la Oradea. Atunci ca şi acum „centrul" era Bucureştiul. Acestea sunt fapte. Cum se raportează unul sau altul dintre orădeni, mă refer la scriitori, e problema fiecăruia

în parte. Perioada anilor ’70 a „Familiei” a fost cea mai strălucită. Erau în redacţie Ovidiu Cotruş şi Nicolae Balotă, erau Radu Enescu, Gheorghe Grigurcu, Dumitru Chirilă, colaborau sistematic Doinaş, Negoiţescu, colaborau scriitori de primămână. Ce e „Bucureştiul literar”? Eu mă gândesc că nu există o entitate unică, organică, compactă cu numele acesta. Nu există scriitorul bucureştean, există scriitori bucureşteni, mai exact există scriitori sau veleitari în Bucureşti, ca şi în Oradea. Nu, nu m-am simţit – ca scriitor, precizez – provincial în raport cu colegii „capitalişti”, dar aşa ca om, ca ins, m-am simţit uneori timorat de dezinvoltura, tupeul, mobilitatea, aciditatea, „savoir fair”-ul unora de pe-acolo, ba chiar admir dinamismul lor, mă uit oarecum mirat la agitaţia lor, îmi place să-i întâlnesc în rarele mele prezenţe în oraşul de pe Dâmboviţa. Dar, de regulă, mă întâlnesc cu amici venetici în Bucureşti. Eu însumi sunt venetic în Oradea. În fond, dacă veni să mă gândesc acum, toată viaţa am fost un provincial: clujean fiind de la vârsta de un an până la la 23 de ani, am locuit în provincia Clujului, în cartiere mărginaşe; în Maramureş eram provincial, în raport cu Clujul, la Oradea sunt provincial în raport cu Clujul şi cu Bucureştiul şi încă mai trăiesc.

— *Dacă ai caracteriza Oradea, care te-a adoptat, în două, trei fraze, sau două, trei versuri, cam cum ar suna acestea? Ce iei din Oradea cu tine când pleci în altă parte, aşa cum am fost noi doi la Praga, cândva, invitaţi ai ICR-ului de acolo? Ce purtai cu tine din intimitatea Oradiei pe când treceam „podul cu sfinţi” spre casa muzeu Kafka*?

— Evoci un moment mult plăcut inimii mele, al întâlnirii cu Praga, o adevărată capitală, după cum am putut să-mi dau seama în cele – ah! – atât de puţine zile cât am văzut-o fie şi în fugă. Fiind, cum spuneam, venetic în Oradea, ea nu mi-a devenit interioară, intim interioară, încât să o port cu mine şi să-mi melancolizeze starea în alte locuri. În fapt, Oradea e pentru mine locuinţa în care stau, în prezent una mică, o cameră şi o bucătărioară, dar, ce-i drept în centru (iată, sunt şi eu acum un „central”), redacţia „Familiei”, drumul de acasă până la redacţie şi înapoi, cu tot mai rare devieri spre „Astoria”, colegii, puţinii prieteni şi, mai ales, soţia şi viaţa noastră în doi, prinşi definitiv

în dorul pentru celălalt doi, fiii noştri Rareş şi Vlad. Nu i-am dedicat Oradiei vreun poem anume, ea apare în câteva poeme cu, cum se spunea odinioară, locuri şi oameni ale sale/ ai săi, totul convertit în irealitatea de sine stătătoare a poemului, în virtutea acelui proces de epifanizare despre care vorbea demult Joyce şi pe care l-am întâlnit şi la Proust, printre alţii, când un obiect, un fapt supravieţuiesc în memorie (şi apoi în pagină) nu pentru *quiditatea* lui, pentru esenţa lor obiectivă, ci pentru că subiectivitatea ta le conferă o valoare pe care nu o aveau până la întâlnirea lor cu ceea ce putem numi privirea artistului.

„Ar trebui să ne asumăm această natură „eminamente poetică" nu ca pe o pricină de perorație ci ca pe o emblemă de noblețe".

— *Te-ai născut pe 20 martie 1952 dar ai fost trecut în acte abia pe 21 martie, a aceluiași an. Crezi că acea zi pierdută pe drum, în biografia ta, are vreo relevanță aparte? E o zi furată vieții sau e încă o zi de eternitate? Ce ai face cu „o zi în plus", dacă ți s-ar da…? Semnul zodiacal sub care ești, „peștii", e reprezentat de doi pești, unul orientat spre dreapta, altul orientat spre stânga. Care dintre cei doi pești ești, din această combinație? Care „celălalt"? Cât de simbolică e realitatea imediată?*

— Mie mama mi-a spus că m-am născut pe 20 martie. Şi că tata m-a înscris pe 21. Dacă (deşi nu cred) memoria ei n-a fost conformă? Întrebarea poetului care eşti se leagă frumos de o situaţie asemeni unui poem nescris nici de tine, nici de mine. Tu ai vrea să-mi închipui acea zi care ca viaţă n-a fost pierdută ci câştigată, iar ca înscriere n-a fost câştigată ci pierdută. O zi care pentru mamă a fost deja prima zi a muririi fiului său, iar pentru tată o zi a încă nenăscutului fiu scriptic. E un fel de ghem aici în miezul căruia – miezul fiind începutul însuşi – nu pot, „cu puterile neajutate / Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul/ Care au lucrat împrejurul/ Lui Luca, lui Marcu şi lui Ioan", nu pot străbate cu mintea şi imaginaţia, de vreme ce timpul meu mă ţine mereu la suprafaţa ghemului care de-atunci, din acea existentă-neexistentă zi, se tot deapănă, până într-o (altă) zi când totul se va clarifica, dar eu (ca eu) nu voi şti nimic. Asta una la mână. Cât

despre Peşti, n-am mai încheia să vorbim dacă am începe. Peştii, ca zodie, sunt norocul meu. Eu sunt *celălalt* peşte, orice va fi însemnând asta.

— *Ai debutat în volum în anul 1980, odată cu ceea ce s-a numit intrarea în forţă în scenă a generaţiei '80. Unde te regăseşti şi unde te desparţi de generaţia '80*?

— La una-mie-nouă sute-optzeci, generaţia '80 nu era încă generaţie, iar forţa „incipit"-ului ei va fi o constatare ulterioară şi retrospectivă. A fost anul – de graţie, să-i zicem aşa măcar noi care aparţinem numitei generaţii – când debutau tineri scriitori care, continuând să publice, nu fără dificultăţi, în anii următori ai deceniului, s-au dovedit capabili a propune un „nou gust" pentru literatură, o paradigmă estetică pe care analizând-o criticii s-a convenit că este o „generaţie" nouă. Mă regăsesc şi eu în ea mai ales în relaţie cu acele începuturi ce se vor dovedi semnificative, cu sentimentul de solidaritate cu prieteni sau colegi cu care împărtăşeam nu doar atitudinea faţă de literatură ci şi una morală, în faţa vieţii pe care o vieţuiam, a societăţii în care nu prea ne găseam loc bun, a politicii pe care o simţeam opresivă şi absurdă. Dar, ca scriitor, nu prea poţi – de bunăvoie şi nesilit de nimeni – să te înţepeneşti în ficţiunea de istorie literară numită generaţie, nu poţi rămâne în ograda ei, eşti obligat să ieşi în lume şi să o faci de unul singur. Aşa că, în măsura în care, scriind şi publicând, fiind receptat ca individ, nu (doar) ca parte a unui „corp" generaţionist, în scurt timp intervine nolens-volens despărţirea de generaţie. În ce mă priveşte, ea s-a petrecut nezgomotos, nedeclarativ, păstrând faţă de generaţie o amintire plăcută, ca aceea pe care bărbatul matur o are faţă de anii de armată, cu pornirea mai mult sau mai puţin pasională de a vorbi despre perioada respectivă şi despre minunăţiile ei, în funcţie de firea fiecăruia.

— *Poţi să faci portretul robot al cititorului de poezie român, de astăzi*? *Dar cum ar arăta, după portretul robot, cititorul poeziei tale*? *Astea ca să îl putem identifica în mulţime*…!

— Aiurea, poţi face portretul-robot al oricui, dar nu al cititorului de poezie. Cititorul de poezie – şi cel mai „calificat" ca atare este poetul

însuşi – este tocmai expresia imposibilităţii operaţiunii de robotizare. Cititorul de poezie este însăşi revolta fondului nemecanizabil al sufletului omenesc faţă de continua şi crescânda „automatizare" a omului concret. Nu pot spune nici cum arată generic cititorul poeziei mele. Pot, aş putea spune cum arată unul sau altul dintre cititorii mei, care sunt prietenii mei, dar mi-e frică să nu uit pe vreunul şi să-l supăr şi să nu mă mai citească.

— *Cât de majore sunt culturile/literaturile minore din Europa mare*? *Cât ai suferi tu*, *ca european*, *dacă ar dispărea culturi precum cea slovacă*, *bulgară*, *slovenă sau muntenegreană din Europa*? *Cât suferă europenii că nu au la îndemână valori culturale româneşti contemporane*? *Le pasă*? *Cum se vede din Turnul Bisericii cu Lună*, *din Oradea*, *poziţionarea literaturii române în Europa*?

— Cu precizarea că nu m-am suit niciodată în turnul Bisericii cu Lună din Oradea şi că el, Turnul, nu e grozav de înalt. M-am suit însă cât am putut de des şi de câte ori mi s-a ivit prilejul (prin traduceri) în turnul lecturii şi de la fereastra lui aş zice că nici nu există europeanul-ca-european, că Europa e o convenţie, chit că una care-şi dobândeşte identitatea şi consistenţa din uniunea unor alte entităţi ce convin şi parvin să se prezinte ca Uniune şi că, da, există culturi anume, între care şi cele enumerate de tine. Pe care le socotesc majore şi fără de care Europa însăşi n-ar avea „material" de identificare. Nici nu voi, stimabile, să mă gândesc, că ele ar putea să dispară, deşi ştiu că ar putea, sunt semne că ar putea. Iar literatura română, în întregul ei, nu pe părţi şi nu neapărat pe partea zilelor noastre, este o literatură de tot dragul, pe bune, o literatură din păcate puţin şi deformat cunoscută de „europeni", lucru pentru care îi compătimesc sincer. „Ce-ar zice Europa" e o replică de personaj caragialian şi nu-mi pot reprima un anume reflex de respingere a întrebării.

— *Nu am cetit nicăieri vreo referinţă despre tine*, *cum că te-ar încerca şi demonul prozei*…! *Ai făcut un pact pe viaţă doar cu poezia*? *Cioran dispreţuia*, *într-un eseu*, *literatura română*, *ca fiind „eminamente poetică"*, *adică neserioasă*, *spunând că o literatură fără proză consistentă este profund*… *minoră*. *Ideea şi poziţionarea le-am regăsit*,

mai apoi şi la Noica. Cât de grea este viaţa literaturilor minore, eminamente poetice, într-o lume globalizată?

— N-ar trebui să luăm *ad literam* ceea ce dispreţuia Cioran, şi încă într-un eseu. Cioran însuşi, în fibra lui intimă, este un poet, unul post-eminescian. Expresivitatea scrisului său nu e filosofică ci literară. Ar trebui, dimpotrivă, să ne asumăm această natură „eminamente poetică" nu ca pe o pricină de perorație ci ca pe o emblemă de nobleţe. Dacă aceasta e originalitatea noastră, de ce să nu o etalăm ca amprentă de identificare, în loc să o deplângem ca pe o carenţă? Cât îl priveşte pe Noica, mi se pare că n-a avut organ nici pentru proză, nici pentru poezie. Umila mea convingere este că literatura română e binecuvântată cu daruri mari atât în proză, cât mai ales în poezie. Că nu le putem împărtăşi cum se cuvine celorlalţi din lumea largă şi din „lumea bună" e un prilej de durere pentru noi şi o situaţie defavorizantă pentru cei ce nu ne pot cunoaşte literatura. În legătură cu prima parte a întrebării: tocmai că da, aşa-zisul demon al prozei mi-e mereu în preajmă, altfel cum de atâtea texte ale mele se numesc *Scurtă proză*, atâta doar că exigenţele prozei „lungi" mi se pari atât de severe în raport cu sărmanele mele înzestrări, încât nu sunt în stare să devin prozator, şi pace.

„Aşadar, am luat deja premiul Nobel, sunt primul scriitor român care păţeşte aşa ceva şi trebuie să ţin un discurs, aşa e protocolul, ce, te pui cu academicienii şi încă academicieni suedezi dătători de Nobeluri!?"

— *Spunea cineva, într-o însemnare de călătorie, că sunt câteva lucruri pe care nu le poţi smulge dintr-un loc, nu le poţi muta dintr-un loc în altul: e vorba de mirosurile din bucătărie, de peisaj, de identitatea locului creată ca sumă de obiceiuri ale oamenilor vii. Dar şi poezia e trecută între aceste lucruri care nu pot fi translate fără să fie modificate, urâţite chiar. Noi zicem că am cetit autori precum Ginsberg sau Pound, Frank O'Hara sau Rilke, dar în fond nu am cetit decât nişte expresii, am preluat nişte modele posibile propuse de traducători. Modelul insurgentului Ginsberg a fost mai important decât cele câteva texte traduse în româneşte. Pe atitudinea aceasta o mulţime de optzecişti şi-au creat propriul calapod…*! *Ce părere ai despre acest Babel al poeziei*

universale? *Crezi în reprezentarea poeziei româneşti la vreun anumit nivel în Europa*? *Mai ales că poezia română nu prea a fost tradusă*, *ea a fost mereu „trădată”*, *vorba dictonului clasic*.

— Poezia mi se pare a fi funciarmente intraductibilă, dar prin traduceri (bune) se poate obţine într-o altă limbă decât cea a origina (r/l) ului ceea ce se cheamă „aţi face o idee” de ea, un fel de sosie cu care intrăm în relaţii, mai mult sau mai puţin afectuoase, cu un fel de ignoranţă faţă de ceea ce e în sine şi pentru sine poezia cu pricina. Intrăm într-o comunicare afectivă şi (în cazul poeţilor) şi „meşteşugărească” (în sensul acela de „uite, domnule, cum a făcut şi a dres, uite ce procedee, proceduri, scheme, soluţii etc. a folosit poetul străin cutare”) şi oarecum inocent-interesată cu ceea ce ne oferă traducerea ca fiind originalul tradus/trădat. Acceptăm cumva că ne întâlnim nu cu sosia ci cu „persona” reală a poeziei străine. Aşa şi numai aşa putem locui acest Babel, convenind că astfel rumoarea sa incontinentă coagulează şi discursuri accesibile nouă. Cât priveşte reprezentarea poeziei româneşti în Europa, o socotesc total insuficientă, întristător de puţin cunoscută, nedrept de ignorată, îngrijorător de superficial ofertată.

— *Suntem liberi să plecăm din România*, *am visat la această libertate cu toţi porii deschişi*. *În perioada interbelică*, *în perioada „marilor clasici” chiar*, *scriitorii noştri se duceau în Europa pentru lărgirea orizontului şi totuşi nu aud acum că ar pleca vreunul dintre confraţii noştri să trăiască în lume*, *în altă ţară*, *în altă cultură*… *E teama că şi-ar putea pierde locul în literatura română*? *E comoditate*? *E inerţie*? *E sărăcie*? *Un Panait Istrati hoinărea prin nenumărate culturi europene*, *prin nenumărate ţări*, *au făcut-o şi alţii*. *Nu crezi că scriitorul român de azi este expresia neputinţei naţiei noastre de a se alătura şi a se impune în rândul ţărilor europene*?

— Nu cred că aparţine doar scriitorului român această incapacitate de a se rupe de bunăvoie de ţara şi limba natale. E ceva absolut firesc ca un scriitor să rămână unde îi este dat să se nască om şi scriitor. Că face călătorii în străinătate iar e firesc, le face după scenariul odiseic, spre a se întoarce acasă, la ale sale, sigur, cu

experienţe şi informaţii noi, care îi vor fi sau nu utile pentru scris. Şi paşoptiştii şi interbelicii ieşeau cu gândul de a se întoarce şi, de regulă, se întorceau. Exilul n-a fost niciodată o fericire pentru vreun scriitor. Sub comunism chiar, fuga din ţară era dorită pentru că rămânerea în ţară făcea ca şi imposibilă acea libertate de a scrie fără constrângeri ideologice, politice sau de orice altă natură. Nu cred că vreunul dintre marii scriitori ai noştri stabiliţi în străinătate n-a încercat sau nu încearcă, cum se spune popular, dorul de casă. Ceea ce e enervant şi exasperant în zilele noastre este această blestemată sărăcie a posibilităţilor pe care (nu) le are un scriitor să iasă în lume pentru a se întoarce acasă, acest acasă uluitor de dezolant în incapacitatea sa de a fi omenos, decent, normal în privinţa condiţiilor de viaţă şi muncă, nu numai pentru scriitor.

— *Să zicem că redacţia revistei Conta, prin influenţele pe care le are la nivelul Academiei Suedeze, (că eu am fost o dată la Stockholm în interes de serviciu!), te propune la premiul Nobel şi îl şi iei…! Cam care ar fi primele fraze ale discursului tău de recepţie? (Aplauze prelungite).*

— Uite, asta îmi place mult la tine, că ai umor, acel dulce umor moldovenesc postmodern în care râderea şi derâderea sunt tandre, au acea gratuitate şi plăcere a amuzamentului fără venin, încât cel care-l percepe e tentat numaidecât să intre în joc spre a compărtăşi la tot felul de scenarii funambuleşti etc. Aşadar, am luat deja premiul Nobel, sunt primul scriitor român care păţeşte aşa ceva şi trebuie să ţin un discurs, aşa e protocolul, ce, te pui cu academicienii şi încă academicieni suedezi dătători de Nobeluri!? Primele fraze ar suna cam aşa: (după formula de adresare, despre care mă voi interesa din timp cum trebuie să sune) …mulţumesc juriului pentru onoarea pe care mi-o face, dar nu pot să nu semnalez eroarea pe care a comis-o (e o fericire, desigur, pentru mine că hotărârea sa nu mai poate fi anulată), anume că există în literatura română cel puţin zece scriitori (dar ce zic eu zece, o sută, domnule, poate să fi uitat unul, 101, deci, de scriitori români) care ar fi îndrituiţi să ia înaintea mea acest nobil premiu Nobel. Am venit la Stockholm, după ce am făcut un împrumut la C.A.R. (aici translatorul, nedumerit, va trebui ajutat să găsească traducerea

potrivită), doar pentru a semnala această eroare. Nu mă voi întoarce acasă însă fără cecul premiului, grație căruia, în sfârșit voi reuși să ajung la zi cu plata datoriilor, a taxelor și impozitelor, a ratelor și contribuțiilor etc. etc., spre a mă putea reașeza liniștit în fața paginii albe ș.a.m.d., dar scurt, scurt, stimabile, dacă mă iubești

„Nu veți găsi totul aici, dar decât nimic mai bine mâinimic, asta în cazul în care n-aveți de lucru ci de ființă…"

— Rareș și Vlad, fiii tăi, sunt ei înșiși scriitori, remarcați, premiați, în competiție cu tatăl lor uneori. Îmi amintesc episodul de la Botoșani, de la turnirul poetic, de la Congresul Național de Poezie, când confruntându-vă, ați fost aleși și tu și Vlad, în finală… Dacă e să fii obiectiv – și ca șef de revistă și de clan literar nu ai cum să nu fii obiectiv! *– care e cel mai important scriitor din familia Moldovan*? *Cum argumentezi*?

— Asta îmi amintește de alte două episoade, de fapt convorbiri ale mele cu reputatul critic Al. Cistelecan, pe atunci redactor șef-adjunct la „Vatra". Când Rareș Moldovan a publicat poezie pentru prima oară în revista târgu-mureșană, Cistelecan mi-a spus la telefon că adevăratul poet Moldovan este Rareș nu Ioan. Când, mai târziu, Vlad Moldovan a apărut și el pentru prima oară în „Vatra", prietenul Cistelecan m-a sunat și mi-a spus că adevăratul poet Moldovan este Vlad. Firește, de fiecare dată i-am dat dreptate. De atunci fiecare dintre fiii mei și-a urmat cărarea-n codrul literaturii pe cont propriu și sunt amândoi favorabil văzuți, din când în când. Eu zic că amândoi sunt importanți, fiecare după felul său. Cine știe, poate mai încolo, în ce mă privește se va spune (dacă se va mai spune) că am fost tatăl scriitorilor Rareș și Vlad Moldovan, ceea ce n-ar fi deloc puțin lucru.

— La voi în casă, dacă e să luăm în calcul că și soția, Petronela, a fost membră în redacția „Echinox", nu se mai poate vorbi de întruniri de familie, ci de cenacluri literare. Și aici, vorba lui Marin Sorescu, pe care o redau aproximativ: „Dacă într-o cameră supraîncălzită și cu tavanul jos se pune la cale o competiție de sărituri la înălțime, cel care sare cel mai sus primește cele mai multe lovituri în cap". Să însemne că la atâția nepragmatici dintr-o casă, pragul de sus ar fi foarte jos? După ce

numărați stelele, *în familie*, *cine le șterge de praf*?

— Dacă e ceva ce urăsc este ștersul prafului. Rareș e alergic la praf, Vlad e neîndemânatic. În schimb îmi revine aspiratul, sunt cel ce aspiră în casă. Cenacluri ţineam, cu adevărat, în casă pe vremea când copiii erau doar elevi gimnazişti şi liceeni, iar şeful cenaclului era întotdeauna Petronela care îi avea invitaţi la lectură pe printre alţii, Eminescu, Barbu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Nichita Stănescu, poeţi români de azi, unii prieteni de familie, poeţi străini celebri, de la Dante la Montale, la T.S. Eliot, Pound, de la Baudelaire şi Rimbaud la René chiar şi alţii şi alţii. De când băieţii au plecat, mai ţinem noi, bătrânii, din când în când câte un scurt cenaclu când găsim ceva ce se cere numaidecât de împărtăşit. Pe ei îi vedem prin reviste ori pe cluburi literare internetice.

— *Ţi-a fost vreodată ruşine că eşti poet şi nu altceva*, *om de afaceri*, *de exemplu*?

— Ruşine nu, dar sfială da, faţă de părinţii mei când începusem şi eu să scriu în caiete încercări poetice, pe ascuns, şi când le arătam, rar, vreun text-două publicate. Ei erau oameni simpli, ţărani mutaţi la oraş, cu trei copii, eu fiind mijlociul şi singurul care avea îndeletnicirea aceea a cetitului de cărţi, mai întâi de la biblioteca de cartier, apoi cumpărate de la anticariat, iar ei se uitau la mine aşa, cu un fel de uimire, ca la o mierlă albă, dar nu mă luau, Doamne fereşte, peste picior, mai degrabă mă certau când exageram cu statul la jocul de fotbal prin gropile periferiei clujene unde locuiam.

— *Andrei Bodiu spune despre tine că eşti un nostalgic*? *Care e ţinta nostalgiei tale*? *După ce eşti nostalgic*? *Un om care se raport*ează *la „mâinimic" e un om echilibrat sufletește, împăcat cu lumile de sub cotul său*, *de sub autoritatea şi influenţa sa*… *Francisc de Assisi spune*: *„Pe lumea asta am nevoie de puţin*, *iar de puţinul acela şi mai puţin"*. *Adică un fel de „mâinimic"*, *nu-i aşa*? *De ce nu ai rămas în Maramureşul care e un fel de buzunar secret al sufletului*, *după cum mărturiseşti undeva*? *Acolo*, *în Maramureş şi „mâinimicul" e cosmic*, *din câte am văzut*…!

— Mi se pare că starea de nostalgie e însăşi starea de „mâinimic" iar ţinta ei e tocmai lipsa ţintei punctuale şi plaja fără

contur a melancoliei. Un ins împăcat sufleteşte nu scrie poezie, ba chiar nu scrie deloc. Scrisul (de) vine cu „năţăsitate" din neîmpăcare. Poezie, numele tău e neîmpăcare! Din păcate determinările omeneşti – prea-omeneşti, familiale, aspiraţiile egoist-individuale şi de (mic) grup m-au obligat să părăsesc realul şi cosmicul Maramureş, căruia în compensaţie i-am asigurat un loc fix în inimă.

— *Dacă ar fi să scrii critic despre tine, cum ţi-ai defini poezia? Cu ce cuvinte ai ilustra un spot publicitar menit să atragă publicul spre cărţile tale de poezie?*

— Cel mai critic despre mine şi despre poezia mea am scris, mai scriu, în poezia mea. Mai mult critic n-am putut, dar nu încetez să mă străduiesc. Abia ce reuşesc (când se întâmplă) să-mi scriu poezia, cum să mai scriu şi despre ea? Şi cine să facă vreo afacere cu vânzarea cărţilor mele de poezie? Un spot: Nu veţi găsi totul aici, dar decât nimic mai bine mâinimic, asta în cazul în care n-aveţi de lucru ci de fiinţă.

— *Cum ai descoperit „mâinimicul"? Ce este „mâinimicul" dincolo de expresia poetică? Eu folosisem cândva un termen compus, de „prafpulberism", pentru direcţia în care se îndreaptă societatea românească. Lipim „mâinimicul" de „zădărnicismul" biblic?*

— Repet aici răspunsul pe care l-am dat unei întrebări de la „Hyperion": E o vocabulă care a intrat şi apoi a revenit periodic în textele mele şi care în cele din urmă mi-a devenit „partener" dacă nu cumva chiar purtător de cuvânt, unul pe care nu-l puteam acredita cu prestigiul „Nimic"-ului, cu atât mai puţin al „Totului", de vreme ce eu însumi n-am nici pregătirea, nici anvergura dialogului viu cu majestăţile lor. „Mâinimicul" sunt eu. Probabil.

— *Ai lucrat în redacţia revistei „Echinox", un certificat de calitate şi de garanţie pentru un scriitor, mai ales în acea vreme… Ai preluat ceva din atitudinea şi din modelul „Echinox" la revista „Familia" pe care o conduci de vreo două decenii? Cât de mult contează „şeful" la o publicaţie literară? „Şeful" e produsul unui grup, sau el impune o atitudine, o paradigmă? Care e amprenta ta, din punctul tău de vedere, evident, asupra revistei Familia?*

— Revista „Echinox" era/este o revistă a studenţilor literaţi în

devenire, dar care de la început era deschisă şi scriitorilor consacraţi şi a conţinăt să fie aşa până în anii ’90. când se circumscrie strict ca revistă studenţească. În perioada când uceniceam în redacţia ei, alături de colegi care au devenit mai apoi nume importante ale scrisului românesc, director era Ion Pop (pe care din păcate pentru noi se afla în perioada aceea la Paris, dar ţinea legătura cu viaţa revistei), la conducerea efectivă a revistei erau Marian Papahagi şi Ion Vartic, Mircea Zaciu, Profesorul, fiind un fel de rector al grupării. Personalităţi care erau modele pentru noi şi cărora le datorăm imens din perspectiva a ceea ce am devenit. Ion Pop, deşi departe, deşi nu mă cunoştea direct, a scris prefaţa volumului meu de debut, *Viaţa fără nume*. Regretatul Marian Papahagi era cel care ne învăţa, corecta, certa, lăuda, încuraja, sfătuia în chestiunile redacţionale. Eu eram secretar de redacţie şi încercam să învăţ cum funcţionează o revistă, de la Marian, dar şi de la colegii cei mari din redacţie şi de la Filologie, Al. Cistelecan, Al. Th. Ionescu, Nicolae Oprea, Mircea Copil, Virgil Mihaiu. După ani, venit la „Familia” ne-am reîntâlnit ca foşti echinoxişti, Ion Simuţ, Virgil Podoabă, Gheorghe Perian (aceştia doi pentru puţin timp, căci au ales să plece din Oradea, unul la „Vatra”, altul la Filologia clujeană, ca dascăl), Traian Ştef, aşa că spiritul echinoxist se regăsea la „Familia”. El a fost important şi nu „şefia” mea, pentru că nu era nevoie de un şef acolo unde funcţiona prietenia şi solidaritatea. Atitudinea ne era comună, paradigma continua experienţa echinoxistă, principiile erau aceleaşi: spirit critic, deschiderea spre valoare autentică, prietenia bazată pe refuzul compromisurilor morale, accent pe orientările moderne ale literaturii, înţelegerea rostului tradiţiei autentice.

„În literatură, ca şi în natură, funcţionează miracolul continuităţii, în ciuda multelor rupturi şi sincope şi izbucniri şi încrâncenări”.

— Ai vrut să te faci regizor de film, dar ai renunţat pentru că te-ai dedulcit cu dulciurile de la „Vitadulci”, fabrica de bomboane din Cluj, după care te-ai refugiat la filologie…! Cam cum ar fi scenariul, pe scurt, evident, după care ai face acum un film despre viaţa ta? Cum ai reduce biografia ta la o poveste? Ţi-ai da viaţa să ţi-o regizeze altcineva?

Această aspiraţie spre regie te-a ajutat în regizarea propriei vieţi?

— Fascinaţa pentru film am avut-o de când, copil de clase începătoare, am văzut primele filme la căminul cultural de cartier sau pe peretele unei case în satul natal unde venea (ca la Groşan) caravana cinematografică şi unde sonorul filmului se amesteca cu păcănitul generatorului de curent, satul nefiind electrificat (şi nici acum nu ştiu dacă e, probabil e, dar nu de multă vreme), iar peste noi, privitorii, bătrâni, copii, femei, bărbaţi, venea câte o ploaie furtunoasă de vară ale cărei fulgere anulau întunericul de afară într-un spectacol apocaliptic şi până iată la ora de faţă, nepierzându-mi plăcerea de a vedea film după film, sau de a revedea marile filme de odinioară. Aşa că nu e de mirare că am năzuit să mă fac regizor de film, încă pionier fiind frecventam cu sfinţenie cursul de „Foto" şi „Cineficare" de la Casa Pionierilor, la care am continuat să merg şi licean fiind, în clasa a XII-a hotărât fiind încă să „dau" la Institutul de Artă Cinematografică din Bucureşti, dar renunţând în ultima clipă, descurajat de un amic mai mare care „dăduse" şi picase de mai multe ori, aşa că, într-o soluţie de moment am dat la Filologie, am picat, m-am angajat la „Vitadulci", ca să nu mă ducă în armată, eram şi îndrăgostit, aveam iubită, cum să merg în armată?, m-am pregătit singur în orele de de după serviciu şi am intrat primul al Filologie. Ce film să iasă din asta şi din viaţa mea? Unul *déjà vu*. Iar aspiraţia spre regie a rămas aspiraţie. N-am regizat decât spectacole de-ale elevilor mei pe vremea când eram dascăl în Maramureş.

— *Părintele Iustin Pârvu, un mare duhovnic care trăieşte în munţii Neamţului, după 17 ani de Aiud şi o viaţă de încercări trecute cu seninătate, spunea într-un dialog pe care l-am dus la capăt împreună*: „*Răbdarea este axa universală pe care evoluează omenirea. Cine are răbdare învinge întotdeauna*". *Tu ai o carte care se cheamă „Arta răbdării", alta se cheamă „Celălalt peşte", care duce la peştele biblic, alta se cheamă „mâinimicul" fiind o expresie a „vânării de vânt" din Eclesiast*...! *Unde este Dumnezeu între versurile tale*? *Cât din spaţiul dintre litere e har*? *Cât credit acorzi inspiraţiei*?

— N-avem noi a răspunde unde este Dumnezeu printre făcutele

noastre, cele multe şi mărunte. Mă tem ca de o trufie să încerc aşa ceva. Răbdarea este grea. Noi suntem mereu grăbiţi, agitaţi, în fugă, superficiali, la suprafaţă şi, în mod paradoxal, această acumulare continuă de mişcări şi energii fără durată are drept rezultat monotonia, plictisul, inerţia, orbirea şi nesimţirea în relaţia cu propria noastră viaţă şi cu viaţa unanimă. Răbdarea ar fi o soluţie de împotrivire la această aneantizare, o educare întru aprofundarea de sine, un mod de a fi mai rodnic întru spirit. Dar, repet, este greu. Eu însumi, dând un titlu de carte „Arta răbdării", ştiu bine că nu e vorba despre faptul că aş fi un artist al răbdării, un profesionist al ei, ci că sunt un ucenic, un învăţăcel cu dor de perfecţionare. În răbdare stă, nu se ştie exact unde şi cum în cuprinsul ei, inspiraţia, iar nu cum se crede îndeobşte că ea, inspiraţia, vine intempestiv, pe nepregătite şi de-a gata. Ştiu sigur – dar nu pot explicita această siguranţă – că unde nu este, cum spui, har şi inspiraţie, acolo nu este creaţie adevărată. De fapt şi de drept, aceasta este însăşi taina creaţiei.

— *Există o dinamică a literaturii române, ziua de azi cere tributul zilei de ieri şi aşa mai departe. „Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi", vorba lui Eminescu. Cât de nouă, de provocatoare, în relaţie cu literatura generaţiilor care le-au premers se află scriitorii din noile generaţii? Cum poţi caracteriza – ca scriitor şi ca şef de revistă – literatura tânără din limba română?*

— Aseară, venind spre casă de la o lansare de carte, treceam printr-o ninsoare ca aceea, pornită harnic şi cumva vesel, o nisoare fastuoasă şi tânără şi consistentă şi spectaculoasă, încât m-a umplut o bucurie mare, copilăroasă, mergeam aşa, cumva „singuratic şi uitat", prin întunericul luminat de ninsoarea venindă mereu, încât, acum fiind dimineaşa de după seara (şi ninsoarea) aceea (ca aceea) şi stând în faţa acestei întrebări, cumva bucuros că ne apropiem de sfârşitul întrebărilor, mă gândesc – şi mă ridic de la tastatură, privesc pe fereastră, văd că ninge iar – că în literatură, ca şi în natură, funcţionează miracolul continuităţii, în ciuda multelor rupturi şi sincope şi izbucniri şi încrâncenări. Drept care sunt pornit să cred că literatura tânără de la noi este bună, că tinerii scriitori, cei cu har, sunt

de salutat pentru că ceea ce fac ei este să intre în acel miracol al continuităţii amintit, că în ciuda intemperanţei şi superbiei lor, a ipostazelor mai mult sau mai puţin vehemente şi provocatoare ale „Nu”-ului lor – fiecare nou venit în orizontul literaturii are dreptul de a nega valurile anterioare, este chiar mecanismul lovirii valului de mai – ei confirmă de fapt organicitatea, diamica, metabolismul cultural.

— *Îmi face plăcere să reiau un text mai consistent al lui Rareş Moldovan, dintr-un excelent interviu realizat de Mihai Vakulovski cu voi, trei crai poeţi, sub genericul „triptic familial”, în 2007. Iată ce spune Rareş despre relaţia dintre generaţii, despre necesitatea schimbării, despre problema spinoasă a coerenţei interioare a unei literaturi: Problema e că viziunea/concepţia despre poezie de la noi trăieşte deja de destulă vreme cu această obsesie „soteriologică” a schimbării, un impuls chinuitor care în cel mai rău caz o ocupă în totalitate, o rezumă la gestul crispat al schimbării. Această obsesie operează predilect într-un teren strategic care depăşeşte intenţiile particulare de a orienta în vreun fel poezia. În general, gustul amar al unei insuficienţe a formulei poetice care invadează tot mai insistent deopotrivă orizontul de aşteptare al criticii şi prefigurările poetice, poate fi citit ca o rezonanţă specifică a unei nemulţumiri generalizate faţă de starea „culturii” şi a „societăţii” în marasmul ultimilor 12 ani. (…) Când e vorba doar de orgoliul pur al tinereţii, de puseul negator pe care acesta îl produce, singurul pericol, nici acela prea grav, îl constituie naivitatea de a crede în propria independenţă, şi ca atare, în noutatea schimbării pe care o produci. Pericolul „rău” este deriva în resentiment: fie prin amestecul indiscernabil al insatisfacţiei poetice cu cea socială (acuze de genul: cei de dinaintea noastră nu au făcut nimic pentru ca noi să putem face ceea ce suntem cu adevărat în stare să facem), fie prin resentimentul absurd la adresa literaturii/scriitorilor de dinainte (îmi amintesc de izbucnirea subită a cuiva care era revoltat de faptul că la o întâlnire cu scriitorii „vorbesc tot ăştia bătrâni”). Cum comentezi aceleaşi lucruri, din perspectiva „poetului bătrân”?*

— N-aş comenta altfel, de vreme ce Rareş Moldovan o face foarte exact şi acut. Ar fi să spun acelaşi lucru cu alte vorbe. De altfel,

cred că în ceea ce spune Rareş nu mai aud vocea unui tânăr ci a unui „bătrân", nu în sensul unui june bătrâneios şi conformist, ci al unei gândiri mature şi implicate.

— *Fiecare poet – şi putem detalia cu exemple nenumărate – are un poem identitar, cu care este „asimilat" şi „renumit" de către cititori, de către public. Spui Bacovia? Spui automat „Plumb"! Spui Blaga? Spui „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii". Spui Labiş? Spui „Moartea căprioarei". Spui Doinaş? Spui „Mistreţul cu colţi de argint". Şi aşa mai departe. Care este poemul identitar al poetului Ioan Moldovan? Cât de important e acest poem identitar în receptarea unui poet? Lasă, în încheierea acestui dialog, pentru cetitorii noştri, poemul care crezi că te reprezintă ca „poem identitar"* …

— Dragă Adrian A lui Gheorghe, te rog, lasă-mă să nu uit că sunt Ioan Moldovan. M-am temut, mă tem şi acum de ridicol. Păstrarea proporţiilor în exprimările discursive şi publice despre mine însumi este un imperativ pe care nu vreau să-l calc. Pe de altă parte, ar fi „inimii durere" a nu propune un „poem identitar", dar iar mă-ntorc şi zic: am eu aşa ceva? Sau: pot eu să fac o alegere de felul ăsta, în condiţiile în care identitatea mea este încă „în lucru"? Hai, mai bine, să-i lăsăm pe alţii – de vor fi fiind, ori de vor fi – să propună. Aşa, la fine, de dragul bunei dispoziţii, aş zice că eu sunt „Mâinimicul", nu bibicul, nene.

Oradea – Piatra Neamţ, ianuarie 2011

(*Revista „Conta", nr. 5, 2011*)

Ion Mureşan

Dragă Adrian.

Întrebările tale vorbesc mult despre tine: numai după ce ai dat de nenumărate ori cu capul de răspunsuri, poţi pune astfel de întrebări. Aşadar, mă bucur că am primit, fie şi în forma asta, veşti despre poetul din tine: am aflat că el este bine şi sănătos, adică viu. Şi adevărat. Cât despre mine, am răspuns la întrebările tale de sute de ori, fără să mă întrebe nimeni. Acum mă uit în ele ca într-o fântână cu şerpi de casă. În loc să bea apa, o muşcă. Nu doare deloc. Eu sunt apa muşcată şi depun mărturie. Picuri de mărturie.

Cu drag, Muri

„Premiul Nobel? Atâta ne vom tot naşte, până ce o să-i plictisim şi ni-l vor da”.

„Eu sunt o rudă îndepărtată a mea”.

Adrian A lui Gheorghe: – *Câtă viaţă, câtă literatură e în existenţa unui om de pe stradă? L-ai urmărit*?

Ion Mureşan: – Sper că în viaţa omului de pe stradă e multă, multă viaţă. Literatura e în capul celui care îl urmăreşte. Crima e în capul detectivului.

— *Câtă viaţă, câtă literatură e în povestea vieţii tale*?

— Eu sunt un detectiv care urmăreşte un alt detectiv. Din fericire, însă, Povestaşul nu a venit.

— *Te-ai plictisit* vreodată *de* literatură?

— Niciodată.

— *Ai urât* vreodată *poezia*?

— Zilnic.

— *Poezia poate fi* periculoasă? *Pentru cine, pentru poet sau pentru cititor*?

— Pentru poet e ciumă, pentru cititor e mumă.

— *Cât loc ocupă* celălalt *în poezia ta*?

— Mult. „Eu sunt o rudă îndepărtată a mea”.

— *Dacă ar fi să faci un portret al criticului de poezie, cum ar arăta acesta*?

— Aici, având în vedere slabele mele talente de desenator, aş lipi o fotografie a lui Al Cistelecan.

— *Care este versul din poezia ta care te reprezintă, care te caracterizează*?

— Toate. Căci fiind vorba despre „celălalt”, despre mine e vorba. Dar, hai să zicem: „Iar poetul e ca un iaz vânăt toamna / Puterea lui e departe de el”.

— *Ţi-a fost vreodată* ruşine *că scrii poezie*?

— Niciodată. Îmi port boala cu demnitate. Parafrazând, „ca un măr acru în gură”.

— *Dacă ar exista meseria de poet, cum ar arăta* fişa *postului*

pentru o zi de muncă?

— „Urăsc toate meseriile”, zic împreună cu Rimbaud. E adevărat, am scris mai demult un mic „eseu conversaţional” intitulat „Poet de tren”. Dar nimeni de la SNCFR nu l-a luat în seamă.

— *Dacă te-ai fi numit altfel*, *ai fi scris* aceeaşi *poezie*?

— Adrian, dragule, tu vrei să mă ademeneşti întru medievala dispută a realiilor. Uite cum stă treaba: dacă numele e un cuvânt, caz în care el atrage şi chiar determină realul, fără îndoială că dacă m-aş fi numit altfel aş fi scris altfel. Dacă numele e doar un număr pe lista de inventar a omenirii, tot la fel aş fi scris, indiferent cum mă numeam. Dar, cum numele e un cod pe lista după care Dumnezeu ne-a lăsat, ne-a „desantat” în lume, dacă mă numeam altfel, veneam cu alt mesaj. Numele nu denumeşte omul, ci mesajul lui, care e parte din Mesajul Lui.

— *Dacă ai fi trăit la* Iaşi, *de exemplu*, *sau la Cobadin*, *ai fi scris la fel*?

— Tu vrei să-mi furi calul! Eu cred în spiritul locului. În matrice, cum ar zice Blaga. Uneori, tocmai de aceea, visez să mă fi născut în locuri în care nu am fost niciodată. Dar, sper, nu e prea târziu. À-propos, unde e Cobadinul?

„*Adevărul e limpede în Dumnezeu şi ascuns în noi*”.

— *Fericirea de a fi Ion* Mureşan, *cu ce altă fericire ar putea fi comparată*?

— Pe asta de unde ai mai scos-o? Oricum „fericirile” nu se compară. Este o strigătură în Maramureş, una pe care o ţâpureşte adesea Mihai Olos: „Cât îi muntele de-nalt / Tot mai nalt îi celălalt!”

— *Spune*, *rogu-te*, *primul vers dintr-un poem pe care l-ai dedica* oraşului *Cluj*…

— Am scris două poeme dedicate Clujului. Într-unul era vorba despre tata (Dumnezeu să-l odihnească!) care intră noaptea, pe întuneric, cu un car cu otavă tras de bivoli şi îl lasă în faţa calului statuii lui Matei Corvin, desprinde bivolii de la jug şi se întoarce acasă. Altul, publicat pe vremuri în Tribuna, începe cam aşa: „Ca o mare corabie cu pânzele întinse urcând pe Someş în sus/ Astfel intră în oraş

iubirea mea pentru Cluj”.

— *Cât datorezi limbii române*?

— Totul.

— *Cum caracterizezi românul zilelor noastre*?

— Nu caracterizez pe cel ce se caracterizează singur. Şi, apoi, treaba asta o poate face mult mai bine decât mine Liviu Ioan Stoiciu.

— *Care e* relaţia *românului „din manualul de istorie „cu cel de azi*?

— Iubesc românul din manualele de istorie.

— *Ce* reproşuri *ai face scriitorului român de azi*, *de ieri*, *de alaltăieri*?

— Nu le reproşez nimic. Am doar cuvinte de laudă. Sunt atât de tineri, încât „parcă au murit demult”.

— *Ce* calităţi *ne ţin atârnaţi*, *ca români*, *pe harta Europei*?

— Lipsă răspuns.

— *Ce defecte pozitive are românul*?

— (*Lipsă răspuns*).

— *Dacă ai fi avut posibilitatea să îţi alegi o altă cultură în care să* trăieşti, *care crezi că ţi s-ar fi potrivit*? *Cum argumentezi*?

— În Rusia ţaristă, ca să huzuresc într-un infinit spaţial. În China mandarinilor, ca să huzuresc într-un infinit numeric. Sunt genul de culturi în care lumea are un sens vizibil şi fără sfârşit. Sensul e reconfortant.

— *Unde se ascunde* adevărul?

— Adevărul e limpede în Dumnezeu şi ascuns în noi.

— *Dar minciuna unde se ascunde*?

— Minciuna se ascunde în ştiinţă, iar adevărul în Poezie.

— *Cum poate fi* salvată frumuseţea *lumii noastre*?

— Prin Poezie.

— *De ce toate drumurile duc* până *la* capăt?

— Drumurile nu au capăt. Omul are capăt. Din nou, Maramureşul: „Drumu-i lung, pe el mă duc, / Capătul nu i-l ajung. / De-aş ajunge capătu’/ N-aş mai înturna altu’, / De-aş ajunge marginea, / Altu’ n-aş mai înturna”.

— *Cum* defineşti *banii*?

— N-am!

— *Dacă ai avea toţi banii lumii*, *ce ai face cu ei*?

— I-aş da mamei. Să facă ce vrea cu ei.

„*Să fie oare vreun semn rău că am visat-o pe mătuşa*?”

— *Cât dintr-o* pasăre *e cântec*, *cât e hrană pentru pisicile care o pândesc din* tufiş?

— Pasărea e cântec. Corpul ei e doar un pretext. Mieunatul pisicii e un pretext. Corpul ei, la fel cu cel al femeii, e cântec. Pretextele pot fi cântec, dar nu cântă.

— *Ai putea caracteriza literatura primului scriitor român care va lua premiul Nobel*? *E născut sau nu*?

— Eminescu, Bacovia, Barbu, Blaga, Nichita Stănescu, Breban, Ţepenag. Foarţă? Cărtărescu? Atâta ne vom tot naşte, până ce o să-i plictisim şi ni-l vor da.

— *Ce poem din literatura* română *ai fi vrut* să *scrii*, *dar ţi-a luat-o altul înainte*? Dacă *l-ai fi scris tu*, *cum ar fi sunat*?

— Aş fi vrut să scriu un vers de Virgil Mazilescu: „Eu de sus de pe deal nu ştiu cum privii o dată pentru totdeauna”. L-aş fi scris la fel.

— Improvizează, *te rog*, *acum*, *un text poetic care* să *se armonizeze cu dialogul nostru*…

— De improvizat, nu mai am ce improviza, căci exact în momentul în care, la ora 6, 30 dimineaţa, am scris „31”, în dreptul întrebării, a apărut Ana care a ţinut morţiş, în ciuda protestelor mele, să-mi povestească ce a visat. Dacă se armonizează cu dialogul nostru, sau nu, nici nu mai contează. În mod sigur se armonizează cu faptul că nu o să mă mai baţi la cap. Iată: «Am mers cu copii de la şcoală în excursie la mine în sat. Neam oprit lângă casa mătuşii mele, care e moartă. Ea le-a dat copiilor prescură şi prăjituri. Mie mi-a fost ruşine să-i spun că a murit. Copii au plecat să se joace pe deal. Când i-am căutat, nu i-am mai găsit. „*Vai*, *vai*, *mi-am zis*, *cum o să mă întorc eu la oraş fără copii*, *căci o să mă bage la închisoare*!” Am ieşit la drum. A oprit un om cu o maşină. Am mers ce am mers şi l-am întrebat unde mă duce. „*Acasă te duc*”, mi-a răspuns omul. „Dar eu nu pot să mă duc

acasă fără copii, căci o să mă bage la închisoare!”. Maşina a oprit şi am coborât lângă castelul Prinţului. Era un castel urât. Când am trecut înainte cu copii pe lângă el, le-am spus: „Uite, ce castel urât!”, iar Prinţul, de după gard, m-a auzit că-i defăimez castelul. Prinţul era renumit că e un afemeiat şi jumătate şi că dacă prinde copiii, nu-i mai dă înapoi. Am cerut să vorbesc cu Secretarul. I-am spus: „Domnule Secretar, daţi-mi copiii. Eu nu pot să merg la oraş fără copii, că mă bagă la închisoare!”. Între timp a apărut şi Prinţul. Era îmbrăcat ca toţi oamenii, dar i se spunea Prinţul. Ştiam că e supărat pe mine, fiindcă îi defăimasem castelul în faţa copiilor. M-a chemat în biroul lui ca să vorbim între patru ochi. El mi-a dat o rochie nouă şi mi-a spus să o îmbrac. Biroul lui era pe o apă. Era o punte de la mal la biroul lui. El s-a urcat într-o barcă cu o altă femeie, foarte frumoasă. Eu stăteam pe mal, într-un cadru de uşă. Nu ştiu ce rol avea uşa, căci nu era prinsă în vreun zid. Mi-am aprins o ţigară şi m-am rezemat de cadrul uşii. Mă gândeam că trebui să mă culc cu prinţul ca să-mi salvez copiii. El a început să o sărute pe femeia aceea, peste tot şi să facă dragoste cu ea. Între timp se uita la mine dacă îl văd. Fumam şi a început să-mi placă ce vedeam şi nu am mai ştiut dacă sunt eu. Nu ştiu dacă m-am culcat cu prinţul, căci de aici nu mai ţin minte visul. Să fie oare vreun semn rău că am visat-o pe mătuşa?».

Cluj Napoca – Piatra Neamț, 15 iunie 2010

(*Revista „Conta”, nr. 3, 2011*)

MARTA PETREU

„Fiecare transcrie ceea ce îi iese din abisurile de necontrolat ale fiinţei”.

„*Când mi-am ales numele public, m-am oprit la Marta. Cred că am ales pe măsura firii lăuntrice*”.

Adrian A lui Gheorghe: *Antologia ta de poezie se numeşte „Apocalipsa după Marta”. Ce legătură există între Apocalipsă şi Poezie*?

Marta Petreu: Titlul antologiei vine de la un poem pe care l-am scris în 1990 şi pe care l-am publicat mai întâi în *România literară* pe urmă, mai ales după ce mi l-am publicat şi în *Poeme neruşinate*, s-a umplut România de apocalipse…! Mi s-a părut cel mai potrivit pentru

antologia mea. De altfel, mi-am făcut-o numai şi numai pentru că mi-a căzut în mână un album Barlach, când am văzut palmele femeii cu faţa acoperită am exclamat: „Ar fi o ilustraţie numai bună pentru poemele mele religioase!". Am făcut antologia de dragul copertei…!

— *Zici într-un poem*: „*Suntem ai tăi*, *Domine*. *Cad din cer*/ *ca nişte fulgi care latră*/ *câinii tăi*. *Ninge cu javre*/ *Urlă la stele boturi flămânde de câine*/ *Da*. *Suntem ai tăi*. *Tată*. *Hulim în numele tău*: / *facă-se deci voia ta de călău*// *Eu sunt Marta*. *În genunchi mă aşez*. *Întind grumazul*. *Amin*". *Te-a influenţat*, *în vreun fel*, *în literatură sau în viaţă*, *faptul că te numeşti Marta*?

— Aveam o mătuşă cu numele ăsta, sora mamei mele. Îmi plăcea să-i fac dese vizite, îmi dădea întotdeauna ceva bun, un fleac, fireşte, avea o grădină frumoasă, aşezată într-un cot al Someşului, coboram din grădina ei paradiziacă direct în apă. Nu tu gard, nu tu poartă, numai sălcii şi lemne de rută, iar grădina, plină de strugurei, de măcriş…! În copilărie nu-mi spunea nimeni Marta, eram strigată pe celălalt prenume al meu…! Când, însă, mi-am ales numele public, m-am oprit la Marta. Cred că am ales pe măsura firii lăuntrice.

— *Într-un alt interviu*, *în care ai fost „provocată la sinceritate" de Mihai Vaculovschi*, *acesta te întreba cu cine ai vrea să te întâlneşti*, *acum şi oricând*? *Ai răspuns*, *între alţii*: *cu Kafka*, *cu Tolstoi*, *cu Cioran*, *cu Caragiale*… *Ce i-ai spune lui Kafka*? *Ce i-ai spune lui Cioran*? *Dar lui Caragiale*? *Dar lui Seneca*?

— Cred că i-aş asculta, pe fiecare. Am un uriaş talent de ascultător, o curiozitate vie pentru interioritatea celuilalt. Pe urmă ar putea veni în mod firesc şi întrebările.

— *Poezia ta e*, *în multe secvenţe*, *încărcată de fior mistic*, *de căutarea revelaţiei*…

— Nu am niciun merit pentru asta, scriu ceea ce simt, mai bine-zis scriu ceea ce îmi este dictat…! Nu se scrie poezie cum ţi-ai alege un model de pulover, nu? Fiecare scrie, adică transcrie, ceea ce îi iese din abisurile de necontrolat ale fiinţei.

— *Spune-mi cam ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta*?

— Mi-a dat… revelaţia. A simţi mai mult şi a putea să spui, să

formulezi foarte exact ceea ce ai simţit şi ai cunoscut.

— *Ce ai pierdut „din cauza" poeziei*?

— Poate că „viaţa reală", destinul comun, care nu e deloc de lepădat, deoarece are ritmurile lui, ritmurile mari şi naturale ale speciei.

— *Dacă n-ai fi Marta Petreu, ce alt scriitor ţi-ar fi plăcut (plăcea) să fii*?

— Astăzi, Eclesiatul. Sau Homer. Mâine, cine ştie?

„Scrisul mi-a dat un soi de trufie divină, juvenilă".

— *Care au fost modelele tale culturale*? *Cum ai ajuns la ele*? *Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii*?

— Nu ştiu, sau nu mai ştiu, poate personajele din romanele pe care le înghiţeam cu nemiluita în copilărie…! Şi nu, nu mi-a fost ruşine că scriu poezii. Dimpotrivă, scrisul mi-a dat un soi de trufie divină, juvenilă. Pentru că la *început a fost cuvântul*…?!

— *Ai avut în viaţă (şi în literatură) şi nişte antimodele*? *Te-au influenţat în vreun fel*?

— Cu siguranţă. Lucrurile pe care, văzându-le, mă simţeam jenată, acestea au fost antimodelele mele…!

— *Spui într-un poem mai vechi*: *„Am râvnit această experienţă perfectă*: */ să mă adăpostesc în propriul creier/ ca-n*tr-*un uter matern/ ţi s-a tac dracului…"*. *Ce are de tăcut un poet*? *Cât trebuie să vorbească, cât trebuie să tacă*? *Ce ai tăcut, când trebuia să vorbeşti*? *Ce ai vorbit, când trebuia să taci*?

— …

— *Cum comentezi zicerea eminesciană „Poezie*? *Sărăcie!"*

— Nu o comentez.

— *Zice Cistelecan*: *„Optzecismul merită, într-adevăr, un prohod vesel. Pentru că în urma lui rămâne o mare poezie"*. *Cât adevăr e în această afirmaţie a lui Al. Cistelecan*?

— Nu sunt competentă să-l apreciez. Poezia optzecistă însă îmi place. Madi Marin, Magda Cârneci, Ioan Es Pop, Mureşan, Muşina, Hurezeanu şi alţi câţiva sunt poeţi la care mă întorc cu bucurie, mereu.

— *Ai simţit vreodată nevoia să te desparţi de generaţia '80*? *Te-ai*

despărţit vreodată decisiv?

— Nu m-am despărţit. M-am simţit întotdeauna echinoxistă şi, totodată, optzecistă. Optzecismul a fost nu numai un val de o nouă sensibilitate estetică şi morală, ci şi o problemă sociologică: eram mulţi tineri care scriam şi, în România congelată de comunism, nu eram lăsaţi să publicăm, nu aveam spaţiu şi drept de-a publica. Nu lumea literară ne împiedica să intrăm în revistele existente, ci cenzura care era făcută acestor reviste. Aşa că noi ne-am adunat în generaţie şi pentru a forţa uşile, pentru a obţine spaţiu de publicare, accesul în reviste, în edituri… Îi citesc şi îi admir pe mulţi dintre colegii mei de generaţie, succesele lor sunt oarecum şi ale mele. La fel, port doliu după cei căzuţi, după Madi, acuma după Crăciun…

— *Ce (mai) e generaţia '80 pentru literatura română*?

— Din nou, mi-e greu să îţi răspund competent. E sigur ca existăm, că am dat cărţi bune şi personalităţi puternice. Şi e evident că suntem vii, că scriem în continuare. Istoric vorbind însă, suntem un inel din lungul lanţ al literaturii române, inelul imediat următor nouă a apărut, cu zarva proprie, cu mai multe şanse, cu aplauze. Să sperăm că nou-veniţii, care au o mai mare libertate decât am avut noi, vor avea şi un mai mare talent…

— *Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român*. *„Vocaţia începuturilor"*, *cu care se laudă cultura noastră*, *ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură*. *Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului*?

— Da, ratarea, coşmarul literaturii române…! La noi e mai uşor să începi decât să continui. Ionescu şi Cioran erau obsedaţi de faptul că scriitorul român sfârşeşte cu scrisul cam la 30 de ani. Dacă citeşti caietele lui Cioran, vei vedea cât de obsedat era el „să lucreze", să scrie zilnic, şi ce amarnice reproşuri îşi făcea pentru că nu reuşea. Cred că scriitorul român trebuie să se… profesionalizeze, adică să considere scrisul o meserie, o obligaţie zilnică. Pentru o operă trebuie tenacitate, nu numai talent. Rebreanu e un bun exemplu în sensul acesta. Şi mai trebuie, în cadrul profesionalizării, şi o intelectualizare permanentă,

reală. Trebuie să mai şi citeşti, nu numai să-ţi aştepţi inspiraţia. Lipsa de profesionalizare se vede cel mai bine la unii din tinerii critici, care, comentând câte o carte, se trădează rapid că nu au recunoscut aluziile, trimiterile oblice, reminiscenţele topite în ea. E aproape amuzant, adică trist.

— *Dintotdeauna*, *în literatură au existat scriitori gonflaţi*. *Credeţi că există asemenea autori şi în actualitatea imediată*?

— Sigur că există, dar nu vreau să exemplific, ei sunt la vedere. O cultură matură îşi cerne valorile – în timp şi dacă nu se rătăceşte complet. Aşa că şi actualii beneficiari ai unor conjuncturi extraliterare favorabile vor fi aduşi, cu timpul, la valoarea lor reală.

„Noi bocim că nu avem un Nobel, *dar nu facem nimic cu adevărat să ne exportăm cultura"*.

— *Se zice că o carte are trei duşmani*: *focul*, *apa şi propriul conţinut*. *În acest sens credeţi că reevaluarea literaturii române din patru decenii de comunism trebuie lăsată doar pe seama timpului şi pe uitare*? *Cine ar trebui să dea semnalul reevaluării*?

— S-au făcut şi se fac continuu reevaluări, se lucrează continuu la asta. Cred că literatura română a creat destule valori reale în timpul comunismului – şi le-a creat în ciuda comunismului – aşa că nu suntem în pericol să rămânem cu rafturile goale.

— *De ce ai rămas la Cluj şi nu te-ai mutat la Bucureşti*? *Sau la Paris*? *Cu ce te-a tentat* (*cucerit*, *amăgit* etc.) *Clujul despre care*, *la un moment dat*, *spuneai că e „îngheţat cultural"*?

— Clujul are ceva îngheţat, Breban numea răceala lui drept „habsburgică", şi cred că nu greşea. Dar eu am ratat clipa mutării. M-aş fi putut muta în 1990, când, la un moment dat, aveam un post la *România literară*, probleme de familie m-au împiedicat chiar şi numai să iau în calcul posibilitatea asta. Aşa cum îmi spunea un bun prieten, ocaziile ratate nu se repetă, nici în cazul meu ocazia nu s-a repetat, iar eu nu am făcut nimic să creez vreuna…! Aş fi avut un alt traiect, cu siguranţă mai colorat, mai nuanţat.

— *Invidios pe poveştile şi succesele* (*financiare*) *ale lui Mircea Petean care venea la Piatra Neamţ şi se lăuda cu banii ridicaţi de la*

Caritas, cu care îşi făcea, cică, o fermă agricolă, am depus şi eu banii de concediu la celebrul „circuit de întrajutorare". În vara aceea, chiar în anul în care „a picat" Caritasul, normal, am stat acasă şi am cetit poezie…! Crezi că poezia clujenilor, excepţională, suplineşte acea „înmulţire cu opt" a pagubei pe care mi-am produs-o singur? E poezia o motivaţie superioară a „înţelesului de pierdere"?

— Mi-ar plăcea mie ca poezia noastră să-ţi umple buzunarele, dar sunt sigură că în vara aceea a Caritasului nu ne-ai citit pe noi, pe clujeni. Aşa că mă tem că nu te pot ajuta…!

— *Spune-mi o definiţie a libertăţii. Cât de liberă eşti tu*?

— Sunt cam obosită în ultima vreme, aşa că îmi imaginez că libertatea este o vacanţă. Nu sunt în vacanţă acuma.

— *Spunea Napoleon că fiecare soldat poartă cu sine un baston de mareşal. În a cui traistă (românească) se află bastonul de laureat Nobel? De ce crezi că scriitorul „majoritar" român se simte frustrat că nu a primit premiul Nobel? Nu crezi că dacă vreunul, mai răsărit, l-ar fi primit, ar fi fost linşat de confraţi*?

— Am citit cu stupoare, într-un număr al revistei 22 de acum câţiva ani, răspunsurile lui Kjell Espmark, membru în Comitetul Nobel. Observa că, până în 1950, cred – anul limită pentru care arhivele sunt deschise – nicio instituţie românească şi niciun scriitor român nu au recomandat pe nimeni din România pentru Nobelul literar. Atâta invidie – pentru că nu-mi pot imagina alt motiv al abţinerii – mi s-a părut de-a dreptul indecentă. Mari scriitori români, de la Rebreanu şi Blaga, la Nichita Stănescu, Sorescu, Naum, Doinaş etc., ar fi fost plauzibili pentru Nobel. Acuma, occidentalii îl consideră plauzibil pe Norman Manea. În timp, Cărtărescu ar putea să aibă o şansă. Mai sunt şi alţii, Breban, Ţepeneag, Buzura, Mălancioiu, Blandiana, care îmi par la fel de plauzibili ca valoare. Ar fi frumos ca unul să-l ia. Dar cel mai frumos ar fi ca România să îşi facă un program, o politică coerentă pentru exportul de cultură. Nu o are. Dacă ar avea-o a şi dacă şi-ar pune-o în aplicare cu consecvenţă vreme de 15 – 20 de ani, atunci nu ne-ar mai păsa nouă de Nobel, pentru că n-ar mai avea de ce să ne pese, cultura româna ar fi cunoscută în străinătate aşa cum ea este şi

şi-ar dobândi respectul de sine şi respectul altora pe valorile reale pe care le are. Ştii povestea aceea, cu drobul de sare… Noi bocim că nu avem un Nobel, dar nu facem nimic cu adevărat nici să ne exportăm cultura, nici să obţinem preţiosul premiu, dacă pe ăla-l poftim.

— *Poţi face portretul robot al scriitorului român care va lua Premiul Nobel? În ce colţ al lumii va fi el rezident în momentul în care s-ar produce (să zicem) evenimentul?*

— Nu sunt profet, nu mă joc aşa.

„Peste 30.000 de ore lucrate pentru Apostrof.

Concluzie: sunt nebună".

— *Unde se află poezia (literatura) românească actuală în raport cu Europa? Dar în raport cu poezia (literatura) românească din secolele trecute? Dar în raport cu potenţialitatea „duhului" din limba română?*

— Eu scriu poezie, nu critică de poezie, nici nu-mi trece prin minte să încerc să îţi răspund.

— *De ce n-are poezia română din zilele noastre cititori? Sunt prea „încifraţi" autorii? Prea deştepţi? E analfabet publicul? E prea mare confuzia de valoare? La câţi cititori de poezie (şi literatură română de azi!) avem, s-ar putea constitui o Uniune a Cititorilor din România care n-ar ajunge, numericeşte, pe cea „a scriitorilor"… În ultima instanţă: De ce nu place poetul român al zilelor noastre „publicului larg"?*

— Chiar nu avem cititori? E grav. Pesemne că sunt mai mulţi poeţi decât poate să suporte un metru pătrat. Hotărât lucru, trebuie să ne reprofilăm, mai salvăm nişte copaci…!

— *Postmodernismul românesc a devenit, pare-se, o marotă care în ultimele decenii a generat un „postmodernism original". În spatele acestui „postmodernism balcanic" s-a ascuns o seamă de scriitori care au pus toate neputinţele şi toate ratările pe seama slabei percepţii a publicului care a rămas doar… modern. Unde se întâlnesc „omul nou" dâmboviţean şi „omul postmodern" de sorginte incertă?*

— După cum te-ai putut convinge, eu sunt arhaică, aşa că această ceartă, deşi îmi strică, de fapt nu mă pasionează.

— *Crezi că e nevoie de o „istorie morală" a literaturii române din „secolul trecut"? O reevaluare „la sânge"… Cine o va scrie? Sau tot timpul*

(*săracul*!) *va rezolva şi acest lucru*?

— Nu. Cred că e nevoie de o morală.

— *Cum se vede Moldova din Ardealul „cotropit de unguri”*? *Se mai observă vechea legătura dintre sărăcie şi cultură care a făcut istorie pe plaiurile acestea intens mioritice*? *Crezi că mai funcţionează sistemul „provinciilor culturale”*?

— Ardealul e o zonă interesantă, iar ungurii au cam început să plece înspre Occident. Mă tem că o să păţim cu ei ca şi cu saşii. Sistemul provinciilor culturale însă funcţionează, mai ales când e vorba despre difuzarea de carte…!

— *O întrebare de «oracol» pentru un om care a trecut prin comunism încercând să fluiere şi să ţină mâinile în buzunare ori de câte ori avea chef*: *Ce crezi că ai ratat (în viaţă) şi nu mai poţi recupera*?

— Viaţa însăşi.

— *Ce reprezintă „Apostroful” pentru tine*? *Cât din tine este în construcţia „Apostrofului”*?

— 200 de numere tipărite. 18 ani din viaţă. 130 de cărţi *apostrofice*. Peste 30.000 de ore lucrate pentru Apostrof. Concluzie: sunt nebună.

(*Revista Conta*, *nr. 6, 2011*)

Luca PIŢU

Profil. Luca Piţu şi câinii academicieni comunitari

Cică dracul a venit pe lumea asta, mai pe la început şi a vrut să care în Iadul post-natal sufletul femeii. Femeia n-a zis nu, însă a pus o condiţie: să facă bine dracul şi să-i frece un fir de păr până acesta va sta drept, drept. S-a apucat bietul încornorat de frecat, de lins, de împins, de tras firul de păr şi cu cât îl sucea şi răsucea mai tare, cu atât firul se făcea mai creţ, se încovriga de nu mai ştia bietul cum s-o dreagă. Normal că Sarsailă a lăsat baltă respectivul suflet de femeie care, de atunci, vizitează Iadul doar când are chef de vreo diversitate în monotonia vieţii din preajma Raiului unde şi-a stabilit rezidenţa. Cam asta face Luca Piţu cu firul limbii române, de o seamă de ani, tot vrea să o facă dreaptă în spirit şi o face tot mai ondulată în formă. Habar n-am dacă el are miza personajului pomenit la început, ceea ce e sigur e că

„diavoleasca lucrare" la care e înhămat Luca Pițu a sedus destule suflete și minți cât să paveze cu ele calea tot mai largă spre confuzia de Iad-Rai căreia îi suntem sortiți. Ca și la Șerban Foarță, ai senzația că lui Luca Pițu nu-i ajunge lexicul unei limbi ca să vorbească; apoi zici că amândoi vor să vorbească deodată cu toate cuvintele pe care le știu și pe care nu le știu; apoi îți zici că ei au sesizat că limba română, chiar în gură scriitoricească, a devenit cam lemnoasă și (ei) vor să o aşchieze; apoi, dacă limba e cămașa sufletului, te întrebi ce fel de suflet deloc liniștit are (un) Luca Pițu de nu vrea să intre într-un text, ci se fragmentează la nesfârșit… (?). Sunt chestiuni care, în timp, vor intra în atenția Academiei Române care va promova simpozioane tematice, de la „naționale" la „internaționale" (și stânga-mprejur!).

E Luca Pițu un cârcotaș? Pentru că, dacă te uiți în cărțile lui urmărind destinele persoanelor-personaje de-a lungul timpului îți dai seama că numai cărțile nu l-au dezamăgit cu adevărat. Oamenii, prieteni sau nu, au confundat prea adesea vocile molatice ale destinului cu vocile stridente ale intereselor iar Luca Pițu, la intersecția vremurilor, a observat totul suflând în fluierul intransigenței. Cred că această postare l-a făcut enervant pentru multă lume, colegii săi, universitarii ieșeni, au pregătit Marea Revoluție din Decembrie votând, în mare parte, în 1989, eliminarea sa din universitate și trimiterea pe tarlalele învățământului… preuniversitar. Atunci, grozăvindu-ne noi în fața propriilor conștiințe, Aurel Dumitrașcu și eu, am trimis câte o scrisoare-protest pe adresa rectorului Universității din Iași și a decanului de la filologie deplângând soarta instituției care își permitea să se dispenseze de capacitatea și valoarea „unui" Luca Pițu…! Faptul că acum „descrie" mediul de mușuroi bâzâitor și iute turnător de delațiuni al universității și al intelectualității pe lângă care a trecut, să fie un semn al revanșei? Sau e doar acea nevoie de igienă fără de care nu putem face pasul următor, în mlaștină aplici măsurile de protecție anti-mlaștină, totul e să o recunoști la timp. Dacă nu recunoști mlaștina, te adaptezi și te apuci să inventezi civilizația mlaștinii! Și noroiul ține de cald, dacă te obișnuiești, nu? Ei, cu asta nu a fost de acord niciodată Luca Pițu: cu

obişnuinţa conformistă, laşă. Pentru că între el şi lume Luca Piţu pare să-şi fi creat o zonă de protecţie în care sunt înghesuite cărţi şi principii, autori ai „marginii" însă din categoria celor care nu s-au împăcat niciodată cu conformismul nivelator al valorii iute „oficializată". Că nu poţi defila cu Jarry, cu Queneau, cu Sade… pe bulevardul cultural central fără să rişti să te latre câinii academicieni comunitari. (*AAG*)

Luca Piţu anchetat de Adrian A lui Gheorghe

(*Cameră obscură*. *Inculpatul stă în faţa unei mese lunge*, *cu capul între palme*. *Anchetatorul i-a pus în ochi un fascicul de întrebări*. *Anchetatul oftează*. *Ştie că nu mai are încotro*, *a venit momentul să spună tot*, *tot*, *tot*. *Trebuie să-i dea în gât şi pe complicii săi*. *O va face*? *N-o va face*?)

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Luca Piţu*, *recunosc că sunt un fan al „scriiturilor" tale* (*sau un fel de „Fanfan"*?), *niciodată însă n-am reuşit să te încadrez într-un gen*. *E*, *de altfel*, *ca în dragoste*: *nu ştii de ce iubeşti*…! *De fapt ce scrii*…?

Luca Piţu: – A răspuns în locul meu, pe gardurile Oraşului Bahluvios epigramatizând, Magistrul Ursachi, după ce-l înţepasem undeva pentru proastele-i prestaţii civice la întoarcerea din sejurul californian: „*Ouă nişte murături*/ *De le zice scriituri*: / *Drept care I.C. Drăgan*/ *Îi mai varsă câte-un ban*". Glumea, firește, aşa că tot eu trebuie să mă înham la travaliul răspunsului explicativ, măcar că majoritatea opurilor mele vor fi ieşit de sub teasc în colecţii siglate „Eseu", „Eseuri de ieri şi de azi", „Totem", „Texte de frontieră". E adevărat însă că, în „Eseuri de ieri şi de azi", la Institutul European, Sorin Pârvu, colegul şi sicofantul meu personal, tipărea, între altele, un roman de Costache Olăreanu plus un manual de jurnalism. În „locus mioriticus" totul fiind posibil, am să revin răspicat asupra cestiunii şi o să le-o zic de la obraz detractorilor ori naivilor ce mă acuză că scriu proză, de nu cumva poeziuni. (*Da*, *da*, *beţivanul Neculai Luca*, prof. *la Facultatea de Matematici Iaşiote*, *mă prezenta unui comesean de-al său drept poet din stirpea brumariană*. *Ce se afla în dovleacul dânsului*? *Sinonimia sălbatică de bună seamă*: *între auctor de cărţi*, *scriitor şi stihuitor*, *că de*

cunoaştere a înţelesului verbului elin „polein" nu putea fi vorba la pehlivanul în cestiune.) Ce raţionament parşiv screme intelectul celora de mă conţinează la prozaitate (*când nu-mi neagă*, *aidoma Pelicanului din Ţicău*, *existenţa textuală*, *sub pretextul că literatorii secretă doar poeme*, *naraţiuni şi critică literară*, *eventual teatru*)? Po (I) etul, nescriind ştiinţific, nu-şi justifică locul, slujba, agitaţia de la Universitate. Eseistul, pe de altă parte, negenitând versuri, proze sau cronici literare, nu-şi are situl în dicţionarele unor Zaciu, Papahagi & Sasu; este relegat într-un loc atopic, drept pentru care se poate spune, cu Mihai Ursachi, că el nu există. Ei bine, dragă Adriene, îmi asum universitaritatea şi inexistenţa literatoare… Căci – în afara câtorva strigături (*împănate în textura cărţilor mele cu pietate filială*, *ca o deferenţă pentru performanţele jucăuşe ale tătânelui meu cajvanian*, *dar şi pentru a-l cinsti pe Ion Creangă*: *ori menipeea „umplută" a Antichităţii tardive*?), Domnia Mea comite, cu neregularitate, eseu – în toate sensurile cuvântului eseu şi ale vocabulului sens. Eseu… în accepţie britanică, spaniolă (*cu ocheade frecvente la Savater*, *Eugenio d'Ors*, *Ortega şi chiar Unamuno*), franceză mai puţin, neconsiderându-mă un „fanfan" deosebit al lui Michel de Montagne, mai dragi rămânându-mi Jean Grenier, Camus sau Perros; eseu ou, eseu fragmentat, d'esprit, pârâit, eclate, apoi fragmente propriu-zise, iară nu aforisme, maxime, proverbe şi zicători ca „forme simple"; fragmente – cu Nietzsche, Blanchot, Guido Ceronetti & junele Cioran –, doar că nu mă mai recunosc acum, adulţizându-mă, conservatorizându-mă, cuminţindu-mă întrucâtva, sub teoriile „scriiturii fragmentare", chiar termenul de „scriitură", titilat de Roland Barthes, îmi pute a iudeologie marxizantă (*maxturbantă*, *dacă vrei*). Altminteri mă poziţionam totuşi sub Moş Ce-au: ouând fragmente fără hram, ori eseuri „explodante", opunându-l pe Kierkegaard lui Hegel sau partea întregului, îmi închipuiuiam a contribui cumva la contrarea, hurducarea, cobâlţâirea Sistemului… bolşevicios, socialist, na-ţi-o-anal-comunist, amator de totalizări, tratate irefutabile, crestomaţii dogmatice, manuale şi alte volume omagioase pentru Spiritul Universal întrupat în Kremlin. Naturilor anarhe,

individualizante, rebele, mi se părea că le vine ca o mănuşe fragmentul, eseuouant au ba, inclasificabil şi inanalizabil, înzestrat, cum sugerează Derrida (*pe care îl citeam şi… nu-l urmam*) … cu o „structură de căcat", adicătelea inasimilabilă despre orificiul guraliv al Sinecdoacei Totalitoante. Ceea ce nu înseamnă că în mini-eseuri, în „gândemele desferecate", în „ghiveciurile moldovineşti", nu o călăream pe Madam Rigoarea Hermeneutică şi nu-mi aduceam piţuliana contribuţie, oricât de modestă, la dezghiocarea cutărei problematici din ograda ştiinţelor umane, ca un telectual de soi aparte, capace, la o adică, să scrie şi lung: teză doctorală, articol de specialitate, prefeţe şi alte notule, străbătute totuşi de „horror unitatis". Şi azi mai cred că „small is beautifull", cu toate că tractatele au încetat să mă dezguste. Unele, mititele & cochete, aş concocta. Numai: acelea îţi sug viaţa ca nişte lipitori diabolice. Mici şi patafizice: nu degeaba îl voi fi frecventat, o vreme, pe Jarry, invalahizându-i, notulizându-i şi prefaţându-i chiar un roman.

Iată, ai aflat acum, Adriene dragă, ceea ce bănuiai de un sfert secular, dar întru binele interviului simulaseşi că ignori.

Adrian A lui Gheorghe: – *Te-ai mutat de la Iaşi la Focşani. E şi un cântecel*: „*Azi în Iaşi, mâine-n Focşani…*!", *nu*? *Crezi că Milcovul „golit dintr-o sorbire" e mai curat decât Bahluiul simiradinizat dintr-o ochire*?

Luca Piţu: – Gândirostivieţuiesc sub ius valachicum, atât de pastoral: azi în Iaşi, mâine-n Focşani, poimâine la Strasbourg şi răspoimâine în urbea Bahluviaşiotă, că nu degeaba mi-or fost rudele, strămoşii, vecinii ori nănaşii… oieri, păcurari, aşi ai navetizărilor, cuintesenţiale, între munte şi câmpie, adicătelea, mai precis, între pleonasm – şesuri întinse, plate – şi oximoron: giumalăuri pitice; între paradoxul verilor răcoroase trăite la umbra fagilor şi tautologia existenţei consumate în zbiarăt de mioare şi lătrături de câini bărbătoşi. La temelia dorului lor se instalase lipsa. În munte, sus, tânjeau după văi joase; pe teren neted, aproape de nivelul mării, oftau după sălbăticitatea alpestră. Platono-lacanizau şi ei fără să-şi deie sama. Pe urmele lor, bătătorite, navetez, navetez: principalmente între Iaşi, Focşani, Braşov, Bucureşti şi… Piatra Neamţ. Din albia Milcovului, împodobită cu căcărezii mieilor vrânceni, trag holbări depasionte,

distanţa fiindu-mi adjuvantă, asupra Bahluiului universitar, social, cumetrial, securi-comunist sau numai simiradian, iar dinspre Cartierul ieşenesc al Tătăraşilor percep mult mai potrivit mafioţicească Vrance, fesenistă, pedeseristă, meschină – dar harnicăşi îl descifrez agil pe Gagademicianul local, indicibilul Cotea, de vârstă ciopragească, de se lamentează la televedeniile locale că în 1989 or ieşitără din Cutia Pandorei toate relele imaginabile: contestaţia, grevele, sindicatele, pluripartidismul, anticomunismul, nerespectul pentru Organe, fie şi ale Secului, la fundul ei pierdurând, izolată, Tovarăşa Speranţa – instituţiile conducerii municipale şi judeţene, în jurul cărora populaţiile zonei au a se uni strâns. Estimp, teatrul orăşelului, tot în paragină, absentând Filarmonica, viaţa studenţească, revistele serioase, cultura reducându-se la consumul de şpriţ şi mititei, odată pe an, în octombrie, dacă nu cumva doar la curlingerea discursivă a Prefectului cu orice prilej festiv, iar intelectualitatea la un singur specimen, deosebit acesta, profesorul Florin Paraschiv. Prin comparaţie, Iaşii Simiradinizaţi răsar ca un Taj Mahal al cugetului însetat de incertitudini. Apoi, să nu uităm, Darie: Simirad, cu ani în urmă, pornea la treabă cu entuziasm şi bine intenţionat. Multe va fi făcut şi dres pentru urbea-i de erecţiune (*ca să ne exprimăm precum Costachi Ciopi*): fluidizarea traficului, asfaltarea drumurilor, disciplinarea taximetriştilor şi a comercianţilor stradali, Ateneul Patafizic de la care iau deja leafă directorială Danilov şi Pelicanul Ursachios, curăţenia pieţelor şi a căminelor de veterani, sponsorizarea unor proiecte culturale, caragialescul Partid al Moldovenilor, atât de scump Conului Leonida şi Efimiţei sale, apropierea de Iliescani, vila de la Bucium. Bine intenţionat fu dânsul la început. Va fi ajuns potlogar mai recentuţ, descoperindu-şi propriul frate pe listele cu „persoane de sprijin", observând că telectualii cununaţi de el într-o veselie asemeni Liviului Antonescian, putregaiuri morale se adevereau, dornici numai să-şi umple buzunarele, să le apară des muianul în gazetă şi, pe urmele Regelui Ubu, să se roiască la timp, dintre ruinurile spaţiului rahatizat. Oricum, revenind la Partidul Moldovenilor, la fostul postmodern al Hramului Sfintei Parascheva, la şmecheriile

populisto-democratico-cetăţeneşti, e de spus că Boborul a pus botul la ele şi s-a simţit grozav, încântat, dânsul, Nenea Poporul, că are o ocupaţie. Nici fripturiştii din jurul hariastmaticului primare nu or dus-o prea rău. Oscioare de ros le-a dat cu generozitate, cât şi apartamente în blocuri de calitate. Nu fu mai rău decât colegul său clujean, decât Ghiţă Funar, decât cel ce aduna până şi voturile maghiarilor îmbogăţiţi la „Caritas". Se zvoneşte că însuşi Ion Vartic & Marta Petreu ceva profit or tras de pe urmele lui, nu doar „fund" un de la Soros.

Adrian A lui Gheorghe: – *Poţi să faci un „portret robot" al scriitorului român ieşit din comunism*?

Luca Piţu: – Nu poc. Şi cred că fauna scriitoricească posedă atâta varietate încât, înainte de a se apleca asupra ei Mihai Dinu Gheorghiu, sociologul bourdivin al bunurilor simbolice, antropologul societal ori istoricul mentalităţilor, mai degrabă ar pasiona pe vreun Teophrastos de ocaziu, iute în a alcătui galerii de caractere. Lui Sandu Muşina i-a ieşit un şir de epigrame (unde nu se iartă nici pe sine, darmite pe Blandiana, Mihăieş, Zaciu, Marino, Manolescu, Alex. Ştefănescu, Gheorghe Crăciun etalii). Merita să mijoteze vreo mie. I-ar fi trebuit poate, ca să-şi ducă la capăt întreprinderea, o bună asociere cu Şerban Foarţă. Mai norocos va fi fost un istoric de meserie, exilat de multă vreme în America. Lui i-au ieşit pe ţeavă o sută de portrete ale istoricilor Epocii de Aur, la Editura Fides nemurite. Aşa de savuroase erau ele, portretele, că Tanti Zoe Petre-Buşulenga, consiliera Ţapului, a şi interzis librăriilor statale să difuzeze scandalosul – însă mirificul-opuşor, pe care şi Goma era gelos. L-a interzis librăriilor pentru că, printre istoricii vitriolaţi, se aflau şi ea şi tătuţu-i, Condurachele, gagademicul galonat, agentul de înrâurire pozitivă a străinătăţilor. Fireşte, în „La cafeneaua hermeneutică", reedeitată somptuos de Nemira, găseşti un număr de portrete auctoriale, însă de nu-s nici robotice, nici satirice, eu, creango – rabelaisian pe undeva, neavându-le decât cu „satira menipee", care iaşte lucrătură de mixare, impurficare, dozare, cu umplerea cârnaţilor mult asemănându-se.

Adrian A lui Gheorghe: – *Dacă ai fi antrenorul „echipei naţionale*

a scriitorilor” care ar trebui să joace cu „restul lumii”, ce scriitori români ai băga în teren? Care ar fi criteriile de selecţie? Moralitatea? Talentul?… Tot e moda listelor, în felul acesta am putea avea parte şi de „lista lui Piţu”?! Poţi încerca şi mai multe „echipe”, rămâne la alegerea ta… Pe cine ai pune căpitan de echipă?

Luca Piţu: – Nu prea le am cu fotbalul, iubite Adriene, şi rău e… pentru musculatura-mi părelnică. Nici cu sporturile în general. Le abhor, căci oferă cetăţenilor şi altor locuitori, oportunitatea parşivă de a juiţa prin persoane interpuse. Mie-mi place să mărşăluiesc, singur ori cu amici de nădejde. Sigur, echipele sportive, sever antrenate, funcţionează ca unse. În restul societăţii… locul acestora îl ocupă cumetriile, care merg cât merg. Aminteşte-ţi numai ce s-a petrecut între stihuitorii C.M. Spiridon şi Nichita Danilov, între poetul pedagogic Antonesei şi romancierul primarial Simirad, între Andrei Pleşu şi Virgil Tănase. Suntem sub iure valachico, precum în „Mioriţa”: la începutul stânii se hârâie câinii, iar la ţinea ei se iau la sfadă şi scot cuţitele stăpânii, patronii, baronii, tenorii… Dar treaba asta cu echipe, antrenori, arbitri de tuşă plus căpitani îmi miroase a Noica, mie, iară ţie îţi aminteşte de performerii recrutaţi, câte unul la milion ori de filosoful păltinişan lăcrămând prin birourile prim-secretarilor (*în loc să antameze, cum îi sugera Paleologu, „critica puterii de judeţ”*). Visez, eu, la echipe fără membri şi fără căpitani, doar mi-s anarh şi patafizician, ce chizda măsei! Un cuţit fără mâner, căruia îi lipseşte şi lama: aşa îmi imaginez „echipa naţională a scriitorilor cuţovlahi”. Criteriile de selecţie? Mihail Dragomirescu, în locul meu, ar fi implementat trei: virtuozitatea, talentul şi geniul. În baza lor s-ar constitui scuadrele de virtuoşi plus genioşi, pe genuri şi specii literare. La treaba cu (I) moralitatea, începitând încă o dată „Dicţionarul” lui Zaciu, aş răspunde aşa: Morali, imorali, amorali, dar s-o ştim şi noi, soro! Altfel, degeaba răsfoim lexiconul, unde toţi răsar ca ibovnici ai formei, fani ai autonomiei esteticului, spirite dezîncarnate, chiar de-au fost auxiliari zeloşi ai diverselor Puteri Puturoase, simple persoane de sprijin ale Organelor Subventrale, semnatari de condamnări la moarte, paraziţi ai Fondului Literar, maeştri ai cenzurii, autocenzurii şi

întrecenzurii sau cobzari ai unor meschine interese. Sadoveanu, mie, nu mi se iveşte complet, nici Arghezi de altfel, în absenţa corozivelor pagini ce un Pamfil Şeicaru sau un Virgil Ierunca au însăilat în marginea versatilităţii lor multilaterale. Meargă talentul şi imoralitatea mână-n lână, nu mă deranjează: vreau doar transparenţă. „Lista lui Piţu" aş constitui-o exclusiv din amici literari şi/sau intelectuali, clamându-mi subiectivitatea. Nu ar lipsi din ea Şerban Foarţă, Gheorghe Grigurcu, Paul Goma, László Alexandru, Dan C. Mihăilescu, Marcel Petrişor, Radu Mareş, Gheorghe Crăciun, Alexandru Muşina, Gellu Dorian, C.M. Spiridon, Aurel Pantea, Aurel Dumitraşcu, George Vulturescu, Ion Moldovan, Traian Ştef, Ion Mureşan, Valeriu Stancu, Radu Florescu, Dorin Spineanu, Ion Mircea plus vreo cincizeci de rezerve, doar de mine ştiute. Tu, Adriene, ai fi însărcinat cu revizuirea ei eventuală, pe calculator, iar Liviu Ioan Stoiciu cu ordonarea ei alfabetică în „Viaţa Românească", fiindcă nu degeaba a fost şef de bandă la Durău. O listă acefală, fără căpitan. Anarhă. L-aş fi inclus în ea şi pe Mihai Urscahi, dar cine mi-l poate smulge din fotoliul directorial ai încă inexistentului Ateneu Tătărăşan?

Adrian A lui Gheorghe: – *Spunea Napoleon că fiecare soldat* (*scriitor român*) *poartă cu sine un baston de mareşal* (*premiu Nobel*). *De ce crezi că scriitorul „majoritar" român se simte frustrat că nu a primit premiul Nobel*? *Nu crezi că dacă vreunul*, *mai răsărit*, *l-ar fi primit*, *ar fi fost linşat de confraţi*?

Luca Piţu: – „Nobel eşti? Nu, i-o bag!". Nu vezi că Preacinstitul Premiu se dă pe criterii geopolitice şi ideologice, uneori curat iudeologiciene (*ca să-l înfurie pe Adorno*, *arătându-i-se că şi după Auschwitz se poate scrie poezie*, *de calitate*, *chiar înnobilată cât a lui Nelly Sachs*), de parcă ar fi vorba de Herder, pe care îl lua până şi Hoişie-Corbea, din raţiuni estetice, cu siguranţă, că nu i-l vor fi dăruit din considerente etnice, nici pentru că figurează pe amorala listă a „persoanelor de sprijin" de la Casa Pătrată a ţâţoase Ghiţulica! Esteticul şi imoralul, o pubelă de dânşii inventată? Nici nu merită problematizată afacerea. Un Nobel, belit prin 1930 – 1940 – 1950, fie şi de Blaga, ar fi însemnat ceva: o încurajare, o atenţie, o măslină. În

zilele noastre, globalizatoare, singuri paraii mai contează, rezultaţi din convertirea suedezelor coroane, ele însele preschimbate în euro. Sartre, orgolios, l-a refuzat. Mauriac, mi se pare, l-a acceptat, având el nevoie de fonduri importante pentru a-şi schimba faianţa din baie. Aduce, dreptu-i, câteva traducţii în limbi etranjere. Nu multe. Nici creşteri spectaculoase de tiraj nu suscită automaticamente. O să-l ofere în curând şi Albanezilor, Kadaré adeverindu-se mai prizat, încă de pe vremea Tovarăşului Enver Hodja, decât faliţii noştri. Ca să nu mai vorovesc de cehescul Milan Kundera. De s-ar atribui unui valah, cu căcat şi uncrop l-ar stropi confraţii. L-ar acuza că iaşte şi circumscris şi francmason şi legionar şi homosexual şi agentul Kominternului. Numai Mircea Eliade i-ar expedia, din Nirvăna, o epistolă gratulatorie, aşa cum va fi procedat cu Vintilă Horia, în 1960, când înşfăca acesta un Goncourt… de neatins (Oare nu s-ar putea exige, cu titlu postum, pentru Cronicarii Moldoveni şi Munteni, pentru Budai-Deleanu, pentru Haşdeu, pentru Ion Barbu, pentru Omul din Ipoteşti, pentru Veteranul de la Păltiniş? Ar prii sănătăţii celor vii, augmentându-le şi pofta de mâncare).

Adrian A lui Gheorghe: – *Brucan a dat naţiei noastre un termen de graţie, de douăzeci de ani, pentru a se dezmetici din buimăceala cu care a ieşit din atelierele comuniste de făcut „oameni noi”. Dacă ne uităm bine la calendar, sorocul se apropie şi „omul românesc” nu dă niciun semn că ar vrea să se modifice… Rişti un alt termen*?

Luca Piţu: – Nu risc. Brucan Bătrânul, Kominternistul, Monitorizatorul execuţiei Mareşalului Antonescu, Directorul atelierului de confecţionat oameni noi, oameni-boi, Măgăoaia din Dămăroaia, Cobelitorul Tovului Ceauşiu, nu crez să se fi înşelat, proţăpit cum se află cu cele trei fese ale sale în tot atâtea luntri, pe axa Moscova – Washington – Ierusalim. Uite, profeţiile lui se realizează. După vreo zece ani, ca să nu zic doişpe, România obţine suprimarea vizelor turistice pentru spaţiul Schengen şi e cu piciorul stâng în NATO (*mare scofală nu-i*: *alte cheltuieli, alte necazuri*; *bună s-ar putea să fi fost presiunea Occidenţilor asupra Frontului Salvării Nomenklaturii şi Secilor Curişti, Ilici nemaibăgând la puşcărie intelectuali şi alţi ziarişti*,

sărind numai la gâtul lor şi taxându-i de animale, acceptând caricaturile presei şi proteguind cu grijă pe potlogarii partidei sale ce, iaca, nu se mai substituie făţiş întregului social, ca, altă dată, Sinecdoaca Totalitoantă). Până în 2010 o să fie penetrată şi Comunitatea Europeană: şuţii carpato-dadanubieni, romi au ba, îs deja judicios diseminaţi prin ea şi se bucură de o mediatizare corespunzătoare. Ştia ea ce ştia Betrana hahaleră Staliniană când opera cu simbolicul număr 20, jumătatea anilor de rătăcire în Pustiul Sinaitic indicând. Mai adaugă 100 şi obţii vârsta biblicului său Strămoş Abraham, iar de scazi 7, pitagoreciana cifră, din 2017, data sărbătoririi Veroluţiei Bolşevicioase, îţi iese termenul „a quo" îşi va cumpăra vecinul meu Mardare bericile în euro. Pe omul românesc, homo valachicus, nu l-a modificat prea mult nici măcar episodul paukero – dejo – ceauşin. Poate l-o fi făcut niţcai mai oportunist, mai pârâcios, mai puturos, mai refuznic la efort ori iniţiativă personală îndrăzneaţă, ceea ce, prin comparaţie cu, bunăoară, Francia, nu e rău de tot. Nici acolo nu le place să muncească, grevează mereu pentru lefuri mari şi reducerea zilelor de travaliu, aşteaptă totul de la Guvern, Preşedinte, Sindicate, Asigurări Sociale, iar uvrierii calificaţi, informaticienii, medicii de mare clasă şi inginerii şi-i atrag de unde se nimereşte, inclusiv din Europa orientală, unde, încă, se mai ştie carte plus meserie. Încât, în 2010, când ţerişoara noastră se va agita în Comunitatea Euro, rata delincvenţei juvenile nu are să hie mai scăzută decât în Englitera, în vreme ce studenţii noştri se vor prezenta la interval tot atât de „betes" & „analphabetes" cât omologii lor belgieni, olandezi, luxemburghezi, portughezi. Muncitorii destoinici şi profesioniştii de vârf îi vom importa, atunci, din Vietnam, Afghanistan, India, Birmania. Nu risc alt termen. Al lui Bruckner e bun. Omul nu se modifică (*dacă se modifică*) decât în lunga durată a Şcolii Braudeliene. De regret ceva, şi regret, e dispariţia satului tradiţional, cu stilu-i de viaţă aferent, aici – prin colectivizarea cea deresponsabilizatoare –, în Vest… prin industrializarea şi rentabilizarea capitalistă a agriculturii. Să nu ne întristăm cu gândemul că şi religiosul s-a evaporat, şi sacrul s-a camuflat în profan şi lumea îşi continuă procesul dezvrăjirii, năpădită de

postmodernism şi pornografie hiperieftină. „Homo valachicus”? *„Iar noi locului ne ţinem, / Cum am fost aşa românem”*. Indiferent unde ne ducem, la Mamaia sau în USA, ducem cu noi şi matricea stilistică, miosecuritica matriţă, nu crezi?

Adrian A lui Gheorghe: – *Cum îl sărbătoreşti tu pe Caragiale în acest an care îi e dedicat? Eu aştept anul în care Caragiale va fi „judecat” pentru „matriţa mentală” pe care a creat-o şi în care am intrat ca maimuţele cărora le arunci jucăria în cuşcă pentru a le momi să le iei ostatice*…

Luca Piţu: – Cum îl celebrez? „Mare piţuliano”: şterpelind din Biblioteca Lectoratului de Română al Universităţii „March Bloch”, că tot sunt în ultimul meu an de contract, un exemplar din foarte rara versiune *hexagonală* ce o datorăm penelor împletite ale Monicăi Lovinescu şi Eugenului Ionesc. L-am şi plasat în birou-mi de la Focşani. E adevărat că în ea, în transpunerea celor doi, nu găseşti decât trei din cele patru plase elaborate de Conu Iancu în registrul comicului şi nu am de gând să-ţi spun care lipseşte… Aş avea şi nişte completări la doctrina despre matriţa mentală de el mijotată, în care sunt ademenite, pentru a fi capturate, maimuţele valahe (*cum te exprimi tu aşa de frumos, că nu degeaba, după ce îţi vei fi tocit pixul încrustând aforisme lirice pe arborii judeţului baştinal, te-or făcut rectorul „Antitezelor”*!). Una la mână: Dacă acceptăm speculara ta metaforă in praesentia, apoi în oglinda – capcană or pătruns mai cu seamă Muntenii, ceva Ardeleni şi prea puţini Moldavi, reţinuţi, aceştia, în mrejele Pescarului din Ipoteşti, unde consumă balade populare şi se îmbată cu gloria trecutului idilizat. Or… eu găsesc uşure că nu s-au estompat încă osebirile caracteriale şi/ sau comportamentale dintre subiecţii celor trei provincii istorice. Antiunioniştii basarabeni strigă în gura mare că nu vor aglutinare cu „Ţiganii de la Bucale”, imagologia ne învaţă că Transilvanii mai sunt percepuţi ca lenţi în gândire, Oltenii drept ciclotimici şi oportunişti, Moldovenii ca lirici şi lenevoşi, Bucovinenii drept mari gospodari, necompatibili cu Regăţenii. Unde îţi dau dreptate: că realitatea cuţovlahă începe să semene tot mai tare cu reprezentarea-i caragialiotă. Pentru aceasta nu i-aş face însă proces

Grecoteiului Nepereche. Nici nu e vina lui că viaţa imită arta, lăsându-se modelată de aceasta. Tot mergând la teatru ca să-i auză plasele, tot cetind momente, schiţe & mofturi, locuitorii plaiurilor dâmboviţioase au sfârşit prin a semăna cu actanţii lor şi, culmea, prin a se recunoaşte în ei… cu sau fără rezerve. Pasul următor ar fi să-şi ia inima în dinţi şi într-o bună zi, să intre definitiv prin metalepsă ontologică, în universul cu pricina. Mi-amintesc disputa dintre Costache Pricop şi Emil Brumaru, după ce ambii vor fi văzut filmul lui Pintilie tras din Auctorele Nostru, Vostru, Lor. Întâiul zicea: „Grozav şi definitiv ne-a prins în *De ce trag clopotele*, *Mitică*?". Al doilea, înghiontit de Tamara, protesta: „Pe noi, nu; pe noi, nu; noi doi nu suntem ca ăia!". Ancestrala, primitiva teamă ca arta, fie ea şi fotografică, ţi-ar putea fura sufletul. La câţi ni l-o fi furat oare Genialul Grecotei? A doua la mână: Alexandru George polemizând cu Iorgulescul „Marii trăncăneli", căuta să evidenţieze părţile bune ale lumii caragialiene. De exemplu, pornind de la frecvenţa faticului „Mă înţelegi?", reliefa dorinţa de comunicare, nevoia dialogică, urbanitatea respectivelor personagii. Proprii mei studenţi, cărora le dam în lectură „Două loturi", prin 1996, regăseau acolo toate grijile insului trăitor în societatea deschisă, băşca atracţia pentru unul din cele patru tipuri de jocuri recenzate de Roger Caillois, regentate de Stat, dar prezente în orice cultură, ca să nu mai vorbesc de refugiul în irealitatea nebuniei ca urmare a incapacităţii de a gestiona paguba plus nenorocul. Aşa că… mai moale cu aducerea postumă a Dramaturgicului Ion Luca prin tribunale! Au scăpat de procese Daniel Corbu şi Liviu Antonesei, justiţiabili pe cinste, şi o să ne împiedicăm de o „matriţă mentală"?!

Adrian A lui Gheorghe: – *Ultimii trei ani au fost, în ordine, „Anul Eminescu", „Anul Brâncuşi", „Anul Caragiale". Ce „an crezi că va urma*?

Luca Piţu: – Habar n-am. (Şi totuşi, când spun asta, mă gândesc la o sugestie a Monstrului din Găgeşti, ce propunea cândva, înainte de Regimul Zoe – Petre-Constantinescian, ca anul următor să se cheme „An International de Luptă împotriva lui Brucan". De ce? Pentru că, la toate recepţiile date de ambasade la Bucureşti, unde era invitată şi

intelectocănimea de vază a capitalei, magul din Dămăroaia se înfiinţa primul şi… rădea totul, de parcă ar fi fost Dan Giosu la sindrofiile Institutului European, adică apt să soarbă apetitivele la două mâini şi şase păhăruţe). Un „an Ştefan Petică" te-ar aranja?

Adrian A lui Gheorghe: – *După cum s-a comportat cu tine mare parte dintre universitarii ieşeni şi după cum i-ai „pictat" pe cei mai mulţi scoţându-le „intestinele" trăsăturilor din interior în afară, îmi vine să cred că în „cuibul" pomenit erai un fel de „ou de cuc" care se asemăna cu ceilalţi numai prin… neasemănare. Modul în care „ai procedat cu ei" demonstrează că tu foloseşti cuvintele ca să spui adevărul, nu să-l ascunzi, nu-i aşa dom' profesor*?

Luca Piţu: – Aşa-i, Dom Doctorand. Numai că nu aş dori să escamotăm fundalul ideocratic al hârâielilor mele cu universitarii iaşioţi, adicătelea cu o părticică dintre ei, cu universecuritarii, pe care Organele Subventrale ale Putorii Veterocomuniste îi asmuţeau asupra mea abia după 1985, când se convinseseră că percheziţiile domiciliare şi anchetele din 1979 plus 1983, departe de a-mi produce umezirea ismenelor, mă stârniseră întru radicalizare şi revanşă. (E adevărat că, în 1982, îmi susţineam doctoratul, la Universitatea din Capitală, şi Brigada de Rumori & Calomnii a Secului nu avea cum să zvonească despre mine că aş fi nul din punct de vedere profesional, mulţumindu-se să sugereze că nu-mi ţin orele, provin dintr-o familie neoprotestantă, sunt „homosexual, evreu, legionar şi fascist" und so weiter). Ea, revanşa, mi-o luam în octombrie 1989, când, îndepărtat de la Univers-Securitate, dădeam, cu Dan Petrescu, interviuri radiourilor etranjere, „Europei libere", Vocii americane", cotidianului „Liberation" (Cu un an înainte, trecând peste interdicţii, debutasem, împreună cu Liviu Cangeopol, şi în „Agora" lui Dorin Tudoran.) Se lăsa – cum ne documentează „Cartea albă a Securităţii" – cu sancţiuni drastice la adresa ofiţerilor supraveghetori din turma coloneilor Ciurlău şi Boţârlan. Eu provocasem escalada hărţuielilor, aşa că nu aveam a mă plânge de arestul de la domiciliu şi celelalte urmări. De fapt, nepenetrând în Partidul Hunic al Clasei Uvriere, nu creasem rivalitate mimetică la colegii din jur. Fără nevastă, fără copii, fără carnet roşu, nu

mă puteau bănui că vreau funcţii catedro-decanale şi mă lăsau, cât de cât, în pace. Presiuni exercitau doar <agenţii de influenţare pozitivă>, <listaşii>, <persoanele de sprijin> din haita inamabilei semio (p) ticiene Madama Carpov (actuala muză cu mustăţi a „Convorbirilor literare" cassianice, alături de Gagademicul Ciopi): să mă însor, să zămislesc puradei în loc de eseuri fragmentate, să ader la Pecereu, etc. (De-aş fi acceptat respectivele sfaturi ale <oamenilor de bine>, m-ar fi putut ţine de coaie, ca pe Săndel Călinescu, perfect modelat de carboava în cestiune, dar… azi eu aş fi proprietarul vilei din Păcurari, cadou de la Univeră ECU –ritate; azi, la mine s-ar prezenta, cu sarasanalele pline, amatorii de înscrieri la doctorat. Aşa-mi trebuie.) Oleacă începuse a-i stingheri incipienta gloriolă ce-mi venea de la textouările din „Dialog", „Opinia studenţească", „Echinox", „Cahiers d'Études Littéraires", „Caietele critice" ale „Vieţii Româneşti". M-am ferit să public vreo carte? Nu, dar, de-mi reuşea figura cu Ornea sau cu Florin Mugur, mi-ar fi pus otravă în supa italiană de la Casa Universitarilor. Alt factor de panicare generală era, după 1985, ameninţarea cu reducerea numărului de studenţi de la Filologie. Asta însemna că trebuiau să se debaraseze de unii profi mutându-i în învăţământul secundar sau la ţară. Trăgeau listele cu îndepărtabilii, dar, cum eram deja lector (*prin simpatia regretatului rector Todosia*, *căruia îi duceam*, *pe ascuns*, *ca nutreţ vesperal*… *cărţile disidenţilor ruşi*) plus doctor în litere, îmi dădeau numai – prin Sulică Popescu, actualul decăcan – avertismente de soiul: „Tu nu eşti încă pe lista neagră!". După 1987, fiindcă-l frecventam pe Dan Petrescu în mod ostentativ, iar la Cangeopol, vecin cu mine, mergeam seară de seară, s-a trecut la reactivarea unvieră ECU –ritarilor, iuţi în praxa şicanelor, provocărilor, injuriilor. Cei mai benigni dintre ei îmi susurau săptămânal în urechea stângă (*aceea cu care captez inaudibilul şi văd invizibilul*) duioasa melodie: „Din cauza ta, că eşti comentat favorabil de Virgil Ierunca la Europa Liberă, ni se desfiinţează secţia de Franceză". Puneau şedinţele de catedră când aveam eu cursuri, ca să nu pot asista la ele şi să mă acuze de indisciplină ori derivă profesională. Dacă aş fi asistat, mă acuzau că nu-mi ţin orele. Ş.a.m.d. Timpul acesta de tracaserii le era

recomandat, cum arată limpede „Cartea albă a Securităţii", de Miliţia Gândirii, prin ofiţerii responsabili cu bunul mers al Instituţiei Universitare: colonelul Wolf, colonelul Rotaru, maiorul Hău, căpitanul Gavrilă et alţii eiusdem farinae putrescibilis. Scaraoţchi să-i cheptene pe toţi… cu ragila. Ei apăsau pe pedala rectorală numită Viorel Barbu, pe cea decanală numită Al. Andriescu, pe pârghia catedrală a Madamei Agrigoroaie. Râsul gurului: întreţineam relaţii excelente de colegialitate, chiar în periodul acesta de strâmtorare, cu profii de la Filosofia Marxterialistă & Diabolectică, inclusiv cu Ştefan Celmare, considerat politruc atunci, însă mereu om de treabă, deferent şi cu simţul umorului. Trucul neocomuniştilor actuali: interpretează dezuniversitarea mea de-atunci drept efectul unui conflict intercolegial, ca pentru a camufla presiunea Organelor Subventrale ale Partidului Hunic, foarte clar zugrăvită în opul scriitorilor Măgureanu şi Pelin. «Cine se învinge presine e mai tare decât o cetate», zice textul fondator al creştinismului. Mi-am reprimat ispita de a-i bate. Nu şi pe aceea de a-i spune, de a-i povesti, de a-i diseca, deconstrui, nemuri. Iubitor al picturilor lui Francis Bacon, i-am întors pe dos, le-am scos maţele, le-am îmbucătăţit, «morcelat», trupul simbolic, doar pe cei opt (motivanţi ideologici ai excluderii mele din Cloaca de French) agresându-i eu şi salivar. Al. Călinescu lui-même en a pris pour son grade. Bineînţeles că, etica mea fiind neo-aristocratică, peizană plus libertară, nu am de gând să-i iert, ci să-i uit… pe drum… acum – când îi regăsesc bine instalaţi între ciocoii postmoderni.

Adrian A lui Gheorghe: *Într-una din cărţile tale*, *Naveta esenţială pre numele ei de acasă*, *ai mai multe* «*fragmente*» *despre poezie*, *prinse pe urmele numitului René chiar*. *Reţin două pentru re-memoria ta şi plăcerea cititorilor*: «*Poemul este iubirea împlinită a dorinţei rămase dorinţă*» *şi* «*A compune un poem înseamnă să iei în stăpânire un dincolo nupţial ce se găseşte chiar în această viaţă*, *foarte legat de ea*, *şi totuşi în vecinătatea urnelor morţii*». *Cât de tare te-ai apropiat de poezie în* «*aventura creaţiei*» *individuale*? *De multă vreme bănui că poezia este amanta pe care o ţii ascunsă de ochii indiscreţi… În afară de* «*hâlp*» *şi* «*pâlp*» *n-ai mai găsit*, *pe unde ai mai umblat prin lume*, *nicio altă rimă*

la «stâlp»?

Luca Pițu: Grea întrebare. Și nici nu știu de unde să inițiez concoctarea răspunsului. Vădit îmi este că experiența liricului în special, și a poeticului în genere, o trăiam, asemeni oricărui pui de rural. Căci Badea Petrea, vecinul nostru și verișorul tătânesc, mai gândirostivieţuia sub ius valachicum înainte de colectivizarea forțată a agriculturii. La firea primăverii o pornea cu oile satului către muntele Lucinei, la începutul toamnei cobora cu ele în zonă premontană, instalându-și stâna pe diversele toloace extravilane. Pe ciobanii lui îi auzeam cântând din Alpenhorn a jale, seara, ori din fluieraș de aramă, ca și din frunză… pe teme populare, de baladă haiducească. Dar, convertindu-se genitorii mei la neoprotestantism, luându-mă cu ei la Adunările Domnului, începeau să mă fascineze predicile penticostale și interpretarea orală & liberă, a pasagiilor evanghelice, subîntinse de un nou tip de retorică: una ce învăța să depistez cvadruplul înțeles (*literal*, *figurat*, *moral* & *anagogic*) al textelor sacralizate. Mă tenta oratoria – naivă, simplă – a cuvântătorilor rurali contaminați de duhul reformist. Poezia cultă aveam s-o cunosc la școală. A nu se uita că, pe vremea liceirii mele, Blaga și Barbu, recent «reabilitați», nu figurau încă în manuale, severea, acestea, cu decadentismul avangardelor literare. A-i ceti din cărți împrumutate și ediții antebelice, era o mare ispravă. Și mi-o îngăduiam. La facultate, semeţindu-mă și luând drept pierdere de timp lectura autohtonilor ori învățarea limbii ruse, neplăcându-mi nici mărginirea, strigătoare la cer, a profilor ieșeni de istoria literaturii (*cu excepția lui Ioan Constantinescu*), mărunți, grobieni, ventilatori de clișee realist-socializde, nu mai lecturam decât străini, și… în original, grație unor ediții bilingve: Lorca, Trakl, oleacă de Hölderlin, Heredia, Baudelaire și, mai cu seamă, Saint-John-Perse, Chiar, Michaux și Mallarmé. Însă… nu am intrat în mimeză de apropiere cu ei; nu m-am bătut cu pumnul în chept și n-am strigat: Anche io sono poeta!, mulțumindu-mă cu practica strigăturilor străbune și a epigramei populare, har moștenit de la instanța-mi paternă. (*Vezi numai*, *în Fragmente dintr-un discurs incomod*, *faimoasa reușită*: *Lesne strig în gura mare*/ *Că Maestrul Lesnea pare*, / *Când aruncă jet pe mur*, / *Că* își

fute muza-n cur!). Discursul poetic mă interesa totuşi… teoreticamente. Doream să ştiu cum funcţionează… pe timpul acela, bântuit de structuralisme. Ca june asistent, conduceam şi seminarii în direcţia buclucaşă, îl confruntam pe Hugo Friedrich cu analizele lui Heidegger din Hölderlin, cu reflecţiile lui Valéry despre Mallarmé şi Baudelaire, nu-l neglijam nici pe Manolescu, auctor al unor incitante excursuri în conştiinţa de sine a poeziei româneşti, nici pe Noica, necum cercetările asupra izotopiei autoreferenţiale ori asupra autotelicului kantian. Serioasa cunoaştere a praxelor teoretice îmi surpa semeţirea antiromânească, ajutându-mă să am o bună distanţă faţă de fenomenul poetic. Pricepeam altfel stihuri eminesciene, blagiene ori bacoviene ce nu-mi ieşeau din minte. Nu-mi repugna să mă dau la versurile unor literatori pe care-i ştiam cu etica nepoluată de găinaţul istoriei: Ursachi şi Cezar Ivănescu – la început. Apoi, pe rând, Şerban Foarţă, Ion Mircea, Dinescu, Mazilescu, Sandu Muşina, Ion Mureşan, Aurel Dumitraşcu, Stoiciu. Dar… mă dădeam la ei ocazional, şi din perspectivă înalt universitară, riguros teoreticiană, fiindcă vocaţia mi-o simţeam nelirică, neepică, nedramatică, iar critica literară, nobilă activitate (*când e căutare a diferenţei specifice a opului şi/sau auctorelui*), nu îmi convenea deloc. Aveam scuza de a nu şti, atunci, că iaste critică literară de esenţă patafizică, de vreme ce se screme să se constituie în ştiinţă a particularului textual, umblând eu după general, universal, tipuri, procedee, reguli de funcţionare şi legi, de parcă aş fi fost nepot de soră al Stagiritului. Exploram biblioteca lui Des Esseintes şi publicam, în Dialog sau Opinia studenţească, eseuri «dialogate» cu privire la cheia hermeneutică – această navetă esenţială între paradox şi tautologie, oximoron şi pleonasm, dornic să îmi încropesc propriul discurs despre metodă. Ca Durkheim ce tipărea întâi regulile metodei sociologice, apoi, ghidat de ele, oua studii ample! Amantă prilejuală îmi va fi fost, este şi va fi Domnişoara Poezia, soaţă legiuită mi-i însă Doamna Teoria, sub chipul ei ciudat de speculaţie cu mijloacele scrisului, fragmentat, eseului explodat, dialogului patafizic, notulei, hipertextului prefaţial, notelor infrapaginale şi finale. Uite, ultima-mi cucerire, de care nevastă-mea are o vagă ştire: o ediţie bilingvă din

Pessoa – O guardader de rebanhos. Citesc şi cu glas tare din ea… în căutare de motouri pentru o viitoare carte, relativă la Temele deocheate ale timpului nostru. Să folosească la ceva şi poemele în duntiger zeit, că stihuitorii se vor fi descurcat binişor: Danilovii nu mor de foame, iar Antonesii prosperă, chiar dacă ginerii dumnealor au spart case valutare în Republica Capitalistă Română şi putrezesc în puşcării, unde – vai – nici ei, cu tot timpul lor liber, nu au decelat încă alte rime la «stâlp», în afară de «hâlp» şi «pâlp».

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *O întrebare de «oracol» pentru un om care a trecut prin comunism încercând să fluiere şi să ţină mâinile în buzunare ori de câte ori avea chef*: *Ce crezi că ai ratat (în viaţă) şi nu mai poţi recupera*?

LUCA PIŢU: – Sentenţios ţi-oi susura: Omul, că de aia îi ciolovec, ratează şi, ratând, îi confirmă lui Nae Ionescu doctrina privitoare la raţă, care, ea, nu păţeşte aşa ceva, după cum şi albina se adeverează, ca arhitectă, cu multe clase deasupra lui zoon politikon. Până aici e clar. Dar Ţepeneag, părintele fondator, nerecunoscut, al textualismelor valahiceşti (*bravat*, *la ocazie*, *până şi de Iova*), ce crede el… în chestiunea ratării? Credincios dogmei autonomiei semnificantului (*care se autogenerează*, *marxturbându-se în draci*, *precum Materia*, *diabolectica leliţă din centrul fantasmagoriilor Bărbosului Karl*), el suputează că omul ratează pentru că îi lipseşte ţ-ul din semnificant; mai precis, virgula, sedila de sub t, marcă indelebilă a castrării sale aurorale. Raţa, ea, nu ratează. Tautologic exprimându-ne, sau comiţând o judecată analitică, adică reperând subiectul în definiţia predicatului, şi viceversa, ni-i îngăduit să afirmăm despre dânsa că… raţează. Omul ratează. Raţa raţează, iar răţoiul… se răţoieşte. De unde concluzia, lesne de tras de ea, că, posedând ţ la purtător, dispunând de sedilă unde trebuie, nu le-a ratat chiar pe toate celea… confratele Luca Piţu. Mda, am dovedit coragiul – neobrăzarea, tupeul – de a mă răţoi uneori, şi nu la pantofi (*căci nu mă voi fi îmbătat decât de vreo câteva ori şi numai în studenţie*) ci… la princepseius mundi, la căpetenia acestei lumi, ori la comparşii & turiferarii & subalternii săi, fie ei simpli universecuritari sau politruci prilejuali. Şi totuşi: ceva important, dar

nu esenţial, am ratat. Ce? Poate călătoriile, juvenile, prin lume, anii de hoinăreală ai lui Wilhelm Meister prin Europa, cu valoarea lor formatoare, contactul timpuriu – şi îndelungat – cu diferenţa apuseană, cu exotismul mediteranean, cu semnele trecutului occidental, ocolul pe la ceilalţi, atât de prielnic bunei instalări în identitatea… personală, comunitară, regionalăm naţională; poate limba germană, pe care ar fi trebuit, din fragedă adolescenţă, în locul rusei şi al dialectelor lemnoase, să izbutesc a o şprehui fluent, nu doar a o consulta ca pe o limbă moartă; poate şi o iniţiere mai profundă în muzicile clasice. Asta e. Şi nici nu cred că a venit implozia bolşeviciului prea târziu. «Prea», nu; «târziu», da.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *O altă întrebare de* «*oracol*» *pentru acelaşi individ pomenit mai sus*: *Ce crezi că ai ratat* (*în viaţă*) *şi mai poţi recupera*?

LUCA PIŢU: – Aceeaşi chestie – călătoriile, ieşirile, excursiile pe mapamond, dintotdeauna jinduite. Mă avertiza tătânele, acest Brucan personal, când, arând cu el ogorul de lângă Pădurea Baronului, îmi ieşeau ochii ca la melc după ţugul ce intra cu viteză, şi pufăind, în gara Todireşti, venind dinspre Soloneţ: «O să te saturi de umblat cu el». N-am ajuns încă la vorba lui, dar mult nu mai e până atunci. Le-am ratat în juneţe, voiajele formatoare. Iaca, le implementez acum, la vârstă matură. Obţinând manu militari, prin şuturi bine trase în popoul cui trebuie, lectoratele din Nancy şi Strasbourg, nu mai era o dificultate majoră accesul la viza Schengen. Finanţele îmi îngăduiau să execut în vacanţele universitare, scoborâri multiple în Italia, Spania şi Portugalia, urcuşuri în Anglia şi Benelux, câteva incursiuni rapide peste Rin (*că expediţia de două luni din Pakistan şi India nu o mai arunc pe cântar*). Am luat-o şi eu, cu regretabilă întârziere, pe urmele unor Goethe, Flaubert, Théophile Gautier, Vasile Alecsandri şi… Nicolae Bălcescu. Da, am stat un timp ca şi el, la Palermo. Nu i-am găsit mormântul, că, sărac şi bolnav, sfârşea la groapa comună. Şi de Eliade m-am simţit aproape când, din Lisabona, dădeam ture prin Cascais, Estoril ori Sintra. Voroava cu mai bine mai târziu decât niciodată nu-şi va fi pierdut, în ce mă priveşte, nici noima, nici Noica.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *Crezi că teoria soluţiilor imaginate, care se mai numeşte şi patafizică, poate să extragă România din viaţa latrinoasă actuală şi s-o depună pe un mal? Dacă ai fi om politic, cu puteri de dictator «luminat», care ar fi primele cinci – să zicem – decizii «dictatoriale» pe care le-ai lua spre folosul patriei care mereu «binemerită» ceva?*

LUCA PIŢU: – Patafizica, disciplină nemarxizantă, nu-şi propune, ca a unşpea teză despre Feuerbach, să schimbe lumea, ci percepţia noastră despre ea. Lumea lumeşte. Nu este numai un dat, nouă, cu care, la o adică, ne ştergem şi la fund. E suficient să-i recunoaştem statul de excepţie multilateral developată, şi ea ne va fi recunoscătoare. Chiar Miciurin, doritor să aclimatizeze arborii tropicali în nordul Siberiei, prin deplasări şi replantări succesive, tot un haios practician al soluţiilor imaginare se dovedea, un visător, un patafizician ignorant al condiţiei sale, dar nu mai prejos decât colegul său moldovlah, de puturoasă amintire, socotise că trebuie mutaţi pensionarii, cu tot cu oraşele lor de reşedinţă, la ţară, ca să se realizeze mari economii la consumul de combustibil importat. Acum… putrezeşte în cimitirul Ghencea mai repejor decât mistagogul său de la Kremlin. A ieşi din viaţa latrinoasă, din magna cloaca Valachorum, din căcat, serait-ce possible? A quoi bon quitter Coasta Boacii? Şerban Foarţă a glosat undeva întrebarea cioraniană, conchizând că nu i s-ar putea substitui decât ceastalaltă interogaţie: comment quitter l'inquittable? În viaţă totu-i rahat. În afară, fireşte, de pişat. Et şi la merde valait son pesant d'or, certains – les pauvres, les dissidents, les anarques ou les homosexuels – naîtraient sans cul. Ş.a.m.d. Patafizica te învaţă şi să te reconciliezi cu dimensiunea excrementială a existenţei. Inter facees et urinam nascimur şi, cu niţică strădanie, vincimus, trecând din eşec în eşec până la victoria finală… a coasei asupra lanschenetului. Graţiei soluţiilor ei atipice, marginale, nu rareori amintitoare de metodul lui Coué, compari, evaluezi, observi altminteri; numai supralicitezi straiul de fir aurit şi… aşternut peste ţărâna cea grea (*vezi numai cu câtă dignitate a deconstruit Liviu Ioan Stoiciu caninele dejecţii apusene, de îi va fi şocat pe toţi paşoptiştii*

actuali); în capul tău se face tilt şi-ţi glăsuieşte „ţieţi" că orice schimbare antrenează ireparabile pierderi – pentru tine, pentru coabitarea cu alţii şi cu environul, pentru stilul de viaţă tradiţional. Practicamente, pe bursierii întâlniţi la Strasbourg i-am îndemnat patafiziceşte, să ciulească organul perceptiv şi la ceea ce merge prost în Vestul Decadent & Cacoşim, neuitând, la recăderea în cloacalul Autohton, să adulmece şi ce iaşte convenabil la noi: de nu ar fi decât o natură ceva mai puţin poluată, o mare disponibilitate conversaţională a omului de rând, un încă sporit interes pentru istorie, geografie, lumea străină, o rată realarmantă încă a voiorismului, egotismului, intertămâierilor şi interfelaţiunilor reciproc dezavantajoase, o prezenţă suportabilă a gândirii unice şi/sau a corectitudinii politice, atât de tiranizantă pe axa Washington – Marea Moartă. Cât priveşte imagina României peste hotare, dusă în cârcă de reprezentanţii săi, astuţia sugerată de patafizician pentru îmbunătăţirea ei, iat-o: să se aleagă – ca preşedinte, premier, ministru de externe, ambasadori – doar Americani, Nemţi, Spanioli, Englezi şi Francezi! Aceştia, vorovind impecabil limbi streine, s-ar descurca admirabil peste fruntarii şi ar da o înaltă idee despre capacităţile comunicaţionale din baştinalul nostru. Eu, dac-aş hi dictator luminos, având de partea mea şi armata, şi popolul, m-aş mulţumi cu doar două decizii salvatoare, sugerate mie cândva de Cato cel Betran şi Antipatic: Praeterea censeo, securitatem et Nomenklaturam delendus esse. Căci nihilizarea secilor curişti şi a Nomenclatorilor Bolşevicioşi or descătuşa forţele vii, energiile numeroase, viul entităţii valahiceşti, şi arheul Neamului nostru ar zburda cu miei pe miriştile timpurilor noastre. Vorbe-n vânt. Sociologul, improvizat, cât omul bunei priceperi, îţi arată imediat că ne zbatem în comunitar, în cumetrial, în extricabil. Mihai Şora, ca ministru al învăţământului n-a izbutit, din cauza pilelor şi a presiunilor, să schimbe niciun mărunt funcţionar în cârlănăria ce-i fusese încredinţată. Fiecare un văr are (*ori cumătru*, *nănaş*, *frate*, *socru*, *ginere*, *fin*, *şogor*) … cu trecut de politruc, securist, ciripoi, activist, prim-secretar, deputat în M.A.N.: şi se screme să-l salveze de la ruşinarea publică sau de la falimontul moral. Nici măcar Mareşalul

Antonescu, şef de stat autoritar, nu reuşea să antameze serios, fie şi vremelnic, esenţa cumetrialităţii. Revoluţiile, ai văzut, nu duc decât la reaşezări. Şi cu ce sacrificii de vieţi inumerabile! mai acătării sunt evoluţiile, involuţiile şi, îndeobşte, voluţiile. Uite, după zece ani, s-or ivit telefoane cu cartelă în sate, ghişeele băncilor s-or informatizat, magazinele s-au particularizat, fenomene la care nu a fost insensibil eposul anonim, fiindcă le pune în stih duios: De când ne-am privatizat / viaţa noastră s-a schimbat. Cu efectele negative – aferente, dibaci speculate în chinezească doctrină despre yin şi yang, baza diplomaţiei de la Pekin. Ai elemente rele în bine, şi bune în rău. Le presimţea oare Omul din Humuleşti când, la o întrunire electorală, versifica admirabil tautologia politicului (*Dragi ieşeni din astă sală*, / *Ştiu că toţi gândiţi ca mine*, / *Cum că-n ţeara noastră dragă*/ *N-ar fi rău să fie bine*)? Pesemne că da. Lupasco ar fi nuanţat: «Când e nasol, răul se actualizează, iar binele se virtualizează; la vremuri grozave, viţăvercea». Telefoanele merg şi cu cartele, omul românesc nu defecă la lumina zilei pe marile bulevarde ale cetăţilor industriale, nici în pieţele faimoase, foloseşte parfumuri (*care*, *nenaturale de sunt*, *spurcă mediul*), se spală cât de cât, dar nu prea strânge hârtiile unsuroase ori cutiile de conserve. Vlad Ţepeş, l'Empaleur, l'Enculeur, nu ar fi în stare, spre a ne scoate din căcat, să rezolve acest paradox: nous extraire de l'inextricable. I-ar trebui măcar un milion de necumetriali. Şi nu i-ar găsi. Mit se adeverează Salvatorul Mundan, Omul de Fier. Ciolovecul bricolează ciorăneşte în incurabil. Trage injecţii în picioare de lemn şi – minune! – lemnul scârţâie, tresare, ţipă (*de durere*? *de bucurie*?). Ciolovecul meştereşte în nevindecabil când îi viaţa o maladie a spiritului, iar Vadimii se visează ca Vlăduţi Ţepeşi. Unii pun botul, neavându-le, sărmanii, cu înţelegerea reprezentativităţii parţiale şi a crescândei complexificări a societatului în periodul prezent. Talibanii or avut o ţară pe mână şi or dus-o, vitejeşte, din rahat în supercăcat, neţinând seama de interdependenţa funciară a lumilor. Mă opresc acilea, c-o luai pe arătură.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *M-a întrebat cineva care ar mai fi soluţia*, *acum când nu mai e nicio soluţie*, *de a face ca* «*România*

noastră» să redevină măcar ce a fost înainte de război… Eu am găsit «o soluţie», o spun însă după ce o spui tu pe a ta, ca să nu te influenţez…

LUCA PIŢU: – Crezi că ar fi puţin lucru să redevină ce a fost până în 1940 (*când avea suprafaţa Italiei şi ducea, din motive de toţi ştiute politica Bulgariei vecine & neprietene*)? Iar pentru a-şi reafla măreţitatea de atunci, tot la imaginar s-ar cuveni umblat, nu la Realpolitik, acum când Ţapul însurat cu Rusoaica lui Gib Mihăiescu, înturlucat cu muscăliţa-i căgăbăucă, şi sinistrul său de externe, impus lui de fiul ghinărarului enkavedist Walter Roman, au semnat deja puchinosul tratat cu Ukraina, ce-ar mai rămâne (*în afara unor compensaţii simbolice*)? De aici ideea cu romanul ştiinţifico-fantastic, eventual şi ecranizabil, pe tema, dată nouă cândva, a babei ce, având cojones la purtător, ar fi ajuns ministru de rezbel. Dacă Hitler nu se năştea, dacă Aliaţii îl băteau în 1939, dacă România nu accepta ultimatumul sovietic şi, împreună cu Finlandezii, le trăgea moscoveţilor o bătaie de pomină, continuarea fericită e lesne de închipuiuit romancierului consolator, prompt în a urzi victorii contra Ungariei, reforme politice şi economice adecuate & restul. Viu mi-i în minte opul Gomii titulat Altina, pululând de proiecte din soiul acesta: amenajarea Insulei Maria Brăilei, ca o fortăreaţă turistică, transformarea Chiliei într-o Veneţie a Europei Orientale, Cetatea Albă adusă la nivelul geometric de la Urbino, Insula Şerpilor gospodărită exemplar, Castelul gotic de la Prundul Bârgăului înălţându-se draculean de vertiginos în preajma Carpaţilor, Bărăganul colonizându-se cu agricultori olandezi. I tak dalşe. Gândul, gârdemul meu, e să lăsăm societatul românesc să se autoreguleze molcom, pentru că mondializarea va duce greul, bun, rău (*adică ne? bun*), cum o să fie. Nu vor lipsi entuziasmele, necum rezistenţele feroci. Căci de-ajuns unde va fi dus Mutu iapa, şi tranşează actualmente Victor Surdu ceapa, tot ajungem noi odată în pofida celor din gaşca lui Ben Laden, care, ajută la aflat soluţii de circumstanţă ori la secretat anticorpi. Statul Universal şi Omogen ne paşte la cotiturile avenirului, de nu survine între timp, parşivă, moartea termică a Universului, topirea banchizelor polare ori altă nasulie, c-atunci o să ne refugiem,

cu toată Banda lui Stoiciu, la poalele Ocolaşului Mare. Ai tu o soluţie pentru scoaterea patriei din rahat? Dă-o la corp 6 în subsolul paginii. Nu mă supăr, căci, deşi nu m-a influenţat, curios tot mă va fi stârnit.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *Crezi în longevitatea securistului de pensie lungă*? *Cine crezi că a făcut mai mult rău României*, *securitatea sau activiştii*?

LUCA PIŢU: – Da, cred în longevitatea sexcuristului de pensii… numeroase, fiindcă ocultarea colonelului Boţârlan (*a cărui văduvă îi păstrează moaştele*, *cu celofan învelite*, *în rezervorul closetului*) nu-mi hâţână siguranţa apofantică. De parale nu duce lipsă. Sexulcursit de cursă lungă, nu-i aşa? Ba-i astfel. Colonelul Wolt posedă, în centrul Iaşilor, algenţia de turism Alwo. Ghinărarului Pleşiţă îi ţâţâie curul amintindu-şi de complicităţile de care-l acuză Vestul cu teroristul Carlos, dar ouă cărţi, fabulează, la tembelizor ce vrei şi ce nu vrei, în legătură cu Goma, Vintilă Horia, Clinton & Arafat, arogându-şi un rol bazial în istoria contemporană. Un paranoic jegos, desigur. Alţii, ca ghinăralul Voiculescu, manipulează canale de televizie, vile, bănci. Puradeii şi-i trimit la studii în streinătate, ca Măgureanu, c-ale noastre-s bune pentru plozii maselor populizde. Majoritatea secilor curişti dove şi trova? Tot în SCHI, tot în SCHI, în mereu noua veche şandrama, unde, abonat la România Mare, aşteaptă vânt prielnic, exploatează dosarele informatorilor, face Ţapul de căcat, sau doar îi pune beţe-n copite iar acesta-i decorează pentru trecerea Tisei în înot, când nu se amestecă în greve, în afaceri cu ţigarete, în asasinarea liderilor sindicali, în amuşinarea minerilor, după cum vin semnalele de la Moscova… Pe Americani îi păcălesc securiştii cu statistici trucate, aceia lăsându-se fraieriţi. Aşteaptă să le iasă putere sporită & bănuţi de la NATO, preluând, transmiţând ori vânzând secrete de profunzime păpuşarilor de la Kremlin. E de presupus că or făcut, fac şi vor face României Mici tot atâta rău cât activiştii. Sexcuristul, braţ înarmat al Politrucului. Şi pe unul şi celălalt tot Moscova i-a plăsmuit, anal genitându-i, din imensul ei găoz ouându-i. N-ai cum s-o amputezi pe Ana Pauker de Nikolski. Rolul evreilor basarabeni, adânc marxist – leninizaţi, se ştie, nu fu mic, însă nu e cazul să-i bombardăm ţapi

ispăşitori ai naţiei. Soseau pe un teren prielnic: de vreme ce cu grăbire s-au pus în slujba lor ciobanul mioritic, de frate vânzătoriu. Sexcuristul bate, ucide, torturează, spăimeşte; politrucul, cu limbă de lemn înzestrat (*protezat*, *echipat*), ideologismele stateninifiante în teskele oamenilor insemineză. Să nu se creadă însă că era mai tare activistul decât frăţânele său cu pistol. Moş Ce-au însuşi nu se debarasa de Drăghici & Nicolski decât decorându-i, promovându-i în grad, rareori pensionându-i. De-i lichida, acuza de antisemitism – de sectarism, de revizionism, de şovinism – o încasa de la mai marii săi Kremlinezi. Şi totuşi: parcă-i mai pehlivan Sexcuristul cu Garda de Mancurţi, atât de pretoriană. Nenea Ceauşoi, megaloman până la Naiba, prea sigur de el însuşi, nu l-a mai ţinut în frâu. La fluieratul discret al Moscovei, Garda l-a lăsat să pice pe asfalt, ca să-i reuşească ei o aterizare pe moale, graţie Feseneului iliesco-românesc. Acum, taie şi spânzură în economie, falimentează fraudulos cu Banca Internaţională a religiilor, dă ortul Necuratului cu rezidentul Vasile Văcariu, papă conturile nea Nicului din băncile helvete, viitor de aur ţerii pregătind. Tragi-comedia continuă. Noutatea ar fi că o putem analiza şi-n scris: ceea ce nu prea ne îngăduim în Epoca Daurită.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *De ce crezi că în tot ce facem*, *mai ales în ultimii ani*, *plecăm în toate discuţiile noastre de la literatură şi ajungem la politică*? *Nu e oare un semn de schizofrenie*? *Sau ce semn o fi ăsta*?

LUCA PIŢU: – Noi, litteraţi, practicanţi ori numai teoreticienii literarului, eşuăm, în conversaţiile noastre, atât de balcanizante, pe nisipurile fierbinţi ale politicului, şi nu găinarioţii politicarzi. Aceştia din urmă eşuează glorios în discuţii culturale sau cetind versuri, ca Radu Vasile, la emisiunile păunesciene, când nu-şi publică romane la Polirom, de râde şi Nea Nicu, / Măcar că iaşte mort. Cerc să integrez fenomenul în doctrina mea despre naveta inesenţială. Aşa, bunăoară, dacă domnul, critic literar pendulează între Universitate şi jurnalistică, Geluţu Voican între Metafizică şi clitoris, apoi Primarele Simirad unduieşte şi el între două extremităţi, carele sunt administraţia municipală, pe de o parte, şi epicul sadovenian, pe de alta. Rivalitatea

mimetică dintre activi şi contemplativi e veche de când lumea. Nu e un semn de schizo alunecarea noastră conversaţională din profesional în politichia de mărgăritar. Mai degrabă de paranoia: când îmbracă discuţiile noastre aparenţele unui delir hermeneutic şi punem totul în cârca Guvernoiului, inclusiv ultimul nostru rateu sexual. Deşi… să ne gândim o ţâră la cetăţeanul căruia i se aduce la cunoştinţă o inginerie bancară tocmai când e pe punctul de a-şi încăleca, întru îndeplinirea obligaţiilor conjugale, jumătatea legiuită (*ca amantă nu i-o punem la socoteală*)! Dezerecţia ce va urma, sau doar ejaculaţiunea precoce, o să ia pentru dumnealui proporţii catastrofale cât greva generală, seceta, alunecările de teren ori creşterea ratei şomajului în industria siderurgică, de unde naivul impuls de a culpabiliza gaşca politiciană pentru toate celea. Mai e la mijloc şi juisanţa prin delegaţie, căci nu degeaba-s aleşi, iară nu desemnaţi, deputaţii societăţilor întredeschise. De unde şi frecvenţa remanierilor guvernamentale de cafenea. Oamenii, beau, mănâncă, voiajează şi copulează prin intermediul reprezentanţilor. Reaminteşte-ţi jubilatoriul strigăt al veteranului din anecdotă: «I-am dat o sută şi-un leu, /Dar o fute cum vreau eu!». Cu varianta disforică, proprie şi microbistului şi nemulţumitului politic: «Dar n-o fute cum vreau eu!». Nu-s de rău augur trecerile la discuţii politiciene. Ferească-ne zeii s-ajungem ca în Hexagonerie, unde toate categoriile socio-profesionale nu gavaresc – la crâşmă, la masă, la slujbă – decât în jurul potolului brânzial. Vorbim politichie, punem ţara la cale, sem bun iaşte: suntem vii, pulsionali, dârdâitori cât Grecii, Talienii, Spaniolii, Portughezii; arheii încă nu ne-au părăsit, nici femeile, ce încă nu şi-o trag cu Magrebini slabi la carte, însă tari în vârfuţe. Damezele autohtone mai pariază pe capacităţile argumentative ale sculelor noastre. Noi ne uităm la politicieni ca la nişte mari comici ai ecranului, Blandiana când îşi face singură cumpărăturile e luată de precupeţe drept cântăreaţă de muzică populară, iar Ducesa de Guermantes, când avea oameni ai politicului la masă, nu le îngăduia să atace alt subiect decât literatura, cu scriitorii necomentând decât trebile cetăţii. Aşa debanaliza dânsa cele două topici cuversaţionale, smulgându-le uzului excesiv al specialiştilor, al

meseriaşilor.

ADRIAN A LUI GHEORGHE: – *Zi-mi o întrebare la care ţi-ar fi plăcut să răspunzi. Şi dacă tot ai pus întrebarea, de ce nu dai şi un răspuns*?

LUCA PIŢU: – Pentru ce s-o pun şi să strige Porcul de Păunescu, la tembelizor, că ea, dânsa, întrebarea nu e ruda săracă a răspunsului? Nu-mi stă-n caracter să-mi complic existenţa. Să mi-o pun singur: iată o formă de autoerotism încă neîncercată de mine. Mai bine pune-ţi-o tu întâi! Pe urmă, după efecte oi judeca dacă merită să încerc şi eu genul acesta de operaţie, autotelică şi moebiană; pe urmă… îmi voi instala în birou chiar şi un aparat de tras şuturi în fundul personal, ca pentru a ilustra, încă o dată, our romanian proclivity to masochism.

(*Revista „Antiteze"*, nr. *11 şi 12, 2002*)

Ioan Es. Pop

«Literatura poartă cu sine, în modul cel mai neostentativ şi mai discret cu putinţă, conştiinţa autorului ei»

— Adrian A lui Gheorghe *în dialog cu* Ioan Es. Pop – *„Am făcut de toate pe lumea asta, dar numai pentru că a trebuit să supravieţuiesc"*.

Adrian A lui Gheorghe: – *Într-o poveste asiatică viaţa e imaginată ca o intersecţie la care stă Dumnezeu. Oamenii vin din toate părţile şi Dumnezeu le indică drumul pe care să o ia de la capăt… De unde vii şi unde te duci, Ioan Es. Pop*?

Ioan Es. Pop: Îmi amintesc de un vers faimos al lui Rubén Darío: „Şi nu ştim unde mergem/ Nici de unde venim", care m-a tulburat teribil în tinereţe şi mă tulbură şi acum. Ba parcă acum mai mult decât atunci, pentru că, în zecile de ani de când l-am citit şi în miile de experienţe pe care le-am trăit ulterior, n-am aflat decât chei aparente la întrebarea ta şi a noastră, a tuturor. Poate că răspunsul cel mai apropiat locuieşte în inima omului religios, dar credinţa mea este slabă. Poate că locuieşte în mintea matematicianului, dar eu n-am acces la revelaţia produsă de numere. Sau poate că nu venim şi nu mergem, ci suntem doar cablurile prin care circulă evenimente şi energii inaccesibile cunoaşterii noastre. Uneori, totuşi, în momentele de intensă trăire pe care mi le-a adus scrierea unei poezii, am avut

impresia că am dat de răspuns, dar, odată cu plecarea inspirației, a plecat și dezlegarea întrebării.

— *Te rog să încerci să comprimi viața ta, de până acum, într-o scurtă poveste*…!

— Am un an și sunt captiv într-un leagăn, am doi și încă sunt prizonierul neputinței de a vorbi, șapte și sunt întemnițat într-o pădure lângă care îmi pasc vacile, doisprezece și sunt închis în catalogul în care profesoara de română mi-a pus media generală 2, 93 și m-a lăsat repetent, 16 și încep să devin captivul orbirilor fiziologice, 22 și devin prizonierul unei realități pe care n-o pot pricepe, 25 și ajung în Ieudul fără ieșire, 32 și îmi pun gratii de București, 53 și cred că e destul, dar nu-i așa. La 55, leagănul de la un an pare a se balansa din nou la orizont, doar că deasupra are un capac cât toate zilele.

— Cât e realitate și cât e ficțiune în amintirile despre sine ale unui om?

— Pentru un poet, e mai multă ficțiune decât pentru un măcelar, pentru măcelar e mai multă realitate decât pentru poet. De fapt, pentru ultimul, aceasta e și cea mai mare dramă: că ajunge să le confunde și să creadă că una e alta sau că, fundamental, sunt ambele același lucru.

— Ce ți-a adus ție poezia în viața asta? Ce i-ai dat tu poeziei? Ce ai pierdut din cauza literaturii? Dacă n-ai fi Ioan Es. Pop, ce alt scriitor ți-ar fi plăcut (plăcea) să fii?

— Am făcut de toate pe lumea asta, dar numai pentru că a trebuit să supraviețuiesc. Cu literatura a fost altfel: întâi m-a pedepsit privându-mă de viața omului de zi cu zi, apoi m-a răsplătit arătându-mi că, prin ea, se poate trăi în mai multe realități deodată. Adică, într-un fel, poți fi liber și în spatele gratiilor realității *de aici* și *de acum*.

— Ești un poet cu fior religios explicit… Ai avut vreodată viziuni? Crezi în inspirație? Unde e ascuns Dumnezeu în poeziile tale?

— «Dumnezeu, atâta cât există, nu rezistă la vedere»; «Mă rog unui Dumnezeu care fie a plecat/ fie încă n-a apărut»; «La 36, am învățat să mă rog. Am făcut rost cu chiu, cu vai/ De un Dumnezeu al meu, o păpușă din gumă, ferfeniță…». Poezia, chiar și astăzi, chiar și

în formele ei cele mai profane sub aspect religios, păstrează ceva din energia originară. Eu cred că aş putea să cred şi stau mereu în încordată aşteptare, pentru că El ba e aici, ba dincolo, ba nicăieri dar peste tot, ba acum, ba oricând, ba niciodată dar mereu.

— Care au fost modelele tale culturale? Cum ai ajuns la ele? Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii?

— Modelele au început să-mi marcheze viaţa încă de la prima carte citită sau chiar de dinainte, de pe vremea când tatăl meu obişnuia, în nopţile lungi de toamnă-iarnă, să le citească ore întregi câtorva vecini pagini din Alexandre Dumas, Mihail Sadoveanu, Lev Tolstoi. Pe atunci, lectura se făcea la lumina lămpii, iar umbrele din paginile cărţii coborau în semiîntunericul camerei şi-l populau până după miezul nopţii. Mai târziu în copilărie, am citit tot ce citea tata, apoi am descoperit biblioteca sătească, apoi pe cea şcolară, dar şi pe cele ale unor persoane private. Nu vreau să dau o listă cu modele literare pentru că înşiruirea ar fi enormă, dar pot mărturisi că am citit din Dostoievski înainte de a citi din Eminescu şi că, multă vreme, proza a ocupat locul întâi între preferinţele mele. Poezia am început s-o descopăr în toată promiţătoarea ei urieşenie după 15 ani şi m-a cucerit pe nesimţite. La şaptesprezece, eram fascinat de Lucian Blaga. Pe la optsprezece mă căzneam să înţeleg de ce e o carte atât de mare *Divina Comedie*, la nouăsprezece mă contaminasem de Nichita Stănescu, iar pe la 20 – de Tudor Arghezi, George Bacovia şi Nicolae Labiş. Am fost în sinea mea fiecare dintre aceşti scriitori şi mulţi, mulţi alţii pe lângă ei. Nu doar poeţi. Nu doar prozatori. Ci chiar şi dramaturgi. Cât despre orgoliul de a scrie pe ascuns, el a fost până astăzi dublat de o extraordinară jenă de a mă expune ca scriitor.

— Ai avut în viaţă (şi în literatură) şi nişte… antimodele? Te-au influenţat în vreun fel?

— Nu-mi amintesc de antimodele în copilărie şi în tinereţe, dar asta şi pentru că, neavând suficient spirit critic, luam de bună orice carte şi orice scriitor. A fost bine aşa, pentru că nu citeam printr-o grilă de lectură, citeam pur şi simplu şi trăiam tot ce citeam.

— Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român.

„Vocaţia începuturilor”, cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne şampanizăm în faţa debuturilor şi să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forţare a destinului? Ce crezi că ai ratat în viaţa asta? Există şi ratări necesare?

— Asta nu e treaba mea, ci a destinului şi a criticilor şi istoricilor literari. Ar trebui să aflu cine sunt cei care au izbutit şi cine cei ce s-au ratat. Ar trebui să aflu raţiunile pentru care rataţii sunt consideraţi rataţi. Şi, pentru a răspunde aici întrebării care urmează, am să spun că în mare parte poezia mea s-a construit pe ratări existenţiale, iar izbânzile din viaţa mea s-au construit (şi) pe ratări în poezie.

«*Aici*, *pe malurile dâmboviţei*, *toţi devenim cu timpul amici*».

— Postmodernismul românesc a devenit, pare-se, o marotă care în ultimele decenii a generat un „postmodernism original”… În spatele acestui „postmodernism balcanic” s-a ascuns o seamă de scriitori care au pus toate neputinţele şi toate ratările pe seama slabei percepţii a publicului care a rămas doar… modern. Unde se întâlnesc „omul nou” dâmboviţean şi „omulpostmodern” de sorginte incertă?

— Până aici mi-a fost! Vreau să ocolesc răspunsul la această întrebare care n-are mai nimic de-a face cu fiinţa şi literatura mea, chiar dacă am scris undeva: «aici, pe malurile dâmboviţei, / toţi devenim cu timpul amici».

— Ai plecat din Ieudul tău, care ţi-a marcat decisiv debutul (şi viaţa) şi ai ajuns la Bucureşti. Ce ai pierdut, ce ai câştigat făcând această „deplasare spre centru”? Cum se vede provincia literară de la Bucureşti?

— Geografic vorbind, deplasarea n-a fost de la margine (nordul ţării) spre centru, ci spre o altă margine (sudul ţării). Literar vorbind, însă, fiinţa mea a râvnit la Bucureşti ca la un centru după ce eşuasem să mă integrez în comunitatea poeţilor clujeni de atunci (finalul anilor 1980). De ce a fost Bucureştiul şi mai ispititor, şi mai primitor decât Clujul? Pentru că, prin 1987, juriul care mi-a acordat Marele Premiu la Festivalul Naţional de Poezie de la Sighetu-Marmaţiei a fost compus în majoritate din scriitori stabiliţi la Bucureşti (marele meu sprijinitor de mai târziu, criticul Laurenţiu Ulici, poeţii de mare altitudine Marin

Sorescu şi Nicolae Prelipceanu), deci, cumva, viitoarele speranţe se îndreptau într-acolo. Apoi, pentru că, la un an după Sighet, poetul Paul Vinicius m-a invitat să citesc la una dintre şedinţele cenaclului bucureştean Universitas (eram încă profesor în Ieudul Maramureşului), prilej cu care i-am cunoscut pe criticul Mircea Martin şi pe poeţii Cristian Popescu, Daniel Bănulescu, Andrei Damian, Radu Sergiu Ruba, care mi-au acordat preţuirea şi prietenia lor. Au mai existat şi alte motive, colaterale, care m-au împins la gestul radical de a părăsi Ieudul şi a pleca, în septembrie 1989, în plin necunoscut la Bucureşti. Şi cu toate că, vreme de câteva luni, am lucrat ca muncitor necalificat la Casa Poporului şi, imediat după Revoluţie, la debarasarea de moloz a blocurilor avariate din apropierea fostului Comitet Central, simţeam că mă apropiasem de adevărata mea casă: aceea a comunităţii de semiexcluşi pe care o reprezentau scriitorii; aici ţi se putea acorda atenţie în calitate de scriitor, aici exista un grup, cel al viitorilor nouăzecişti, la aspiraţiile căruia rezonam, aici puteam întâlni pe viu autori pe care, altfel, i-aş fi cunoscut doar din cărţile lor şi din manualele şcolare, aici se visa intens şi se puneau la cale proiecte credibile oricât de improbabile erau ele în realitate. Dacă ar fi fost să aleg un alt centru al destinului meu literar, acela ar fi fost Iaşul, dar mi-a lipsit contextul potrivit pentru a ajunge acolo.

Cât priveşte felul în care se vede din Bucureşti ceea ce tu numeşti „provincie literară", am să-ţi răspund că, şi astăzi şi cu atât mai mult în 1990, de pildă, când am devenit corector la revista *Luceafărul*, dar când încă eram un autor fără vreo carte publicată, pentru mine nume precum Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, Nichita Danilov, Aurel Pantea, Lucian Vasiliu, Şerban Foarţă, Ion Pop, Ioan Moldovan, Gellu Dorian, Adrian

A lui Gheorghe şi multe altele mă făceau să freamăt la fel de tare ca numele scriitorilor din Bucureşti. Eu însumi sunt un provincial din toate punctele de vedere, iar în zona mea de interes intră nu anumite zone sau grupuri literare, ci anumiţi autori şi anumite cărţi.

„Am fost crescut într-o cultură a vinovăţiei, motiv pentru care orice greşeală personală a generat o lungă interiorizare a vinovăţiei".

— Sunt de acord că generaţiile tinere, ca să se vadă, e bine să intre în literatură prin mici revoluţii. Dacă revoluţionarii mai au şi talent, cu atât mai bine lor şi ţării nu mai zic…! Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate”… Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa? Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei române?

— Pe vremea când lua naştere generaţia 90, se întâmpla la fel şi cred că aşa a fost şi înainte: intrai în literatură în grup, că aşa te simţeai mai puternic, şi ajungeai ulterior să mergi înainte singur, dacă aveai norocul de a fi un autor redutabil. E bine că se inventează sintagme noi, de tipul „noua sinceritate”, cu ele şi cu altele asemenea se încearcă o (auto) legitimare în firea lucrurilor, dar nu cred că „noua sinceritate” se află prea departe de „autenticismul” nouăzecist, de pildă. Cât despre direcţiile în care se înaintează, ştii şi tu că ele sunt aproape aceleaşi de decenii întregi. Nu direcţia dă valoare, ci talentul.

— Un om nu poate trăi fără prieteni dar nu poate trăi nici fără duşmani. N-am inventat eu această „zisă”, de altfel. Prietenii şi duşmanii sunt jaloanele care ne ajută să trecem prin viaţă. Cât datorezi prietenilor, cât datorezi „duşmanilor” din ceea ce eşti acum?

— Asta-i întrebarea cu numărul 13 şi cea mai nemiloasă. Mă obligă să mint pe jumătate spunând că singurul meu duşman sunt eu. De ce în primul rând eu? Am fost crescut într-o cultură a vinovăţiei, motiv pentru care orice greşeală personală a generat o lungă interiorizare a vinovăţiei legate de ea. Dostoievski spune, în *Amintiri din casa morţilor*, cred, că singura rădăcină a conştiinţei e suferinţa. Dacă e aşa, înseamnă că port în mine acest rezultat. Prietenilor le datorez un anumit confort lăuntric, dar şi unele autoiluzionări neacoperite de realitate. „Duşmanilor” le datorez suferinţa care mi-a sporit conştienţa şi conştiinţa.

— Poţi face portretul-robot al scriitorului român care va lua Premiul Nobel? În ce colţ al lumii va fi el rezident în momentul în care sar produce (să zicem) evenimentul?

— Premiul Nobel e în primul rând un vis – pentru orice scriitor, din orice parte a lumii. Poate că asta e şi marea lui frumuseţe. Câtă

vreme nu devine obsesie, el e un bun fertilizator pentru oricine, până şi pentru cei care încă n-au publicat o carte, dar aspiră s-o facă. În privinţa literaturii române, ea are astăzi şi a avut de multe ori de-a lungul vremii valori compatibile cu acest premiu. Cine şi când îl va lua rămâne un mister care nu ne exclude, ci ne include.

— Hai să facem un exerciţiu de imaginaţie… Dacă ai lua Premiul Nobel (eu am ceva cunoştinţe în Suedia, poate pun o pilă pentru tine!), cam care ar fi primele fraze ale discursului de la premiere?

— Să glumim serios: întâi de toate m-aş scuza pentru faptul că impostorul care-mi poartă numele pe timp de zi ar putea spune *Da* unui asemenea premiu.

— Care ar fi argumentele cu care ai putea să-l opreşti pe omul de pe stradă, să-l convingi să citească o poezie? Pentru cine scrii poezie? Poţi să faci „portretul robot" al cititorului poeziei tale?

— Am încă şansa de a locui într-un oraş în care faptul de a fi oprit pe stradă de un cititor care te recunoaşte şi te-a citit este puţin probabil. Pe de o parte, în acest fel, înveţi lucrul esenţial că n-ai motive să te trufeşti; apoi, că poezia nu este o prioritate pentru covârşitoarea majoritate a oamenilor, deşi ei nici nu-şi închipuie ce uriaşă cantitate de energie înaltă îşi refuză neaplecându-se asupra unei cărţi – de poezie, dar nu numai. Poezia este, fără pic de exagerare, un purtător de viaţă, de credinţă, de speranţă, de soluţii existenţiale profunde. Poate, într-o zi, un robot, da, o maşină gânditoare şi simţitoare, îi va convinge pe oameni de acest lucru mai mult decât o pot face cărţile noastre.

«*Sunt liber să beau una sau mai multe – vodci pe zi, dar gândeşte-te*: *cel care mă obligă la această experienţă este un factor constrângător*»

— Care este relaţia ta cu critica literară? Te-au „citit" bine criticii vremii noastre? Ce ai fi vrut să se spună despre tine şi nu s-a spus?

— Îi iubesc pe criticii care mă iubesc, dar nu-i urăsc pe criticii care nu mă iubesc. De la aceştia din urmă reînvăţ, de fiecare dată când mă las amăgit de laude, lecţia echilibrului şi a modestiei.

— După comunism ar fi fost normală o reevaluare a literaturii

noastre… Cine crezi că ar putea face o asemenea reevaluare? Cum crezi că s-ar putea face o „dezideologizare „a literaturii noastre din perioada comunistă?

— Toţi cei care au încercat şi vor încerca s-o facă vor oferi până la urmă această soluţie, doar că, printr-o „dezideologizare", se poate risca o „reideologizare".

— Serghei Esenin a fost întrebat de oficialii vremii sale dacă nu doreşte, totuşi, să intre în partidul comunist, cel care se manifesta ca un „aspirator" în societatea vremii. Esenin a răspuns: „Nu pot să intru în partidul comunist pentru că eu sunt mult mai de stânga!". Crezi că exerciţiul politic poate să fie benefic scriitorului de azi? Dacă ai intra în politică, care ar fi mobilul care te-ar îndemna să o faci?

— De trei ori, Nu.

— Spune-mi o definiţie a libertăţii. Cât de liber eşti tu?

— Sunt liber să beau una sau mai multe vodci pe zi, dar gândeşte-te: cel care mă obligă la această experienţă este un factor constrângător. De fapt, sub această aparentă libertate stă o teribilă dependenţă. Libertatea are gratii. Nu-i nimeni obligat să le vadă, pentru că, până la urmă, din ignorarea temniţei se naşte sentimentul de libertate şi chiar de fericire.

— Ce înseamnă curaj în literatură? Te regăseşti între „curajoşii" literari?

— Nu.

— *Ce înseamnă moralitate în literatură*?

— Moralitatea decurge din conştiinţă. Literatura poartă cu sine, în modul cel mai neostentativ şi mai discret cu putinţă, conştiinţa autorului ei.

— *Ce sfaturi ţi-ai dat, privindu-te în oglindă, pe 27 martie, când împlineşti cincizeci şi cinci de ani… Ce ţi-ai reproşa? Cu ce proiecte te-ai amăgi ca să mergi mai departe*?

— Viitorul a trecut deja. Şi el a fost un proiect, dar uite că nu mai e. Mi-am reproşat tot ce îmi puteam reproşa, m-am amăgit cu tot ce nu puteam să nu mă amăgesc, *daaar*, vorba unui celebru magnat cu palat, am scăpat. Cel puţin până la o dată următoare.

— *Se vorbeşte, în perspectiva globalizării omenirii, de un „sfârşit al istoriei”. Crezi că arta (literatura) va supravieţui acestui „sfârşit al istoriei”? Nu crezi că arta (cultura) e asul din mânecăpe care omenirea îl va scoate în momentul în care va fi pe cale să piardă… istoria? Dar omenirea va mai supravieţui istoriei? Cât de fatalist-apocaliptice îţi sunt viziunile pentru lumea de mâine?*

— Tot ce am scris vorbeşte despre aceste lucruri. Eu, omul, nu-ţi pot răspunde convingător la întrebările acestea în momentul de faţă. Dar poezia mea poate că da.

— *Pe acest fond duios-tragic al amânării Apocalipsei, te rog să schiţezi proiectele tale scriitoriceşti şi de viaţă pur şi simplu pentru următorii cincizeci şi cinci de ani…*

— Credinţă fără făţărnicie şi poezie fără cuvinte.

(*Revista „Conta”, nr. 13, 2013*)

Christian W. SCHENK

„Întreaga mea operă stă sub semnul biografiei mele. Nu trebuie să recurg la alte surse de inspiraţie”.

— *Adrian A LUI GHEORGHE* în dialog cu *Christian W. SCHENK*

„*Tata vorbea cu mama maghiara, fratele cu mine româna, noi cu mama maghiara şi cu tata germana… Aşa vorbeam noi şi nimănui nu i se părea că ceva nu este în ordine*”.

— *Te rog, dragă Christian W. Schenk, să transformi viaţa ta de până acum într-o scurtă poveste (cum a fost odată, că de n-ar fi nu s-ar povesti…* etc.)! *Cam cum ar suna această poveste?*

— De bun început, dragă Adrian, trebuie să-ţi spun că eşti primul, singurul şi ultimul căruia mă dezvălui cu atâtea amănunte despre intimităţile vieţii mele. Dacă ar fi o poveste aş începe cu a fost odată în secolul al XII-lea când strămoşii mei au părăsit meleagurile natale din zona Moselei şi a Rinului de Mijloc, unde viaţa lor de hangii şi viticultori nu mai garanta supravieţuirea. Astfel au lăsat totul în urmă în speranţa unei vieţi mai bune la 1500 km în jos spre sud-estul continentului. Astfel, după luni – ba chiar ani – de peripeţii, greutăţi, boli, foamete, au ajuns în zona transilvană unde „clanul Schenk” s-a aşezat în zona Cincu (astăzi jud. Braşov) şi cel al Jidveiului unde au

reînceput o nouă viaţă însă cu vechile lor ocupaţii, de hangii şi viticultori, care erau strâns legate unele de altele. Probabil că de acolo, din zona respectivă, ne provine numele sau înaintaşii mei au dat numele Cincu-lui (în germană „Groß-Schenk" – Cincu Mare). Arborele meu genealogic nu precizează acest lucru. Cu siguranţă însă este faptul că strămoşii mei au deţinut o mare parte din podgoriile Jidveiului, primul atestat fiind Jacobus Schenk care în secolul al XVI-lea a vândut partea lui de vie şi s-a mutat la Jibert lângă Rupea pe drumul înspre Făgăraş, unde în afară de un han şi-a făcut şi un „atelier" de mobilă şi tâmplărie. Din această ramură provine şi bunicul meu care, după naşterea ultimului copil – Friedrich Wilhelm Schenk (tatăl meu) – s-a mutat cu întreaga familie, 5 fete şi un băiat, la Braşov unde a lucrat ca şi înaintaşii lui ca tâmplar de mobilă în atelierul propriu, fără angajaţi. În jurul anilor 1880 – 1890 toţi strămoşii mei, cu excepţia bunicului, au luat-o iar spre tărâmuri îndepărtate, lăsând în urma lor tot ce-au agonisit. Cei mai mulţi au plecat spre America (spre Vest) ajungând în California, Nevada şi Arizona, iar altă parte spre Brazilia unde sperau într-o viaţă mai bună, mai lipsită de vremurile tulburi de atunci din Europa, o viaţă mai sigură şi mai liniştită. Singurul Schenk care a rămas în ţară a fost bunicul meu. În urmă cu mai bine de 15 ani am redescoperit rudele din California în Los Angeles (Hollywood şi Hemet) pe care le-am vizitat şi cu care am făcut schimb de informaţii privind genealogia familiei noastre. Din partea mamei e mai greu de urmărit; totuşi ajung la un ofiţer polonez care în secolul al XVIII-lea conducea un batalion sau o companie maghiară ca mercenar. Prin căsătoria acestuia cu o unguroaică s-a născut familia Katezovsky (numele de naştere a bunicii mele din Ungaria. Bunicul meu de origine austriacă a fost profesor de limbă şi literatura germană pe nume Jeremia Engel a cărui provenienţă pare a fi pe undeva prin Cehia sau Slovacia. Urmele lui nu mai pot fi urmărite. Acest bunic Engel (protestant) a cunoscut-o pe bunica mea Mathilda (catolică) şi cum familiile (mai ales catolicii) s-au împotrivit unei alianţe nepermise pe vremea aceea, au fugit într-o bună noapte ajungând după multe peripeţii în zona Ciucului. Mai târziu sau mutat cu cinci fete şi un băiat

la Braşov. Cam aşa se termină în mare povestea înaintaşilor mei şi începe povestea mea şi a familiei mele.

— *Într-un poem de-al tău spui că eşti poetul cu un destin „rupt în trei limbi”*: *română*, *germană*, *maghiară*…! *Însă*, *din câte ştiu*, *două culturi te-au marcat decisiv*…

— Ca să-ţi pot răspunde mai pe înţeles trebuie să introduc şi partea exilului (nu cel teritorial) în destinul meu lingvistic. „Exegi monumentum aere perennius” a declarat Horaţiu (Ode 3, 30, 1) referindu-se la poeziile sale. Fiecare dintre noi, cu primul cuvânt rostit, ne construim o citadelă spirituală şi cu fiecare limbă nouă pe care o învăţăm punem o nouă piatră pe ceea ce numim identitate individuală. Cum nicio limbă nu este un mono-sistem omogen, ci un poli-sistem dinamic, individualitatea se află într-o permanentă metamorfoză în cadrul aceleaşi spiritualităţi a cărei dinamică este supusă altor legi (timp, spaţiu, influenţe) decât identitatea. La un moment dat Cioran spune că „*Istoria cuvintelor* nu este decât o înşiruire de vocabule convertite”, deci în altă ordine de idei postulez că limba – şi spaţiul ei spiritual – este o convertire a individualităţii prin fiecare manifestare socio-politică. Aici trebuie să revin la opoziţia manifestată printr-un *exil interior* şi un *exil propriu-zis* – graniţa dintre luptă şi resemnare… Deci, încercând să răspund (şi mă repet), trebuie să mă sprijin atât pe cele spuse mai sus cât şi experienţa mea biografică. Povestea mea începe cu… După o lungă perioadă de prizonierat în minele din Donnbas (astăzi Ucraina), tatăl meu (german, după cum am pomenit) s-a reîntors la tânăra lui soţie cu care, după nuntă, nu apucase să stea decât trei luni. Mama mea – maestru croitor – cu un atelier de croitorie particular şi câteva angajate, avea posibilitatea să sprijine material atât părinţii ei cât şi sora tatălui meu rămasă singură cu trei copii mici. Tatăl ei, bunicul meu, fost profesor, studiind şi activând o perioadă la Passau în Austria, a trebuit ca mulţi alţii în primul război mondial, să meargă pe front. Mama ei, bunica mea, a fost nevoită să-şi câştige existenţa şi aşa a deschis un magazin mixt care aducea atâta profit încât putea să supravieţuiască cu copiii pe care-i avea. La întoarcerea bunicului meu (de o corectitudine şi o mândrie exagerată) ea, bunica, a

mai deschis câteva filiale şi le mergea foarte bine. La reforma monetară – când mai toţi au dat faliment – bunicul meu a început să se amestece în afaceri şi astfel s-a ţinut în „prima linie" până la ultimul ban pe care de altfel l-a pierdut foarte repede. Sărăcit s-a retras în cărţile lui fericit că nu e falit… I-au rămas un Goethe, un Petőfi şi acela mototolit ca vai de el, câteva cărţi „în toate limbile pământului şi câţiva elevi particulari pe care încerca să-i mai înveţe câte ceva. Asta era viziunea lui despre avere! Cam aşa arătau lucrurile când fratele meu a venit pe lume, o perioadă tulbure şi plină de ostilităţi binecunoscute. Tatăl meu a reprimit postul de dinainte de prizonierat şi – spre deosebire de mulţi alţii – tinerei familii le mergea destul de bine. Mamei mele i se naţionalizase mica croitorie. Ispita fiind mare, tatălui meu, fiind economist, i s-a propus o funcţie de conducere la o mină de cărbuni, cu maşină la uşă, cu şofer, cu vilă şi birou separat. Maşina la uşă compensa faptul că de acolo nu exista nicio posibilitate de deplasare, cu excepţia unui marfar care transporta cărbuni. Aşa s-a făcut că la sfârşitul anilor '40, renunţând la confortul de oraş, s-a „retras" la ţară, un sat care s-a dezvăluit până în cele din urmă a fi o colonie de minieri, o localitate pe cât se poate de artificială în poala Munţilor Făgăraş, sub Poalele Măgurii Codlei. A fost repartizat „în mod provizoriu" într-un birou cât o sală de sport cu alţi funcţionari şi tot în „mod provizoriu" i s-a dat un apartament la un bloc muncitoresc. Încet, încet a dispărut maşina, pe urmă şoferul care s-a reciclat, salariul a început să scadă sub nivelul avut la Braşov, provizoratul a devenit definitiv şi la urmă când totul „s-a aranjat" – pierzând nu în cele din urmă şi „buletinul de oraş" – am venit eu pe lume… La urma urmei mama a trebuit să-şi reia munca de croitoreasă (foarte clandestină şi… ilicit) lucrând pentru soţiile oligarhilor (secretari de partid, securişti ş.a.) şi în felul acesta umplea şi ea golurile financiare care, an de an, se măreau. Limba germană a mamei mele aş caracteriza-o nu neapărat catastrofală, însă foarte departe de perfecţiune. Fiind crescută într-o atmosferă total maghiară, tatăl ei fiind prea ocupat cu cărţile şi studenţii lui cărora le „injecta" o limbă germană impecabilă, ea nu a ajuns să primească şi o educaţie germană. De altfel transilvănenii ştiu

foarte bine cât de dominantă este maghiara într-o relaţie, într-o familie „amestecată”.

Tatăl meu german – care nici el nu mai ştie cum a prins maghiara pe care a perfecţionat-o – s-a cam maghiarizat, dar numai în relaţie cu mama mea. Toate rugăminţile adresate de mama tatălui meu de a vorbi sau de a ne învăţa limba germană au eşuat într-un mod catastrofal astfel încât mama a început să vorbească cu noi germana, mai ales cu mine cel de-al doilea, şi slavă Domnului ultimul, născut. Aşa am început să pipăi lumea din jurul meu într-o germană cam stâlcită, pe care cei câţiva vecini de diferite naţionalităţi abia o puteau înţelege. Limba maghiară nu i s-a părut mamei ca fiind prea importantă iar pe cea română şi aşa aveam s-o învăţ pe stradă, la grădiniţă şi şcoală.

Am început să mă descurc destul de bine cu germana când, câţiva ani mai târziu, bunica din partea mamei – pierzându-şi locuinţa – s-a mutat la noi şi aşa a început o nouă „eră lingvistică”. Bunica neştiind germana (şi nici româna…) am început să vorbesc cu ea într-o limbă care nu semăna cu nimic din ceea ce învăţasem până atunci: maghiara. Până şi „masa” care, până atunci, avea un singur nume şi nu altul a început să-mi devină străină. Câteva luni am tăcut, instruindu-mă mai mult în gesticulare. Până la urmă s-a prins şi limba asta de mine ajungând chiar să pot face (câteva) diferenţieri. Ajuns la vârsta când la care mai toţi copiii se mai dezlipesc de fusta mamei, am intrat şi eu în lumea mare luând contact cu vecinii de aceeaşi vârstă cu mine şi care nu vorbeau nici ei limba română mai bine decât eu germana şi maghiara împreună. M-am mirat la fel de puţin ca şi ei că sunetele pe care le scoteam sună altfel. Până la urmă au mai învăţat ei de la mine, eu de la ei, şi aşa s-a făcut că cei care până atunci mă înţelegeau au început să mă înţeleagă tot mai greu. Românizam, maghiarizam, germanizam şi mai ales inventam cuvinte după cum mi se părea mie că mă fac mai înţeles. În acea perioadă cel care mă înţelegea cel mai bine era fratele meu. Ajunsesem la concluzia că „Concordia” (colonia în care trăiam), care nu a fost şi nu va fi vreodată pe harta României, avea mari probleme ale articulării verbale.

Ajuns la vârsta grădiniţei lucrurile au început din nou să se

complice. Având o educatoare germană dar care vorbea cu noi numai românește, a încercat cu relativ puțin succes să-mi „descâlcească" limbile; spre ghinionul ei însă nu știa maghiara, cu atât mai puțin nu înțelegea „creațiile" mele astfel încât tot ce nu înțelegea punea deoparte în sertarul „alte limbi". Ba mai rău pentru ea fiindcă începusem să „infectez" lingvistic colegii care foloseau curent expresiile mele „esperanto".

Ajuns în clasa întâi, „babilonia" mea a început să se descâlcească în așa măsură încât, cu toate că nu știam încă să scriu, odată pe când trebuia să învățăm în cor o poezie despre „chipul tovarășului Stalin" (noi eram mai înapoiați și născut sunt în Orașul Stalin – Brașov) mi s-a părut că ceva nu este în regulă. Nu politic, nu, ci aveam impresia că versul e șchiop și pentru că „nu curge" îmi venea greu să-l învăț „pe dinafară". Am început să „gângui" strofele (ca mai târziu și tabla înmulțirii), pe urmă am început să bat tactul la fiecare vers, încercam să număr „tacturile", dar orice făceam nu-mi ieșea socoteala. Atunci m-am pus eu să corectez versurile, mai adăugând un cuvânt, mai scoțând altul și așa, chinuindu-l pe fratele meu, am reușit să fac versului o „proteză". Nu mai șchiopăta, dar a doua zi la școală învățătoarea (soția secretarului de partid) mi-a cam luat-o în nume de rău când eu cu toată mândria am început să-mi recit capodopera. Am ajuns pentru restul orei la colț. Atunci am primit prima lecție de a lăsa poeziile altora în pace, mai ales dacă sunt poeți ruși contemporani. Acest lucru m-a indignat în așa măsură încât am început să scriu poezii, la început cu mâna fratelui meu, mai târziu cu a mea. Dacă într-adevăr acest lucru m-a indignat sau „babilonia" de care – cu cât învățam mai mult – deveneam tot mai conștient, nu mai știu. Cert e că mi-a trebuit ceva de ce să mă pot prinde și printr-o fericită întâmplare, în anii '60 am avut norocul să-l cunosc pe Tudor Arghezi care, alături de Vasile Copilu-Cheatră, mi-au devenit mentori.

Gravele mele probleme au început să se amelioreze; distingeam foarte bine o limbă de alta, acasă însă nu s-a schimbat nimic. Tata vorbea cu mama maghiara, fratele cu mine româna, noi cu mama maghiara și cu tata germana… Așa vorbeam noi și nimănui nu i se

părea că ceva nu este în ordine. Mult mai târziu am dat de problemele legate de această temă. Acolo însă, acolo în Concordia mea, unde trăiau toate naţiile posibile din România, din toate zonele, nimic nu era nefiresc! Decisiv am fost marcat în aceeaşi măsură de germană şi română.

„*Biografia mea pare o întreagă fantezie spre deosebire de opera mea care pare* (*sau poate părea*) *realitate*".

— *De care dintre aceste culturi te simţi mai apropiat, de cea română sau de cea germană*?

— Mi se pare o întrebare foarte *pauşală*. Depinde de context! În ambele culturi mă simt acasă, de ambele culturi sunt la fel de ataşat. Evident că după 40 de ani trăiţi în spaţiul şi mediul german se simt influenţele şi în română. Trebuie doar să vezi şi în textul de faţă frazele lungi, multe fraze secundare, virgulele sau parantezele, oboseala care te cuprinde citindu-mă. Poeziile în schimb sunt foarte scurte, versurile la fel, multe rime interioare sau abundenţa metaforelor. Majoritatea tipic germane. La fel însă şi în germană am foarte multe elemente argheziene sau bacoviene ba chiar şi tendinţe blagiene şi Bolintiniene…! Folosesc – nolens volens – o limbă română „conservată". Unii ar putea spune: rămasă în urmă, neevoluată!

— *Visele tale sunt în română sau în germană*?

— Cine ştie cum funcţionează subconştientul unui trilingv nativ, ştie că acela nu visează în cuvinte sau fraze, ci în imagini care se transformă în dependenţă de vis în cuvinte. Dacă visez, de exemplu, că sunt împreună cu prietenii români (indiferent unde pe lume), imaginile se transformă în mod automat în cuvinte şi fraze româneşti. La fel cu germana şi maghiara. Limba unui multilingv nativ se raportează la persoană şi nicidecum la o situaţie generală. Când visez o câmpie cu multe flori, primăvara, cu zumzet de albine, susur de izvoare sau foşnet de copaci, atunci visez în culori şi nu alb-negru, atâta timp cât visul nu mă duce într-un spaţiu lingvistic. Atunci visez şi eu ca toţi cei crescuţi într-o singură limbă. Aici trebuie să mai fac o paranteză şi anume să insist pe faptul că o limbă învăţată mai târziu nu are acelaşi efect ca mai multe limbi native! Cei care au învăţat mai multe limbi

ulterior traduc din limba lor maternă; nativii nu pot vorbi de o limbă maternă. Desigur că la mine s-ar putea spune că limba mea maternă e maghiara, cea paternă germana iar cea de adopţie româna. Da s-ar putea spune, însă câte nu se pot spune…!

— *Cât te-a influenţat limba maghiară*, *în evoluţia ta*?

— Mai mult decât aş fi bănuit vreodată. În copilărie am învăţat înainte de culcare să spun, seară de seară, Tatăl Nostru în maghiară, am adormit cu poveşti populare maghiare citite de bunica sau poezii maghiare citite de mama. Am învăţat din maghiară folosirea într-un alt fel a sintaxei sau reducerea verbelor. Am învăţat de asemenea eliminarea dezacordurilor sau introducerea conştientă a acestora în opera literară şi mai ales neaccentuarea genurilor.

— *Cât a contat/ contează biografia ta în ceea ce ai scris/ scrii*?

— Întreaga mea operă stă sub semnul biografiei mele. Nu trebuie să recurg la alte surse de inspiraţie. Am fost acuzat de abundenţă de metafore. Nu le scriu în mod conştient. Ele vin pur şi simplu din biografia mea, din starea împotriva căreia nu pot să lupt de a inventa cuvinte sau cel puţin conotaţii sau expresii noi. À-propos de vise şi de felul cum visez…! Chiar dacă de multe ori ceea ce scriu pare a fi plin de fantezie, pot liniştit spune acelor critici care au scris despre opera mea că la mine nu este cazul. Biografia mea pare o întreagă fantezie spre deosebire de opera mea care pare (sau poate părea) realitate. Niciuna nici alta nu sunt valabile. Îmi amintesc de un critic, care voind să scrie despre una dintre cărţile mele a fost atât de fascinat de biografia mea, încât după o pagină şi-a amintit că la urma urmei despre carte voia să scrie…

— *Spune-mi cinci motive pentru care regreţi că nu ai rămas în România*.

— Regret că acolo mi-am lăsat copilăria şi asta de cinci ori.

— *Şi spune-mi*, *de asemenea*, *cinci motive pentru care regreţi că ai ajuns în Germania*…

— Regret că nu am putut aduce copilăria cu mine şi asta tot de cinci ori.

— *Ce te apropie decisiv de literatura română*?

— Limba care-mi permite să experimentez chiar dacă unii critici mi-au luat-o în nume de rău. Rigiditatea limbii care mă învaţă disciplină lingvistică. Întreaga literatură care mi-a dat posibilitatea sa devin încă un om, un altul şi totuşi să pot rămâne eu cel care sunt. Posibilitatea de a mă putea în permanenţă reîntoarce la mine însumi fără a pleca din mine vreodată. Spaţiul în care mă pot odihni când sunt obosit ori surmenat, fără a mă părăsi; şi nu în cele din urmă prietenii scriitori pe care-i am şi avut în literatura română. Alte tangenţe (din păcate sau nu?!) nu mai am.

— *Ce te ţine departe de literatura română*?

— În afară de prăpădul şi invazia mediocrităţii mai ales în poezie dar şi în proză, faptul că orice scriitor se simte şi critic iar ce mi se pare şi mai dezolant că orice critic se simte şi poet. Discordia creatorilor mă dezgustă; faptul că nu pot fi prieten (dar sunt totuşi) şi cu „tabăra adversă"; de multe ori mă simt ca în cel de al treilea Reich: Cine nu e cu mine e împotriva mea!

— *Ce te apropie de România*?

— Numai limba, literatura şi prietenii.

— *Ce te ţine departe de România*?

— Corupţia la nivel înalt, politica ce nu e în stare nici după 20 de ani să se deschidă spre Europa, boicotul (în ascuns) întregii culturi şi nu numai al literaturii. Bădărănia care pare a se întinde ca o pecingine peste întreaga ţară şi de care nu pot scăpa decât în câteva enclave ale câtorva puţini prieteni când mă aflu acolo. Şoselele pe care (cu maşina mea) nu pot circula fără să fac în permanenţă pene.

„*Sunt unele apucături balcanice pe care le-aş fi abandonat cu plăcere însă nu am reuşit. Le-am mai tăiat din pene, aripile însă au rămas*".

— *Ce ai luat cu tine, decisiv, în Germania*?

— Limba, cultura în general iar literatura în mod special. O parte din biblioteca enormă pe care am avut-o, amintirea unor prieteni deosebiţi care au plecat de mult dintre noi. Acesta este întregul meu tezaur românesc pe care-l port în mine şi mai ales experienţa că atunci când vrei să fi profet în ţara ta nu reuşeşti decât eventual în eternitate.

O experienţă dură şi dureroasă de care însă nu vreau să mă lipsesc şi un ursuleţ de metal care m-a condus întreaga copilărie.

— *Ce lucru (stare) ai vrut să abandonezi şi nu ai reuşit*?

— Sunt unele „apucături balcanice" pe care le-aş fi abandonat cu plăcere însă nu am reuşit. Le-am mai tăiat din pene, aripile însă au rămas. În rest cred că am abandonat tot ce mi s-a părut a fi negativ. Sunt însă şi foarte multe lucruri pozitive pe care le-am luat cu mine şi pe care încerc şi acum, după atâţia ani, să le ţin proaspete, dar de ele nu m-ai întrebat…

— *Imaginează-ţi că nu ai fi plecat din România niciodată, cum crezi că ar fi evoluat opera ta? Ai fi fost acelaşi Christian W. Schenk*?

— Nu ştiu cum ar fi evoluat opera, cu siguranţă însă altfel decât cum a evoluat în Germania. În niciun caz nu aş fi fost acelaşi care sunt acum. Ca „minoritar" german (cum eram trecut în evidenţe) nu aş fi avut mari şanse de a trece peste nivelul cenaclului şi al revistei „Astra", care de pe atunci se afla pe cale de dispariţie. Dacă mi-aş fi schimbat numele, atunci poate. Când am luat examenul de admitere la facultatea de litere din Bucureşti şi nu mi s-a dat locul, am realizat că în cazul meu nu am şanse deosebite. M-aş fi mărginit, probabil, la atelierul mecanic din Codlea unde lucram, fără a fi avut o calificare, iar după '89 aş fi rămas cu siguranţă pe drumuri. Poate aş fi reuşit să lucrez la un cotidian, în ce calitate însă nici vreau să mă gândesc. Aici mi s-a dat posibilitatea să mă dezvolt după muncă şi capacitate, aici mi s-a dat şansa să devin tehnician dentar, pe urmă să studiez medicina şi să devin independent sau pur şi simplu dependent doar de forţele şi capacităţile mele. Aici mi-am scris cărţile, aici am debutat aproape de generaţia '60, cel puţin după factură, aici am reuşit să mă dezvolt şi ca traducător făcând „onoruri culturale" României. Aici l-am tradus pe Eminescu, am făcut prima antologie bilingvă după '89, am pus pe picioare colecţia de lirică română contemporană. În România am fost publicat mai mult pe ascunse (Nicolae Tăutu, Marin Preda); cu primul la „Viaţa Armatei", unde am luat premiul I pe ţară, iar al doilea mi-a publicat traducerea celor mai frumoase balade germane. Ce a rămas după? Nimic! Marin Preda în 1969 iar Tăutu în 1970. Mai publicasem

în „Luminiţa”, dar nu se pune la socoteală fiindcă fără Tudor Arghezi n-aş fi ajuns nici acolo. Până în 1976 nu aveam alte şanse decât să mă iau în gură cu Darie Magheru, să mă las jignit de Eugen Jebeleanu, să-mi citesc poeziile în cenaclul „Astra”, să vorbesc mult cu oameni deosebiţi din cultura română, însă practic nimic nu s-a întâmplat fiindcă nu se putea, nu era voie, iar după ’89 ar fi fost prea târziu.

— *Ca vârstă eşti umăr la umăr cu generaţia 80 din literatura română*. *Dar ai debutat înaintea acesteia*…

— Sunt cam la sfârşitul generaţiei ’80 din România cu un decalaj de aproximativ 10 ani. Am debutat aproape de generaţia ’60 fapt pe care l-au remarcat mulţi critici de pe vremuri.

— *Ai avut şi ai prietenii în toate generaţiile literare din România*. *În care dintre acestea te regăseşti*?

— Într-adevăr am întreţinut relaţii de prietenie şi corespondenţe cu generaţii interbelice (N. Carandino), postbelice din România şi din exil. Mai familiarizat şi mai aproape – ca scriitură – mă simt legat de generaţia ’60, cu câteva excepţii şi de generaţia ’80. Nu am încercat niciodată să mă adaptez unei generaţii anume şi cred că acesta este şi motivul pentru care criticii au avut mari probleme a mă pune alături unei generaţii. Astfel, ca factură am aparţinut generaţiei ’60, ca vârstă generaţiei ’80. Ce mă deranjează la generaţia ’80 – şi nu mă refer la promotori – este acea forţare de a ieşi neapărat în evidenţă cu tot felul de stupidităţi şi „tentative” de individualitate cu orice preţ. Ce mi se pare catastrofal este acea colecţie „Opera Omnia” care e una dintre cele mai mari farse ale literaturii de după ’89. Toţi vor să intre şi dacă vor să intre, intră. Aici cred că nimeni nu mă poate contrazice. A început bine şi a devenit maculatură, o colecţie absolut nereprezentativă şi scoasă, după umila mea părere, în mod abuziv şi fără niciun fel de simţ critic sau cel puţin cel al discernământului. Dacă aş fi ştiut cum se perverteşte – şi sunt sigur că şi tu şi mulţi alţii – nu s-ar fi lăsat publicaţi acolo. Aici sunt mulţi – şi aici vreau să ajung – care cred că acea colecţie (care circulă şi pe aici) reprezintă într-un mod cât se poate de calificat generaţia ’80…

— *În literatura germană este operabil termenul de generaţie*

literară?

— Nu, în felul acesta nu există acest termen. Aici şi Reiner Kunze şi Hilde Domin şi noi ceilalţi suntem contemporani. Trecerile de la o generaţie la alta se face foarte încet iar criticii nu încearcă să „producă" mişcări literare ci lasă posterităţii acest „privilegiu".

„Cum pot fi liber şi independent ca artist când văd câte se întâmplă în jurul meu?"

— *Care au fost modelele tale literare, culturale*? *Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii*?

— Că scriu poezie nu mi-a fost niciodată ruşine, decât atunci când m-am descoperit comparat sau pus alături de mediocrităţi absolute. Despre mediocritate se poate umple cărţi întregi, dar nu asta este tema discuţiei noastre. Am fost întotdeauna mândru că fac acelaşi lucru pe care l-ai făcut un Homer, Dante, Goethe, Eminescu. Nu la fel, evident, dar acelaşi lucru; scriu poezie! Modele am avut foarte multe însă de influenţat m-au influenţat cel mai puternic Celan, Rilke, Blaga, Bacovia şi Arghezi.

— *Ai avut în viaţă şi nişte… antimodele*? *Te-au influenţat în vreun fel*? *Ce nu-ţi place / deteşti din mediul literar românesc*? *Ce îţi place / deteşti din mediul literar german*?

— Am avut şi am o grămadă de antimodele. *Generaţia Beat* de exemplu sau dadaismul. Mai spre noi proletcultismul german şi român şi peste trei sferturi din ceea ce se numeşte generaţia '80, deci generaţia noastră. Încerc pe cât se poate să mă îndepărtez de aceste antimodele şi cel mai uşor de urmărit sunt temele pe care le abordez eu şi pe care le abordează antimodelele, construcţia versului meu şi cel al antimodelelor mele. Îmi place versul lin, care curge şi se topeşte pe limbă, îmi plac temele care au într-adevăr forţă de convingere. Detest versul mai lung de o pagina de carte, versul care nu curge şi nici nu se lasă intonat, detest originalitatea forţată. Acestea toate sunt valabile pentru ambele spaţii literare.

— *Ţi-a fost vreodată ruşine că eşti poet şi nu altceva, om de afaceri, de exemplu*?

— Sunt medic, dar faptul că sunt poet nu m-a putut deranja

niciodată fiindcă am crescut cu poezia la fel ca şi cu cele trei limbi native. Cum nu mi-e ruşine că vorbesc mai multe limbi, nu-mi poate fi ruşine că mai adaug una la ele: Poezia!

— *Ce ţi-a adus ţie poezia*? *Ce frustrări ţi-a provocat poezia*? *Dacă nu erai poet*, *ce altceva ţi-ar fi plăcut să fii pe lumea asta*? *Dacă ai fi fost arhitect*, *de exemplu*, *ce mare* (*mic*) *edificiu ţi-ar fi plăcut să proiectezi*? *Dacă ai fi fost pictor*, *ce tablou* (*mare*, *mic*) *ai fi vrut să faci*?

— Poezia mi-a dat dreptul ca eu să fiu eu însumi şi în acelaşi timp cel ce-am vrut să fiu dintotdeauna. Frustrările aparţin de viaţă, deci m-am aranjat şi cu ele. Probabil cea mai mare frustrare am avut-o când am realizat că sunt un poet bilingv şi rupt în trei limbi, acceptat de germani aşa cum sunt, văzut cu invidie şi de multe ori cu rea credinţă în literatura română, citindu-mi numele. Cea mai mică greşeală era pusă pe seama numelui meu şi nu proiectat direct pe persoana mea. Germanii acceptă un francez numit Chamisso, însă românii au probleme să accepte în limba lor un intrus cu numele de Schenk… În copilărie, pe când scriam naivele mele poezioare, voiam să fiu *componist*. Din păcate nu ştiam să cânt decât din flaut şi muzicuţă, iar notele nu ştiu să le citesc bine până astăzi. Totuşi am trei compoziţii, trei marşuri pe textele mele dintre care unul s-a cântat şi de către corul armatei. Dacă aş fi fost componist, aş fi vrut să compun Moldova lui Smetana sau poate mai bine „Dublul concert pentru violină" a lui Vivaldi. Dacă aş fi fost arhitect, mi-ar fi plăcut să proiectez aeroportul din Tokyo, iar ca pictor cu siguranţă „Naşterea lui Venus" de Sandro Botticelli. Toate aceste arte le-am încercat (prima mea casă eu am proiectat-o, *statica* a făcut-o un arhitect, evident), am pictat, am sculptat, am compus, am pirogravat şi am văzut, fără frustrare, că n-am talent la ele. Totuşi mai încerc…

— *Eşti un om liber*? *Cât de liber poate fi un scriitor*/ *artist în acest veac marcat de apocalipse cântate*, *descântate*, *atrase*, *respinse*…? *Arta e*, *în aceste contexte*, *o rană sau o tentativă de exorcizare a răului*?

— Cum pot fi liber şi independent ca artist când văd câte se întâmplă în jurul meu? Când văd câte perversităţi se întâmplă zilnic în lume sau pe străzi în faţa ochilor mei? Nu, nicidecum nu pot fi liber şi

nici nu vreau! Uite-te, dragă Adriane, în jurul tău – şi numai acolo – şi te întreb, tu ca artist, creator de artă, poţi trece peste ele şi seara să compui un poem de dragoste de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic? Prima dată ne rezolvăm problemele şi de dragoste avem pe urmă tot timpul. Rolul nostru, dacă există urechi, este să batem toba până ne va auzi cineva. În aceste contexte arta începe ca rană ce duce spre cicatrizare sau ca să folosesc termenii tăi, o tentativă de exorcizare a răului!

— *În ce relaţie eşti cu critica literară*? *Te vede*, *te citeşte cum trebuie*? *Ce s-a spus despre tine şi tu nu eşti de acord*? *Ce ai fi vrut să se spună şi nu s-a spus*? *Cât de importantă este critica literară într-o literatură vie*, *dinamică*? *Care e diferenţa dintre critica literară din România şi cea din Germania*?

— Cu critica literară nu sunt în nicio relaţie! M-a văzut, m-a citit cum trebuie şi, că mi-a plăcut ori nu, au scris. Vorbesc de „garda veche”; cea de mijloc şi cea nouă ori nu mă citeşte ca lumea, ori de loc şi atunci când scrie se lustruieşte pe sine înăşi. Deunăzi am citit un „spic” critic la unul dintre ciclurile mele de versuri. Mă crezi dacă-ţi spun că nu am înţeles nimic? Nu am înţeles nici măcar dacă criticului i-a plăcut cât de cât ceea ce am scris sau nu i-a plăcut de loc… S-au spus despre mine şi bune şi rele; cu toate am fost de acord, cu excepţii: Nu sunt textualist, nu mă înec în metafore şi nici nu mi-am forţat intrarea în literatura română! Ce-am vrut să se spună? Poemul „Transilvania” a fost total greşit înţeles de aproape toţi criticii (cu excepţia lui Ştefan Borbély). „Transilvania” nu este un poem de dragoste, ci un poem absolut politic şi social. Din păcate nu am spaţiu să-l pun aici. Aş mai fi vrut să nu se accentueze de fiecare dată provenienţa mea de „străin” sau „minoritar”, ci pur şi simplu să mi se spună pe nume cum vi se spune şi vouă, să fiu tratat cu egalitate. Critica literară, atâta timp cât nu taie şi spânzură, este importantă ca o instanţă obiectivă a unei literaturi dinamice aflată într-o permanentă schimbare. Criticul este un fel de arbitru (sau ar trebui să fie) între ceea ce se numeşte creaţie şi creator, trebuie să fie un apărător al creaţiei şi nu un procuror al creatorului. În România s-a cam pervertit ideea de critică literară, e

mai mult sau o critică de întâmpinare sau o critica partinică (unui grup sau grupări) ori distructivă. Criticul trebuie să evidenţieze, să scoată esenţele, iar dacă nu are ce sau de unde, atunci să tacă. Un poet slab sau mediocru despre care nu se scrie, nu există. În momentul în care un „nume" critic îl distruge cu atât mai multă apă la moară îi dă slăbuţului sau mediocrului. Prea mulţi critici români se ocupă de prea mulţi creatori şi de prea multe… altele! În Germania criticii aşteaptă ceva mai mult – ca şi vinul care nu se bea tulburel – şi dacă consideră că e ceva de spus atunci o fac, dacă nu atunci nu bagă în seamă orice mizilic. Mai sunt şi pe aici critici de la sine putere numiţi astfel, care-şi bagă nasul în toate prostiile. Criticul trebuie să scoată în evidenţă literatura bună – că asta îi este meseria – şi nu să se ocupe de fleacuri.

„Stimat auditoriu, vă mulţumesc pentru încredere şi aprecierea operei mele. Cred însă că la mijloc este o neînţelegere pe care doresc s-o clarific. Nu eu sunt cel căruia i se cuvine acest premiu, ci celui care – din greşeală – m-a propus…"

— Care e raportul tău cu cititorul/ cititorii? îl/ îi cauţi? Te ascunzi şi aştepţi să te găsească? îl ignori? îl cultivi? Cât de mult te interesează cititorul când scrii? Poţi să faci un portret (robot) al cititorului tău?

— Nu am niciun raport deosebit cu cititorii şi din acest motiv nici nu-i caut. Cine e interesat mă caută pe mine, cui îi plac mă citeşte, cui nu mă lasă deoparte. E foarte simplă matematica (aritmetica) asta primară. Când scriu – şi scriu doar când am ceva de spus – mă gândesc în primul rând cum mă pot convinge pe mine însumi de ceea ce vreau să scot în evidenţă. Îmi pun întrebarea dacă sunt confuz sau mă înţeleg pe mine însumi, de aici mai departe poemul caută tangenţa altor suflete, a altor ochi şi urechi, a altor perspective care însă nu se contrazic. Aceştia sunt atunci cititorii mei! Cititorul meu trebuie să aibă două calităţi: să fie meloman şi să aibă conştiinţă socială. Dacă aceste două calităţi se contopesc într-un individ, atunci aşa de simplu arată cititorul meu.

— Dacă ar fi să scrii critic despre tine, cum ţi-ai defini poezia? Cu ce cuvinte ai ilustra un spot publicitar menit să atragă publicul spre

cărţile tale de poezie?

— O poezie care nu tinde spre originalitate cu orice preţ...! Originalitatea vine (sau nu) din individualitatea mea şi din perceperea mea socială, conştientă şi subconştientă. Poezia trebuie să atragă atât printr-un soi de feminitate, cât şi prin duritatea criticii sociale. Poezia trebuie să fie frumoasă chiar dacă este sângeroasă, trebuie să curgă dar şi să se folosească de clasicele figuri de stil atunci când este cazul; în niciun caz poezia nu are voie să fie proză sub formă de vers, iar cezurile să fie puse anapoda. Poate sunt în ochii unora conservator, însă altfel nu pot concepe poezia. Dacă-i o proză, atunci proză să fie!

— *Poţi să faci portretul robot al cititorului de poezie român*, *de astăzi*? *Dar al cititorului de poezie germană*? *Dar cum ar arăta*, *după portretul robot*, *cititorul poeziei tale*? *Astea ca să îl putem identifica în mulţime*...!

— Mai întâi întrebarea dacă mai există cititor de poezie? Mai au clasicii cititori dacă stau şi mă uit la ce se predă prin şcolile noastre din România şi Germania? Ne citim noi poeţii între noi? Dar critica care scrie şi nu citeşte decât poate în diagonală? În mulţime – să spunem că mai există – nu-l vom putea identifica decât dacă umblă în pielea goală pe strada principală iarna! Deci, dragule, dacă vei vedea pe undeva prin Europa sau pe altundeva prin lume unul descris mai sus atunci vei putea fi sigur că este unul dintre cititorii mei. Spune-mi, după ce ai publicat acest interviu, câţi vei vedea tu prin Moldova grăbindu-se în pielea goală spre vreo librărie? Ei, atunci fi sigur că au citit acest interviu şi poemele mele şi-mi aparţine în întregime (îl îmbrac eu).

— *Dacă ai fi fost membru în juriul care acordă premiile Nobel*, *ai fi votat pentru a i se acorda acest premiu Hertei Müller*? *Spun asta fiindcă tu ai citit-o chiar în limba germană şi o mai spun fiindcă am văzut reacţii*, *din România*, *evident*, *care spun că a fost un premiu Nobel mai puţin acoperit de o operă spectaculoasă*.

— O chestie de conjunctură, de vinovăţie colectivă a germanilor şi de bucurie a suedezilor că ei n-au făcut ce au făcut naziştii germani, şi ca urmare deportarea saşilor în minele din Ucraina: acesta-i premiul Nobel al Hertei Müller. O scriitoare care nu iese cu absolut nimic în

evidenţă şi care fără Oskar Pastior, care a fost în prizonierat unde a fost şi tatăl meu, n-ar fi scris decât despre păsările şi mirosul florilor. Totuşi, văzut din altă perspectivă, să punem întrebarea dacă Herta Müller nu ar fi plecat în 1987 din România ar fi scris mai altfel? Nu cred! Oskar Pastior era în legătură cu ea şi atunci. Amintirile lui sunt din 1945 – 1950. Deci întrebarea finală: Ar fi luat acest premiu fiind în România? Te las pe tine să răspunzi! Nicolae Breban ar fi meritat de nu ştiu câte ori premiul Nobel pentru „Animale bolnave", un roman care – după părerea mea – se ridică la nivelul „Tobei de tinichea" a lui Günter Grass. Herta Müller poate fi considerată un epigon al acestora.

— *Să zicem că redacţia revistei Conta, prin influenţele pe care le are la nivelul Academiei Suedeze, (că eu am fost o dată la Stockholm în interes de serviciu!), te propune la premiul Nobel şi îl şi iei…! Cam care ar fi primele fraze ale discursului tău de recepţie*?

— Stimat auditoriu, vă mulţumesc pentru încredere şi aprecierea operei mele. Cred însă că la mijloc este o neînţelegere pe care doresc s-o clarific. Nu eu sunt cel căruia i se cuvine acest premiu, ci celui care – din greşeală – m-a propus. Vă mulţumesc pentru atenţia acordată. (*Aplauze prelungite*).

„*Scriitorii din România care trăiesc în Germania când se întâlnesc, şi se mai întâlnesc, umflă băşici de spumă pe care tot ei le sparg*".

— *Există o relaţie interscriitoricească între scriitorii români din Germania? Comunicaţi între voi? Aveţi vreo revistă activă, vie, care să vă adune? Este posibilă solidaritatea între scriitori, astăzi? Te rog să vorbeşti despre scriitorii din România care trăiesc în Germania şi de cum îi vezi tu din ceardacul casei tale din Boppard…!*

— Ne place să ne amăgim, asta e calitatea noastră supremă, ca germani ori români. Există, într-adevăr, câteva grupuşoare de simpatie care îşi mai scriu sau dacă locuiesc aproape, se mai vizitează. Fiecare-şi are cuptoraşul unde-şi coace pâinişele şi le trimite ba unuia, ba altuia care (trebuie să recunosc) cu multe piedici şi lipsă de fonduri mai publică. Dar unde nu-i cititor, de ce creaţie? Comunicarea constă în unele întâlniri mici de tipul cenaclurilor, grupuri restrânse, care la

urma urmelor nu aduc mai mult decât mahmureala de a doua zi. Sunt multe reviste active (fiindcă tu doreşti să fie numite astfel), dar fără nivel, un fel de foi volante (chiar legate) unde publică cei care fac parte din grupuşor cât şi copiii sau vecinii lor. Important că se văd tipăriţi. Pe urmă blogurile şi revistele online care sunt de o calitate catastrofală. Solidaritatea este posibilă, dar numai în anumite locuri. Aici în Germania este Berlin (vezi exemplu Günther Grass sau Herta Müller), în România este foarte puţin posibilă şi dacă atunci doar la Bucureşti (vezi Mircea Cărtărescu sau Dinescu). În particular există solidaritate însă în grupuri restrânse şi atunci gurile rele vorbesc de gaşcă sau de mafie (în România). Scriitorii din România care trăiesc în Germania sunt cam amărâţi şi cam vai de capul lor. Când se întâlnesc, şi se mai întâlnesc, umflă băşici de spumă pe care tot ei le sparg. Ajunşi în România la vreun colocviu se umflă în pene că, vai, Doamne, cine sunt ei şi câte fac. Eu din cerdacul meu din Boppard mă uit la Loreley şi deplâng acele vremuri când şi ea mai ştia să asculte, plină de muză, clipocitul unui vers frumos…

— *Ai tradus mulţi autori români, clasici şi contemporani, în limba germană. Ce satisfacţii ţi-a adus actul traducerii? Ce insatisfacţii? Ce ai pe „şantierul" de traducător? Cât ai fost sprijinit de instituţiile care promovează cultura română în Germania (institutul cultural, Ministerul Culturii* etc.*) în demersul tău temerar? Ce aştepţi de la aceste instituţii?*

— Am tradus mult, poate chiar mult prea mult, şi am avut multe satisfacţii personale. Ba şi astăzi mai există acele traduceri în comerţ şi se vând, nu cu furca de paie, ci ca stropşorul de apă. Eminescu (singura ediţie completă din Germania) se află în al 13-lea an de la apariţie şi anual se mai vând până la 20 – 30 de exemplare dar… cumpărătorii nu sunt cititori de rând, ci bibliotecile universitare din tot spaţiul german cu secţii de romanistică şi subsecţii de românistică. Studenţilor le este uşor să-şi scrie lucrările cu această carte unde au toate reperele de care au nevoie, mai ales că este bilingvă. Deci interesul pentru „Eminescul meu" e doar de ordin pragmatic. La fel şi cu celelalte traduceri sau antologii, depinde doar de tema pe care le-o dau profesorii. Nu-mi fac iluzii în privinţa unui interes autentic pentru

Eminescu sau pentru poezia română contemporană. Între timp sunt de găsit şi sub formă de carte electronică la un preţ, evident, mult mai redus. Satisfacţii: în anul apariţiei am luat premiul jubiliar Goethe şi câteva premii şi distincţii în România pentru promovarea operei eminesciene în străinătate, pentru antologia bilingvă de lirică română contemporană sau pentru colecţia bilingvă de lirică română. Pe „şantier" am de mult timp o antologie, tot bilingvă, pe care din motive financiare nu o pot publica fiindcă-mi depăşeşte bugetul. Aşa că stă frumos în dosare şi aşteaptă ziua care nu va mai veni. În toată activitatea mea de traducător nu am fost sprijinit cu un singur ban de instituţiile care ar trebui să promoveze astfel de acţiuni. Toate le-am finanţat din buzunarul meu. Despre Institutul Cultural cât şi despre Ministerul Culturii am scris în repetate rânduri. Nici măcar supăraţi nu au fost! Nouă, aici, aceste instituţii nu ne folosesc la nimic, în România nu suntem băgaţi în seamă. De la aceste instituţii (cu toate cererile mele la care nici măcar răspuns nu am primit) nu mai aştept nimic fiindcă orice aşteptare, orice speranţă se transformă în dezamăgire. Am avut nevoie pentru antologia ultimă de câteva drepturi de autor. Cu toate insistenţele mele la COPYRO (Societatea de Gestiune Colectiva a Drepturilor de Autor) nu numai că nu mi-au dat acele drepturi, dar nici măcar nu s-au sinchisit de scrisorile mele. Se pare că România nu are interes în a-şi promova cultura şi în special literatura. Tot ce se întâmplă aici e pe cont propriu.

— *Care e raportul tău cu tendinţa „de centralizare" a culturii în Europa*? *Simţi*, *resimţi această tendinţă*?

— Centralizarea culturii europene este o iluzie frumoasă. Fiecare îşi are interesele proprii – dacă le are – şi numai de ei se ocupă. Eu personal nu resimt absolut nimic din această „tendinţă" şi nici cei cu care am discutat nu resimt nimic, ba mai mult nici nu ştiu despre ce este vorba.

— *Cât de majore sunt culturile/literaturile minore din Europa mare*?

— Cum spune şi cuvântul: absolut „minore".

— *Cât ai suferi tu*, *ca european*, *dacă ar dispărea culturi precum*

cea slovacă, bulgară, slovenă sau muntenegreană din Europa?

— Nu cred că prea mult fiindcă, la fel ca şi România, abia găseşti pe ici, pe acolo şi numai din întâmplare câte ceva, atât de puţin încât nu-ţi poţi face o privire de ansamblu asupra culturilor lor.

— *Cât suferă europenii că nu au la îndemână valori culturale româneşti contemporane*? *Le pasă*?

— Cum să le pese europenilor dacă nu le pasă românilor? Nu mă refer la scriitorime sau la oamenii de rând, ci la cei care ar trebui să fie răspunzători de această mizerie.

„*Într-o lume globalizată literaturile minore vor deveni şi mai minuscule iar cele majore vor avea mult de suferit*".

— *Cum se vede din pridvorul casei tale minunate din Boppard, de pe Valea Rinului, poziţionarea literaturii române în Europa*?

— Din păcate se întinde un voal de tristeţe de pe Valea Rinului până în cele mai îndepărtate colţuri ale Europei. Literatura română face parte din culturile minore ale Europei cu toate că este beneficiara unei limbi romanice. Totuşi, faţă de celelalte care sunt şi mai minore, dacă-mi permiţi expresia, literatura română mai este băgată în seamă la universităţile cu secţii de limbi romanice. Multe nu sunt şi aici e marele nenoroc, spre deosebire de limbile slave care *exprimă* mai multe ţări şi mai ales după destrămarea comunismului şi mai multe.

— *Nu am cetit nicăieri vreo referinţă despre tine, cum că te-ar încerca şi demonul prozei*…! *Ai făcut un pact pe viaţă doar cu poezia*? *Cioran dispreţuia, într-un eseu, literatura română, ca fiind „eminamente poetică", adică neserioasă, spunând că o literatură fără proză consistentă este profund… minoră. Ideea şi poziţionarea le-am regăsit, mai apoi şi la Noica. Cât de grea este viaţa literaturilor minore, eminamente poetice, într-o lume globalizată*?

— Pentru a scrie proză trebuie să ai un alt talent decât pentru poezie. Am scris şi eu două romane, dar ajuns la concluzia că n-am talent la proză, le-am pus în cartoane şi le-am lăsat până se deteriorarează hârtia acolo. La fel am făcut şi cu piesele de teatru. Nu orice se scrie trebuie şi publicat. Eu public cam o poezie la 10 – 15 scrise. Ajungând la concluzia că talentul meu se mărgineşte la poezie,

am făcut un pact cu ea şi de atunci mă rezum la doar câteva eseuri, atunci când mă doare ceva sau a răspunde la câteva întrebări. În privinţa prozei româneşti, eu personal nu sunt de acord nici cu Cioran, nici cu Noica. Or fi avut ei motivele lor să ajungă la astfel de concluzii şi cu siguranţă au fost mai în temă decât mine. De altfel, atât Noica cât şi Cioran au trebuit să-şi apere locul şi, ca mulţi români de altfel, au găsit calea cea mai uşoară de a se apăra… atacând! mai trist însă că au atacat o literatură care nu se putea apăra. Ia să fi încercat ei să atace într-un fel asemănător literatura franceză? Într-o lume globalizată literaturile minore vor deveni şi mai minuscule iar cele majore vor avea mult de suferit. Nu vor dispărea, cu siguranţa nu, dar se vor transforma într-un fel de „regionalisme globale". Nu trebuie să uităm că şi mediile de difuzare s-au schimbat, interesul s-a diminuat iar literatura începe să fie acaparată de filme digitalizate în care sunt comprimate romane (pe ici pe acolo şi poezii, aşa ca un fel de sare sau piper) la 2 ore. Nu este oare mai comod decât să citeşti o săptămână, ba mai mult, la o carte? Trebuie într-un fel sau altul să ne supunem realităţii.

— *Fiecare poet – şi putem detalia cu exemple nenumărate – are un poem identitar, cu care este „asimilat" şi „renumit" de către cititori, de către public. Spui Bacovia? Spui automat „Plumb"! Spui Blaga? Spui „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii". Spui Labiş? Spui „Moartea căprioarei". Spui Doinaş? Spui „Mistreţul cu colţi de argint". Şi aşa mai departe. Care este poemul identitar al poetului Christian W. Schenk? Cât de important e acest poem identitar în receptarea unui poet? Lasă, în încheierea acestui dialog, pentru cetitorii noştri, poemul care crezi că te reprezintă ca „poem identitar"…*

— Nu ştiu dacă într-adevăr există la mine un poem ca *Hai, Reiner* al tău în ceea ce mă priveşte pe mine. Eu încerc ca toate poemele să mă reprezinte, dar cine luptă pe prea multe fronturi, pierde bătălia. Poate „Magduş", poate „Transilvania" sau rondelul „Voi m-aţi uitat" dar vorbeam de responsabilitatea poetului, de aceea poate:

Plutonul de execuţie
Vin şapte soldaţi cu puşca în mână.
Sunt singur pe câmpul cu maci.

În piaţa centrală gloata se-adună.
Strâng flori pentru tine, tu, una ce taci.
Sergentul dă ordin. Soldaţii ascultă.
Gloata nu ştie cine-i la zid.
Buchetul e gata. Lumea e multă.
Mă bucur s-ascult cu tine un lied.
Plumbul sfâşie cârpa din piept.
Voi pune-o lumânare în sufragerie.
Sergentul dă ordin. Soldaţii stau drept.
Pe câmpul de maci o boare adie.
Aşteaptă-mă seara. Vin pe la zece.
Soldaţii-s în cazarmă. Gloata se-mprăştie.
Mortul atârnă în frânghii. Petrece.
Vom fi întreaga noapte şi altele o mie.
Oraşul stă la masă. E ora pentru cină.
Se-ntunecă tot roşul pe câmpul plin de maci.
Voi veni la nouă. Gândul mă alină.
Plec eu, tăcutul, singur spre tine, tu ce taci.

— *Am atâtea definiţii despre poezie, că mă simt în postura miriapodului care are o mie de picioare şi care dacă se întreabă cum de le mişcă pe toate, uită să mai meargă. Ce este poezia în viziunea lui Christian W Schenk? Te rog să-mi dai o definiţie care să mă facă să le uit pe toate cele o mie precedente…*

— Poezia este un mănunchi divin de cuvinte ce conţine atât mireasma tuturor florilor fiinde, închipuite şi neînchipuite, seva şi esenţa vieţii, nectarul zeilor, polenul tuturor facerilor şi prefacerilor, spinii apărării dar şi al atacului în bătaia vântului, platoşă şi sabie.

— *Lasă, rogu-te, pentru cititorii revistei noastre un vers (sau un poem) pe care li-l dedici numai şi numai lor…*!

Qui tacet

Umblând desculţ printre cioburi de fraze cuvântul îmi taie necuviinţa literelor călcate desculţ.

Urlaţi oameni, urlaţi!

Poeţii nu-s născuţi cu cizme;

Îşi fac opinci din strigătele voastre.

Piatra Neamţ – Boppard, 21 noiembrie – 9 decembrie 2012

(*Revista „Conta”, nr. 12, 2012*)

Cassian Maria Spiridon

„Între a vâna cu Enkidu lei în junglă şi a scrie o nouă carte despre Ghilgameş, ultima este o acţiune mult mai periculoasă…”

„*Sigur că vreau să fiu şi să rămân Cassian Maria Spiridon şi nu un altul…*”

Adrian A LUI GHEORGHE: – *Te rog să încerci să comprimi viaţa ta, de până acum, într-o scurtă poveste…! Cât e realitate şi cât e ficţiune în amintirile despre sine ale unui om*?

Cassian Maria SPIRIDON: – Când era de aşteptat să se nască un flăcău blond, ca o lumină, cu o soartă fericită şi cumsecade, s-a nimerit să-i iau eu locul; un lungan negricios, greu de strunit, un singuratic dornic a se aventura prin jungla complicată a bibliotecilor, fără a refuza întâlnirea cu fiarele pădurii din marginea satului, nici de cele acoperite cu haine de pe ulițe, străzi, bulevarde. Şi dacă tot mi-a reuşit această substituire, de a mă naşte ca dintr-o floare, m-am strecurat în lumea cea cuvântătoare, aici m-am conformat nu cu mare încântare, dar nici cu cerbicie la cele date omului. Şi, strecurându-mă prin lume, m-am trezit că mut lumea cu mine, acolo unde eram eu, era şi ea, şi de unde plecam, mă urma precum un căţel, care, când se gudură, când muşcă, dar nicicum nu mă părăseşte. Am trecut prin cele şcoli, m-am foarte însurat şi m-am foarte tătic. Am început a publica versuri prin reviste. M-am repezit la dictatură şi ea, iubitoare, m-a ascuns după gratii, dar nu prea mult că i-au căzut colţii şi i s-au rupt gratiile. Cum s-a dat liber la reviste, m-am şi înhămat a le face, a naşte unele noi, a trece pe la altele mai vechi şi pe la ceva ziare. Am tot scris la cărţi, au început să apară. Şi povestea ar putea continua… nu fără a mă întreba, în unele momente, ce s-ar fi întâmplat cu acel flăcău de nu-l substituiam…

— *Într-o poveste asiatică viaţa e imaginată ca o intersecţie la care stă Dumnezeu. Oamenii vin din toate părţile şi Dumnezeu le indică drumul pe care să o ia de la capăt… De unde vii şi unde te duci, Cassiane*?

— De unde vin ştie Domnul, mai departe tot el mă îndeamnă. Astfel, drumul destinului hotărât de pronie a continuat să se desfăşoare pe o traiectorie greu de bănuit la 20 – 30 de ani, dar pentru care m-am pregătit, am studiat şi am cunoscut cele ale vieţii în toate pliurile ei luminoase, dar şi fioros de întunecate.

— *Care au fost modelele tale culturale*? *Cum ai ajuns la ele*? *Cât de ruşine ţi-a fost când cei din jur au descoperit că scrii poezii*?

— N-am avut modele culturale, deşi le-am căutat fără odihnă. Odată slova învăţată m-am înfruptat din cărţile cele mari şi-nţelepte. Am luat literatură după literatură, fără saţiu am străbătut lucrările marilor autori, poeţi şi filosofi, din Egipet până-n Anglitera. M-am străluminat cu *Critica raţiunii pure* pe un pat de spital, la 23 de ani şi, după, cu alţi şi alţi învăţaţi. Mi-am salvat sufletul prin cărţile sfinte, prin marii părinţi. *Am citit toate cărţile/ am carnea tristă*, cum spune poetul. Ce minunată zăbavă-i cetitul cărţilor şi ce înalt model cultural!

De ruşinea de a scrie poezie, între poeţi cine scapă?! Cum e să te ştii lebădă între atâtea gâşte gălăgioase şi să nu te umpli de ruşinea de a fi altfel… E greu, peste poate, când comiţi fatala mişcare de a publica în cele reviste. Atunci ruşinea cea mare coboară peste tine şi eşti alungat pentru veci dintre gâştele cele salvatoare de Capitoliu. Cu oricâtă discreţie te-ai furişa, cărţile te-arată din orice colţ, cu degetele paginilor tot mai numeroase.

— *Ai avut în viaţă* (*şi în literatură*) *şi nişte*… *antimodele*? *Te-au influenţat în vreun fel*?

— Cum n-am avut modele, n-am avut nici antimodele. Am judecat etic şi am reacţionat fizic, prin respingere – când a fost cazul.

— *Ce ţi-a adus ţie poezia în viaţa asta*? *Ce i-ai dat tu poeziei*? *Ce ai pierdut din cauza literaturii*? *Dacă n-ai fi Cassian Maria Spiridon*, *ce alt scriitor ţi-ar fi plăcut* (*plăcea*) *să fii*?

— Nimic – la prima întrebare. Totul – la a doua întrebare. Viaţa îţi cere permanent să optezi. Între profesie şi vocaţie, după cum vezi am optat pentru ultima. Cu cât profit? – „eternitatea" va cunoaşte. Dacă n-aş fi Cassian Maria Spiridon, aş fi cel pe care l-am substituit şi aş avea soarta acestuia. Sigur că vreau să fiu şi să rămân Cassian Maria

Spiridon şi nu un altul – atât cât sunt scriitor, sunt sub acest nume, căpătat de la mama mea şi de la bunicii mei, care la botez, unde mi-au fost naşi, m-au botezat cu prenumele bunicului care era, se înţelege, tot Casian.

— *Care ar fi diferenţa dintre poezia care se scria în anii '80 şi poezia care se scrie acum*? *Tu scrii altfel decât scriai în anii '80*? *Cum receptezi „furia" tinerilor care au debutat în aceşti ani*?

— Astăzi se scrie o poezie cu totul dezinhibată, atât de dezinhibată încât mulţi din cei care vin cred că numai „literatura de prohab" este singura veritabilă. Sunt încrezător că este ca un fel de „pojar" de care, sper, vor scăpa cât de curând. Dacă scriu altfel decât în anii '80? Sigur. Experimentez mai puţin, sunt mai decantat, mai accentuat emoţional, dar, la fel de ironic şi autoironic, mai tehnic, cu anumite subtilităţi, pe care le refuzam atunci etc. „Furia" tinerilor este binevenită şi argumentează că vor să-şi facă vizibilă prezenţa. Dacă nu vor rămâne la acest nivel şi vor afla calea de a-l depăşi, va fi un bun câştigat pentru ei. Altfel…

— *Care ar fi argumentele cu care ai putea să-l opreşti pe omul de pe stradă*, *să-l convingi să citească o poezie*? *Pentru cine scrii poezie*? *Poţi să faci „portretul robot" al cititorului poeziei tale*?

— Niciunul. Sunt destui oameni care n-au învăţat să meargă pe bicicletă şi trăiesc până la adânci bătrâneţi fără a avea nici cea mai mică neliniște că au pierdut pentru totdeauna bucuria de a se plimba pe două roţi. La fel se întâmplă celor care n-au citit nicio poezie în afara sistemului educaţional. Ei sunt cei care pierd, sufletul şi sensibilitatea lor. Scriu pentru cei care iubesc literatura, pentru cei care au capacitatea de a se emoţiona, de a vibra la lectura unei poezii de bună calitate. Scriu pentru cei care au talent de cititor. Şi poetul, înainte de a ajunge poet, trebuie să aibă un mare talent de cititor. La fel cel care ne citeşte.

Cititorul poeziei mele, în varianta că există, bănui că face parte dintre acei pe care îi bântuie ades melancolia, sunt vizitaţi de nostalgii, îi preocupă metafizica, au un suflet deschis şi sensibil, încă vibrează emoţional şi, ca să glumim, sunt mai inteligenţi decât cititorii… nu

spun cui!

„Prima reevaluare, în ceea ce priveşte literatura ultimelor cinci decenii, ar fi a celor care o reevaluează…"

— *De ce nu te-ai mutat de la Iaşi la Bucureşti? Se ştie că Bucureştiul e un aspirator de talente, de speranţe… Cum resimţi relaţia margine-centru în viaţa şi în cariera ta literară?*

— Am văzut lumina zilei la Iaşi, la Spitalul Sf. Spiridon, unde a venit mama, care avea pe atunci 37 de ani şi se temea să nu aibă probleme în timpul naşterii. Era dimineaţă, la ora 6, când preotul ieşea din Biserică (localizată în curtea spitalului ce-i poartă numele), urmat de enoriaşi, cântând: *Hristos a înviat din morţi*! Şcolile cele înalte le-am urmat în Bucureşti unde am şi debutat. Atunci m-am cunoscut cam cu toţi cei din generaţiile '60 şi '70 şi o parte din cei din generaţia noastră. Şi acum mă cunosc mai bine cu cei din Bucureşti decât cu cei din Iaşi – pentru care am fost şi rămân un fel de *outsider*.

Nu mă simt nicicum marginal, ci cât se poate de central. Relaţia cu Capitala este una de egalitate, nu mă simt perceput acolo drept un provincial. Crezi că *Poezia* şi *Convorbiri literare* sunt reviste marginale?!

— *Spune-mi cinci motive pentru care ai rămas la Iaşi…*

— M-am localizat la Iaşi la 28 de ani, în toamna lui 1978. Probabil pentru că am urmat cumva şi instinctul. Studiile ştiinţifice au stabilit că te atrage cel mai tare şi te simţi mai bine acolo unde ai respirat prima gură de aer – cât mai aproape de acel loc. Dovadă, sediul redacţiei îl am la circa 250 de metri distanţă de Spitalul Sf. Spiridon. Aici îmi trăiau şi rudele apropiate. Între timp mi-am lărgit cercul local de cunoştinţe şi prieteni. Am cunoscut lumea literară a Moldovei. În 1985, de bine de rău, am debutat, tot aici, editorial. Ţi-am prezentat cinci motive plauzibile.

— *…dar şi zece motive pentru care ai pleca imediat din Iaşi…*!

Mizeria umană, invidia confraţilor, resentimentele de toate nuanţele, lipsa de iubire faţă de literatură a celor care o comit, ura mocirloasă a unora, lipsa solidarităţii, refuzul efortului intelectual, incapacitatea resentimentarilor de a edifica, prioritatea intereselor în

faţa idealurilor, folosirea literaturii ca simplă rampă de lansare, strângerea de semnături pe fel de fel de declaraţii şi jalbe etc.

— *Care este relaţia ta cu critica literară*? *Te-au „citit" bine criticii vremii noastre*? *Ce ai fi vrut să se spună despre tine şi nu s-a spus*?

— Am relaţia asemănătoare cu a unui bărbat cu o doamnă cunoscută întâmplător şi care, după o scurtă conversaţie, se crede îndreptăţită a emite judecăţi de valoare la adresa acestuia. Cât priveşte „cititul", bucuros aş fi în general să mă fi citit cu adevărat. Majoritatea criticilor este prea grăbită; unii sunt de-a dreptul superficiali, alţii au ierarhiile fixate definitiv şi, în afara celor patru, cinci fetişizaţi, nu mai e posibilă nicio surpriză. Văd flăcăi dispuşi să mă catalogheze *aberant*, în revista *22*, în urma unei anchete privind premiile USR (am avut „neşansa" de a-mi fi acordat unul, pentru eseu şi publicistică, în faţa lui, de exemplu, Mircea Cărtărescu, fapt, în opinia acestora, mai mult decât condamnabil) fără ca ei să ştie despre ce carte este vorba, cât despre gestul de a mă fi citit şi apoi să se pronunţe – înseamnă a cere prea mult deontologiei lor de critici. Aş vrea să se spună despre mine adevărul, după o lectură serioasă. Nu înseamnă că n-am avut parte şi de un astfel de tratament. Dar aceştia nu sunt invitaţi să răspundă la anchetele revistei *22*.

— *Care e locul scriitorului român în societate*? *Într-o Europă „globalizată" crezi că scriitorul român va pierde sau va câştiga*?

— Cred că îl cunoşti din propria experienţă. Este unul de paria, de marginal, un *straniero*. El e bun în manuale, în posteritate, pe noptieră sau în raftul de bibliotecă, nu viu şi plin de ciudăţenii, de nemulţumiri şi nelinişti. Tratat cu indiferenţă de oricine s-ar afla la putere, guvernanţii cu greu realizând că fără aceşti grădinari ai limbii naţionale există riscul pierderii fiinţei naţionale, odată cu care piere şi scopul guvernării lor. Dar e greu de realizat, pentru indivizi cu o cultură aproximativă, că toate structurile statale ar trebui să apere şi să sprijine singurul bun veritabil românesc, cultura română. Într-o Europă globalizată, scriitorul român s-ar putea să aibă mai mari şanse, prin impunerea şi implicit respectarea regulilor existente în UE privind creaţia literară, în rest vom fi atât cât va exista voinţă

personală de a fi, iar politica statului îşi va schimba optica privind cultura naţională.

— *După comunism ar fi fost normală o reevaluare a literaturii noastre… Cine crezi că ar putea face o asemenea reevaluare? Cum crezi că s-ar putea face o „dezideologizare" a literaturii noastre din perioada comunistă?*

— Este mai mult decât normală, este necesară o reevaluare periodică a literaturii noastre. Nu altceva a încercat şi propus E. Lovinescu. Reevaluarea este cu atât mai necesară după trecerea literaturii noastre prin tunelul întunecat al comunismului. De ea ar trebui să se ocupe autorii de manuale alternative, dispuşi să-l scoată pe Labiş din programe, dar nu renunţă la un Păunescu. Opere tributare comunismului, precum cele semnate de Petru Dumitriu, se lăfăie la capitolul opere şi autori canonici, iar I.D. Sârbu abia este amintit. Prima reevaluare ar fi a reevaluatorilor din sistemul educaţional gimnazial, liceal şi universitar. E greu de crezut că universitarii care au preamărit colectivizarea din literatură, ar putea avea privirea suficient de curată spre a alege neghina ideologică din operele publicate sub regimul comunist. Ne trebuie tineri istorici literari înarmaţi cu o armătură teoretică care să le permită o corectă decelare critică, sub unghi axiologic, între literatura adevărată şi maculatura comunistă.

— *Ce înseamnă curaj în literatură? Te regăseşti între „curajoşii" literari?*

— Curajul în literatură este să te ocupi de literatură, chiar dacă, mai ales în vremuri ca ale noastre, sunt domenii cu mult mai profitabile şi pline de certitudini. Sunt printre, cum îi numeşti tu, „curajoşii" literaturii. E o opţiune de la care n-am abdicat niciodată.

— *Ce înseamnă moralitate în literatură?*

— Cred că moralitatea în literatură este egală cu puterea de a nu-ţi trăda, şi nici terfeli vocaţia. Este demnitatea de a nu te compromite prin paginile scrise şi publicate. Puţini au fost cei care n-au făcut-o în timpul vechiului regim. Din cei puţini, care au rezistat atunci, au fost, ironia sorţii, destui dispuşi, după Revoluţie, la felurite compromisuri. A-ţi menţine verticalitatea şi independenţa nu-i dintre

cele mai uşoare fapte. N-am scris şi publicat o pagină, un rând în timpul comunismului de care să-mi fie acum ruşine. Nu vor fi fost capodopere, dar sigur nu erau rânduri închinate partidului şi conducătorului.

— *Cât a contat biografia ta pentru cărţile pe care le-ai scris*?

— Am scris totdeauna în temeiul experienţei personale de viaţă. Amprenta biografică, se înţelege, transfigurată artistic o poţi sesiza în orice poem ce l-am publicat. Literatura şi biografia se împletesc incredibil de strâns.

— *Dacă n-ai fi fost scriitor, ce ţi-ar fi plăcut să faci pe lumea asta*?

— Spuneam într-un vers: „oricând ar fi ieşit din mine altceva decât sunt".

— *Cât de mult au modificat cenzura şi „comandamentele" vremii, de până în '89, destinul tău de scriitor*? *Am auzit un distih, ironic, care zicea*: *„Dă-ne Doamne-o dictatură, / Ca să facem iar cultură…!"*. *Chiar crezi că există o relaţie între dictatură şi „fuga în cultură"*?

— Enorm. Am stat încremenit în proiect, ca să-l citäm aproximativ pe Kant, până la căderea dictaturii. Nu m-am putut exprima ca scriitor, deşi am publicat, ici, colo grupaje de versuri, inclusiv o carte în totalitate cenzurată – se vede că în comunism poezia era un mare pericol. Cât priveşte dictatura ca o cale de întoarcere la cultură este o *contradictio în adjecto*.

— *Sau în abjecto…? Am mai mulţi prieteni (cred) în Europa, trăitori în limbile de circulaţie importante… Oricâte eforturi au făcut să cunoască literatura română din bibliotecile lor publice, a fost imposibil… Ce crezi că lipseşte literaturii române actuale să depăşească bariera de receptare europeană*?

— Ruşii au investit milioane de ruble pentru a-i traduce şi publica pe Dostoievski, Tolstoi etc. la Paris şi… s-au văzut efectele. Când se vor face şi la noi astfel de eforturi, să ne aşteptäm şi la rezultate. În rest, totul se rezumă la iniţiativa personală. Spre exemplu, am un proiect duplex – Revista *Autre Sud*-Marsilia – Revista *Poezia*-Iaşi, de publicare a douăzeci şi patru de poeţi contemporani: 12 români, 12 francezi. Am făcut către Ministerul Culturii şi Cultelor în

două rânduri actele necesare pentru sprijinirea acestui proiect cultural. Am fost refuzat de fiecare dată. *No comment*!

— *Și totuși, nu cumva e vorba (și) de o atitudine tipic românească, de belferi care se mulțumesc cu ierarhizările locale? Ana Blandiana vorbea cu năduf, cândva, înainte de '89, de păguboasa mentalitate românească care se reduce de prea multe ori la originalul „merge și așa"… E posibil ca și în literatură să se regăsească și să se aplice această păguboasă sintagmă?*

— Din moment ce „merge și așa" are aplicabilitate mai peste tot în viața noastră economică și socială, de ce n-ar fi valabilă și în cultură! Cred că mai gravă este lipsa unui program coerent de sprijin și în afara granițelor a autorilor și a operelor valoroase. Cei care au sau au avut în mână pârghiile decizionale, cel puțin până acum, s-au promovat prioritar pe ei. Până nu vom avea parte de o schimbare a mentalităților e greu de crezut că îl vom îngropa pe „merge și așa".

„M-am străduit să fiu, în ce scriu, cât mai clar și direct…"

— *Zi-mi câteva mijloace prin care se ratează scriitorul român. „Vocația începuturilor", cu care se laudă cultura noastră, ne face să ne șampanizăm în fața debuturilor și să uităm pe drum ce au promis să facă în literatură… Ratarea face parte din destin sau e o forțare a destinului?*

— Prima ar fi suficiența, automulțumirea, refuzul efortului îndelung și constant, fără de care niciun proiect nu poate fi finalizat. Toți avem o soartă, dar puțini au destin. Scriitorii de cafenea mai totdeauna își ratează soarta. Marii noștri scriitori au fost și mari uvrieri, au lucrat enorm, au scris pe măsură, au studiat, au fost conectați la literatura lumii din toate timpurile. Câți dintre scriitorii contemporani procedează la fel?! Preferă să se autodeclare geniali (fapt suficient pentru a nu mai lucra pe pagina de manuscris), îi consideră nuli pe toți ceilalți, de parcă sub cerul literaturii n-ar fi loc pentru toți…

— *Spunea părintele Baștovoi că în literatura română prea mulți poeți scriu atât de încâlcit, egali între ei, de parcă ar vorbi cu toții cu capul sub apă. Crezi că e o virtute să nu fii înțeles de cititori? Nu cumva*

sub această şmecherească şi repetată aserţiune se ascund cel mai bine veleitarii? *Cât de mult te interesează cititorul când scrii*? *Poţi să faci un portret* (*robot*) *al cititorului tău*?

— E o tristeţe să nu fii înţeles de cititori, mă refer la cititorii de talent, nu la cei care n-au depăşit instrucţiunea căpătată pe băncile şcolii. M-am străduit să fiu, în ce scriu, cât mai clar şi direct – fără a fi simplist. Refuz să citesc pe veleitari. N-am timp. Scriu totdeauna cu gândul că textul, odată publicat, va fi citit de cineva, de acel cititor interesat de gândurile şi emoţiile pe care reuşesc, aş vrea să reuşesc să i le transmit cât mai complet. Şi acum, când răspund la întrebările tale, mă gândesc că trebuie să scriu pentru a fi cât mai bine înţeles de acel virtual cititor. Iată, încă un *portret* (*robot*) al cititorului meu, după cel de la întrebarea nr. 7.

— *Sunt momente*, *în istorie*, *când e mai importantă moralitatea decât talentul*… *Cum caracterizezi vremurile astea în care mulţi dintre foştii cenzori au condus destinele culturii*, *în care foştii securişti ne-au râs în nas din parlament*, *din guvern sau din funcţii publice*? *Cât de vinovaţi suntem pentru această riscantă restauraţie*?

— Sub orice dictatură moralitatea, demnitatea umană trec înaintea talentului. Sunt triste vremurile când, după Revoluţie, cu un popor needucat politic, ne-am ales în instituţiile statului cu foştii nomenclaturişti, fie şi din eşalonul doi, cu foştii securişti etc. – toată pleava comunistă a pus stăpânire pe ţară, transformându-se prin rapt, în scurt timp, în capitalişti. Suntem, vrem nu vrem, vinovaţi de această restauraţie. Să nu uităm că denazificarea s-a făcut cu nazişti, la fel decomunizarea se face şi cu comunişti. Noi suntem datori să luăm atitudine, să scriem şi iar să scriem, să nu renunţăm la publicistica prin care să spunem adevărul cititorului.

— *La Iaşi*, *imediat după revoluţie*, *a circulat o listă desprinsă din marea listă a arhivelor securităţii pe care se regăseau numele a destui scriitori care au semnat „pactul cu diavolul" şi care îi turnaseră pe colegii lor*… *Cu ce sentiment ai putut să-i mai priveşti în ochi după aceea*? *Cum crezi că se priveau ei înşişi în oglindă*, *dimineaţa*, *când se bărbiereau*? *Oare nu le venea să-şi taie venele în baie uneori*? *Ce*

pedeapsă crezi că ar merita?

— Mă întristează să ştiu că mulţi dintre colegii noştri de condei au semnat *pactul cu diavolul*. Eu îi privesc în ochi la fel, nu ştiu dacă lor le este la fel de comod să mă privească, ştiind bine că am fost dintre acei care n-au avut nicio legătură cu odioasa poliţie politică. După ce am ieşit din închisoare şi am văzut o naţiune, ca printr-un miracol, câteva zile fericită, mă gândeam că mi-ar fi fost cumplit de ruşine, nici n-aş mai fi ieşit din casă, dacă n-aş fi fost direct implicat în răsturnarea dictaturii. Nu cred că turnătorii, poliţia politică, nomenclatura au astfel de probleme de conştiinţă. Poate, în zilele din finalul lui decembrie ’89 să fi tremurat, dar nu că aveau mustrări de conştiinţă, ci de frică, plini de spaime că ar putea fi şi ei judecaţi şi condamnaţi pentru războiul de distrugere fizică şi morală dus în contra propriei naţiuni. Acum ne sfidează şi au tupeul să ne dea tot ei, nouă, lecţii. Societatea civilă e în continuare insuficient de puternică, partidele, indiferent de ideologia afirmată, sunt infestate şi controlate, la toate nivelurile, de garda pretoriană a comunismului. Votarea proiectului *Legii lustraţiei* ar fi o cale de debarasare de trecut şi oamenii lui.

— *Serghei Esenin a fost întrebat de oficialii vremii sale dacă nu doreşte, totuşi, să intre în partidul comunist, cel care se manifesta ca un „aspirator” în societatea vremii. Esenin a răspuns*: *„Nu pot să intru în partidul comunist pentru că eu sunt mult mai de stânga*!”. *Crezi că exerciţiul politic poate să fie benefic scriitorului de azi*? *Dacă ai intra în politică, care ar fi mobilul care te-ar îndemna să o faci*?

— Nu cred că exerciţiul politic a fost vreodată benefic scriitorului. Ca persoană civică, totuşi, el trebuie să se implice, aparţine naţiunii şi este dator faţă de ea. După decembrie ’89, cu capitalul moral pe care îl aveam şi continui să-l am, aş fi putut fi deputat, senator, consilier etc., am preferat să-mi urmez vocaţia. Dacă aş intra în politică, nu aş participa la alegeri decât pe liste uninominale şi aş susţine o doctrină liberal-conservatoare – cam cum practicau junimiştii. Am scris şi argumentat că Eminescu, prin opera politică, se afirmă ca un liberal-conservator şi nu ca un reacţionar, cum îl definea E. Lovinescu, unul ce ar fi vrut să ne întoarcă *la vremea pârcălabilor*.

Un posibil mobil ar fi că, pe această cale, prin alegerea mea, ar fi sigur un securist, un nomenclaturist mai puţin în Parlament.

— *Trăim vremuri în care totul pare să se subsumeze scopului. Crezi că literatura a scăpat de această desfigurare? Cică Nichita Stănescu i-a spus unui amic care îi vorbea de lipsa de caracter şi de grobianismul unui activist al vremii: „Lasă-l, bătrâne! El va fi ministru toată viaţa, noi vom fi poeţi toată moartea!". Mai e scriitorul român capabil de această „romantică" abordare a destinului? Ce mai înseamnă „nemurirea" pentru un artist?*

— Îi dau în continuare dreptate lui Nichita Stănescu. Şi tu şi eu abordăm la fel, avem aceeaşi viziune „romantică" de abordare a destinului. „Nemurirea" poate să nu însemne nimic, la fel cum credinţa în Dumnezeu pentru atei nu înseamnă nimic. Dar cât de echilibraţi, de întregi ne simţim având credinţă!

— *Anii trecuţi „Bahluiul literar" devenise foarte mocirlos, în multe locuri dăduse peste margini rupând zăgazuri, prietenii, înţelegeri… Cum s-au retras valurile în matcă? Cu ce pagubă, cu ce câştig? Vorba filosofului Alexandru Dragomir, reluată de Patapievici: „Ce se pierde atunci când ceva se câştigă?"*

— Bahluiul literar, cu o anumită periodicitate, fie că plouă sau nu dă peste margini cu întreaga mocirlă a invidiei, resentimentelor, duşmăniilor celor nerealizaţi, a rataţilor, animaţi doar de pofta de a distruge orice încercare de afirmare a unei tradiţii literare, a unei direcţii culturale, în genere, în contra celor care se străduie să edifice. Ei nu propun nimic în loc, dar s-ar simţi bine dacă am dispărea. E greu, probabil, să accepte că întru slujirea literaturii române este loc pentru toată lumea. Nimeni nu-i opreşte să-şi facă propriile reviste, edituri etc. Astfel de „revărsări" bahluviene sunt lămuritoare şi benefice pentru limpezirea unor raporturi. De câte ori am fost atacaţi am ieşit mai întăriţi şi plini de acurateţe – revistele au fost mai valoroase, cărţile mai consistente. Pescuitorii în ape tulburi preferă semnarea a diverse declaraţii belicoase, în loc să semneze noi cărţi. Dar, se vede, mai uşor e să te faci remarcat semnând alături de alte zeci vreo amărâtă de plângere către stăpânire, decât o nouă carte. Efortul de a

scrie o carte întrece cu mult pe cel de a fi cosemnatar. S-au pierdut unele prietenii şi s-au câştigat alte prietenii, mai temeinice.

— *Sunt de acord că generaţiile tinere, ca să se vadă, e bine să intre în literatură prin mici revoluţii. Dacă revoluţionarii mai au şi talent, cu atât mai bine lor şi ţării nu mai zic*…! *Am auzit, între autorii foarte tineri, sintagma „noua sinceritate" … Dar nu întotdeauna cei care vorbesc sincer au şi ceva de spus, nu-i aşa? Pe ce direcţii pariezi în evoluţia (literaturii) poeziei române?*

— „Noua sinceritate" nu-mi spune nimic. Te întreb, e posibilă literatura însoţită de talent fără sinceritate!? Nu cred. Voi paria totdeauna pe poezia bună. Există de când lumea literaturii două feluri de poezie: poezie bună şi poezie proastă. Ultima nu există. Tinerii să-şi valorifice talentul prin efort, studiu şi scris. Altfel, la vremea socotelii, vor păţi ca în parabola talanţilor – nu vor avea ce arăta *stăpânului* ce le-a dat harul.

— *Spunea bine cineva*: *„Decât să mergi în junglă, să vânezi lei, e mult mai aventuros să rămâi în mijlocul oraşului şi să scrii o carte…". Ce cărţi vânezi în acest moment, Cassiane? Din câte am auzit, aplecându-ne urechea la maeştrii literaturii care ne-au premers, după cincizeci şi cinci de ani un scriitor riscă totul pe (câte) o carte…*

— Între a vâna cu Enkidu lei în junglă şi a scrie o nouă carte despre Ghilgameş, ultima este, ştim amândoi, o acţiune mult mai periculoasă. Risc mereu pe câte o carte. Vreau să public în acest an *Orizonturi duble*, al patrulea volum din *Atitudini literare*. Proiectul *Atitudinilor literare* este unul mai vast şi dacă Dumnezeu îmi va da zile, sănătate, putere de muncă şi inspiraţie sper să-l aduc cât mai aproape de final. Lucrez la o nouă carte de poeme – sper să fie vizibil diferită de ce am scris până acum.

— *Lasă, în încheiere, un scurt poem pe care îl scrii chiar acum…*

* * *

Într-o dimineaţă România s-a trezit vecină cu China cu o populaţie mai numeroasă ca a Indiei cu o istorie invidiată inclusiv de Franţa cu bărbaţi politici de care nici Roma n-a avut parte cu poeţi mai mari decât ai perfidului Albion cu filosofi mai profunzi decât cei

vieţuitori prin landuri şi cu mult mai bogată decât ţara unchiului Sam încetaseră toate cutremurele râurile şi fluviile se rostogoleau blânde în albia lor nicio calamitate nu mai vizita pământurile patriei ordinea socială era desăvârşită anotimpurile minunate/ românii fericiţi iar toate acestea/ se întâmplau într-o dimineaţă…

(*Revista „Conta”, nr. 2, 2010*)

Liviu Ioan Stociu

„Ce va rămâne din opera mea într-o sută de ani? Nimic, poate se va reţine un poem, de curiozitate, în vreun manual alternativ…”

Liviu Ioan Stoiciu în dialog cu Adrian A lui Gheorghe

„Culmea e că am mentalitate de sinucigaş şi că mă simt un caraghios îmbătrânind – când mă văd în oglindă, îl văd pe tata (a trăit 90 de ani!) şi sunt dezamăgit”.

— Dragă LIS, dacă ar fi să transformi viaţa ta într-o poveste, scurtă, evident, cam cum ai formula-o?

— Trebuie să observ din start că eu voi răspunde în scris cu a (î) din a, nu cu! (a) din i. M-am învăţat cu noua regulă „ortografică”. Lasă că aşa dezvolt un model schizofrenic, eu scriu la computer cu a din a şi scriu de mână (eu scriu versuri numai de mână) numai cu! din i… Viaţa mea, într-o poveste scurtă? La 64 de ani, abia împliniţi (pe 19 februarie 2014), după atâta viaţă, chiar ar merita să trag o concluzie. Pe scurt: mi-am făcut datoria de muritor de rând, „trimis pe această lume”, am întemeiat o familie (cu soţie şi copil, băiat, care va împlini anul acesta 39 de ani), am avut o casă a mea, cumpărată târziu după Revoluţie, la bloc (până la Revoluţie am stat cu chirie la stat). Ba chiar, după ce fratele meu a vândut jumătate din grădina intravilană a casei părinteşti din Adjud (6.000 de euro mi-au revenit mie – banii s-au împărţit la patru, la doi fraţi şi două surioare) şi prozatoarea Doina Popa a făcut împrumut de la bancă (de 3.000 de euro în franci elveţieni, plătiţi dublu), am reuşit să cumpăr şi o maşină Dacia Sandero, acum şase ani. Am avut locuri de muncă, am vechime neîntreruptă din 1976. Probabil că asta contează în societatea românească, să ai serviciu, casă şi maşină mică (nu contează calitatea lor) şi să fii familist aşezat (fie şi divorţat la un moment dat). Ca fapt

divers, n-am reuşit niciodată să economisesc din salarii măcar o dată 1.000 de euro, am trăit de azi pe mâine. Acum, la prima bătrâneţe, am dat lovitura (vorba vine): mi-am vândut în ianuarie 2014 apartamentul din Bucureşti (unde m-am mutat în 1990) şi am reuşit să-i cumpăr fiului o maşină şi un apartament, motiv să fiu mândru că mi-am făcut datoria şi faţă de el (el fiind viitorul, nu?) şi că mi-am încheiat misiunea pe această planetă. Pe de altă parte, mi-am făcut datoria şi faţă de mine, după puteri – mi-am urmat „vocaţia" de la un moment dat (după o perioadă de şapte ani de boemă fără cap şi coadă), am publicat cărţi de versuri până la Revoluţie, după Revoluţie fiind primit în Uniunea Scriitorilor (astfel, am căpătat oficial statut de scriitor). După Revoluţie am publicat şi cărţi de proză (romane), de eseuri, memorii, jurnale, publicistică sau de teatru, nu numai cărţi de versuri. Povestea pe scurt e că mi-am dorit să fiu mai mult decât sunt în plan spiritual (scriind şi citind) şi că n-am reuşit decât să fiu un nimeni în plan „material" (previzibil, am evitat cariera profesională; deşi nu o dată m-am trezit forţat şi „şef, de judeţ sau de revistă literară, fără să fi avut vreun merit). Culmea e că am mentalitate de sinucigaş (mi se părea normal să fi plecat „dincolo" de tânăr) şi că mă simt un caraghios îmbătrânind – când mă văd în oglindă, îl văd pe tata (a trăit 90 de ani!) şi sunt dezamăgit.

— *Câtă biografie e în opera unui scriitor, câtă ficţiune e în biografia unui om*?

— Ficţiune în biografia mea? Poate fi ficţiune faptul că mi-a murit mama când aveam un an şi patru luni (după ce mama a plecat de la Cantonul CFR Dumbrava Roşie, de lângă Piatra Neamţ, unde m-a născut) şi că am fost crescut de rude şi de o a doua mamă la un canton CFR izolat (Cantonul 248, Halta Adjudu Vechi, aflat tot în fosta regiune Bacău, unde era şi cantonul din Dumbrava Roşie), în plin câmp, la 2 kilometri de comuna Adjudu Vechi şi 4 kilometri de oraşul Adjud, până la 15 ani, deturnându-mi-se implacabil destinul (şi, eventual, sensibilitatea)? Nu e ficţiune, dar poate fi şi fapt literar. Am terminat la 17 ani liceul teoretic (umanistică), dat fiind de şase ani la şcoală, şi mi-am ratat prima tinereţe, schimbând facultăţi şi meserii (sunt, până

una, alta, calificat miner şi bibliotecar, în acte) în Bucureşti şi în întreaga ţară, bântuit efectiv de sentimentul inutilităţii, al lipsei oricărui sens şi creşterii până la cer a capacităţii zădărniciei în tot ce făceam – am trăit în plină ficţiune? Realitatea a depăşit mereu ficţiunea… Apoi, după ce m-am stabilizat, prin căsătorie, la Focşani, în 1975, am fost considerat ultimul om în viaţa publică, deşi am publicat şi cărţi – e adevărat, eram urmărit operativ şi de Securitate şi nu e nicio ficţiune că trebuia să fiu lichidat fizic în 1989… Câtă biografie e în ceea ce am scris şi publicat eu? Aici discuţia trebuie nuanţată, în tot ce scriu exploatez realitatea mea interioară, din subconştient, ea e principala biografie exploatată intuitiv, cel mai adesea amestecată cu ficţiunea (sunt eu o ficţiune?), realitatea mea interioară fiind incontrolabilă, de drept.

„*Sunt antipatizat de toţi criticii*, *am senzaţia*, *nu le sunt pe plac*. *Probabil că sunt o ciudăţenie pentru ei*, *o curiozitate literară*, *atât*”.

— *Cât de mulţumit ai fost/ eşti de receptarea critică a operei tale*? *Ce crezi că nu s-a spus*, *dintre cele aşteptate de un autor*, despre *opera ta până acum*?

— Deşi am avut şansa să fiu şi premiat sau nominalizat la premii, n-am un critic literar care să mă susţină ferm, până în pânzele albe. Sunt antipatizat de toţi criticii, am senzaţia, nu le sunt pe plac. Probabil că sunt o ciudăţenie pentru ei, o curiozitate literară, atât. Ideea că sunt „avangardist” sau „postmodernist” (cuvinte inventate tot de critici) irită la maximum, cu atât mai mult cu cât avangarda şi postmodernitatea nu sunt apreciate în general în istoriile literare de la noi. Îţi dai seama, taman avangarda nu e apreciată de criticii noştri, singura care a ieşit la export din poezia română în secolul trecut, apreciată peste hotare la adevărata ei valoare. Sunt poeţi care au parte de sinteze ale operei lor (li s-au dedicat şi cărţi), sunt înţeleşi şi acceptaţi cu tot ce scriu, lăudaţi chiar fără măsură. Eu sunt controversat şi la 64 de ani, toţi aşteaptă parcă să fiu compromis de propria operă, mai degrabă, decât confirmat „ca valoare”, în timp.

N-am amici între critici, rar întâlnesc şi caractere cu care să fiu cât de cât compatibil (toţi merg în stil exclusivist pe mâna

poeţilor-vedetă, la modă, de tip Ion Mureşan sau Ioan Es. Pop, glorificând „poezia ardeleană”; eu rămân un *outsider*; sigur; astfel, consider nedrept şi faptul că poeţii moldoveni, între care mă recunosc, deşi observ că eu am fost transformat în poet. bucureştean după ce m-am mutat de la Focşani la Bucureşti, cum spun, poeţii moldoveni sunt trecuţi în plan secund, sensibilitatea lor aparte neavând impact public în competiţia deschisă a literaturii de azi). Ce nu s-a scris despre „opera” mea? Am auzit că s-au scris doctorate cu poezia mea, s-au ţinut cursuri universitare, la un moment dat eram prezent şi în manuale (nu ştiu dacă mai sunt). Până la urmă trebuie să mă mulţumesc şi cu atât, că nu le-am fost chiar indiferent cititorilor critici, avizaţi. Ce nu s-a spus, o spun eu acum: că n-am avut şansa să duc un mare proiect literar până la capăt. Altfel, nu am referinţe critice convingătoare (deşi mă pot identifica, în particular, cu comentarii critice semnificative), cred în continuare că, din păcate, sunt perceput ca „poet de mâna a doua”. Poezia română de azi, pe de altă parte, lasă impresia că are locurile ocupate la vârf – uitând că, ieri şi alaltăieri, poeţi cărora toată viaţa li s-a spus că sunt mari, după ce au murit au fost uitaţi cu totul şi poezia lor nu mai înseamnă nimic, nu mai sunt frecventabili (chiar şi dintre cei din lista Premiilor Naţionale acordate anual la Botoşani). Nu ne vine să credem că vedetele poeziei de azi ar putea mâine să fie declasificate, considerate uzate (mai e vedeta de ieri, de tip Mircea Dinescu, ce a fost?).

— *Ai primit câteva*, *mai multe*, *premii literare importante*. *Ce înseamnă premiile pentru un scriitor azi*? *Sunt ele un orizont pentru un scriitor*? *Reprezintă o satisfacţie morală*, *materială*? *Care dintre premii a/ au însemnat ceva deosebit în viaţa şi în cariera ta*? *Poate fi un premiu* (*şi*) *o deziluzie*?

— Premiile nu înseamnă nimic pentru istoriile literare, ele sunt doar un sprijin moral pentru cei ca mine, care nu cred în steaua lor. Datorită premiilor sau nominalizărilor la premii m-am iluzionat că n-am scris şi n-am trăit degeaba, ele confirmă alegerea făcută la masa de scris. Ele m-au făcut ceea ce sunt. Eu n-am nici la 64 de ani încredere în ceea ce scriu, mă omoară îndoielile că merită să continui,

cu atât mai mult cu cât văd că trezesc adversităţi cu ceea ce public. Mă simt acum, la prima bătrâneţe, acelaşi intrus în literatura română ca în prima tinereţe. Incapacitatea unor critici de a mă recepta s-a transformat într-o înjurătură, ei mă arată cu degetul şi mă fac să mă resemnez că nu sunt decât ceea ce văd ei în mine, de fapt, un autor ratat sau un personaj mediocru din literatura română. E groaznic, azi criticii literari se cred infailibili cu gusturile lor estetice şi judecăţile aruncate cinic pe piaţă, fără scrupule (nu mai pun la socoteală aroganţa criticilor tineri, „fără operă", aroganţă care a ajuns deja o regulă). Că prost scriu numai cei pe care ei îi citesc, nu criticii înşişi. Nu întâmplător am ajuns să anunţ că vreau să mă retrag din literatură – cât mai am eu de trăit? De ce să nu mă bucur de viaţă şi să nu mai citesc revistele literare (care te otrăvesc), să nu mai public volume de pe urma cărora să aflu eventual că am publicat cărţi mai bune altă dată, sau că mi-am cam epuizat resursele, Doamne fereşte. Avem în România majoritar un spirit critic lipsit de discernământ, plin de umori, care dă dovadă de o rea-credinţă condamnabilă. Toate premiile primite m-au bucurat nespus, agăţându-mă de ele, am sperat că toţi cei ce nu mă suportă sunt contraziși de realitatea lor. Dar nu e decât o amăgire, ce se va întâmpla cu diplomele de premiant, cu medaliile sau trofeele literare câştigate într-o viaţă, după ce mori? Se vor arunca la coş, nu vor interesa pe nimeni – ele au contat cât ai trăit, ridicându-ţi moralul. Premiul USR la debutul editorial cu „La fanion", în 1981, mi-a schimbat practic viaţa, el m-a făcut să cred că sunt pe drumul cel bun – totodată, el mi-a fost pavăză în faţa securiştilor, mi-a dat autoritate publică în provincia vrânceană. Dacă poate fi un premiu şi o deziluzie? Culmea, eu sunt păţit (probabil de aceea mă întrebi), anul trecut, nu mai departe, am primit „Premiul Naţional Mircea Ivănescu" şi preşedintele juriului, Al. Cistelecan a declarat public, la Sibiu, că i-ar fi plăcut să nu mă premieze, fiindcă volumul premiat „Substanţe interzise" îi transmite energie negativă (motiv pentru care am recuzat premiul, l-am şters din biobibliografie; sper să nu mai primesc asemenea premii).

„Am trăit senzaţia că sunt revoluţionar de la 1848, am aşteptat să fiu arestat până la execuţia lui N. Ceauşescu şi mai apoi am aşteptat să fiu împuşcat, sacrificat pe altarul Revoluţiei, crezând că aşa e scenariul la centru”.

— Simţi respiraţia cititorului în momentul în care scrii? Ţii cont de scriitor? Viziunile tale de scriitor îl cuprind (în vreun fel) şi pe cititor?

— În condiţiile în care nu mai am nimic de demonstrat, cititorul de poezie mă cam lasă rece. De fapt, nu m-a interesat niciodată. Nu scriu şi nu am scris nici pentru cititorul de rând, nici pentru critici, am scris pentru mine. N-am un grup literar în spate care să mă promoveze. Aşa că n-am niciun cititor consecvent, care să mă mângâie pe creştet atunci când îmi e greu. Mă întristează melancolic faptul că poeţii tineri, cititori de altă sensibilitate, nu-mi sunt apropiaţi (îmi sunt chiar „duşmani naturali”, mă antipatizează din instinct). N-am nici măcar un prieten în Bucureşti la care să apelez sentimental. M-am învăţat aşa, să fiu al nimănui. Nu mă citeşte nici fiul (şi nicio rudă de sânge; doar prozatoarea Doina Popa mă citeşte – numai după ce public o carte originală, nu în manuscris). Nu mă mai impresionează ignorarea publică. Poate îngerul păzitor se simte obligat să mă mai citească.

— Ai participat la spectacolul Revoluţiei Române, faza pe Focşani, Vrancea. Spune-mi, dacă ai, un lucru hazos din acele momente. Dar un lucru trist? Ai trăit, atunci, revoluţia tuturor sau doar revoluţia ta? Unde s-au întâlnit, dacă s-au întâlnit, revoluţia ta cu revoluţia celorlalţi? Eşti dezamăgit de evoluţia post-revoluţionară a societăţii româneşti?

— Un „lucru hazos” din zilele Revoluţiei de la Focşani (care m-a pus cu forţa preşedinte de judeţ; am rezistat pe baricade de la 22 decembrie 1989 la 5 martie 1990, când am predat inclusiv legitimaţia de membru al Parlamentului Provizoriu; m-am retras după transformarea FSN în partid)? Am trăit senzaţia că sunt „revoluţionar de la 1848”, am aşteptat să fiu arestat până la execuţia lui N. Ceauşescu şi mai apoi am aşteptat să fiu împuşcat (s-a tras şi la Focşani în prostie, au murit doi nevinovaţi), sacrificat pe altarul Revoluţiei, crezând că aşa

e scenariul la centru. Îmi era penibil când comandanţii Armatei stăteau în poziţie de drepţi în faţa mea, dând raportul (eram un civil îmbrăcat modest, adus de revoluţionari preşedinte de judeţ într-un sediu al „Casei Albe" din Focşani, fost comitet judeţean al PCR, cu geamurile sparte de revoluţionari, golit de mobilă, covoare, televizoare, furate de ţigani pe 22 decembrie, cu bufetul intern devalizat; mâncam un covrig şi tremuram de frig, în curent), ştiind că „mă lucrau pe la spate" (primeau ordine clare de la Bucureşti, pe care nu mi le spuneau; eu aveam acces la telefoanele TO, securizate, şi nu eram căutat de nimeni). Mi-am făcut datoria „ca preşedinte de judeţ", însă, dezinvolt (mă interesa soarta populaţiei de rând, i-am stat la dispoziţie), aş fi putut să mă perpetuez până azi „la putere", reales ca parlamentar (eram pe locul 1 pe listele FSN în Vrancea la primele alegeri libere din 1990, „ca independent", am refuzat însă să particip, cu atât mai mult am refuzat să mă înrolez în partid; n-am fost niciodată membru al vreunui partid), sau în altă demnitate publică. De fapt, cea mai „hazoasă" ispravă a mea a fost atunci că am părăsit „puterea" (avem maşină puternică la scară, cu şofer, veneam entuziast la şedinţele guvernului şi parlamentului la Bucureşti, „puneam ţara la cale", totul îmi stătea la picioare; îmi erau lăsate de anonimi la birou parfumuri străine şi invitaţii amicale să accept să-mi ridic o vilă cu piscină în Crâng, lângă Focşani, corupţia fiind floare la ureche; această corupţie subînţeleasă, din sistem, m-a făcut să plec fără regret, de altfel, simţeam că mă îngrop de viu) şi m-am întors în lumea literară, redactor-şef la revista lupilor optzeciști (ales în lipsă), *Contrapunct*, plecând din Focşani. Nu mai pun la socoteală că în timpul Revoluţiei am scris pe furiş versuri pe biroul luxos al fostei primei-secretare PCR a judeţului, Niculina Moraru (care pe 22 decembrie 1989 s-a ascuns în munţi; mi s-a predat la un moment dat, printr-o scrisoare de pomină, şi eu am rugat Armata să o ia în custodie), lăsat singur. Dacă m-am întâlnit cu „revoluţia celorlalţi"? Îţi reamintesc, am refuzat să primesc un certificat de revoluţionar sau o indemnizaţie de revoluţionar şi avantaje care şi azi mi se par a fi neverosimile, de la scutire de impozit la terenuri şi spaţii comerciale (dacă primeam, azi eram şi eu cineva,

nu un *poet* amărât). Dacă sunt dezamăgit de evoluţia postrevoluţionară a lumii româneşti? Răspunsul e inclus în întrebare, am stat în opoziţie, am fost până azi un critic al puternicilor zilei, din orice tabără politică s-au aflat ei, România fiind doar o ţară bună de devalizat. La urne, românii de rând, în majoritate, au ales mereu emotiv lupii îmbrăcaţi în piele de oaie şi pe cei cu gura aurită, şi au tot tras ponoasele.

„*Eu sper să apuce să aibă şi poezia română viitor european. Nu se poate să fim toţi tâmpiţi, să ne înşelăm citind poezie română de valoare, scrisă în ultimii 150 de ani*".

— *Cât de riscantă e implicarea unui scriitor/ artist în viaţa societăţii? Cât de necesară e o asemenea implicare? Are arta şi o menire civică?*

— Nu-mi este clar de ce scriitorul român nu are stofă de politician sau demnitar de stat, de ce se compromite şi nu are clarviziune în funcţiile înalte. Toţi o termină prost în funcţie, până şi Varujan Vosganian, în care eu vedeam un M. Kogălniceanu, a păţit-o (dar îl iert, a reuşit să scrie, cât a fost politician – cred că de la Revoluţie s-a perpetuat în tot felul de demnităţi publice, un roman dedicat armenilor excepţional). Normal ar fi să fie scriitorul român un ales al soţii, „cu mintea larg deschisă". Singurul succes platonic înregistrat de scriitori (inclusiv la cei înregimentaţi în partide) a fost în plan publicistic sau eseistic – ei sunt buni moralişti. Altfel, în perioada comunistă merita să te implici, să ai atitudine critică faţă de regim sau de dictatură. Acum, nimic parcă nu mai merită, cei din clasa politică înţeleg doar să se îmbogăţească în funcţia în care sunt aleşi sau numiţi, interesul naţional înseamnă interesul celor ce ne conduc, ei fură statul *legal* (şi nu mă refer numai la evaziunea fiscală), acoperiţi de hârtii, şi „vânzarea de resurse ale ţării" le umplu conturile din străinătate prin comisioane la fel de imbatabile juridic. Toate cuceririle civilizaţiei occidentale, de la maşinile ultimul răcnet, de sute de mii de euro bucata, la vilele de protocol (cu lifturi interioare şi piscine cu apă termală) din lume le găseşti în România, în 23 de ani de la Revoluţie s-a făcut prăpăd. Probabil că noile generaţii, care-i vor moşteni pe

aceşti îmbogăţiţi pe seama averii statului, vor trăi ca nişte profitori aristocraţi şi vor da lecţii de capitalism occidentalilor. Sigur, arta are şi menire civică, cum spui, dar. pe cine mai interesează? Scriitorul naiv îşi răceşte gura de pomană (fără să mai fie plătit pentru ce scrie), vocea lui e ignorată. România a intrat într-o fundătură pentru muritorul de rând, nu pentru politicieni.

— *Eşti un poet care nu se înţelege nici el pe sine însuşi, aşa cum ai declarat tu însuţi, dar aşa cum spunea despre sine Ezra Pound*…! *Crezi că poezia română are viitor european, sau poezia va reface destinul naţional al românilor? Cât de importantă e poezia în destinul unei naţii*?

— Personal, cred că poezia e chintesenţa. O spun „din interior", scriind şi proză, teatru, eseu, ştiind despre fiecare gen cum se scrie. Limba română are înăuntrul ei o putere de-a dreptul magică de a da expresie versurilor. Rămâne o enigmă de ce poezia română, „expresie a subconştientului nostru colectiv" (poezie ajunsă la standarde ridicate) nu intră în subconştientul universal, sau nu e recunoscută pe plan extern, premiată cu Nobel… Când eu spun că am momente când nu-mi înţeleg propria poezie, mă refer la faptul că are legătură naturală cu iraţionalul, că *primesc* din senin poezia pur şi simplu, spontan, nu o controlez. Proza, teatrul şi eseul (şi jurnalul sau publicistica) le scriu lucid, raţional (deşi şi ele au legătură cu „inspiraţia"). Poezia „vine sau nu vine" – de unde vine, dacă vine. Dacă ea „reface destinul naţional al românilor"? Foarte interesantă observaţie, ţinând cont că ne leagă limba română. La nivel superior (al destinului naţional), poezia e maximum posibil: dacă se conştientizează sau nu asta, nu contează. Eu sper să apuce să aibă şi poezia română „viitor european". Nu se poate să fim toţi tâmpiţi, să ne înşelăm citind poezie română de valoare, scrisă în ultimii 150 de ani. Avem „geniile" noastre, într-o zi va fi recunoscut măcar un poet pe plan universal, exponenţial.

— *Ce crezi că ai ratat în viaţa asta luând-o pe drumul fără întoarcere al literaturii*? *Ai scris teatru, ai scris proză, ai scris eseu, numai că poezia este cea care ţi-a dat nume*…! *Ce înseamnă pentru tine acest amestec de genuri literare*?

— Recapitulând, am luat seama că „aşa mi-a fost predestinat", să

merg învins „pe drumul fără întoarcere al literaturii" (frumos). Locuiam la Cantonul 248, în singurătate, şi am scris de mână şapte „reviste" ale mele (în primii ani de liceu; în liceu, apoi, am coordonat şi o gazetă literară de perete, aprobată după ce am fost exmatriculat trei zile şi apoi obligat să locuiesc la internatul liceului teoretic din Adjud, pus sub supravegherea Securităţii, deoarece pusesem poezii critice la adresa vremurilor de atunci, din anii 1964 – 1967, la „colţul roşu", aflat la fiecare nivel al clădirii liceului). Pentru aceste şapte „reviste" ale mele (e vorba de şapte titluri de reviste, cu apariţii zilnice sau la o săptămână, la două săptămâni sau la o lună) trebuia să scriu continuu, să am cu ce să le umplu, şi poezie şi proză şi teatru şi eseu şi publicistică. Acest exerciţiu din liceu (scriam pentru colegii de liceu şi profesori din şcoala elementară din Adjudu Vechi, pentru familie şi pentru bibliotecarii pe care-i frecventam) mi-a regularizat scrisul. Scriam şi atunci, cum am scris toată viaţa mai apoi, intuitiv. Nu o dată am trăit cu senzaţia că mi se dictează, că *primesc* tot felul de cuvinte şi idei pe care trebuie să le scriu. S-au împletit firesc genurile literare la masa de scris, dar poezia a avut şi are un statut aparte la mine – dacă n-aş fi scris poezie, nu m-aş fi simţit împlinit, e inexplicabil (fiindcă sunt nemulţumit de ceea ce scriu). Nu sunt un autor de succes, m-am resemnat în acest sens (nu scriu pentru a avea succes public, scriu „aşa cum îmi vine", nu mă interesează notorietatea), de aceea m-am răsculat sever nu o dată împotriva mea, întrebându-mă ce sens are să continui să scriu dacă n-am cititori. M-am învârtit tot timpul în acest cerc vicios, de a scrie-publica şi a nu avea cititori. Până la urmă am acceptat că scriu inconştient din motive terapeutice, să mă eliberez: o fi o boală incurabilă şi literatura asta, la bază.

— *Ai avut modele culturale*? *Cât te-au influenţat, cum te-ai despărţit de ele*?

— O tot repet, n-am avut modele literare, nici îndrumători (din contră, am condus eu un cenaclu studenţesc la Bucureşti, din care au ieşit şi scriitori adevăraţi, cu operă – au dispărut între timp Radu Stoenescu şi Cristian Şişman, preţuiţi în scris de N. Manolescu, de exemplu, sau Gabriel Stănescu, sunt în viaţă D. Ungureanu, M.

Grămescu, Gh. Neagu sau Doina Popa, dar şi Iordan Grecu, azi Părintele Ignatie, ieromonah la Mănăstirea Cernica). N-am avut nici profesori care să aprecieze ceea ce scriam. M-au influenţat relativ lecturile, dar nu în bine – adică şi cu ele am avut reflex invers, poezia mea (să rămân numai la ea) a fost o reacţie negativă la poezia care se scria în anii ’70 ai secolului trecut, numai calofilie, metaforă elaborată, „ruptă de viaţa reală”. Nu spun că poezia mea a fost extrem de greu acceptată de critica literară, a trebuit să aştept şase ani să debutez editorial (în 1974, după o serie de şapte tentative de sinucidere din 1973, considerându-mă un ratat incurabil, mi-am definitivat şi dactilografiat primul volum de versuri, după ce m-a prezentat, cu clarviziune, în revista *Familia*, Ştefan Aug. Doinaş; nu contează că la 21 de ani am fost un ziarist care publica texte cu acoperire estetică, valabile şi azi, la ziarul *Informaţia Harghitei*, la care eram coleg cu Calistrat Costin şi Ioan Nete, pe atunci niciunul scriitor, nici că primul meu premiu care a contat, al revistei *Vatra*, acordat de Romulus Guga şi Dan Culcer, a fost pentru proză). Îmi ajungeau cărţile şi revistele de cultură citite în limba română la biblioteci publice sau cumpărate (la fiecare mutare, pe multe dintre ele le-am pierdut), ele mi-au fost călăuză şi de ele m-am despărţit, încântat sau dezamăgit.

— *Dar nişte antimodele ai avut*? *Cum le poţi caracteriza*?

— Antimodele au fost pentru mine scriitorii şi criticii care au colaborat cu comunismul, cu sistemul represiv, din tinereţea mea (şi care după Revoluţie s-au urcat pe cai mari, profitori, fără să li se reproşeze nimic). Ele mi-au făcut şi-mi fac şi azi mult rău (Alex Ştefănescu rămâne antimodelul exemplar, fiind răzbunător pe unul ca mine, care îi detestă public trecutul şi lipsa de caracter; natural, felul meu de a fi în viaţa publică l-a scos din minţi şi până în 1989, mai nou îmi atacă şi statutul de scriitor, din postura de „critic”; e o nulitate morală, ştii că el a fost prins de Revoluţie şef la *România liberă* şi *Magazin*, adică făcea parte din activul de presă al PCR-Securitate, scria inclusiv editoriale porceauşiste infecte; la Focşani aveam asemenea lui alţi doi duşmani, activişti PCR-Securitate, Florin Muscalu şi Traian Olteanu, la fel de lipsiţi de caracter şi răzbunători, minori, care m-au

marginalizat cât au putut, ar fi dat şi pe dracul să mă îngroape de viu fiindcă le arătam cu degetul adevărata faţă).

— *Ai avut domiciliu controlat, biografia ţi-a fost controlată de securitate*...! *Cum priveşti acum acea perioadă? Urăşti? Ai uitat? Ignori? Ai aflat ceva despre turnătorii şi urmăritorii tăi?*

— Mi-am văzut dosarele de urmărire informativă operativă de la Securitate în zilele Revoluţiei, când eram preşedinte de judeţ pus cu forţa de revoluţionari şi am cerut Armatei (pe care am obligat-o să preia armamentul din sediul Securităţii vrâncene, arestându-i pe toţi securiştii) să mă ajute să aflu dacă în noul consiliu revoluţionar nu s-au strecurat turnători (se umplea în fiecare zi Piaţa Unirii din Focşani, unde era „Casa Albă", şi se alegeau membrii acestui consiliu, propuşi de populaţie). Atunci mi-au adus şi dosarele mele de la Securitate, impresionante – pe care am refuzat să mă uit (sincer îngrijorat că descopăr rude de sânge între cei ce m-au turnat), am rugat să fie depuse la arhiva lor militară. Am făcut o mare greşeală că n-am făcut o copie a acestor dosare! Fiindcă au dispărut (cu siguranţă, sunt bine puse deoparte – nici Ana Blandiana sau Liviu Antonesei, de pildă, nu şi le-au găsit), fiind anunţat, atunci când m-am hotărât să le văd (prin 2005, nu mai ştiu exact, când am cerut în Consiliul USR să fie cercetat fiecare membru al lui la CNSAS, să se ştie dacă a colaborat sau nu cu Securitatea, scriitorii fiind persoane publice, care pot fi deconspirate la o adică). Mi s-a dat adeverinţă de la CNSAS că am fost urmărit operativ de Securitate din 1981 continuu, până la Revoluţie (sunt în registrele oficiale înregistrat în acest sens, în amănunt), dar că în anii tulburi de după Revoluţie, 1991 – 1992, dosarele mele au fost. arse! Chiar aşa? Sunt convins că le voi găsi într-o zi neatinse.

Din octombrie 1989 (după ce am semnat apelul împotriva realegerii lui N. Ceauşescu la al XIV-lea congres) am avut domiciliu forţat, n-am avut voie să părăsesc municipiul Focşani. Dacă-i urăsc pe securişti şi turnători? Nu mă mai impresionează decât deconspirarea scriitorilor, de la care aveam pretenţia că sunt conştiinţe ale neamului, colaboraţionismul lor cu totalitarismul mă deprimă. Sigur, am aflat destule despre informatorii mei, dar am şters cu buretele şi, dacă-i

întâlnesc (dacă mai sunt în viaţă, va să zică, inclusiv scriitori), îi ignor. Am ajuns până acolo încât l-am iertat public la Revoluţie (când am fost extrem de conciliant, crezând că a venit vremea împăcării cu destinul meu şi cu destinul colectiv al românilor, că aşa ne fusese scris, să fim chinuiţi şi de o dictatură roşie), pentru ce mi-a făcut în anii ’80 ai secolului trecut, chiar pe cel ce mă avea sub urmărire directă la Focşani, un maior de Securitate – şi asta fiindcă în noiembrie 1989 el nu m-a lăsat să urc în trenul rapid din care trebuia să fiu aruncat de securiştii de la Bucureşti, fiind pe o listă naţională a celor care trebuiau să fie lichidaţi fizic (lasă că, după acest incident, maiorul de Securitate a organizat la Focşani un proces public, pe 5 decembrie 1989, la care m-au executat scriitorii vrânceni, în frunte cu Florin Muscalu şi Traian Olteanu şi la care s-a hotărât să fiu lăsat fără loc de muncă şi să fiu trimis la mină, refuzând să mă dezic de semnătura pusă pe apelul anticeauşist; între timp, trimisesem la Radio Europa Liberă şi o scrisoare deschisă protestatară prin care iniţiam apariţia unei Uniuni a scriitorilor nemembri ai PCR).

„Mă uit la Dicţionarul Esenţial al Literaturii Române, câţi dintre cei cuprinşi în sumar vor mai însemna ceva într-o sută de ani?”

— Dacă peste o sută de ani (e un scenariu!) va dispărea marea cultură română, înghiţită de cultura Europei, ce crezi că va rămâne din opera ta, din zbaterea ta literară?

— Scenariul nu e valabil, n-are cum să dispară, fiindcă literatura română depinde de limba română – care se perpetuează la nivel regional. Cred că literatura română va avea statutul de azi, marginal în cadrul culturii europene (nu contează dacă vom avea într-o sută de ani premiaţi Nobel; uită-te la literatura bulgară sau ungară, în cadrul Uniunii

Europene, care au premiaţi Nobel şi n-au acces la marea cultură universală decât marginal). Ce va rămâne din „opera” mea într-o sută de ani? Nimic, poate se va reţine un poem, de curiozitate în vreun manual alternativ, voi fi pomenit în vreo istorie a literaturii sau în dicţionare literare. Nu-mi fac iluzii, n-am reuşit să mă impun „la nivel de paradigmă”. Mă uit la Dicţionarul Esenţial al Literaturii Române,

câţi dintre cei cuprinşi în sumar vor mai însemna „ceva” într-o sută de ani? Nu mai înseamnă nimic dintre ei nici azi, în majoritate. Să fim sobri. Eu îmi văd lungul nasului. Sigur, îmi pare rău că nu pot fi mai mult, dar dacă atât mi s-a dat.

— *Ce crezi că lipseşte literaturii române să fie cunoscută în Europa*? *Chestiuni administrative*, *sau chestiuni de orientare literară*?

— Atâta timp când literatura noastră nu mai are cititori nici în ţara limbii române, merită să insistăm să fim citiţi în străinătate? Birocratic, ar trebui rezolvată o dată chestiunea agenţiilor literare, care să promoveze în ţară şi în străinătate autorii, literatura originală românească. Dar se poate şi individual. Mă uit la Varujan Vosganian – pe filieră armeană, probabil, cheltuind bani din banii lui cu traducerea, a cucerit lumea cu un roman, „Cartea şoaptelor”. E o posibilitate de a ieşi astfel la export. Aminteşte-ţi că Augustin Buzura, cât a condus FCR, şi-a tradus peste tot, pe banii statului, cărţile – şi? La fel a făcut Marin Sorescu, cine mai vorbeşte de el în străinătate? Pe de altă parte, avem o sumă de prozatori (doar prozatorii pot avea cărţi vandabile, de interes pentru traducători) emigraţi în marile capitale ale lumii, se traduc în prostie (sau scriu direct în limbi de circulaţie), fără să aibă ecouri semnificative. Ce-i lipseşte literaturii române să fie recunoscută în lume? Numai Dumnezeu ştie, fiindcă şi noi avem cărţi mari – dar unde să mai ai loc, dacă numai în Franţa apar 800 – 1.000 de titluri de roman anual? Uită-te la ce se traduce la noi, din spaţiul anglo-saxon, e suprasaturată piaţa de carte beletristică de toată mâna (mă refer la valoare; sunt cărţi semnate de autori români mult mai bune decât cele traduse; sunt şi autori români care semnează sub un nume străin, şi degeaba, sunt ignoraţi).

— *Ce înseamnă expresia „merge şi aşa” pentru literatura română*?

— „Merge şi aşa” face ravagii în critica românească (atâta câtă mai e ea, plină de resentimente literare), nu în rândul scriitorilor. Nu văd cum un scriitor s-ar mulţumi cu puţin, el vrea să dea totul, dar scrie după puteri, nu poţi să-l acuzi că n-a vrut să scrie performant. Criticii, în schimb, fac evaziune cu bună ştiinţă – scriu de bine despre

prieteni, deşi cartea prietenilor lor nu are valoare, se învârt în jurul copacului şi au grijă să salveze aparenţele, prietenia prost înţeleasă în regim literar face legea. În plus, avem grupuri de presiune (de la nivelul conducerii USR, la centru şi la filiale, sau de la redacţii; mai nou, cei ce reuşesc să facă rost de bani pentru edituri şi reviste, să aibă influenţă la consilii sau primării, au automat cărţile ridicate în slăvi; la fel cei ce reuşesc să împartă premii şi să organizeze tot felul de manifestări mai degrabă bahice decât literare), simpatiile lor impun ierarhia literară. Ei spun că e vorba doar de subiectivism, care e inevitabil şi la masa de scris critică. E grav, literatura română e astfel compromisă. Ştii, fiindcă eu nu cred că se mai poate schimba această situaţie, am anunţat că mă retrag din lumea literară. Nu vreau să fiu greşit înţeles, nu generalizez, avem şi critici literari oneşti, care citesc dezinteresaţi şi pun verdictul estetic după gustul lor nativ.

— *Te rog să formulezi patru, cinci mijloace prin care se poate rata scriitorul român. Ce înseamnă ratare pentru literatura română? Ce înseamnă ratare pentru tine? Ai ratat ceva în domeniul scriiturii?*

— Nu-mi plac etichetările, că ăla e ratat fiindcă-şi bea minţile, sau fiindcă n-are succes critic. Numai cel care simte că s-a ratat trebuie crezut

— Fie deoarece n-a reuşit să-şi publice cărţile la timp, fie că are slăbiciuni trupeşti, drogându-se (aşa îşi pierde luciditatea; dar sunt scriitori care pun bază pe lipsa de luciditate, drogul îi dezvoltă creaţia, îl ajută să fie original), fie că îl îngroapă de viu umorile, invidia, răutatea. Recunosc, eu sunt dintre cei care stau pe graniţă, mă simt nu o dată un intrus în literatura română, un cabotin, un veleitar, un impostor în literatura pe care o scriu (nu mai pun la socoteală duşmăniile, jignirile publice, reaua-credinţă dusă la extrem, acuzarea că sunt supraevaluat, sau fără talent, sau mediocru), motiv să mă gândesc la ratare, că sunt un ratat – dar mă agăţ iar de faptul că am avut noroc, de-a lungul vieţii am primit premii acordate de jurii literare extraordinare (cu critici mai mult decât credibili), şi asta m-a salvat, m-a făcut să cred că merită să continui, că sunt pe o direcţie bună şi că mă judec eu prea aspru, că nu se poate să se înşele atâţia

critici de autoritate. De-a lungul istoriei ei, literatura română a avut şi are mii de nume de scriitori de calitate, dar numai unii intră în prim plan, ce-ar însemna să-i trecem pe cei mai puţin răsfăţaţi de soartă, la rataţi? E aberant, sensibilitatea e atât de diversă în poezia scrisă în limba română, încât n-aş arăta niciodată cu degetul pe un poet că e ratat – poate fi mai puţin accesibil, sau mai neinspirat, dar nu un ratat. Apropo, eu am scris în toate genurile literare, mai puţin am scris critică literară, cronici, recenzii (pentru care consider că trebuie să ai şcoală, critica şi teoria literară având legătură şi cu ştiinţa, nu numai cu intuiţia). Din acest motiv am un motiv esenţial de a fi liber la citit, deschis, să nu resping nicio carte de poezie (să rămân la poezie), să mă mulţumesc şi cu un vers bun dintr-o carte sau dintr-un autor.

„Mă tem că pe mâna generaţiilor tinere se va pune cruce istoriei literaturii române, dispărând orice interes pentru moştenirea literară…"

— Eşti scriitor român, unul lucid, nemulţumit de locul lui într-o literatură… În care altă literatură ţi-ar fi plăcut să te fi născut?

— Mi-ar fi fost probabil mai uşor să fi fost născut într-o ţară cu limbă oficială de circulaţie internaţională, să scriu proză (să nu am grija că trebuie să învăţ o limbă de circulaţie, plecat în călătorie, fie şi la manifestări culturale la care să schimbi o vorbă politicoasă). Şi asta numai fiindcă, în modul cel mai aberant cu putinţă (mintea mea o refuză), eu nu am reuşit să învăţ o limbă străină decât superficial, elementar. Dar de plăcut, îmi place exclusiv limba română, care e ideală pentru a scrie poezie, pe ea o simt în profunzime, îmi ţine mintea clară, am impresia (păcat că n-am şi clarviziune cotidiană). Că sunt nemulţumit de locul meu în literatură, nu e nevoie să mai subliniez: e orgoliu, mândrie, vanitate la mijloc (pe care le condamn), nu ştiu. Mai exact, sunt nemulţumit de faptul că nu mi s-a dat maximum, dacă tot trec în vizită pe această lume, ar fi fost grozav „să mut lumea din loc" (e un vers), să scriu o capodoperă (nu atât să am succes, ci să am operă de valoare).

— Sunt momente, în istorie, când e mai importantă moralitatea decât talentul… Cum caracterizezi vremurile acestea în care mulţi dintre foştii cenzori conduc destinele culturii, în care foştii securişti ne râd în

nas din Parlament, din guvern, din funcţii publice. Cât de vinovaţi suntem (toţi) de această riscantă restauraţie?

Putem să vorbim până mâine pe seama acestei teme din întrebarea ta. Moralitatea, mai importantă decât talentul, spui – deja e suspectă o asemenea „clasificare". Nu o dată am auzit că scriitorul cu coloană vertebrală publică în regimul comunist nu avea talent, Paul Goma n-a scăpat nici azi de o asemenea infamie. E ca şi cum ai spune că nu poţi fi moral dacă eşti talentat, sau eşti netalentat dacă ai dat de gol public un protest antisistem. Termenul de moralitate (biblic) a fost pervertit, târfele sunt modele publice (diversitatea a rezolvat şi tot ce e legat de sex, dus la extrem, împotriva naturii), oportuniştii şi profitorii publici sunt daţi exemple de realizare în viaţă (dacă ai bani şi eşti interlop, eşti mare, inclusiv în literatură). Faptul că azi se regăsesc foşti cenzori în funcţii publice şi că securiştii ne râd în nas (le râd în nas mai ales puşcăriaşilor politici), e o nenorocire tipic românească, legată de toleranţa prost înţeleasă (ortodoxia a dezvoltat şi ea această toleranţă de rău-augur, că nu suntem Dumnezeu să judecăm) şi de relativizarea valorii de mare rigoare. Generaţiile tinere se bazează la masa de scris pe exploatarea fiziologică, pe senzaţii „care uneori nasc idei", la care vechile generaţii nu s-au gândit. E aşteptată o maturizare naturală a discursului lor minimalist, cel mai adesea incoerent, aglutinat, greu de înţeles, preţios. Rămâne de văzut cât va fi ea de performanţă într-o sută de ani. E surprinzător că prin generaţiile tinere, cum le spui tu, poezia română se întoarce la metaforă, una mai subtilă, chiar dacă publicul cititor sau ascultător (tot mai neînsemnat, nu ne mai citim nici noi între noi) şi-ar dori o mai mare deschidere, să i se spună la obraz ce vrea să audă, nu să se învârtă în jurul cuvintelor preţioase, pregătit să detecteze „sensul înalt" în versuri. E neobişnuit că noua generaţie de poeţi este susţinută de noua critică cu vechile unelte ale receptării estetice. Mă tem că trebuie schimbat regimul de receptare, criteriul estetic (care determină valoarea) fiind retrograd. Nu-mi dau seama ce trebuie pus în loc, sau cum trebuie adus la zi (îndreptat, înnoit) criteriul estetic, dar paradigma poetică are dezvoltarea ei independentă, nu stă pe loc, trebuie ajunsă din urmă şi explicată cu

alte mijloace de receptare şi evaluare decât cele estetice. Altfel, mă tem că pe mâna generaţiilor tinere se va pune cruce istoriei literaturii române, dispărând orice interes pentru „moştenirea literară”.

Îţi mulţumesc pentru convorbire, rămâi fratele meu drag.

(*Revista „Conta”, nr. 14, 2014*)

Echim Vancea

„A trăi în România poate fi un loc comun…!

A trăi în Maramureş este un certificat de valoare”.

Echim Vancea în dialog cu Adrian A lui Gheorghe

„Astăzi *mă simt inutil în Sighetul meu*!”

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Echim Vancea, zic unii, îngânaţi de glasul calendarului, că eşti la bilanţul a şaizeci de ani „de viaţă neîntreruptă”! Dacă ar fi să îţi transformi viaţa ta într-o poveste, cam cum ar suna aceasta? Pe unde ai căutat, timp de şaizeci de ani, tinereţea fără bătrâneţe? Câtă tinereţe ai găsit? Câtă bătrâneţe ai căpătat pe unde ai umblat?*

Echim Vancea: – Răutăţi! Dragă Adrian, nu sunt decât vorbe, răutăţi din parte-le! *Ha, ha, ha*! „Şaizeci de ani de viaţă neîntreruptă”, cum zici tu, este o simplă menţiune la timp şi îşi are şi ea rostul ei în… economia generală a poveştii ăsteia de i se zice viaţă. Chiar dacă este viaţa mea. Nu m-am gândit niciodată să îmi „transform 7” torn” viaţa mea într-o poveste. Nu de alta, dar nu prea am ce să povestesc. Mi se pare că cetăţeanul Pitagora s-a încumetat cândva să dea suflet numerelor, fără să anticipeze că peste doar câţiva ani (hai să zicem secole) cineva se va panica într-atât, încât îi va fi frică de acestea, chiar „înnobilate” de vârstă.

De şaizeci de ani eu stau mai mult în „banca mea”. Şi asta chiar dacă am cutreierat lumea (România şi Europa) în lung şi în „laţ”… Gabriel Liiceanu scria undeva cam aşa ceva: pentru muritori viaţa nu ar trebui să aibă sens decât după ce a fost validată de ratarea nemuririi… „Povestea” vieţii mele s-a desfăşurat şi se desfăşoară în exclusivitate fără repere concrete. Este povestea unui pariu prea puţin vizibil şi de aceea de necâştigat. Fie de către mine cu mine, fie de către alţii cu mine! Astfel cele două poveşti, a „tinereţii” şi a „bătrâneţii”, nu

sunt decât spusa a aceluiaşi „actor”, care joacă un rol dublu sub bagheta unui regizor ajuns la vârsta „maturităţii juvenile”, şi care jonglează permanent cu cele două „spaţii”, mai mult sau mai puţin la vedere. Tinereţea şi bătrâneţea nefiind decât nişte capcane, se înţelege. Până la urmă şi tinereţea şi bătrâneţea nu sunt decât una şi aceeaşi parte în a fi „vinovat” şi de a rămâne inocenţi. Această ambiguitate a poveştii nu face decât să o ducă pe mai departe „întru totul” ilizibilă pentru „apărare şi acuzare”. Tinereţea nu face decât să acuze şi să manipuleze bătrâneţea care la rândul ei nu face decât să ia apărarea tinereţii în numele… unei tinereţi ce plăteşte tribut maturizării. Eu în şaizeci de ani am iubit şi am fost iubit. Mai iubesc dar nu ştiu şi dacă sunt iubit. Am urât dar nu mai urăsc. Mi-am făcut prieteni şi încă îi mai am. Mi-am făcut duşmani şi încă îi mai am… Pe unde am umblat, să ştii, că numa’ de tinereţe am dat. Tinereţea-i şturlubatică! Bătrâneţea nu-mi place! Prea-i sfătoasă! Viaţa mea de până acum nu are nimic spectaculos. După cum nici de acum mai încolo nu văd cum s-ar putea strecura/ivi spectaculosul. Aşadar am fost un copil normal, căruia îi plăcea să se joace, să facă sport (am cochetat cu fotbalul la echipa „Viitorul” Năneşti!), îmi plăcea să citesc (dar astăzi în memoria copilăriei mele nu pot găsi cărţi care să îmi fi marcat destinul). Făceam şi trăsnăi. Părinţii mei sunt oameni simpli, de la ţară, fără şcoală multă, de o inteligenţă nativă, ţărănească. Şcoala o am făcut în sat şi apoi liceul la oraş, la Sighetul Marmaţiei (Liceul de Cultură Generală – secţia umană – astăzi Colegiul Naţional „Dragoş Vodă”). Cam asta e…! Oare să aibă vreo semnificaţie astea toate? Zi şi tu…!

— *De ce ai rămas la Sighet, de ce nu ai plecat într-o capitală, ca să ajungi celebru? A fost o lașitate sau un act de comoditate? Sau, poate, a fost o chestiune de curaj? Cât de departe poți împinge cu privirea, dimineața, orizontul din dreptul Tisei?*

— Dumneata de ce ai rămas cu „ochii” pe Sighet? Care capitală? Ce înseamnă A „celebru”? Eu (nu „io”) cred că celebritatea înseamnă frumuseţea de a fi cunoscut/ recunoscut de ai tăi, acolo între mulţumiţi şi nemulţumiţi. Iată o poveste (nu de alta dar am înţeles că îţi plac poveştile): unui bătrân spuindui-se că el este dintr-un sat cu câteva

„nume mari” (pe care din decenţă nu le voi spune) a replicat sigur de el: „Domnule, nu eu sunt din satul lor, ei sunt din satul meu! Satul este al celui care trăieşte în el, nu al celui care fuge din el! Atâta vreme cât fie unul, fie altul şi-a părăsit satul, atâta vreme cât nu au fost în stare să facă şi ei o căsuţă acolo sau măcar să le repare pe cele părinteşti, sunt nimeni. Dacă nu au făcut nimic în satul lor, rămân nimeni! Satul a fost pentru ei pomul, ei au fost fructul! S-au smuls din ram şi s-au dus în lume să-i mănânce alţii. Acolo, în satul lor, nu au lăsat nimic”. Ce zici Adriane de această poveste? Mai este nevoie de curaj? Din această poveste nu ştiu dacă mi-aş fi putut asuma un alt destin! Nu ştiu dacă „povestea” de mai sus te-a lămurit. Am fost şi sunt legat de o anumită conjunctură. Sufăr şi astăzi ca şi mai ieri pentru faptul că scriitorul este… inutil în comunitatea sa.

Astăzi mă simt, mai mult sau mai puţin, inutil în Sighetul meu! Mi-am dat prea târziu seama că sunt complet rupt de realitatea socială a zilei. Astăzi sufăr pentru „laşitatea” din anii ’80. Pentru lipsa de curaj din acea perioadă când băteam Europa în lung şi în „laţ”. Dar ce să fac astăzi cu o plângere fără de… pauză? Timpul a trecut şi trece şi astăzi asistăm la o poluare fără precedent a socialului şi a spaţiului cultural. Dar nu poţi, oricum, să îţi asumi un alt destin decât al tău. Părerile de rău nu îşi mai au rostul. Simt că sunt presat de timp şi mă tem că nu voi fi în stare să realizez ceea ce, măcar parţial, aş fi vrut/ putut să fac. Îmi este greu să îmi închipui că frustrările pe care le-am avut nu mi-au marcat oarecum personalitatea. Ce-ar fi fost dacă nu le-aş fi avut? Greu de spus. „Curaj”?

O trăire care merită toate „suferinţele” de până acum! De aceea privirea mea când scrutează orizontul din dreapta Tisei este ca o „feerie coborâtă parcă dintr-o pictură” (R.M. Rilke).

„A fi vedetă în Bucureşti cu o identitate falsă mi se pare a fi o uzurpare de titlu nobiliar. Mi se pare a fi o iluzie dureros de atrăgătoare. De aceea mulţi au şi eşuat!”

— Dacă în anul 1989, luat de entuziasmele Revoluţiei, te-ai fi mutat la Bucureşti, cam care ar fi fost parcursul existenţei tale scriitoriceşti? Ai fi fost mai vizibil în plan literar? Cât te-ar fi ajutat locul,

cât ţi-ar fi lipsit Maramureşul? *Cât datorezi Maramureşului în ceea ce priveşte devenirea ta literară*? *Cât datorează Maramureşul consecvenţei tale*? *Mulţi maramureşeni sunt vedete la Bucureşti, după cum ştim cu toţii…*

— Nu m-am gândit să emigrez înspre Bucureşti nici în 1989 şi nici mai târziu. În mare ţi-am dat răspunsul mai sus. Vizibilitatea literară, dacă este, se vede de oriunde. Atâta doar că în Bucureşti eşti mai aproape de… Lipscani sau Covaci, ca să nu zic de Casa Poporului. Sunt multe exemple de succes de pro şi contra. Eu nu cred că m-aş fi putut adapta ălora. Deşi prin ’78 sau ’79 m-am bucurat de succes la şedinţa Cenaclului literar al Facultăţii de ziaristică din cadrul Academiei „Ştefan Gheorghiu”. Nu am citit, aşa cum s-ar putea crede, poeme cu tovarăşul sau tovarăşa, Patria şi Poporul. Boul şi viţelul. Dimpotrivă! Am fost chiar şocat de participanţii rebeli ai acelui cenaclu. Ţin minte că a fost o şedinţă de cenaclu de „tip occidental”. Jocuri de lumini, semiîntunericime, bar cu de toate, proiecţii cinematografice, dar mai ales luări de cuvânt dintre cele mai „rebele”!

Fiind un tip uşor adaptabil nu cred că mi-ar fi lipsit Maramureşul mai mult decât eu lui! Oricum Maramureşului îi datorez totul. Eu, ca om al acestuia, precum şi poeziei mele, care îi aparţine. Chestiunea este că, cu excepţia domnului Gheorghe Grigurcu, dar şi a câtorva prieteni (din Piatra Neamţ, Iaşi, Bistriţa, Beclean, Cluj-Napoca), care i-au bătut drumurile, nu prea au înţeles „uşurătatea” cuvântului. Maramureşului îi datorez totul. Dar trebuie să ne înţelegem, o dată pentru totdeauna, asupra acestui Maramureş…! Maramureşul de astăzi are *câteva ţări* care nu au nimic în comun cu *Maramureşul Maramureş*. Sunt „ţări” atât de individualizate social şi cultural încât mă mir că nimeni nu a sesizat încă acest fapt. Maramureşul de astăzi îşi aşterne „plapuma” peste câteva „ţări” de o individualitate nemaipomenită şi care a dat literaturii române nume de excepţie. Aşa are Maramureşul sub „cupolă” (din 1968, odată cu noua împărţire administrativ-teritorială) Ţara Lăpuşului, Ţara Chioarului, Ţara Codrului. Oamenii obişnuiţi, oamenii de cultură, scriitorii, „se dezic” astfel de „ţările” lor, de identitatea locală. Îşi iau o identitate care nu

este a lor, plăcându-le mai mult să li se zică „maramureşeni”. Nu este corect. Nici pentru ei, nici pentru Maramureş. Şi nu vreau să dau nume. Maramureşeanul este testamentar aşa cum este şi *lăpuşanul*, *chioreanul* sau *codreanul*. Dar iluzia de a aparţine Maramureşului, fie el om de rând sau scriitor, este „o ipocrizie”. A fi vedetă în Bucureşti cu o identitate falsă mi se pare a fi o uzurpare de… titlu nobiliar. Mi se pare a fi o iluzie dureros de atrăgătoare. De aceea mulţi au şi eşuat!

— *Eu te văd lipit de Sighet ca marca de scrisoare. Aici te-am găsit în 1980, când am făcut prima descindere la festivalul de la Sighet, aici te regăsesc an de an, egal în vizibilitate cu monumentele care dau culoare oraşului, locului. Care ar fi expresia sau fraza cu care ai putea să caracterizezi Sighetul, Maramureşul*?

— Fără falsă modestie, fapt obiectiv fiind, nimeni nu îmi datorează nimic, şi totuşi da. Faptul că, în legătură cu persoana mea, Sighetul Marmaţiei este mult şi des amintit în ultimii ani în presa românească ar trebui să îmi datoreaze şi mie acest lucru, ca şi atâtor personalităţi ale locului! „Marca” se prea poate cheamă, cu şi fără falsă modestie, *Echim Vancea*. Monumentul meu care dă „culoare oraşului” sunt cele câteva cărţi publicate după ’89, după sclipirea de speranţă din decembrie (le) acelui an. Dragă Adriane, mă bucur că mai am puterea de a te/vă primi încă în acest spaţiu. Te rog să înserezi tu, în acest dialog, minunata noastră întâlnire din anii ’80. Tu, Aurel Dumitraşcu, Lucian Vasiliu, Nicolae Sava. Şi nu mai ştiu.

Hm! Sighetul, Maramureşul pot a da naştere unor iluzii dureros de atrăgătoare! Lecţii de viaţă, analize ale limitelor puterii, ale urii şi, de ce nu, în cele din urmă, limite ale iertării. Adriane, te rog să mă crezi că cea mai frumoasă definiţie a Maramureşului a dat-o poeta Ileana Zubaşcu-Cristescu: „*Maramureş/ tăietură de cuţit/ pe fruntea latinităţii*”; iar pentru Sighet: „*Cât – II Maramureşu’/ Nu-i oraş ca Sighet*u’; / *Sighetu-i oraş mnicuţ/ Tătă fata-i cu drăguţ*”. Cuvinte „obişnuite”, cunoscute de lumea întreagă. Citesc, în continuare, Nicolae Labiş, Mihai Eminescu, Gellu Naum şi folclor maramureşean fără să mă plictisesc!

— *Ce ţi-a dat ţie poezia pe lumea asta*? *Cât datorezi poeziei în*

devenirea ta umană? *Cât reproşezi poeziei în neîmplinirile tale cotidiene*? *Poezia e un dar sau o povară*?

— Iată un răspuns şablon: poezia mi-a dat dreptul să trăiesc; poeziei îi datorez „dreptul la timp". Tot ce nu am realizat îi datorez poeziei. Mergând oarecum mai oblu cred că poezia nu poate să se supună unor „adevăruri" de genul „îţi dau", „îmi dai". Eugen Ionescu declara că l-a „format hazardul". Eu declar public că am format… hazardul! Poezia, spune undeva Gheorghe Grigurcu, este „un semn cu două feţe, una relativă alta absolută". Aşa că aş mai adăuga ceva: dacă nu eşti cititor, nu poţi fi poet. Şi mai departe adaug că este o profanare a vorbi despre poezie, despre „câştigul" şi „îndatorarea" faţă de EA. Orice discuţie despre poezie cred că nu este altceva decât o profanare a Acesteia. Poezia este, cred, un text, purtător de semnificaţie estetică, unic. În rest nu-i decât o întâlnire ratată între Cuvânt şi Intimitate.

— *Care ţi-au fost*, *care îţi* (*mai*) *sunt mentorii*? *Cât le datorezi*, *cât îţi datorează*?

— Nicolae Labiş, George Bacovia, Mihai Eminescu, Gellu Naum şi folclorul maramureşean. Lista este aleatorie. Apoi nu vreau a nedreptăţi pe cineva şi mai zic: toţi poeţii care îmi plac. Nu le datorez şi nu îmi datorează nimeni nimic. Lor le datorez eu totul. Ce am fost şi ce-am ajuns, lor, POEŢILOR, le datorez. Şi încă şi mai mult. Cred că sunt doar trena unei mari poezii. Gheorghe Grigurcu spunea într-un interviu că „epigonii nu sunt decât nişte sinucigaşi"… Dar nu sunt inspirat, aşa că te rog a mă absolvi de a da un răspuns mai detaliat la această întrebare.

„*Laurenţiu Ulici a fost*, *în perioada postbelică*, *cel mai aprig şi mai consecvent apărător al breslei scriitoriceşti în general*, *şi al cauzei tinerilor scriitori*, *cu precădere*".

— *Laurenţiu Ulici a fost un artizan al definirii literare a „kilometrului zero al literaturii române „la Sighet. Voi*, *câţiva*, *păreaţi locotenenţii lui Laurenţiu Ulici într-o tentativă de salvare a poeziei*, *înainte de 1989 din motive ideologice*, *după 1989*, *din motive economice şi de criză a societăţii deversată în capitalism*…! *Ce a însemnat Laurenţiu Ulici pentru devenirea ta*, *a voastră*?

— Pot a vorbi despre Laurenţiu Ulici doar în numele meu. Laurenţiu Ulici a fost şi rămâne, în ciuda unor minimalizări, o personalitate de prim rang a literaturii române, precum şi un personaj al ei. Laurenţiu Ulici a făcut din Sighetul Marmaţiei una dintre cele mai curate şi mai ferme conştiinţe ale poeziei/literaturii române. La Sighetul Marmaţiei, ca de altfel şi în alte părţi, Laurenţiu Ulici nu a făcut „opoziţie de cafenea", o bravadă „juvenilă", avea 35 de ani când a descins (1978) definitiv şi pentru vecie (2000) în fruntea Festivalului de Poezie „Laudă-se omul şi ţara" de la Sighetul Marmaţiei, care ulterior a devenit Festivalul Naţional de Poezie, apoi Festivalul Internaţional de Poezie „Europa Kilometrul zero". Lulu, cum îi ziceau prietenii, a fost şi rămâne o îmbinare fastă de percepţie critică (talent) şi moralitate, care îşi rostea până la capăt gândurile. Persoana sa emana o vrajă puternică asupra celor din jur. Fie ei amici sau duşmani.

Aş fi vrut să fi avut „bunăvoinţa" de a mă „recunoaşte". Şi chiar a făcut-o. La una din ediţiile festivalului am trimis şi eu, sub pseudonim, că altfel nu aveam voie ca organizator, un grupaj de poeme. Când a fost jurizarea mi-a zis-o: „Echime, pseudonimul este frumos, textele la fel, doar că nu poţi participa la concurs. Eşti organizator". Te „citea" din prima. Dacă un text intra în atenţia sa, te „ştampila" pe vecie. Nu mai aveai cum scăpa de ochiul său. De altfel optzeciştii şi o parte din nouăzeciştii o ştiu mai bine. Laurenţiu Ulici a fost şi rămâne o prezenţă fascinantă prin discurs şi atitudine, anvergură. Este în acelaşi timp o „valoare simbolică extraordinară"! Dacă momentan Laurenţiu Ulici se află într-un „con de umbră", cred cu tărie că nicio conspiraţie, niciun complot nu vor putea face să dispară definitiv valoarea sa din memoria noastră culturală. Opera sa, atât cea literară cât şi cea politică sau obştească, ţine de domeniul patrimoniului cultural naţional.

— *Te rog să îl evoci pe Laurenţiu Ulici prin câteva amintiri care ţi-au rămas în memorie*…

— Ţi-am răspuns mai sus…! mai adaug doar faptul că optzeciştilor le-a fost şi le este deopotrivă tată şi mamă. Despre întâlnirile noastre am mai povestit în altă parte şi cu alte prilejuri. Mă doare faptul că anul trecut, când s-au împlinit 10 ani de la plecarea sa

dintre noi, nu s-a întâmplat nimic cu excepţia acelui volum coordonat de mine – „Laurenţiu Ulici – 10 ani de posteritate” – la care au răspuns foarte puţini dintre cei pe care i-a promovat, unii dintre dânşii spunându-mi că de fapt Laurenţiu Ulici, „nu a mizat niciodată” pe el/ei. Ce se întâmplă oare cu a sa istorie a literaturii române? Am văzut cu ochii mei „un metru cub” de manuscris la el acasă! Întrebându-l odată la o întâlnire sigheteană când a avut vreme a scrie atâta mi-a răspuns: zi de zi, noapte de noapte. Cred că nu-i departe ziua când i se vor consacra ample cercetări asupra operei şi asupra vieţii sale. Le merită din plin şi cu asupra măsură! Laurenţiu Ulici a fost cel mai aprig şi mai consecvent apărător al breslei scriitoriceşti în general, şi al cauzei tinerilor scriitori, cu precădere. Pe mulţi i-a năşit, mulţi îi datorează supravieţuirea – unii chiar la propriu, nu doar cea literară – multora le-a fost sfetnic şi călăuză, cum spune Mircea Petean.

„Eu am ales poezia pentru a nu muri din cauza ei”.

— *Poezia pare a fi un fel de „terra nova „pe care poetul* îşi *cheamă cititorul, îl îmbie spre un nou orizont…! Câtă grijă ai de cititorul textelor tale? Te interesează soarta cititorului tău? îi acorzi vreo circumstanţă cititorului? Te rog să faci portretul robot al cititorului tău de poezie. Cum ar arăta?*

— Prin activitatea sa de purificare a Cuvântului u Poetul, scriitorul în general, este astăzi un ins „decepţionant”. „Rău”. O „buruiană” care invadează straturile pline de „miere şi lapte”. Un ins care „tulbură apele” spiritului public compromiţând dramatic „succesurile”. Până şi tăcerea/ tăcerile lui sunt interpretate. „Terra nova” nu-i, astfel, decât un prizărit, vag şi necăjit teritoriu de al cărui „gard” se apropie orişicine şi face ceva pe el. Este o realitate invizibilă.

Portretul „robot” al cititorului meu? Cititorul meu este un „cititor de drept comun”. Superficial, trândav şi viclean! Cine se/s-ar mai frământa astăzi de ce se scrie? De ce se mai scrie Poezie”. Poetul/scriitorul şi-a pierdut într-un fel „motivaţia scrisului” său în ochii cititorului, a publicului cititor. Dacă eu îmi pun întrebarea dacă Eminescu a existat, cititorul meu îşi va pune oare aceeaşi întrebare? Nu cred! Cititorul este o „bestie” trândavă, şmecheră şi vicleană, care

iubeşte enorm de mult corupţia literară. Cititorilor le zic să nu o ia „otova" de drept. Oricum autorii sunt depăşiţi de către cititori. În poezie „totul este unul" şi acela este autorul. Oare ar fi „corect" să se se scrie poezie/literatură în general printr-o ordonanţă de urgenţă? Sighetul, pentru mine, este păcatul şi penitenţea uitării. O factură de neîmblânzit, singurătatea.

— *Cât de bine*, *consideri*, *te-au citit criticii literari*? *Care critici te-au citit cu adevărat*? *Care ţi-au rămas datori*…? *Ce ai fi vrut să se spună despre tine*, *la nivelul criticii literare de la noi*? *Dacă ar fi să îţi faci „autocritica literară"*, *ce ai spune tu despre tine*?

— Am fost „citit" şi „asupra citit". Cei care au scris despre cărţile mele am „citit" că le-au şi citit. De ce aş fi pro sau contra faţă de un text „critic" al unuia sau altuia dintre cei care au apucat a scrie despre una sau alta din cărţile mele? M-a interesat să văd doar dacă, unii dintre ei, mi-au scris corect numele. În rest, Dumnezeu cu… scrisa! Le mulţumesc tuturor. Dar nu pot a trece peste numele lui Laurenţiu Ulici, Gheorghe Grigurcu, Geo Vasile, Ion Pop, Ioan Holban, Lucian Afecsa, Adrian A lui Gheorghe, Cassian Maria Spiridon, Mircea Petean, George Vulturescu, A.I. Brumaru, Alexandru Lungu, Radu Ţuculescu, Andrei Moldovan şi cei din publicistica judeţeană Augustin Cozmuţa, Gheorghe Pârja şi mulţi alţii.

„Autocritică literară"? Aş putea răspunde mai mult sau mai puţin şablonard. Nu ezit în a crede că a-şi face „autocritica", mai ales literară, este un gest de ipocrizie din partea oricărui autor. Cititorul „specializat", am numit criticul literar, cred că este singurul în măsură să dea un „verdict" asupra „producţiei scriitoriceşti". Apropo Laurenţiu Ulici a publicat un volum de poezie despre care a şi scris la rubrica „Prima verba" a „României literare". Ştie cineva pseudonimul şi titlul volumului? Eu am pierdut o sticlă de spirt occidental pe această temă! Dragă Adriane, eu am ales poezia pentru a nu muri din cauza ei. Poezia este *un pericol imanent*. Este în permanenţă un „potenţial asasin"! Poezia respinge un „adevăr univoc". La poet cuvântul obişnuit este prilej de credinţă, la omul obişnuit o vocabulă vremelnică, cotidiană.

„*Nu*, *dragul meu*, *orgoliile locale sunt extrem de mari*! *Ceea ce vezi*

nu-i decât o armonie de suprafață…"

l Un jurnalist englez, Nick Maes, scria, la începutul lunii august, din acest an, în „Daily Mail", după o excursie în Maramureș, pe care a făcut-o după ce câteva celebrități engleze, între care prințul Charles, au lăudat fără măsură zona: *„Doi cai de culoarea castanei mă trag într-o căruță mare încărcată cu fân și pare că sunt capabili să treacă peste orice obstacol. Nu aș fi crezut că pot merge astfel pe un drum cu șleauri adânci și bolovani uriași. Acesta este modul de a călători în Maramureș (…). Zona este frumoasă, iar stilul de viață al țăranilor încântător. Fânețele pline de orhidee sălbatice rare se întind până la dealurile împădurite, ritmul vieții este foarte lent, iar senzația de a scăpa de tot și de toate este copleșitoare. Am crezut că m-am întors cu 100 de ani în timp când m-am întâlnit cu patru ciobani care mulgeau oile sub un umbrar. Câinii lor mari m-au privit cu precauție, dar eu am fost cel rezervat – acești câini sunt făcuți pentru a se lupta cu lupii. Poate că sunt drăguți, dar nu sunt făcuți pentru a fi mângâiați. Ciobanii și-au făcut treaba repede și într-o oră obținuseră elementul de bază pentru brânză. Odată treaba terminată, m-au invitat să iau prânzul cu ei: sarmale, gogoși și băutura locală – țuică de mere…". Recunoști descrierea? Cum te simți ca un om care trăiește într-un loc aflat cu o sută de ani în urma Europei? Din perspectiva ta, vezi Europa cu o sută de ani în față? Îți pasă de „ora exactă „a Europei? Unde se situează poezia ta în relație cu poezia Europei?*

— Domnul tău englez nu a înțeles nimic din frumoasa-i experiență maramureșeană. *O văzut, o plecat și o scris*. Atât. Dacă ar fi mângâiat măcar unul dintre câinii stânii și-ar fi dat seama că acei câini, câinii de stână, sunt chiar de mângâiat. De nemângâiat este jurnalistul! Ăsta mușcă și în somn! Nu a văzut și nu a înțeles nimic! Chiar cred că în imberba-i sclifoseală de peste „canal" ar fi preferat ca atât ciobanii, cât mai ales câinii, să-i lingă foaia și pixul și în final să îl declare „cetățean de onoare" al stânii pe care domnia sa și-a propus să cultive orhidee…! Dacă vii în Maramureș doar pentru a-ți exhiba frustrările regale, vii de… *futu-i pomana*. Maramureșul îți dă, dar nu îți pune și în traistă!

— *Văd că te-ai enervat, Maramureșul tău nu poate fi atacat nici*

din aer, nici de pe uscat, nici din presă…! Dar hai să facem un exerciţiu de imaginaţie care să ducă în deriziune crispările vieţii…! Dacă ar fi să prinzi capătul lumii din perspectiva veseliei proverbiale de la Săpânţa, cam care ar fi textul pe care ţi l-ai atribui sau pe care ai vrea să ţi-l atribuie urmaşii urmaşilor meşterilor lemnari de azi?

— În primul rând „cimitirul" de la Săpânţa nu mă reprezintă. Şi, mai ales, nu reprezintă Maramureşul! Maramureşeanul! Cimitirul, cred eu, nu a fost şi nu va fi niciodată vesel! Nici măcar cel de la Săpânţa! Muritorul îl percepe ca pe unul vesel. Eu, ca „nemuritor" – *ha*, *ha*, *ha*! – mi se pare a fi de prost gust.

Cum ţi se pare gestul ca printre morminte şi cruci să toci seminţe precum la peluza unui stadion. Şi mai tragi şi câte un „moment" zero. Adică te fotografiezi cu „soacra", „ceapistul", tractoristul", „băutorul" sau propria-ţi faptă. Cred că Ion Mureşan ar fi trebuit să îşi scrie „cartea Alcool" documentându-se din Cimitirul Vesel de la Săpânţa!

Cimitirul Vesel de la Săpânţa, pentru mine, nu este atât de vesel pe cât îl cred unii şi alţii. Cimitirul vesel nu este vesel de loc! Aşa că pe crucea mea nu mi-aş dori decât un text simplu: numele şi prenumele; *n*. – *m*… Orice alt text nu ar fi decât un gest incalificabil de glorificare/aneantizare a unui individ de *nemântuit*!

— *Generaţia '80 este/ a fost o realitate fecundă. Unde te întâlneşti cu aceasta, unde te desparţi de ea? Crezi în grupările literare? Crezi în valoarea generaţiilor şi a promoţiilor? Voi, la nivelul Sighetului, păreţi o grupare coerentă, armonizată în vreme prin acţiunile literare pe care le-aţi organizat…*

— O, am mai spus-o. Nu prea cred în generaţii, fie ele poetice sau… economice. Din punctul meu de vedere „generaţia" este oarecum dubioasă. Din 1990 sunt un „creator capitalist" care nu câştigă nimic, fapt pentru care îmi este „ruşine" să nu completez, măcar o dată la doi ani, „Fişa 200" pentru Administraţia Financiară Locală. Cred doar în promoţia/promoţiile de la supermarket-uri. Cât despre generaţii, habar nu am. Laurenţiu Ulici a încercat, s-a străduit să impună o clasificare de gen. Lumea i-a sărit în cap. Aşa că fiecare cu prisaca lui

(pe la voi), cu grădina lui (pe la noi). Valoarea este a individului şi nu a generaţiei sau a promoţiei. Dacă un individ este bun sau foarte bun, atunci este pus în faţa generaţiei sau a promoţiei, i se dă titlul de şef şi apoi o şterge şmechereşte pe uşa din dos, fără să plătească oalele sparte (e vorba desigur de operă) de dumnealui. Revine, adus în fruntea bucatelor, după o „generaţie" sau „promoţie" în prim-plan de un „necesar" grup literar de la centru şi apoi „dă-i şi dă-i" generaţie şi promoţie pentru a-l face *nobelist*! Generaţia cât şi promoţia nu sunt decât nişte gogoşi coapte la… soarele capitalei. Eu cred că în capitală (refuz a îi spune numele) nu „se există" stradă, bulevard, cartier, şi mai nou parc unde să nu fie un generaţionist sau un promoţionist. Asta o spun nu ca să mă încaier cu „capitaliştii" literari.

Dragă Adriane, până şi ţie, aflat la doar… două-trei străzi de Sighet, constat că nu prea le ai cu grupările. O spui totuşi bine că „părem" o grupare coerentă, este doar aşa, a „părea", pentru că fiecare face ce face pe „tarlaua" lui. Ştii că Laurenţiu Ulici a fost în Baia Mare de doar… trei sau patru ori în peste 50 de ani? Ştii că Laurenţiu Ulici îşi dorea o filială a USR nu în Baia Mare ci la Sighetul Marmaţiei? Ştii că Laurenţiu Ulici îşi dorea o revistă literară, finanţată de USR, la Sighetul Marmaţiei şi nu la Baia Mare? Mai ştii că atunci când am propus să i se dea numele lui Laurenţiu Ulici Bibliotecii Municipale din Sighetul Marmaţiei, unul dintre consilierii judeţeni (Lăpuşan, poet şi „prieten" cu Laurenţiu Ulici!) a pus următoarea întrebare în plenul acelei şedinţe: „Cine este Laurenţiu Ulici?", iar lumea a rămas consternată. Şi asta numai pentru că, la un moment dat, Ulici a refuza să îl pună redactor şef la o publicaţie a USR ce ar fi urmat să apară în Maramureş…!

Nu, dragul meu, orgoliile locale sunt extrem de mari! Ceea ce vezi nu-i decât o armonie de suprafaţă. Maramureşul, Maramureşul cel adevărat (vezi că sunt şi eu, vechi, „antic şi de demult") a început să se „gate". Îl văd ca pe o „moară" de măcinat… imagini de altă dată, chiar suflete. Dacă până mai ieri puteai să ceri o ulcea cu apă oricărui maramureşean, astăzi acelaşi maramureşean de ieri, îţi ia, măcar, un ban!

y

„— *Alo, societatea de servicii publice de poezie? îmi curg la ţeava de la bucătărie câteva rânduri de versuri albe. Eu aş dori cu rimă. Mă puteţi ajuta?*”

— *Ţi-a fost vreodată ruşine că eşti poet şi nu altceva, om de afaceri, de exemplu? În ce relaţie eşti cu banii? Dacă ai avea toţi banii din lume, ce ai face cu ei?*

— Nu! Îmi este greu, nu ruşine, că sunt, aşa precum o ştii, directorul unei instituţii de cultură. Biblioteca Municipală „Laurenţiu Ulici” şi că trebuie să cerşesc an de an bani pentru ca această instituţie să rămână pe „piaţa” locală a instituţiilor publice. Ca „poet” nu are de ce să îmi fie ruşine. Chiar dacă am încercat şi eşuat în afaceri, nu am prea avut probleme cu banii. Nu i-am avut niciodată aşa că nu am ce regreta. Vorba aia „ce-am avut şi ce-am pierdut…?” Nu vreau să mint. Mi-ar plăcea să am „toţi banii din lume”! Doamne, ce mi-ar plăcea să văd o coadă, pentru bani, de la Sighetul Marmaţiei la… Piatra Neamţ! Şi aş pune o singură întrebare solicitantului: „La ce îţi trebuie banii?” Banii i-aş da celui care ar ridica, din kilometru în kilometru, o librărie sau o bibliotecă. Închipuie-ţi o autostradă între Piatra Neamţ şi Sighetul Marmaţiei care din kilometru în kilometru ar fi împânzită de librării şi biblioteci!!! Nu s-a văzut neam!

— *O autostradă cu librării şi biblioteci? Asta ar însemna că lectura s-ar face în goana maşinii…! Iar din goana maşinii se pot citi doar reclamele la coca-cola…! Dar să ne revenim! Ai făcut şi ceva politică, la nivelul comunităţii tale. E implicarea intelectualului o necesitate? Are nevoie societatea românească de implicarea scriitorului? Trăieşti într-o Românie acceptabilă? Ce calităţi ne ţin atârnaţi, ca români, pe harta Europei? Care sunt defectele pozitive ale românului?*

— Adevărat. Partidul Alternativa României (PAR), devenit ulterior Uniunea Forţelor de Dreapta (UFD). împreună cu mai mulţi prieteni între ale literaturii am înţeles să ne „înrolăm” politic la prietenească solicitare a lui Laurenţiu Ulici. Mulţi însă au fost doar nişte şmecheri de cartier. Voiau slujbe bine plătite în deconcentratele judeţului. Am refuzat acest târg, şi m-am retras. Societatea românească

nu are nevoie de „implicarea scriitorului”. Şi asta nu fiindcă scriitorul nu ar avea ceva de spus în această societate. Ci pentru că societatea românească nu are nevoie de scriitor. Societatea românească nu înţelege, nu cuantifică, noţiunea de scriitor. Pentru majoritatea ei, adică peste 60%, nu ştie ce este ăla scriitor. Te rog frumos…! Eu nu trăiesc în România. Eu trăiesc în Maramureş! Pare ridicol, dar a trăi în România este un loc comun, a trăi în Maramureş este un certificat de valoare! Nu ştiu ce să îţi spun! Eu ştiu doar că… locuiesc acolo unde se atârnă harta în cui! Românul nu are, sunt sigur, defecte mai mari sau mai mici, pozitive sau negative, decât ale europeanului obişnuit. Cel mai mare defect „pozitiv” al românului este sinceritatea. Românul nu ştie să mintă! Dar în numele lui au minţit conducătorii, politicienii. Românul este credibil în orice afacere. Doar că imediat în spatele lui apare „românul erectil”, spusa lui Radu Ţuculescu, şi ăsta *îl ia şi îl fute cum vrea*.

— *Dacă ar exista meseria de poet, cum ar arăta fişa postului pentru o zi de muncă*?

— Sincer că mi-ar plăcea „meseria de poet”.

— Alo, societatea de servicii publice de poezie? Îmi curg la ţeava de la bucătărie câteva rânduri de versuri albe. Eu aş dori cu rimă. Mă puteţi ajuta?

— Este cineva acasă înainte de amiază?

— Nu, abia seara.

— Seara aceasta nu este lună şi nu cred că am putea finaliza comanda!

— Hai, domnule, că am văzut io că nu sunt nori şi o mai zis şi la meteo că cerul va fi liber!

— Vă rog nu vă enervaţi!

— Păi ce, io mă enervez? Am nevoie urgent, domnule, de patru strofe. Rima obligatorie. În regulă… Vă rog adresa…! Şi aşa mă voi putea bucura de o impozitare de 16 % pentru drepturi de autor!… Oricum, mi-aş dori o asemenea „meserie”.

— *Există o dinamică a literaturii române, ziua de azi cere tributul zilei de ieri şi aşa mai departe. „Ne succedem generaţii şi ne credem*

minunaţi”, *vorba lui Eminescu*. *Cât de nouă*, *de provocatoare*, *în relaţie cu literatura generaţiilor care le-au premers*, *se află scriitorii din noile generaţii*? *Cum poţi caracteriza – ca scriitor şi ca director de bibliotecă – literatura tânără din limba română*?

— Ne credem dar şi suntem minunaţi. Eminescu „o fo’, ori no fo’”, o fost spus-o „Adormind de armonia/ Codrului bătut de gânduri, / Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri” Fiecare dintre noi avem un „târg amar” care ne locuieşte şi înlocuieşte, mai mult sau mai puţin modest.

În relaţie cu literatura generaţiilor, eu cred că nu suntem decât nişte navetişti. Şi asta nu de ieri sau de astăzi. Am citit undeva că dl. confucius a văzut într-o zi nişte purceluşi sugând la ţâţele unei scroafe care tocmai murise. Deodată, purceluşii s-au oprit din supt şi s-au îndepărtat imediat de aceasta. Ei întrucât aceasta nu îi mai privea şi îşi schimbase şi starea s-au îndepărtat dintr-odată de ea. Purceluşii iubiseră în maica lor, scroafa, nu corpul acesteia, ci cele ce o însufleţeau. Oare literatura înaintaşilor latră de bucurie în faţa noastră!? Eu sunt încredinţat că ne caută încă sufletul!

Biblioteca nu va dispărea. Că vrea ori nu vrea cineva acest lucru! Biblioteca este o bucurie pentru cel care îi trece pragul! Biblioteca este, oricât ar vrea unii să îi minimalizeze importanţa, un „tsunami” pentru jigodiile culturale.

Din păcate, pe noi ca bibliotecă municipală, nu ne-a băgat nimeni în seamă!? Până la „criză” editurile „vorbeau” doar cu judeţenele, odată cu criza au început să „năvălească” peste noi în regim de tsunami! Editurile, ieri ca şi astăzi, nu înţeleg ce înseamnă un tânăr autor într-o bibliotecă. Cum îl putem noi promova. Achiziţionăm volumul din librărie. Şi atât.

— *Fiecare poet – şi putem detalia cu exemple nenumărate – are un poem identitar*, *cu care este „asimilat „şi „renumit „de către cititori*, *de către public*. *Spui Bacovia*? *Spui automat „Plumb”*! *Spui Blaga*? *Spui „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii”*. *Spui Labiş*? *Spui „Moartea căprioarei”*. *Spui Doinaş*? *Spui „Mistreţul cu colţi de argint”*. *Şi aşa mai departe*. *Care este poemul identitar al poetului Echim Vancea*? *Cât de*

important e acest poem identitar în receptarea unui poet?

— Te rog să te opreşti. Poemul identitar al lui Echim Vancea este *CI*, *seria*, nr. *CNP* şi aşa mai departe… După mine „poemul identitar" nu este altceva decât o „hârtie de muşte".

— *Spui într-un poem*: „*când toţi urlă*, *se mai aude doar cel ce tace*". *În altă parte spui*: „*de mult nu am mai auzit nimic*/ *nici în vorbă*/ *nici în tăcere*". *E poetul un învins de profesie*? *Cât de neînsemnat este poetul astăzi*? *Cât de utilă*/ *inutilă mai este poezia*?

— Vezi tu Adriane, când toţi urlă se aude doar cititorul, este singurul care tace când noi toţi urlăm! Poezia se spune că este indefinibilă. Cuvântul (cel poetic, desigur) se certifică prin el însuşi. Nu permite altcuiva să îl verifice (H.G. Gadamer). Nu aştept elogii la fiecare pas. Artificialul m-ar face să mă/ să îmi suspectez scrisul. O psihoză a demolărilor bântuie literatura română actuală. Cei mai „vânaţi" sunt poeţii! Ne aflăm în faţa unei crize a „libertăţii" de a fi poet, scriitor, critic, istoric literar sau orice altceva. Sunt enorm de mulţi „grijulii" faţă de literatura română. Ca bibliotecar nu mă simt „vizat" de această grijă.

— *Să zicem că redacţia revistei „Conta"*, *prin influenţele pe care le are la nivelul Academiei Suedeze*, (*că eu am fost o dată la Stockholm în interes de serviciu*!), *te propune la premiul Nobel şi îl şi iei*…! *Cam care ar fi primele fraze ale discursului tău de recepţie*? (*Aplauze prelungite*).

— Cam aşa ar arăta discursul…! Bă, ce aţi avut de împărţit cu mine? Nu v-a ajuns câţi bani aţi aruncat în dreapta şi, mai ales, în stânga. Să vă fie ruşine! Acu' v-aţi gândit şi voi să daţi banu' când am făcut refinanţări peste refinanţări"! Ruşine vouă! Poate la anu' voi fi dispus să mă gândesc la propunerea voastră. Pa! Şi vă spun de pe acuma că nu vreau percheziţii din cauza neadaptării politice a premiului, numai ca voi să vă scuzaţi/justificaţi salariul sau onorariul. Voi, cei de la „Conta", ca „organ" propunător să aveţi grijă de percheziţia la domiciliu. Am încredere în lipsa voastră de imparţialitate! Ha, ha, ha!

— *Cu care întrebare ţi-am rămas dator*? *Te rog să o formulezi şi*, *eventual*, *să răspunzi*. *Sau să o formulezi ca să răspund eu*? *De ce nu*?

— Da, ia să te încarc cu o întrebare…! Dacă ai fi pus în situaţia de a a-ţi alege un „loc” pentru „tinereţe fără bătrâneţe”, care ar fi acela?

— Un loc pentru „tinereţe fără bătrâneţe”? Desigur, Maramureşul. Iar argumentele pentru această alegere se regăsesc în discuţia noastră, m-ai convins că e aşa. Mai mult, dacă Moldova a fost „descălecată” de legendarii Bogdan şi Dragoş plus cătţeaua Molda, cu ceva secole în urmă, acum e firesc să încercăm şi noi o „reîncălecare” a originilor, nu-i aşa? Şi dacă tot ne-au fost strămoşi nişte maramureşeni, de ce nu am revendica acum ceva moşteniri, în calitate de urmaşi? Măcar cât spaţiu ocupă horinca dintr-un prun dintre Rona de Jos şi Sighet, de exemplu…! Sau cât aerul de sub un vers de Vasile Muste? Sau cât umbra de sub nucul din curtea casei lui Ghiţă Pârja şi a mamei Doca, din Deseşti, acolo unde Andrei Făt şi Măriuca Verdeş şi-au tras bucăţi mari de cer şi de cântec, acolo unde ţâpuritura e un fel de „coloana infinită” brâncuşiană, numai că e vocală, de astă dată…

Piatra Neamţ – Sighetul Marmaţiei, august, 2011

(*Revista „Conta”, nr. 2011*)

Lucian Vasiliu

„Într-un fel Iaşul mi-a devenit *tată*…”

— *Discuţie liberă cu Lucian Vasiliu, potcovarul de inorogi – Dragă Lucian Vasiliu, în anul 1985, primăvara, am alergat prin curtea Casei Pogor, urmărit îndeaproape de regretatul Liviu Rusu, care mă fotografia pentru coperta cărţii tale „Să alergăm împreună” … Alergam alături de regretata poetă Irina Andone, dusă şi ea într-o lume mai dreaptă. Tu aveai, în acel moment, o criză de discopatie… A mai alergat cineva în locul tău în viaţa asta*?

— Dragă Adrian A lui Gheorghe, pentru mine, primăvara anului 1985 a fost un fel de primăvară pragheză à la Iaşi. Căsătoria mea (de care m-am temut multă vreme) funcţiona. Soţia, studentă în litere, I-OLANDA, mă inspira. Născuse, în august 1984, o fetiţă. Primisem un apartament cu 2 cămăruţe (în cartierul studenţesc „Tudor Vladimirescu”, într-un bloc vechi, pe colţ, la ultimul etaj). Mama mea venea de la Bârlad mult mai des decât acum (*în curând va împlini 80 de ani, aşadar… optzecistă, ca şi noi*!). Învăţam muzeografie literară pe

brânci, de la excepţionalul om, profesor şi naş de cununie Constantin Liviu Rusu (*Dumnezeu să-l odihnească*!). Îmi amintesc: se demola în Iaşi. „Bătrânul", cum i se mai spunea lui C.L. Rusu, având încredere în mine, mă lua prin târg şi mă punea pavăză, să poată fotografia clădirile vechi, în curs de neantizare. Nu era voie să se fotografieze orice, oricum şi oricând. Evident, riscam amândoi să fim sancţionaţi de autorităţi. Am avut noroc: nu ne-a văzut sau s-a făcut că nu ne vede nimeni… După o iarnă grea, abia aşteptam să evadăm din bârlogurile friguroase din anexa de la Casa „Pogor" şi să cântăm, liberi, în parc şi pe străzi, refrenul ludic: „E primăvară, iar e primăvară/ Îşi scot strămoşii degetele-afară…". După două culegeri de versuri, publicate la editurile „Junimea" şi „Albatros", înaintasem un mic roman pentru aceeaşi editură „Junimea" (unică în Moldova de dincoace de Prut). Manuscrisul purta titlul „Mona-Ramona-Simona" şi mi-a fost respins. Am dus în loc micro-romanul „Să fugim împreună". Andi Andrieş, directorul de atunci, mi-a „recomandat" titlul „Să alergăm împreună", a obţinut avizele de la Bucureşti, pentru publicare, dar cu preţul renunţării la două capitolaşe (deloc… laşe). În acest context, „bătrânul" Rusu s-a oferit să realizeze coperta, care urma să sugereze doi tineri alergând (fugind?). Nimerindu-te tu, vechi şi bun prieten, în spaţiul muzeal de la Casa „Pogor", aflându-se acolo şi tânăra poetă, elevă de liceu, Irina Andone, l-am rugat pe C.L. Rusu să vă fotografieze alergând pe aleea junimiştilor de odinioară. Discopatiile mele (rezultat al unui stagiu militar cumplit, cu durata 1 an şi 4 luni!) se relaxau, un pic cinic, văzând cum naşul vă tot fugărea în deal şi în vale, pe voi, frumoşii poeţi ai primăverii noastre literare.

Dacă a mai alergat cineva, vreodată, în locul meu? A fost suficientă „alergarea" voastră prietenească… Cartea mea a câştigat în credibilitate şi prin voi (deşi, nu puţini au fost prietenii adnotatori, care continuau să mă discrediteze, în Iaşi şi în ţară, lansând vorba că, în fapt, mi-am permis cu nerușinare, să mă expun cu o amantă – chiar aşa – pe coperta propriei mele cărţi). Dincolo de această anecdotică parşivă, să spun, cu mâna pe inimă, cu o anume nostalgie, că volumaşul meu costa 5 lei şi că a apărut în tiraj de 50.000 de exemplare.

Pe de altă parte, cel mai mult a alergat în viaţa mea tatăl meu, preotul interbelic Ştefan Vasiliu. Dar aceasta este o altă confesiune…

— *Ai cultul prieteniei şi al prietenilor… De când te ştiu te-am văzut înconjurat de prieteni. Sau apărând pe unul sau pe altul dintre prieteni. Pe mulţi i-ai ajutat să supravieţuiască. Şi nu exagerez când spun asta. Ai fost răsplătit cu aceeaşi monedă? Ca fiu de preot, cu o educaţie specifică, nu-i aşa că răsplata e (poate fi) una dintre cele amânate*?

— Tatăl meu m-a crescut în cultul prieteniei şi al ecumenismului. A murit când eu aveam 17 ani. M-a învăţat să-mi iubesc duşmanii şi să fiu exigent cu prietenii. Din păcate, mulţi nu mai există decât ca amintire, de la socrul meu, magistratul Stelian Dospinescu la indicibilul poet Ioanid Romanescu, de la boemul Eugen Andone la metafizicul Dan Laurenţiu, de la „tutorele" nostru Laurenţiu Ulici la Radu G. Ţeposu şi Iustin Panţa… Iar plata şi răsplata nu le-am socotit „în aceeaşi monedă", ci în… monade, aşadar m şi întru spirit.

— *Oricare scriitor român care ajunge în Iaşi caută, mai întâi, Casa Pogor, acolo unde este (prezenţă obligatorie!) Lucian Vasiliu… În timpul vieţii mele n-aş putea concepe „geografia Iaşului" fără reperul care e Lucian Vasiliu. Dezavuez, de altfel, pe oricare „individ" care ar cârti la această afirmaţie. Ce a însemnat pentru tine şi pentru devenirea ta scriitoricească această apropiere „ombilicală" de Muzeul Literaturii Române din Iaşi*?

— Tatăl meu m-a crescut în cultul a trei oraşe: Cernăuţi (unde a studiat teologia), Bucureşti (unde vedea marea noastră reaşezare interbelică în spirit european) şi Iaşi (*unde i-ar fi plăcut să slujească şi unde – din păcate – a avut parte doar de repetate internări, în Spitalul de psihiatrie al anilor '50*). Ce nu a reuşit tata, am încercat eu, trecând prin ciur şi prin dârmon (armată, şcoală postliceală la Bucureşti, admitere ratată la Facultatea de drept, tot în capitală, filologie la fără frecvenţă, în Iaşi – mai toate legate de dosarul de preot interbelic-cernăuţean pe care îl moştenisem). Aşadar, într-un fel, Iaşul mi-a devenit *tată*. Am fost mai întâi bibliotecar, apoi muzeograf literar. Am dormit în subsoluri, pe colecţii de ziare, am mâncat foarte puţin şi

am citit mult, până m-am ridicat, copăcel, la o relativă normalitate. Datorez foarte mult Iaşului/ Iaşilor. M-am străduit, mă străduiesc să îi ofer întreagă inima mea, fără ipocrizie. Iar Casa „Pogor" şi muzeele literare ieşene sunt spaţiul în care evoluez (în felul meu, când pe tuşă, când în teren, printre cartonaşe galbene şi roşii, ba cu o mână în ghips, ba cu un picior luxat, ba cu o partidă pierdută, ba cu un turneu câştigat, dar cu buna intenţie de a nu-l supăra pe Dumnezeu).

— *Un om nu poate trăi fără prieteni dar nu poate trăi nici fără duşmani. N-am inventat eu această „zisă", de altfel. Prietenii şi duşmanii sunt jaloanele care ne ajută să trecem prin viaţă. Cât datorezi prietenilor, cât datorezi „duşmanilor" din ceea ce eşti acum*?

— Datorez mult prietenilor (mă refer aici doar la cei literari). I-aş numi pe câţiva: Ana Blandiana, Eugen Simion, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Daniel Dimitriu, Adrian Popescu… Şi încă: George Vulturescu, Gellu Dorian, Cassian Maria Spiridon, Valeriu Stancu, Daniel Corbu, Constantin Hrehor, Liviu Papuc, Emilian Galaicu Păun, Dan Bogdan Hanu, Liviu Apetroaie etc. etc. Duşmánilor, „dúşmanilor" (sic!) le datorez trecerea prin inima mea a migratorilor, pecenegilor şi cumanilor… Şi le doresc să aibă parte de cât mai mulţi… prieteni!

— *Ştiu că eşti foarte legat de Bârlad, oraşul copilăriei tale. Cât de mult putem fi influenţaţi de locul naşterii şi al primei noastre luări în posesie a lumii acestea*? *Ce are Bârladul în plus faţă de alte oraşe europene*?

— Bârladul a fost şi este un oraş ecumenic, tolerant, cultural. Are dealuri cu livezi şi podgorii, grădină zoologică, dar şi fabrică de rulmenţi, de textile, de abrazive. Aici au conlocuit creştineşte români, evrei, turci, greci, lipoveni, albanezi, ţigani, sârbi etc. Profesorul meu de germană, Hary Zupperman, era un evreu de ţinută europeană… Bârladul are o tradiţie a şcolilor, cum puţine oraşe în ţară, şcoli animate, încă din secolul al XIX-lea, de dascăli veniţi din Transilvania. Din Bârlad a pornit Alexandru Ioan Cuza, dar şi Gheorghe Gheorghiu-Dej. Pictorul Nicolae Tonitza, dar şi gimnasta Adreea Răducan. De pe băncile şcolilor din Bârlad au urcat spre Iaşi marii lingvişti Philippide-tatăl şi Gh. Ivănescu. Mi-ar trebui, iarăşi, pagini

întregi, spre a numi celebrităţi de sorginte bârlădeană. Mă opresc, simbolic, la cele trei personaje, care animă şi astăzi scenele teatrelor şi vieţilor noastre: Tache, Ianche şi Cadâr!

— *Într-o poezie de-a ta*, „*Continuitate*”, *spui*: „*Vasile Alecsandri citeşte poezii/ de Costache Conachi*. / *Mihai Eminescu citeşte poezii/ de Vasile Alecsandri*. / *Lucian Blaga citeşte poezii/ de Mihai Eminescu*. / *Cezar Ivănescu citeşte poezii/ de Lucian Blaga*. / *Lucian Vasiliu citeşte poezii/ de Cezar Ivănescu// De Lucian Vasiliu/ cine citeşte poezii*?”. *Ai descoperit cititorul poeziei tale*? *Ai putea face portretul* (*robot*?) *cititorului poeziei lui Lucian Vasiliu*?

— Cititorul meu ar putea fi profesorul, scriitorul, savantul Paul Miron de la Freiburg. Sau Matei Vişniec de la Paris. Sau preotul Dumitru Merticaru de la Biserica „Banu” din Iaşi. Sau Luca Piţu, într-o vacanţă la Vama Veche. Sau Marian Drăghici într-un dialog cu Ileana Mălăncioiu. Sau mama mea. Sau fraţii mei. Oricum, cei mai îngăduitori, proaspeţi cititori, sunt copiii mei, Luiza şi Cezar…

— *Trăieşti în intimitatea unui muzeu al literaturii în care toate antagonismele dintre generaţii au fost clasate de multă vreme… Cât de justificat este orgoliul unei generaţii care apare pe „piaţa literară”*? *Există o „dialectică” proprie literaturii române*?

— Privită din interiorul muzeelor literare, literatura română este coaptă, aşadar aptă în continuare să rodească. Cred în noile generaţii, valuri, promoţii… Nu avem a ne teme: muzeografia literară stă mărturie (mai ales în aceşti ani, de libertate deplină) că în planul realitate şi perspectivă culturală nu este cazul să ne lamentăm faţă cu Europa.

— *Ai „moşit” o mulţime de debutanţi. Poţi vorbi de pariurile câştigate şi de pariurile pierdute*? *Cât de important e „schimbul de mâine” al literaturii române*?

— Din păcate, nu prea am avut noroc în zona celor cărora am încercat să le cultiv harul. Unii au murit (de la Horaţiu Ioan Laşcu la Irina Andone), alţii au abandonat, alţii au plecat (fugit?) în străinătate, alţii îmi sunt în preajmă şi încă „învaţă să tragă cu arcul fără să tragă cu arcul” (vezi „Uşa interzisă”, recentul jurnal semnat de Gabriel

Liiceanu)

— *Ai intrat în „anul 50" al biografiei tale terestre. Poezia ta are o mulțime de repere biografice, explicite sau nu. Poți să concentrezi anii vieții tale într-un poem pe care să-l scrii chiar acum*?

— Un poem ocazional? Dacă aș fi Goethe… Să încerc o improvizație:

Anii '50 în care mama m-a născut au devenit aproape 50 de ani.
Estimp, tatăl meu încă duce în cârcă trupul meu accidentat de un tractor cu șenile, sovietic.
Mă duce în spate și fratele meu mai mare
Bandajat cu semne de întrebare…
Fratele meu mai mic oficiază
În această pagină.
Sfințită
De maica noastră.
Elisabeta…

— *Crezi în inspirație*? *Cât datorezi inspirației și cât travaliului din opera ta*? *Este inspirația de natură divină*? *O anchetă a revistei „Lire", de acum trei ani, despre „desuetul" concept de inspirație, realizată între scriitori importanți de limbă franceză, a scos la iveală o concluzie considerată șocantă*: *chemată sau provocată, venită intempestiv, inspirația e cheia cu care se descuie orice text de calitate… Definițiile date de scriitori, inclusiv cea dată de Saint Simon, laureatul Nobel, semănau cu definițiile romanticilor despre aceeași chestiune… Ne așteaptă un nou romantism în literatura lumii*?

— Cred. Te poate inspira un câine șchiop, o clădire dărăpănată, un vecin de scară etc. Dar mai ales DUMNEZEU… În altă ordine/dezordine, romantismul există de când lumea și ne va contamina cât va ține universul.

— *Cum ar arăta lumea mileniului trei fără poezia lui Lucian Vasiliu*? *Ai călătorit în Franța, în Germania, în Belgia, în* S.U.A., *în China… Ai resimțit „șocul civilizațiilor" ca o accentuare a anonimatului în care trăiește scriitorul (universal) dintotdeauna sau ca o accedere spre universalitate…*?

— Nu sunt un orgolios. Mă dăruiesc celorlalţi. Pe unde am avut şansa călătoriei culturale, m-am simţit ca o ramură de gutui înflorit în ograda bunicii mele de la ţară. Aşadar, pretutindeni fiind, mă regăseam în pântecul matern, moldo-român, european…

— *Cu Aurel Dumitraşcu ai avut o relaţie specială, o prietenie fecundă… Ai fost (eşti) între prietenii cei mai evocaţi în jurnalele sale, în corespondenţa sa, alături de Luca Piţu, de Liviu Antonesei sau de Liviu Ioan Stoiciu. Poţi să evoci câteva momente mai pregnante, limită, cu Aurel Dumitraşcu? Poţi să evoci chiar momentul în care v-aţi cunoscut? Cum îl poţi caracteriza pe Aurel acum, la mai bine de doisprezece ani de la „plecare”?*

— Aurel Dumitraşcu a fost şi a rămas, prin spirit, unul dintre fraţii mei. Nu ştiu, în relaţia noastră, cine a fost uneori Cain, alteori Abel… Ne-am cunoscut la Festivalul naţional-sucevean „Nicolae Labiş”. Ne-au însumat câteva lucruri: ambii eram orfani de tată, semănam şi fizic (blonzi, înalţi şi sfrijiţi), eram insurgenţi, discreţi şi devoratori de cărţi, ne plăceau iubirile, prieteniile selective, eram generoşi şi naivi, aveam mame triste, fraţi pragmatici, nostalgii interbelic-europene… După momentul Suceava ne-am revăzut la Sighet, unde ne-a premiat Laurenţiu Ulici. Tu, Adriane, eşti martorul, împreună cu Radu Florescu, Liviu Ioan Stoiciu şi Luca Piţu, al înfrăţirii mele cu Aurel. La Sighet, am jucat fotbal, în doi, într-un dormitor. Apoi, poetul din Borca s-a apropiat de Iaşi, a citit în Cenaclul „Junimea” de la Casa „Pogor” (atelier coordonat pe atunci de Daniel Dimitriu şi de Constantin Parascan). După ce m-am căsătorit şi a apărut fetiţa noastră Luiza, relaţiile mele cu prietenii s-au estompat, inevitabil. Nu mai eram singuraticul, boemul, răzvrătitul de altă dată. De aici şi mici neînţelegeri cu prietenii mei. „Burlăcăria” mea de tip junimist luase sfârşit, deşi mă obişnuiam greu cu noul statut. În plus, parcă se înmulţise numărul delatorilor, eram mereu ameninţat că postul meu de muzeograf va fi „restructurat” (eu fiind între ultimii angajaţi ai muzeului) şi astfel voi rămâne fără slujbă (încă nu eram membru de partid, tergiversam cât puteam solicitările repetate de a mă înscrie). Până la urmă, importantă în toată prietenia noastră cu Aurel (l-am îndrăgit şi pentru faptul că fratele

meu mai mic se numeşte… Aurel, la fel de delicat, discret şi de caracter ca şi poetul nemţean), importantă este opera pe care tu te străduieşti, în posteritatea lui, să o oferi contemporanilor.

— *Spunea Nichita Stănescu, într-un interviu, că „… da, scriitorul român se ratează, dar o face cu voluptate. Ratarea lui nu seamănă cu cea a scriitorului din Luxemburg, de exemplu…". Cum poţi comenta această zisă a lui Nichita Stănescu, ce crezi despre ratările scriitorului român de azi, de ieri, de alaltăieri*?

— Nu mă pricep la „ratări", decât în sport. În plan cultural cred că ratează cei care nu cultivă lectura, instrucţia, creaţia.

— *Dacă n-ai fi scriitor ce altceva ţi-ar fi plăcut să fii*? *Cum justifici această alegere*?

— Moartea tatălui meu a ales să fiu un om reflexiv. Abia în 1990 am devenit „scriitor", adică membru al unei asociaţii sindicale, Uniunea Scriitorilor, unde încercăm să ne resolidarizăm, în favoarea limbii române, a caracterului, a dialogului. Dacă n-aş fi fost scriitor, mi-ar fi plăcut să fiu scriitor (cel puţin să scriu afişe la Casa „Pogor", cum zicea, odinioară, fetiţa mea…).

— *Fernando Pessoa spune la un moment dat, în „Cartea neliniştirii": Consider că poezia e ceva intermediar, o simplă trecere de la muzică la proză… În proză vorbim liber. Avem posibilitatea să introducem ritmuri muzicale, păstrându-ne libertatea de a gândi. Putem include ritmuri poetice, rămânând totuşi în afara lor…". Cât de adevărat este acest lucru pentru Lucian Vasiliu care are, deocamdată, în bagajul pentru posteritate şi două cărţi de proză: „Să alergăm împreună" şi „Grenade şi îngeri"*?

— În paginile scrise de mine există multă proză, în zisa poezie, şi multă poezie în zisa proză. Genurile sunt absolut compatibile, ca la începuturile lumii. În rest, clişee, concepte, subiectivităţi.

— *Multe texte de-ale tale, poezie sau proză au trimiteri explicite la nume de prieteni, de locuri, la evenimente… Cât de importantă e propria biografie pentru opera ta „de ficţiune"*?

— N-aş exista, în text, fără biografie (ficţiune, vis, realitate…). Aceasta este pecetea mea. Nu mă căznesc să o schimb.

— *Într-o carte de impresii de călătorie, „Cambei în China”, prezinți cu voluptate o lume asiatică impresionantă prin excesul de temperament și de sentiment… Ți-ar trebui multă imaginație ca să te adaptezi ca (poet) european în acea lume*?

— Grație lecturilor (începând cu mărturiile lui Nicolae Spătaru Milescu) și prietenilor chinezi, m-am simțit asiatic, pentru o bucată de vreme. A se vedea, pentru detalii, cartea pe care ai numit-o. Pe scurt, China sudică, privită prin prisma turismului cultural.

— *Cât de atent ai fost și ești la discuțiile (uneori isterice!)* despre *modernitate și postmodernitate, la șocurile teoretice la care sunt supuse operele unor contemporani…? În care curent literar sau în care „tendință literară” ți-ar plăcea să fii încadrat*?

— M-am jucat întotdeauna cu prejudecățile. M-am ținut deoparte de polemicile, dezbaterile deseori sterile, infatuate, livrești sau dirijate. Mi-ar plăcea să fiu citit, stimulat de public și neîncadrat.

— *Se vorbește, în perspectiva globalizării omenirii, de un „sfârșit al istoriei”. Crezi că arta (literatura) va supraviețui acestui „sfârșit al istoriei”? Nu crezi că arta (cultura) e asul din mânecă pe care omenirea îl va scoate în momentul în care va fi pe cale să piardă… istoria? Dar omenirea va mai supraviețui istoriei? Cât de fatalist-apocaliptice îți sunt viziunile pentru lumea de mâine*?

— Am propus ca temă, pentru Colocviile de literatură din cadrul Târgului de cărți de la Iași (Librex 2003, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 9 – 13 aprilie a.c.) „Începutul și (ne) sfârșitul cărții”. Scriitorul Eugen Uricaru a acceptat participarea, ca „vârf de lance” la acest nou colocviu. Opinia mea, succintă: sunt de un optimism robust, creștin, nu cred decât în Dumnezeu, respectiv în infinitul spiritului, al culturii, al cărții, dincolo de formele materiale diferite, trecătoare, conjuncturale. Apocalipsa există în cei lipsiți de credință, în cei posedați de egolatrie, de lipsa de caracter, de omniprezentul diavol devorator…

— *Pe acest fond duios-tragic al amânării Apocalipsei, te rog să schițezi proiectele tale scriitoricești și de viață pur și simplu pentru următorii cincizeci de ani…*

— Dragul meu Adrian, chiar astă noapte am avut un vis

groaznic: am visat-o pe mama în pragul morţii (nu detaliez). Sunt dependent de vise, în tot ceea ce fac, în tot ceea ce scriu. Moartea tatălui meu a însemnat şi moartea mea parţială. Moartea mamei mele va însemna încă o moarte pentru mine. Aşa încât îmi mai rămâne puţină vreme pentru proiecte. Sunt pregătit să trec DINCOLO DE DISPERARE, în orice clipă, fără teamă, doar cu emoţia că voi da seama în faţa lui Dumnezeu. Aşadar, la capitolul proiecte îmi place să nu deconspir. Vreau să fac surprize. Oricum, n-am pus în cui instrumentele mele de scris din ATELIERUL DE POTCOVIT INOROGI.

— *În încheierea acestei discuţii (maraton?) te rog să dai un răspuns la o întrebare pe care nu ţi-am pus-o*...!

— Răspunsul la întrebarea ta ne (spusă) este: „?!”... Îţi mulţumesc fratern.

IAŞI, IANUARIE 2003

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

(*Revista „Antiteze”, nr. 13, 2002*)

„Când mă întorc la Rădăuţi mă izbesc de o persoană care sunt tot eu şi care continuă să trăiască acolo şi care îmi surâde ironic în faţă şi-mi spune: chiar nu îţi dai seama că n-ai plecat niciodată de aici, că totul n-a fost decât un vis?”

*

Matei Vişniec în dialog cu *Adrian A lui Gheorghe*

*

„Oraşul Bucureşti nu este, într-adevăr, unul foarte tandru cu provincialii. Eu îl iubeam însă ca un nebun, încă din copilărie”.

Adrian A lui Gheorghe: – *Dragă Matei Vişniec, îmi face mare plăcere să povestesc, uneori, când am ocazia, că am debutat cam odată cu tine, în revista „Cutezătorii”, girat (giraţi) de Virgil Teodorescu. După pagina de poezie dedicată ţie de Virgil Teodorescu, cu un titlu pe care l-ai făcut celebru mai târziu, „La noapte va ninge”, a urmat o jumătate de pagină pe care mi-a pus-o la dispoziţie mie acelaşi generos poet Virgil Teodorescu*...! *Cred că eu eram în clasa a şasea, tu erai în clasa a opta*...! *Dacă fac un efort de memorie, cred că aş putea să şi reproduc nişte versuri de-ale tale, de atunci, aşa cum ştiu pe de rost şi versuri semnate,*

pe atunci, de Vasile Poenaru, un alt poet extrem de mediatizat la vârstă fragedă. El, din păcate, a dispărut „mâncat" de o carieră didactică…! Mă întreb, te întreb, cum de ai păstrat acelaşi titlu pentru cartea ta de debut, lucru care s-a întâmplat mult mai târziu? Să fie acest lucru un semn că te-ai născut pentru „un proiect poetic" pe care l-ai urmat încă din adolescenţă? Ce amintiri ai despre debutul tău, despre acea vreme, despre aspiraţiile copilului care lua pieptiş drumul literaturii…? Cât de important este debutul pentru un scriitor?

Matei Vişniec: – Cine îşi mai aminteşte astăzi de revista „Cutezătorii?" O revistă a pionierilor… Şi totuşi, ce importantă era pentru copiii având între 7 şi 14 ani! Am păstrat în arhivele mele de la Rădăuţi câteva exemplare. Revista era, ca şi altele din acea vreme, doar parţial ideologizată. În rest, oameni inteligenţi (şi care probabil că jucau şi ei un joc dublu cu cenzura) încercau să publice în paginile ei şi lucruri de calitate, poveşti cu haz, benzi desenate care stârneau imaginaţia copiilor, pe scurt, era o publicaţie care în niciun caz nu servea pentru spălarea creierelor. Chiar şi faptul că un poet bun (fost avangardist) ca Virgil Teodorescu era invitat să răspundă acolo la „poşta redacţie" mi se pare acum ca un lucru formidabil. Nu am fost singurul copil-poet care şi-a văzut deci publicate acolo poeme adevărate, poeme ieşite dintr-o sensibilitate interioară şi nu din diverse alte manipulări.

După debutul meu în „Cutezătorii" am devenit, într-un fel, o „celebritate" naţională întrucât revista era publicată în sute de mii de exemplare. După acel debut pe două pagini cu un răspuns extrem de cald al lui Virgil Teodorescu, am început să primesc la Rădăuţi zeci şi zeci de scrisori de la alţi copii din toată ţara. Toate aceste scrisori veneau la Şcoala generală numărul 2 din Rădăuţi unde eram elev, iar directorul şcolii nici nu mi le dădea pe toate de teamă să nu mi „se urce la cap" celebritatea.

Tot Virgil Teodorescu este cel care m-a publicat în Luceafărul, pentru că era de fapt redactor şef al acestei reviste şi mai târziu am aflat că era şi preşedinte al Uniunii Scriitorilor. Îmi amintesc şi de prima călătorie pe care am făcut-o la Bucureşti pentru a-l întâlni pe

„mentorul" meu. Eram deja în clasa a noua de liceu şi m-am dus la sediul revistei Luceafărul care era pe bulevardul Ana Ipătescu, devenit acum Lascăr Catargiu. Am făcut anticameră undeva la etaj, cu mai multe persoane, şi la un moment dat şi-a făcut apariţia Virgil Teodorescu. Toată lumea s-a ridicat în picioare iar eu l-am acostat imediat spunându-i „Sunt Matei Vişniec". M-a luat imediat cu el în birou şi am stat puţin de vorbă. M-a cântărit din priviri, m-a întrebat apoi dacă mi-am luat banii pe poemele publicate în Luceafărul (mă publicase de fapt el de vreo patru ori). Eu nici nu ştiam că aceste colaborări se plătesc aşa, că am rămas uimit. El m-a trimis apoi la casieria Uniunii Scriitorilor de unde am ridicat în jur de 1700 de lei. Mi s-au părut o avere, şi mie şi tatălui meu care era cu mine.

Iată câteva amintiri legate de debutul meu. Da, poezia m-a urmărit încă de pe la vârsta de 11 sau 12 ani. În clasa a patra scriam deja şi am publicat prima poezie în revista „Lumina" a Liceului numărul 2 din oraşul Rădăuţi. Participam şi la cenaclurile şcolare de atunci, iar prima mea „ieşire" la cenaclu mi-a marcat viaţa. Eram în clasa a patra şi învăţătoarea mea m-a trimis, cu alţi doi colegi care erau buni „la română" să asistăm la o şedinţă de cenaclu la Liceu. Ascultând poeziile „celor mari", precum şi paginile de proză citite de ei, am simţit atunci cum îmi cresc aripi. A fost unul din puţinele momente din viaţa mea când „exemplul" a funcţionat imediat. Am vrut şi eu să scriu precum acei elevi de liceu care mă impresionaseră prin inteligenţa şi talentul lor.

— *La un moment dat locuiai la Bucureşti cu Ion Zubaşcu, în acelaşi apartament. Am trecut şi eu pe la voi, într-o dimineaţă, îmi amintesc, încă, de aburul ceaiului pregătit de Zubaşcu. Cred că era prin 1984…! Tu plecai, tocmai, la autobuz, făceai o navetă dificilă, într-un sat parcă, departe de Bucureşti. Apoi, seara, ai venit la cenaclul lui Mircea Martin, „Universitas", unde eu am citit şi am intrat în ghearele critice cam neprietenoase ale unor lupi tineri. Ai luat cuvântul şi ai fost un bun avocat al poeziei din provincie, pe care o reprezentam. Cum ţi-a rămas în memorie acel Bucureşti, asediat dinăuntru după părerea mea…? Cum s-a adaptat bucovineanul care erai, molcom şi calculat, ursuz chiar, la*

ritmul unei capitale care mima o normalitate de capitală europeană? *Pe acel fond ai scris o carte cu un titlu în răspăr*: *„Oraşul cu un singur locuitor”*. *Să însemne asta expresia unei inadaptări*?

— Oraşul Bucureşti nu este, într-adevăr, unul foarte tandru cu provincialii. Eu îl iubeam însă ca un nebun, încă din copilărie, de la vârsta de şapte sau opt ani, când m-a dus prima dată tatăl meu să-mi arate capitala. Am mai vizitat apoi şi alte mari oraşe din ţară, tatăl meu m-a dus la Iaşi, la Timişoara, la Cluj, la Constanţa. Niciun alt oraş însă nu mi s-a părut atât de fascinant, atât de plin de viaţă, atât de inepuizabil. Pentru mine Bucureştiul era „marele oraş” în care voiam să trăiesc şi acolo m-am dus să dau la facultate. Examenele erau pe vremea aceea foarte dure, dar am reuşit la filosofie din prima. Şi a urmat apoi „acomodarea”, lunga „adaptare” la o lume care era cu totul nouă. Nu mi-am pierdut însă timpul, din primul an de facultate am început să frecventez cenaclurile literare, să observ, să vizitez redacţiile. Mergeam peste tot, dar primele amintiri foarte plăcute le am de la Cenaclul „Amfiteatru”. Apoi m-am dus, incitat de poetul Roman Istrati, care îmi era coleg, dar cu un an mai mare, la „Cenaclul lui Manolescu”, unde am şi citit. Acest „Cenaclu al lui Manolescu” care avea loc la Universitate a devenit apoi „Cenaclul de luni” şi s-a mutat la Casa Studenţilor. Mergeam şi la cenaclul de proză al lui Crohmălniceanu, şi la cel al lui Florin Mugur (din când în când). Am fost de o timiditate maladivă în primii ani, mi se părea că toţi cei din jurul meu erau mai „şlefuţi” decât mine, mai spirituali decât mine, mai cultivaţi şi mai subtil îmbrăcaţi, mai relaxaţi şi mai „prezentabili”. Am fost însă mereu convins că am la fel de mult talent ca şi ei, dacă nu cumva chiar mai mult, ceea ce mi-a dat energie să continui „lupta”. Treptat am intrat în lumea literară şi mi-am făcut o lungă ucenicie la restaurantul Uniunii Scriitorilor şi prin casele unor prieteni scriitori sau actori. A avea acces în acele case era de fapt esenţial, acolo mi se părea că se concentra adevărata viaţă, acolo îşi dădea de fapt întâlnire elita. Când am început să fiu primit la Nichita Stănescu mi s-a părut că primisem omologarea de tânăr scriitor demn de acest nume. Am cunoscut, pe scurt, boema, boema bucureşteană a anilor ’80, boemă

neagră câteodată pentru că mă mutam din loc în loc la Bucureşti. Am locuit la început în cămine studenţeşti, apoi în mansarde, în subsoluri. Am avut noroc şi de locuinţe extrem de decente, de exemplu am stat doi sau trei ani într-o frumoasă cameră pe care mi-i închiriase poetul Eugen Chirovici, într-o casă situată aproape peste drum de Uniunea Scriitorilor. Am plecat apoi într-un apartament la Foişorul de foc şi în urma unei inundaţii dezastruoase m-a găzduit în Drumul Taberei, la marginea Bucureştiului, poetul Ion Zubaşcu.

Tinereţea atenuează multe din inconvenientele vieţii materiale. În ciuda frustrărilor şi a banilor puţini, a navetei şi a mizeriei ideologice, acea perioadă, până în 1987, când am plecat în Franţa, rămâne una dintre cele mai frumoase din viaţa mea.

„Printr-un fel de deformare optică istoria nu reţine decât numele artiştilor care s-au realizat la Paris…"

— *Un personaj al lui Balzac a spus, la intrare în Paris*: *„Acum între noi…!"*. *Ce şi-a spus Matei Vişniec la contactul cu Parisul*? *Ce crezi – după experienţa ta europeană – că pierzi dacă rămâi într-un loc extrem de provincial, într-o Românie care e „limită" a Europei şi ce câştigi dacă laşi toate pentru inima Europei, care e Parisul*? *Ce ai pierdut mergând la Paris*? *Ce ai câştigat părăsind Bucureştiul*?

— Într-un fel am ajuns la Paris, în septembrie 1987, cu aceeaşi stare de spirit cu care veneam, în septembrie 1976, la facultate la Bucureşti. Ca să scriu şi să mă afirm. Nu-mi este frică de acest cuvânt, „afirmare". Dintotdeauna am avut această dorinţă înnăscută, să mă „afirm". Prima dată când am simţit „frisonul" afirmării în mine a fost la grădiniţă (grupa mare? grupa mijlocie?), când am făcut din plastilină o căprioară şi educatoarea a pus-o într-o vitrină, în dulap, ca să se uite şi alţi copii la ea pentru că i se păruse foarte reuşită. Aşa a început traiectoria afirmării la mine. Am avut o vocaţie plastică, mi-a plăcut să desenez şi primele mele „victorii" au fost privirile admirative ale celor care, în clasele I-IV, îmi priveau desenele. Abia apoi au venit cuvintele, deşi plăcerea de a desena nu m-a părăsit nici astăzi, iar în liceu şi în facultate pictam. Cine îmi vizitează casa de la Rădăuţi descoperă acolo zeci de pânze din perioada mea de adolescent, era vârsta când mă

„afirmam” ca pictor suprarealist.

La Paris am avut noroc de la bun început. Am simţit că oraşul îmi era favorabil, deşi într-un fel intram în plină ficţiune. „Oare chiar am ajuns la Paris?” mă întrebam deseori plămbându-mă pe străzile Parisului. Mi-au trebuit apoi trei ani ca să reuşesc să scriu teatru direct în franceză. Din 1989 am avut primele lecturi publice cu piesele mele, apoi primele montări în 1990. Aş fi putut să mă întorc în România, dar voiam să continui aventura franceză. Mi s-a părut chiar că mă nasc a doua oară, iar pentru teatru Franţa este o ţară fascinantă. Am lucrat cu multe companii, am scris pentru companii de teatru franceze, am străbătut Franţa în lung şi în lat cu spectacolele făcute după piesele mele, de peste 20 de ani mă duc în fiecare vară la Festivalul de la Avignon. Am cunoscut sute şi sute de regizori, de actori, de directori de teatre. Am trăit o aventură intensă scriind în franceză şi plonjând într-un fel de viaţă teatrală de zi cu zi. Nu-mi dau seama ce am pierdut plecând din România. Poate şansa de a lua direcţia unui teatru (ceea ce mi s-a şi propus în 1990). Cred însă că eram făcut să „plec”, chiar dacă România ar fi fost cea mai liberă dintre ţările globului tot aş fi optat pentru o experienţă occidentală.

Pe de altă parte, însă, am rămas la Paris un om lucid. Printr-un fel de deformare optică istoria nu reţine decât numele artiştilor care s-au realizat la Paris. De unde şi fantasmele noastre culturale legate de acest oraş. Dar Parisul este şi un cimitir de oameni rataţi, pe străzile sale zac mormane de cadavre – sunt fantomele sutelor de mii de artişti, scriitori, actori, etc. care au venit la Paris în cursul secolelor şi care nu au reuşit. Eu am scris un roman despre această faţă nevăzută a Parisului, el se numeşte „Sindromul de panică în Oraşul Luminilor”.

— *Spui undeva*: „*Je suis l’homme qui vit entre deux cultures, deux sensibilités, je suis l’homme qui a ses racines en Roumanie et ses ales en France*”. (*Sunt omul care trăieşte între două culturi, între două sensibilităţi, care are rădăcinile în România şi aripile în Franţa*)”. *Cât de tare atârnă rădăcinile, cât de energice sunt bătăile de aripi? Cât datorează imaginea ta bună din România faptului că trăieşti şi scrii la Paris, departe de frământările fără orizont din lumea literară*

dâmbovițeană?

— Rămân în mod fundamental legat de România. Dovadă: scriu romane în româneşte, iar toate piesele pe care le scriu întâi în franceză le rescriu apoi în româneşte, ca să nu mai spun că în fiecare zi realizez emisiuni în limba română la RFI, în redacţia de la Paris, unde lucrez din 1991 ca ziarist. Sunt fundamental legat de limba română, este singura limbă în care simt emoţia poeziei şi e limba în care am scris poezie timp de decenii. Când mă întorc în România, ceea ce mă uluieşte cel mai mult este această senzaţie că nimic nu se schimbă dar că totul se schimbă. Greu de explicat. La Bucureşti mă pot plimba ore în şir pe străzi unde nu s-a schimbat nimic. Dacă deschid televizorul descopăr însă că totul s-a schimbat, că inclusiv limba română se modifică, evoluează. Zilele pe care le petrec în România, câte o săptămână la fiecare două sau trei luni, sunt o stupefacţie continuă. Sentimentul extraordinar pe care îl pot avea într-o librărie văzând că se publică enorm de multe cărţi interesante poate fi contrariat imediat de o anumită vulgaritate în viaţa cotidiană. Deseori sunt întrebat, când mă întorc la Bucureşti sau la Rădăuţi, cum se vede cultura română şi în general România de la Paris. Ah, dacă am şti să-i primim ceva mai bine pe străini la noi în România, atunci şi cultura română şi viaţa culturală din România s-ar „vedea" mai bine de la Paris. Dacă hotelurile nu ar fi atât de scumpe la Bucureşti, dacă n-ar exista acest reflex al taximetristului de a-l jupui pe străin, precum şi reflexul similar al unor chelneri…! Ce vreau să spun este că de fiecare dată când am venit cu prieteni francezi în România ei au rămas îndrăgostiţi de această ţară, în ciuda numeroaselor peripeţii de ordin… tehnic. Dacă am reuşi să nu ne vulgarizăm total, să nu ne mercantilizăm total, să nu ne pierdem total simţul ospitalităţii, să nu ne orientalizăm total…! Ce bine ar fi şi pentru cultura română! Pentru că iată, despre România se vorbeşte ceva mai mult şi mai frumos în ultimii ani. Ar trebui să le mulţumim în primul rând cineaştilor noştri care au obţinut premii importante la Cannes, dar şi multor regizori, directori de teatru şi organizatori de festivaluri care au atras mulţi străini în România. Nu există niciun domeniu cultural în care România să nu poată fi competitivă, atunci

când voinţa politică se asociază cu talentaţii creatori români. În ultimii ani Institutul Cultural Român a funcţionat ca o veritabilă agenţie de promovare a culturii româneşti în străinătate, iar efectele s-au simţit imediat. Mai rămâne ca această misiune să fie sprijinită în continuare, mai rămâne ca alte iniţiative de acest gen să poată lua naştere. România are puţine lucruri de trimis la export, dar ar putea exporta cultură şi ar putea crea pe teritoriul ei o formă de turism cultural.

Când revin însă în România o fac şi pentru a vedea teatru românesc. Pentru că teatrul românesc a fost şi continuă să fie interesant. Faptul cel mai important, în ultimii ani, este însă apariţia unei noi generaţii de dramaturgi, dintre care unii, precum Gianina Cărbunariu, se afirmă acum şi în străinătate. Teatrul este şi o formidabilă locomotivă culturală a României, cel care „trage" România spre Europa. Faptul că oraşul Sibiu a fost în 2007 capitală culturală europeană îl datorăm Festivalului de teatru de la Sibiu, lansat acum mai bine de 15 ani de actorul Constantin Chiriac. Acest festival, care a devenit un eveniment european (cred că este al treilea ca mărime după cel de la Edinburgh şi cel de la Avignon), a plasat Sibiul în circuitul cultural european şi a creat un nou centru de pelerinaj cultural în Europa.

„Când scriu poezie parcă mă instalez într-o atitudine de ascultare a universului, receptez nişte vibraţii telurice ale fiinţei mele şi poate ale fiinţei în general".

— *După părerea mea parcursul tău, dinspre Bucureşti spre Paris, este unul firesc pentru un scriitor care aspiră la o corectă poziţionare în lumea literară europeană. Într-un eseu, recent, am făcut o culpă tinerilor scriitori din generaţiile nou apărute că nu îşi propun să plece din România, să se confrunte cu alte culturi, după care să revină îmbogăţiţi… Ai senzaţia, deseori, că miza celor mai mulţi e să ia locul, într-o ipotetică ierarhie, celor din generaţia precedentă, chiar dacă locul acela e unul fără strălucire. Ce şanse are un tânăr scriitor român să devină vizibil în Europa, azi? Sau la Paris?*

— Eu cred că pentru prima dată de la al doilea război mondial încoace unii scriitori români au început să se afirme în străinătate fără

să mai fie nevoie ca să părăsească *fizic* România. Este cazul cu Mircea Cărtărescu, cu Dan Lungu. Gabriela Adameşteanu are trei romane publicate la Gallimard. În acelaşi timp se întâmplă ceva bizar cu spaţiu balcanic din sudul şi nordul Dunării. Aş spune că nu fascinează, nu excită imaginarul occidental. Francezii sunt fascinaţi de spaţiul latino-american, de Japonia, de nordul Africii, de Africa neagră, de China şi de Asia în general, de ţările nordice, de America în primul rând. Când vine vorba de Bulgaria, Ungaria, Serbia, România, Slovacia… seismograful imaginarului occidental rămâne mut. Au reuşit doar albanezul Kadaré şi cehul Kundera să evoce puţin acest spaţiu est-european, sau mai nou Andrei Kurkov, un rus care trăieşte la Kiev. Geografic vorbind, această zonă parcă nu are impact metafizic, parcă îi oboseşte pe occidentali.

— *Care sunt păcatele literaturii române care o fac inaccesibilă posibililor cititori europeni*? *Un prieten*, *scriitor francez*, *căruia i l-am recomandat pe Mircea Cărtărescu*, *mi-a spus după ce a citit o carte de proză a acestuia*, *că nu a intrat în rezonanţă*…! *Desigur*, *nu e de vină nici Cărtărescu*, *nu e de vină nici amicul francez*. *Care e pragul traductibilităţii*, *care e pragul receptării*? *Trebuie să scrie scriitorul român în alt fel*, *decât o face acum*? *Există o reţetă a succesului în abordarea publicului european*?

— În momentul când nu vom mai avea în România niciun complex lumea ne va descoperi. Aceasta este convingerea mea acum. Pe planetă există mulţi autori care scriu gândindu-se la posibila lor receptare în Europa. Chiar şi mulţi scriitori americani scriu pentru Europa pentru că sunt mai citiţi în Europa decât la ei acasă. Un japonez precum Haruki Murakami scrie şi el (am eu impresia) mai mult pentru un public european, întrucât are mult succes pe acest continent.

— *Poezia ta e teatrală*, *propune mici scenarii*, *lucru vizibil încă de la debut*. *Teatrul tău e poetic*, *prin doza de ambiguitate şi prin soluţiile dramatico-poetice pe care le propune*. *Unde te simţi mai lejer*? *Ce îţi oferă*, *în plus*, *teatrul*, *faţă de poezie*?

— Când am început să scriu teatru eu m-am îndrăgostit de fapt nu de arta spectacolului, ci de genul literar numit teatru Nu trebuie să

uităm că înainte de toate *teatrul* este un gen literar, categorie din care mai fac parte poezia, romanul, nuvela, schiţa, eseul. Nu ştiu prea bine nici azi de ce, acest gen literar dialogat mi-a căzut cu tronc, mi s-a lipit de suflet, m-am simţit în umbra sa ca peştele în apă.

Între a scrie poezie, pe de o parte, şi teatru sau roman sau nuvelă pe de altă parte, există însă o mare diferenţă de *poziţionare* cosmică. Eu cel puţin când scriu poezie parcă mă instalez într-o atitudine de ascultare a universului, captez ceva dintr-o muzică îndepărtată, receptez nişte vibraţii telurice ale fiinţei mele şi poate ale fiinţei în general. Când scriu o piesă, un roman sau o nuvelă, sunt în cu totul alt raport cu lumea, devin un creator de destine. Nu exagerez când spun acest lucru: scriitorul se crede Dumnezeu în raport cu personajele sale, cu lumea pe care o imaginează. Când dai viaţă unui personaj îi creezi şi un destin, eşti deci, oarecum, pe poziţia atotputernicului. La un moment dat decizi să-ţi ucizi personajul, îi iei deci viaţa, ca şi cum ai fi Dumnezeu. Şi tot ca şi cum ai fi Dumnezeu, îţi poţi permite să reînvii personajul ceva mai târziu. Scriitorul, în faţa paginii sale albe, se poate crede un fel de Dumnezeu înainte de crearea lumii. Îţi trebuie mult bun simţ însă ca să înţelegi că de fapt acest tip de percepţie este o… joacă.

— *Crezi în predestinare*? *Crezi în talent*? *Cât e talent şi cât e perseverenţă în devenirea unui artist*?

— În ce mă priveşte, eu cred în muncă şi în umilinţa scrisului. Rămân umil în faţa cuvintelor pentru că ştiu un lucru: ele mă scriu de fapt pe mine, nu eu pe ele. Când încerc să scot din creierul meu o poveste susceptibilă să provoace o emoţie (singurul lucru care mă interesează cu adevărat în literatură), ştiu că mă pun în ecuaţie cu toate energiile lumii, cu forţe misterioase şi cu memoria limbii în care scriu. Mă pun în ecuaţie cu ceilalţi, cu binele şi răul, cu viaţa şi cu moartea, cu dorinţa de a lăsa o urmă şi cu frica de a dispărea în neat fără urmă. Scrisul este cutremurare, iar actul scrierii, cel puţin pentru mine, este impregnat de frisonul riscului, al necunoscutului. Uneori mă simt un mesager care transportă un mesaj din care nu înţelege nimic sau foarte puţin, dar care ştie că destinul său este acesta: de a duce cu

orice preţ la destinaţie mesajul.

„Când spun în Franţa că sunt român există riscul ca pe faţa interlocutorului meu să tresară un muşchi…”

— *Au fost sau mai sunt contexte în care ţi-a fost jenă să spui că eşti român*? *Te-ai simţit vreodată prost în calitate de român în Franţa*? *Eu eram cândva*, *cu vreo patru*, *cinci ani în urmă*, *în preajma Turnului Eiffel şi fiindcă voiam să lenevesc pe iarba din preajmă*, *m-am dus la un chioşc de presă şi am cerut ultimul număr din „Le Canard enchaîné”*. *Am scos o bancnotă de cincizeci de euro şi am întins-o domnului care vindea ziare*. *În timp ce îmi dădea revista şi restul*, *văzând că îmi pun banii neglijent în buzunar*, *acesta m-a avertizat*: *„Să fiţi atent cu banii*, *că sunt români prin preajmă…”*. *Am mulţumit şi am plecat*…! *Ai avut experienţe asemănătoare*?

— Sigur că mă simt într-o situaţie inconfortabilă când văd câţi cerşetori veniţi din România se află pe străzile marilor oraşe din Europa. În fiecare zi merg la RFI cu un metrou, numărul 6, între Place d’Italie şi staţia Passy, un traseu de vreo 15 minute. Practic nu este zi să nu se urce în metrou un cântăreţ ambulant pe care îl recunosc imediat ca având origini româneşti. De mai multe ori am lucrat cu regizori italieni care mi-au montat diverse piese. Ei bine, nu a fost unul să nu-mi spună: „Ştiţi, noi avem acasă o femeie din România care îngrijeşte de părinţii mei…” Da, România trimite în Europa mii de cerşetori şi sute de mii de oameni pentru muncile cele mai grele. Nicio muncă nu e ruşinoasă, se spune de obicei. Ei bine, nu este chiar aşa… Când sute de mii de români se duc în Italia sau în Spania pentru a îngriji de copiii şi de părinţii altora, lăsându-şi abandonaţi în ţară proprii copii şi proprii părinţi, ei bine eu numesc acest lucru o ruşine naţională. O ruşine pentru incapacitatea unui guvern sau a unei clase politice de a crea locuri decente de muncă în România, o ruşine pentru acest model de capitalism în care în mod succesiv popoare întregi trebuie să devină servitoarele altor popoare în numele economiei de piaţă. În acest condiţii nici nu-mi mai este ruşine că sunt român, îmi este ruşine că sunt om, altfel spus un membru al acestei specii care a inventat acest tip de economie, de feudalitate târzie. În mod ciudat,

m-am simţit mai puţin „jenat” că sunt român ori de câte ori am călătorit în Japonia sau în Statele Unite. Cum în aceste zone ale lumii nu se ştie absolut nimic despre România, şi nici cerşetorii de origine română nu sunt vizibili, nu există nicio prejudecată legată de români. Când spun în Franţa că sunt român există riscul ca pe faţa interlocutorului meu să tresară un muşchi. În Statele Unite sau în Japonia feţele rămân sincer impasibile, pentru că în faţa acelor oameni contezi tu ca individ şi nu eşti responsabil de eventuala imagine negativă a naţiei tale.

— *Ai avut momente în care te-ai simţit bine că eşti român mai mult decât francez, de exemplu*…?

— Sunt momente când mă sunt extrem de bine în pielea mea de român, mai ales când călătoresc cu străini în România şi îi fac să descopere ceva ce ei nici nu ştiau că există, zone de autenticitate şi de ospitalitate surprinzătoare.

— *Care mai e raportul tău cu Generaţia 80? Cât datorezi Generaţiei 80, ce ai adus tu în plus generaţiei*…? *Unde te apropii şi unde te desparţi de Generaţia 80*?

„Dacă România ar fi transformat libertatea din ultimii 20 de ani în civilizaţie, acest lucru ar fi fost cel mai bun agent literar”.

— Datorez foarte mult generaţiei 80 şi emulaţiei literare din acea perioadă când s-a impus ca un reper cultural în România „Cenaclul de luni”. Viaţa mea literară reală a început, de fapt, în momentul în care mi-am dat seama că fac parte dintr-o generaţie care avea o forţă şi un impact extraordinare în peisajul literar românesc. „Cenaclul de luni” a fost o adevărată şcoală literară dar şi una a exigenţelor morale şi umane. Singurul lucru care m-a diferenţiat de colegii mei a fost… gustul meu pentru teatru. Am fost, practic, singurul membru al generaţiei mele care şi-a dedicat energia în mod egal poeziei şi teatrului. De altfel la „Cenaclul de luni” citeam deseori şi pagini de teatru, nu numai de poezie. Nu ştiu ce i-am adus eu acestei generaţii, poate că ar trebui să imaginăm un joc, cei care mai suntem în viaţă, şi să ne facem reciproc portretele. Personal am citit cu mult interes ce scrie Mircea Cărtărescu despre mine… Sigur că m-ar

interesa să aflu cum eram văzut eu atunci de Florin Iaru (care râdea în hohote la unele din poemele mele), de Traian T. Coşovei, de Elena Ştefoi sau de Călin Vlasie. Eu însumi ar trebui, poate, într-o bună zi să le schiţez portretele pentru că fiecare dintre ei are un loc pregnant în memoria mea.

— *Dacă ne uităm atent, nu cred că există scriitor român mai prezent în Europa decât eşti tu, în acest moment. Cât de bine îţi sunt protejate drepturile de autor în Franţa, cât de bine eşti plătit de pe urma cărţilor tale, ale pieselor jucate? Eşti un om împlinit din punct de vedere material? Cum poţi supravieţui prin cultură, prin artă, prin literatură, în Europa? Că în România ştim…*!

— Una din marile mele bucurii în calitate de scriitor a fost să umblu prin lume pe urmele pieselor care mi s-au joacat în diverse oraşe şi ţări. În felul acesta am descoperit multe regiuni şi oraşe din Franţa unde n-aş fi mers cu prioritate dacă nu m-ar fi precedat piesele mele sub formă de spectacole sau lecturi publice. Am călătorit şi în lume pentru că m-am dus să-mi văd spectacolele, în Germania, Olanda, Elveţia, Portugalia, Spania, Turcia, Marea Britanie, Ungaria, Ucraina, Macedonia, Grecia, Statele Unite, Canada, Japonia, Maroc, Iran… Sunt călătorii marcate şi de întâlniri umane interesante, adevărate surse de bogăţie sufletească. Pentru că una e să călătoreşti prin lume ca turist, şi alta e să întâlneşti actori, regizori şi spectatori de diverse naţionalităţi. Franceza şi engleza m-au ajutat să comunic pretutindeni în lume şi să simt intensitatea comunicării.

În ce priveşte administraţia drepturilor mele, am un agent important în Franţa ca membru al *Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques*. Această societate a autorilor negociază, la cererea mea, contractele mele cu orice companie din orice ţară din lume. Nu m-am îmbogăţit însă din teatru, drepturile de autor sunt peste tot în lume mult sub ceea ce câştigă unii regizori… Chiar şi în Franţa puţini autori trăiesc numai din scris, sau trebuie să facă enorm de multe concesii scriind pentru televiziune de exemplu. Cum eu nu am scris în viaţa mea un singur rând *comercial*, a trebuit să-mi asum şi exercitarea unei munci adiacente. Am avut însă norocul să lucrez ca ziarist la RFI, ceea

ce mi-a dat bun statut de observatori al lumii şi uneori mi-a hrănit şi zona ficţiunii.

— *Ai umblat prin lume, prin diferite lumi… Ai aflat, până la urmă, ce este poezia? De ce mai are nevoie omul şi de poezie, de vreme ce pare să existe un dispreţ explicit pentru tot ce nu este ban şi valoare materială, peste tot în lume…!?*

— Poezia este o formă de rezistenţă împotriva existenţei ca mediocritate, ca violenţă, ca mercantilism, ca prostie, ca materialitate pură… Peste tot pe planetă poezia continuă pulseze, să-şi transmită energia binefăcătoare. Nu moare ea, aşa de uşor, POEZIA. Cum spunea Nichita Stănescu, „nu mor caii când vor câinii".

— *Dacă nu ai fi fost scriitor, ce crezi că ai fi făcut în viaţa asta? Dacă nu ai fi plecat la timp la Paris, cum crezi că ar fi evoluat destinul tău la Bucureşti?*

— Într-o formă sau alta m-aş fi dedicat oricum artei, frumosului. Dacă n-aş fi fost scriitor poate că aş fi fost regizor sau pictor. Iar dacă Revoluţia m-ar fi prins în România probabil că aş fi făcut tot posibilul să plec cât mai repede pentru un lung sejur în Occident. Aveam nevoie de această confrutare cu Occidentul, era o etapă de formare pentru mine la care nu aş fi renunţat.

— *Eşti mulţumit de receptarea operei tale în România? Ce nu s-a spus despre tine, deşi se numără printre ţintele tale literare…? Cum ţi se pare critica literară românească, în comparaţie cu cea franceză?*

— S-au scris despre poezia, teatrul şi romnale mele multe pagini literare. Am constata cu uimire că piesele mele au devenit obiect de doctorate iar unele dintre acestea au apărut şi sub formă de carte. Nu am motive să mă plâng de modul în care am fost receptat în România, mai ales că unele din piesele mele sunt evocate şi în manualele şcolare. În anii din urmă mai mulţi exegeţi au „reglat" tirul analizei şi m-au scos din categoria facilă a „teatrului absurdului". S-au spus lucruri extrem de interesante despre ceea ce scriu, deseori m-am redescoperit pe mine însumi citind astfel de lucrări. Aş cita doar una dintre ele, „Matei Vişniec-Mirajul cuvintelor calde", o carte scrisă de Daniela Magiaru.

În ce priveşte critica literară românească, e a fost întotdeauna

extrem de vie, de interesantă, de *trează*. Există multe similitudini de altfel între spiritul critic francez şi cel român, nu degeaba Franţa a fost modelul cultural al României.

— *Cât de mult lipseşte literaturii române instituţia „agentului literar”? Tu ai, în Franţa, un agent literar?*

— Agenţii literari au proliferat în special în spaţiul anglo-saxon. În Franţa, de exemplu, această practică nu s-a generalizat şi nu a devenit atât de „ofensivă” ca în Statele Unite, Marea Britanie sau Germania. Un autor se poate impune şi fără un agent literar, ca să nu mai spunem că editurile pot foarte bine să asume această misiune, de promovare a unei opere. Lipsa noastră de vizibilitate literară pe plan internaţional nu vine din absenţa unui sistem bazat pe agenţi literari. Dacă România ar fi transformat libertatea din ultimii 20 de ani în civilizaţie, acest lucru ar fi fost cel mai bun agent literar.

„În această lume, în care noile *valori* sunt doar banul şi afişarea reuşitei materiale, este mult mai greu să denunţi prin literatură modelul ultraliberal”.

— *Dacă ar fi să iei (scenariu poetic, film întrerupt…!) premiul Nobel, cam cum ar începe discursul tău în mijlocul nemuritorilor de la Academia Suedeză?*

— Dacă aş lua Nobel cred că aş elogia limba română care mi-a dat rădăcini şi limba franceză care mi-a dat aripi.

— *Trăim vremuri nesigure, globalizarea e o punere în abis a individului, în favoarea masei umane largi, amorfe…! De ce îi e frică lui Matei Vişniec?*

— Mi-e frică de o uniformizare stupidă a umanităţii, de o globalizare ca o nouă formă de îndoctrinare. Acum îmi dau seama cât de uşor era în România comunistă să fii dizident, să denunţi răul. Pe vremea aceea răul era atât de vizibil, atât de evident. Îţi puteai bate joc de el, îl puteai ironiza, îl putea denunţa prin literatură, prin metaforă, prin alegorii şi aluzii… Era uşor, foarte uşor pe vremea aceea să fii lucid, să te situezi de partea bună a baricadei, să te opui spălării pe creier. E mai greu însă să te opui noilor forme de manipulare pe care le-au adus societatea de consum, industria de divertisment, dictatura

modei. În această lume în care noile „valori” sunt doar banul şi afişarea reuşitei materiale este mult mai greu să denunţi prin literatură modelul ultraliberal, orânduirea comercială şi bancară care se impune peste tot, dezumanizarea prin consum.

Iată de ce mi-e frică. Mi-e frică de o lume teribilă care nu mai poate fi nici denunţată şi nici criticată prin literatură.

— *Dacă ar fi să rezumi viaţa ta de până acum într-o poveste, cam cum ar suna aceasta*?

— Există ceva ce mă tulbură foarte tare ori de câte ori mă întorc la Rădăuţi, în oraşul în care m-am născut. Am impresia de fiecare dată că nu am plecat de fapt niciodată din el. Când mă întorc la Rădăuţi ca să-mi văd părinţii sau pentru câteva zile de vacanţă, mă izbesc de un alt om, de o persoană care sunt tot eu şi care continuă să trăiască acolo şi care îmi surâde ironic în faţă şi-mi spune: chiar nu îţi dai seama că n-ai plecat niciodată de aici, că totul n-a fost un vis?

— *Ce sfaturi poţi să dai unui tânăr scriitor (român) care se pregăteşte să ia cu asalt redutele literare*?

— Cineva mi-a spus o dată această frază: încearcă şi poate că ai şansa de a reuşi; dar dacă nu încerci sigur nu reuşeşti. Visele se pot împlini, iată ce i-aş spune unui tânăr. Nu există fatalitate, când ai talent eşti de fapt responsabil în faţa naturii şi societăţii, trebuie să te lupţi pentru împlinirea ta. Şi mai e ceva, totul trebuie făcut din mers. Aşa că, dragă confrate scriitor tânăr, nu spune niciodată „mâine voi începe un roman esenţial”. Mai bine scrie astăzi cinci rânduri printre picături. Secretul reuşitei pentru un scriitor este *continuitatea*. Chiar dacă trăieşti într-un ritm extrem de alert, dragă confrate tânăr, încearcă în fiecare zi să asiguri continuitatea scrisului.

Piatra Neamţ – Paris, 20 noiembrie 2011

(*Revista „Conta”, nr. 8, 2011*)

„Nu am deloc impresia că avem o nouă literatură. Au apărut câţiva scriitori noi, însă codul literar a rămas acelaşi din anii optzeci”.

Răzvan Voncu în dialog cu Adrian A lui Gheorghe

„Mi-am dorit să fiu, pe rând, mecanic de locomotivă pilot de raliu, apoi ziarist…”

Adrian A lui Gheorghe: – *Dacă ar fi să îţi transformi viaţa ta într-o scurtă poveste, dragă Răzvan Voncu, cam cum ar suna aceasta…? De ce ai ales calea periculoasă a literaturii şi nu ai ales să fii lup de mare, de exemplu? Sau pirat? Sau vânător de monştri marini?*

Răzvan Voncu: – Dacă prin „lup de mare", „pirat" şi „vânător de monştri marini" ai intenţionat să faci aluzie la faptul că sunt constănţean, ai reuşit. Într-adevăr, sunt născut şi crescut la Constanţa, şi numai traseul profesional al tatălui meu (inginer proiectant de automobile) m-a dislocat din cel mai vechi şi cel mai frumos oraş al României. Dar marea, deşi îmi place enorm, nu a reprezentat niciodată o atracţie profesională. Nu ştiu de ce. Mi-am dorit să fiu, pe rând, mecanic de locomotivă, pilot de raliu, apoi ziarist (această din urmă profesie am şi practicat-o, fără mare pasiune, un număr de ani). Cum am mai povestit şi cu alte ocazii, mi-am dorit să devin critic literar – nu scriitor, în general, ci fix critic şi istoric literar – în urma unei vacanţe de iarnă prelungite, în 1985. Când, având timp suficient să-i lecturez pe îndelete pe Marin Preda şi Nichita Stănescu, mi-am spus, la finalul lecturii: trebuie să mă fac critic literar, ca să pot scrie despre aceşti scriitori. Cum despre Preda n-am publicat decât o culegere de mici eseuri, iar despre Nichita Stănescu n-am scris decât câteva studii şi articole, consider că mă aflu încă în intervalul edenic dintre dorinţă şi realizare…

— *Te rog să încerci să îţi faci un autoportret de om, cetăţean, profesor. Dacă vrei poţi să îl faci şi sub formă de desen, dacă îţi e mai uşor decât în forma descriptivă, în cuvinte…*

— Nu-mi place să vorbesc despre mine însumi. Consider că suntem înconjuraţi de prea mulţi oameni minunaţi, despre care avem privilegiul să putem vorbi (cum spunea acelaşi Nichita Stănescu) în timpul vieţilor noastre, ca să ne pierdem timpul cu autoportrete. Singurul lucru pe care cred că îl pot spune despre mine fără teamă de a greşi este că, în toate ipostazele în care m-a pus viaţa, am încercat să îmi fac datoria. Dacă am reuşit sau nu, prefer să îi las pe alţii să judece.

— *Eşti profesor universitar, la una dintre universităţile importante din România. Ce poţi să spui despre studenţii tăi, cei care iau*

în piept muntele literaturii române? *Cum* (*crezi că*) *e profesorul văzut prin ochii studenţilor săi*? *Cum sunt studenţii văzuţi prin ochii profesorului*? *Cum e profesorul văzut prin ochii… profesorului*?

— Am, într-adevăr, şansa de a fi profesor de literatură română la cea mai importantă universitate din ţară. O universitate prin care, numai la

Facultatea de Litere, au trecut, de la Titu Maiorescu la Nicolae Iorga şi de la G. Călinescu la Nicolae Manolescu. Am fost, un timp, coleg de catedră (mult mai tânăr şi neînsemnat, ce-i drept) cu preşedintele de atunci al Academiei Române, criticul Eugen Simion, cu directorul Bibliotecii Academiei, regretatul medievist Dan Horia Mazilu (conducătorul meu de doctorat) şi cu preşedintele Uniunii Scriitorilor, criticul Nicolae Manolescu. Dar şi cu alţi critici şi istorici literari de anvergură, ca Paul Cornea, Eugen Negrici, Mircea Anghelescu, Mihai Zamfir, Florin Manolescu, Dumitru Micu, George Gană. Astăzi, am plăcerea de a fi coleg cu Ioana Pârvulescu, Mircea Cărtărescu, Liviu Papadima, Mircea Vasilescu, Ion Manolescu, Paul Cernat, dar şi cu mai tinerii Cosmin Ciotloş şi Ştefan Firică. O asemenea moştenire şi un asemenea grup de colegi onorează, dar şi obligă. Din păcate, am tot mai mult impresia că ne onorează şi ne obligă numai pe noi, profesorii. Ca şi societatea, studenţii sau polarizat în două tabere: un grup de circa 10%, ai cărui componenţi sunt mai buni decât tot ce găseşti în universităţile similare din Occident, şi o majoritate de 90%, care nu pare a înţelege că libertatea e în fiecare din noi (nu în condiţionări externe), iar carierele şi locurile de muncă sunt numai fructul eforturilor personale. Se dă vina pe şcoală, pe nivelul precar de cunoştinţe cu care studenţii vin din liceu etc. Tocmai existenţa celor 10% foarte buni, care vor putea, la finalul studiilor, să predea într-o universitate sau să lucreze într-un colectiv de cercetare, e o dovadă că nu numai şcoală e în culpă. Ci şi familia – despre criza familiei în România de azi nu vorbeşte nimeni, constat – şi, mai ales, o etică socială gregară, care solicită mereu ipotetice „drepturi", înainte, însă, de a sufla un cuvinţel despre obligaţii.

Ce e cu adevărat grav, în polarizarea de mai sus, este că rareori

avem ce le oferi celor 10% foarte buni. Dintr-o întreagă promoţie de doctoranzi excelenţi, de-abia dacă poţi păstra unul sau doi în facultate şi încă unul sau doi în cercetare. Pe ceilalţi fie îi împingi să plece din ţară, fie îi scufunzi în Molohul preuniversitar, fie (şi mai rău) îi trimiţi către profesiuni lucrative, fără legătură cu cultura: publicitate, gazetărie, relaţii publice… Ce poate face profesorul, în acest peisaj fracturat? Nu împărtăşesc pesimismul şi sinistroza unor colegi de-ai mei: profesorul poate face enorm pentru toţi studenţii săi. În primul rând, poate oferi un model, care, prin contrast cu contra-modelele pe care le oferă media, lumea politică şi mediul de afaceri, să îi ajute să aleagă un alt drum în viaţă. Pe cei 10%, poate şi chiar trebuie să îi ajute să îşi urmeze vocaţia până la capăt, devenind universitari, cercetători, editori, critici şi istorici literari, scriitori. Pe ceilalţi 90%, cu tact şi respect, îi poate ajuta să îşi depăşească handicapurile de tot felul şi să devină profesionişti mai buni, indiferent ce fac. Profesorul nu poate avea diferenţe de atitudine faţă de studenţi, însă e obligat de împrejurări să dea dovadă de flexibilitate, adaptându-şi metodele la nivelul şi orizontul studenţilor săi.

„*Nu cred că poate fi cineva critic – critic autentic, vreau să zic –, dacă nu este un bun critic de poezie…*”

— *Eşti critic literar, respectat, opiniile tale sunt adevărate sentinţe… Ce alte genuri ai ratat până să ajungi la critică şi istorie literară? Ce reprezintă critica literară pentru o literatură? Cât de mare e responsabilitatea unui critic literar care ia în piept marea unei literaturi? Cum şi când ai conştientizat această responsabilitate?*

— Convenisem să purtăm un dialog, iar tu mă îndemni, gentil, să scriu o carte… N-aş lua cunoscuta afirmaţie a lui G. Călinescu chiar aşa, *adlitteram*… Nici el însuşi, de altfel, nu înţelegea prin „a rata în mai multe genuri” o obligaţie a criticului, ci un îndemn ca acesta să facă, *in petto* sau virtual, experienţa creaţiei, spre a putea înţelege fenomenul producerii operei literare. N-am ratat, aşadar, niciun alt gen, înainte de a deveni critic literar, pentru simplul motiv că nu le-am practicat. Am publicat, ce-i drept, un volum de relaţii de călătorie (*Jurnalul unui an satanic*, în 2001) şi un altul, de versuri, dar în limba sârbă (*Srpski*

govoreci, în 2009). Primul are, mai degrabă, legătură cu activitatea mea de gazetar, iar cel de-al doilea nu are de-a face cu literatura română. Sunt, însă, un cititor asiduu de poezie. Iubesc literatura în întregul ei, dar pentru poezie am o pasiune aparte. Nici nu cred că poate fi cineva critic – critic autentic, vreau să zic –, dacă nu este un bun critic de poezie. Pentru literatura noastră, care strălucește în primul rând prin poezie, e chiar vital să avem critici care să citească poezie cu amor intelectual și cu o largă comprehensiune.

— *Tot vorbim, după cum se vede, despre critică. Să însemne asta că, în cultura noastră, cel puțin, critica e importantă*?

— În mod paradoxal, Maiorescu, întemeietorul ei, nu era de aceeași părere. Prin simplul fapt al apariției scriitorilor adevărați (Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici), spunea la un moment dat mentorul junimist, necesitatea criticii încetează. Nu avea desigur, dreptate, chiar dacă el se referea mai degrabă la critica de tip normativ, aceea care se ocupă cu consacrarea valorilor și cu descurajarea non-valorilor, decât la critica propriu-zisă, analitică, al cărei rol începe de-abia după ce cea normativă și-a făcut datoria. În culturile mari, critică nu ocupă locul de prim-plan pe care îl ocupă la noi, mai ales prin genurile ei de actualitate: cronica literară, recenzia, critica de întâmpinare în sens larg. La noi, însă, ea a jucat (și joacă în continuare) un rol esențial. Pe de-o parte, datorită necesității pe care o resimte cultura noastră, a unei „locomotive" care să tragă literatura afară din fundăturile în care, câteodată, a băgat-o istoria, iar pe de alta, datorită importanței pe care o are identificarea și promovarea valorilor estetice, într-o literatură care a stat prea mult sub semnul culturalului. Se înțelege că și responsabilitatea criticului este dublă: mai întâi, să judece bine și să evalueze corect valorile estetice, construind în jurul lor acea *calilogie* de care vorbea același Călinescu, iar apoi să nu piardă din vedere orizontul european al literaturii, al ideilor. Am devenit conștient de această responsabilitate încă din facultate, când am avut șansa să mă formez în preajma unor mari critici ca Nicolae Manolescu, Eugen Simion sau Mircea Martin.

— *Cât de respectat/ ascultat mai este un critic literar astăzi*? *Cât*

de influenţat este un autor de opinia critică? *Cât influenţează un critic literar opinia generală despre literatura momentului*?

— Nu-mi dau seama cât mai este de ascultat criticul literar astăzi, cel puţin de scriitori şi de editori. Dacă mă iau după munţii de literatură proastă care se publică, adesea chiar la edituri mari, aş zice că deloc. Dar cititorii, în special cei profesionişti – profesori, studenţi, intelectuali – îmi transmit adesea semnale că urmăresc mersul ideilor critice.

— *Care sunt vulnerabilităţile literaturii române actuale*? *Care sunt vulnerabilităţile criticii literare actuale*?

— Pe lângă (prea) multele vulnerabilităţi sociale, literatura română mai are, astăzi, o vulnerabilitate capitală: a pierdut bătălia pentru şcoală. După ce, timp de două secole, naţiunea noastră s-a construit şi consolidat bazându-se pe binomul şcoală-literatură, şcoala românească de azi, în temeiul unor teorii pedagogice discutabile, nu mai cultivă nici lectura, nici cultura generală. Cine să mai citească, peste o generaţie sau două, dacă tinerii nu sunt învăţaţi să citească, dacă nu sunt ajutaţi, cu pasiune şi cu înţelegere, să descopere lumea spiritului?

„*Instituia literară românească nu cucereşte teritorii peste hotare pentru că, întâi şi-ntâi, ea bate în retragere pe frontul de acasă. Înaintând pe calea aceasta, s-ar putea să câştigăm Premiul Nobel, dar să nu ne folosească la nimic*”.

— *Poate un critic literar, de unul singur, să impună un autor, o direcţie*? *Mai avem critici de direcţie*? *Dacă ar fi să îţi defineşti propria direcţie în literatura actuală, cam care ar fi coordonatele*?

— Nu cred că un singur critic mai poate impune un autor, deşi cunosc vreo câţiva colegi de generaţie care sunt convinşi că ei pot. Nici în trecut, de altfel (în orice caz, începând cu epoca interbelică), n-a mai fost posibil ca un singur critic să impună un autor. Cu toată excelenţă individuală a unor critici ca Nicolae Manolescu şi Eugen Simion, impunerea generaţiei şaizeci a fost, în realitate, un succes de echipă, la care au participat şi alţi critici, ca Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Gabriel Dimisianu, Mircea Iorgulescu, Mircea Martin. La fel, impunerea

generaţiei optzeci, la care Nicolae Manolescu, Ovidiu. S. Crohmălniceanu, Eugen Simion şi Mircea Martin (pentru „falanga" nouăzecistă) au contribuit, fiecare cu mijloacele sale, într-un efort de salvare a literaturii autentice în faţa ameninţării re-ideologizării vieţii culturale. În ce mă priveşte, nu am pretenţia de a aduce sau de a ilustra vreo direcţie în literatura noastră de azi, în afara unor comandamente generale, care ţin mai mult de etica profesiunii de critic decât de morfologii sau forme literare. Cred că literatura de azi este o piaţă liberă a textelor, pe care concurează scriitori de toate vârstele şi orientările. Misiunea criticului este să ofere un inventar corect, pe cât posibil racordat la evoluţiile în plan european.

— *Cam cum ai vedea, din punctul de vedere al criticului şi istoricului literar, reevaluarea literaturii române contemporane, după dezideologizarea societăţii noastre ieşită din comunism de un sfert de veac*? S-*a produs, la vreun nivel, această reevaluare*? *De ce crezi că „se întârzie" recuperarea decisivă a valorilor româneşti care au „performat" în afara graniţelor*? *Cioran, Ionesco, Eliade, Tristan Tzara, alţii… Cui îi e frică de aceste mari nume*?

— Nu am impresia că nu s-a schimbat chiar nimic în felul în care ne raportăm la valorile istorice ale literaturii române. Înţelegem altfel Evul Mediu, secolul romantic, avangarda. Cei trei mari exilaţi s-au întors, totuşi, acasă prin reeditări şi chiar ediţii ştiinţifice, ca şi prin numeroase cercetări monografice sau tematice. Începem să citim altfel literatura din perioada comunistă, prin simplul fapt că ne îndepărtăm tot mai mult de ea, iar „rama" istoriei literare modifică perspectivele. Au apărut chiar cărţi ca *Iluziile literaturii române*, de Eugen Negrici, care ne atrag atenţia că însuşi conceptul de istorie literară cu care operăm s-a schimbat. E drept că relectura nu a modificat substanţial, în opinia mea, ierarhiile valorice configurate înainte de 1989. Să fie, oare, pentru că, în ciuda dificultăţilor, critica de atunci şi-a făcut datoria?

— *Unde ne situăm, pe genuri literare, în Europa literară a momentului*? *Poezia*? *Proza*? *Eseul*? *Critica literară*? *Suntem competitivi*? *Te rog să numeşti, la fiecare gen în parte, câteva nume pe*

care ai paria într-o competiţie europeană…!

— Să dau nume îmi este cea mai nesuferită obligaţie, dar, pentru că este vorba de o revistă de prestigiul şi seriozitatea revistei *Conta*, mă supun. Aşadar, cred că suntem foarte performanţi prin poeţii noştri. Atât prin poeţi „de patrimoniu", ca Ana Blandiana, Adrian Popescu sau Ion Mureşan, cât şi prin poeţi ceva mai tineri, ca Mircea Cărtărescu (în măsura în care mai vrea să scrie poezie), Ioan Es. Pop ori Daniel Bănulescu, literatura noastră este printre cele mai performante din lume. Din păcate, nu cred că poezia mai poate constitui un vehicul al afirmării unei literaturi, în lumea de azi. Avem, desigur, şi prozatori valoroşi, atât din generaţiile mai vechi, cât şi mai noi. Nicolae Breban, Augustin Buzura, Dumitru Radu Popescu, Radu Cosaşu, George Bălăiţă sunt nume care fac cinste oricărei literaturi, deşi cred că e cam greu să le construim acum acea platformă internaţională pe care o meritau încă din anii '70 şi pe care fostul regim nu s-a ostenit să le-o creeze, cu toate că s-a pretins patriot şi promotor al valorilor româneşti în lume. Acum, cred că avem o şansă mai degrabă prin prozatori ca Mircea Cărtărescu, Alexandru Ecovoiu, Radu Aldulescu sau Alexandru Vlad, în măsura în care editorii occidentali interesaţi de opera lor vor fi susţinuţi şi din ţară. Dramaturgia cred că ar putea interesa prin autori ca Matei Vişniec (deşi eu nu cred în viitorul acestui tip de teatru), Valentin Nicolau şi Horia Gârbea. Eseistica noastră, prea preocupată de probleme abisale şi de generaţia lui Mircea Eliade şi Constantin Noica, nu are nicio şansă. Însă critica literară, atunci când iese din orizontul cotidianului literaturii române şi intră în zona teoretică şi monografică, este interesantă. Personalităţi ca Paul Cornea, cărţi cum sunt cele ale lui Eugen Simion (*Întoarcerea autorului*, *Ficţiunea jurnalului intim*, *Genurile biograficului*, monografiile Mircea Eliade, Eugen Ionescu şi Emil Cioran) sau recenta carte a lui Eugen Negrici, *Emanciparea privirii*, sunt întru totul demne de contextul european actual. Când va apărea, *Dicţionarul de termeni literari* pe care îl coordonează Mircea Martin va fi şi el o operă de anvergură europeană.

— *Cât de traductibilă este literatura română*? *Cât de tradusă*

este? *Care e pragul greu de trecut dintre literatura noastră şi intrarea în concertul literar european*? *Ce am avea pentru export*, *în acest moment*, *din literatura noastră*? *Cât este dezinteres/ prostie/ ideologie/ lipsă de viziune în angajarea indivizilor care ne reprezintă în instituţiile care trebuie să promoveze cultura română în exterior*?

— Literatura noastră e perfect traductibilă. Contextul nostru istoric, cultural şi mental este, uneori, mai greu traductibil, ceea ce explică diferenţele care apar între valoarea absolută ridicată a unor autori români şi valoarea lor de circulaţie neînsemnată. Mă despart, însă, de îngrijorările care răzbat din întrebările de mai sus, spunând că, în opinia mea, menirea principală a unei literaturi nu este aceea de a fi exportată. Ci de a satisface necesităţile de lectură ale comunităţii de cultură căreia îi aparţine. Marile victorii în deplasare se construiesc prin victoriile mici, dar solide, de acasă. Instituţia literară românească nu cucereşte teritorii peste hotare pentru că, întâi şi-ntâi, ea bate în retragere pe „frontul" de acasă. Mai curând asta mă nelinişteşte, decât faptul că nu avem Premiul Nobel. Pentru că, înaintând pe calea aceasta, s-ar putea să câştigăm Premiul Nobel, dar să nu ne folosească la nimic.

„*Aş spune că avem cam multe premii*. *Cam multe Opera omnia pentru câte opere reale*, *demne de solemnitatea acestei formule*, *putem număra*. *Şi avem cam mulţi indivizi inculţi*, *care n-au ei înşişi operă*, *care le decernează*".

— *Dacă ar fi să fii într-o funcţie de decizie în ceea ce priveşte promovarea literaturii române în exterior*, *care ar fi coordonatele proiectului tău*? *Cum crezi că ai face vizibilă literatura română în Europa*? *Să ştii că eu am un proiect infailibil*, *pe care am să ţi-l spun după răspunsul tău şi care ar costa cam un sfert din şpaga luată de un fost ministru al educaţiei pentru şmenuirea proiectului Microsoft*, *de care se tot vorbeşte azi*…!

— Nu voi fi niciodată în postura de a imagina şi decide în privinţa reprezentării culturale a României peste hotare, ceea ce mă scuteşte pe mine de un răspuns, iar pe cititori, de parcurgerea unei inutile fantazii critice. Iar tu, Adrian A lui Gheorghe, nu numai că ai putea, dar chiar ai merita să fii lăsat să faci şi în plan extern ce ai reuşit

în plan intern, la

Piatra Neamț, unde ai creat (alături de câțiva prieteni și colaboratori) un autentic centru cultural al României de azi.

— *Te rog să faci profilul literar (și uman?) al primului scriitor român care va lua premiul Nobel? Crezi că evenimentul ar putea avea loc în secolul acesta? Sau în mileniul acesta? Contează, în vreun fel, acest premiu în „economia" unei literaturi? Eu spuneam undeva că vom lua Premiul Nobel în momentul în care se va decide că acordarea lui e inutilă și ultimul care îl va mai lua, va fi un român aflat în trecere prin Stockholm…!*

— Sper că nu te superi pe mine dacă îți spun că Premiul Nobel mi-e absolut indiferent. N-ar fi rău să-l luăm, desigur, n-ar fi rău să îl ia un mare scriitor român contemporan, dar eu, unul, nu văd absolut nicio legătură între Premiul Nobel pentru Literatură și literatură. Premiile premiază creația, însă nu o pot provoca. Nici măcar stimula. Or, noi, acum, avem nevoie de creativitate.

— *Ce părere ai despre premiile literare care se acordă în România noastră? Reprezintă ele spiritul intim și valoarea literaturii actuale? Cât e spirit de gașcă în acordarea acestora? Se vorbește, adesea, de „un ciocoism literar „în ceea ce privește avantajele care mai sunt prin câmpul literaturii actuale…! Ai aflat despre acest termen? E posibil să existe? Te-ai întâlnit cu asemenea fenomen?*

— Dacă nu mă interesează Premiul Nobel, este pentru că nu mă interesează premiile literare în general. Ca o părere… de la distanță, aș spune că avem cam multe premii. Cam multe „Opera omnia" pentru câte opere reale, demne de solemnitatea acestei formule, putem număra. Și cam mulți indivizi inculți, care n-au ei înșiși operă, care le decernează.

În rest, și premiile, ca și alte chestii de pe lumea asta, au strict valoarea celui care le primește.

— *Cum se vede provincia literară de la Centru? Avem o provincie literară? Crezi că e vreo diferență, azi, între literatura care se face la Centru sau în orașele mari și literatura din provincie? Crezi, în același timp, că e vreo diferență de tratament a scriitorului de provincie? E mai*

invizibil scriitorul din provincie, la evaluări, la premii, decât cel de la Centru? Există o psihologie a scriitorului de Centru şi alta a scriitorului din/ de provincie?

— Nu cred că mai există *provincie*, dar cred că există mai multe *centre*, fiecare cu notele sale caracteristice. Noile tehnologii de comunicare au făcut irelevantă situarea geografică a scriitorului, care se poate afirma oriunde ar trăi. Sunt de acord că Bucureşti sau Cluj-Napoca înseamnă încă altceva, sub raportul vizibilităţii, decât Tecuci. Însă hai să ne privim în ochi, eu, de la Bucureşti şi tu de la Piatra Neamţ, şi să răspundem amândoi la întrebarea: câţi scriitori cunoaştem la Tecuci, care să nu se fi putut realiza la înălţimea talentului lor, *din cauza faptului că sunt din Tecuci*?

— *Cum poţi caracteriza climatul literar românesc, în raport cu alte culturi/ literaturi europene, pe care le-ai cunoscut? Care sunt diferenţele? Care sunt asemănările*?

— Suntem, nu-i un clişeu, o cultură latină, foarte diferită de culturile din jurul nostru. Avem spirit critic, ingeniozitate şi o anumită doză de neseriozitate care mie îmi place foarte mult, pentru că relativizează şi umanizează cultura, care, altminteri, ar deveni solemnă şi plicticoasă (nu fac nicio aluzie la Germania). Avem, de asemenea, fineţe, calitate pe care scriitori români formaţi în alte medii culturale, ca Slavici, Stere sau Goga, nu erau capabili să o sesizeze, de unde tablourile lor fioroase (şi false), ale unei culturi române filistine, corupte şi iresponsabile. Culmea, într-o epocă de uriaş efort constructiv, de modernizare fără precedent şi, în fond, de maximă responsabilitate naţională şi europenism, care a fost epoca Regelui nostru Carol I. Să nu facem greşeala de a extrapola insuficienţele statului român şi asupra culturii române. Cultura română e, deocamdată, mai performantă decât statul român, de la care a primit mai puţin decât i-a dat. În rest, rămânem iremediabil poeţi…

„Cred că publicitatea literară a devenit enervant de agresivă, ajungând să pună probleme reale criticii autentice. De asemenea, remarc uşurinţa cu care

Indivizi destul de precari intelectualiceşte formulează, în deplină impunitate critică, verdicte cu privire la probleme care le depăşesc nivelul de pregătire".

— *Mai are literatura română cititori? Cât de pregătit este cititorul de azi ca să intre în dialog cu literatura momentului? Cât rău/ bine face şcoala de azi literaturii române actuale? Cât de deşteaptă/ proastă este atitudinea celor care întocmesc programele şcolare şi care evită contemporaneitatea literară?*

— Am atins, parţial, aceste chestiuni într-un răspuns anterior. Literatura noastră mai are, din fericire, cititori, poate nu atât de mulţi pe cât ne-am dori, însă foarte buni. Cititorul de azi este mult mai pregătit să înţeleagă mecanismele şi codurile literare decât era, să zicem, atunci când debutau Nichita Stănescu şi Marin Sorescu. Şcoala, însă… e altă istorie.

Şcoala nu mai cultivă, am impresia, nici măcar valorile culturale generale, darămite literatura. Sosesc în Facultatea de Litere tineri indiscutabil inteligenţi, dornici să se perfecţioneze, dar ale căror cunoştinţe de cultură generală nu le mai permit să înţeleagă, de fapt, literatura. Exerciţiul spiritului, în sensul cel mai larg al termenului. Fără îndoială că sistemul este responsabil. Atât cei care, la adăpostul unor teorii pedagogice şi civice absolut dubioase, croiesc programe şi manuale care reduc tineretul la o condiţie aculturală, apoi profesorii, care nu se ridică nici măcar la înălţimea a ceea ce li s-a predat în facultate, cât şi statul, care pur şi simplu nu investeşte nimic în educaţie. Eu n-aş exonera, totuşi, părinţii şi elevii înşişi de răspundere. Din însuşi faptul că există 10% elevi eminenţi, care fac performanţă, rezultă că elementul esenţial în sistemul de învăţământ este, totuşi, calitatea umană a *subiectului* procesului didactic… Dar stai liniştit: cu mici nuanţe, e la fel şi în Occident. Se citeşte, poate, ceva mai mult, însă nu literatură. Ci carte utilă şi divertisment.

— *Ce părere ai despre generaţiile şi promoţiile care coexistă în literatura română? Cât de funcţională este o asemenea diferenţiere?*

— Cum spuneam mai înainte, nu văd viaţă literară ca o dispută între generaţii, ci ca o coexistenţă între texte şi autori. E şi firesc, într-o

societate pluralistă, să nu mai poată fi menţinută tirania unor forme colective, cum este cea de „generaţie”.

— *Cum vezi noua literatură, care se înfiripă sub ochii noştri (critici)? Sunt noutăţi? Va face uitată noua literatură „vechea „literatură optzecistă? Cât de compatibile/ incompatibile sunt generaţiile din interiorul literaturii române actuale?*

— Nu am deloc impresia că avem o nouă literatură. Au apărut câţiva scriitori noi (nu neapărat de mâna întâi), însă codul literar a rămas acelaşi din anii optzeci încoace. Mă grăbesc să potolesc indignarea micilor demagogi literari, gata să înfiereze „stagnarea” şi „conservatorismul”. Codurile literare nu sunt bune sau rele după data apariţiei lor, ci după cât de funcţionale sunt. Cel actual, în opinia mea, este departe de a-şi fi epuizat resursele.

— *Care sunt elementele toxice din climatul literar românesc? Care ar fi căile de vindecare?*

— Cred că publicitatea literară a devenit enervant de agresivă, ajungând să pună probleme reale criticii autentice. De asemenea, remarc uşurinţa cu care indivizi destul de precari intelectualiceşte formulează, în deplină impunitate critică, verdicte cu privire la probleme care le depăşesc nivelul de pregătire. Uşurinţa cu care sunt călcate în picioare eforturi oneste sau, dimpotrivă, sunt umflate reputaţii nemeritate mă lasă uneori perplex. (Dau un exemplu personal, iertată fie-va lipsa de modestie: am scris, după cum ştii, prima încercare de *istorie tematică a literaturii române*, iar un tânăr critic obscur, care nu s-a remarcat până acum prin nimic, o acuză, pe un blog, de… conservatorism. Dacă inovaţia – bună, rea, nu e important – poate fi taxată drept conservatorism, cuvântul în sine îşi pierde orice sens. Cu toţii ne-am lovit, nu de neînţelegere, ci de această iresponsabilitate conceptuală şi axiologică inexplicabilă, foarte răspândită în lumea literară de azi.)

— *Cum explici sărăcia în care se zbate scriitorul român, neplătit de stat, de edituri, de reviste şi care persevereză cu o voinţă nefirească? E, cumva, literatura, un viciu nepedepsit? Ce pedeapsă merită acest viciu?*

— Sărăcia scriitorului este consecinţa unui stat acultural. Mă tem, însă, că această constatare – banală, de altfel – e departe de a fi suficientă pentru a declanşa o posibilă şi necesară terapie.

— *Ce sfaturi ai da unui tânăr care se îndreaptă spre profesiunea/pasiunea de critic literar*?

— Să se pregătească foarte serios pentru o profesiune dură, acaparatoare, învăţând carte şi antrenându-se moral să-şi înfrângă afectele. Să nu se lase confiscat de un scriitor sau altul, nici de o generaţie, ci să privească *întregul literaturii*. Dar mai ales l-aş preveni că e pe cont propriu şi nu va putea culpabiliza pe altcineva pentru eşecul său.

— *Ai scris o istorie literară a vinului din spaţiul românesc*? *Ce te-a determinat să alegi această (tentantă şi grea!) temă*? *Ce legătură e între literatură şi vin*? *Dar între literatură şi drog*? *Ce satisfacţii ţi-a adus abordarea acestei teme*?

— Literatura şi vinul sunt unite de multe similitudini, dincolo de aparentele diferenţe ireconciliabile. Şi literatura, şi vinul, cer din partea pasionatului gust, cer o cultură generală amplă, un simţ al timpului şi o pasiune pentru frumos, în sine. Am vrut să scriu această istorie literară a vinului dintr-o triplă nemulţumire: faţă de istoria literară strict estetică (pe care am încercat să o înlocuiesc cu un discurs tematist, de istoria mentalităţilor şi antropologic), faţă de definiţia exclusiv scripturală a culturii în spaţiul românesc (pe care am amendat-o evidenţiind valenţele culturale ale vinului) şi faţă de teoriile aberante, mai vechi sau mai noi, cu privire la identitatea noastră culturală. Vinul poate, evident, să devină un drog, atunci când omul îşi pierde măsura. Dar drogul nu poate deveni niciodată vin, în ciuda unei istorii la fel de îndelungate şi a unui conţinut spiritual la fel de bogat al drogului (în accepţia comună a acestui termen, cea de substanţă halucinogenă). Drogului – fie el haşiş, opiu, heroină sau LSD – îi lipseşte dimensiunea Timpului, pe care vinul are în cel mai înalt grad. Vinul este „despre" eternitate, drogul este „despre" clipa care trece. Cartea mi-a adus satisfacţia de a reciti literatura română de la un cap la altul şi de a demonta câteva prejudecăţi, aparent, foarte trainice.

Cum ar fi, de pildă, mitul „berarului" Caragiale.

— *M-ai surprins, plăcut, cu anunţarea unui roman, la care lucrezi. Am şi citit câteva fragmente, în reviste. Ce te-a determinat să iei calea prozei? Nu crezi că un critic devine vulnerabil atunci când coboară în arena creaţiei? Umberto Eco a spus, la un moment dat, că a scris „Numele trandafirului" enervat de sterilitatea prozei italiene actuale, de lipsa de epic şi de viziune şi că a vrut să dea un model de roman pentru generaţia sa. Şi a reuşit, evident. Cum apreciezi acest lucru prin propria apropiere de proză?*

— Chiar dacă am ales foarte de timpuriu şi fără ezitări critica literară, dintotdeauna am ştiut că voi scrie şi altceva. Probabil că acum mi s-a părut că am suficientă experienţă pentru a încerca romanul. Dar am şi suficientă experienţă critică, încât să nu mă las atras în capcana unui răspuns angajant în problemele romanului, după numai câteva fragmente publicate în reviste. Stai să termin romanul (sper, anul care vine), să găsesc un editor, să conving că sunt (şi) un prozator… De-abia după aceea cred că aş putea să revin la aceste întrebări şi să încerc unele răspunsuri, fără a fi pândit de riscul impusturii.

(*Revista „Conta", nr. 17, 2014*)

„Dacă m-a adus Dumnezeu pe lume, a făcut-o doar să pot depune mărturie cu viaţa mea despre cea mai mare tragedie pe care a trăit-o poporul român…"

*

Ion Zubaşcu în dialog cu Adrian A lui Gheorghe

*

„Toată viaţa am fost pe drumuri, am avut un destin de om care a trăit sub semnul provizoratului…"

Adrian A lui Gheorghe: – *Zice Creangă, la un moment dat*: *„Cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte strămutat la câmp şi pruncul dezlipit de sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti când veni vremea să plec la Socola după stăruinţa mamei". Tu de ce ai plecat din Maramureş, unde se pare că te simţeai bine şi acasă? E Maramureşul un loc sacru sau doar memoria păcătosa îl sacralizează? Ce a mai rămas din Maramureşul copilăriei în memoria bucureşteanului*

transplantat de azi?

Ion Zubaşcu: – Destinul meu şi al Maramureşului la care faci referire stă sub semnul tragediei comuniste, a unei nenorociri istorice care a năvălit peste poporul român, frângându-i şira spinării şi făcându-l să nu mai fie niciodată de acum înainte, în vecii vecilor, ceea ce-a fost de la începutul lumii până în 1946. Citatul din Ion Creangă se referă la o copilărie fericită şi la un timp istoric lin curgător, fără nicio legătură cu puhoiul devastator care s-a pornit în România, odată cu intrarea trupelor sovietice „eliberatoare" şi cu instaurarea comunismului în toate instituţiile statului român, în 1948, când m-am născut. În anul 1950, tatăl meu, Ilie Zubaşcu, a fost ucis în torturi de Securitatea din Sighet, înaintea vreunui proces, după ce a stat ascuns în Munţii Ţibleş doi ani, împreună cu un grup de „partizani" anticomunişti din satele Dragomireşti, Sălişte şi Ieud, de pe Valea Izei. Neputând să-i prindă, nici Armata, nici Securitatea, ne-au arestat întreaga familie, pentru a-i şantaja pe cei din munţi să se predea, şi ne-au dus într-o noapte cu camionul la Sighet, aveam doi ani şi trei luni, iar soră mea Ileana era la sânul mamei, doar de câteva luni. În beciurile Securităţii din Sighet, mama a trăit o execuţie simulată, într-un miez de noapte, mi-a povestit înainte de a muri că securiştii m-au prins de picioare în faţa ei, simulând că îmi zdrobesc capul de pereţii subsolului unde o torturau dacă nu mărturiseşte unde se ascund „partizanii". Ca să nu-şi sacrifice familia, tata s-a predat împreună cu tot grupul, iar la trei zile l-au omorât în torturi bestiale, fiind singurul care a refuzat orice formă de colaborare cu torţionarii. Pentru că l-au omorât înaintea simulacrului de proces (ceea ce este o crimă împotriva umanităţii, ce nu se prescrie niciodată!), oficialităţile au simulat că a evadat, veneau noaptea dubele de securişti în Dragomireşti şi-o terorizau pe mama şi neamurile, făcându-se că-l caută pe fugar prin pivniţe şi poduri, prin clăile de fân şi şoapre, aşa că mama nu s-a căsătorit timp de 15 ani, aşteptându-l pe tata să vină acasă, şi abia în 1965, după ce au fost eliberaţi toţi deţinuţii politici, a aflat că e mort. Ne-au confiscat averea şi au scos-o pe mama în mijlocul iernii afară din casă, cu doi copii mici în braţe, fără nicio formă legală,

când ne-am dus după 1989 să ne recuperăm casa confiscată, ni s-a spus c-a fost o greşeală. O greşeală care a durat 40 de ani! Recent, am aflat de la Procuratura Militară din Bucureşti că în subsolurile Securităţii din Sighet s-a găsit un schelet, care s-ar putea să fie al tatălui meu.

Sub semnul acestei tragedii a stat tot destinul nostru de până acum. Aşadar, nu am plecat din Maramureş când m-am mutat în Bucureşti, după 1983, ci din fragedă copilărie. Mama n-a putut să crească doi copii mici, fără nicio sursă de supravieţuire, a trebuit să plec de acasă, de la şase ani, am crescut pe la un frate al mamei, care avea casă sub Ţibleş, apoi, din clasa a treia, am părăsit Dragomireştiul natal, am făcut şcoala generală la Baia Mare şi trei ani de liceu, ultimul l-am terminat la Liceul Minier Borşa, unde stăteam la internat, apoi m-am mutat la Oradea şi aşa mai departe. În toate vacanţele, de când mă ştiu, am lucrat împreună cu soră-mea, să ne putem câştiga banii de supravieţuire, culegeam vara fructe de pădure pentru centrele de preluare, iar după ce am avut buletin, la 14 ani, am lucrat în munţi, la diverse parchete forestiere, până începea şcoala. Am regăsit-o pe mama în 1969, când am venit profesor la Bogdan Vodă, lângă

Dragomireşti, şi când am descoperit cu adevărat Maramureşul, timp de 15 ani cât am fost profesor, ultimii 6 ani la Borşa, sub Pietrosul Rodnei.

Dar prin 1983, mă sufocam deja, îmi epuizasem experienţa de profesor: deşi luam cu elevii toate premiile la concursurile de creativitate din ţară, la care participam, deşi cântam şi apăream la televizor şi în presa din ţară, fiind un ins competitiv, n-am reuşit „să promovez” nici măcar în funcţia de director al unui cămin cultural comunal, sau al unei case a pionierilor, toate posturile erau ocupate pe bază de dosar de cadre, de către activişti mediocri ai partidului comunist. În plus, nu ne mai dădeau căldură iarna, nu veneau buteliile de aragaz, ne luaseră şi curentul, zi şi noapte, aveam patru copii mici şi simţeam că mă scufund în cea mai adâncă şi izolată groapă a limbii române, sub Pietrosul Rodnei înalt de 2003 m. Atunci mi-am luat lumea în cap şi am plecat la Bucureşti, am zis că dacă tot mă scufund,

măcar să ştie cineva de mine. Nu aveam buletin de Capitală, am stat în chirie, fără slujbă şi casă mai bine de doi ani, cu copiii după mine, la limita supravieţuirii. În cele din urmă, ajuns în pragul nebuniei, am ocupat un apartament în care am locuit cu familia fără absolut nicio formă legală, până în 1990, după revoluţie.

Toată viaţa am fost pe drumuri, un destin de om trăit sub semnul provizoratului, marcat ireversibil de tragedia comunistă din copilărie şi apoi de cea a dictaturii şi a dosarului de Securitate, care m-a urmărit peste tot unde am ajuns şi unde am lucrat, nu am fost legat de un loc anume, de o casă anume, trăind prin internate şi gazde, am ştiut că nimic nu e al meu, nu mă pot ataşa de nimic, nu am putut ţine legături statornice de rudenie, sunt un străin în propria mea viaţă şi în propria mea ţară. Acum, când mi-am cam încheiat socotelile cu Bucureştiul, aş vrea să mă întorc în Maramureş, dar voi fi şi acolo – cu siguranţă – mai străin decât sunt acum în Bucureşti, sau oriunde în lume. Doar lumea spiritului şi Împărăţia Cerului sunt singurele refugii din viaţa mea unde nu m-am simţit niciodată străin şi unde mă voi întoarce cu bucurie pentru totdeauna.

„Am întemeiat şi eu o familie numeroasă, să-mi umplu singurătatea şi tristeţea care mi-au năclăit fiinţa toată viaţa…”

— Uite, dacă e să caracterizezi scriitorii din provincie care au luat cu asalt Bucureştiul, eu cred că maramureşenii sunt cel mai greu de modificat, îşi poartă cu ei însemnele originii în comportament, în vorbă, în gusturi, în umor, în gestică. Par mai greu adaptabili, au nostalgii greu reprimabile. Cum explici aceste lucruri? De ce transplantul de Maramureş la Bucureşti este unul mai dificil? E de vină atitudinea lui „Mitică de Dâmboviţa”, panglicarul, superficialul, gălăgiosul? Regretatul Laurenţiu Ulici e încă un exemplu în această situaţie. Sau Ioan Groşan, Sau Ioan Es. Pop. Ce aduce maramureşeanul la întâlnirea cu ceilalţi comorienţi din provinciile româneşti?

— Primul lucru care m-a şocat în Bucureşti a fost gradul de „orientalizare” al Capitalei, turcisme, arăbisme, balcanisme de tot felul, aici e o lume cu totul altfel decât cea din Maramureş, din Ardeal şi din centrul Europei. Aş fi răzbit mai degrabă oriunde în Occident sau în

lume, dacă aş fi fugit din ţară în anii ’80 (am stat în Bucureşti vreo doi ani în aceeaşi gazdă cu Matei Vişniec şi ştiu ce zic) şi nu aş fi avut ideea nefericită să emigrez din Ţara Maramureşului în Capitala României. Omul de aici e unul strict local, mărunt, fărâmiţat, vieţuitoarea speriată de câmpie, gata s-o ia în toate direcţiile la cea mai mică boare de vânt, n-are verticalitate şi monumentalitate, e o fiinţă rizomatică. Uite, chiar şi la nivel etnografic, cântecele din Maramureş au o structură care ating arheul, stratul freatic de universalitate al sufletului uman, la fel ca formele de artă în care au cristalizat marile civilizaţii ale lumii, India, Tibet, Egipt, Mesopotamia. Am fost primul cântăreţ care a scos în larg, începând de prin anii ’70, cu 10 ani înaintea tuturor, colinzile arhaice din Maramureş, ele au fost preluate imediat de toată lumea şi cântate acum de o ţară întreagă, de Crăciun copiii din cartierul Crângaşi, Bucureşti, mă colindă la uşa apartamentului meu cu colinzi, în versiuni textuale şi muzicale pe care le-am cântat pentru prima dată în România, acum 40 de ani. M-am amuzat citind primele cronici la volumul meu de debut de cei care m-au etichetat ca poet rustic: dacă faci referiri la simboluri ale civilizaţiilor din Egipt, Grecia, sau Tibet, nu cred că poţi fi considerat un poet agrar. În mod paradoxal, cunoscând formele arhetipale de viaţă şi artă în care s-a structurat civilizaţia Maramureşului, am avut mai uşor acces la codurile genetice ale divinităţii, la structurile stranii ale particulelor elementare, la realităţile cosmice ca stringurile sau găurile negre, arheii de pe Valea Izei mi-au deschis accesul la aceste forme vii ale materiei arhaice universale, fie că e vorba de teritoriile uluitoare ale geneticii de ultimă oră, ale fizicii hadronice sau ale cosmologiei. Toate referirile din versurile mele mele la simbolurile din Maramureş sunt în această ordine de idei.

Am descoperit practic Maramureşul, după 1969, când am revenit ca profesor aici, am citit mult şi am cunoscut cu adevărat şi în profunzime bibliotecile vii de civilizaţie arhaică şi etnologie, care au fost mama mea Maria şi moaşa Ileana, mama mamei mele. Lucram cu mama şi moaşa în grădină, pe câmp, sau oriunde, şi pe ori ce vreme, orice făceam, poezia irupea din fiinţa lor în mod firesc, la mijlocul celei

mai banale conversaţii, la fel ca şi cântecul. Povesteau ceva şi concluzia era întotdeauna în versuri uluitoare, care le însoţeau toate gesturile şi cuvintele, asemenea respiraţiei, mustind din zăcământul de civilizaţie al acelei lumi străvechi. D'apoi bineo zis cine-o zis: *Omu bun şi vremea bună/De rare ori se adună/ Omu rău şi vremea ră/ Tădeauna să-ntâlne*… Sau, vorba strămoşului tău, Grigore a lu' Ionu lu' Dumitru: *Binele de mine fuge/ Răul dinapoi m-agiunge/ Fuge bine peste mine/Răul de mine se* ţine… Întotdeauna era o vorbă a cuiva, a unui strămoş, a unui consătean, a nu'ş cui, a oricui, care introducea versuri uluitoare, cuvinte şi expresii de înţelepciune şi frumuseţe arhaică, cu prilejul cel mai firesc, al celei mai banale conversaţii, arta nu era ruptă de fiinţa omului, era prezentă zi şi noapte în structura lui comportamentală, făcea parte din propria lui fire. Între anii 1969 şi 1983, cât am trăit în Maramureş, şi în toate verile, revenind în vacanţe, timp de 25 de ani, de când trăiesc în Bucureşti, am umplut caiete întregi cu versuri şi cântece auzite de la mama şi cu fiecare an ce trecea, memoria ei parcă sporea, asemenea unui izvor care nu se mai termină, dimpotrivă se limpezeşte pe măsură ce iei din el.

Oamă bună şi de ominie, îi zicea din când în când mamei moaşa Ileana, *dă-ţi în ori*! Iar când te izbeşti de asemenea cuvinte, cu fiinţa ta de tânăr poet al limbii române vii, în timp ce lucrezi ceva neînsemnt în grădina casei, nu poţi face un pas mai departe. Şi astfel afli că nu numai pomul face *poamă*, ci şi omul avea *oamă*: omul meu era întotdeauna bărbatul, în graiul viu din Maramureş, *oama* era desigur femeia lui, fructa lui. Iar *or* şi *ori* nu puteau fi decât ceva legat de firea cea mai adâncă a unei fiinţe, miezul ei ultim care îi dădea identitate şi coerenţă în timp, însuşi timpul biologic care structura dinăuntru o fiinţă umană, prin impulsuri abisale: *Vinu-mi ori/ Într-uneori/ Să mă sui pă munţi cu flori*. Din păcate, odată cu prelingerea mileniilor printre cuvintele graiului viu, s-au tocit sensurile lor primordiale, sâmburul şi miezul lor iniţial, germinator de sens, şi *or* – ca una dintre cele mai arhaice rădăcini ale limbii române naturale, cu sensul de timp al fiinţei vii, fire – s-a mai conservat în uzanţa vorbirii, topindu-şi sensul originar, doar în substantivul arhaizant *oară*, *„în oară morţii mele"*, dar şi în adverbe

şi locuţiuni, *ori de câte ori*, *uneori*, *alteori*, *„te ridicam de subţiori/ de-atâtea ori*, *de-atâtea ori”*, *oriunde*, *oricând*, *oricum*, *oricine*, *orice*, *prima oară*, *a doua oară*, sau în conjuncţii disjunctive: *ori-ori*, *ori vii*, *ori pleci*, cât şi în straniul rudiment adversativ *or*. Dar cine ar fi bănuit că în aceste vocabule umile, tocite de vorbire ca treptele unui tribunal, sau ca oţelul subţiat al cuţitelor de bucătărie tăind doar fragilităţi din grădină, generaţii la rând, se ascund adevărate cristale geologice din straturile cele mai adânci ale graiului origiar al lumii? Abia descoperind aceste rezonanţe magnetice ale particulelor *or* şi *ori*, simţi altfel, din interiorul cel mai intim al graiului matern, cuvintele *dor*, *zori* (*zi-ori*, *ziorel de ziuă*), *fi-ori*, care funcţionează parcă într-o altă mecanică fonetică şi semantică, cu totul stranie, mai apropiată de ce se întâmplă în zona cuantică a particulelor elementare, decât de legităţile de evoluţie ale lingvisticii clasice. Ca să nu-ţi mai vorbesc de particula *un*, de pe fundul oceanului fonetic şi semantic al limbii, tot o fosilă a limbii adamice, conservată în cuvântul a urma, urma, dar şi în celălalt verb, a *ură*. Aşadar *or* şi *un*, *dorul* – ca sentiment al atracţiei de la mari depărtări de timp şi, la celălalt pol, *ura* şi *urâtul* – ca sentiment al îndepărtării şi înstrăinării în spaţiu. Sau fascinantele rădăcini *bârsa-obârşia*, *rând-orânda-corinda*. Ca poet al limbii române, vreau să spun, am căzut în fântânile abisale ale cuvintelor arhaice, care se mai conservau în Maramureş ca nişte miraculoase fosile vii, ieşite din lege şi din lume, uitate de timp şi de Dumnezeu, coborând până la rădăcina limbii originare a lumii, la sintaxa universală a graiurilor, ceea ce pentru un scriitor este o experienţă coleşitoare.

În Maramureş, am cunoscut omul pământean al acestui spaţiu de civilizaţe carpatină, care respira încă viu după tiparul lui originar de la începutul lumii, aşa cum am mai prins alacul, „grâul sfânt” din colinzi, *Coborât-o coborât/ Dumnezeu pe-acest pământ/ Printre holde de grâu sfânt*, cu bobul în trei dungi, care creştea spontan în poienele codrilor, sau mărul *oarzân*, timpuriu, care creştea şi el în sălbăticia începutului lumii, cu dulceaţa lui uluitoare, pe dealuri şi munţi, *De-aş muri primăvara/Păsările m-ar cânta/ Vântuţu m-ar legăna/ Rândunele m-ar duce/ Şi cucu mi-ar pune cruce / Dintr-o creangă de măr dulce*. În

această lume de pe Valea Izei, înconjurată din toate părţile de munţi, preistoria s-a întâlnit în mod miraculos cu postistoria, aşa cum uneori apusul lunii continuă spre dimineaţă şi se întretaie cu răsăritul soarelui, de nu mai ştii care e un astru şi care altul, şi această atingere a extremelor temporale şi paradigmatice de civilizaţii a produs în fiinţa mea tânără de atunci un scurtcircuit din ale cărei energii mă hrănesc şi acum.

Când m-am mutat în Bucureşti, după 1983, am venit cu toată această placentă arhetipală după mine. În Capitală trăiau la un moment dat mulţi maramureşeni de vază, era regretatul Laurenţiu Ulici, Alexandru Ivasiuc, până în 1977, la cutremur, prozatorii Nicolae Breban, Augustin Buzura şi Ioan Groşan, a venit apoi la sfârşitul lui 89 poetul Ioan Es. Pop, sunt cântăreţii Grigore Leşe, Ducu Bertzi, Narcisa Suciu şi Paula Seling, Ştefan Hruşcă s-a muat în Canada, ne vedem tot mai rar, mai sunt probabil şi alţii, de care nu-mi aduc acum bine aminte. Marea problemă e că toţi aceştia nu comunică unul cu altul, fiecare e cu descălecatul său, cu ce-a întemeiat el, de unul singur, asta se vede clar, cu ochiul liber, mă gândesc de multe ori să găsesc o formă sau un prilej de-a ne aduna cu toţii şi a face ceva împreună, oricât de diferiţi am fi unii de alţii. Dar ce am putea face toţi aceştia împreună, într-o lume în care şi înmormântările se transformă în spectacole, ca emisiunile tv de divertisment ieftin, cu ropotele de aplauze înregistrate pe bandă, poate un alt fel de spectacol mai grav, mai apropiat de ideea de Maramureş.

Trăiesc de peste 25 de ani în Bucureşti, dar nu am prieteni de familie dintre scriitori, cu care să fac sărbătorile împreună, aici e o singurătate mai mare ca în vârful munţilor, acolo măcar vezi stelele cerului şi simţi că nu eşti singur pe lume, dar aici nu vezi decât picioarele celor din faţă şi de alături, cu grija de fiecare clipă să nu urce peste tine şi să te strivească în graba şi furia permanentă a tuturor. I-am luat odată un interviu lui Ioan Alexandru, după ce primise în Japonia un mare premiu, un fel de Premiu Nobel pentru Asia, şi singurul lucru pe care îl reţin şi acum, după mulţi ani de la întâlnirea noastră de atunci, e că de 25 de ani de când trăia şi el în Bucureşti, nu

avea niciun prieten de familie dintre scriitori, cu care să se colinde de sărbători, nu-l vizitase nimeni cu familia, acasă. „N-am pe nimeni. Nimeni!", mi-a spus Ioan Alexandru, şi tristeţea gravă a vocii lui de atunci, uimit el însuşi de ceea ce spunea, mă va urmări totdeauna, reverberând în propria mea mâhnire şi singurătate. Poate de aceea am întemeiat şi eu o familie numeroasă, să-mi umplu singurătatea şi tristeţea care mi-au năclăit fiinţa toată viaţa, prin toţi porii ei, în ciuda imaginii aparente pe care o pot avea despre mine cei care m-au cunoscut de-a lungul anilor.

„De ce tace, de treizeci de ani, Ileana Zubaşcu?"

— *Înainte de a auzi lumea literară din România de Ion Zubaşcu, a auzit de Ileana Zubaşcu, sora ta, care a preferat debutului spectaculos din anii '80 o tăcere semnificativă. Ai uneori impresia că ai preluat ceva din mesajul poetic iniţiat de ea? Că ai preluat ceva din posibilul ei destin literar? Dacă Ileana Zubaşcu ar fi vorbit mai departe pe limba poeziei, unde te-ai mai fi situat tu? Ai mai fi scris? De ce şi cât o să mai tacă Ileana Zubaşcu?*

— Cred că Ileana Zubaşcu e una dintre cele mai enigamatice prezenţe ale literaturii române din toată istoria ei: de la debutul fulminant cu volumul „*Întru totul*", Editura Albatros, 1978, în care are câteva arte şi manifeste poetice, ce anunţă schimbările de gardă din literatura română, „*Generaţia* noastră, „*Ceva nou*" şi „*Cântecul generaţiei mele*", tace de 30 de ani. Poate că e momentul să spun de ce. A debutat cu versuri în revista „*Familia*", *1969*, *şi* „*Flacără*", 1975, şi a mai publicat doar câteva puţine poeme în „*Steaua*", „*Orizont*", „*Luceafărul*", cât şi în culegerile judeţene. Terminase Filologia la Oradea şi Filosofia la Cluj, era profesoară navetistă într-un mic cătun numit Dobricul Lăpuşului, mergea zilnic 7 km pe jos, dus şi întors prin noroaie, în cizme de cauciuc, din Târgu Lăpuş, unde stătea în gazdă, apoi s-a mutat şi a locuit singură într-o cămară părăginită a şcolii şi mai părăginite, din acel sat „prăpădit între dealurile Ţării Lăpuşului". Mă durea atât de mult singurătatea ei şi am luat-o să cânte cu mine la câteva mari spectacole ale *Cenaclului Flacăra*, inventasem un instrument nou, din clopoţei acordaţi, cumpăraţi din târg, eu cântam

vocal, ea mă acompania la „Talanga” – instrumentul cu clopote, clape şi sfori manufacturat de mine. Era frumoasă şi Păunescu s-a îndrăgostit fulgerător de ea. O plimba cu Mercedesul, seara, prin Bucureşti şi a invitat-o la Bârca, să i-o prezinte bătrânului său tată, învăţătorul Constantin. S-a mai îndrăgostit de soră-mea şi un redactor al revistei „*Flacăra*” de atunci, poetul George Stanca, pe care Păunescu l-a dat imediat afară din redacţie, din această pricină, nesuportând o astfel de concurenţă. Laurenţiu Ulici i-a sprijinit debutul editoral la concursul Editurii Albatros, în 1978, cred că prima cronică la volum a scris-o Andrei Zanca, în „*Echinox*”, apoi Laurenţiu Ulici, în „*România literară*”, Constanţa Buzea, în „*Amfiteatru*”, Alexandru Piru ş.a… Numai că dintr-un volum normal de vreo 130 de pagini, trimis la editură, cenzura a lăsat o broşurică de 28 de pagini, poate cea mai subţire carte de versuri din literatura română, cu doar 12 poeme, dintre care trei erau manifeste pentru noua generaţie 80, ce se anunţa cu claritate, în mod explicit, prin acest volum. Într-o bună parte din cronica lui Laurenţiu Ulici din „*România literară*”, preluată în volumul „*Prima verba III*”, cred, criticul îşi exprima stupefacţia că o editură premiază un volum la concursul ei de debuturi, alegându-l dintre sute de concurenţi, şi apoi îl cenzurează cu o cruzime care îl face de nerecunoscut.

Cu toate acestea, versurile Ilenei au impresionat foarte tare şi au răzbit prin revista „*Flacăra*” la publicul larg. Actriţa Eugenia Maci, de la Teatrul Naţional Bucureşti, a realizat un mic scenariu după poemul „*Întru totul*” şi l-a recitat la TVR, la o oră de maximă audienţă. Câţiva scriitori importanţi din Bucureşti au pornit în pelerinaj spre Maramureş s-o caute şi s-o cunoască pe Ileana. Am însoţit-o pe soră-mea la o şedinţă a *Cenaclului de Luni*, aici mi-am dat seama, din modul cum a fost prezentată, că Ileana era deja foarte cunoscută, a citit împreună cu o altă poetă mai în vârstă, discuţiile despre poezia acesteia au fost prelungite, am impresia în mod intenţionat, pentru a muta cât mai târziu lectura Ilenei după miezul nopţii şi a atenua astfel şocul versurilor ei. Când a citit, a fost primită cu răceală, ceea ce scria ea atunci nu era în ton cu linia ludic-ironică a cenaclului, ea venea cu

versuri biografice de un puternic tragism şi o directeţe percutantă, cu imagini care bruscau prin prospeţimea şi autenticitatea realului incizat de cuvinte, cam cum scriu tinerii abia acum, după 30 de ani de atunci. Nicolae Manolescu a avut un discurs ferm împotriva acestui fel de a scrie poezie, insistând pe sugestia anacronică a poemului „*Întru totul*”, într-o lume secvenţializată, care prizează realul în doze mici, ceea ce nu l-a împiedicat, totuşi, când Cărtărescu a scos după câţiva ani cartea „*Totul*”, cu aceeaşi anvergură poetică, dar scrisă în alt registru, şi fără să fie cenzurat nimicitor ca volumul Ilenei, să-l considere din start marele Poet.

Mai târziu, în 1982, poetul Alexandru Muşina a publicat în revista „*Vatra*”, dacă nu mă înşel, textul vizionar „*Noul antropocentrism*”, reluat apoi în toate volumele sale de eseuri, de la „*Unde se află poezia*?”, din 1996, până la „*Poezia*, *teze*, *ipoteze*, *explorări*”, din 2008. Ei bine, întreaga viziune a lui Alexandru Muşina asupra evoluţiei liricii româneşti, spre „poezia noului antropocentrism”, cu miza pe „perspectiva totalizatoare, unificatoare” a „complexităţii umanului şi realului”, cu deplasarea accentului „de la text la receptor, de la intensitatea stilistică la intensitatea comunicării” şi regândirea „omului concret, integral, ireductibl”, cu profeţia uluitoare: „Reumanizarea poeziei constituie, acum, marea ei şansă, şansa depăşirii manierismului printr-un nou clasicism. Un „clasicism” cum n-a mai fost altul. Un antropocentrism nemărginit”, ei, bine, toate aceste idei care şi-au sporit forţa anticipativă cu trecerea anilor, pot fi ilustrate cuvânt de cuvânt cu poezia dn 1978 a Ilenei Zubaşcu, atât din cele 12 poeme trecute prin dârmonul cenzurii, în volumul schilodit „*Întru totul*”, cât şi din poemele ample, scrise în aceeaşi perioadă şi apărute în presa literară a momentului, dar reluate editorial abia în marile antologii ale lui Laurenţiu Ulici, de care am pomenit deja, care îi ştia toate versurile Ilenei. Când o să am mai mult timp, o să sistematizez ideile profetice ale lui Alexandru Muşina, care au rămas valabile până azi şi vor rămâne în continuare, şi-o să le ilustrez cu versurile Ilenei: în mod paradoxal, poetul Muşina şi-ar putea acoperi mult mai bine afirmaţiile îndrăzneţe din anii ’80 cu versurile Ilenei

Zubaşcu, decât cu propria sa creaţie poetică, rămasă într-o evoluţie colaterală viziunilor sale teoretice.

Cu toate acestea, Muşina n-a inclus-o pe Ileana în „*Antologia poeziei generaţiei* 80”, din 1993, cum nu m-a inclus nici pe mine, din pricina adversităţii sale făţişe faţă de Laurenţiu Ulici, similară cu cea a lui Manolescu, deşi poemele din volumul meu de debut, „*Gesturi şi personaje*”, Albatros, 1982, se numeau, în ordinea trecută în sumar: „*Ecologie umană*”, *Homo ludens*”, „*Omul holografic*”, „*Omul de Neanderthal şi Omul de Cromagon*”, „*Omul antigravitaţional*…” *Antropofagii*”, „*Omul de la recepţie*”, „*Homo spray*”, „*Homo cogitans*”, „*Omul practic*”, „*Omul închis*”, „*Homo cinematographicus*”, *Omul* statistic”, „*Omul deschis*”, „*Căldura umană*”, „*Omul munţilor*” şi „*Omul disponibil*”, construcţie amplă care urmează să apară într-o nouă versiune în curând, fiind toate expresia cum nu se mai poate de clară a „noului antropocentrism”. Vreau să spun că versurile mele şi ale Ilenei erau ilustraţia perfectă a tezei vizionare a lui Alexandru Muşina, înainte ca noi s-o cunoaştem (volumul Ilenei apăruse în 1978, iar al meu în 1982), atât doar că erau urmarea propriilor noastre lecturi, experienţe de viaţă şi viziuni anticipatoare, care ne-au scos în acelaşi sens, înaintea lui Muşina, şi nu doar prin teoretizări eseistice, ci prin realitatea de gradul întâi a propriei creaţii.

Dar steaua Ilenei urca vizibil în acei ani, Păunescu i-a propus s-o aducă în Bucureşti, i se pregătea un premiu al CC UTC, şi ascensiune politică în context, cu perspectiva de a-l cunoaşte pe însuşi „prinţişorul” Nicu Ceauşescu, însă cu cât creasta valului pe care sălta Ileana se ridica mai sus şi pasiunea lui Păunescu se manifesta mai acaparator, în felul lui spectaculos şi la vedere, Ileana avea tot mai mari probleme morale: Păunescu era căsătorit şi avea doi copii cu Constanţa Buzea, împreună cu care am petrecut câteva după-amiezi frumoase acasă la ei, pe str. Dionisie Lupu, când ne-a dăruit volumele sale de versuri cu dedicaţii generoase, a scris apoi o cronică entuziastă despre volumul Ilenei, în „*Amfiteatru*”, soră-mea nu era femeia care să cadă imediat după aceea în braţele lui Păunescu, noi ne-am străduit cât am putut de-a lungul anilor să ne menţinem fiinţa dintr-o bucată, cu

orice preţ, chiar dacă lumea în care trăiam era fărâmiţată în bucăţi. Ileana a înţeles repede care e preţul succesului într-o lume ca şi cea a Bucureştiului acelor ani, a refuzat rând pe rând toate ofertele foarte tentante de mărire şi ascensiune, s-a retras în Maramureş şi n-a mai vrut să vină la niciun spectacol şi la nicio întâlnire bucureşteană. Şi n-a mai venit niciodată!

Asta l-a înfuriat rău de tot pe Păunescu, Ileana era un fel de trofeu al ascensiunii lui, în acei ani ai săi glorioşi, nu era încă învăţat să fie refuzat categoric (după ce mai aduse din provincie în Bucureşti câteva gloriole, care s-au ofili cu anii), a organizat special un spectacol al *Cenaclului Flacăra*, la Sala Polivalentă din Braşov, la care voia să-i adune pe toţi poeţii pe care îi debutase în pagina „Ave", la „poşta redacţiei" din revista clujeană „*Tribuna*", dar şi în revista „*Flacăra*", de mare tiraj şi impact public, al cărei redactor şef ajunsese. Erau spectacole cu miză mare, pe lângă decontarea drumului, ţi se plătea prestaţia şi, apoi, acele „întâmplări" cu cântec şi poezie erau televizate, se dădeau pe TVR (singura televiziune de atunci), la ore în care erai văzut de întreaga ţară, se cântau şi se recitau versuri curate şi de valoare, în anii dinainte de 1980 nu erau invadate de glorificarea lui Ceauşescu, aşa cum s-a ajuns mai târziu. M-a trimis acasă în Maramureş după soră-mea, care era un fel de cireaşă pe tortul debuturilor pe care le-a susţinut şi încuraj at în acei ani, i-am spus că n-o să vină, dar a insistat să nu mă întorc fără Ileana. Şi m-am întors cu trenul, în noaptea următoare, fără Ileana. Când m-a văzut fără soră-mea, s-a înfuriat grozav, a tunat şi a fulgerat, trimiţându-mă acasă încă din uşa Săli Polivalente, de cum m-a zărit, eliminându-mă din *Cenaclul Facăra* pentru o bună bucată de vreme.

Ileana a câştigat apoi un concurs pe un post de profesoară la Baia Mare, dar i-au dat o catedră în Sighet, locul din capitala judeţului fiind aranjat pentru soţia vreunui politruc (în câteva rânduri, a fost singura persoană din ansamblul folcloric al Casei de Cultură din Târgu Lăpuş, care n-a primit viza pentru turnee în străinătate, din pricina dosarului, deşi era cea mai bună dansatoare), s-a căsătorit în Sighet şi s-a retras definitiv din viaţa literară, sacrificând succesul fulminant, în

condiţiile compromiţătoare ale climatului comunist tot mai acaparant, opţiunii sale morale, ferme, dedicându-se creşterii celor doi copii şi muncii didactice. Acum s-a pensionat şi face naveta între Europa şi America, unde cei doi copii i-au ajuns medici, în curând le va creşte nepoţii. Volumele de versuri pe care le-a depus la diverse edituri, după ce a refuzat categoric ispita comunistă a Bucureştiului, nu i-au mai apărut niciodată, deşi îmi amintesc că unul dintre ele, cel puţin, „*Fiinţa în fiinţă*”, era puternic, cu versuri a căror frumuseţe nu se va ofili niciodată.

Am descoperit recent fragmente din acea carte, de fapt un singur poem dramatic, inspirat de cazul real al unei femei care a supravieţuit sub dărâmături 11 zile, după cutremurul din 1977, vorbind neîncetat, sunt aici versuri pe care le uitasem cu totul şi care prevestesc cu claritate ceea ce urma să se întâmple chiar cu destinul îngropat al Ilenei Zubaşcu, de Rimbaud feminin al culturii române, pot fi găsite în „Antologia poeţilor tineri. 1978 – 1982”, p. 635 – 650, publicată postum de Laurenţiu Ulici, în 2005: „femeie, du-te acasă, eşti genială, nu ţi-am spus, ce mai vrei, nu-ţi ajunge? / lasă-ne pe noi cel puţin să ne vedem publicate creaţiile cât suntem încă în viaţă/ noi care nu avem nicio şansă de-a ne vedea publicate postumele/ tu ai tot timpul în faţă, operele tale pot să aştepte/ oricum ele sunt scrise pentru totdeauna/ fie că le publici acum sau peste o mie de ani/ valoarea lor rămâne aceeaşi… /nu te putem lăsa să ieşi la lumină în întregime/ aşa cum eşti tu în deplină intimitate/ ar sări în aer sediile tuturor ministerelor/ ambasadorii tuturor statelor s-ar simţi ofensaţi în numele popoarelor lor/ şi şi-ar retrage hârtiile aurite de acreditare/ apariţia ta integrală în epocă ar modifica clima pe glob/ ar topi calotele glaciare, pustiurile lumii toate ar înflori/ s-ar înfăptui noua ordine economică pe planeta Pământ/ încetişor, încetişor…”. Fragmentul din care am citat se numeşte „Cutia planetară de viteze”.

Şi au trecut 30 de ani de atunci, iar în tot acest răstimp, oriunde mergeam în ţară la festivaluri literare, unde ne întâlneam toţi ai noştri din generaţia 80 – şi când zic asta, mă gândesc în primul rând la optzeciştii din provincie, care n-au avut şansa unică a unui Nicolae

Manolescu în spate şi cutia de rezonanţă istorică a unui *Cenaclu de Luni* şi au răzbit fiecare cum a putut, înfruntând cu mâinile goale şi doar cu credinţa în cuvântul poeziei o dictatură anihilantă şi atât de ostilă valorii (iar acum, cea mai mare parte dintre ei e exclusă şi din *Istoria critică a literaturii române*, de data aceasta în deplină libertate) – în tot acest timp, nimeni nu m-a întrebat niciodată ce mai scriu, ci doar ce face şi ce mai scrie soră-mea Ileana, sau dacă nu cumva am o soră pe care o cheamă Ileana. Anul ăsta – şi suntem deja în 2009! – poeta Ana Blandiana mi-a povestit că a fost la Bruxelles, cu expoziţia itinerantă care marchează 60 de ani de la începutul colectivizării şi scoaterea clasei ţărăneşti din istorie, iar acolo un funcţionar al ambasadei române a întrebat-o dacă mai ştie ceva de Ileana Zubaşcu.

Laurenţiu Ulici i-a inclus versurile în marea sa antologie „*O mie şi una de poezii româneşti*", în zece volume, 1997, dar şi în volumul apărut postum, „*Antologia poeţilor tineri. 1978 – 1982*" (predată în acei ani la Editura Eminescu, dar care a apărut din pricina cenzurii abia în…2005), iar poetul Gellu Dorian spune cu fermitate exemplară în volumul său recent apărut, „*Cititorul de poezie*", 2008, ceea ce Nicolae Manolescu refuză să accepte: „Dar generaţia a fost anunţată, tot în acel an mi se pare (e vorba de 1978 – anul Colocviului Naţional de Poezie de la Iaşi, în care Laurenţiu Ulici vorbeşte de „promoţia optzeci", n.n.), de apariţia cărţii Ilenei Zubaşcu – „*Întru totul*" – carte reper pentru cine vrea să facă o cronologie a promoţiilor literare şi să observe anunţarea unui altfel de discurs poetic… Iată şi poemul emblematic (pe lângă prima carte a lui Petru Romoşan), care anunţa generaţia optzeci, moment de ruptură de discursul poetic de până atunci şi etalarea altui discurs" (Gellu Dorian citează în întregime poemul „*Generaţia noastră*", din păcate în forma în care a fost ciuntit de cenzură, în volumul de debut) …Numai „*Cartea de iarnă*" a lui Ion Mureşan a mai putut jalona atât de clar vârstele poeziei româneşti contemporane".

Şi acum vii şi tu, Adrian A lui Gheorghe, la mijlocul anului 2009, şi mă întrebi de ce tace şi cât o să mai tacă Ileana Zubaşcu? Poate că o să vorbească, în cele din urmă, sau măcar o să-şi scoată cărtea de debut „*Întru totul*", în forma în care a fost trimisă la editură, dar a

apărut atât de mutilată, poate şi alte cărţi pe care cred că le-a scris în tăcerea sa de 30 de ani, de sub calota de gheaţă a comunismului, inclusiv cel post decembrist. Dar mai cunoşti vreun caz similar în cultura română, ca un scriitor tânăr să se retragă din literatură din scrupule morale, sacrificându-şi gloria atât de ademenitoare doar pentru a-şi păstra conştiinţa curată, şi doar doi ani de prezenţă publică impecabilă să provoace o amintire aproape de neşters? Un caz oarecum similar ar mai fi poate Viorel Padina, şi el cu un destin ieşit din comun. Dar crezi că ar fi bine să vorbească o asemenea conştiinţă? Crezi că ar putea spune după 30 de ani de tăcere cuvinte şi adevăruri atât de uşor suportabile? Nu e destul ce se întâmplă cu Paul Goma?

„Aş putea scrie istoria adevărată a Cenaclului Flacăra… Păunescu avea în tot ce făcea vocaţia demonstraţiilor de forţă, cred că şi când făcea dragoste, el de fapt viola…"

— Ai ajuns în Bucureşti prin cenaclul Flacăra, al lui Adrian Păunescu. Şi eu fredonam în adolescenţă unul din şlagărele tale antirăzboinice care spunea la un moment dat duios, responsabil, că „Nu se naşte un copil, /Făr o tonă de trotil". Şi vedeam parcă tona de trotil amplasată sub pătuţul copilului gânguritor, gata să se lase detonată de fitilul arogant. Crezi că muncitorii de la fabrica de trotil au suferit de pe urma cântecului tău? Ce a însemnat cenaclul Flacăra pentru evoluţia ta? Sau pentru stagnarea ta? După anul 1990 ai fost între puţinii care au demascat atmosfera promiscuă moral şi intelectual de la fostul cenaclu Flacăra. Ce amintiri frumoase ai de la cenaclul lui Păunescu? Dacă ai vreuna…!? Ce amintiri urâte ai din aceeaşi perioadă? Ce vrei să uiţi şi nu poţi? Cât bine a făcut cenaclul Flacăra generaţiilor tinere? Cât rău a făcut culturii şi moralităţii naţiei noastre? Iartă-mi avalanşa interogativă, dar vorbind despre cenaclul Flacăra mă regăsesc la vârsta întrebărilor…

— Tu glumeşti acum, amintindu-ţi de acel cântec al meu, dar în acei ani când l-am lansat nu era nimic de glumă. Dimpotrivă. Din pricina delaţiunilor care curgeau gârlă din judeţul Maramureş către Secţia de Propagandă a CC al PCR, conform cărora aş fi „fiul recalcitrant al unui înrăit duşman al poporului şi comunismului"

(odată, mi-a arătat Păunescu o astfel de hârtie, care îi venise de la Cornel Burtică, şeful Propagadei din Republica Socialistă România, şi m-a întreabt uimit: „Mă, tu cine eşti, de ai duşmani atât de mulţi şi puternici”? Şi eu habar nu aveam pe atunci cine eram!), nu aveam voie să apar la televiziune decât cu acel cântec antirăzboinic, „*Lumea de* mâine (intrat pe albumul triplu al *Cenaclului Flacăra*). O serie de emisiuni filmate în Maramureş – şi îmi amintesc de una, pentru care Sânziana Pop şi Cornel Nistorescu mă căutaseră acasă şi m-au plimbat la filmări pe la Baia Mare – au fost cenzurate rău, mi-au dat pe ecran doar mâinile de la cot în jos pe chitară, fără să apar ca prezenţă, cu faţa şi restul trupului, într-o emisiune care îmi era dedicată, iar altele nu s-au mai dat deloc. Ei bine, nici măcar acel cântec, care se cânta deja în restaurante şi la nunţi, la fel ca „Fost-am omu’ pădurii” (ar trebui să fiu acum un om bogat, nu-i aşa?), nu mi-l dădeau întreg, observam ba că dispărea o strofă, ba alta. Tăiau de obicei strofa cu versurile „*Avem casă şi maşină/ Şi doi ari de grădină*”, pe care cenzorii le percepeau ca fiind critice, sau cel puţin ironice, la adresa sistemului comunist, ce luase oamenilor aproape totul, dar cel mai des îmi tăiau strofa la care te referi şi tu: „*Lumea asta aiurită/ Stă pe-un tron de dinamită/Nu se naşte un copil/ Făr o tonă de* trotil. Securiştii din TVR au făcut legătura cu faptul că eu lucram pe atunci în Borşa, zonă minieră, unde artificierii aveau evident dinamită, şi s-au gândit că aş putea face şi eu rost de trotil de la ei, să arunc în aer sistemul comunist, sau cel puţin cântecul era în minţile lor bolnave o dovadă mascată a intenţiei mele de-a detona clădirea CC al PCR, iar vigilenţa lor se făcea utilă sistemului comunist eliminând acea strofă din cântecul dat la TVR, pentru a nu sugera şi altora periculoasa idee subversivă. Astea le-am aflat mai târziu de la cineva sus-pus, care lucra în televiziune, aşa cum am aflat că după ce apăream la TVR cu acel cântec, reduceau porţia de dinamită distribuită artificierilor de la minele din zona bazinului Baia Borşa, care intra în plus sub un control sever, dacă poţi să-ţi imaginezi aşa ceva. Toate astea par azi o nebunie, dar atunci cu lucruri de acest gen se ocupau Securitatea şi cenzura, în climatul de nebunie generală în care supravieţuiam. Dar fiind foarte tineri, eram împinşi din spate

de dorința sălbatică de-a ne afirma, neavând ale posibilități la îndemână și neștiind cât va dura sistemul comunist, în care ne-am născut, am crescut și ne-am format și care făcea parte din ființa noastră ca aerul respirat în plămâni.

Publicasem versuri în revista „Flacăra", dar și experimente de creativitate ale elevilor cu care lucram la școala din Bogdan Vodă (cred că am fost un precursor timpuriu în România a ceea ce se practică azi în universități sub numele de „scriere creatoare", am scos și o carte la Editura Litera, în 1982, se numește „*Copilării*"), imediat după ce Păunescu îi preluase conducerea și a făcut din ea probabil cea mai citită publicație a presei românești de atunci. În acest sens, imaginea conform căreia am ajuns cunoscut după Ileana Zubașcu trebuie corectată, lucrurile stau invers, sora mea mai mică a venit totdeauna pe urmele mele, cum e firesc. Și, apoi, nici nu se mai știe după atâția ani dacă poeta Ileana Zubașcu a existat într-adevăr, s-ar putea ca eu să-i fi scris versurile energice, bărbătești, cum s-a și vehiculat ideea, cine mai știe azi cu adevărat cum au stat lucrurile în acea nebunie generală în care am trăit, sau cel puțin istoria de mâine ar putea lua în calcul și această ipoteză, nu-i așa, Adrian A lui Gheorghe? – tu știi foarte bine ce mai e și cu istoria asta și cum se intră în ea.

Prin 1975, cred, mi s-a acordat Premiul anual de Poezie al revistei „Flacăra", și festivitățile de premiere s-au ținut la Sala Palatului, mai erau premiați tenismanul Ilie Năstase și handbalistul Ștefan Birtalan, la sport, valorile reale ale acelui moment, în toate domeniile. Când lua diploma, fiecare rostea câteva cuvinte, eu am întreabăt dacă n-aș putea cânta ceva din Maramureș, în locul cuvintelor formale, așa se face că am cântat „*Scoală*, *gazdă*, *din pătuț*/ *Florile dalbe*/ *Și ne dă un colăcuț*/ *Florile*, *florile dalbe*", cu mii de oameni în față și un succes imens, un colind de pe Valea Izei, neinclus atunci în nicio culegere folclorică și total necunoscut, din jocurile copiilor, dar care azi e pe buzele tuturor, în repertoriul celor ce cântă de sărbători, ajuns pe posturile tv reclamă la cafeaua Selected, sau în telenovela „*Inimă de țigan*", fără să mai știe cineva cine a lansat acea bijuterie intrată în folclorul de Crăciun din metrouri, al copiilor din

cartierul Cângaşi, Bucureşti, şi la serbările şcolare din toată ţara.

Aflasem, între timp, că tatăl lui Păunescu lucrase, după ce-a ieşit din puşcărie, la minele de la Baia Borşa şi am dat de gazda sa din Borşa, la care a locuit cu domiciliul forţat câţiva ani. Cum eram pe atunci un nonconformist şi un neadaptabil, aşa cum am rămas de altfel toată viaţa, umblam cu plete şi blugi şi cântam în formaţia „*Vestitorii*", prima trupă de rock electronic de pe Valea Izei, cu care mergeam pe la nunţi, baluri şi revelioane, cu un repertoriu propriu dar mai ales preluat de la *Europa liberă* (suntem în anii '70, pe vremea începutului Phonicşilor, cu „Canarul galben ca un gălbenuş", „Nebunul cu ochii închişi" şi hitul „Hei, tramvai"), am intrat repede în conflict cu autorităţile judeţene ale învăţământului, fiind ameninţat cu darea afară, aşa că mi-am găsit un refugiu ocrotitor în *Cenaclul Flacăra*, la care am început să cânt încă de la primele lui întâlniri, când nu se deconta drumul cu trenul de noapte din Maramureş şi nu se plătea recitalul. În plus, ştiam acum că şi Păunescu era fiu de deţinut politic, mergeam la el ca la unul care crescuse ca mine, prin internate, în afara familiei, cum a putut. În acei ani, îl vizitam pe Păunescu acasă, pe str. Sandu Aldea şi apoi pe Dionisie Lupu, era un om extraordinar, tocmai se întorsese după bursa de un an din America, povestea despre marile concerte folk la care fusese, ascultam la el acasă Bob Dylan şi Joan Baez, citea pe loc tot ce scrise în ziua aceea, indiferent ce oră din noapte sau zi era, la el am văzut prima combină muzicală cu radio, pickup şi player. Mă conducea în Gara de Nord, când plecam spre Maramureş, şi îmi făcea semn cu căciula lui brumărie la pornirea trenului de Sighetu Marmaţiei, sau dacă voia să schimbe un cuvânt din vreun poem trimis la revista „Flacăra", mă suna în comuna Bogdan Vodă, la telefonul meu nr. 18, cu manivelă, să mă întrebe dacă sunt de acord cu modificarea. Vreau să spun că la început totul a fost suflet curat în întâlnirile mele cu Adrian Păunescu şi îmi asum în totalitate scrisorile entuziaste pe care i le-am trimis în acea perioadă.

Nebunia a început odată cu sălile sporturilor şi stadioanele, cu banii mulţi, succesul înnebunitor, femeile şi tentaţiile puterii, iar Păunescu şi-a dezvoltat progresiv o lăcomie fără margini, având

vocaţia clară a puterii, ca dimensiune structurală a fiinţei lui. Dar nu ştiu cine ar fi rezistat, în acel context comunist, în care puteai câştiga într-o zi un salariu pe o lună, cu trei spectacole în 48 de ore, unul început în Arad, să zicem, după care cei care îşi terminau recitalul plecau în oraşul următor şi cântau la Oradea, ca apoi să pornească mai departe la Satu Mare şi să-i aştepte pe ceilalţi pe scenă, până soseau spre dimineaţă. Şi aşa, ani de zile. Păunescu avea în tot ce făcea vocaţia demonstraţiilor de forţă, cred că şi când făcea dragoste, el de fapt viola, avea nevoie şi ştia să facă spectacol din orice pretext mărunt, în preajma lui simţeai că totul e posibil şi aveai realmente sentimentul că istoria trece în acea clipă chiar prin miezul fiinţei tale, indiferent că te aflai într-un sat din Munţii Apuseni, pe Câmpia Libertăţii din Blaj, la Mănăstirea Putna, în centrul oraşului Iaşi sau Piatra Neamţ, cu spectatori căţăraţi pe crengile înalte ale arborilor, pe vârful Muntelui Găina, sau într-o parcare pe o vale necunoscută, toate marginile ţării păreau că devin centru, acolo unde se afla Păunescu. Şi tu, care ai trăit ca un exclus toată viaţa, din pricina propriei biografii, erai acum în punctul cel mai râvnit de milioane de oameni din ţară, în acel moment istoric.

Şi asta a durat cam şapte ani din viaţa mea, cu intermitenţe, desigur, până spre finele anului 1982, când am părăsit ireversibil cenaclul, cu câţiva ani înaintea dezastrului de pe Stadionul Ploieşti, din 15 iunie 1985, unde am fost şi acolo martor, dar de data aceea cu totul întâmplător, printr-un complex de împrejurări ciudate, care au făcut posibil să fiu de faţă şi la sfârşitul nebuniei, cum am fost la începutul ei frumos şi curat. Trebuie să precizez, totuşi, că veneam doar din când în când la spectacole şi în turnee, neavând studii muzicale, nu mi-a trecut niciodată prin cap iluzia că aş putea trăi din cântat, aşa că mi-am păstrat în toţi acei ani catedra de literatură în Maramureş, mutându-mă de la şcoala generală din Bogdan Vodă la o casă a pionierilor din Borşa, tocmai pentru a putea pleca mai uşor în deplasări, în timp ce majoritatea celorlalţi cântăreţi şi-au abandonat meseriile iniţiale şi au mizat exclusiv pe muzica folk, Mircea Vintilă, Vali Sterian, Victor Socaciu, Nicu Alifantis, Ştefan Hruşcă, Ducu Bertzi

ş.a.

După 1980, lucrurile se degradaseră progresiv, rău de tot, se trăia în cenaclu ca într-o sectă religioasă, totul era sub controlul strict al terifiantului guru, adulat de mulţimi realmente la modul religios, al unui surogat de religie, desigur, adulatorii smulgeau înnebuniţi hainele de pe el, mame cu fiice feciorelnice de mână veneau să se ofere plângând de fericire ospăţului nupţial al zeului care poate totul, fascinate de spectacolul măreţiei, puterii şi gloriei lui, într-o ţară în care nimic nu mai era posibil, adolescente rebele fugeau de acasă, sărind pe geam din camerele în care le încuiaseră părinţii, şi se îndesau în boxele marilor difuzoare, în trailerele nocturne cu staţiile şi sculele de amplificare, dormeau pe jos prin hoteluri şi prin parcuri, numai să ne urmeze fascinate în următorul oraş, paralitici şi schizofreni, ciungi, orbi şi surzi se înghesuiau către scena spectacolului de zi şi de noapte ca la scăldătoarea Betezda, era un delir în cenaclu şi în preajma lui, cum numai sub marile dictaturi politice se poate imagina, probabil ca formă de decompresare a energiilor psihice colective, într-un climat social devastat de controlul total, opresiune şi propagandă, cu plafonul coborând tot mai jos şi mai strivitor.

Totul depăşise orice margini imaginabile şi orice raţionalitate, n-are rost să dau acum amănune în plus, o voi face poate cu alt prilej, principalul şlagăr al *Cenaclului Flacăra* ajunsese „*Trăiască Ceauşescu*, *trăiască România*!" (şi acest cântec are o poveste uluitoare), iar securiştii prezenţi la spectacole cronometrau deja câte zeci de minute şi secunde scandau marile mulţimi de pe stadioane, din sălile sporturilor şi din centrele oraşelor, „Cea-u-şes-cu-Cea-u-şes-cu" şi câte zeci de minute „Păunnescu-Pă-u-nes-cu"! mai puteam să fiu compatibil cu asemenea lucruri şi cu multe altele, de toate naturile?

Am plecat din cenaclu, care evoluase de la simplitate şi curăţenie spre un produs complex şi degradat, tipic pentru o dictatură comunistă, cu care idilica mea conştiinţă din acei ani nu mai găsea absolut nicio formă de compatibilitate şi n-am mai întors capul niciodată înapoi, cum au făcut majoritatea dintre cântăreţii lui şi o fac şi acum, în deplină libertate. Şi îi înţeleg foarte bine: acei ani din

mijlocul marilor mulţimi, care nu aveau altă formă mai autentică de artă, să-şi oblojească sufletul neliniştit şi ameninţat din toate părţile, fac parte din biografia lor şi a milioanelor de oameni, ca şi din propria ta biografie, după cum văd. Şi asta nu se mai poate şterge din fiinţă niciodată. Cum nici din amintirea mea nu se va şterge vreodată. Dar am ales să trăiesc câţiva ani în Bucureşti, cu patru copii după mine, fără casă şi slujbă, la limita supravieţuirii biologice, şi să nu mă mai întorc niciodată în craterul vulcanului din ce în ce mai noroios, care devenise *Cenaclul Flacăra*, pe care-l părăsisem pentru totdeauna.

Nu pot să-ţi răspund acum la toate întrebările tale despre acest fenomen, pentru că aşa cum ţi s-a declanşat avalanşa lor, regăsindu-tecum zici „la vârsta întrebărilor", mie mi s-a declanşat în aceeaşi măsură o avalanşă a amintirilor pe care n-aş putea-o opri decât într-o carte întreagă. Şi poate că voi scrie până la urmă acea carte necesară despre cel mai amplu şi complex fenomen artistic al regimului comunist din România, pe care îl cunosc de la început la sfârşit, din interior şi în cele mai mici detalii, de zi şi de noapte, am acum – cu trecerea anilor – discernământul necesar şi luciditatea, echilibrul şi înţelepciunea vârstei, dar şi a experienţelor istorice prin care am trecut, să pot evalua şi spune adevărul, sine ira et studio, doar cu dorinţa vie de a elucida din punct de vedere istoric unul dintre cele mai spectaculoase, dar şi nebuloase, fenomene din întreaga istorie a României.

Însă nu ţi se pare cu totul straniu că nimeni până acum nu m-a întrebat serios, cum o faci tu acum, despre acest fenomen, în istoria noastră s-au întâmplat şi se întâmplă lucruri ieşite din comun şi în loc ca primul reflex al conştiinţelor evaluatoare să fie elucidarea acelor fenomene, din toate punctele de vedere, cum se întâmplă peste tot în istoria altor popoare, la noi funcţionează parcă un consens al tuturor să se îngroape şi să se uite cât mai grabnic acele lucruri, ca şi cum faptul că avem grijă să nu se vorbească despre ele, am impresia că dintr-o vinovăţie sublimială a consimţirii de atunci, decât şuşotind folcloric pe la colţuri sau la o bere cu amicii, ar însemna că nici nu s-au întâmplat vreodată. După cum ştii foarte bine, Adrian A lui Gheorghe,

eu am fost şi la întâlnirile *Echinoxului*, fondatat de poetul Ion Pop la Cluj, am citit la *Cenaclul Junimea* al lui Ovidiu Crohmălniceanu, dar şi la *Cenaclul Universitas*, condus de Mircea Martin, despre care ai scris şi tu, am fost şi la *Cenaclul de Luni* al lui Nicolae Manolescu, dar şi la *Cenaclul Flacăra* al lui Adrian Păunescu. Mai ştii pe vreunul din generaţia noastră cu o asemenea experienţă de viaţă? Cred că urmaşii noştri din îndepărtaţii ani viitori îşi vor putea face o imagine corectă despre epoca dictaturii comuniste, pe care am traversat-o cu vieţile noastre unice, irepetabile şi atât de trecătoare, doar cunoscând adevărul întreg, şi pe o faţă şi pe cealaltă a lui.

Mi se întâmplă, însă, tot mai frecvent să trăiesc sentimentul că am datoria să scriu acea carte necesară despre *Cenaclul Flacăra*, cum cineva ar trebui să scrie cartea firească despre *Cenaclul de Luni*, aşa cum au apărut deja cele despre *Echinox* şi *Universitas*, dar mi-e atât de greu s-o încep când nimic din jur nu mă solicită sau stimulează. Uite, tu mi-ai pus doar câteva întrebări şi mi s-au rupt baierele amintirilor şi apele nevoii de a depune mărturie, dar imaginează-ţi ce cărţoi aş avea acum în faţă dacă cineva mi-ar fi adresat măcar de două, trei ori pe an, în toţi cei 20 de ani de libertate a cuvântului, doar câte întrebări stimulatoare mi-ai pus tu acum, despre *Cenaclul Flacăra*!

Dar poate că acea carte a început deja să se scrie, chiar cu aceste rânduri, de acum.

„La puţin timp după naşterea mea, tata a urcat în Munţii Ţibleş, să reziste cu arma în mână împotriva comunismului, aşteptând să vină americanii. Şi americanii n-au mai venit…”

— Dacă ar fi să-ţi transformi viaţa proprie într-o poveste scurtă, cam cum ar suna aceasta?

— Foarte pe scurt, povestea mea ar fi aceasta: trăiesc viaţa unui om care n-ar fi trebuit să se nască, în acel moment istoric, al anului teribil 1948, când comunismul s-a instaurat ca regim politic în toate instituţiile României. Mă mai consolează doar gândul că tot în acel an de răscruce al istoriei lumii s-a născut şi statul Israel. Dacă m-a adus totuşi Dumnezeu pe lume, cred c-a făcut-o doar să pot depune mărturie cu viaţa mea despre cea mai mare tragedie pe care a trăit-o

poporul român, din întreaga sa istorie.

Dar aş putea lungi puţin povestea: naşterea mea a chinuit-o de moarte pe mama, timp de o zi şi o noapte. I s-au rupt apele *Su Turn*, un loc al nostru la 3 km de sat, pe valea Baicului, spre Ţibleş, unde săpa cartofi „dea doilea", a venit cred că pe jos până acasă, cum a putut. Pe atunci femeile *taroase* (gravide) lucrau până în ultima clipă, de multe ori năşteau pruncii pe pământ, când erau la sapă sau la fân, de dealuri şi munţi, îşi aduceau coconii acasă, numai după ce terminau treaba câmpului, în mâneca unei cămăşi bărbăteşti de cânepă, sau a sumanului. Nu era asistenţă sanitară în satul Dragomireşti, în acele vremuri, nevestele tinere din Maramureş erau moşite de la începutul lumii de mamele lor, de aceea li se şi spune bunicelor *moaşe*, iar bunicilor, *moşi* – ei erau soţii celor care moşeau. În tot acest timp cât s-a chinuit mama cu mine, tata Ilie s-a rugat în genunchi lui Dumnezeu, pe pământul din şură, o zi şi o noapte fără contenire, până am reuşit să ies din viscerele născătoarei la lumină. Dar fiindcă arătam rău la facere şi speriat de lumea străină, mama şi moaşa Ileana au crezut c-o să mor şi m-au botezat ele, cum au ştiut, după străvechile ritualuri ale „popţilor brazilor", să nu apuc să mă săvârşesc neîncredinţat cu numele lui Dumnezeu. La puţin timp după aceea am intrat, într-adevăr, în moarte clinică şi ca să mă scape cu viaţă, mama mi-a schimbat numele şi m-a vândut pe fereastră, pe fileri ungureşti, unei femei din sat, care mă consideră şi acum fiul ei şi strigă după mine pe drum. În acelaşi timp, moaşa Ileana a pus numele meu real unui pom din grădină, să mă înfrăţească pe veci cu vitalitatea lui. Şi am trăit ca prin minune, poate din îndurarea acelui pom, dar am nimerit într-o lume care a făcut, în continuare, tot posibilul să mă suprime ca fiinţă biologică şi spirituală.

Iată în ce familie am trăit şi ce educaţie am avut:

La puţin timp după naşterea mea, tata a urcat în Munţii Ţibleş, să reziste cu arma în mână împotriva comunismului, aşteptând să vină americanii. Şi americanii n-au mai venit, dar comuniştii au arestat-o pe mama, cu doi coconi în braţe, şi pe toate neamurile noastre, torturându-le să spună unde sunt ascunşi *partizanii*. Ca să ne scoată

din subsolurile Securităţii din Sighet, tata s-a predat şi a fost ucis la trei zile în torturi, cum am mai spus. Dar a fost o clipă când tata s-a întâlnit cu mama, în acele subsoluri noptatice ale Securităţii, slab luminate, aveam doi ani şi câteva luni şi îmi amintesc şi acum cu claritate cum m-a luat în braţe, avea barba mare şi aspră şi mi-a spus, cu lacrimile picurându-i pe mâinile mele: „Vai, dragul tatii, cine v-a creşte şi pe voi?". A fost singura clipă din viaţa mea când am fost ţinut în braţe de propriul meu tată, ştia că nu scapă cu viaţă, şi aşa a fost, a rămas pentru totdeaun o umbră dureroasă pentru mine, mai mult din cer decât de pe pământ. Am crescut, cum am putut şi cum a vrut Dumnezeu. Dar poate şterge cineva din fiinţa mea de atunci şi de acum tot ce mi s-a imprimat în carne şi în oase, în nopţile acelea de torturi şi în tot ce-a mai urmat în restul vieţii? Şi cine îmi poate răscumpăra şi da înapoi viaţa de sărăcie şi singurătate, risipită în voia sorţii, partea de ocrotire şi dragoste care mi s-ar fi cuvenit şi mie, ca oricărei fiinţe umane, şi pe care nu am avut-o niciodată?

Un procuror din cabinetul generalului Voinea, de la Procuratura Militară Bucureşti, mi-a spus că scheletul aflat nu demult în beciurile Securităţii din Sighet ar putea fi al tatălui meu. Au trecut 58 de ani de la acea crimă şi măcar oasele lui se cuvine să iasă, în sfârşit, la adevăr şi lumină.

Viaţa mea ar putea fi rezumată pe scurt şi astfel: Tata ucis în închisoarea din Sighet, mama trăind toată viaţa în singurătate, despărţită de propriii copii, soră-mea Ileana, retrasă cu totul din viaţa publică şi refuzând gloria literară doar ca să-şi poată salva sufletul şi creşte şi ea copiii, iar eu târându-mă cum am putut, cu soţia şi cei patru copii ai mei, într-o istorie atât de ostilă, făcând compromisuri doar cât să pot respira şi merge mai departe, iar sacrificii cu carul, să pot măcar scrie aceste cuvinte, privindu-te pe tine şi pe oricine în ochi. Poate că m-am născut şi am scăpat până acum cu viaţă anume să pot spune mai departe povestea oaselor tatălui meu, din acel subsol întunecat din Sighet, un oraş de la marginea României, de pe graniţa nordică a Tisei.

Dar nu asta e şi istoria părţii celei mai lucide a poporului român, cea care nu apare încă în cărţile de literatură ale acestor ani?

„Toate mi s-au întâmplat în viaţă până acum ca hotărâte de altcineva, inclusiv căsătoria şi naşterea celor patru copii”.

— Ai debutat spectaculos, cu primul val optzecist, după care ai făcut paşi mai rari, mai feriţi, ai îngăduit publicisticii să cotropească teritoriul poeziei. În ce te priveşte, iartă-mi francheţea, numele tău circulă mai mult decât cărţile de poezie, pentru că publici rar. E vorba de timiditate, discreţie, lehamite…?

— Am debutat editorial târziu, Adriane, la 34 de ani, cu volumul *„Gesturi şi personaje”*, în 1982, o carte scrisă cu mult înainte. Gândeşte-te că Ion Mircea, Adrian Popescu sau Dinu Flămând sunt născuţi în 1947, doar cu un an înaintea mea, şi sunt poeţi străluciţi ai valului 70, cu o operă valoroasă, consolidată progresiv de-a lungul timpului, nu „optzecişti” ca mine. Cred că sunt mai degrabă un caz atipic, din toate punctele de vedere, mai ales cele literare, şi eu însumi mă întreb tot mai des: ce-o fi cu mine, cum de mi-a ieşit viaţa asta într-o versiune care te face pe tine să spui un lucru atât de adevărat şi legitim: „numele tău circulă mai mult decât cărţile de poezie, pentru că publici rar”. E o întrebare cinstită, la care mă voi strădui să răspund la fel de cinstit, pentru că vorbind cu tine, încerc să ajung la mine însumi cel din adânc, care nu poate fi trişat, şi – de ce nu? – la un răspuns al lui Dumnezeu, cel care a hotărât ca totul să îmi iasă altfel, cu totul altfel, decât celorlalţi colegi ai mei de generaţie.

Trebuie să recunosc că m-am maturizat psihic foarte greu, în condiţiile cu totul nefireşti şi umilitoare, în care am răzbit în copilărie şi adolescenţă, fără bani şi fără ocrotire familială. Ca să-ţi dau o idee, cred că abia acum la 60 de ani, am maturitatea psihică a unui bărbat normal. Mie toate mi s-au întâmplat în viaţă până acum, şi cele rele şi cele bune, ca hotărâte de altcineva, nu de mine, inclusiv căsătoria şi naşterea celor patru copii. Pe când lucram la revista „Flacăra”, după 1985, şi eram alergat „pe teren” după reportaje, mă nimeream în cabinetul câte unui director sau grangur mare, pe ramura lui, din industrie sau agricultură, şi-mi turuia verzi şi uscate, în limbajul acela de lemn al „plenarelor” din *„Scânteia”*, din care nu puteai reţine absolut nimic, mă simţeam la mare depărtare de omul acela, în cu totul

altă lume, îl priveam în ochi şi îl ascultam minute în şir, minunându-mă că nu-şi dă seama că trişez şi cât de timorat mă simt de autoritatea lui, de biroul impunător, de secretarele lui, de acea scenografie ostentativă a puterii, toată viaţa am rămas cu această spaimă de autoritate, până la o vârstă matură, când vedeam un miliţian sau poliţist pe stradă, orice uniformă, militară, de pompieri, inclusiv CFR, roşeam tot la faţă şi începeam să tremur de departe, iar în dreptul lor mă fâstâceam de-a binelea, împleticindu-mi paşii, astfel că întotdeauna mă legitimau, cerându-mi actele şi întorcându-le pe toate feţele, simţeau instinctiv că nu e ceva în regulă cu mine şi nu-şi dădeau seama ce, ca să nu mai spun că nu eram în stare să bat la nicio uşă, să cer ceva pentru mine, mai degrabă m-aş fi plimbat o zi întreagă pe coridorul din faţa acelei uşi, reformulându-mi de zeci de ori în minte ce frază să rostesc, în nenumărate variante, dar mai ales găsindu-mi o mie de motive să amân ciocănitul la uşă şi acea cerere, m-am învăţat din anii lungi de sărăcie şi umilinţă să mă mulţumesc cu ce am şi să nu cer nimănui nimic. Aveam psihologia retardată a celor fără nicio apărare, crescuţi în recluziune, în spaţiile agresive ale internatelor, căminelor, închisorilor, unde legea o face cel mai puternic, fie autoritatea dinafară, fie cea din grup. Asemenea celor singuri şi ai nimănui, în spaţiile închise în care am crescut, mi-am tăiat de nenumărate ori braţele cu lama, cum am văzut târziu că fac şi cei din închisori, din reflexul dureros al izolării în mijlocul agresivităţii generale, când absenţa ocrotirii şi dragostei se convertesc în regresul psihic de afirmare prin autodistrugere. Aş fi fost în stare în adolescenţă să mă automutilez în văzul celorlalţi, oricât de grav, să-mi tai o ureche sau câteva degete, cu uşurinţă şi iresponsabilitate, numai să atrag şi eu atenţia admirativă a cuiva, să mă afirm şi eu cumva ca fiinţă umană demnă de preţuire şi dragoste, ca persoană cu individualitate proprie, distinctă, împotriva celor din jur care mă considerau şi mă tratau doar ca pe ceva slab şi fără valoare, bun de strivit sub talpa picioarelor tuturor.

Te rog, Adriane, când citeşti aceste rânduri, să nu-mi plângi de milă, pentru că de fapt aceasta a fost condiţia reală şi exactă a celei mai valoroase părţi din poporul român, în lungii ani ai claustrării în

„lagărul comunist", atât doar că despre acest lucru vorbesc prea puţini scriitori, deocamdată. Acesta e, de fapt, profilul standard al tuturor fiilor proveniţi din familiile foştilor deţinuţi politici, cu părinţii ucişi, întemniţaţi, deportaţi, iar în acest sens trebuie ştiut că în cele 3.600 de pagini ale „*Dicţionarului terorii comuniste*", având-l ca autor pe Cicerone Ioniţoiu (ajuns la litera S, cu volumul 10, apărut în 2008, la Editura Maşina de Scris), sunt incluse 70.000 de nume, din cele aproximativ 2 milioane de destine care au suferit direct, într-o formă sau alta, represiunea dictaturii comuniste în România. Numai în primii doi ani de la declanşarea colectivizării agriculturii, între 1949 – 1951, au fost arestaţi 80.000 de ţărani, condamnaţi de tribunalele militare, cărora li s-au adăugat alţi 90.000 de oameni, condamnaţi de judecătoriile locale, pentru delicte camuflate. După evaluările *Centrului Internaţional de Studii asupra Comunismului*, din cadrul *Academiei Civice*, au trecut prin închisori, lagăre şi deportări, aproximativ 200.000 de ţărani, războiul civil împotriva celor 10 milioane de ţărani ai României de atunci întinzându-se pe o perioadă de 13 ani, timp în care Securitatea, Armata şi Justiţia Republicii Populare România au declasat ţărănimea, „talpa ţării", şi au scos-o din istorie. Numai într-o singură zi, în 11 iunie 1948, cu puţin timp înainte de a mă naşte, au fost naţionalizate 1.050 de întreprinderi, din întreaga ţară, distrugându-se toată industria şi economia românească interbelică. Asemenea statistici tardive dau cât de cât o imagine despre anvergura dezastrului naţional care a însemnat comunismul, toate aceste cifre seci însemnând, de fapt, tot atâtea familii distruse şi mai ales milioane de copii crescuţi de la o vârstă fragedă – şi e vorba chiar de generaţia noastră, Adriane! – într-un climat de teroare, sărăcie şi nesiguranţă totală, care le-a mutilat pentru toată viaţa psihologia, evoluţia socială viitoare şi întreg destinul.

Dacă vei citi impresionantul volum „*Strigătul copiilor muţi*. *Psihanaliză şi Holocaust*: *o perspectivă asupra celei de-a doua generaţii a Holocaustului*", scris de Ilany Kogan (Editura Trei, 2001), va trebui să accepţi că tot ceea ce constat că mi s-a întâmplat mie, în viaţa mea de exclus (şi autoexclus) de la festinul comunist al unui timp istoric

compromiţător, au trăit de fapt după aceleaşi tipare ale traumei psihologice provocate de istorie şi fiii evreilor deportaţi şi omorâţi în Holocaustul fascist. Trecutul părinţilor are o cu totul nefericită putere anacronică, prin „complexul supravieţuitorului", asupra prezentului şi viitorului copiilor, până în generaţia a treia, urmaşii având tendinţa să reitereze în propria lor viaţă experienţele reprimate psihic ale părinţilor agresaţi: „*copiii supravieţutorilor sunt ei înşişi un fel de supravieţuitori*, *deoarece cât priveşte şansele*, *nici părintele*, *nici copilul nu trebuiau să existe*". Acum ai cu adevărat cui să plângi de milă, dacă ai un zvor atât de bogat de lacrimi!

Dar unde sunt cărţile adevărate care să vorbească despre toate aceste lucruri, elegiile, romanele, epopeile, marile tragedii literare, construcţiile artistice pe măsura tragediilor istorice traversate în toată perioada comunistă de generaţia noastră? Mă felicit că n-am publicat decât atât de puţine cărţi din mormanul de manuscrise care-mi sufocă dulapurile casei, spaţiile libere de sub paturi, de prin balcoane, debarale, băi etc. Am sentimentul că o bună parte din cărţile mele şi ale colegilor noştri de generaţie, care au apărut în tot acest timp, inclusiv după 1989, sunt o specie de literatură artificială, monocordă, manieristă, extrem de săracă şi cu totul nenaturală, un fel de evaziune a minimalismului textual, sau experimentalist, paralel cu tragediile care s-au întâmplat şi se întâmplă în vieţile oamenilor, curgătoare pe albia reală a istoriei din preajmă, ca un râu subteran de care ştie prea puţină lume, sau mai degrabă ca un curent atmosferic, cu mult prea aerian şi cu totul deasupra destinelor celor de jos, de la firul ierbii. Majoritatea cărţilor apărute în perioada comunistă mi se par la fel de fragile şi nefireşti ca viţele cartofilor crescute la întuneric, în pivniţi adânci, care se întind pe pereţi după sursa îndepărtată de lumină a unei ferestruici, acele viţe au morfologia specifică, chiar pot da muguri şi frunze, atât doar că sunt albe şi eterice, aproape transparente, fără vitalitatea sănătoasă a verdelui, rezultat din fotosinteza pe care numai lumina naturală o poate genera şi întreţine. În mod similar, aceste cărţi apărute în perioada comunistă şi în cei 20 de ani de tranziţie par rezultatul unei îndepărtate surse artificiale de lumină, nu a fotosintezei

naturale. Şi cum să scrii cărţi adevărate, inclusiv versuri, dacă nu poţi face priză la lumea minţită în mijlocul căreia îţi duci viaţa de zi cu zi, şi la adevărul istoric care ţi se ascunde sau falsifică sub propriii tăi ochi? Şi dacă istoria de sub ochii noştri, inclusiv cea din 1989 încoace, e atât de mistificată, cu toată neruşinarea, în văzul nostru al tuturor celor care am trăit-o, dar şi în văzul întregii lumi, mă îngrozesc gândindu-mă cât de fals trebuie să fie trecutul dinaintea vieţilor noasre, cel din cărţile de aşa-zisă „istorie". Cum să controlăm şi cum să credem adevărul acelui trecut, când nu putem crede ceea ce se încearcă să ni se inducă prin mistificare şi intoxicare, la nivel de instituţii de stat, despre segmentul de timp istoric pe care l-am trăit noi înşine? Ne putem minţi şi automistifica chiar în halul ăsta noi înşine?

Întotdeauna m-am decis foarte greu să public o carte, după o teribilă luptă interioară şi amânări de ani şi ani de zile, până la limita la care riscam ca lumea – tu, de exemplu – să uite că sunt totuşi poet, iar acum, din perspectiva anilor care au trecut, îmi dau seama că am făcut foarte bine să public doar patru cărţi de versuri, în aproape 30 de ani, iar soră-mea Ieana doar una singură! – în timp ce majoritatea colegilor de generaţie au zeci de volume publicate, sunt deja la antologii, opere alese şi ediţii definitive, mai urmează doar intrarea în Academie şi înălţarea la ceruri. Consider că versurile pe care le-am scris în timpul comunismului, dar şi cele din ultimii douăzeci de ani sunt doar nişte surogate, rezultate accidentale (şi incidentale) ale contextelor istorice neprielnice şi cu toate adevărurile falsificate, pe care le-am traversat, incidenţe ale unei mici părţi ale fiinţei mele reale cu un context care nu m-a solicitat în niciun fel de implicare creatoare responsabilă, nu avea nevoie de conştiinţa mea literară şi civică, ci – dimpotrivă – a făcut totul să mă împiedice să exist, ca fiinţă demnă în lume şi plenitudine de conştiinţă. Toată fiinţa noastră, în structurile ei cele mai profunde, a fost falsificată de comunism şi deturnată de la traseul ei firesc, natural, într-un tip de societate cu toate reperele valorice răsturnate, am fost falsificaţi în fibra fiinţei noastre, modificaţi genetic ca OMG-urile vegetale şi e momentul să ne revenim şi să ne întrebăm cine suntem noi cu adevărat şi, mai ales, cum şi ce am fi vrut să scriem, dacă nu

trebuia să rătăcim 40 de ani prin pustie?

Opera mea literară adevărată e chiar destinul meu, luat în întregime, nu cărţile într-o parte şi viaţa în alta, ci aşa cum s-au întrepătruns şi vor curge împreună până la capăt. Am scos la vedere puţină literatură, e adevărat, dar am publicat imens în cei 25 de ani, cât am scris cu carnetul de note pe marginea baricadei şi tranşeii, chiar ce am publicat în „*Flacăra*", înainte de 1989, sunt lucruri reale despre oameni reali, atât cât s-a putut vorbi despre realitatea vie în acei ani, ca să nu mă înhaţe cu texte propagandistice securistul care l-a înlocuit pe Adrian Păunescu, timp de cinci ani, la conducerea celei mai citite reviste din România, nu stăteam în redacţie, eram tot timpul plecat pe teren, acolo unde nu se înghesuia nimeni să meargă, întotdeauna am găsit în ţară oameni vii, cu poveşti fabuloase de viaţă adevărată, despre ei am scris, aşa cum s-a putut scrie sub capacul tomberonului propagadei. După 1989, am publicat mii de pagini, cum ştii, nu doar în „Flacăra", ci după 1992 în săptămânalul de mare tiraj „*Expres Magazin*", în cotidianul „*Evenimentul zilei*" şi zece ani în „*Româna liberă*", până în 1 ianuarie 2007, ziua intrării României în Uniunea Europeană, când m-am retras cu totul în literatură. Aceste publicaţii la care am lucrat succesiv erau de mare tiraj, au fost anii de început ai schimbărilor de după 1989, când fiecare dintre ele a depăşit milionul de exemplare, iar eu am scris mult şi pentru că eram plătit în acord, în funcţie de cât publicam şi asta mă stimula să câştig un ban în plus, am crescut exclusiv din scris patru copii, dar nu m-am gândit niciodată până acum să-mi strâng paginile de publicistică în cărţi, din ele mi-am câştigat pâinea zilnică a familiei, aceste pagini vor avea o semnificaţie oarecare abia după ce o să-mi public volumele de literatură, cele multe şi ele, scrise până acum, literatura mea de sertar.

Am scris masiv în presă şi am publicat puţină literatură mai ales pentru că vremurile teribile pe care le-am intersectat, cu răsturnări şi evenimente febrile, fabuloase, care se prind de puţine ori într-un destin uman, m-au solicitat şi m-au acaparat cu o prioritate şi o presiune, pe care nu a exercitat-o literatura, cel puţin în aceeaşi măsură, scriind la principalele cotidiane din România, în cei mai dificili

ani ai tranziţiei postcomuniste, am avut realmente sentimentul că sunt în sfârşit implicat în treburile publice, de la care am fost exclus total de regimul comunist, o bună parte a avieţii mele tinere, că pot contribui şi eu, după puterile şi conştiinţa mea, la marea schimbare a lumii, simţeam realmente că în dezorientarea generală care a fost instrumentată după 1989 (pentru a se putea înfăptui pe dedesubtul ei restauraţia securistă, în haine prooccidentale), era nevoie de reperul ferm al conştiinţei mele luptătoare, toate în jurul meu evoluau sub imperiul urgenţei, iar literatura mai putea să aştepte, respiraţia ei era cu bătaie lungă, mai aveam timp şi mai încolo, în viaţă. În poemul „*Omul disponibil*”, care o să-mi apară într-o cu totul altă versiune, decât cea publicată în 1999, polemizez vehement cu ceea ce a fost până acum istoria şi am versuri suficient de clare, despre raporturile dintre viaţă şi literatură: „*Îmi închipui o carte ca o mare construcţie/ atât de bine legată în toate măruntaiele ei/ încât imediat după apariţie/ s-o accepte marele cosmos/ în circuitul valorilor lui. Mi-ar trebui, cred/ un moment decisiv de inconştienţă, o disperare prielnică/ sau ameninţarea cu moartea ca să-mi pot aduna oasele/ tuturor poemelor mele într-un singur schelet/ pentru trupul de nesuportat al divinităţii*”. Te anunţ, dragă Adrian A lui Gheorghe, că am ajuns de curând la vârsta acelei *disperări prielnice* şi că, în plus, Dumnezeu îmi trimite din ceruri miresme ale morţii şi chemări suficient de clare şi îmbietoare, să înţeleg şi eu în sfârşit că mă aflu la acea limită de destin, dincolo de care spiritul meu neliniştit nu va putea trece pragul mai departe decât în braţele propriilor sale cărţi şi creaţii.

Dar poate că n-am publicat până acum mai multe cărţi şi dintr-un instinct profund de onestitate, din responsabilitatea faţă de adevăr: să public cărţi contrafăcute şi false într-o istorie falsă? Da, sunt mai mult un nume care circulă decât o operă, dar poporul român nu este el însuşi, în istoria noastră comună, mai mult un nume decât o operă, ca un mereu promiţător debutant al viitorului? Nu ţi-a venit niciodată pe buze întrebarea teribilă, de câte ori te-ai întors din Europa cetăţilor şi a marilor construcţii civilizatoare, din Roma, Paris, Madrid sau Viena: dar poporul român unde a fost în tot acest timp, dar

poporul meu ce-a făcut în tot acest timp? Cum să te poţi simţi fericit şi împlinit, ca om şi creator, în mijlocul unui popor atât de nefericit şi neîmplinit, cum nu cred că mai sunt multe în istoria lumii?

În toţi aceşti ani, însă, cât am făcut presă şi nu literatură, dedicându-mă trup şi suflet paginii de cotidian, m-am maturizat în sfârşit, din toate punctele de vedere, ca om şi artist, am cunoscut realitatea geografică, istorică şi umană a acestei ţări, la zi, acasă la ea, în toate ipostazele sale, atât înainte de 89, cât şi după, m-am îmbogăţit cu experienţe dramatice, cu personaje şi întâmplări uluitoare, care mă împing afară din fiinţă către pagina de carte, spre ceea ce Mușina numea „noul antropocentrism", pe care eu şi soră-mea îl practicam înainte de a şti cum o să i se pună numele. Oricât de straniu ţi s-ar părea ceea ce spun, abia acum mă simt pe deplin responsabil şi pregătit din toate punctele de vedere, când aud în spate răsuflarea ademenitoare a morţii, să mă apuc de marea literatură pe care am sperat s-o fac dintotdeauna. Mi se pare că tot ce-am trăit şi am scris până acum n-a fost decât un exerciţiu de încălzire şi profesionalizare pentru construcţia durabilă pe care urmează s-o ridic în timpul binecuvântat care urmează. Paradoxal, suntem încă un popor foarte tânăr, bogat în preistorie dar extrem de sărac în istorie scrisă, şi avem mult de lucru la temeliile lui spirituale.

Abia aştept să descalec din capitala sufocantă a acestui popor rătăcit, undeva departe de tot, cât mai departe de Bucureşti, în ţinuturile sălbatic de globalizate ale nordului, şi să reîntemeiez Ţara Maramureşului.

Măcar în propria mea literatură viitoare.

(*Revista" Conta", nr. 6, 2011*)

II.

MUZEUL CU GHID ORB

„NĂSCUŢI ÎN LAGĂR NU AVEAM NUANŢA LIBERTĂŢII.
INTUIAM DOAR CEVA, CEVA…!"

— *În dialog cu Mircea Stâncil* – „Ca să ajungi la sine trebuie să fierbi îndelung, la foc mic, într-un sos dens de lecturi, de experienţe de scris, de experienţe de viaţă…!"

— *Dragă Adrian, ai ajuns la etatea „Poeziilor alese”, eşti un fericit*! *Acum trebuie să plecăm de undeva*! *Poate de la cel mai important moment din viaţa ta*! (*Cred că poezia este momentul suprem pentru tine*!). *Când ai debutat în presa literară, unde şi în ce condiţii? Nu ezita să mărturiseşti cele mai neplăcute clipe ale debutului, dar, evident, şi cele mai plăcute. Îţi mai aminteşti unde ai băut cafeaua, votca, coniacul* etc., *în timp ce savurai pagina de revistă cu numele tău*?

— Debutul? Am debutat de atâtea ori, în viaţa asta, încât am ajuns să consider drept dată absolută a debutului chiar data naşterii…! Adică 6 iulie 1958, era într-o zi de joi (sau de luni?) după amiaza (sau noaptea?), atunci am ţipat (sau am scâncit?) ca să-mi demonstrez mie însumi (sau altora?) că învingând moartea tuturor mi-am câştigat dreptul la moartea mea, unică…! ţipătul (sau scâncetul?) acela a fost primul meu vers inspirat…! Că zicea şi (colegu’) Nietzsche alintându-se, vorbind de „debutul” său (sau al altora) ca om: „Fiecare om care se naşte conţine certitudinea care face omenirea descifrabilă şi esenţa nemuririi posibilă. Copilul este momentul de sublimare a eternităţii, şi chiar aventura sa pământeană ne întăreşte ideea că fiecare ratare ascunde o mare izbândă. Dacă unul la un milion sau la o sută de milioane s-ar naşte ca natură excepţională, după modelul Christic, vă daţi seama ce joc al sorţii ar deveni viaţa?”. Negândindu-mă, firește, la asta, m-am apucat de scris poezii prin clasa a doua (chiar aşa!), ascunzând de toată lumea caietul cu versuri despre toamnă (cu predilecţie!) ca o mare ruşine. Ruşinea aceasta am făcut-o publică prima oară în ianuarie 1972 (la aproape 13 anişori!), când am apărut în revista „Cutezătorii” cu un cuvânt de prezentare al lui Virgil Teodorescu (avangardistul!), cel care tocmai îl prezentase şi pe Matei Vişniec, cu un grupaj de versuri sub titlul „La noapte va ninge”, aşa cum i s-a chemat şi prima carte. Când mi-a apărut „poezeaua”, ca debut absolut, în ianuarie 1972, a murit tata…! apoi am re-debutat în revista „Cronica”, prin 1974, cu „un grupaj” de două „poezele”. Când a apărut revista, au fost în Piatra Neamţ (şi în ţară!) nişte inundaţii din categoria „mamă, mamă!”, că nimeni nu avea chef de (re) debutul meu, toţi umblau să-şi salveze pielea, era mai interesant ce se întâmpla în

jur. Mă simţeam ca un „idiot” (dostoievskian, evident!) gândindu-mă la poezie în acele condiţii…! apoi am re-debutat în „Luceafărul”, în numărul din 4 martie 1977, la marele cutremur…! Umblam pe 5 martie, a doua zi, cu revista în buzunar, mi-era ruşine să o arăt cuiva, toată lumea plângea pe cineva, cutremurul distrusese poezia din fiecare. Aş fi putut intra în „fandacsie”, vorba filosofului, cu aşa potriveli dramatice…! După aceea n-am mai ţinut cont de dramele care s-au mai potrivit cu re-debuturile mele, mi-am zis că şi poezia poate fi o dramă ca oricare alta, deşi şi azi, când scriu câte un text, am senzaţia că tulbur ceva din ordinea lumii, că potrivirea de cuvinte nu-i întâmplătoare, o rană are nevoie de tăişul care să o deschidă…! Într-o legendă teosofică se spune că, la un moment dat, se vor amesteca toate cuvintele din lume, din toate graiurile şi se va scoate, cu o mână sau cu un glas de copil, un singur cuvânt care va fi capabil să distrugă omenirea aşa cum tot el, cuvântul, a fost capabil să o nască. În fond, dragă Mircea Stâncil, m-am convins într-o viaţă, scriitorul ăsta face, amestecă mereu literele şi cuvintele, în căutarea acelui cuvânt, unicul, care nu neapărat exprimă adevărul, cât declanşează energiile care freamătă în materie nedescătuşate.

— *Cine a fost prietenul căruia i-ai mărturisit, pentru prima dată, bucuria debutului*?

— Debuturile din copilărie, din adolescenţă au fost şi sunt, în general, nişte accidente, nişte excese, logica lor este… ilogică. Aşa le privesc azi…! Arthur Rimbaud, Labiş, alţii câţiva nu sunt decât nişte „nereguli” care întăresc regula. Îmi amintesc de un debut cântat şi descântat mult prin anii ’70 – ’80, a lui Vasile Poenaru. Îmi amintesc şi acum versuri de-ale lui, de atunci. Supralicitarea l-a epuizat rapid, după ce la 15 ani era la a doua carte…! Când văd azi copii mânaţi de la spate de părinţi vanitoşi, de educatori zeloşi, să scoată cărţi de poezii „ca Eminescu”, îmi stârnesc milă deoarece ratează unul din cele mai importante momente din viaţa lor, debutul. Asta în cazul în care chiar au talent…! Un debut editorial prost e ca o naştere pe jumătate sau pe un sfert…! Şi cum să trăieşti „deplin” dacă te-ai născut doar pe un sfert? Ca să ajungi la sine trebuie să fierbi îndelung, la foc mic, într-un sos

dens de lecturi, de experienţe de scris, de experienţe de viaţă…! De asta debuturile adevărate, în reviste adevărate, cu oareşce conştiinţă de sine, le-am realizat mai târziu, când aveam prieteni literari cu care împărţeam pâinea şi sarea lecturilor…! Adică Aurel Dumitraşcu, Daniel Corbu, Lucian Vasiliu, Nichita Danilov, Nicolae Sava, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Luca Piţu… Oricum, după douăzeci de ani, am trăit la intensitate maximă orice grupaj de versuri publicat în „Amfiteatru" (via Constanţa Buzea!), „Luceafărul" (eram „pariul" lui Ion Gheorghe!), „Tribuna" (miza lui D.R.P. pe moldovenii nemţeni!), „Convorbiri literare" („omul nostru" era Daniel Dimitriu!), în „Ateneu" (salut, Sergiu Adam!), în „Orizont" (m-a publicat Cornel Ungureanu cu juma' de pagină, după un concurs „Arghezi"!), în „România literară" (cu un cuvânt al lui Laurenţiu Ulici!), în „Dialog", în „Napoca universitară"… Fiecare grupaj era ca un alt debut, un eveniment, cumpăram toate revistele din urbe şi le împărţeam cunoscuţilor. Astăzi m-aş trage de mânecă pentru vanitatea de atunci (sau de urechi?), acum cred că sunt mai interesat să fiu decât să par…! Sau poate că vanitatea de atunci am schimbat-o cu una nouă, poate e doar o modificare de accent.

„*Astăzi n-aş mai avea răbdare, decât poet în condiţii arbitrare, umilit de o mulţime de zerouri culturale, puse pe funcţii, mai bine pustnic, supus trăirilor interioare, în munţii Neamţului*".

— *Cum ai fi vrut să se intituleze prima ta poezie şi prima ta carte? Chiar aşa cum au apărut sau altfel? Te-a ajutat cineva să dai primei tale cărţi titlul?*

— Mi-ar fi plăcut ca prima mea poezie să se numească „Cântarea cântărilor"! Sau „Moartea căprioarei"? Sau „Câinele soldatului". Sau „Povestea vorbei". Sau „Gorunul". Sau „Moartea lui Fulger"… Dar astea toate erau scrise când am apărut, aşa că am luat-o pieptiş pe alt drum… Oricum, aproape toate textele pe care le-am publicat în primele grupaje mai consistente, în revistele literare, sunt în cărţile mele, le-am ales şi în antologările ulterioare. Primele texte se scriu din talent, după aceea mai păcălim şi cu ştiinţa, cu deprinderea scrisului. Primul manuscris, depus la o editură, la „Albatros", în 1980, se intitula „Un

oarecare Oedip". Vreo doi, trei ani manuscrisul a tot intrat în finală, la concursul de debut, unde era un număr fix de poziţii, dar în ultima clipă era sacrificat în favoarea altora. Îl refăceam, îl depuneam din nou, de la an la an. Nu fac nicio culpă, Doamne fereşte!, colegilor preferaţi de juriu în acele momente, fiecare îşi juca, în vremuri jegoase, şansa…! Dar la sfârşitul anului 1982 Laurenţiu Ulici m-a anunţat telefonic de câştigarea concursului de debut, la „Albatros", ca în lista apărută a doua zi, în „România literară", oficial, să nu mă mai regăsesc…! Redactorul (meu) de carte, Domnica Filimon, a motivat că mi s-a (mi-au) pierdut manuscrisul şi nu puteau să anunţe lista câştigătoare fără prezenţa manuscrisului…! De aia au operat modificări în ultima clipă. În acea epocă debutai „pe cartelă" aşa cum primeai uleiul, zahărul şi mălaiul… Deşi aveam impresia că trăiam, eram, de fapt, trăiţi. Născuţi în lagăr nu aveam nuanţa libertăţii, intuiam doar ceva, ceva…! Atingeam cu vârfurile degetelor zidul care ne separa de lume şi ne spuneam că asta e libertatea, că acesta este curajul maxim. La debutul din 1985, de la „Junimea", tot după un concurs („de debut"!) penibil prin natura lui, am debutat (cică!) la comun cu o juma' de manuscris care pe coperta exterioară se numea „Ceremonii" iar pe coperta interioară avea titlul pus de mine, „Ceremonii insidioase". Ce înseamnă cuvântul „ceremonii", pus ca titlu unei cărţi de poezie? E o tautologie, o prostie…! Următoarea carte am predat-o tot editurii „Junimea", cu titlul de „Amintiri din călătorii amânate". Ce călătorii amânate, tovarăşe poet, mi-a zis Andrieşul „junimist"? Spre ce…? Am propus, apoi, alt titlu: „Muzeul cu ghid orb". A căzut, bineînţeles. A apărut, jumulită bine, înjumătăţită, cu un titlu cât de cât acceptabil, de „Poeme în alb-negru". Astăzi mă minunez de consecvenţa, de răbdarea, de insistenţa cu care atacam toţi editurile, un fel de paradisuri în care tronau cenzorii, redactorii de carte, directorii, activiştii, arivştii, securiştii… Astăzi n-aş mai avea aceeaşi răbdare, decât poet în aşa condiţii, umilit de o mulţime de „zerouri culturale", puse pe funcţii, mai bine pustnic, supus trăirilor interioare, în munţii Neamţului. Dar atunci nu aveam dimensiunea umilinţei, nu ştiam şi alte variante de a trăi, născuţii în lagăr se jucau firesc cu gratiile, cu cătuşele părinţilor, le

luau drept jucării tentante.

— *Dincolo de înţelesul şcolăresc al acestei întrebări, te rog spune-mi ce semnifică pentru tine titlul unei cărţi de poezie*?

— Titlurile cărţilor sunt amprentele autorilor (adică ale huliganilor celeşti!) din momentul în care au intrat să devasteze „grădinile raiului"! Sau ale iadului? Că de ce n-ar avea şi iadul grădini? După acele amprente sunt identificaţi autorii, sunt judecaţi… Zici „Poemele luminii"? Zici Blaga. Zici „O noapte furtunoasă"? Zici Caragiale. Zici „Lolita"? Zici Nabokov. Zici „Baltagul"? Zici Sadoveanu. Zici „Tobele fragede"? Zici Ion Mircea. Zici „Străinul"? Zici Camus. Zici „Greaţa"? Zici Sartre. Dar vii şi mai aproape…! Zici „Darul lui Humboldt"? Zici Saul Bellow. Sau zici „Spălarea apei"? Zici Ion Stratan. Zici „Teze neterminate"? Zici Marta Petreu. Zici „Animale bolnave"? Zici Nicolae Breban. Zici „Invocaţie nimănui"? Zici Mircea Dinescu. Zici „Divina Paradoxalia"? Zici Aurel Dumitraşcu. Şi aşa mai departe, putem alege un milion şi juma' de exemple. De sub titluri transpar nişte obsesii, nişte teme, nişte uluiri, nişte expresii identitare. Lumea inspiraţilor nu-i aşa de mare, doar proştii se tem de inflaţia… de valori. Valoare, pe lumea asta, este doar cât trebuie. Restul e viaţă, improvizaţie, luptă pentru supravieţuire, devălmăşia instinctelor.

— *Zi-mi, te rog, unul, două titluri, dintre cele ale cărţilor tale, cu care te identifici, care îţi sunt „amprentă", după cum ai spus…*

— „Intimitatea absenţei", de exemplu. Sau „Fratele meu, străinul", „Cântece de îngropat pe cei vii", „Gloria milei"… Titlurile cărţilor sunt impresia la prima vedere, care contează în evoluţia „unei relaţii". Într-o bibliotecă citesc titlurile de pe rafturi şi simt că aerul se umanizează.

„De la Eminescu încoace literatura română luptă să scoată un autor total, vizibil. Autorul român pare să fie un altoi rebel pe un vrej european…"

— *După cum se ştie bine, simţul valorii este fundamental pentru un scriitor… Când a apărut la tine simţul valorii, dar mai ales curajul estetic*?

— Simţul valorii în artă e ca busola pe mare…! Fără simţul

valorii te izbeşti de zidul bibliotecii şi dispari în mii de bucăţi. Dacă ai simţul valorii celorlalţi, poţi dezvolta în tine simţul unei corecte auto-evaluări, care implică deopotrivă simţul penibilului. De asta, de multe ori nu mă laud cu cărţile pe care le-am scris, mă laud cu cele pe care le-am citit. Dacă descoperi la timp cărţile mari, determinante pentru o evoluţie intelectuală, artistică, atunci simţi pământ tare sub picioare, poţi evolua. Mă amuză scriitorii, tineri sau bătrâni, care vor să fie nişte oracole literare care scuipă versuri, proză, sentinţe literare ca şi cum acestea ar fi nişte emanaţii ale unui spirit al adâncurilor care se mulţumeşte să fie doar inspirat şi… (scuzaţi!) analfabet. Ăştia sunt nişte găşcari perfecţi, simpatici în felul lor. Da, spui că simţul valorii este fundamental pentru un scriitor şi îţi dau dreptate întru totul…! Ca să aflu asta am fost încuiat în bibliotecă în adolescenţă. Sau m-am încuiat singur şi am aruncat cheia pe geam? Era o aripă a bibliotecii lui Borges, îmi vine să cred. Acolo am citit la început cărţi, apoi autori, apoi literaturi… E un „exerciţiu fizic" obligatoriu, după ce citeşti câteva mii sau zeci de mii de cărţi, în drumul „spre sine", se risipeşte multă ceaţă în jur, numai aşa afli cam care ar fi cele zece, douăzeci de cărţi pe care ar trebui să le iei pe o insulă pustie, în cazul în care ai fi exilat acolo…

— *Bine, dacă e să răspunzi rapid, cam care ar fi cele zece cărţi pe care le-ai lua pe o insulă pustie…? Dacă mai există insule cu disperaţi care să-şi ia cărţi cu ei?! Mulţi ar prefera să-şi ia internetul, de fapt…!*

— E o listă aleatorie, peste zece minute îţi propun o alta, la fel de valabilă, de valoroasă. Iată ce-ţi propun acum, făcând un apel la memoria afectivă, imediată: „Biblia", „Dialogurile" lui Platon, „Confesiunile" Sfântului Augustin, „O mie şi una de nopţi", „Faust"-ul lui Goethe, „Fraţii Karamazov" a (ai) lui Dostoievski (plus „Idiotul" sau „Crimă şi pedeapsă", drept bonus pentru bună purtare!), „Procesul" lui Franz Kafka (plus povestirile, toate geniale!), „Citadela" lui Antoine de Saint Exupéry, Gabriel García Márquez cu al său „Un veac de singurătate" (plus cartea de povestiri „Povestea candidei Erendira şi a nesăbuitei sale bunici"); apoi Fernando Céline cu „Călătorie la capătul nopţii" (dar de ce nu şi „Moarte pe credit"?), Mihail Bulgakov cu

„Maestrul şi Margareta”, apoi „Calea regală” a lui Malraux, William Golding cu „Împăratul muştelor”, Ernesto Sábato cu „Despre eroi şi morminte”, Vladimir Nabokov cu „Lolita”, Umberto Eco cu „Numele trandafirului”… Poate că şi Balzac cu „Iluzii pierdute” sau Boccacio cu „Decameronul”… Sunt zece? Poate nu toate sunt cărţi uriaşe, dar sigur sunt cărţi care deschid gustul pentru lectură, îţi fac „simpatică” literatura…

— *Mă uit pe lista asta*: *niciun român*? *Dar nu-l văd nici pe Hemingway*?

— Mai sus e o listă care are drept suport memoria imediată. Ai văzut că acolo nu-i Tolstoi, nu-i Shakespeare, nu-i Pessoa…? I-aş lua şi pe ei, evident, le-aş ascunde cărţile în sân. Români? De la Eminescu încoace literatura română luptă să scoată un autor total, care să fie vizibil. Autorul român, fie el clasic, post-clasic, modernist sau chiar post-modernist pare să fie un altoi rebel pe un vrej european… Îmi plac nervoşii noştri, care au tăiat un nod gordian, în condiţiile în care aveau la îndemână o mulţime de noduri. E vorba de Tristan Tzara, de Cioran, de Ionesco, de Eliade…! Uite, după alte două, trei întrebări am să încerc să-ţi propun zece titluri de cărţi ale autorilor români pe care le-aş lua pe o insulă pustie… Poate pe Insula Şerpilor, aia luată de ucraineni? Brrr…!

— *Nu amânăm*, *spune lista asta acum*, *să ne luăm de o grijă*…!

— Sper să nu fiu uitat pe insula aia, totuşi, literatura noastră e dinamică… Aş lua „istoria” lui Călinescu, să mă informez, să mă distrez, e un spectacol. Aş lua teatrul şi schiţele lui Caragiale, să mă simt în siguranţă pe o insulă pustie, departe de societatea românească; apoi aş lua proza lui Mircea Eliade, ca să simt ubicuitatea lumii înconjurătoare; aş lua „O mie şi una poezii”, antologia lui Laurenţiu Ulici… Aş mai lua „Jurnalul fericirii” a lui Steinhardt, „Teologia dogmatică ortodoxă” a lui Dumitru Stăniloae dar şi „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal”, a lui Ion D. Sârbu, ca să mă simt liber. Aş lua poveştile lui Creangă, să mă respect ca povestaş şi poeziile lui Eminescu, ca să-mi pară mai blânde apusurile. Apoi aş mai lua câteva cărţi de-ale mele, să mai lucrez pe ele, în linişte, că sunt un perfecţionist…

— *Dar cărţile prietenilor*? *Că toţi avem prieteni cu cărţi*, *orgolioşi*…

— Ei, da…! Pe o insulă pustie mi-aş lua prietenii, evident, mi-ar fi mai de folos decât cărţile. Cum să concepi viaţa fără prieteni? Şi Robinson Crusoe şi-a făcut un prieten, pe canibalul Vineri, ca să supravieţuiască. Chiar dacă sunt canibali, prietenii tot prieteni rămân, avem nevoie de ei. Noi înşine suntem canibali pentru prietenii noştri, nu-i aşa? E relaţia perfectă, de altfel. De asta, pe o insulă pustie, ca să nu mă încarc pe inventar, să fac economie de poziţii pe lista celor zece cărţi la care am dreptul, îi aştept pe prieteni cu tot cu cărţile lor. Acolo mai facem schimb, avem în sfârşit timp să ne citim unul pe altul, să ne respectăm mai mult, după consistenţa operei…! Oricum, în cazul prietenilor mei va fi o bibliotecă impresionantă!

„*Liber nu te naşti*, *liber devii*, *după ce îţi stabileşti raporturile tale cu lumea din jur*, *cu principiile generale*, *cu lucrurile*”.

— *Revin la o întrebare anterioară… Când a apărut la tine simţul valorii*, *dar mai ales curajul estetic*?

— Un răspuns scurt: simţul valorii a apărut într-o zi de joi, după amiază, la orele cincisprezece şi paisprezece minute, iar curajul estetic a apărut într-o zi de marţi, după orele unsprezece…! Afară ploua…! Glumesc…! Curajul estetic este marca personală a fiecărui autor, în afara acestuia nu eşti decât un epigon minor. Curajul estetic este curajul lui Icar, cel care simte sub aripi orizontul propriu, neatins de altcineva. E, într-un fel, curajul sinucigaşului. Poţi să convingi pe cineva de curajul tău, dar poţi dezamăgi în acelaşi timp, poţi rata totul. Curajul etic şi curajul estetic, deşi se manifestă în planuri diferite, spun totul despre gradul de maturitate al unui artist. Cred şi în civismul artistului, în calitatea sa de model pentru ceilalţi din jur…! Etic şi estetic? Sunt o mulţime de artişti care mai degrabă se ascund în pluton, care se exprimă ca ceilalţi, după reţete sigure, verificate, decât să rateze ceva pe cont propriu. Dacă mă gândesc bine, eu zic că am scăpat toţi de cenzură, măcar teoretic, odată cu momentul Revoluţiei din decembrie 1989! Dar de autocenzură am scăpat, însă, mult mai târziu. În ce mă priveşte cred că abia odată cu volumul de versuri „Fratele meu,

străinul", sau chiar după aceea. Şi asta la şase, şapte ani de la „momentul decembrie"... Liber nu te naşti, liber devii, după ce îţi stabileşti raporturile tale cu lumea din jur, cu principiile generale, cu lucrurile. Curajul etic te face liber în raport cu ceilalţi, iar curajul estetic, cum spui tu, te face liber în raport cu tine însuţi. E o idee care incită la discuţii, poate o să revin altă dată...!

— *Vorbeşte-ne despre regretele tale privind etapa debutului. Ce ai vrut să fii: prozator, poet sau critic? Ce cărţi ai fi vrut să citeşti atunci şi nu ai avut ocazia, sau ai trecut pe lângă ele fără să le acorzi prea multă importanţă?*

— Nu ştiu dacă am vrut să fiu ceva anume, dar ştiu că am vrut să fiu altceva...! Poate că m-ar fi prins ideea de a deveni alchimist, dar nu mi-a sugerat nimeni o cale în acest sens. Dacă aş fi încercat, poate că m-ar fi preocupat transformarea aurului în metal obişnuit, din pornirea firească de a îmblânzi ceea ce pare inaccesibil. Sau de a demonta încheieturile sensibile ale lumii, ale vieţii de zi cu zi...? În poeziile mele din ultimele cărţi, din momentul în care mi-am asumat „curajul estetic", cum ai spus tu, asta fac, reformulez mituri, vreau să stabilesc cât e natură zeiască şi cât e pulbere oarecare în fiinţa asta deplină, care e omul. E pasionant...! Şi în romanţul „Bătrânul şi Marta" fac la fel, îl pun pe omul cu mintea şi cugetul înţesate de cărţi să refacă drumul invers, spre primitivitate. Toată viaţa, de fapt, învăţăm să refacem drumul invers, spre o eternitate din care ne-am smuls, pe care am încercat să o tulburăm cu gălăgioasa noastră existenţă... Cât despre cărţile „ziditoare", cele care ne-au format...! Exact ca în „Grădina potecilor care se bifurcă", din Borges, care demonstrează că în fiecare clipă un om poate face o sumedenie de gesturi care îi modifică esenţial devenirea ulterioară...! Orice carte e o intersecţie care te scoate pe o cale nouă. O carte care nu te modifică, e o carte cu care nu te-ai întâlnit de fapt. Altfel decât în lumea fizică, prin lectură nimic nu se pierde, dar se câştigă enorm şi totul te transformă! Şi asta e esenţial. Am citit „Martin Eden" la şaisprezece ani, am citit „Idiotul" lui Dostoievski la şaptesprezece, tot pe atunci „tot" Balzac, apoi Kafka, apoi Cervantes, Rimbaud, Rilke, Stelaru, Tonegaru... Numai lume bună, nu mai înşir. Eu

zic că am avut prea multe întâlniri admirabile care nu lasă loc regretelor pentru alte întâlniri ratate.

„Cred că maturitatea e atunci când poți să faci gafe oricâte fără să te mai pedepsească cineva. Dacă e așa, atunci sunt matur…”

— Crezul tău estetic, în poezia pe care o scrii, a fost același încă de la început? Ai fost consecvent, până acum, acelei ținte?

— N-am avut nicio țintă inițială, am scris doar ca să fac coerent dialogul cu mine însumi…! Și n-am fost consecvent cu mine însumi, am scris în mai multe genuri, în mai multe registre, m-am mișcat lejer în toate, fiecare gen l-a dinamizat pe celălalt, a încălcat teritoriul celuilalt. Fac publicistică, disciplinat, de mai mulți ani, scriu editoriale într-un ziar de provincie, „Ceahlăul”, ziar fondat prin 1943 la Piatra Neamț de niște „dreptaci”, scriu în reviste culturale sau sociale, o vreme am scris în „Cotidianul”, altă vreme am asigurat editorialul în „Realitatea românească”! Din acele texte am scos câteva cărți, spectaculoase zic eu, cum ar „Titanic șvaițer” sau „România pe înțelesul tuturor”. Și tot pornind de la acele editoriale am scris un fel de mini-roman politic, „Ce rost are să trăiești în România tranziției?”, apărut la editura „Compania”, într-o serie destul de vizibilă. Publicistica mi-a dezinhibat și verbul poetic, am scris altfel după „o cură” de articole de ziar. Cărțile mele de poezie „Complicitate”, „Îngerul căzut”, „Gloria milei” sunt mărturii în acest sens. Scriu din plăcere orice, nu sunt un damnat, zăbovitul în fața paginii albe e o voluptate rară. Ca să rezum: n-am fost consecvent crezului estetic, dar am căutat să ajung la un real crez etic. Uneori cred că am reușit. De la iadul etic la iadul estetic nu e, astfel, decât un pas.

— În ce valori estetice și morale ai crezut în adolescență, acelea te-au format sau altele care s-au ivit între timp?

— Ca un om care a început „cariera de cititor” fără nicio carte în casă dar cu zece rafturi de cărți de literatură sovietică și de inspirație colhoznică, așa cum era biblioteca din școala mea de sat, îți dai seama ce idealuri morale, dar și estetice, au stat la baza educației de până la treisprezece, paisprezece ani…! În lagăr primează valorile lagărului, cele care îți sunt servite ca vârfuri ale „democrației gustului”, ale

civilizaţiei. Îmi amintesc şi acum de Zoia şi Şura, doi eroi ai rezistenţei sovietice împotriva cotropitorilor naziști… Zoia a dat şi numele unui liceu bucureştean, de altfel. Apoi Gaidar cu eroi komsomoliști, „Aşa s-a călit oţelul”, „Comoara din fântâna lupului”, alte capodopere ale vremii… Nu mai zic de „cireşarii” noştri, de cărţile unor Aurel Mihale, Tăutu, Ţic etc. Pe la şaisprezece ani însă, ca elev la o şcoală „de chimie”, am primit un dar neaşteptat: cheile bibliotecii şcolii, asta în momentul în care doamna Imbrea, bibliotecara, a intrat în concediu de maternitate! Atunci am descoperit cărţile mari, autorii adevăraţi. Prin ele mi-am format gustul şi principiile (estetice?) de viaţă. După ce ai citit Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Gogol, Kafka, Stendhal, Faulkner, Esenin, Salinger, Sartre, Camus… plus alţii o sută ca ei, nu mai eşti acelaşi om. De asta pot spune că ceea ce primeşti până la douăzeci de ani, drept zestre mentală şi intelectuală, este determinant pentru o viaţă. După aceea nuanţezi, completezi, divaghezi, mai uiţi, mai modifici…

— *Cine e primul prieten căruia i-ai dat spre lectură primele pagini din prima ta carte*? *Doresc*, *de asemenea*, *să ştiu cine este primul critic literar care te-a înţeles* (*bine sau cel mai bine*)?

— „Instituţia debutului” era, „pe vremea noastră”, ca o moară care măcina în gol…! De asta nu aveai certitudinea că manuscrisul pe care îl pregăteai avea vreo şansă să apară. Oricum, Aurel Dumitraşcu era cel care îmi citea textele, eu mă exprimam în legătură cu textele lui. Comunicam bine la acest nivel, porneam de la ideea că nu se poate face cultură de calitate cu amabilităţi… De asta între noi nu exista, la acest nivel, nicio amabilitate. Mai înainte făceam lecturi în cadrul cercului nostru literar relativ închis, la care participau Daniel Corbu, Nicolae Sava, Gheorghe Simon, Vladimir Tescanu, Dumitru Chioaru, sibianul, profesor repartizat – rătăcit un an, doi, la Piatra Neamţ… Laurenţiu Ulici a fost criticul care a pariat pe mine, de la primele texte pe care i le-am înmânat, în 1980. M-a urmărit până la debutul editorial şi după aceea, când dădea liste cu „provinciali” în presă, capabili „să se bată” cu scriitorii din Capitală, nu ezita să mă numească. Apoi l-am convins cu poezia mea de atunci pe Mircea Martin, care m-a invitat să citesc la

cenaclul „Universitas”. Daniel Dimitriu mă susţinea constant, Constanţa Buzea a scris entuziasmată la debutul meu în două numere consecutive ale „Amfiteatrului”…

— *La ce vârstă te-a cuprins certitudinea maturităţii scrisului tău*? *Atunci s-a conturat mai bine şi înţelepciunea ta*?

— Nici acum nu-s convins că m-am maturizat, fiecare nouă zi şi fiecare nouă experienţă în faţa paginii albe mă fac să cred că acela este, în sfârşit, momentul maturizării. Asta dacă nu cumva m-am născut şi am rămas un copil bătrân… Cum se recunoaşte, de fapt, maturitatea? Cred că maturitatea e atunci când poţi să faci gafe oricâte, fără să te mai pedepsească cineva! Dacă e aşa, atunci sunt matur.

„La noi cărţile nu circulă, cărţile băltesc. În bălţile acelea vine câte un prost, câte un guguman, uneori zice că e critic, calcă apăsat, stropeşte în jur neatent la sensibilitatea cititorului, a autorului…”

— *O întrebare mai generală. Cum apare succesul în literatură, e o întâmplare, un plan urmărit cu atenţie încă de la primele pagini? Cât ţine el de serviciile criticii şi cât nu*?

— Succesul este bomboana de pe tort, în cariera unei cărţi. De cele mai multe ori fie se acreşte tortul, fie se topeşte bomboana. Criticul care laudă o carte proastă, va mânca un tort indigest, o să i se facă rău, o să moară… Succesul e o încercare pentru un autor. E ipocrit acela care spune că nu-şi doreşte succes literar, care nu vrea să comunice cu cât mai multă lume prin intermediul operei proprii. Literatura română suferă din cauza lipsei literaturii „de consum”. Avem o mulţime de epigoni ai lui Joyce, care plonjează în abisuri numai de ei înţelese, dar nu avem un San Antonio sau un James Clavell. Ăsta e semn sigur al unei imaturităţi literare, al izmenelii proprie culturilor minore…

— *Tu, personal, ai căutat succesul literar? L-ai provocat*?

— M-am încadrat în „normalitatea” românească…! Succesul depinde şi de mecanismul de promovare, de alţi factori obiectivi sau subiectivi. O carte precum „Părintele Iustin Pârvu şi morala unei vieţi câştigate”, o poveste despre un mare monah român, supravieţuitor al Aiudului, unde a stat peste şaptesprezece ani, a adunat peste treizeci

de mii de exemplare în trei ediţii, într-un an…! Asta înseamnă mult pentru o piaţă a cărţii ca a noastră, evident. O carte de poezie, „Gloria milei”, pe care o consider determinantă pentru (ceea ce numesc barbar şi arbitrar!) evoluţia mea, apărută la „Cartea Românească”, pe baza subvenţiei de stat, a adunat vreo două sute de exemplare, după cum s-au încadrat funcţionarii editurii în pomana primită de la Ministerul Culturii. Romanţul meu, „Bătrânul şi Marta”, o poveste extrem de coerentă şi duioasă în acelaşi timp, ar putea face carieră într-o societate care mai are nevoie de poveşti frumoase, care nu e înăcrită de propriile habitudini… La noi cărţile nu circulă, cărţile bălteşc. În bălţile acelea vine câte un prost, câte un guguman, uneori zice că e critic, calcă apăsat, stropeşte în jur neatent la sensibilitatea cititorului, a autorului. Există o lipsă de responsabilitate a românului faţă de orice se află în curtea patriei, inclusiv faţă de cultura română…!

— *Cât crezi că valorează aventura personală, (în afara „bonei”)? Cât credit acorzi tu bibliotecii, vieţii de fiecare zi, experienţei, dar mai ales celulei pe care ai primit-o la naştere*?

— Am avut, până la această vârstă, o biografie aproape americănească… Am rămas orfan la treisprezece ani, am fugit de acasă la timp, am lucrat în mină, la Lonea-Petrila, la un combinat chimic apoi, în învăţământ, am făcut şi fac jurnalistică, am fost director de „complex muzeal”, am terminat un doctorat, am atacat viaţa unde era mai greu, am fost „atacat” unde eram mai sensibil… Pasionant, de altfel. De asta „aventura personală” nu are cum să nu se regăsească în ceea ce scriu. Scriem ce suntem, suntem ceea ce scriem, ar putea să sune o butadă concluzivă. Pe acest fond biblioteca a fost tranşeul în care m-am ascuns, ca să rezist. Din cărţi am luat energie. Cât priveşte „celula primită la naştere”, ca să mă laud, numără între „înaintaşi” pe Labiş, a cărui mamă era un fel de verişoară cu tatăl meu… Dar în familie nimeni nu făcea caz de acest lucru, toţi „erau-sânt” oameni practici, pe mâna mea au lăsat toate „rezervele de metafizică”.

„*La sfârşitul lumii va veni Cel de Sus şi va spune*: *poeţii buni să treacă de-a dreapta, poeţii răi să treacă de-a stânga*…!”

— *Ce rol joacă generaţia (’80) în acest sens? Te-ai fi putut forma*

și în afara ei?

— Generaţia ’80 este o poveste literară frumoasă. Şi tot ce-i poveste e incitant, e frumos, e demn de repovestit. M-am simţit mândru că am fost pus, la nivel generaţionist, alături de Mariana Marin, Traian T. Coşovei, Aurel Pantea, George Vulturescu, Alexandru Muşina sau Al. Cistelecan, de Luca Piţu, de Călin Vlasie, de Gheorghe Crăciun, Gabriel Chifu, Mircea Stâncil, Ion Mureşan, George Vulturescu, Nichita Danilov, Echim Vancea, Mihail Gălăţanu, Nicolae Panaite, Lucian Vasilescu, Ioan Moldovan, Gellu Dorian, Aurel Dumitraşcu, Dan David, Liviu Ioan Stoiciu, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Emil Galaicu, Eugen Suciu, Mircea Cărtărescu, Ioan Es. Pop, Vasile Dan, Vasile Spiridon, Mircea Bârsilă, Vasile Proca, Lucian Afecsiu, Liviu Georgescu, Emil Iordache, Cristian Livescu, Sorin Roşca, Al. Pintescu, Nicolae Coande, Marta Petreu, Magda Ghica, Daniel Bănulescu, Ioana Dinulescu, Dumitru Chioaru, Bogdan Ghiu, Radu G. Ţeposu, Ioan Holban, Radu Săptăcan, Gheorghe Mocuţa, Virgil Diaconu, Traian Ştef, Octavian Soviany, Petru Cimpoeşu, Nicolae Oprea, Liviu Antonesei, Gheorghe Pârja, Christian Schenk, Virgil Podoabă, Mircea A. Diaconu, Mircea Petean, Nicolae Sava, Lucian Afecsa, Vasile Baghiu, Mihail Gălăţanu, Constantin Stan, Aura Christi, Patrel Berceanu…! Şi mulţi alţii, care nu-mi vin acum în minte, dar ei sunt vii, vii…! Am făcut lista asta, aşa mai lungă, incompletă desigur, pentru a arăta ce forţă e, totuşi, în această generaţie, hulită de unii, contestată de mulţi. Dacă m-aş fi putut „descurca” şi în afara ei? Cu siguranţă, de altfel nici nu prea am fost atent la apropierea mea estetică sau tematică sau teoretică de generaţia ’80. Am scris, într-un fel, chiar împotriva generaţiei mele, în sensul în care am vrut să mă regăsesc liber în faţa foii de hârtie. Desfăşurarea unei generaţii e un decor excelent pentru proiectarea tuturor utopiilor, pentru exacerbarea „puseurilor” de curaj ale fiecărui membru în parte…!

— *Care crezi că este contribuţia ta la generaţia din care faci parte*? *Nu este o întrebare impertinentă*!

— Am scris câteva cărţi (texte) cinstite, citibile, am fost solidar cu valoarea multora dintre confraţi, m-am lăudat cu cărţile lor, scriind

despre multe dintre ele… Mi-am asumat postumitatea operei lui Aurel Dumitraşcu, cel plecat în 1990, i-am publicat opera inedită, i-am scos din „carnetele maro" jurnalul care e un document excepţional despre epocă, despre lumea din care am venit, despre noi toţi. Am preluat calităţile şi defectele generaţiei, le-am amplificat. Am băut câte o bere cu unul sau cu altul dintre confraţi. Am bârfit cu con-generaţioniştii mei pe cei din generaţiile mai mari sau mai mici. Ne-a părut bine că nu suntem „şaptezeciști", din motiv de vârstă; ne-a părut rău că nu suntem „două miişti" din acelaşi motiv. Multe lucruri sunt de iubit pe lumea asta, din acest motiv am vrea să rămânem tot tineri. Dar, vai, „generaţia '80" e, acum, atât de bătrână…!

— *Polimorfismul unei literaturi se vede bine la apariţia noilor generaţii. Unde crezi că te situezi tu şi generaţia din care faci parte, în acest caz*?

— La început! Mereu la început! Cu mine începe lumea, cu mine se sfârşeşte. Eu sunt Alfa, eu sunt Omega. Uită-te, cu cine semăn mai mult, din profil, cu Alfa sau cu Omega? Oricum, Omega e mama, sfârşitul adică, ea lasă amprenta cea mai sigură. Generaţia '80 a pregătit Revoluţia Română, atât la nivelul limbajului cât şi la nivelul atitudinii. Acesta e un lucru mai puţin spus, comentat, de asta ar trebui făcut undeva un grup statuar cu „generaţia optzeci luptătoare"… Glumesc deşi ăsta e adevărul (aproape) absolut! Sunt mândru că „generaţia mea" a rupt zăgazurile istoriei…! Un poem de Ion Mureşan, un volum de Mariana Marin, un codificat semn al lui Eugen Suciu sau un banc de-al lui Echim Vancea însemnau destul de mult în acea perioadă…! mai departe? Orice generaţie nouă este „o degeneraţie" în raport cu cea veche. Spre viitor „contextul material" şi civilizaţia înaintează cu faţa, omul (împovărat de vremi şi lupta cu sinele!) înaintează cu spatele!

— *Postmodernismul românesc, de care s-a vorbit atâţia ani, poate fi uşor configurat de către cel care doreşte să afle ce se întâmplă în literatura noastră din 1980 încoace? Cât de pur şi de radical este (a fost) el*?

— În România, de la Revoluţie încoace, un mare succes îl au

reţelele de magazine „second hand”! Adică aici găseşti marfă de vest, perimată, ieşită din modă, uzată sau nu, dar europeană…! Aşa e şi postmodernismul pentru cultura română, e un produs european sau american „second hand” care mai poate fi folosit, chiar cu succes local, în faţa vecinilor ignoranţi…! Teoretizările locale, despre un postmodernism al nostru, *numai al nostru*, sunt, de cele mai multe ori, jenante ieşiri în décor. O punere în acord, teoretică, o regăsim doar în cartea „Aisbergul poeziei moderne”, a lui Gheorghe Crăciun.

— *Se ştie că trăim sub semnul unei lupte permanente. Când ai început să-ţi simţi adversarii? Sau încă nu s-au născut?*

— Adversari? Noi ne suntem proprii adversari, în orice timp, în orice situaţie. Să scriem bine, să ne depăşim mentalităţile de naţie de mâna a patra, în Europa şi vom fi acolo unde ne imaginăm că suntem, unde meritäm să fim.

— *Te-a bătut vreodată gândul exilării? Dacă da, îţi aminteşti în ce momente şi când?*

— Când am vrut să mă exilez, am făcut-o. Cu patimă chiar, cu voluptatea omului născut într-o lume plină de intersecţii…! Dar a fost vorba de un exil moral, care nu te absolvea şi de habitudinile lumii imediate. Ca om aş fi vrut să trăiesc într-o lume mai civilizată, ca scriitor m-aş refugia într-o peşteră. De asta rămân la această intersecţie, care e spaţiul românesc.

— *Eşti unul dintre poeţii bine cotaţi ai generaţiei optzeci. Eşti considerat „colocvial şi antiliric”. Cum comentezi acum aceste aprecieri, aproape unanime, ce te privesc în mod direct?*

— Moldovenii sunt, prin definiţie, colocviali (vezi Ion Creangă!) şi lirici (vezi Mihai Eminescu!). Sunt la intersecţia dintre cele două tendinţe. Că, până la urmă, antiliricul este un liric mântuit iar colocvialul este un mut care se trezeşte vorbind pe limba sentimentelor sale…! Aş vrea să scriu o poezie care să placă la lectură, vreau să-i îmblânzesc pe cititorii de literatură, să se re-apropie de aceasta, după ce au fost izgoniţi din preajma paginii scrise de tot felul de „isme” care au forţat inaudibilul, invizibilul, informul… Tot din acest motiv, al atragerii cititorului în zone mai plăcute, mai citibile, am scris

şi romanţul „Bătrânul şi Marta”, care e o poveste pe care am pus-o pe hârtie doar pentru că mi-aş fi dorit să o găsesc undeva, să o citesc. Am mai scris şi nişte povestiri, nişte poveşti. Când scriu trebuie să-mi facă plăcere în primul rând mie ceea ce scriu…!

— *Te deplasezi frecvent la multe colocvii literare, ceea ce nu se întâmplă în aşa măsură cu ceilalţi poeţi. E şi această „implicare” un semn de prezenţă în mişcarea literară contemporană, dincolo de operă. Este un fel al tău de a-ţi duce gândul până la capăt, sau un mod ce completează scrisul*?

— Trăitorul într-un oraş mărunt, care e numai bun de buric al lumii (că buricul trebuie să fie, musai, discret!) cum e Piatra Neamţ, are nevoie de dialog cu confraţii. Prin anii ’80 concursurile literare din ţară, de la Sighetul Marmaţiei („Laudă-se omu’ şi ţara”), de la Suceava (Concursul „Labiş”), de la Târgu Jiu (Concursul „Tudor Arghezi”), de la Ploieşti („Nichita Stănescu”, din 1984), de la Herculane etc. suplineau lipsa revistelor, mijloceau dialogul între con-generaţionişti (comorienţi?). Colocviile de după 1990, apoi, au facilitat mişcarea cărţilor de la autor la autor, circulaţia ideilor într-o ţară enclavizată după existenţa şi circulaţia unor reviste, după criterii istorice, după interese de grup (literar). Mă plimb prin ţară, de două, trei ori pe an, la colocvii sau alte cele, din prietenie şi ca să mă conving (la întoarcere!) că la Piatra Neamţ aerul e un pic mai respirabil decât în altă parte…

— *În momentele acestea de neaşezare în cultura română actuală, când o anumită tehnică, uşor de însuşit, prevalează, cum pot fi remarcaţi poeţii buni de şarlatani, nu spun veleitari? Ce mai poate face „textuarea”, deziluzia programată* etc., *în poezia zilelor noastre post-revoluţionare*?

— La sfârşitul lumii va veni Cel de Sus şi va spune: poeţii buni să treacă de-a dreapta, poeţii răi să treacă de-a stânga! Pe poeţii buni îi va mângâia pe creştet, versurile lor vor fi puse pe muzică (îngerească); poeţii proşti vor fi puşi să-şi citească productele literare până la a treia venire, vor fi puşi să învârtă la smoala din cazane, plus alte asemenea delicatese care ţin de lumea de dincolo. Dar ca şi pe pământ, poeţii vor fi puşi să se autoaprecieze, după propriul verdict se vor situa de-a dreapta sau de-a stânga… Asta înseamnă că Dumnezeu iartă orice

exces, că nici el nu prea se mai interesează de poezie, după ce „cărţile imnelor” au fost scrise de multă vreme. Dacă o să fie Manolescu sau Cistelecan sau Grigurcu prin preajmă, poate o să-i consulte…!

— *Şi dacă n-o să vină Cel de Sus*? *Sau o să întârzie nepermis de mult*…?

— În cazul ăsta ar trebui să se apuce mai serios de treabă critica (literară) românească, ar trebui să se introducă în „codul penal” pedepse pentru veleitarii agresivi, pentru critica „pozitivă” atunci când e vorba de cărţi proaste… La „protecţia consumatorului” ar trebui să fie înfiinţat un departament pentru „literatură sub stas”, proastă, jenantă, dar care circulă. Dar ce, oamenii care circulă pe stradă sunt toţi deştepţi, alfabetizaţi…?

— *Aş dori să-ţi nuanţezi poziţia faţă de poezia optzecistă*, *în raport cu alte generaţii de la noi*, *şi în special faţă de cei doi*, *trei poeţi*, *plasaţi de critică*!, *la vârful generaţiei*, *dacă aceasta are un vârf şi o bază*!

— Împărţirea pe generaţii, pe promoţii, pe clanuri şi pe găşti a literaturii române e o pistă falsă de discuţie…! Cum să-l desparţi pe Mazilescu, şaptezecist, de Ion Mureşan, optzecist, de Naum interbelic, de Cristian Popescu, nouăzecist, de Mariana Marin, eternă prin tot ce a ratat, de Aurel Dumitraşcu plin de surprize de sub coaja manuscriselor, de Daniel Turcea „fără generaţie”, de Tonegaru sau Stelaru, „treizecişti” din secolul trecut care au scris în numele multor „două miişti” din mileniul următor… Suntem o literatură tânără care nu-şi poate permite să piardă pe drum nicio fărâmă de har. Tot ce risipim ne urmăreşte, dar ce adunăm ne împovărează. Acesta e paradoxul…

— *Poezia* (*sau ceea ce se numeşte acum poezie*!) *a început să piardă cititori*, *dacă luăm ca etalon perioada de dinainte de 1989*. *Cine crezi că este vinovatul*: *poetul*, *criticul care a promovat o anume poezie*, *cititorul sau vremurile*? *Am intrat*, *cum se spune*, *într-un secol nepoetic*?

— În Uniunea Scriitorilor din România sunt, în acest moment, vreo două mii de scriitori cu acte şi cărţi (de identitate) în regulă. La populaţia României asta înseamnă, procentual, zero virgulă zero zero

opt scriitori la suta de vieţuitori. E mult? E puţin? Oricum stăm mai bine decât la procentul de cititori. De aceea propun înfiinţarea Uniunii Cititorilor din România, organizaţie de tip sindical care să protejeze pe cei care au curajul să pună mâna pe o carte. Astfel nu vom mai organiza întâlniri cu scriitori, care au devenit cam „deşi" şi cam plictisitori, ci întâlniri cu cititori care încep să devină adevărate curiozităţi ale naturii…

— *Putem spune că lirismul „de masă" s-a mutat în alte zone mai fertile*? *Cât mai contează acum în reţetarul poetic sentimentul*, *feminitatea*, *tandreţea* etc., *şi cât au contat ele în poezia altor timpuri*?

— Răspunsul ar trebui să fie ceva, de genul: „Ei, pe vremea mea…!". Sensibilitatea îşi modifică modalităţile de „expunere", poate gestica, dar în esenţă rămâne aceeaşi. Tandreţea? N-ai auzit niciodată două maşini vorbindu-şi sub balcon…? Aia e tandreţea maximă.

— *Hai să trecem la o întrebare mai gravă*: *Este liricul o dimensiune a fiinţei umane, fără de care aceasta ar avea un alt destin*?

— Da, liricul e o dimensiune a fiinţei umane, fără de care aceasta ar avea alt destin…! Să nuanţăm? Un ulcior în care nimeni nu pune vin, e un vas fără valoare. Aşa şi omul fără de poezie…! Dar nu cred că există om fără poezie…! Simpla uluire în faţa unui apus de soare îl face pe om să trăiască poezie. Sau plecarea de acasă e întotdeauna o aventură poetică. Frica de moarte îl face pe om să fie poet, îl face să străbată până la fund „abisurile metafizicii"!

— *Consideri că există o sensibilitate lirică diferită la nivelul fiecărei provincii*, *în cadrul generaţiei optzeci*, *şi de aici şi o poezie specifică*? *Este această diferenţă luată acum în calcul de criticii şi de istoricii literari*?

— Mai mult, există o sensibilitate lirică diferită nu de la provincie la provincie, ci de la oraş la oraş… Şi mai mult, există oraşe care ar trebui să-şi schimbe numele, cam învechite, cu nume de poeţi care le dau consistenţă. Chiar şi străzile pe care stau poeţii le conferă acestora o anumită sensibilitate…! Ce ar fi ca oraşul Satu Mare să se numească George Vulturescu? Că oricine spune numele oraşului, brusc îşi aminteşte de „Poesis-George Vulturescu", oraşul în care există

restaurantul „Poesis”, apa „Poesis”, staţia de taxi „Poesis”, piaţa „Poesis” etc. Spui Jimbolia? Spui Petre Stoica. Spui Buhuşi? Spui Ioan Tudor Iovian… Acolo unde sunt mai mulţi poeţi recunoscuţi ca sensibilităţi distincte, se poate „opera” pe cartiere, pe străzi. Criticii sunt atenţi la specificitatea locului, de asta spun adesea „poetul clujean”, „poetul sighetean”, „poetul râmnicean”, „poetul buzoian” etc.

„Îţi spun un secret: *postmodernismul a murit*…!”

— *Aş dori să discutăm şi despre „culorile moldovene”, dacă nu te deranjează această sintagmă, din lirica optzecistă, dar nu numai, şi despre semnificaţiile lor în cultura română. La care poet al generaţiei ’80 se regăsesc ele expresiv*?

— „Culorile moldovene” sunt cuprinse de curcubeul care pleacă din Iaşi, trece peste Botoşani, survolează Suceava şi Bacăul şi opreşte la Piatra Neamţ. Reflexele merg spre Galaţi, spre Bârlad, spre Focşani… Fiecare moldovean este, de altfel, (cam) poet, că aşa s-a născut, vorba lui Alecsandri, aşa cum oricare italian e cântăreţ de canţonete, chiar şi cel mai becisnic brazilian e fotbalist şi orice elveţian e ceasornicar…! Poetul care a adunat, însă, culorile „curcubeului moldav”, le-a împletit, încet, cu migală, şmechereşte, în răspăr chiar, ironic, amar, înţelept, în numele mai multor promoţii, deodată cu ele, în paralel cu ele, în avans, este Mihai Ursachi. A, nu-i optzecist? Dar cine o să mai ştie asta peste treizeci de ani? Stai să-ţi spun…! Eram într-o zi pe malul Bălţii Literaturii Române şi pescuiam (şi eu) ca omul liber, când în cârlig mi s-a agăţat peştişorul de aur, care în acel moment era ca un peşte obişnuit… Acesta a tras de trei ori aer în bronhii după care, uitându-se adânc în ochii mei cu ochii lui laterali, mi-a zis să zic trei dorinţe, după care să-l arunc îndărăt în aceeaşi baltă. M-am scărpinat cu coada undiţei în cap, după care i-am pus prima întrebare: Spune-mi, te rog, câţi dintre cei mai comentaţi poeţi români optzecişti de azi vor mai apărea în topul preferinţelor criticilor sau cititorilor peste treizeci de ani, adică în 2036…? Peştişorul s-a scărpinat în coadă, s-a scărpinat sub un solz de la o aripioară, şi-a muşcat o mustaţă, a început să facă gesturi disperate de sufocare, se zbătea ca un trup de epileptic…

— *Ţi-a mai răspuns la întrebare*? *Că e provoca*toare *întrebarea*…!

— Da' de unde…?! Mi-a fost milă de el şi l-am aruncat în baltă, din nou. Data viitoare însă, când îl prind, că o să mai arunc undiţa în baltă, nu mai scapă dacă nu răspunde…!

— *Care ar fi fost, totuşi, a doua întrebare pe care i-ai fi adresat-o peştişorului*?

— Voiam să-l pun să recite un poem de-al meu…! Măcar un rând, două, acolo…! Ar fi fost o probă pentru el, că poezia pe care o scriu te salvează, în final, la viaţă…! Sau te condamnă la viaţă? Ar fi fost, totuşi, o naivitate să ceri să ştie poezii un peştişor, fie el şi de aur, analfabet, când nici criticii vremii noastre nu mai citesc, nici poeţii între ei nu se mai cunosc prin literă scrisă, mai mult prin relaţii exterioare.

— *Cum te raportezi la elitismul postmodernist, dacă acesta există, (la nivelul poeziei)? Postmodernitatea se adresează culturii populare? Unde crezi că ne situăm acum pe scara acestui curent literar european*?

— Îţi spun un secret: postmodernismul a murit…! Ştiu din surse sigure care nici măcar nu vor să-şi păstreze anonimatul, cum se zice. Ar trebui să completez: Trăiască postmodernismul? Dar nu mai spune nimănui asta, s-o ştim numai noi. Că dacă află scriitorii, confraţii noştri, care au rămas centraţi pe ideea că trăiesc şi mor ca postmoderni, iaca ne trezim cu o mulţime de suiciduri…!

— *Spune-mi, te rog, cine crezi că stă în spatele poetului? Ce instanţe hotărăsc soarta acestuia? Sau acolo nu se află nimeni? Putem vorbi, în aceste cazuri, de „inspiraţie", de „hermeneutică"? E nevoie de un transfer al religiosului către literatură*?

— Sună frumos să spun că poetul e (ar putea fi) o păpuşă manevrată de nişte sfori care sunt trase din ceruri…! Fără har poetul e ca un maidanez care latră a pagubă ca să-l audă cititorul, care e, în fond, un plictisit sau un prefăcut. Un mare monah român, părintele Iustin Pârvu, îmi spunea: „Poetul este copilul lui Dumnezeu. Poetul cu har, se înţelege. Poetul fără har, însă, îl maimuţăreşte pe Dumnezeu…!". Nu ştiu explicaţie mai apropiată de adevăr.

— *Unde crezi că se află acum poezia, şi ce rol mai îndeplineşte ea*

în vremurile acestea postmoderne? *A devenit un scop în sine*? *Sau un mijloc de comunicare*?

— Poezia a rămas aceeaşi inutilitate frumoasă, fără de care scopul în sine ajunge un adevărat scop fără de sine…! Pentru că poezia este sinele scopului, nu-i aşa? Poezia nu îndeplineşte niciun rol în societate, de asta e bine să ne bucurăm că este, încă, tolerată. O consecinţă a faptului că nu îndeplineşte niciun rol îl reprezintă inflaţia de autori şi cărţi, care trec prin lumea noastră, românească sau neromânească, cu verva apei prin baie, fără să influenţeze în vreun fel mersul lumii. Atâta timp cât nu-i nociv fenomenul este lăsat în pace…! Din comunism autorul român ieşise cu un oarecare prestigiu. Din prestigiul lui s-a înfruptat, imediat după „momentul decembrie", o mulţime de politicieni, de învârtiţi, parveniţi, fufe, popor…! Acum s-au mai calmat, gheşeftul e în altă parte.

— *Să trecem la un alt capitol*. *Mai faci politică*? *Dacă da*, *de ce*?

— E o chestiune de igienă…! Sunt un moralist feroce, care vede principii şi idei peste tot, care suportă cu grea suferinţă prostia dominantă. Curajul meu politic a mers, însă, până la un punct. Am avut asigurat un loc în Senatul României, în 2004, când am fost pe primul loc pe listă, la Neamţ, la „liberali", dar am renunţat în ultima clipă. Şi nu neapărat pentru că aş fi aflat că Nero şi-a făcut propriul măgar senator…! Cuvintele o luaseră razna şi vorbeau pe limba lor, nicidecum pe limba mea. Mă vorbeau cu o energie străină, mă simţeam manipulat, umilit. Probabil că în acel moment nu eram pregătit pentru duplicitate, poate că altă dată, după ce mai întârzii printre semeni…!

— *Unde ne situăm la acest capitol în raport cu politica ce se face în Europa occidentală*?

— La noi e un amestec de politică „tip 1848" şi politică miliţienească de la 1948…! Implicare naivă şi agresivitate activistică, adică Brânzovenescu şi Ana Pauker, Farfuridi şi Ion Iliescu, cetăţeanul turmentat şi Nicu Văcăroiu, Pristanda care numără steagurile şi A. Năstase care numără ouăle şi conturile…! Politica e aceeaşi peste tot în Europa, numai că la noi au fost adăugate, peste toată mişcarea, un sos gros balcanic, mujicie pravoslavnică, fudulie autohtonă…!

„Toate cărţile mele de poezie sunt, de fapt, rescrieri ale unei singure cărţi, nescrisă încă…!"

— Să revenim! Dacă ar fi să începi din nou drumul parcurs în poezie până acum, ai lua-o pe acelaşi traseu? Unde crezi că ai greşit, că ai supradimensionat?

— Aş repeta toate greşelile, până la amănunt. Nu se zice, la noi, că omul din greşeli învaţă? Greşind de două ori, învăţăm mai bine, nu-i aşa?

— Poezia pe care o scrii îţi ordonează viaţa, sau viaţa este cea care îţi ordonează opera, în final?

— Viaţa mea este opera mea, iar opera mea este o drojdie de viaţă. Nici nu mi-aş dori să fie altfel.

— Care este cartea de poezie la care ţii cel mai mult? Te-ai gândit să-ţi rescrii vreo carte?

— Scriu o singură carte de poezie, de când mă ştiu, o iau de la capăt, modific continuu, ezit. Asta-i toată povestea mea…! Toate cărţile mele de poezie sunt, de fapt, „rescrieri" ale unei singure cărţi, nescrisă încă…!

— Lucrezi cu variante? Ce crezi că sunt, de fapt, variantele unei lucrări? Un semn al imperfecţiunii umane sau altceva?

— Fiecare poezie nouă este o variantă a poeziei precedente. Vorba lui Heraclit, adaptată: Nu poţi scrie de două ori aceeaşi poezie, cum nu te poţi scălda de două ori în aceeaşi apă.

— Te consideri un poet de vocaţie? Cât conferi tu vocaţiei şi cât altor dominante umane?

— Fără vocaţie nu faci mare lucru… Deşi s-a mai întâmplat ca unii să pornească în artă fără vocaţie, dar până s-au prins cititorii şi critica era prea târziu, erau deja celebri…! Artistul fără vocaţie este precum clopotul fără limbă, precum Scylla fără Caribda… etc.

— Este arhicunoscut că sentimentul morţii marchează opera unui scriitor. Îţi mai aminteşti când ai simţit cel mai acut acest sentiment? Vreau detalii cât mai multe de la tine, cum a apărut el: în urma lecturii unei anumite cărţi, în urma pierderii unui prieten sau a unui părinte? Ori pur şi simplu cu trecerea vremii? Crezi că sunt grade ale acestui

sentiment?

— Moartea? Moartea este mama noastră, a tuturor. Ea ne dă drumul în viaţă, ea ne urmează peste tot, ca o umbră… Dacă n-ar fi Moartea, am rătăci fără ţintă, fără scop, fără cauză. Aşa cum ne ascundem de Mama ca să fumăm prima ţigară, pitită în podul palmei, aşa ne ascundem de Moarte toată Viaţa ca să trăim periculos orice aventură, orice provocare a valului de adrenalină din interior. Aşa cum spunea părintele Grebenea, care a stat mai bine de două decenii în închisorile comuniste, Moartea era refugiul de rezervă, ultimul colţişor în care puteai să te ascunzi, în cazul în care Viaţa nu-ţi mai dădea nicio potecă, nicio şansă. Moartea l-a salvat deseori de la… moarte, spunea părintele Grebenea.

— *Dar cine e părintele Grebenea*?

— Părintele Nicolae Grebenea a copilărit cu Cioran, a făcut vreo douăzeci şi patru de ani de puşcărie „la politici", a avut domiciliu forţat la Piatra Neamţ, a scris o carte intitulată „Amintiri din întuneric", a murit, vara asta, la 101 ani, la Iaşi…! În o sută unu ani a avut timp să se ascundă, să nu fie prea cunoscut, deşi merita din plin…!

— *Oricâte întrebări pui, nu poţi să ştii totul despre un scriitor, dar cu cât lansezi mai puţine întrebări şansele de a cunoaşte se diminuează*! *Când crezi că se sfârşesc întrebările*?

— Întrebările eşuează în răspunsuri, iar răspunsurile ascund cel mai bine adevărul. După ce vezi că răspunsurile nu relevă (mai) nimic, următoarea fază este îndoiala…!

(*Revista Discobol*, *decembrie 2007*)

OMUL – SCRIITORUL – TRUPUL

(*Ancheta Apostrof*; *realizator Marta Petreu*)

— *În ce relaţie vă aflaţi cu trupul dvs.* (*din punct de vedere afectiv*, *senzual şi medical*)?

— Ne înţelegem, slavă Domnului! Eu mai încerc să-l păcălesc, să-l facă să creadă că nu pot să trăiesc fără de el. De asta îl mai adorm uneori şi apoi, pâş-pâş, mă strecor afară din el, mă strecor afară din casă, din lume chiar. Când mă întorc îl lovesc puternic în umăr, se trezeşte brusc şi are aşa o uluială pe chip care mă amuză de fiecare

dată. Mă hrănesc din această surpriză, din acest amuzament… Important e că nu se supără. În acelaşi timp punem la cale multe lucruri împreună: când îl duc eu până la stele, să-l învăţ călăritul în celest, când mă duce el până la băcănia din colţ, să-mi cumpăr hârtie de scris! Au fost şi momente mai tensionate între noi, recunosc. Să exemplific? Eram în Egipt, tocmai coboram chircit prin tunelul îngust treptele spre inima unei Piramide. Deodată el se opri pe o treaptă şi mă împinse pe mine la vale. Presimţise că acolo, în adânc, carnea se face o mocirlă mănoasă în care orice sămânţă prinde viaţă. Simţea că în această prolifică moarte îşi poate pierde identitatea, de asta a şi ezitat. Altă dată s-a intoxicat cu cafea şi tutun – avusese o noapte mai bântuită de fantasme –, l-am dus la medic, care i-a administrat nişte bobârnace specifice. Şi-a cerut iertare, când l-am readus acasă mergea în urma mea, spăsit. Când scriu literatură – poezie sau alte basme! – se aşază cuminte sub masă, la picioarele mele, ca o pisică bătrână şi adoarme agitat mestecându-şi cine ştie ce vise greu de digerat în agitaţia unei zile.

— *Care ar fi „alter ego"-ul dvs. erotic/ senzual din literatura română şi/ sau universală*?

— Am fost, pe rând, toate personajele feminine şi masculine, pe care le-am întâlnit la vreun colţ de lume, la vreun colţ de pagină. Ba am fost, pe rând, toţi oamenii pe care i-am întâlnit pe lumea asta, din cărţi sau de pe lângă cărţi, descrişi sau nedescrişi încă. Cred că am fost şi toţi oamenii pe care nu i-am întâlnit…! Vorba cuiva, nespusă încă: „Eu când văd litere am satisfacţii erotice". De asta zic că orice text are senzualitatea lui. Chiar de la începutul lumii mele, când am luat în răspăr abecedarul, din propoziţia „Ana are mere" eu m-am identificat cu Ana şi am poftit la mere.

— *Care este bolnavul dvs. preferat din literatura română şi/ sau universală*?

— Întrebarea ar putea să sune un pic altfel, rogu-vă: „Numiţi zece bolnavi din literatura română şi/ sau universală pe care i-aţi lua cu dvs. în cazul în care aţi fi izolat pe o insulă pustie". Aşa mi-aş putea exprima preferinţa faţă de ei, de bolnavi, care predomnină toate

literaturile, aşa am putea face acolo o familiuţă, o colonie. Să enumăr: prinţul Mîşkin, părintele Zosima, „străinul" lui Camus, Don Quijote, Gregor Samsa… Femei? Că pe o insulă pustie nu-i sănătos şi nici moral să mergi numai cu bolnavi bărbaţi. De asta: Ana Karenina, Madam Bovary, Lolita, care a mai crescut între timp, insomniaca Şeherezada…! Iar din literatura română? Că era să uit… Poate căprioara din „Moartea căprioarei"? De ce nu?

— *În ce relaţie vă aflaţi cu sănătatea şi cu boala*?

— Le suport pe amândouă, pentru că ştiu că una fără de alta nu se poate exprima. Şi boala şi sănătatea sunt virtuţi, asta e sigur. Mă alint, ca orice om, stau la mijloc, în dreapta am boala, în stânga sănătatea. Când se plictisesc, le permit să treacă invers: boala în stânga, sănătatea în dreapta. La rândul meu, când mă plictisesc de sănătate, îmi aleg o boală, convenabilă. Sunt o mulţime de boli de care avem nevoie, mai ales cele suportate de către ceilalţi, de la ele şi de la ei învăţăm cel mai bine care sunt trucurile supravieţuirii. Oricum, e pasionant.

— *De ce boli vă temeţi*?

— Boala care dăunează cel mai grav sănătăţii este frica de moarte. Este mai perfidă decât moartea însăşi. Viaţa este o risipire pentru ceilalţi, în ceilalţi. Cu cât mai risipită viaţa, cu atât mai împlinită. Pe când moartea este individuală, fiecare se descurcă cum poate cu moartea lui. Şi viaţa şi moartea s-au cronicizat în mine, habar n-am care lucrează mai spornic. Cred că şi în ceilalţi lucrează în aceeaşi măsură, îi văd destul de agitaţi pe străzi, câte unul se mai furişează în veşnicie, ceilalţi regretă că nu s-au agăţat de pulpana hainei lui. Într-o noapte, în copilărie, bând apă am văzut că apa e neagră şi mi s-a făcut frică, am avut senzaţia că apa aceea neagră îmi smulge limba cu tot cu gură, cu tot cu gât, cu tot cu plămâni, cu tot cu aerul din plămâni, cu tot cu atmosfera care ne dă aerul cel de toate zilele, cu tot cu pământul care ţine aerul de jur, împrejur, cu tot cu cerul care ţine pământul în echilibru. De atunci am învăţat să despart apele negre de cele limpezi, probabil că asta a devenit şi ocupaţia mea de bază pe lumea asta. Dacă mai am teamă de alte boli, dintre cele mai domestice? Da, am o alergie

mai veche. La proşti. La prostie. La ideologii. Mi-e teamă de criticii care scriu despre cărţi fără să le citească, fără să mai citească ceva. Mi-e teamă de cititorii fără talent. Mi-e teamă de confraţii care se exprimă în scris de parcă ar vorbi cu capul băgat sub apă (vorba lui Savatie!). Alte boli periculoase şi penibile? Gripa asiatică, ciuma lui Caragea, armata roşie, intoleranţa religioasă, intoleranţa comportamentală, „securitatea", miliţia, vecinul care se uită cu jind la capra mea etc. etc.

— *Ce boli aţi proiectat în cărţile dvs*?

— Da, am nişte proiecte de boli rare, tocmai lucrez la ele. O să le răspândesc la timpul lor, cu cât mai groaznice, cu atât mai demne de reţinut, nu-i aşa? Dar nu bolile m-au interesat în primul rând, ci terapeutica lor. De asta am pus la cale terapeutica prin poezie, am continuat, în fapt, lipsa de măsură a altor înaintaşi. Să exemplific? S-a întâmplat în Insula Borneo un caz ieşit din comun… Unui şchiop i-a crescut piciorul după ce, doisprezece ani i-a citit poezie bietului mădular sfârtecat de un rechin. Îi citea şi dimineaţa, îi citea şi noaptea. O vrăjitoare i-a sugerat acest lucru, după accident. Îi citea din Dante. Sau din Tagore? Poate din Kavafis… Habar n-am. Dar poeziile toate, indiferent de cine sunt scrise, spun acelaşi lucru. Valoarea lor intrinsecă e dată de vocea cititorului. Cel puţin aşa cred. În vremea epidemiilor de ciumă oamenii care ştiau să citească erau îndemnaţi să citească poezii… Multe comunităţi au reuşit să scape de boală pentru că în interiorul lor exista câte cineva care să spună poezii, să citească toată ziua. E posibil ca acuma poezia să se fi degradat sub impulsul meschinăriei care controlează viaţa lumii, dar cei care n-au uitat asta se salvează şi ne salvează pe toţi. Mulţi oameni nu mai citesc poezie, chiar le e ruşine să nu fie văzuţi cu vreo carte de poezie în mână. E semn de neseriozitate, e semnul unei infirmităţi ascunse! Aşa se crede! Dar şi Napoleon îşi înfrâna crizele comiţiale citind poezie. Se ştie că purta după el câteva cărţi ale unor francezi de prin veacurile anterioare, rondelurile lui Charles d'Orléans sau „Iubirile" lui Pierre de Ronsard, de pe la 1550… Şi mai citea un text extrem de heteroclit, „Tratatul cerşetoriei spirituale", de pe la 1400, al unui oarecare Gerson Jean Charlier. Înaintea bătăliilor citea câteva ceasuri poezie, scria o

scrisoare de dragoste vreunei amante în care se plângea de o răceală rebelă căreia îi exagera efectele, de un neg apărut intempestiv sau îşi descria visele. Era o terapie pentru sufletul invadat de carne, pentru frica războiului.

— *Când aţi fost ultima dată la medic*? *Şi cum a decurs întâlnirea*?

— La „Doctor Faustus", cred. Varianta Thomas Mann. M-am plâns că mă doare, s-a plâns că îl doare…!

— *Dacă ar fi să alegeţi o boală*, *ce aţi alege*?

— E discutabil. Toate bolile au şi părţile lor bune, de asta cele pe care nu le aleg pot să se supere şi să reacţioneze.

— *Ce învăţătură aţi primit de la trupul dvs.*, *de la senzorialitatea lui*, *adică de la plăcere şi de la durere*?

— E un înţelept trupul meu. Ştie când e cald şi ştie când e frig. Ştie când îi e foame, el controlează şi foamea mea de alte lumi. Nu mă lasă să fug din mine însumi, dacă vreau să rătăcesc fără spaţiu, mă ancorează în realitatea cea mai concretă, să nu mă pierd. Uneori e ca o mănuşă întoarsă pe dos, mă uit cu milă la el. Îmi amintesc că, prin 1979, eram miner la Lonea (soldat condamnat să sap comunismul pe dedesubt!) şi îmi doream foarte mult să scap de calvar, măcar pentru o vreme… De asta m-am ascuns într-un ungher al abatajului şi am vrut să mă auto-mutilez, să-mi rup un deget, ca să obţin una, două luni de concediu medical, să scap de lumea şobolănească pe care n-o alesesem, în care fusesem împins de conjuncturi. Mai făcuseră şi alţii lucrul acesta, între ei un trapezist de la Circul de Stat, ajuns şi el în mină, ca soldat…! Atunci am luat un bolovan colţuros, m-am aşezat pe un bulgăre de cărbune şi am început să-mi lovesc degetele. Am început cu ăla mic, de la mâna stângă…! Mă durea. Apoi am luat la pocnit pe cel de-al doilea…! Durea şi ăsta. Apoi am realizat ce mâini frumoase am şi mi s-a părut o blasfemie să mă apuc eu să stric ordinea unui trup pe care Dumnezeu îl făcuse o adevărată capodoperă…!

— *Dacă aţi avut ocazia de-a veni în contact cu sistemul medical*, *ce aveţi de spus în legătură cu acesta* (*de pildă*, *este el un „bolnav incurabil"*, *cum îl numeşte presa*)?

— Sistemul sanitar este aşa cum suntem (şi) noi. Dacă noi

suntem incurabili, el este asemenea…! De ce ar fi el, sistemul, mai organizat şi mai deştept decât noi? Nu cunosc altă definiţie. Mai mult, eu am rămas la faza la care, copil fiind, doctorul sătesc, care puţea cumplit a rachiu, ne ţinea de după cap şi ne punea să spunem: „Aaa!!”. Habar nu am ce vedea el în străfundurile gâtului meu, dar mereu am rămas cu impresia că-i făcea mare plăcere şi îi lăsa gura apă când se uita la bietul meu „măr al lui Adam”! Nu cred că s-a schimbat ceva…!

(*30 aprilie 2006*)

(*Revista APOSTROF*, *mai 2006*;

„POETUL SE ÎMPLINEŞTE CU FIECARE CITITOR PE CARE ÎL PIERDE PE DRUM…!”

— *În dialog cu Iolanda Malamen – Adrian A lui Gheorghe*, *cum a fost drumul tău spre poezie*?

— De la primele semne de conştiinţă ale vieţii proprii, copilul încearcă să ia în posesie, centimetru cu centimetru, tot ce este în preajmă. Întâi îşi examinează propriul trup, îşi descoperă degetele, urechile, ochii…! Se joacă cu ele. Apoi trece mai departe. Descoperă, centimetru cu centimetru, lumea din jur. Şi din aproape în aproape, tot îndepărtându-se de sine, la un moment dat îşi dă seama că a ajuns prea departe şi nu mai ştie drumul înapoi…! Intră în panică, îl apucă disperarea, deja a aflat prea multe şi nu ştie unde să le ascundă, ce să facă cu ceea ce ştie. Căutarea drumului îndărăt, spre sine, este întreaga aventură a omului timp de o viaţă. Unii renunţă pe drum, altora le e indiferent dacă mai ajung înapoi, alţii se mint că au găsit drumul… Cam aşa am ajuns la poezie, destul de devreme, căutând drumul spre sine, cel pierdut prin naştere, imediat după naştere. E poezia un drum mincinos? E un drum drept? E poezia o insulă plutitoare care îşi modifică mereu nordul? E posibil, dar deja am văzut prea multe ţărmuri care păreau limanuri. Singurele cărţi din casă, când am deschis ochii, erau cărţile de rugăciuni ale mamei. Şi pentru că mama le ascundea, le ţinea în locurile ei secrete, le-am capturat şi le-am cetit literă cu literă, din impulsuri necunoscute. Ele au fost îndreptarul meu spre (de) metafizică. Dacă aş fi avut la îndemână cărţi cu poveşti, romane, sau alte lucruri „substanţiale”, atunci la început, probabil că aş

fi căutat cu obstinaţie „substanţialitatea" în demersurile mele artistice ulterioare. Aşa, însă, am aspirat spre o anumită puritate a cuvântului, dată de limbajul rugăciunii. Cuvântul ascuns, cartea ascunsă, iată fructele oprite care te determină, în final, să descoperi voluptăţile lumii vii.

— *Câţi îngeri ţi-au „cântat în strună?* Ce *te-a legat definitiv de poezie?*

— M-a legat definitiv de poezie frica de absolut care s-a amestecat cu plăcerea de absolut…! Cu plăcerea de a intui absolutul după fiecare colţ al lumii, mai bine zis. Ce e absolutul, în fond? E credinţa că fiecare gest, fiecare ieşire din curtea casei declanşează o aventură a fiinţei cu un final imprevizibil. Dar măreţ. Moartea e absolutul de care are parte, însă, fiecare om. În mod egal. Iubirea, de exemplu, e discreţionară, e tiranică. Sănătatea e o chestiune de şansă. Bogăţia e rodul unui complex de împrejurări. Numai moartea e darul care se împarte fără rest la toţi oamenii. Gândul la moarte, frica de moarte, acţiunea în numele morţii, fie pentru amânarea ei, fie pentru îmblânzirea ei, toate astea sunt o participare colectivă la un banchet al revelaţiilor. Îngerii, pentru că e vorba şi de ei în întrebare, sunt cei care pregătesc banchetul, amănuntele. Îngerii cu care am intrat în dialog, despre care am vorbit în volumul „Îngerul căzut" de altfel, dar şi în altele, au fost dintre cei care au putut să-mi spună cât de voluptuoasă e căderea, cât de vie e apoi aspiraţia „spre înalt". La această intersecţie am încercat să mă situez cu fiecare text scris, am încercat să depun mărturii (poetice) credibile.

— *De ce este poezia într-un declin de audienţă*?

— Audienţă pentru (la) poezie? Într-o vreme credeam că scriu pentru alţii şi mă lăudam cu fiecare cititor bănuit sau real câştigat, ca un soldat care a mai înfipt un steag la avansarea pe front. Apoi mi-am dat seama că poezia e apanajul fricii mele, a neputinţei mele, a îndoielilor mele. Că aş fi un idiot să aştept aplauzele lumii din jur pentru faptul că scriu poezie, când ar trebui să mă bucur doar pentru faptul că sunt lăsat să scriu poezie. Pentru mine scriu poezie, eu am nevoie de poezie…! Cum să mă bat cu pumnii în piept pentru această

nevolnicie? Aş deveni, imediat, vulnerabil. Poezia nu-i muzică uşoară, să o fredoneze oricine la colţ de stradă, sau de lume. Poezia e o exhibare a unor răni, în general nevăzute şi mulţumirea cea mare a poetului e că lumea din jur nu-l pedepseşte pentru această exhibare, pentru gestul său care are o mare doză de vulgaritate, să recunoaştem. Te uiţi în suflet şi acolo, ca şi în trup, sunt putreziciuni, boli, mirosuri, ezitări… Poezia trebuie ascunsă, să o caute numai cine crede că poate rezona cu ea, că are nevoie de subînţelesul şi neînţelesul ei. E ca şi cum s-ar umbla cu otrăvuri periculoase, trebuie să le manevreze numai cine ştie să o facă, numai cine îşi asumă riscul. Poetul trebuie să se bucure cu fiecare cititor pe care îl pierde pe drum, acesta ar fi (este) semnul sigur că se îndreaptă pe o cale numai a lui…! Poetul se împlineşte, astfel, cu fiecare cititor pe care îl pierde pe drum! Poetul ca fiinţă socială, publică, vizibilă ar trebui să fie ca sperietoarea care stă de veghe în lanul de secară: sperie numai pe cei care nu ştiu ce semnifică, pe cei care nu ştiu să pipăie zdrenţele din care e făcută sperietoarea.

— *Ce este poetul în lumea românească de azi*?

— În lumea românească de azi poetul este ce vrea el să fie! Vrea să fie circar? Iese în arenă. Vrea să fie dresor de pungi de plastic? Se duce la marginea oraşului şi se expune aplauzelor mulţimii…! Nu cred că trebuie să i se acorde poetului un loc privilegiat, aşa cum pretind unii dintre bunii noştri confraţi. Bolşevizarea României s-a făcut cu artişti care au primit onoruri, stipendii, mulţi au fost cumpăraţi cu treizeci de arginţi, mulţi s-au vândut pe mult mai puţin. Orice privilegiu are un preţ. Se plâng confraţii, ne plângem cu toţii de altfel, că nu ne citesc, nu ne ascultă compatrioţii versurile, că stau cărţile necitite, că sunt tirajele cărţilor mici, că vorbesc cei inspiraţi în deşert…! Dar e şansa poeziei să fie discretă, sectară, misterioasă. Floarea e copleşitoare prin mireasmă, prin formă, prin culoare, dar nimeni nu ştie cum se plămădeşte ea doar din aspiraţia de a fi o anumită floare…! Compoziţia chimică a bujorului şi a crinului este aceeaşi, dar numai aspiraţia (inspiraţia?) lor interioară face să apară două flori diferite.

— *Au locuitorii din Piatra Neamţ răbdarea să-şi asculte poeţii*?

— Ca mai toţi locuitorii patriei noastre şi locuitorii din Piatra Neamţ nu prea mai au răbdare să-şi asculte nici măcar vocile lor interioare…! Că vocea interioară este primul impuls spre poezie al omului, este vocea poetului din fiecare om. Oamenii noştri se cred, în continuare, izgoniţi pe pământ şi se comportă ca nişte fiare hăituite. Se agaţă de coaja de pâine ca şi cum ar fi ultima, se agaţă de torţile banilor ca de torţile cerului, fiecare se culcuşeşte bine în peştera lui de unde mârâie spre vecinul din peştera alăturată, pe care îl bănuie de ubicuitate, de tendinţe expansioniste. Cu cât au mai multe mijloace de comunicare, oamenii mor ca nişte biete fiinţe cărora le îngheaţă cuvintele nespuse pe buze. Oricum, concitadinii mei ca să-şi arate deferenţa faţă de poet şi poezie, în general şi în particular, m-au numit, la propriu, „cetăţean de onoare" al urbei…! Cu asta s-au salvat de obligaţia de a mă mai citi, nu-i aşa?

— *Ce paşi a făcut poezia lumii, în ultimul secol*?

— Poezia lumii, de la primul scâncet nedumerit, al primului om, până azi, e un lanţ care leagă două orizonturi ubicue. Ultimul secol, ca şi celelalte care i-au premers, n-au făcut decât să regleze intensitatea poetică în funcţie de intensitatea trăirilor colective şi individuale. Lumea nu evoluează, lumea bălteşte. În luciul şi sub luciul acestei bălţi bănui viaţă intensă, drame, deprimare, speranţă, amăgire etc. Poezia, ca orice artă în general, reprezintă foaia de temperatură a unei epoci, a lumii în procesul ei de târâre spre un orizont presimţit, niciodată atins.

— *Suntem de acord că poezia nu mai are „turn de fildeş… Cu ce a fost înlocuit?*

— Vorba cuiva: în turnul de fildeş lasă să intre şi o muscă, să te ţină treaz cu bâzâitul ei. Altfel spus, poetul de azi a fost dat afară din turnul de fildeş pentru folosire abuzivă, spaţiul a fost rechiziţionat, închiriat, disputat. Au apărut nişte proprietari cu acte în regulă din alt veac, nişte urmaşi de poeţi romantici, parnasieni, au revendicat turnul, l-au câştigat în instanţă, apoi au deschis în interior un magazin de clopote. Poetul de azi, la rândul lui, a câştigat, în urma unui proces (de conştiinţă?), în compensaţie poate, Turnul din Pisa. Cel care tocmai se pregăteşte să se prăbuşească…! În acest turn e culcuşul poetului de azi.

Confortabil?

— *Nu te sperie singurătatea, ba chiar surghiunul ei din ultimii ani*?

— În modul în care îşi suportă (şi îşi cultivă chiar) singurătatea, stă nobleţea fiecărui individ. Singurătatea poetului trebuie să fie singurătatea prodigioasă a alergătorului de cursă lungă. Din singurătatea lui Dumnezeu a apărut, de altfel, lumea.

— *Câţi critici literari îndrăgostiţi de poezie sunt astăzi*?

— Toţi sau niciunul. Sau unul ca toţi şi toţi ca unul? De multe ori am constatat că avem o critică literară superioară producţiei editoriale de pe galantarele editurilor şi libăriilor, că de prea multe ori critica literară ca să se vândă (bine) pe sine, ambalează creaţii uşurele, aşa cum reclamele sunt sufletul comerţului iar comerţul e, de multe ori… sufletu'!

— *Cum sunt revistele literare*?

— Multe? Adormite. Automulţumite. Necesare. Exemplare? Îmbătrânite. Pensionare. Bune. Pensionabile. Aromitoare? Ameţite. Obosite. Somnifere? Organe ale puterii literare locale. Onaniste? Umaniste. Toxice. Andropauzate? Cimitire. Elefantine. Sublime. Supărate? Sufocate. Multe? Discrete. Desuete. Găşcare? Confuzioniste. Necesare. Operate de dr. Ciomu. Alambicate? Simulate. Uitate. Însăilate. Artizanale? Confidenţiale. Tarabe. Slabe? Expirate. Amestecate. Experimentale? Banale. Alambicate…

— *Poetul şi politicianul se exclud*?

— Dar poetul şi grădinarul se exclud? Dar poetul şi sudorul electrogen se includ? Dar poetul şi bucătarul se exclud? Dar poetul şi medicul se includ? Dar poetul şi astronomul se exclud? Dar poetul şi contabilul se includ? Dar poetul şi viaţa pe centură se exclud? Dar poetul şi meseria de „peşte" se includ? Dar poetul şi soldatul se exclud? Scriitorii paşoptişti au făcut politică şi istorie, opera lor a devenit astfel mai însemnată. Poeţii poate că nu au abilităţi politicianiste, necesare, zice-se, în lumea pragmatică din jur, dar au măcar bună credinţă, bun simţ, bun gust, cultură, patriotism, lucruri esenţiale pentru civilizarea lumii noastre.

— *Îţi citeşti confraţii*?

— Înainte de a fi scriitor, sunt cititor. Îmi asum şi vorba lui Borges: „Nu mă laud cu cărţile pe care le-am scris, mă laud cu cărţile pe care le-am citit”. De când mă ştiu am receptat cărţile izbutite ale confraţilor mei ca pe nişte reuşite personale…! Şi am avut o mulţime de bucurii, recunosc. De asta sunt un agitat traficant de poezie, nepedepsit încă. Arunc, de o viaţă, cu poezie în inimile şi minţile sărace, vorba poetului. Am în revista „Convorbiri literare”, de multă vreme, o rubrică numită „Prăvălia cu poezii” în care îmi satisfac fanteziile critice „vânzând” poezia confraţilor. Etc.

— *În încheiere*, *defineşte te rog cu un singur cuvânt*, *literatura română de azi*.

— Pelicanul sau babiţa?

Piatra Neamţ, *20 aprilie 2008*, *duminica de Florii*

Ziua literară, *21 aprilie 2008*

„SUNT UN SUPRAVIEŢUITOR…”

— *În dialog cu Cassian Maria Spiridon* – S-au jucat cu destinele noastre

— *Adrian A lui Gheorghe care îţi sunt*, *în prezent*, *„ceremoniile insidioase”*?

— Dragă Cassian, toată viaţa (te-ai convins şi tu, nu?) e o ceremonie. Petrecerea vieţii, dintre naştere spre moarte, a clipei – în acelaşi sens, a trupului dinspre compunere spre des-compunere crează un conglomerat de ceremonii care au doza lor de perfidie. Ceremoniile, insidioase sau nu, acoperă falsitatea, goliciunea, griul vieţilor noastre. Faptul că acum stăm de vorbă despre poezie şi prietenie, nu e tot o ceremonie? Poezia nu e o ceremonie? Poate exista ceremonie fără poezie? Deschiderea ochilor dimineaţa nu e tot o ceremonie? Dar faptul că ne vom strânge mâinile la plecare…? În afara „habitudinilor ceremonioase” n-am exista decât ca nişte mecanisme terne… M-ai obligat, cu întrebarea asta, să mă întorc să revăd placheta de debut care se numea „Ceremonii insidioase”, prelucrată intens de cenzură (cum, care cenzură?), în care s-au strecurat şi câteva „perfidii”, care atunci însemnau ceva, erau „clasicile” apropouri, „şopârle”, care azi nu

prea mai au haz… Eram obligaţi să fim nesinceri, am fost mutilaţi sufleteşte şi intelectual, s-au jucat cu destinele noastre…! Să-i iertăm? Dar care sunt acei „ei”? Nu cumva s-au amestecat atât de bine printre noi încât nu-i mai vedem, că ne vedem tot bietele noastre păcate şi bietele noastre frici? Erau prin Iaşi, prin deceniile şapte şi opt, nişte dinozauri înfricoşători care dacă sughiţau duhneau a dogmă stalinistă şi care ne tratau pe toţi cei care băteam cu productele literare pe la porţile revistelor sau editurilor ca pe nişte posibili „infractori culturali” care atentau la „ordinea de drepţi”, la scaunele lor, la fericirea comunistă (sta-le-ar în gât!) … Îţi mai spun ceva nume ca Mircea Radu Iacoban, Corneliu Sturzu, Andi Andrieş, Ion Ţăranu…? Nişte lichele!

— *Mai vezi lumea «în alb-negru» sau poate numai în negru*?

— O fotografie, ştii bine, respiră artă doar când e în alb şi negru. Culorile celelalte mutilează, de multe ori, mesajul şi misterul. Când am scos cartea „Poeme în alb-negru”, în 1987, titlul iniţial era „Amintiri din călătorii amânate” care li s-a părut editorilor aşa un (neprincipial) „dor de ducă” încât mi s-a solicitat, în ultimul moment, altul… Da, văd lumea, în continuare, în alb şi negru. Adică disting între bine şi rău, între frumos şi urât, între aproape şi departe, între principialitate şi neprincipialitate etc., şi asta o fac cu oarecare radicalitate. Lucrurile clare se văd de departe, lucrurile confuze nu te lasă să trăieşti. Crezi că penibilele noastre confuzii între comunism şi capitalism, între democraţie şi eliberarea fiarelor din menajerie, între comunism cu faţa umană şi capitalism original, între despoţi (originali) luminaţi şi gargaragii reeducaţi… e chiar cel mai bun mediu în care ne e dat să trăim? Cassiane dragă, suntem la Porţile Orientului unde lumea se schimbă greu, se educă greu, unde mineriadele cutremură, ciclic, valorile libere împingându-ne pe toţi în peşteri… Dar vorba cuiva, ne-am întoarce în peşteri, dar suntem prea mulţi!

Iluzia libertăţii ne-a scos din casă, deziluzia ei ne-a băgat la loc

— *Te mai bântuie «absenţa»*?

— Dar pe cine nu bântuie absenţa? Toată poezia lumii, de la primul vers, la ultimul care s-a scris aseară (cine l-o fi scris?), e bântuită de absenţă, e expresia absenţei. Volumul meu, „Intimitatea

absenţei", apărut în 1992, deşi scris mult înainte, l-am lăsat deoparte, la dospit, o vreme, preocupat de jurnalistică, de bătut politic apa în piuă, de iritat cetăţeni care nu se îndurau să renunţe la cartele şi la carnetele de partid… Iluzia libertăţii ne-a scos din casă, deziluzia ei ne-a băgat la loc. Şi am dat cartea la tipar. Fără să fie explicită, absenţa e şi a lui Aurel, Aurel Dumitraşcu, poetul frate şi prieten plecat atât de grăbit dintre noi. Moartea tatălui, când eram copil, s-a amplificat brusc, în memorie, la moartea lui Aurel. Începeam să înţeleg. Morţile celor din preajmă vor să ne înveţe ceva, să ne transmită ceva, ei se sacrifică pentru noi, trebuie să fim destul de deştepţi să le înţelegem mesajul. Am văzut şi eu moartea de câteva ori, ca fiecare om… Domnule, moartea e urâtă! E hidoasă! Moartea ne bagă putregai în suflet! Dincolo de asta, întotdeauna m-am înţeles bine cu… absenţele. Ce, tu nu ai visat niciodată că ai plecat la vânătoare de licorne?

— *Nu te-ai gândit să scrii o carte cu cântece de dezgropat morţii în contrapondere la «cântece de îngropat pe cei vii»*?

— Ştii, se zice că la Apocalipsă, la „transpunerea ei în practică", cei vii vor striga celor morţi să iasă ca să intre ei, atât de înfricoşătoare vor fi acele clipe! Îţi dai seama că numai de cântece nu mai au nevoie atunci cetăţenii „apocaliptici"! În altă parte, într-o povestire, „Moartea de catifea", care va apărea în volum în acest an, sper, începutul este următorul: „Eu nu puteam să fiu omorât pentru că eu eram cel care povestea. Deşi în jurul nostru se murea de boli groaznice, în accidente stupide, se gătuiau unii pe alţii oameni care habar nu aveau de ce au venit, ce au de făcut şi încotro trebuie să plece. Eu trebuia să scriu, să povestesc mereu despre ei, iar acolo unde datele şi imaginaţia nu mă mai ajutau trebuia să cârpesc totul cu propria biografie…" etc. Mânuitorul de condei poate fi important chiar şi la descrierea Apocalipsei, Homer se zice că stătea în mijlocul războinicilor neîmblânziţi, tolerat, apărat, în timpul marilor conflicte ale antichităţii… Volumul meu, din 1993, „Cântece de îngropat pe cei vii", e o privire din interior, martor la dezastrul iremediabil, continuu, al fiinţei…

Nu străinul lui Camus m-a interesat, ci străinul biblic

— *Te-ai mai întâlnit cu «fratele tău, străinul»? Şi dacă da, ce altceva ţi-a mai spus*?

— Cartea „Fratele meu, străinul" a apărut în anul 1995 şi e un răspuns, poetic, la oceanul de intoleranţă care macină generaţiile… congenere. Dintotdeauna prietenul meu a fost… străinul, l-am aşteptat, l-am căutat, l-am provocat. Îţi aminteşti de legile aberante din perioada deceniilor opt şi nouă când, dacă dădeai bună ziua unui străin trebuia să faci un raport către oficialităţi? Când eram soldat, prin 1979, pentru că am fost depistat că eram în corespondenţă cu un francez, am fost trimis la mină, soldat-miner, am dat cărbune pentru patrie vreo unsprezece luni, la mina Lonea, cea care l-a dat (şi) pe Miron Cozma de azi…! Nu-i aşa că v-a fost mai cald în acea perioadă? Cred că acea perioadă aş putea să mi-o consider un fel de închisoare politică, o ruşine cu care generaţiile bătrâne şi îndobitocite de dogmă îşi întâmpinau tinerele generaţii, care eram! Dragă Cassian, nu „străinul" lui Camus m-a interesat, nu el mi-a fost prieten, ci mai mult străinul biblic, purtătorul de mesaj, călătorul obosit de drum şi de introspecţie, de experienţa drumului, străinul inspirat, mesagerul… Fratele meu, străinul, e şi Franz Bartelt, minunatul scriitor francez, şi Vidar Weseth, norvegianul care şi-a învăţat familia să iubească România pentru mine, şi poetesa oarbă Aurélie Duvin din Bogny sur Meuse, şi doctorul Abdulah din Ismailia care mi-a arătat că în intimitate o familie egipteană are ceva din interioritatea unei flori care se deschide greu în pustia lumii de azi…

Vrem, nu vrem, poezia e şi biografie, a autorului şi a celorlalţi, străinul care vine, care adaugă sufletului în expectativă metafora de graţie…

— *Cronica ta de cinci secunde, ţinută la un ziar local, a devenit un veritabil seismograf etic. Intenţionezi să-i menţii ritmul cotidian*? Îşi *mai are rostul susţinerea ei, în contextul unei paradoxale lipse de impact asupra celor vizaţi*?

— Da, într-un ziar judeţean, în Neamţ, „Ceahlăul", am scris vreo trei ani, zi de zi, în perioada 1995 – 1998, „Cronica de cinci secunde", o luare în răspăr şi o atitudine faţă de actualitatea noastră demnă de

râsu-plânsu. Nu m-a interesat stilul jurnalistic consacrat, ci mai ales anecdota, pamfletul, fabula, schiţa, plecând de la… bestiarul politic românesc, de la păcatele consacrate ale lumii noastre care se îmbată cu apa rece a tranziţiei în timp ce porţionează rahatul promisiunilor de tot felul. O parte dintre aceste „schiţe şi momente" le-am adunat într-o carte, „Titanic şvaiţer", care a apărut în 1997 şi s-a împopoţonat cu câteva premii de efect precum: Premiul Salonului Internaţional de Carte de la Oradea, Premiul Societăţii Scriitorilor Bucovineni, Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi pentru 1997… De aproape un an „cronica…" am mutat-o în „Cotidianul" (lui Raţiu!), am trecut de la ritmul infernal de un articol pe zi, la un articol pe săptămână, şi mă simt atât de liber că-mi vine… să mă apuc din nou să scriu… „cotidian". De ce scriu articole de ziar? Din nevoia de atitudine, în primul rând. Dacă nu ai opinie şi atitudine faţă de ce se întâmplă în jurul tău, nu trăieşti igienic. À-propos, în 1989, în noiembrie, cu Aurel Dumitraşcu, am aderat la „Scrisoarea celor optsprezece" din aceeaşi nevoie de… igienă. Am sunat-o atunci pe Magdalena Ghica acasă, de la un telefon public, apoi l-am sunat pe Liviu Ioan Stoiciu. Ambii ne-au întrebat: „Dar voi ştiţi în ce intraţi?". Ştiam, dar de fapt nu mai conta. La câteva zile am fost interpelaţi de propagandistul şef al judeţului, A.S., care ştia totul, deci şi telefoanele publice aveau… urechi! Cei care trăiesc în capitală pricep mai greu că e o adevărată aventură (sau nebunie?!) să trăieşti şi să rezişti în provincie, în oraşe de câteva zeci de mii de locuitori, acolo unde totul te trage îndărăt dintr-o imperioasă nevoie de ordine… patriarhală. Ar trebui plătit scriitorului un spor… de provincie pentru a-l tenta să nu se îngrămădească în capitală, să ia aliş-verişul celor care se cred burice ale pământului numai pentru faptul că au prins maternităţi bucureştene la bază…

Se scrie poezie „pe stoc".

— *Cum stai cu „supravieţuirea"*?

— Supravieţuirea din instinct…? Supravieţuirea din talent…? Cartea mea, „Supravieţuitorul şi alte poeme", apărută la Editura „Axa", în 1997, în colecţia „La steaua". Poeţi optzecişti", colecţie de generaţie… generată de Gellu Dorian, e răspunsul (meu) la (toate)

spaimele sfârşitului, a sfârşitului tuturor care e forma atenuat generală a sfârşitului individual… Tu ce crezi, sfârşitul lumii e mai „important" şi mai grav decât sfârşitul fiecăruia în parte? Zorba spunea: „Odată cu mine va dispărea întreaga lume zorbească!". Eu sunt, deocamdată, un supravieţuitor al tuturor războaielor… personale şi în cei patruzeci de ani „… de viaţă neîntreruptă" n-am încheiat încă nicio pace, convins fiind că păcile, ca şi rănile, se încheie atunci când toţi combatanţii s-au retras de pe… tabla de şah.

Cassian, dragă, crezi că a fi supravieţuitor e, totuşi, mare lucru? Doar fricile noastre se hrănesc şi se amăgesc cu paişpe clipe în plus…

— *„Complicitatea" îţi este la fel de fertilă*?

— Volumul meu, „Complicitatea", recent apărut la Editura „Libra", e scris, aproape în totalitate, în anul 1998. S-a tot vorbit de „neproductivitatea" generaţiei optzeci în care am fost… regăsit, acest volum e o probă personală că „producem poezie", că suntem vii, că „ţărişoara noastră" se poate bizui pe poeţii ei care, chiar dacă nu sporesc „pibul", măcar întăresc călcătura razei de lună pe fiecare grumaz de îndrăgostit vorbitor şi cititor în dodii… Cu cine sunt în complicitate? Cu mama, cu lumea, cu Dumnezeu şi, în particular, cu cititorul de poezie…! Dar ce crezi? Mai există cititori de poezie? Oare nu au intrat doar poeţii înşişi într-o cursă perfecţionistă, citindu-se unul pe altul, spionându-se unul pe altul, învingându-se unul pe altul…? Deşi, dacă mă gândesc bine, nici poeţii nu se mai citesc între ei, nici criticii nu-i mai citesc pe poeţi, nici poeţii pe critici, fiecare se descurcă cum poate, fiecare se hrăneşte din suficienţa proprie. Se scrie, cum s-ar zice, poezie „pe stoc" pentru cititorii marţieni, pe când ne vor invada pământul în căutarea şi pentru extragerea nobilului sentiment uman, a nobilei frici, a onorabilei angoase… Dincolo de asta, „complicitatea" e relaţia cea mai păcătoasă – şi de aceea voluptuoasă – cu tot ce e în jur, poetul nu e, totuşi, creator de lumi, ci e complice Creatorului de lumi măcar şi prin faptul că-i înţelege opera, i-o judecă, i-o distruge uneori, i-o otrăveşte, i-o ciunteşte, o ia în răspăr… Suntem complici în măsura în care suntem congeneri şi… comorienţi, suntem complicii fiecărei crime, ai fiecărui război, ai fiecărei rătăciri prin

deşert, suntem complici la moartea Julietei, la moartea lui Enkidu, a lui Hamlet…

Dacă muzică nu e, poezie nu e!

— *Câte ceva despre postumitatea prietenului nostru Aurel Dumitraşcu*.

— Nu-i simplu să-ţi asumi postumitatea unui scriitor, să-i ţii viu numele, să-i sporeşti vaporoasa glorie. Aurel Dumitraşcu a murit la nici treizeci şi cinci de ani, în 1990, toamna, n-a apucat să vadă cât de virtuoasă e postrevoluţia noastră… În timpul vieţii i-au apărut două cărţi de poezie, după plecarea sa am reuşit să-i mai publicăm trei cărţi, în pregătire mai sunt şi altele. Pentru că, deşi a trăit puţin, ultimii săi ani au fost deosebit de prodigioşi. Poezia lui Aurel Dumitraşcu a susţinut prin valoare toate demersurile mele. Dacă Aurel nu ar fi fost decât un poet tânăr „prematur dispărut", ar fi fost penibil să insist să vorbesc despre el, să propun un concurs naţional de debut în volum aflat la cea de a şasea ediţie, să propun un nume de stradă, un muzeu la casa natală din Sabasa-Borca… Am considerat însă că a fost şi este o valoare care trebuie să se bucure de atenţia pe care o merită. Reacţiile criticii literare mi-au dovedit că am avut dreptate, că poezia lui Aurel Dumitraşcu a început să fie bine înţeleasă abia după dispariţia lui… Consider că dacă nu luăm cu noi, mai departe, valoarea şi virtuţile celor care le-au dovedit exemplar, rătăcim. Ori, într-o singură viaţă, mai avem timp să rătăcim? Spune şi tu…! Am mai îngrijit şi o altă carte, „Singurătate de înger", a unei poete de un talent copleşitor, plecată şi ea la treizeci şi ceva de ani, după ce toată viaţa a trăit într-un căruţ de invalid, e vorba de Maria Anegroaie. Acum pregătesc o altă carte a ei pentru tipar…

— *Ce ne poţi spune despre poezie şi muzică*?

— Dacă muzică nu e, poezie nu e! Fără ritm interior nu există poezie, fiorul nu ajunge la suprafaţă. Unora le ţine ritmul interior ţambalul şi poezia le „iese" adecvat, ca la ţambal. Alţii au în interior orchestre cu maeştri vrăjitori şi, în consecinţă, poezia lor atinge teritoriul revelaţiei… Cred că am descoperit muzicalitatea „materială" a poeziei învăţând şi aprofundând limba latină, cu distinsul profesor

Traian Diaconescu, cel care m-a şi determinat să susţin examenul de licenţă cu o lucrare despre poezia latină, „Paradigma erosului în poezia lui Ovidiu”. Crezi că scandarea latinească era doar un exerciţiu de fracturat limba şcolarilor?

Confuzia de valori a încălecat valorile

— *Care este starea poeziei la români*?

— Născut poet, românul se descurcă greu prin „meandrele concretului”, pentru că „sinergia faptelor” nu se prinde de el pentru a-l determina să ducă la capăt proza unei reforme… Într-un concert de voci care tot reclamă supravieţuirea, nu pare cea mai mare virtute a momentului faptul că avem poezie, în exces se zice, că la mai toată casa e un „menestrel” care exaltă teorii cu aberaţia în coadă… Se zicea, şi pe bună dreptate, că o literatură în care poezia este determinată, valoric şi volumetric, este o literatură imatură, care nu poate emite pretenţii, care nu poate intra în competiţii cu vecinele de eternitate… Dar întrebarea e prea vastă, dacă încep să cern şi să discern, îmi rămâne în sita de… discernere un pumn de alte întrebări şi răspunsuri, de îndoieli şi des-doieli care au orgoliul libertăţii (cuvântului şi spiritului!).

E o mare responsabilitate să trăieşti, chiar simplu muritor, un sfârşit de secol şi un sfârşit de mileniu (şi, de ce nu?, un sfârşit al lumii), să rezişti lehamitei şi neputinţei de a opri totul în loc… De aceea „starea poeziei la români”, la întâmpinarea Apocalipsei, e după chipul şi asemănarea… aspiraţiilor, confuzia de valori a încălecat valorile, cu cât apar mai multe cărţi ale veleitarilor fără talent, cu atât mai singulare şi mai izolate par cărţile bune, ca insulele înverzite într-o mare sulfuroasă.

— *Ce este generaţia ’80*? *Unde te afli tu în cadrul ei şi dacă mai are sau nu viitor această generaţie*?

— Contextul în care a apărut generaţia ’80 este determinant pentru puţina ei istorie: un sentiment de complicitate la subminarea unui dezastru, cel comunist, o frăţietate (anemică?) în faţa zidului mişcător care îngusta orice manifestare a libertăţii… Periodizarea – cu cincinalul sau cu deceniul – (generaţiile 60, 70, 80, 90 etc.) ţine mai mult de întrecerile „în muncă”, în logica propunătorilor fiecare nouă

generaţie „decenistă” o întrece pe precedenta (prin ce?), având avantajul vioiciunii tinereţii, a nuanţării precedentelor experienţe etc. Fiecare poet este un „vârf de lance”, depinde spre care piept ţinteşte. Acum, după ce poezia a reuşit să-şi pradă cititorul pe drum, pe blândul devorator de metafore, pe degustătorul de epitete, pe pedantul admirator al rimelor rare, încet, încet, a început să-i piardă şi pe critici (sau critica, în genere!), să-i rătăcească în „ismele” propriilor confuzii, în plictiseala discursului secătuit de tehnică. Poezia a început să rateze lumea. Programatic? Sunt în „generaţia 80” în măsura în care sunt viu sau nu şi scriu aceste rânduri. Ratez continuu toate lumile posibile din preajmă cu sentimentul că-mi aparţin, că dispun de ele. Sunt liber.

1 martie 1999

(*„Poezia” nr. 7, primăvară, 1999*)

Alt dialog, după nouă ani…

„ŞANSA NOASTRĂ?

CĂ POEZIA NU E CONSIDERATĂ UN DROG.

CĂ NU A FOST RAŢIONALIZATĂ ÎN PERIOADA COMUNISTĂ…!”

— *Dialog cu Cassian Maria Spiridon* – Cum mi-am petrecut copilăria? Uitând…!

— *Cum ţi-ai petrecut copilăria, Adrian A lui Gheorghe*?

— Dragă Cassian, vreau să-ţi spun un secret pe care l-am aflat (descifrat) în timp, trăind pur şi simplu: Nu noi ne petrecem Copilăria, ci Copilăria ne petrece pe noi! Ea rămâne la locul ei, gazdă bună, primitoare, caldă uneori, maternă adesea, aspră cu unii, cu alţii, din greşeală poate, uneori noi (înşine) ne mai întoarcem s-o vedem, s-o salutăm, dar ea deja e ocupată cu „alţii” care vin fremătători din urmă…

Copilăria este, după unii dintre supravieţuitorii ei, un ţinut paradiziac, după alţii este inconştienţă pură, pentru alţii e facultatea de bază, a „celor şapte ani de acasă”, pentru „alţi alţii” e momentul zdrelirii genunchilor în gardurile pe care scrie (etern) „interzis”. Copilăria mea a căpătat un sens doar după ce am descoperit cărţile, înainte de acestea ea avea toate orizonturile la îndemână, numai că ochii îmi erau închişi. Am crescut în preajma prispei lui Ion Creangă,

pot depune mărturie că pisicile noastre se jucau cu motocei mai frumoşi decât aveau pisicile lui. Dar şi pisicile deveniseră altele, între timp…!

Se zice că prima amintire a unui om, în copilărie, e amintirea unei spaime, a unei frici. Eu m-am născut (eu pe mine însumi m-am născut, nu-i aşa?) la 6 iulie 1958 (după acte), în toiul acţiunii de cooperativizare a micilor proprietăţi de care dispuneau bieţii noştri părinţi. Ce hăituire jenantă, ce primitivă prigoană a oamenilor vrednici de către puturoşii din comunităţile noastre…! Din acel moment, din păcate, poporul român a abdicat de la destinul său în istorie, a devenit o societate fără orizont, fără ţintă, fără Dumnezeu, aşa cum se comportă (pare-se?) şi în ziua de azi. Ei, în acel context, la vreo doi, trei ani, spaima mea explicită era reprodusă în refuzul pe care îl recitam tuturor: „Eu nu mă înscriu în CAP…!". În jurul meu toţi se amuzau, îşi trăiau neputinţele într-un fel, eu îi răzbunam cu această replică spusă cu inocenţă ca o prelungire a neputinţei părinţilor. În acea perioadă de chin pentru ei, eu, ca al cincilea copil, probabil că am fost divertismentul de care aveau nevoie… Vreau să cred că am fost fructul dragostei şi nu al disperării. Oricum, într-un moment de tihnă rememoratoare, mama mi-a mărturisit că a încercat tot ce a fost omeneşte posibil să scape de sarcina „care am fost", dar n-a reuşit. Eram al cincilea copil, ea avea treizeci şi şase de ani, tata patruzeci şi cinci plus oboseala, plus rănile unui război adânc încrustate pe trup şi în suflet. El a murit, de altfel, când aveam vreo doisprezece ani, de pe urma rănilor din război, de pe pe frontul de Est… Cum mi-am petrecut copilăria? Uitând.

— *Când te-a cercetat prima oară poezia*? *Mai ştii care ţi-a fost primul vers scris*? *Ce anume l-a provocat*?

— Primul vers care mi-a venit în minte nu l-am scris. Nici pe al doilea. Nici pe al treilea. Nici pe următoarele o sută unsprezece nu le-am scris. Erau uimiri, iar uimirile mai mult se scrijelă pe scoarţa copacilor, decât se scriu pe hârtie…! Cum să scriu pe hârtie, de exemplu, că un greier a dat buzna peste mine, într-o noapte în care pieptănam luna, în podul cu fân al casei…?! Cu ceva vreme în urmă,

după Revoluţie, am stat în faţa sobei care duduia în ciuda frigului de afară, făcând unul dintre cele mai plăcute lucruri: am ars câţiva saci cu manuscrise din copilărie, din adolescenţă, din tinereţe. Focul îngâna, în superbia lui, cam toate aspiraţiile mele spre puritatea cuvântului, desluşite, nedesluşite, înţelese, neînţelese. Atunci, faţă în faţă cu focul, am înţeles câtă consistenţă are încrâncenarea noastră de a ne exprima, de a spune, cât de densă e vanitatea noastră, cât de spectaculos e orgoliul de autor…! După acel moment însă, repliindu-mă ca după o dramă, am început să recuperez foile risipite care nu luaseră parte la „banchetul focului". Între ele am descoperit şi primul caiet cu versuri, de pe la nouă, zece ani. Poate că limbajul s-a modificat pe ici, colo, în esenţă lucrurile stau cam la fel ca astăzi… Uite, să-ţi reproduc un distih din acel caiet: „Pe lună o duc două care: / Carul Mic şi Carul Mare". Zi şi tu dacă s-a schimbat ceva în ordinea cerului de la facerea lumii, dacă nu cumva luna are o complicitate duioasă cu fiecare om în parte de la numirea acelei realităţi cosmice pe care am avut inspiraţia să o fixez în cuvinte…!?

Am învăţat de la spaima de viaţă cât de aproape e moartea şi de la viaţă cât de izbăvitoare poate fi moartea…

— *Care ţi-au fost mentorii*? *Care ţi-au fost modelele formatoare*?

— Una din primele cărţi cetite, care trona pe masa din camera „cea bună", a fost Biblia. Aşa am aflat că Dumnezeu ne-a făcut pentru a fi asemenea lui. Creatori de lumi, adică. Am plâns pe umărul lui Iov. Am compătimit cu Lazăr. Am hulit pe Iuda. Am îngânat pe David. Am urlat laolaltă cu Ioan, apocalipticul. Am sperat laolaltă cu Maria, mama lui Iisus şi a mea… După care ne-am regăsit, cu toţii, în burta chitului. Era cald acolo. Dar să revenim în lumea terestră…! În copilărie citeam „pe nemestecate", cam tot ce prindeam. Şi literatură sovietică şi Eminescu şi Minulescu şi Violeta Zamfirescu şi Nicolae Tăutu plus toate poveştile posibile. Totul mă inspira, mă întărea, mă forma, mă deforma. Eram un aluat moale, fraged, dispus să se lase modelat de ceea ce eu însumi modelam. Apoi m-am fixat pe Marin Sorescu, pe Lucian Blaga, pe Topârceanu, pe Nichita Stănescu, pe literatura din reviste. Aveam vreo treisprezece, paisprezece ani. Sâmbăta o ţineam tot într-o fugă, preţ de

trei kilometri, până la Târgu Neamţ să cumpăr „Luceafărul” şi „România literară”, apoi „Cronica”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”. Cred că niciodată revistele n-au fost citite mai bine, ca în acele momente, de copilul care eram. Dragă Cassian, iaca am alunecat pe o coajă de banană şi am căzut în butoiul cu melancolie…! Mentori? Mai apoi mentori mi-au devenit prietenii, conjuncturile, cărţile, întâmplările. Şi uimirile. Şi amintirile. Am învăţat de la spaima de viaţă cât de aproape e moartea şi de la viaţă cât de izbăvitoare poate fi moartea.

— *Când ai descoperit că eşti poet*? *Te-a speriat*, *te-a îngrijorat*, *cum te-a poziţionat faţă de lume*?

— A fi poet în lumea noastră, am intuit devreme, e o vulnerabilitate. De asta nu am făcut prea mare caz de acest lucru. Perspectiva *celorlalţi* asupra destinului poetului este minimalizatoare. Poezia este sinonimă cu fleacurile, în minţile multora. Lumea, ca să ţi se supună, te vrea dur. Poetul e slab de constituţie, de voinţă, el ar fi ceva (undeva) între regnul vegetal şi cel animal, dar nu îndeajuns de definit. Uneori zic, totuşi, că poetul l-a dus în spate pe omul din mine. Alteori zic invers, că poetul e frâna tuturor iniţiativelor practicianului care ar trebui să fiu.

Mă bucur că poezia nu e considerată un drog, că nu a fost raţionalizată în perioada comunistă, că am fost lăsaţi să murim pe propriile amprente de pe limbă. Că aşa cum ne duceam cu maşinile de scris la amprentat, în perioada comunistă, ne puteam aştepta să ne ia şi amprentele de pe limbă, ca să nu mai vorbim ceva ce nu era permis…!

— *Cu ce a fost presărată calea ta – ca unul trecut prin diverse meserii*, *de la operator chimist la doctor în litere şi universitar*? *Dacă ai avea o baghetă magică ai folosi-o pentru a-ţi schimba acest parcurs*? *Şi dacă da*, *care ar fi noua cale şi de ce ai alege-o*?

— Cu pietre a fost presărată calea mea. Dar, dragă Cassian, pietrele sunt mai sigure, mai puternice decât alte substanţe din care se pot croi căile noastre! Iar pietrele colţuroase sunt şi mai sigure, pentru că nu le calcă oricine, puţini le încearcă. Am păşit şi pe pietre, şi pe

nisip, şi pe valuri am păşit şi nu m-am scufundat, am păşit pe spinări de fluturi şi n-am căzut. M-am sprijinit pe propria umbră, peste care, vorba proverbului, n-am vrut să sar. Despre destin şi soartă, am să-ţi amintesc ce spunea Platon, într-un distih, pe care i-l atribuie Diogene Laertiu: „Un om voia să se spânzure: dă peste o pungă de aur şi aruncă laţul; / Un altul, care nu-şi găsea punga cu aur, găseşte laţul şi se spânzură". De câte ori, în viaţa asta, nu ne-a salvat ceea ce a nenorocit pe altul? Iar în privinţa modificării sorţii, am să reconfirm un lucru spus de Aghaton, parcă: „Numai un singur lucru nu poate nici divinitatea: Să facă neîntâmplate cele ce s-au săvârşit". Vezi ce frumos putem învălui în cuvinte realitatea imediată?

În fapt am trăit vremuri mizerabile din punct de vedere istoric, mirabile din punct de vedere al tinereţii care iartă şi uită, discutabile din punct de vedere al dezvoltării personalităţii… Destinul? Stai să-ţi spun o poveste. Cică la poarta Raiului era mare gălăgie, cineva voia să intre peste rând. Dumnezeu l-a trimis pe Sfântul Petru să verifice calitatea şi identitatea scandalagiului. La o vreme se întoarce Sfântul Petru şi îi spune Domnului: E unul care zice că se numeşte Napoleon şi că ar fi cel mai mare strateg militar al tuturor timpurilor, de pe Pământ…! zice că trebuie să-l primim în Rai.

— Napoleon?, a întrebat Dumnezeu în barbă. Nu-mi amintesc. Eu ştiu că cel mai mare strateg militar al tuturor timpurilor, pe care l-am lăsat pe pământ, a fost un sârb, îl chema Mladici Mladinovici, dar fiindcă s-a născut în vremuri de pace nu a apucat să se afirme sfârşind în comunitatea lui ca un biet fierar. Dragă Petre, oamenii sunt supuşii sorţii, să nu uiţi asta…! De asta, pe acest Napoleon trimite-l la cărat cărbuni, la vecinii de dedesubt…!

Dacă ar fi să aleg o nouă cale…?! Aş pregăti potcoavele pentru potcovit inorogi, ca să aibă şi amicul Lucian Vasiliu cu ce să-şi ocupe timpul la fierăria lui. Sau aş frapa berea în „Cafeneaua Kafka" din Botoşani sau din Praga, acolo unde ar fi administrator Gellu Dorian. Sau aş pregăti sticluţele pentru esenţele rare în distileria de rachiuri de trandafir a lui Ion Mureşan. Sau aş face trafic de tulpini de piper pentru Ion Mircea, unul dintre cei mai mari afacerişti în domeniu din

literatura română, cel care spunea, cândva, subversiv: „La treizeci de ani în floare, vai, eu n-am văzut piperul…!”. Poate că „i-aş duce verbele” Martei Petreu, aş dresa iepuri la proprietatea din Jimbolia a lui Petre Stoica sau aş amăgi moartea cu cine ştie ce oglinzi colorate ca să nu apuce să-şi fixeze privirile prea adânc în trupurile unor Mariana Marin, Laurenţiu Ulici, Virgil Mazilescu, Aurel Dumitraşcu, Cezar Ivănescu, Radu Săptăcan sau Horaţiu Ioan Laşcu. Aş pregăti „muchiile de hârtie” pe care să-şi scrie editorialele Magda Ursache, aş aerisi „Camera Sambô” pentru neobositul profesor Petru Ursache. Poate că aş fi „peşte” pentru nimphetele lui Brumaru, vatman pentru tramvaiele lui Cărtărescu, aş fi acarul care ar pune la cale deraierea „locomotivei Noiman”, a lui Danilov. Sau poate că aş ieşi la drumul mare cu patafizicienii lui Luca Piţu, aş prinde „celălalt peşte” cu Ioan Moldovan, mi-aş face poate acasă o ruletă rusească, precum cea a lui Marian Drăghici, la care aş juca singur, singur, singur…

Dragă Cassian, dacă ar fi să o apuc pe altă cale, cu ajutorul baghetei fermecate, aş face un atelier de baghete fermecate, ca să vă dau tuturor câte un mănunchi…!

— *Despre debutul tău în presa literară, nu mai puţin cel editorial – au fost ele la timpul cuvenit – fără amânările tipice epocii? Cine le-a însoţit, le-a păstorit? Cât de mulţumit eşti/ mai eşti de Ceremoniile insidioase?*

— Textele noastre scrise, cărţile publicate ne justifică, zice-se, viaţa. Dacă nu le-am fi publicat am fi suferit, am fi crezut că ele ar fi avut puterea să schimbe lumea, mersul planetelor. După ce le-am publicat ne-am dat seama că şi ele sufereau de conformism. Tot ce publicăm ucidem, precum fluturii din insectar care doar sugerează zborul, dar nu (mai) sunt zborul. Oricum, opera scrisă, tipărită, a unui scriitor, e partea înfrântă. Partea nescrisă rămâne pentru totdeauna. În inefabil, firește. În memoria cristalului, vorba lui Elytis. Debutul e o convenţie, tânăr fremătător fiind, simţi nevoia să tropăi în vederea galopului. Aştepţi ca cineva, cu autoritate, să dea semnalul. Şi să parieze pe tine, evident. Cei care au pariat măcar un gând pe mine, atunci, când rupeam hăţul, sper că şi-au recuperat gândul însutit. Dacă

n-au făcut-o, le trimit gândul meu acum, în compensare.

— *Cum s-a coagulat grupul de la Neamț? Care a fost și cât a mai rămas?*

— A rămas cât a fost la început, evident. Grupul de la Târgoviște, ca să iau un exemplu celebru, s-a rarefiat în timp, ca imagine, la nivelul consistenței culturale? Nicidecum. Dar solidaritatea e bună, deseori, ca să te aperi în fața „indiferenței agresive" a celor din jur. Prin anii '80, însă, dacă erai parte într-un grup puteai fi controlat mai ușor. De asta erau înființate cenacluri, grupuri „organizate" de artiști pe teme diverse, pe care activiștii culturali ai vremii plus securitatea deghizată în cititori sau binevoitori le controlau, vedeau ce gândesc, ce vorbesc, ce vor să facă, până unde merge curajul opiniei, curajul artistic. La început „în grupul de la Neamț", varianta optzecistă, am fost câțiva, Aurel Dumitrașcu, Daniel Corbu, Nicolae Sava, apoi au mai venit Radu Florescu, Vasile Baghiu, alții. Mai existau, afirmați oarecum, Cristian Livescu, Emil Nicolae, Valentin Ciucă. Dar o grupare se constituie pe suport intelectual puternic, nu pe întâmplarea nașterii într-un anumit spațiu. Pe Constantin Acosmei, de exemplu, l-a adus la mine un profesor de matematică (parcă?), când era prin clasa a cincea, dădea semne de „inadecvare" între elevii din satul Valea Seacă, din Bălțățeștii Neamțului. I-am dat cărți cu sacoșa, l-am pus în relație cu lumea literară, atât cât mi-era accesibilă, l-am încurajat să rămână el însuși. Asta se întâmpla pe la sfârșitul anilor '80. Azi îl regăsesc extrem de amnezic referitor la acea perioadă, dacă e pus uneori să vorbească uită să amintească contextele…!

La Neamț, acum, de exemplu, pe lângă poeți s-a conturat „un cerc critic" care adună pe Cristian Livescu, pe Vasile Spiridon, pe Adrian G. Romila, pe Constantin Tomșa, pe Lucian Iordăchescu la care putem „lipi" și pe Mircea A. Diaconu care a plecat „dintre noi" la Suceava, pe Iulian Costache care scrie cărți de istorie literară temeinice la București…

Dacă ne-ar fi pus să ne radem în cap, ca să debutăm, probabil că până să ne dumirim ce-i cu noi, am fi făcut-o…!

— *Cum apreciezi maniera culturnicilor comuniști de a publica*

tinerii în grup, atât în reviste, dar şi mai straniu, editorial în volume colective?

— A fost vina noastră că am acceptat. Dar abia acum îmi dau seama, că „ne-au avut" din cauza naivităţii, a slăbiciunii noastre, într-o atmosferă sufocantă noi nu ne gândeam la plajele ozonate de la Monte Carlo, ne gândeam să fim „cumva", să supravieţuim. Dacă ne-ar fi pus să ne radem în cap, ca să debutăm, prin prisma cedărilor de atunci, care se regăsesc la mai toată generaţia mea, probabil că până să ne dumirim ce-i cu noi, am fi făcut-o...! Şi pentru că umilinţa a fost enormă, şi reacţia la Revoluţie şi după aceea, a generaţiei mele, a fost pe măsură. Vreau să cred că „generaţia 80" a pregătit şi a declanşat Revoluţia din 1989 pentru că s-a dezmeticit la timp. A fost prima generaţie de după război căreia i s-a făcut ruşine de condiţia de izolat în lagăr. Poezia unor Cărtărescu, Iaru, Mariana Marin, Stratan, Ion Mureşan, Liviu Ioan Stoiciu, Aurel Dumitraşcu, Traian T. Coşovei, Patrel Berceanu, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Vulturescu, Eugen Suciu, Cassian Maria Spiridon, Marta Petreu, Lucian Vasiliu, Echim Vancea, Mircea Petean, Ioana Dinulescu, Gabriel Chifu, Dan David etc. etc. stă mărturie.

— *A existat, există cu adevărat generaţia '80*?

— Da, există. Te miră? Cu cât e mai contestată, cu atât e mai vizibilă. Individualităţile ei sunt în plin proces de clasicizare, firesc. Şi asta în timp ce „un conclav" de babe cârtitoare stă pe margine şi cârteşte, bârfeşte, minimalizează...! mai mult, generaţia '80 a empatizat cu valorile celorlalte generaţii, de dinainte şi de după, are meritul de a fi trecut literatura română în cârcă cu valorile şi promisiunile ei, dinspre un mileniu spre altul, dinspre dictatură spre democraţie, dinspre frică spre speranţă. Sunt mândru că aparţin generaţiei literare '80...! „Promoţia '90", ca să folosesc un termen al lui Laurenţiu Ulici, nu este altceva, în formă şi în fond, decât o reconfirmare a optzecismului. Ioan Es Pop, Lucian Vasilescu şi Nicolae Ţone, sunt născuţi în acelaşi an cu mine, Daniel Bănulescu, Paul Vinicius, Mihail Gălăţanu, Rodica Draghincescu, plus alţii sunt din aceeaşi generaţie biologică, au acelaşi tip de sensibilitate, oricât ar vrea ei să se creadă mai tineri în ton, mai

falnici în faptă…!

— *Ca scriitor, ce a însemnat pentru tine momentul ’89*?

— Fără „momentul ’89”, cum spui, România ar fi intrat într-un intens proces de deşertificare. Eram un popor de struţi cu capul în nisip. Atunci am scos, mare parte dintre noi, capetele din nisip, dar mulţi nu mai ştiau să vadă orizontul, să facă distincţie între diversele orizonturi. Până în 1989 a acţionat cenzura asupra a ceea ce am scris. Apoi, vreo doi, trei ani a acţionat autocenzura, mi-a fost greu să conştientizez că sunt liber, că mă pot exprima până la capăt. Scriam cu frică, încă eram esopic, foloseam aluziile, „şopârlele”, mă păcălem pe mine însumi cu subînţelesurile. La buni ani după 1989 m-am descoperit oarecum întreg, dezinhibat. Ca artist, însă, trebuie să ai mereu o cauză, te lupţi cu breşele, încaleci căi noi…! Înainte de 1989 cauza stătea în subversivitate, toţi o atacam cum ne pricepeam, după cât eram de insidioşi. După 1990 una din cauze a fost chiar lupta cu sine, să ne schimbăm, să ne redescoperim orizonturile aşteptate, intuite.

Risipirea face parte din condiţia noastră de trăitori…

— *A trăi la Piatra Neamţ îţi pare mai atrăgător decât a vieţui în Capitală sau alt mare oraş, inclusiv european*? *Ce pierzi şi ce câştigi „ţinându-te locului”*?

— N-am cunoscut încă toate locurile din lume în care aş fi vrut să trăiesc… Aş alege Praga, Parisul sau un sătuc din sudul Franţei. Sau aş alege o insulă din Grecia? Sau m-aş fixa pe un meteorit, să am plenitudinea călătoriei maxime…! Explorez, caut, văd, mă agit, umblu. Oricum, e meritul oraşului nostru, Piatra Neamţ, că ne-a reţinut pe mulţi, scriitori, pictori, actori, ca să-i sporim intimitatea artistică. De (prea) multe ori (însă) îl îngân pe Macedonski: „Oraşul mic te fură-ncet/ Cu ale lui tăcute strade, / Cu oameni proşti, dar cumsecade, / Ce nici nu ştiu că sunt poet. // Cu centrul intim şi cochet, / Şi fără case cu arcade; / Oraşul mic te fură-ncet/ Cu ale lui tăcute strade. // Prin umbra parcului discret, / Nu se strecoară mascarade/ Şi nu s-aud în el tirade/ Despre-al politicii secret. / Oraşul mic te fură-ncet”. Vezi, de aia sunt clasicii mari, că ne oferă o replică, ca să ne scoată din orice

situaţie.

— *În urbe eşti şi o conştiinţă civică, dovadă tableta zilnică din cotidianul local, suma lor a şi constituit corpul câtorva volume. Eşti şi cetăţean de onoare. Eşti activ inclusiv politic. Cum colaborează/ coabitează poetul şi omul politic din tine, Adriane? Nu există riscul de a te risipi?*

— Ba da, dar risipirea face parte din condiţia noastră de trăitori. În risipire stă forţa seminţelor, a boabelor de grâu… Suntem în măsura în care ne risipim, ar putea suna o butadă. Dacă ne-am conserva, crezi că am accede mai lesne la eternitate? E şi oarecare voluptate în această cheltuire zilnică şi silnică, Apa Sâmbetei trebuie să ne preia de undeva, să ne ducă pe ţărmul cu verdeaţă… Sunt cetăţean de onoare al oraşului meu de mai mulţi ani, această postură îmi asigură un loc de veci pe gratis, în cimitirul central…! Oricum şi oricând aş da locul de veci pe un loc de beci. M-ar stimula mai tare să trăiesc…!

— *Vom apuca timpurile în care se va realiza lustrarea, trimiterea nomenclaturiştilor mai noi şi mai vechi, a securiştilor de tot felul în afara politicului?*

— Lustrarea cea mai sigură o face timpul. Oricum, în societatea noastră până şi focurile cele mai înspăimântătoare se dovedesc nişte biete pălălăi. Legea lustraţiei a fumegat o vreme deasupra unor capete „lustrabile", după care tăciunii s-au stins. „Dosariada" s-a împotmolit şi ea în propriul avânt şi după ce s-au prins în plasa dezvăluirilor câteva „muşte" heirupismul demascator s-a fâsâit. Când li s-a arătat pisica foştilor turnători, aceştia au (cam) prins-o şi au (cam) violat-o. De ce toate astea? Pentru că startul societăţii post-revoluţionare în România a fost unul ratat. Cu bună ştiinţă, premeditat.

Zicea regretatul Virgil Ierunca, în 1993, la Piatra Neamţ: „Noi nu ne aflăm în stadiul în care se află Cehoslovacia, unde un apel, precum cel de la Timişoara, a fost pus în aplicare prin lustraţie; nu ne aflăm încă în locul Germaniei de Răsărit, unde arhivele de la STASI au fost supravegheate de populaţie şi acuma sunt la îndemâna oamenilor, provocând drame foarte mari, locale, dar nearuncând asupra viitorului suspiciunea generalizată a tuturor împotriva tuturor". La noi

generalizarea vinovăţiei a devenit o manevră de lucru pentru ticăloşie: Lasă să-i ţinem pe toţi în priză, lasă să se suspicioneze unul pe altul, în felul acesta nici nu mai trebuie să-i manipulăm, se vor otrăvi singuri! Şi mai zicea Virgil Ierunca: „Nu văd că la temelie, la noi, au fost puse adevăratele pietre în clipa de faţă. Şi din rândul acestor pietre de temelie, memoria mi se pare una dintre cele mai urgente".

Dar dacă n-o păzeşte nimeni, chiar pusă în temelie şi memoria se fură la noi…!

— *Ce înseamnă pentru tine „Grupul de la Durău", acum, la mai bine de zece ani de când există*?

— E una dintre cele mai frumoase amintiri ale „post decembrităţii" noastre…! La Durău am stat cu Ceahlăul în faţă şi am avut un model (de) absolut. Dar să explic, foarte pe scurt, cititorilor care au deschis mai târziu ochii pe lumea asta… La Durău, la poale de Ceahlău, de prin 1993, un grup de prieteni, deloc întâmplător scriitori, se întâlnesc periodic, în diferite locaţii (dar oricum jur, împrejur de Ceahlău) şi cred cu tărie că lumea nu e numai calcul rece, nu e numai interes, e şi prietenie. Eu am dat adunarea (ca să fim riguroşi istoriceşte, eşti de acord?), în 1993, la o comemorare Aurel Dumitraşcu. De atunci ne tot întâlnim, periodic, tu, Cassiane, Gellu Dorian, Liviu Ioan Stoiciu într-o vreme, Nicolae Sava, Radu Săptăcan, Radu Florescu, Mircea A. Diaconu, apoi Luca Piţu, George Vulturescu, Lucian Vasiliu, Doina Popa, Valeriu Stancu, Christian Schenk, Vasile Spiridon, Florin Săsărman, Ion Zubaşcu o dată, alţii… Am scos şi o revistă, „Caietele de la Durău", în şase numere, un exemplu de ce înseamnă revistă neînregimentată vreunei politici. Gata, închei transmisia, cititorii care au deschis mai târziu ochii în lumea literară cred că sunt edificaţi…!

Ce e frumos, e că dacă ne-am întâlnit la Ipoteşti, la Nemţişor sau Agapia, noi tot „grupul de la Durău" ne-am numit şi ne-am simţit tot „sub poate" de Ceahlău.

— *Te exprimă mai bine proza decât poezia (ai câteva culegeri de proză, inclusiv un roman)? Dar eseul*?

— Scriu texte. Scriu cu ambele mâini, pentru a găsi căile cele

mai inspirate spre inima unui ipotetic public. Chiar dacă nu-l ai în vedere când scrii, îl simţi agitat dincolo de uşă. Din păcate cititorii de azi sunt leneşi, sunt prea ocupaţi cu exerciţiul de supravieţuire. Iar supravieţuirea le e grea şi anostă tocmai pentru că s-au îndepărtat de cărţi, de valorile culturii. Ţuţea, parcă, spunea că de cărţi n-au nevoie decât dobitoacele şi sfinţii. Primele, dobitoacele, pentru că n-au conştiinţă, nici nu sunt alfabetizate, sfinţii pentru că sunt trăitori absoluţi.

Avem talente pe toate drumurile, caracterele sunt rare…

— *Eşti mulţumit de cum ai fost/eşti sancţionat de critică*?

— Criticul este avocatul scriitorului într-o lume în general necititoare. Criticul licitează, supralicitează, până ce un muşchi se clinteşte, întrebător, pe chipul cititorului. Misia e grea, responsabilă, scriitorul stă la mijloc cu marfa în (la) soare…! Sunt scriitori produşi de critică, sunt opere omorâte de critică. Eu am avut parte de o evaluare echilibrată. Şi credibilă, zic eu. Au fost momente când eu însumi i-am crezut pe cei care au scris despre cărţile mele. Şi recunosc că m-am lăsat sedus de păcatul mândriei plimbându-mă (mândru) prin urbe cu revistele sub braţ, cele în care au scris despre cărţile mele Laurenţiu Ulici, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Al Cistelcan, Cornel Ungureanu, Marin Mincu, Ioan Holban, Ion Rotaru, Nicolae Oprea, Radu G. Ţeposu, Mircea A. Diaconu, Geo Vasile, Radu Săptăcan, Cristian Livescu, Vasile Spiridon, Ioana Bot, Emil Iordache, Adrian G. Romila, Horia Gârbea, Marian Barbu, Val Condurache…! M-au vorbit frumos confraţii poeţi, mai mari sau mai mici, de fiecare dată cuvintele mi-au mers la suflet. Constanţa Buzea a scris trei episoade dintr-o cronică de întâmpinare, în trei numere consecutiv, în „Amfiteatru", la debutul meu editorial, în 1985. Pentru un rătăcit în provincie a însemnat enorm. Apoi poeţii, prozatorii, eseiştii s-au exprimat confratern, am primit ca pe nişte scrisori de acreditare (sau de confirmare?) „în sectă" cronicile de întâmpinare semnate de Traian T. Coşovei, Liviu Ioan Stoiciu, Octavian Sovyani, Dumitru Chioaru, Gellu Dorian, Dan Bogdan Hanu, George Vulturescu, Al. Pintescu, Gheorghe Mocuţa, Tit Liviu Pop, Mircea Bârsilă, Nicolae Sava, Magda Ursache, Nichita Danilov, Ştefania

Plopeanu-Mincu, Lucian Vasiliu, Cassian Maria Spiridon, Marin Codreanu, Nicolae Panaite, Ion Zubaşcu… etc. etc. Să mai adaug? Sunt (şi) critici care disprețuiesc literatura care se face în afara capitalei, care reușesc să evite orice referință la autori „excentrici", adică din afara centrului, cum mă situez şi eu…! Sunt critici care scriu cu bucurie despre cărți, sunt alții la care se vede şi se simte obligația şi chinul scrierii, la unii se observă chiar că urăsc literatura, ar ucide şi pe autor, ar ucide şi cărțile. Nu dau nume acum, la jubileu nu arăți cu degetul, mai degrabă exulți. Dar e o ipoteză de lucru…!

— *Prietenia între literați este/ poate fi o plăcută povară*?

— Este esențială pentru omul din scriitor, dar şi pentru scriitorul din om. Nu mai trebuie explicată, trebuie continuu reafirmată.

— *Ce mai face revista Antiteze*, *pe care ai condus-o mai mulți ani*? *De ce au dispărut „Colocviile de la Neamț"*?

— Revista „Antiteze" este, sper, în *stand-bye*. E vorba de o pauză voluntară, necesară. Prea multe reviste apar în țara noastră doar de dragul de a apărea, e plină piața de publicații subculturale, fals culturale, localiste, înnămolite în provincialism păgubos. Multe parazitează piața, dau impresia unui „heirupism" literar care nu e decât expresia unui mimetism fără niciun orizont. Data viitoare, când ai să mă mai intervievezi, promit să fac un clasament al celor mai proaste douăzeci de reviste aşa-zis literare care apar cu perseverență la noi. Sau să fac clasamentul primelor patruzeci de reviste, din aceeaşi categorie…? De ce nu? Sunt orașe mediocre din punctul de vedere al vieții culturale, al reliefului literar, care numără câte cinci, şase reviste (musai) literare cu apariții periodice, care rezistă „eroic" în numele culturii, fac clasamente, inventează glorii locale, le parfumează, le scot pe piață. E un fel de a lua nimicul la scărmănat, la mai multe mâini.

Cât privește „colocviile de la Neamț", acestea au dispărut prin implozie, prin autoconsum. Formula colocviilor „de masă", cu participare numeroasă, e depăşită. Ele au apărut, în timp, la Târgu Neamț, din 1983, ca o expresie a ceea ce frumos (şi naiv) se chema „rezistența prin cultură", au continuat la Piatra Neamț din inerție, au

dispărut din oboseală. Entuziasmul optzecist, pentru acest tip de confirmare a solidarităţii, s-a sleit. Oricum, la devoalarea (developarea) de la Poarta Raiului, sau la cea de la porţile CNSAS-ului, vom putea vedea că o treime dintre cei care luau cu asalt „colocviile", înainte de 1989, erau lighioane securistice, turnători, supraveghetori etc.

— *Talentul şi caracterul pot locui în acelaşi trup*?

— Avem talente pe toate drumurile, caracterele sunt rare. Caracterul este, de altfel, exprimarea talentului de a fi om.

— *Te consideri un scriitor împlinit*?

— Nu înţeleg întrebarea…! Să risc un răspuns? Mda!

— *Ce viitor are acum*, *la centenar*, *USR*, *continuatoare SSR*, *când un nou statut se prefigurează*?

— Viitor de aur USR-ul nostru are şi prevăd prin secoli a ei (lui) restructurare…!

— *Părintele Iustin Pârvu şi convorbirile cu el te-au înduhovnicit*?

— Părintele Iustin Pârvu are în spate experienţa a şaptesprezece ani în închisorile comuniste, cu precădere la Aiud şi Periprava. Apoi a fost ţinut în supraveghere strictă, până în 1989, în diferite mănăstiri moldave. Mai are experienţa dialogului zilnic cu zeci şi sute de pelerini care îl caută, încă din perioada comunistă, pentru a se regăsi pe sine. Cu dânsul am reuşit să realizez câteva cărţi de convorbiri, pe teme diverse, care au ajuns la tiraje de zeci de mii de exemplare. Aici am să fac şi o mică paranteză…! O mulţime de jefuitori s-au înnădit la cărţile mele, au apărut astfel alte cărţi care nu fac decât să copieze „muncile şi nopţile" mele, să le modifice, să le caricaturizeze chiar. O tipă din Iaşi, de exemplu, Graţia Lungu Constantineanu pe numele ei de compilatoare, a copiat cu neruşinare până şi prefeţele cărţilor, până şi greşelile de tipar…! E un exemplu de cum poţi fi tâlhărit la drumul mare, în zona proprietăţii intelectuale, de către orice *neica nimeni* obraznic…!

Dar să revenim…! Am să sintetizez, în câteva fraze, ceea ce cred eu că îi îndeamnă pe oameni să ia cu asalt, zilnic, chilia părintelui Iustin Pârvu, situată la Petru Vodă, în munţii Neamţului, un loc de o

frumuseţe nepământească.

La uşa părintelui Iustin Pârvu, ca la a oricărui duhovnic hăruit de Dumnezeu de altfel, laşi ura de frate, de soră, de mamă, de tată, de vecin, de coleg. Pentru că ura nu zideşte, ura dărâmă, surpă, roade la temeliile lumii şi ale fiecăruia în parte.

Laşi, de asemenea, la uşă, viclenia şi gândul de ceartă şi ambiţia nemăsurată şi lacrima de furie.

Laşi foamea de bani şi invidia şi mândria.

Laşi frica şi patima oarbă care fac din suflet o cârpă la îndemâna instinctelor.

Laşi spaima de moarte, laşi supărarea, laşi suspinul, laşi ceaţa de pe minte, de pe inimă.

Laşi boala şi gândul bolii, laşi disperarea, laşi minciuna, laşi împietrirea inimii.

Ei şi dacă laşi toate astea deoparte, dacă poţi să te desprinzi de gândurile tale şi de spaimele tale ca de un corset prea strâmt, atunci îţi vezi, cu siguranţă, sufletul. Iar sufletul este pe măsura credinţei tale. Unii au sufletul cât o nucă, alţii cât o alună, alţii cât luna plină. Că şi sufletul îţi e dat, odată cu viaţa, ca pe un copil. Îl creşti, îl educi, îl sporeşti cu credinţă. În interiorul tău *sufletul* – *credinţă* se dezvoltă după cât loc are. Dacă îţi înghesui înăuntrul tău patimi şi gânduri negre, ură şi mândrie nemăsurată, foame de avere şi frică, îndoială şi laşitate, unde să mai crească şi credinţa? Ea rămâne chircită, ca un fruct care a fost sortit să crească între mărăcini sau într-o carcasă prea îngustă…!

— *Cum îţi pare viaţa de pe palierul celor cincizeci de ani*? *Mai crezi în literatură*? *Dar în poezie*? *Îngerul căzut îşi mai desface aripile*?

— Da, cred în poezie ca într-o monedă care nu poate fi convertită. Cu ea cumpără numai cel care îi cunoaşte valoarea. Poetul şi cititorul de poezie sunt faţetele aceleiaşi monede. Se zice, de altfel, că El, Cititorul, recreează poezia cetind-o. E ca şi cum am zice că omul recreează viaţa trăind-o, că Dumnezeu fără om ar fi singurătatea însăşi, că ar dispărea chiar autoconsumându-se. Exact cum dispare omul mâncat de propriile singurătăţi, un fel de lehamite cu bot, nas şi

pântece în care începe poetul cu tot cu masa sa de scris, cu camera sa de lucru, cu universul său în care uitarea lucrează mult mai iute decât puterea de fixare – rememorare a clipei care tocmai trece…! Că, până la urmă, ce este poezia…? Dacă nu un fir de iarbă în calea buldozerului, o furnică sub talpa elefantului, o pană în calea cascadei vijelioase, o frână (iluzorie?) în calea uitării…!? Scriind eşti faţă în faţă cu eternitatea (zice-se!), marea incertitudine cu care ne populăm (mai) toţi vanitatea de a fi (şi de a scrie). Cetind eşti, în schimb, în faţa unei (biete şi cruciale) certitudini: modul în care şi-a ratat altcineva clipa-clipele…! Nu-i aşa că un om în prăpastie ştie mult mai mult despre drumul bun, decât unul care scrutează zarea pentru a purcede (cu speranţă, cu indecizie, cu teamă) în vreo direcţie? De asta, ar zice poetul, mai degrabă în prăpastie, dar ştiutor, decât pe mal, dar trăind într-o ignoranţă soră cu (hai să zicem!) visarea!

Pe lumea asta, m-am convins, în calitate de consumator înrăit, există poezie cu vanilie, cu scorţişoară, cu rahat. Poezie cu mărar, cu leuştean, cu nucă. Poezie de post, fără nimic înăuntru, precum gogoaşele înfuriate pe toată lumea numai pe ele însele nu. Poezie cu dulceaţă de trandafiri, interzisă diabeticilor. Poezie cu rom, trasă în ciocolată amară. Poezie-jeleu pudrată cu praf de scărpinat pe dinăuntru. Poezie abţibild, bună de pus la rever pentru o seară. Poezie cu fistic, cu merişor însiropat, cu lămâie stoarsă. Poezie agăţătoare care iese prin fereastră şi numai ce o vezi prinsă în jurul lunii. Poezie plictisită de ea însăşi ca o amantă bătrână. (Că „… la limita tăcerii cuvântul devine conştient de menirea sa de a fi logos, dar şi de insuficienţa sa” zice Hugo Friedrich). Poezie-ţeapă pentru naivi. Poezie care îţi ia durerea de suflet ca pe nimic. Poezia salată de muzică. Poezia floare de asfalt. Poezie pentru nevrotici. Poezie pentru astmatici, cardiaci, abulici. Versuri şchioape pentru alergătorii fără ţintă. Poezie sandviş. Marfă! Artă? Artă pentru orbi, pentru muţi, artă pentru bolnavii mentali. Poezie? Viaţă de hârtie. Teatru? Trucuri cu grimase, cu măşti, cu pălării de paie pentru decapitaţi. Tablouri? Daţi-le pe apă…! Uite, aici, poezie cu înlocuitori, cu soia, cu năut, cu şofran. Poezie bici. Poezie plici. Poezie cu argint viu, poezie cu sclipici…! Apoi, poezie

pentru mirese fugite de acasă, cântece triste pentru oameni veseli. Poezie, poezie, poezie…!

Habar n-are Necititorul de poezie ce pierde, cât joc de-a viaţa şi moartea ratează numai pentru că nu ştie de unde să apuce o carte de versuri, cum trebuie să se bage în sufletul poeziei care stă ca o mironosiţă la o margine de lume, „logodnică de-a pururi, mireasă niciodată", vorba cuiva.

— *La cincizeci de ani pe care carte pariezi*? *La ce se pot aştepta cititorii tăi*?

— Tot asul din mânecă e cea mai bună carte…! Şi mai am câţiva aşi în mânecă, crede-mă. Şi vorba lui T.S. Eliot, la care e bine de reflectat: „Ştiu din experienţa mea personală că spre mijlocul vieţii un om se află în faţa a trei alegeri posibile: să nu mai scrie deloc, să se repete cu, poate, tot mai multă virtuozitate sau, printr-un efort al gândirii să se adapteze acestei vârste de mijloc şi să afle un alt mod de a lucra". Vreau să cred în „a treia cale". Sau în a patra?

— *Acum când numărul întrebărilor este egal cu jumătate din jumătatea ta de secol*, *răspunde-ne cu un poem anume scris*, *la semicentenar*. *La mulţi ani Adriane*!

— Uite, îţi propun o „miniantologie" din patru texte, alese aleatoriu: unul din 1978, altul din 1988, altul din 1998 şi altul din 2008. De acord?

Peste vară…

Peste vară în miezul lacrimii s-au copt otrăvuri, în aer o formă e întotdeauna gata să ne ia locul ceea ce eliberăm adâncind cu privirea mult în urmă sucombă peste trupul unei oarecare amintiri care nu ne mai recunoaşte imn neputinţei: ienupărul a dat alcooluri mai tari decât moartea.

(*1978*)

Noaptea e o negresă

De unde credinţa absurdă că noaptea ce negresă care mi se strecoară în pat. mirosul dulceag de alge al pielii rămâne impregnat între paginile cărţilor încât blânda lectură îmi dă senzaţia că existenţa mea e o tragică luptă de supravieţuire că sunt marinarul căzut peste

bord din neînţelegerea unei anume coerenţe. vino şi stai lângă mine. par singur deşi întotdeauna din precauţie îmi iau o amintire de sprijin, noaptea aceea de exemplu care mi s-a părut a fi o negresă ce mi s-a strecurat în pat, avea pielea transparentă carnea eterică numai sărutul ei era un nisip aievea lunecându-mi prin vise. poţi să-mi spui:

„Răul din noi călătoreşte numai pe marginile zdrenţuite ale lumii".

vino şi stai lângă mine. eşti noaptea. şi în noapte psalmii nu ruginesc.

(*1988*)

Jumătăţi de lună

(Şi) noaptea a trecut peste tine sânii tăi răscolindu-i cum copiii se joacă muşuroaiele furnicilor le trezesc şi eu vin să-i refac cu degetul să desenez galeriile obscure ce duc spre inimă câte nopţi câte nopţi cântând cu saxofoniştii morţi prin ierburi lipind jumătăţi de lună pe pieptu-ţi râzând: ce copilăros univers ni s-a dat spre cheltuială spre risipire

(şi iar) noaptea a trecut peste tine sânii tăi răscolindu-i cum copiii în joacă muşuroaiele furnicilor le trezesc…

(*1998*)

Cucuta
Oameni să se iubească
S-a mai văzut.
Dar cine a văzut cum se iubesc
Două cotlete?
Pisici să se iubească
Pe acoperişuri s-a mai văzut.
Dar cine a văzut
Cum se iubesc două chifle
Din aluat fraged?
Turturele care să se iubească
După ce au băut tăria bobului de rouă
S-a mai văzut.
Dar cine a văzut cum se iubesc

Ouăle dintr-o omletă?
Două stele să se iubească
În timp ce se dezlipesc de pe boltă
S-a mai văzut.
Dar cine a văzut cum se iubesc
Fructele dintr-o salată?
De asta vă zic: fără dragoste
Nicio sămânţă nu are gust.
O pui pe limbă ca şi cum
Ai încerca tăria cucutei.
(*2008*)
(*Piatra Neamţ, 1 – 6 iulie 2008*
Revista Convorbiri literare, iulie, 2008)

„UN BROSCOI URÂT TULBURĂ APA…"

Habar n-am dacă literatura noastră mai are vreun viitor. Dacă literatura în general mai are vreun viitor. Dacă poezia poate să fie şi altceva decât un medicament pentru nevrotici şi un divertisment pentru erotici, dacă nu cerem prea mult unei petale de fluture, adică să facă vânt, să stârnească valuri, să ne treacă Apocalipsa…!

Poeţii cad prea lesne victime luciului de apă în care se oglindesc, ca primitivii de pe vremuri, admirându-şi chipul până în momentul în care un broscoi urât tulbură apa, tulburându-le şi lor conturul chipului, expresia prea atent studiată. Şi întotdeauna un broscoi urât pândeşte să tulbure apa…!

Poetul de azi, de aici şi de aiurea, vrea prea mult să ţină locul poeziei sale, să se substituie textului: altfel de ce s-ar face atâtea clasamente cu nume, în loc să se facă topuri cu texte?

Poezia fiziologică a făcut ca cerul să se golească de mister; fiziologia poeziei a determinat apariţia textelor care adună dejecţiile tuturor, individul poet fiind un fel de şef de tomberon. Cuvântul nu mai poartă simboluri, cuvântul duce gunoiul, spală lăturile, cuvântul nu mai are nicio sărbătoare, cuvântul devine cârpa din baie.

Habar n-am de ce poeziile trebuie traduse, să circule în toată lumea precum pasta de dinţi, ciorapii, chiloţii, Coca-Cola şi pamparşii

pentru imaturi. Am văzut zeci de cazuri de poeţi care se zbăteau să „se publice" în limbi străine, să ajungă „să fie cunoscuţi" într-o ipotetică lume mai bună. Dar fiecare neam îşi creşte poeţii de care are nevoie, scriitorii de care are nevoie. Religia nu se exportă. Iar poezia e religie. Iar dacă poezia nu e religie, atunci nu (mai) e poezie.

Poezia e un exerciţiu de iubire, adică sporeşte prin risipire. Dar dacă sămânţa cade mai tot timpul pe piatra tare, pe epiderma cheratinoasă a unei lumi golită de sentiment, poetul vede în zădărnicia gestului său dâra de blestem cu care „evaadamul" iniţial a coborât pe pământ. Turbă, barde…!

Şi încă:

Când face gălăgie mediocritatea, muzele tac.

LITERATURA DE CONSUM

ÎNTRE BLAMUL CRITICII ŞI SUCCESUL DE PUBLIC

Ancheta: Viaţa Românească

(*Liviu Ioan Stoiciu*)

„Nu literatura e de consum, cititorul e de consum…!"

Literatură de consum? Literatura noastră (cea română, se înţelege) suferă chiar de acest lucru: nu (prea) e de consum! Cea „mai de consum" literatură română o reprezintă poveştile lui Creangă, poeziile lui Eminescu, schiţele, poveştile, momentele şi comediile lui Caragiale, ceva Slavici, Matei Caragiale cu „craii" săi, Sadoveanu cu poveştile lui din Baltagul, din „Hanu Ancuţei", povestirile lui Mircea Eliade… Adică exact literatura care nu a ţinut cont de mode, de curente, care s-a născut din „suficienţa" spiritului limbii, care a apărut pe lumea asta firesc, fără chinuri, fără teoretizări inutile. Suntem un popor cu o literatură care nu a depăşit complet faza oralităţii, pentru a se exprima deplin în scris. Trecerea spre scris s-a făcut (se face) cu o „izmeneală" specifică fuduliei balcanice, adică aceea care îşi pune ţoale sclipitoare dar care apelează tot la toaletă din fundul curţii…! Dacă literatura nu a reuşit, în două, trei sute de ani să civilizeze poporul, să-l facă să se ruşineze în faţa valorilor sale, înseamnă că au fost „fenomene" paralele, că s-au păcălit reciproc, sau că nici nu şi-au propus să se întâlnească. Sau mai e varianta în care ruralismul

accentuat al poporului, lăudat de „folcloriști", a sfidat literatura cu atâta patos, încât „scârța, scârța pe hârtie" n-a mai stârnit un ecou notabil iar „laptele acru din călimări", vorba lui Creangă, s-a vărsat degeaba.

Scriitorul român s-a format, teoretic și practic, din acumulări, de la cronicari încoace. Cititorul, în schimb, a rămas undeva pe drum. Acum scriitorul se luptă cu „esențe de limbă și sensuri", se vrea european cu orice preț, în timp ce cititorul, pierdut pe drum, se luptă cu analfabetismul...! Unde să se mai întâlnească? Dacă scoți un roman „de succes", cum ar fi „Pupa russa", a lui Gheorghe Crăciun, ca să mă refer la o carte mult comentată de critică, în cinci mii de exemplare, adică „tiraj extra", asta înseamnă la o populație ca a noastră, de vreo douăzeci de milioane, cam două exemplare la zece mii de români! Scriem cărți degeaba? Din viciu...? Un viciu nepedepsit suficient, probabil...!

E vreo diferență între analfabetismul românesc și analfabetismul european? Enormă, efectele acestei „diferențe de analfabetism" se văd pe străzile noastre și pe străzile lor...!

Cititorul, trebuie să recunoaștem, nu se formează singur. El trebuie „condus" spre literatură, trebuie „tentat", trebuie învățat. Cine să o facă? Șeful de bloc? Șeful de „asociație agricolă"? Sau profesorul...! Cunosc o mulțime de profesori (de literatură!) care nu știu să povestească nici visele pe care le-au avut peste noapte, dar să mai vorbească despre nivelurile de receptare ale unei poezii! Sau ale unei proze „abisale"!

Literatură de consum? Ca orice societate care a țâșnit din Evul Mediu direct în mileniul trei, putem să credem că un Pavel Coruț face literatură, că „nu știu ce vrăjitoare" face cărți citibile, căutate, că țopismul televizionistic este model cultural, că el trebuie (re) găsit în cărțile de pe tarabe.

Mai e și cazul literaturii de consum care e rodul publicității susținute...! Sau deșănțate? Cazul cărților de proză ale vremii noastre, făcute vizibile în mod „orbitor" chiar, pe „aripi" (dreaptă, stângă, de centru etc.) care sunt o scufundare într-un abis în care nu e decât „un

eu" micuţ de tot, care vrea să exhibe amintirea „madlenei" care i-a colorat copilăria, adolescenţa inepuizabilă… Dacă îl convingi pe un tânăr că acesta e nivelul maxim al literaturii actuale, l-ai pierdut definitiv. Plictisit se va crede „un cititor neînţeles" în faţa unui scriitor care nu se înţelege pe sine, care vrea să se descopere scriind…! N-am văzut niciun critic literar să vorbească „aplicat" despre proza aceasta „orbitoare" în ultimii ani, toţi s-au întrecut în aprecieri deşănţate, în adjectivizare goală de conţinut. Criticii „l-au pierdut" pe scriitorul „orbitor", l-au îmbălsămat. Dar în fond, bine că i-a păcălit, şi aşa „ăştia" nu mai citesc nimic de multă vreme, scriu după ureche, mulţi sunt ca ţambalagiii care s-au vrut pianişti, dar se mulţumesc şi cu bancnota lipită pe frunte…!

O carte slabă premiată, plasată în topuri, pusă apoi în mâna unui tânăr cu tot tam-tamul critic de rigoare, face mai mult rău decât o ideologizare forţată: crează rezistenţă. Nu altfel s-a creat la noi „o rezistenţă" a cititorilor la literatura autohtonă…!

Literatură „de consum" pe care n-o poate atinge blamul criticii şi care ar putea să aibă succes de public nelimitat? Don Quijote, Un veac de singurătate, Suflete moarte, Război şi pace, Fraţii Karamazov, Ultima licornă, Procesul, Martin Eden, Decameronul, Lolita, Faust, Biblia, Maestrul şi Margareta, Numele trandafirului, O mie şi una de nopţi, Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte, Călătorie la capătul nopţii, Iluzii pierdute, Bătrânul şi marea, Toba de tinichea, Împăratul muştelor, Hristos răstignit a doua oară, Cartea de nisip, Craii de curte veche, Războiul sfârşitului lumii, întâmplări în irealitatea imediată, Despre eroi şi morminte, Străinul, în curte la Dionis, Banchetul etc. pe care le putem împăna cu ceva poezie de Rilke, Pessoa, Eminescu, Kavafis, Pound, T.S. Eliot, José Lezama Lima, Bacovia…! Ei, după acest „prânz literar copios", poate urma o nuanţare, mai pui mâna pe un roman de ieri, de alaltăieri, de mâine, de poimâine. Face bine în conversaţie (la cafea!) să spui de un Harms, de un Ponge, de un Swedenborg, de un Mishima, de un Joyce, de un Bontempelli, de un Scott Fitzgerald, de un Dos Pasos, de un Breban, de un Canetti…

Literatură de consum? Nu cred că vreun scriitor de pe lumea

asta nu vrea să fie, în ceea ce face, „de consum”. Dar ca şi fructele, ca şi seminţele de pe lumea asta, nu toate cuvintele sunt bune de mâncat. Scriitorul trebuie să fie precum sirena care îşi păcăleşte cititorul cu cântecul ei, îl atrage în smârc şi el, cititorul, este fericit în timpul acestei rătăciri. În cazul acesta nu literatura e de consum, cititorul e de consum. Deşi e plină de responsabilitate din partea scriitorului, e o relaţie ideală.

27 iunie 2006

(*Viaţa românească*, *iulie 2006*)

„CITITORUL

ESTE DUŞMANUL DECLARAT AL POETULUI…”

— *În dialog cu George Vulturescu – Dragă Adrian A lui Gheorghe, într-un vers de mai an spuneai că „… mă las interogat/ ca şi cum eu aş fi alţii” (Viaţa secretă). Acceptă, aşadar, să evoci primele percepţii ale acelui „altul” care a început să scrie poezie în Grumăzeştii Neamţului: te-a deposedat de copilărie, ţi-a însuşit-o trăind-o mai intens sau te-a însoţit în flăcările ei*?

— Habar n-am dacă poezia mi-a însoţit copilăria, sau dacă nu cumva copilăria mi-a însoţit şi îmi însoţeşte, de atâta amar de vreme, poezia…! Oricum, viaţa fiecăruia e un adevărat alai de altul/alţii, în fiecare zi inşii care ne locuiesc (ne) trăiesc cu voluptate mărunţişul clipelor date spre cheltuială. Memoria fiecăruia e, în fond, o „matrioşca” din care ies la nesfârşit oameni, din ce în ce mai bătrâni, din ce în ce mai nevolnici, din ce în ce mai vitregiţi de viaţă. Şi toţi aceşti oameni care ies irepresibil din sinele fără fund al fiecăruia nu au altceva mai bun de făcut decât să-l ia de nasture, sau de guler, pe copilul care a generat toată această lume al cărui viitor pare să fie, mai degrabă, trecutul…! Când am scris primele texte poetice, pe la nouă, zece ani, dintr-un impuls greu de explicat, habar nu aveam că scriu poezie. Azi când „am habar” că scriu poezie, mă îndoiesc de fiecare potrivire de cuvinte. Dacă ne-am lua în serios introspecţiile, dacă ne-am crede îndoielile, dacă ne-am lăsa ademeniţi de viziunile fiecărei zile sau nopţi, cu siguranţă că ne-am pierde minţile…! Copilul care am fost m-a pus pe drumul acesta şi mi-a făcut un brânci în lume. El a ales

în locul meu, în felul acesta nu sunt decât un mesager al lui spre un orizont pe care el l-a presimţit, pe care eu nu-l văd din cauza aglomeraţiei de fleacuri din jur. Oricum, într-un final, îl dezamăgim pe copilul din noi, acesta e singurul lucru limpede.

— *În „fişa" ta biografică sunt trecute laconic*: *debutul la „Cronica" (1974) şi debutul editorial la Ed. Timpul cu vol. „Ceremonii insidioase" (1985). Ce-ţi aminteşti despre acest drum? N-am găsit nicio referinţă despre antologia de debut „Solstiţiu" (ed. Junimea, 1985) în care ţi-am întâlnit numele pentru prima dată. Dintre cei antologaţi a mai rezistat (şi evoluat frumos) Radu Andriescu. Ciclul tău avea 16 poezii şi se numea Ceremonii. A fost premergător „Ceremoniilor insidioase"?…*

— Debutul „colectiv" de la Junimea (*ca şi la celelalte edituri din România, de altfel, din anii '80*) ţine de penibilul vremurilor, de marea inconştienţă în care trăiam, în care nu realizam umilinţa la care eram supuşi. Dacă ar fi să o iau de la capăt, vindecat de o mulţime de vanităţuri, dacă aş mai trăi vreodată vremurile acelea, aş prefera să fiu mai degrabă un poet surdo-mut. Dar unul care cu o gângăveală să facă un corcoduş să înflorească în plină iarnă. Cuvintele mi-ar fi de prisos în acest caz…!

— *Cum au fost anii de copilărie în lumea Grumăzeştilor? Crezi că poezia ta datorează ceva vieţii de la ţară? Port prin ani cu mine un vers al tău: „ienupărul a dat/ alcooluri mai tari decât moartea" (Peste vară). Ai fost vânător? Poţi să evoci acel „sunet de tobă trecând din munte în munte" (Părinţii) pe care l-ai auzit în copilărie?*

— Copilăriile sunt, prin definiţie, fericite. O spune şi vecinul meu, Ion Creangă. Inconştienţa e ca un pansament pe o rană, inocenţa e dezinfectantul aceleiaşi răni. Unii dintre noi se uită cu nostalgie spre copilul cu obrazul de măr care îi mai aşteaptă în copilăria perpetuă…! Eu mă uit cu teamă: am genunchii veşnic zdreliţi, coatele au răni de la faptul că lumea în care mă mişc (*-am*) e (*-ra*) prea îngustă, nimeni nu râde în jur, nimeni nu mângâie pe nimeni, indivizii se nasc gata bătrâni, feţele mai tuturor sunt aspre, arse de rachiu, de vânt şi de oftaturi. Copiii muncesc alături de maturi, de bătrâni şi de vite după sloganul că cine nu munceşte, nu mănâncă. Ce-i drept, toată lumea

mănâncă, dar mănâncă prost. Satul idilic a fost izgonit din satul cooperativizat. Femeile au o grijă permanentă: să-şi urmărească bărbaţii, să nu bea. Bărbaţii au şi ei o grijă permanentă: să le păcălească pe femei şi să bea. Oricum, şi unii şi alţii se mişcă în acea lume fără de bucurii ca nişte fiinţe de prisos. Aşa îi văd…! Şcoala miroase, încă, în memorie, a petrosin, sau a motorină dată pe podele. Cine citeşte e „un pierde-vară", toată lumea simte nevoia să-i dea câte un bobârnac, să-l ironizeze, să-l facă să se simtă nevolnic, declasat. La şcoală profesorii (ne) spun că Dumnezeu nu există; dar duminica ne ducem cu toţii, laolaltă, la biserică, ca să-l simţim pe Dumnezeu, să intrăm în dialog cu el. Duplicitatea e, astfel, lecţia de bază la intrare în lume, o luăm ca pe (o) normalitate. Maturii se bat: la nunţi, la sărbători, la crâşmă. Copiii se bat şi ei: la şcoală, la joacă, la sărbători. Pe acest fond, de luptă aprigă pentru supravieţuire, tata are neinspiraţia să moară. Aveam vreo doisprezece ani. Toate licornele pe care le aveam de vânat au fost luate de vânt. Poate că asta a fost şansa licornelor, să rămână nevânate…!

— *În acei ani '80 debuta, în apropiere, Aurel Dumitraşcu (Furtunile memoriei au apărut în 1984), bun prieten al tău. Apariţiile tale se întretaie – la câte un an diferenţă – cu volumele sale. Cum v-aţi cunoscut? Crezi că ai învăţat ceva de la el? E o muncă de benedictin ceea ce ai făcut în ultimii ani strângându-i manuscrisele şi editându-le („Carnetele maro» au ajuns la volumul IV)* …

— Şi eu şi el am găsit în celălalt „geamănul" de care avea nevoie. La nouăsprezece, douăzeci de ani, cât aveam când ne-am întâlnit, toate cuvintele erau cărbuni încinşi, lumea era largă şi abia aştepta să o cucerim. Noi ne-am ajutat unul pe altul să nu obosim, să nu disperăm, să îndrăznim, să nu cădem… Mărturie e corespondenţa noastră, peste şase sute de scrisori, din perioada 1978 – 1990, care puse faţă în faţă acum dau măsura unei prietenii exemplare, naivă şi de asta frumoasă. Mă uit cu duioşie la inocenţa noastră din scrisori, la hotărârea noastră obsesivă de a fi totdeauna de partea cinstei şi adevărului, la încăpăţânarea noastră de a crede că poezia e un continent tocmai bun de descoperit, de jefuit. Romanul nostru epistolar va apărea, sper, în

acest an.

— *O notă aparte a discursului tău poetic este colocvialitatea, ce pare a fi provocată de ceea ce Laurenţiu Ulici numea „seducţia realităţii cotidiene”. Personal, eu o văd în alertă: un monolog în alertă căutând mereu un destinatar, pe celălalt (Reiner, Boris, Erich, Yannis, Justin, Federico* etc.*). În care din aceste „personaje lirice” te simţi mai în largul tău*?

— M-am născut la doi kilometri de casa lui Ion Creangă, i-am frunzărit cireşii înainte de a-i fi frunzărit poveştile…! Îţi dai seama că pe malul Ozanei poveştile au chip? Că inorogii vin şi culeg boabe de ienupăr din palmă? Eu sunt toţi oamenii pe care îi întâlnesc, pe care nu-i întâlnesc, pe care îi iubesc sau nu. Vreau să cred că eu, de fapt, scriu poveştile pe care nu le-am găsit scrise de alţii, dar pe care aş fi vrut să le citesc…! Le scriu în felul meu, evident, sper să mai conving şi pe alţii, pe Reiner, pe Boris, pe Erich, pe Yanis, pe Justin, pe Federico… să le citească, să se regăsească în ele.

— *Ai pledat mereu în poeme pentru o stare de complicitate (Nu numai în vol. cu acest titlu din 1998). Spui: „trăim de fapt în complicitate cu Dumnezeu/ şi cu ceilalţi viaţa asta” (Complicitate, I). Crezi că o „complicitate” cu ceilalţi ne pregăteşte pentru o „complicitate” cu Dumnezeu*?

— N-am venit pe lumea asta doar ca să facem act de prezenţă…! Nu suntem doar (nişte) invadatori ai pământului, nişte distrugători ai acestuia. E necesar să descoperim în noi misiunea înaltă, nobilă, cea care e un răspuns la întrebarea chinuitoare de ce noi (*am fost aleşi* să-l trăim acum şi nu alţii. Dumnezeu este numele frumuseţii, aspiraţiei, înţelepciunii, misterului, uimirii şi iubirii din noi. Şi dacă ai drept complici în viaţa asta frumuseţea, misterul şi iubirea, îţi dai seama că toate au (*sau capătă*) un sens.

— *După publicarea volumelor îngerul căzut (Timpul, 2001; 2003) şi Gloria milei (C.R., 2003) critica literară te-a aşezat pe o linie a dicţiunii religioase – fie ca „ilustrare a cuvintelor Ecleziastului” (I. Holban), fie ca „laudatio a puterii şi necontenitelor chipuri şi daruri dumnezeieşti pe adresa omului istoriei” (Geo Vasile). Crezi că în cer*

ajung „doar imnul şi lauda" (Nici adevărurile nu ne mai fac liberi)? Dar imprecaţia? Mă gândesc la savuroasele versuri din Du-te-n pântecele mă-tii de hoit…

— Cuvintele, mai ales când sunt sub forma poeziei, pipăie un drum spre cer. Poezia e proba căutării, a ezitării, a neputinţei chiar de a ne depăşi condiţia. Ca şi rugăciunea, care e expresia esenţializată dar atenuată a fricii, poezia sporeşte cu tot ce spune imposibilitatea de a comunica cât de cât coerent cu transcendentul. Poezia este piatra de moară pe care ne-o atârnăm de aripi în momentul în care chiar simţim că suntem pe cale să ne luăm zborul…

— *„Combinând imaginile cotidiene cu cele ficţionale, Adrian* A lui *Gheorghe înscenează un spectacol al decăderii, pe care îl contemplă cu conştiinţa clară a ceea ce s-a pierdut", scrie pertinent Vasile Spiridon despre Intimitatea absenţei (1992). Crezi că îl ajută cu ceva adevărul poeziei pe omul de azi? Ai mai scrie încă o dată dureroasele versuri scrise în 1993 – „Nu daţi omul/ pe mâinile oamenilor: / nu au milă" (Dumnezeu rău înlănţuit)?*

— Dacă se zice că adevărul e în funcţie de ce aperi, atunci e limpede că şi adevărul poeziei e în funcţie de ce citeşti, de cât de pregătit eşti ca să citeşti poezie. După cum arată, însă, omul zilelor noastre, e limpede că niciun adevăr nu-l mai mişcă, omul nostru e dispus să fie minţit, suferă dacă nu e minţit continuu, dacă nu i se bagă sub ochi, sub nas, în creier lucruri convenabile. Omul a intrat de mult pe mâinile omului, deja e sfâşiat, deja e tranşat, noul canibalism şi-a definitivat opera.

— *„Eu spun despre mine ceea ce tu, cititorule, / nu ai curajul să spui despre tine" scrii în poemul „Dovada impudorii". Ce crezi că nu spune cititorul şi doar poetul o face?*

— Cred că vreau să-l provoc (*denunţ*) pe cititor, prin ceea ce spun. Poetul nu e fratele mai mare al cititorului, cum s-ar crede, ci pare (*a ajuns*) să fie slujitorul umil al acestuia. Spunerea poeziei e un gest de autoflagelare, în fond. Imaginează-ţi scena: poetul trudeşte la masa de scris, trage cerul aproape, înşiră stele acolo unde nu mai găseşte cuvinte, ridică marea de un colţ, să se uite dedesubt, în fine, face o

mulţime de fapte trăsnite şi toate astea pentru a atrage atenţia cititorului. Iar el, cititorul, respinge cu un gest plictisit, de om sătul de toate înţelesurile şi subînţelesurile vieţii, „jucăreaua poetică”, mototoleşte pagina, închide cartea, uită, ignoră. Poetul dă impresia, prea adesea, că fără cititor e un biet orfan, un neîmplinit, un paria etc. Se umileşte nepermis de mult poetul în faţa cititorului…! De asta zic: Cititorul este duşmanul declarat al poetului. El este în stare să-l distrugă pe poet cu un singur gest, prea adesea o face cu toată ingratitudinea. De asta zic iar: Să luptăm până la moarte împotriva cititorului, pentru a-i crea disconfort, pentru a-l înjosi, pentru a-l supune în ultimă instanţă. Oricum, războiul e pe termen lung, deznodământul se amână pentru sfârşitul lumii.

— *Un critic sever, Gh. Grigurcu, nu ezita să vadă în lirica ta „un sensibil şi un afectiv”, „o fiinţă uşor romanţioasă”. Într-un veac atât de dur şi plin de prefăcuţi – nonconformişti nu ţi-e frică să te arăţi „sensibil”*?

— Dar florii nu îi este frică să înflorească…? Şi o face chiar dacă ştie că pe lumea asta există şi buldozerele care ameninţă pe toată lumea. Când n-o să mai fie flori pe câmpii, sensibilitatea o să continue să se manifeste, la cei care au această predispoziţie, prin adulmecarea olfactiv-admirativă a unei flori de beton, a unui arbust de inox…

— *În Nordul meu, dragă Adrian vine primăvara. Ies mâţişorii lui Pan şi pe străzi femeile frumoase… Un vers superb al tău spune că „femeile îşi pierd fecioria în iunie” (… Şi femeia a creat bărbatul, II). Ce sfat (vers) le-ai da, acum, la anii tăi 50, femeilor? Dar bărbaţilor?*

— Dragă George, am să-ţi răspund cu un fragmenţel dintr-un poem mai amplu, „Metamorfoza”, care e aproape o carte, care e aproape un text identitar pentru mine. N-am publicat încă textul, fiind prea lung n-am găsit (încă) revista care să-l facă nemuritor…! Dacă în vara asta fac ’50 de ani, e clar că pot da sfaturi esenţiale. Şi inutile. Femeilor şi bărbaţilor. Ascultă, numai:

„(…) *Fii atent*
Să nu-ţi prinzi degetul în rana care se închide
Să nu te pălmuiască mâinile tăiate

Să nu te laşi momit de glasul care dă ordinul de retragere
Să nu spui nu unei trompete care juisează
Să primeşti tăcerea unui cuvânt cu frică
Să nu crezi sfaturile lui Neagoe către fiul său, Teodosie.
Să nu te culci în urma lăsată de paing pe luciul apei…
Vine un înlocuitor pentru duhul smuls din cuvinte? Goneşte-l
Cu lovituri de spadă în tavanul nopţii, în fiecare zgomot, de altfel.
Trăieşte lumea unei anumite renunţări.
E înduioşător să o vezi, fiinţe inconsistente
Care se agaţă de lamele tăioase ale realităţii…
Şi apoi:
Să nu ucizi.
Să nu latri.
Să nu cânţi cântece porcoase când luna nouă iese din pântecul celei vechi.
Să nu respiri aerul altei guri.
Să nu clevetești cu vorbele altuia.
Să nu fii fericit peste măsură.
Şi dacă primeşti rest la clipa pe care tocmai ai cheltuit-o o mulţime de poveşti despre ceilalţi, nesăbuiţii care fac coadă la moarte.
N-ai voie să le citeşti rău.
N-ai voie să le citeşti cu gura plină de mâncare.
N-ai voie să le citeşti când ţi-e sete şi vezi cămila bând apă din ghiolul ei.
N-ai voie să le citeşti când eşti satisfăcut ca un catâr care a stat între măgăriţe.
N-ai voie să le citeşti dacă eşti murdar pe haine.
N-ai voie să le citeşti când mergi şi te gândeşti că ai să ajungi la un han, ai să dormi şi ai să mănânci pe săturatelea.
N-ai voie să te desfeţi cu ele, ca să nu păcătuieşti de prea multă mândrie.
Şi apoi:
N-ai voie să scuipi un înger care s-a cuibărit pe o carte de joc.
În scamele beznei în care înoată jucătorii de cărţi

Se află întotdeauna o femeie care trăieşte periculos
Din virtutea bărbaţilor: *să nu plângi pe umărul ei*.
N-ai voie să vinzi pajiştea de sub capetele tăiate strâmb, *urât*, *inestetic*.
N-ai voie să pui degetul în potirul florii care face miere.
N-ai voie să sughiţi în faţa oglinzii.
N-ai voie să crezi în ceea ce-ţi spune meteoritul.
Chiar dacă pentru asta
Trebuie să te apleci mult peste orizont.
N-ai voie să eziţi în faţa măştii mototolite.
N-ai voie să ucizi vreun păianjen: *el tocmai secretă*
Firul pentru haina unui sfânt nenăscut.
Să iubeşti pe Dumnezeu e uşor, *încercarea mare*
E să-i iubeşti pe oameni.
Să nu arzi mai mult pe dinăuntru decât pe dinafară.
Cenuşa poate să te sufoce.
Sub obscuritatea înţeleasă e obscuritatea neînţeleasă:
Mergi mai departe.
Şi ţine cont: *Universul e o bilă care te pocneşte decisiv în cap*.
Bila zboară".
(*Piatra Neamţ*, *4 aprilie 2008*;
Revista Poesis, *mai 2008*)

SCHIMBAREA LA FAŢĂ A LITERATURII ROMÂNE

„Adevărata şi singura reevaluare a literaturii române, de azi şi de ieri, o face cititorul!"

— *Au trecut 17 ani de la „evenimentele din Decembrie 1989" (de la Revoluţie / de la Lovitura de stat): ce s-a schimbat în această tranziţie postcomunistă în literatura română*?

— Schimbările sunt evidente, am ieşit din mlaştinile ideologizării forţate, scriitorul român a întors (aproape decisiv!?) armele împotriva Sinelui. Că Sinele, sărmanul, a tot preluat laşităţile publice sau intime, le-a prelucrat şi apoi şi-a creat acea dublă ipostază care a dus la teribila replică asumată (cam) de toţi: „Una scriem, alta fumăm!". Astfel au ajuns „bătrânii comunişti" fragezi capitalişti, vechile

curve de partid au ajuns „virgine" în Parlamentul României, prostituaţii din revistele şi viaţa publică de dinainte de 1989 au ajuns arhanghelii purităţii în literatura noastră, în viaţa de zi cu zi. A devenit plictisitor să tot spui de Păunescu, Vadim Tudor, Artur Silvestri etc. că n-au fost lustraţi la timp nici de vreo lege care să-i trimită la ugerul ideologic din care au supt lapte cu miere, care n-au avut nici ideea unei „autolustrări" care să-i facă să tacă o vreme. Îmi amintesc o poezea de pe vremuri, apărută în „nu ştiu-ce-revistă": „Tată, dacă am fierbe hrana pentru porci/ îţi dai seama că ei ar digera-o de două ori mai repede? / Da, fiule, ştiu, dar ce importanţă are timpul pentru un porc…!". Ei, da, asta au câştigat vechile „vedete" stalinisto-ceauşiste, vremuri mult mai bune pentru a-şi digera „fierturile"!

— *Au avut loc schimbări semnificative (prin prisma libertăţii de expresie), în bine sau / şi în rău*?

— Toate lucrurile care se fac în libertate, în deplină cunoştinţă a cauzei, nu pot fi decât bune. Chiar şi greşelile, gafele, amânările, ezitările, îndoielile, mimetismele…! Libertatea de expresie este libertatea conştiinţei, în fapt.

— *…Sau nu s-a schimbat nimic, de fapt, cu adevărat? Sau – ce nu s-a schimbat, faţă de aşteptări? Punctaţi, vă rog, pe această temă. Sau reevaluaţi-o din altă perspectivă, sau trageţi o concluzie de lucru: a avut loc o schimbare la faţă a literaturii române*?

— Adevărata şi singura reevaluare a literaturii române, de azi şi de ieri, de alaltăieri, o face cititorul român, dacă mai există aşa ceva. Am să reiau, de aceea, o „poveste" spusă de Fănuş Neagu (chiar dacă numele lui Fănuş nu-i chiar „trendy" să-l pomeneşti în vremurile astea, nu-i aşa?), care spune totul despre „autoritatea" lecturii şi a scriitorului: „Mă obsedează ideea (cumplit, devastator de enervantă): câtă inteligenţă, cinste şi devotament cheltuim noi, scriitorii, pentru fiinţa neamului? Pentru lume? – nici nu îndrăznesc s-o spun. Întâlnindu-mă cu o doamnă în jur de 40 de ani, mamă a doi copii, unul de 15 ani, celălalt de 9 ani, am schimbat, după salutul de rigoare, obişnuitele banalităţi: ce mai faci? cum o duci? etc. Doamna, pe care o ştiu de pe când era fetiţă în scutece, m-a pus în încurcătură cu: – Tu ce

mai scrii Fănuş? Nu ştiu ce mi-a venit să răspund tot cu o întrebare: – Tu ce mai citeşti, M?…

— O, dar eu nu mai am când să citesc! Soţul, tot timpul cu pretenţii, copiii extrem de ocupaţi, mama bătrână… Am dus întrebarea mai departe: – Copiii tăi ce citesc? Răspuns: – Naiba să-i ia, nu citesc decât plătiţi, în rest stau tot timpul la calculator.

— Îi plăteşti să citească? am continuat.

— Douăzeci mii ora de lectură. Şi nu-i pot reţine decât o oră, una şi jumătate!

— Te costă, am calculat eu, cam 60.000 (şaizeci de mii) lei o partidă de lectură.

— Noroc că o fac numai o dată pe săptămână! Stau şi zac asupra unei întrebări: merită să mai duc romanul până la capăt? Nu mai vreau să scriu. Nu mai vreau şi gata. Nu mai vreau. Nu mai vreau să urc muntele. Şi cred că e dreptul meu (parafrazându-l pe Delavrancea) *să nu mai vreau să vreau*. Să mă uit în trecut şi să ridic din umăr. Să mârâi neputincios. Şi să nu mai văd nimic în viitor. Altă dată m-aş fi îmbătat. Acum până şi beţia mă plictiseşte".

— …*Dacă da, în ce sens*? *Dacă nu, ce se întâmplă*? *Scriitorul român trebuie să se „reformeze"*?

— Să se reformeze, dar să afle şi „lumea cititoare" acest lucru. Adică să apară şi literatura digerabilă, romanele „sondabile", nu numai dramele insondabile, citibile cu picioarele în apă rece, indigeste…! Vorba părintelui Baştavoi, scriitorul român prea scrie de parcă ar vorbi cu capul sub apă, adică bolboroseşte, o face pe-a neînţelesul de dragul de a fi considerat profund cu orice preţ. Scriitorul român trebuie să facă vocalize înainte de a ieşi în lume, să aibă vocea limpede…! Frâna literaturii noastre e în mâinile scriitorului, el o acţionează, cel mai adesea, scriind. Dincolo de „auto-duşmănia" scriitorului, mai e şi această alcătuire (mai) specială a societăţii noastre care pare să fie formată (numai) din indivizi care se hrănesc dintr-o autosuficienţă imbecilă, modelată de creaturi „neanderthalo-becaliene"!

— …*Eventual, ţineţi cont şi de faptul că, mai nou, am intrat într-o*

altă tranziție „democratică”, a integrării europene: *ce credeți că se va schimba (sau nu se va schimba) în literatura română? Câteva considerații măcar*.

— Târâș, grăpiș, vom intra și în „Europa literară”! Cândva. Scriitorul e, de fapt, acum, singur în fața Europei. Politicile culturale lipsesc cu desăvârșire! Sunt ZERO! Niște recitaluri poetice întâmplătoare, pe ici, acolo, niște lecturi publice în niște biblioteci goale prin Vest, la sediul unor ambasade în fața funcționarilor aduși „pe listă”, nu înseamnă nimic. Ne tot agățăm de pulpanele unor Cioran, Eliade, Ionescu, Tzara, deja le-am zdrențuit de atâta folosință…! Dar cum au ajuns ei „valori europene”? Trăind în miezul lumii culturale europene, impunându-se acolo, respirând acolo, departe de „clocitoarea de genii” de pe „meridianul Dâmbovița”. Vom redeveni „scriitori europeni” când vom trăi în Europa, plenar, cu toți porii, când o vom lua în răspăr, când o vom umili cu argumentele propriei evoluții. Cum a făcut Cioran cu sensibilitatea francezului, cum a făcut Ionesco cu fantezia europeanului…!

— *Se poate vorbi despre o stagnare (la nivel calitativ) a literaturii române originale postcomuniste*?

— Da, e o băltire! Dar în orice baltă apare și viața, orăcăitul vreunei broaște care încălzește atmosfera… Au apărut și cărți bune de proză, de poezie, eseuri, însă într-o atmosferă de „băltire” e greu să le distingem, să ajungem la ele, să le pipăim cu mintea, cu mâna. De fapt ar fi fost culmea ca literatura română să strălucească în această epocă în care toate „domeniile” funcționează cu frâna trasă, haotic, în care „politicul” produce „vipuri” în loc să producă strategii, în care tupeiștii au înhățat bunurile nației ridiculizând bunul simț, sărăcia virtuoasă, caracterul, talentul…! Văzuți dinspre Europa – și crede-mă că am încercat (și) acest lucru! – părem, ca națiune, (cam) penibili, greoi, indecișI, țigăniți, agresivi, primitivi, șmecheri proști…

— …*Sau despre o relativizare a criticii literare*?

— Critica literară nu-i mai bună, nu-i mai rea decât este literatura română în general. În câteva cazuri e chiar mai bună, mai sigură pe instrumentele ei. Dar nu poți duce „critica” în Europa, în

absenţa operelor majore…! Care sunt, care nu sunt…!?

— …*Sau despre un conflict ireconciliabil între generaţii literare*?

— Acum, fiind noi la „porţile Europei”, cearta dintre generaţiile literare seamănă (dacă este!) cu o ceartă a ţiganilor la poarta la care se împarte sâmbăta ceva de pomană! Penibilă! Cearta cu sine însuşi ar fi mult mai benefică fiecărui scriitor român, indiferent cărei generaţii literare îi aparţine.

— …*Sau despre o ruptură între literatura scrisă „în regimul comunist” şi aceea scrisă după Decembrie 1989* (*poate fi trasă o linie de demarcaţie*?), *nefiind exclusă motivaţia ideologică*?

— Nu poţi trage linii de demarcaţie exacte. Mulţi din scriitorii „epocii revolute” trăiesc, lor le revine misia (şi şansa) de a-şi reevalua propria literatură, s-o „despăducheze” de influenţa ideologicului, s-o expună în faţa „lumii noi”. Nu e vorba de două literaturi, e vorba de două abordări ale libertăţii de a scrie, de a exista. Oricum, tot cititorul este cel chemat să aleagă, marfa e toată pe taraba vremii…! Acum câţiva ani încă mai făcea „vânzări” un roman de-al lui Dinu Săraru, scris în perioada comunistă…! Fiecare marfă de pe tarabele din talciocuri are clientul şi fraierul ei. Oricum, ca să reformulez o idee veche, în vremurile nealese, cum sunt cele de acum, sunt mai importante caracterele decât talentele.

— …*Sau despre faptul că eticul şi esteticul nu mai determină strict valoarea*, *nici împreună*, *nici separat*?

— Socialul a pătruns în literatură, pe când literatura nu influenţează societatea. Lucrul e valabil pentru întreaga cultură, de fapt. Eticul ar trebui să corespundă unor modele, unor cauze, actul cultural ar trebui să se intersecteze, în procesul civilizării, cu societatea. Nu se întâmplă aşa ceva, constatăm chiar un paralelism în „istoria noastră de azi”. Nu există, în general, „estetic pur” în opera literară, fiecare (scriere) trebuie să răspundă unei etici…! Aici ar trebui căutată chiar una din inadecvările actuale ale literaturii noastre…!

— S-*a schimbat „condiţia” scriitorului român*?

— Da, scriitorul are ceea ce ea ce merită. Adică avem ceea ce meritǎm…! Dacă am avut mineriade e şi vina scriitorului român. Dacă

am hăhăit în tranziţie aproape două decenii, vinovat e şi scriitorul român. Când A. Năstase a spus poporului român „să-i numere ouăle”, scriitorul român a chicotit, gest care l-a plasat imediat în preajma ouălor „prim-ministeriale”. Avem prea multe reviste care sporesc mediocritatea literaturii şi nu valoarea acesteia. În „numele literaturii române”, un generic prea încăpător, acceptăm mediocritatea ca pe o fatalitate. Faptul că scriitorul român acceptă să scrie în o mulţime de reviste fără să pretindă „un leu moral”, îl plasează în categoria fraierilor dovediţi. Dacă m-ar pune cineva să caracterizez rapid pe scriitorul român de azi, aş spune că e un salahor care lucrează fără plată la o construcţie care nu are niciun plan arhitectural; care îşi admiră partea lui de zid cu atâta zel încât nu bagă de seamă palma de construcţie a vecinului; care dacă i se dărâmă partea „de operă”, dă vina pe umbra păsărilor călătoare; iar dacă îşi ratează, în final, construcţia, spune aranjând gulerul paharului cu bere: Am ratat totul dar, faţă de alţii, măcar am avut ce rata!

(*18 septembrie 2007*;
Ancheta revistei Viaţa Românească, *octombrie 2007*;
Realizator: *Liviu Ioan Stoiciu*)

„ÎNGERUL A CĂZUT
PENTRU CĂ A DEVENIT LUCID…”

— În dialog cu Angela Furtună – „Mergem cu picioarele înfipte în pământ până la genunchi şi visăm că zburăm”.

— *Stimate domnule Adrian A lui Gheorghe, după cel de-al optulea volum de poezie vă simţiţi obosit sau consideraţi că vă aflaţi în „miezul lucrurilor”, gata să mergeţi până la capăt*?

— Poetul obosit de înţelesul sau neînţelesul lucrurilor e, desigur, o imagine care ne duce cu gândul la „profilul” poetului romantic care nu mai putea dormi de grija lumii…! E o imagine mai degrabă caricaturală, într-o vreme în care e preferată şi cultivată postura „sportivă” a scriitorului, în care acesta nu stă pe loc ca să „extragă” esenţa trecerii timpului ci, mai mult aleargă spre un (oarecare) „înainte” ca să descopere posibile căi de urmat pentru o societate care se hazardează să fie mai mult contemporană cu…

viitorul decât cu prezentul. De mai multă vreme, de pe la începuturile modernismului, poetul s-a dezobişnuit să mai fie purtătorul unui mesaj divin, el a devenit purtătorul unui mesaj (pur) uman. Aripile de mesager divin îl încurcau, îl făceau să fie prea greoi într-o lume care se lupta (se luptă) cu propriile limite. Umanizarea poetului e o victorie a lui sau e o victorie a lumii care se poate lăuda că l-a domesticit? Dacă lucrul s-a întâmplat, nici nu mai contează consecinţele… Din „stirpea" asta suntem mai toţi cei care scriem azi, mergem cu picioarele înfipte până la genunchi în pământ şi visăm că zburăm. Visul, în general, nu se pedepseşte deşi de prea multe ori vecinul trânteşte uşa ca să marcheze nivelul de realitate la care am ajuns… „Miezul lucrurilor" se relevă, de fapt, de acolo de unde începe rana, de sub zgârietură…

— *Între presiunea vechii ideologii şi „presiunea" precarităţii economice, mai e loc de „fragila libertate boemă" proprie scriitorului dintotdeauna*?

— Ultima generaţie boemă, din cultura română, pare să fi fost prin anii '50 – '70, tolerată şi cultivată chiar de partidul unic. Cred că niciodată, ca în acea perioadă, scriitorii (artiştii, în general!) nu s-au bucurat de un anume tip de boemie, controlat mai mult sau puţin de către partid. Mărturie sunt cărţile cu mărturisiri din acea perioadă, amintirile, anecdotele… Cine „făcea frumos" era lăsat să zburde prin curtea partidului şi arătat lumii: „Uite ce liber este scriitorul român! Ceea ce vedeţi la gâtul lui nu e un lanţ adevărat, e doar o podoabă pe care şi-a câştigat-o singur, fiind disciplinat şi înţelegător. I-am creat condiţii, crâşme cu băutură ieftină în care să poată bea cât mai mult, să-l ajutăm să devină dependent, să-i băgăm în cap că e un favorizat într-o lume vizibil defavorizată…". Apoi „dubiţa culturală" care mergea din cătun în cătun, conform unui „turnus" bine controlat, era o altă formă de „capacitare" a scriitorului, să se creadă purtătorul unei făclii care ar fi putut lumina în paralel cu „lampa lui Ilici". Era şi asta tot o boemie cultivată de partid şi de celelalte unelte instituţionalizate care făceau harcea-parcea prin viaţa tuturor… Acea perioadă a deformat percepţia unei relaţii normale între „putere" şi artist, „presiunea economică" de acum e consecinţa neînţelegerii rostului culturii

dezangajate…

„Azi poţi muri mai lesne pe limba ta şi asta mi se pare un câştig imens”.

— *Se poate vorbi astăzi de un mai mare grad de individualitate poetică faţă de alte epoci*?

— Fără îndoială. Azi poţi muri mai lesne pe limba ta şi acesta mi se pare un câştig imens. Uniformizările impuse de epoca revolută (sperăm) au acţionat până şi în cultură. Scriitorul era ajutat să se rateze la timp ca să nu devină o personalitate atât de mare încât să umbrească, cu prestigiul lui, nu ştiu ce fameni politici. A fost încurajată „vocaţia începuturilor”, proprie culturii române şi a fost descurajată „vocaţia sfârşiturilor fulminante”… Un debut bine consemnat şi apreciat îţi asigura o carieră călduţă. Restul era supravieţuire, amăgire, dezamăgire… Un Fănuş Neagu ar fi putut fi un Márquez al Europei, aşa n-a rămas decât acea mare promisiune neîmplinită. Şi urmează acea replică de consolare, atât de des auzită în spaţiul nostru: El, cel puţin, măcar a avut ce rata…!

— *În ce măsură poetul este prins, în acest moment, între „cultura poetică” şi „poetica culturală”*? *Cum se simte „îngerul căzut” prins în plasa literelor*?

— De la „cultura poetică” la „poetica culturală” e o distanţă care se face, de obicei… pe jos. Cultura poetică e o chestiune care ţine de evoluţia individuală, de apetenţă, de curajul de a fi mereu altul. „Poetica culturală”, înţeleasă mai mult ca o „politică culturală” ţine de participarea scriitorului (artistului) de azi la „digestia fenomenului cultural”… Vremurile în schimbare pe care le trăim au nevoie de un soi de „exemplaritate”, de recreere a modelelor, de revenire la linia de plutire care ar însemna normalitatea europeană. Nu cred că în Vest ar fi raiul pentru artist – nici pe departe! – dar lupta de impunere într-un concert de oameni aparent liberi are farmecul ei. Îmi amintesc ce ne spunea Luca Piţu pe vremuri, în timpul studenţiei, când făceam „vizite” ideale prin Parisul tuturor obsesiilor: „Dom-le, să ştiu că dorm sub un pod sub Sena, să crăp acolo…! Dar să crăp când vreau eu, nu când vrea cineva să-mi pună gheara în gât!”. În vremurile de restrişte, de până în

1989, era mai multă nevoie de caractere decât de talente… Acum cred că ar fi nevoie de câteva talente puternice care să disloce inerţiile din literatura română, care să ne scoată din „zona minorului" în care am intrat ca într-o fatalitate.

În ce priveşte partea a doua a întrebării: Îngerul a căzut pentru că a devenit lucid. Litera nu încorsetează, litera e o punte peste orice vid interior. Dacă n-am gândi, în cuvinte sau imagini, lumea asta s-ar autodevora…

„În literatură poţi vedea până acolo unde te lasă cuvintele să vezi…"

— *Poezia dvs. se hrăneşte din fabulaţii, din derularea unui „discurs imagistic" bine susţinut la nivelul rostirii… Până unde se poate ajunge cu aceste rătăciri de la „firul drept abstract al adevărului"*?

— Încă îmi e neclar dacă literatura mai este împărţită pe genuri, pe specii, pe subspecii… La început a fost textul pur şi simplu, făcut din cuvinte iar cuvântul era de la Dumnezeu iar Dumnezeu era cuvântul… Vezi ce frumos sună? Cuvântul i-a fost dat, pare-mi-se, omului ca să se vadă pe sine, să se explice, să se pipăie, să se iubească… Omul îl foloseşte, din păcate, ca să se ascundă pe sine, să se înnegureze, să se hulească, să se urască… În literatură poţi vedea până acolo unde te lasă cuvintele să vezi, curajul e o chestiune de rostire, de disperare chiar. Ce caută, de fapt, un om toată viaţa? Să vadă cum şi de ce i-au hăcuit acel cordon ombilical (cine?) care îl ţinea legat de o lume neexplicată…! Dacă reuşeşte să-şi explice naşterea sa, poate încerca să vadă cum s-au petrecut toate naşterile de pe lumea asta, până la acea primă desprindere de hai să zicem!, neant. Esenţa artei (şi a vieţii?) e pătrunderea înţelesului de pierdere… Apoi literatura nu-i adevăr, literatura e calea de fugă, de salvare, a fiecărui individ hăituit. Omul de azi, care a pierdut dimensiunea literaturii, a culturii în general, e un individ asediat care nu mai găseşte „calea de fugă", care se simte gâtuit de propriile amănunte, de lucrurile din preajmă… Dacă ai pierdut dimensiunea lui Dumnezeu, ai pierdut dimensiunea creaţiei în general. Devii atât de greu pentru tine şi pentru lume, că nici umbra nu te mai ţine…

— *Definiţi, dacă se poate, care sunt rădăcinile individualităţii dvs. artistice… Care vă sunt obsesiile, care vă sunt influenţele?*

— Cu cât trece vremea, cu cât te re-rosteşti pe tine însuţi, cu atât descoperi că eşti produsul unor obsesii, a unor influenţe care îşi au rădăcinile în chiar primele vârste conştiente. Să însemne asta că te naşti predestinat? Posibil. Toată viaţa nu facem decât să recunoaştem ceva din nişte vieţi anterioare… Aşa pare, cel puţin. Când citesc, recitesc. Când iubesc, îmi amintesc. Tot ce-i nou e, de fapt, o degradare a ceva ce a traversat timpul dintr-o „vârstă de aur". Influenţe? Desigur…! M-au influenţat toate cărţile pe care le-am citit, dar mai ales toate cărţile pe care am vrut să le citesc… Sunt şi „creaţia" cărţilor pe care nu am apucat să le citesc, am scris ca să ajung la ele, să le sintetizez. Am citit, de exemplu, cam toată opera lui Dostoievski apărută în româneşte şi să recunoaştem că am avut traduceri excelente… O singură carte nu am citit din Dostoievski, „Fraţii Karamazov"… Unii spun că ar fi cea mai importantă. Am cumpărat vreo trei, patru ediţii din această fabuloasă carte, le am la îndemână, dar amân să o citesc. Ea mă influenţează mai mult prin această „neîntâlnire"… Amân momentul, absenţa acelei întâlniri încă îmi mai produce emoţii şi asta îmi e de ajuns acum. Când nu voi mai avea încotro, o voi citi. Pentru că în final voi reveni la vechiul îndemn: nu lăsa niciun lucru neexplicat, neasumat, pe drum, s-ar putea să fie argumentul de care ai nevoie ca să supravieţuieşti printr-un poem.

„Dacă ar funcţiona şi în literatură transferurile, ca la fotbal, poate aş fi primit şi eu o ofertă…"

— *Unde vă „plasaţi" opera poetică în contextul poeziei româneşti actuale? Premiul Uniunii Scriitorilor pentru poezie, pentru anul 2001, vă modifică evoluţia poetică? Pentru cine scrieţi?*

— Dacă e să fac „plasamente" de acest fel, mi-aş plasa poezia undeva în „zona vie" a literaturii de azi, acolo unde nu există întristarea confraţilor ci doar suspinul cititorilor…! Glumesc! Scriu neatent la topuri şi clasamente, la împărţire pe zone şi pe regiuni, din neatenţie poţi chiar să excezi toate limitele calculate de cei care se ocupă cu aceste lucruri. Premiul Uniunii Scriitorilor, important pentru

că este atribuit chiar de breasla scriitoare, îl poţi lua tot din neatenţie… Dacă eşti atent la ce scrii şi mai puţin atent la cum se dau premiile pe lumea asta, ajungi să iei toate premiile inventate sau încă neinventate. Şi după ce le iei pe toate zici, odată cu Eclesiastul: La ce bun? Scriu în mare măsură pentru prieteni. Pentru câţiva doar, care îmi sunt repere. Când scriu un articol de ziar, despre cât de amărât e omul sub jugul istoriei, de exemplu, am în minte câţiva cititori din preajmă. Pentru ei nu-mi permit să las garda jos… Când scriu poezie, am în minte câţiva prieteni scriitori, cărora le cunosc exigenţele. Şi chiar dacă ei se pronunţă rar despre ce citesc, despre ce public, mi-i imaginez încântaţi, emoţionaţi… Sau chiar puţin invidioşi. Invidia e motorul societăţii, al evoluţiei, atunci când nu e toxică. Invidia, în doze moderate, face bine fiecărui om. Invidia aceea care îţi încălzeşte inima ca dragostea… Un prieten pe care nu-l invidiezi puţin, îl pierzi pe drum şi nici nu ţi-ai dat seama că nu-ţi mai este în preajmă…

— *Sunteţi reprezentant al „generaţiei ’80”. Această apartenenţă vă încorsetează sau vă crează sentimentul că faceţi parte dintr-o secvenţă importantă a istoriei literare…? Cum se exprimă generaţiile noi în relaţia cu generaţia ’80*?

— Apartenenţa la o generaţie e conjuncturală. Dar şi necesară. Generaţia ’80 a fost una dintre cele mai favorizate, pentru că a avut de a face cu o grupare masivă, diversă şi valoroasă. Când alergi într-o competiţie cu alergători de elită, te concentrezi, te pregăteşti, devii competitiv dacă te ţin puterile. Dacă nu, cedezi dar cazi de pe un cal frumos. Dacă mai şi reuşeşti să câştigi un maraton într-o competiţie cu valori recunoscute, atunci cu-atât mai bine ţării şi ţie cu atât mai bine…! Dintr-o grupare generaţionistă trebuie să te rupi la timp însă, altfel te bagi în pluton, unde e călduţ, nu te vezi decât tu pe tine însuţi şi îţi consumi energia ca să te agăţi de ceva care se izolează prin simpla trecere a timpului… Generaţia ’80 a devenit istorie odată cu Marea Revoluţie din Decembrie, pe care a şi pregătit-o într-un fel, prin limbaj, pe care a şi îngropat-o mai apoi, ca pe o dezamăgire… Generaţia ’80 este mai activă ca oricând, a depăşit faza eticului, acum e în faza în care individualităţile îşi împlinesc opera. Deocamdată, deşi sunt atent la ce

se scrie, la numele care vin, încă n-am depistat sunetul unei noi revoluţii în poezia de azi şi de mâine. Doar nume disparate, pe ici-colo, încurajatoare, ce-i drept, pentru „mâinile" literaturii române… Dar înainte de a fi buni scriitori, cei foarte tineri, care aspiră la „gloriola" literară, trebuie să fie buni cititori. E condiţia numărul unu. E alfa. E „bună ziua" lor pe care ar trebui să-l dea literaturii române sau universale… Ce-i drept, în literatură nu se intră întotdeauna cu sfială, dar nici să te prezinţi descheiat la pantaloni şi să crezi că tu ai inventat prohabul fără nasturi, parcă nu-i un lucru firesc. Sau voi fi fiind eu de modă veche? Posibil.

— *V-aţi numărat, recent, printre poeţii importanţi invitaţi de Marin Mincu pentru lectură la Cenaclul Uniunii Scriitorilor pe care îl conduce. V-a preocupat acolo sau în general, binomul centru-margine*?

— Centru-margine n-a fost mai niciodată, pentru mine, o binom care să conţină antagonisme. Şi tot din neatenţie. Dacă ar funcţiona şi în literatură transferurile, ca la fotbal, poate aş fi primit şi eu o ofertă de la vreun club bucureştean de poezie, să evoluez vreo două sezoane, să existe un contract pe care să fie desenat semnul diavolesc al dolarului etc. Dar aşa? Criticul şi poetul şi prozatorul Marin Mincu, cel care conduce cenaclul Uniunii Scriitorilor, face, practic, o demonstraţie de justeţe, un dialog poetic margine-centru, o „competiţie" paşnică pe care o arbitrează competent… Demonstraţia aceasta aboleşte distanţele dintre capitală şi oraşele în care se face literatură, în acest moment, în epoca internetului centrul a devenit o utopie pe care fiecare o materializează unde vrea. M-a amuzat strigătul de luptă al lui Marin Mincu, după ce am depăşit momentul de lectură la cenaclul „Euridice" al Uniunii: „Sfâşiaţi-l!". În sală erau vreo şaptezeci de tineri şi foarte tineri, transparenţi de emoţie, cu dinţi de lapte care nu prea au fost exersaţi pe suprafeţe dure… Erau îndemnaţi să urască, ori ei nici nu învăţaseră să iubească! Erau, cu toţii, nostimi.

„Ultimul poem e ca ultima ţigară: a doua zi o iei de la capăt cu adâncă vinovăţie…"

— *Există un poet* „made in *România*"? *Cum îşi poate conserva individualitatea*?

— Poetul „made in România” sună ca o etichetă de conservă. Am auzit că „efectul de piramidă” ar conserva mai bine decât, să zicem, „efectul de academie română”… Într-o Europă care se visează fără margini (iar noi am intrat în corul acesta de visători cu crampoanele înainte!) s-ar putea să… „mai am un singur dor, la marginea literaturii universale să mă lăsaţi să mor, să-mi fie Europa aproape, s-aud susur de ape şi critici atomici să-mi dea ocol…” etc.

— *Se vede că trăiţi – scrieţi de parcă fiecare zi ar fi ultimul poem permis*…

— Da, de când mă ştiu scriu nu primul poem, ci ultimul. Când scriu sunt viu. Când nu scriu sunt parte din neantul tuturor. Ultimul poem e ca ultima ţigară: a doua zi o iei de la capăt cu adâncă vinovăţie!

— *Sunteţi superstiţios în ceea ce priveşte dezvăluirea proiectelor*? *Dacă nu*, *care vă sunt proiectele literare imediate*?

— De când deschid ochii, dimineaţa, fac proiecte. Un proiect extrem de serios e să iei viaţa de la capăt în fiecare zi. Deocamdată îmi reuşeşte. Uneori descriu acest lucru, alteori nu. Un alt proiect la care ţin foarte mult e să reuşesc să împart moartea unui an în anotimpuri. Şi reuşesc. Poate să pară dureros, dar viaţa noastră trecută e, de fapt, moartea noastră împărţită în ani împliniţi…

Proiecte literare? Vreau să rescriu, deocamdată, pentru urechile tuturor, *Apocalipsa*… Mai urmează ceva după asta?

(*Bucovina literară*, *noiembrie 2002*)

„OMUL SE SUFOCĂ PENTRU CĂ NU SE POATE EXPRIMA…

sau

CUM SE POATE SUPRAVIEŢUI ÎNTR-O SOCIETATE PROFUND IMORALĂ?”

— *În dialog cu Sergiu Adam – Domnule Adrian A lui Gheorghe, vă propun să începem acest dialog cu… începutul. Satisfacem astfel curiozitatea firească a multor cititori dornici să vă cunoască şi altfel decât vă cunosc din cărţile pe care le-aţi publicat. Vorbiţi-mi, deci, despre mediul familial, despre primele cărţi citite, despre anii de liceu şi de facultate, despre tot ce consideraţi că ar putea reconstitui climatul în care v-aţi format ca intelectual.*

— După ce te-ai îndepărtat suficient de acele începuturi, memoria selectează şi păstrează doar lucrurile încărcate de idealitate, în fiecare amănunt păstrat ca pe un fetiş în memorie îţi găseşti, generos, semnele biografiei tale ulterioare. Îţi duci degetul la frunte şi te întrebi ca şi când ai vorbi despre altul: oare a fost întâmplător că prima carte pe care ai răsfoit-o şi singura carte laică pe care o aveai în casă, după ce ai buchisit alfabetul, a fost o carte cu poezii de Eminescu? Te întrebi ce rotiţe ale sorţii s-au învârtit ca a doua carte pe care ai adăugat-o primei, cumpărată din greşeală de mama, dată obligatoriu la un pacheţel de sineală, la magazinul sătesc, a fost „Colonelului n-are cine să-i scrie" de Márquez? Dar de fapt traseul este, mereu, invers: dinspre ceea ce eşti spre copilărie! Cu cât te îndepărtezi mai mult, cu atât ea devine (mai) simbolică, ca o insulă pe care se presupune că viaţa ar avea dimensiunile fericirii. Poate pentru că e vorba de inconştienţă? Paradisul e materializarea şi dimensiunea inconştienţei şi a ignoranţei? Dacă citeşti o carte precum „Foamea" lui Hamsun, descoperi că foamea e… frumoasă atunci când e doar un subiect de roman. Cine îşi mai aminteşte de zgârieturile de pe genunchi, din copilărie, dacă nu s-au transformat şi în zgârieturi pe creier? Am copilărit în preajma curţii lui Ion Creangă, a cărui operă „am banalizat-o" mereu din cauza acestei vecinătăţi până ce am re-descoperit-o, mai târziu, ca pe un fagure de miere lăsat într-o scorbură, la decantat. Când mi-a murit tatăl, aveam vreo treişpe ani. Mi-era frică de el mort, era primul mort pe care îl vedeam de aproape… Acum cred că a murit doar ca să mă înveţe acest lucru, că există (şi) moarte pe lumea asta. Dar învăţăm noi, cu adevărat, ceva din morţile altora? Nu ne rămân ele exterioare? Cel mai mult învăţăm din propria moarte, e vorba de moartea care ne însoţeşte în fiecare zi, cu care intrăm într-o complicitate fecundă…

Dacă nu-ţi sacrifici tinereţea pentru poezie, restul nu mai contează. Fără concupiscenţa tinereţii, poezia n-are culoare, miros şi viaţă. Mi-e groază de cei care întâi îşi aranjează lucrurile terestre, îşi organizează viaţa, îşi pun la cale starea materială, după care se apucă de literatură ca şi cum s-ar apuca de croşetat. Îmi apar, aceşti indivizi,

ca nişte ciubucari literari, care vor să fie şi cu Dumnezeu şi cu Dracul, în acelaşi timp… Vor să fie dimineaţa practici, ca să-şi mulţumească nevasta şi după amiază poeţi, ca să-şi mulţumească vanitatea.

— *Când şi cum v-aţi descoperit vocaţia de scriitor*?

— Vocaţia de scriitor ţine de un travaliu îndelungat iar descoperirea ei ţine de lupta cu incertitudinile, care e o luptă de o viaţă. Am făcut primele însăilări de cuvinte, „poezii", când aveam nouă, zece ani, imitând pe Eminescu, pe Coşbuc. Resortul interior care m-a împins să fac acest lucru îmi rămâne necunoscut, am făcut-o pur şi simplu. Rodul hărniciei de atunci l-am regăsit păstrat în câteva caiete pe care tot ezit să le ard… O duioşie inexplicabilă mă face să umblu cu atenţie cu acele caiete, de parcă n-aş vrea să trezesc un duh! De fapt m-am trezit în preajma poeziei, de parcă aş fi rătăcit un drum, aş fi luat-o aiurea şi când am ridicat ochii din pământ am văzut „ceva" care nu semăna cu nimic din ce ştiam despre lume, „ceva" despre care nu mi se povestise mai nimic în lumea în care vieţuiam. Ar putea fi poezia „tinereţea fără bătrâneţe" descântată de toate generaţiile care ne-au premers? De ce nu? Poezia e un dar, fără îndoială…! Primul scriitor care a pariat pe mine a fost Virgil Teodorescu, care m-a debutat în revista „Cutezătorii" pe când aveam vreo unşpe – doişpe ani, însoţind textele publicate de cuvinte elogioase. Dar vocaţia de scriitor mi-am descoperit-o abia când mi-am dat seama că nu sunt capabil de altceva pe lumea asta decât de lupta cu cuvintele şi mai ales cu ceea ce substituie ele, o realitate plină de simboluri… Dacă n-ar fi îndoiala, artistul ar fi un adevărat „fericit" în lumea lui, aşa însă îndoiala e ca muşcătura din mărul otrăvit care îşi face efectul lent, ţine o viaţă digerarea ei… Dar dacă artistul nu se îndoieşte, înseamnă că n-a depăşit coaja realităţii, să privească dedesubt.

— *Cărţile dumneavoastră lasă impresia unei mari spontaneităţi atât în gândire, cât şi în expresie. Dar, după cum bine se ştie, aparenţele înşală adesea. În consecinţă, vă întreb: cât de elaborată este spontaneitatea dumneavoastră*?

— Doar atletul care câştigă o cursă, alergând cu lejeritate, poate să spună cât antrenament a făcut… Dar nici nu mai contează

antrenamentul, contează rezultatul. Cel mai greu este să scrii simplu. Simplitatea se învaţă, se exersează. Ne naştem extrem de simpli, apoi ne complicăm până la pierderea de sine… Regăsirea simplităţii e expresia talentului. Ce e mai simplu decât să spui: „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată”? Omul se sufocă, moare, pentru că nu se poate exprima. Un cântec african, din neagra… negritudine, exprimă memorabil această luare în posesie a lumii de către cuvânt: „Te simţi rău dimineaţa, te simţi rău seara, / Te doare capul, te dor măruntaiele, / Obrajii ţi-i acoperă mucigaiul, / Ochii ţi se înfundă în cap – / Ea spuse: – Iată ce cred: / Tu ai un cuvânt în pântec; / dacă nu-l spui/ Mori şi laşi toate bogăţiile, / Acesta e adevărul”. Spunerea cuvântului responsabilizează. Nespunerea lui te pierde.

— *Care va fi statutul scriitorului în lumea românească de mâine*?

— Scriitorul român are şi va avea, în societatea românească, statutul pe care şi-l creează. Scriitorul este şi va fi ceea ce îşi doreşte, ceea ce îşi propune să fie. Dacă scriitorul îşi respectă propria condiţie, îi va fi respectată şi de ceilalţi… Scriitorul nu e vedetă, scriitorul e un „pălmaş”… Vedete sunt cei care exploatează un dar conjunctural, care pot să cânte, să latre, să zbiere, să behăie artistic. Scriitorul trebuie să stea în spatele lucrurilor, să şi le imagineze evoluând. Ca într-un film cu o mulţime de finaluri posibile. Scenaristul nu se vede, dar se simte în toate mişcările personajelor, în atmosfera generală.

— *Ce ar trebui să se facă pentru ca literatura română să fie mai bine cunoscută în lume*?

— Întâi ar trebui făcut ceva ca literatura română să fie cunoscută în… lumea românească. Scriitorul român a ieşit din comunism cu o imagine paradoxală: şi cu prestigiu dar şi terfelit! Prestigiul scriitorului a fost dat de potenţialitatea, consumată sau nu, de starea de opoziţie, de dizidenţă. Cei câţiva scriitori care chiar au spus *nu* la un moment dat, au salvat onoarea cam conformistă istoriceşte a scriitorului român. Imaginea *de dezonoare* au dat-o cei care au subsituit literatura minciunii şi linguşelii, acreditând ideea că scriitorul e un prefăcut, un vândut şi cumpărat de către Putere… Imaginea unui Păunescu zbierând în faţa mulţimii, susţinând că un

cârpaci ca N. Ceauşescu este egalul lui Mihai Viteazul sau al lui Ştefan cel Mare, că analfabeta „doctor de renume mondial" este un fel de Einstein, a determinat multă lume să considere că scriitorul (român) e asemănător unui cântăreţ din drâmbă care poate cânta la orice masă, în orice vreme, fără să-şi facă scrupule dacă exagerează, dacă minte. Nu-l neg pe Păunescu, pentru un oportunist e destul de bun, de mare… Îl urmăresc deseori la televizor, e „un spectacol", am crescut cu emisiunile sale de muzică folk, „curajul" său, de pe vremuri, de a recita „Doina" lui Eminescu între două sloganuri cu „geniul Carpaţilor" mi se pare (acum) o culme a perversiunii, o deturnare a sensibilităţii şi sentimentelor noastre patriotice într-un mod destul de şmecheresc… Un Sadoveanu care a trecut uşor de la masa de scris la masa îmbelşugată a celor care au condamnat poporul român la ieşire din istorie, la bolşevizare, a făcut mai mult rău decât tancurile sovietice. Şenilele de tanc au strivit iarba care a avut putere să renască în primăvara următoare; un Sadoveanu care s-a pus în slujba bolşevismului a deturnat spiritul şi duhul românului pe care l-a minţit prin atitudinea lui. Poţi să slujeşti dimineaţa pe Diavol, ca după-amiaza să scrii, în linişte, imne pentru Dumnezeu? Un scriitor „director de conştiinţe" te poate convinge că vrea să te scoată din junglă, că ştie drumul ca să nu rătăceşti, ca în final să te ducă, cu bună ştiinţă, în smârc… Asta a făcut Sadoveanu. Atitudinea unui asemenea „director de conştiinţe" se răsfrânge asupra unei întregi tagme. Dezamăgirea e mai grea decât amăgirea. Ne-au adormit şi conştiinţa şi vigilenţa. Trezirea a fost târzie şi dureroasă. „Ne-au avut!", vorba cuiva. Ne-au despodobit de inocenţă, ne-au violat…! Francezii nu i-au iertat nici acum pe Céline, pe Monterlant, cei care au colaborat cu inamicul în perioade tragice pentru Franţa, îi studiază ca pe nişte cazuri de duplicitate morală gravă. Pe Sadoveanu de ce nu l-am studia la şcoală ca pe „un caz"? Nu mi-am propus, Doamne fereşte!, să-l dau jos de pe vreun soclu pe Sadoveanu, pe care l-am citit aproape integral, el poate să rămână un milion de ani pe ce soclu îl vor împinge cititorii săi, dar e vorba (chiar) de duplicitatea vieţii noastre… Acceptând şi tolerând duplicitatea altuia devenim la fel de vinovaţi, complici…! Sunt vremuri

– ca acumcând sunt mai importante caracterele decât talentele…!

Dar am divagat de la chestiunea formulată în întrebare… Ca să fii cunoscut în „*afară*” trebuie să răspunzi la o necesitate *delphică*: „Cunoaşte-te pe tine însuţi!”. Literatura română este „nealeasă”, este confuză. Frustrările istorice se răsfrâng asupra operelor, asupra atitudinilor. Dacă mergem pe ideea să impunem în afară o literatură, cea română, în integralitatea ei, n-am făcut nicio brânză. Trebuie să impunem autori bine definiţi, care au ce comunica în afară. Când ducem pe piaţa europeană caşcaval, nu e neapărată nevoie să vorbim de virtuţile istorice ale caşcavalului românesc ci de calităţile calupurilor pe care le expunem în faţa consumatorilor…! Nimeni nu consumă „istoria caşacvalului”, ci consumă bucăţi concrete, care îl atrag sau nu. Dacă îl convingi prin calitate, mai caută şi altă dată. Dacă nu-l convingi, degeaba îi vorbeşti tu de măiestria românească în domeniu, consumatorul va strâmba din nas. Acest globalism al reprezentării, „cu poporul”, „cu naţia”, „cu istoria”, e o chestiune revolută în evoluţia actuală şi de perspectivă a lumii noastre. Intratul „la grămadă” a culturii române în lume, indistinct, nediferenţiat, nu-l sesizează mai nimeni. Dar ia să alocăm două milioane de dolari şi să promovăm doi scriitori români, actuali, în câteva ţări şi culturi importante! În sport, ca să revin la acest domeniu, nu aleargă toţi atleţii la competiţiile mari, ci câştigăm medalii prin cei mai buni… O diplomaţie culturală care nu poate duce în cinci, şase ani, unu, doi scriitori români în preajma premiului „Nobel” cu o cheltuială minimă, înseamnă „că nu există”. Diplomaţia noastră culturală e o varză politrucă fără nicio valoare. Plătim cu bani grei imobilismul, cumetrialismul şi chiar prostia. Aş putea exemplifica, însă îmi e lehamite. Scuze pentru un răspuns atât de lung…!

— *Ce înseamnă azi curaj în literatură*?

— Curaj în literatură, azi şi ieri, azi şi mâine, înseamnă acelaşi lucru: să fii tu însuţi! Să fii neatent la muzicile din jurul tău. Să-ţi urmezi „destinul personal”, vorba unui prozator la modă. Şi chiar „curajul de a fi la modă” înseamnă curaj în literatură. M-aş bucura să avem mulţi scriitori de succes, care să scrie cărţi una după alta, care să

fie devorate de un public larg. Chiar şi cărţi poliţiste, chiar şi cărţi erotice… Ar fi un semn că omul se întoarce la lectură. Dar noi nu avem de mult un scriitor de succes în literatura română…

— *Câte satisfacţii şi câte insatisfacţii v-a adus profesiunea de scriitor*?

— Când nu mai ai de ales, nu mai contabilizezi insatisfacţiile. Insatisfacţia e doar atunci când ceea ce scrii e prost citit sau e necitit…

— *Care este relaţia ideală dintre artă şi politică*? *Nu puţini sunt cei care consideră că morala şi politica nu pot dialoga*. *Dacă este aşa*, *care dintre ele refuză dialogul şi de ce*?

— Şi politica e o artă. Dar la noi politica nu-i făcută de „artişti în domeniu", de asta „arta politicii" e compromisă pe termen lung. Idealitatea, în politică, ar trebui să fie onestitatea şi triumful bunului simţ. Şi al generozităţii. La noi politica e o colcăială ca într-o fabulă cu animale care emană, prea adesea, duhori… Ar trebui ca politicienii noştri, deversaţi în parlament, să aibă două, trei ore pe zi lecturi obligatorii din Platon, din Aristotel, din Biblie, din Sfântul Augustin, din Nietzsche, din Noica, din Eminescu… S-ar alege cei care au ceva chemare pentru politică, s-ar primeni aerul…!

— *„Preferi să fii bogat sau fericit" – întreabă Epictet de aproape două milenii*. *Vă rog să răspundeţi la această întrebare ca şi cum filosoful grec v-ar fi adresat-o dumneavoastră*, *eu având doar rolul de poştaş*…

— Dragă Sergiu Adam, m-am săturat de fericirea din ţara lui Miki Şpagă…! Tinerii care pleacă din ţară, pe ruptelea, pleacă nu pentru că nu ar spera că-şi vor rezolva problema bucăţii de pâine, ci pentru că societatea e pervertită, e ţigănită până peste gradul de suportabilitate… Întrebarea pe care ar trebui să i-o întoarcem noi lui Epictet ar fi: „Cum se poate supravieţui într-o societate profund imorală?"

— *Ce calităţi apreciaţi cel mai mult la un om*? *Dar la un scriitor*?

— Uneori scriitorul e om şi el, nu-i aşa? Apreciez omul de cuvânt şi scriitorul care are proprietatea cuvântului, care ştie ce spune când scrie… Sunt rari scriitorii care ştiu ce vorbesc, care simt miezul

cuvântului. Sunt prea mulţi care vorbesc de parcă ar ţine capul sub apă, vorba părintelui Baştovoi.

— *Ce sfaturi îi daţi scriitorului care sunteţi şi cum reacţionaţi când el nu vă ascultă*?

— În general îl sfătuiesc să nu asculte de sfaturi. Când nu mă ascultă îl ameninţ cu represaliі… Prin tot ce scriu încerc, în primul rând, să mă educ „pe sine", mă străduiesc să trăiesc şi să fiu în spiritul celor pe care le aştern pe hârtie. Uneori reuşesc. De asta când „scriitorul care sunt" nu mă ascultă, îl potopesc cu vorbe din panoplia argumentelor morale, personale şi universale… Sunt un moralist, uneori agresiv.

— *Ce aveţi pe masa de lucru în momentul de faţă*?

— Am gata un volum de versuri, „Gloria milei", texte scrise în 2002. Dan Cristea m-a „tentat" cu o antologie, „Poezii alese", la „Cartea Românească"… Volumele doi şi trei din jurnalul lui Aurel Dumitraşcu, „Carnete maro" sunt gata. Am întocmit notele, cuvintele însoţitoare, corectura. Volumul întâi a apărut, cu finanţare parţială din partea Ministerului Culturii, în anul 2001. După aia Ministerul n-a mai finanţat volumul doi. Dar modul în care finanţează Ministerul Culturii apariţiile editoriale merită o discuţie aparte. Sumele alocate pentru apariţia unei cărţi sunt în procent de aproape patruzeci la sută din costurile totale. Restul ar trebui să fie bani pe care să-i aibă şi să-i aloce editura. Dar în România nu prea sunt edituri care să aibă (acei) bani. De aceea editura recurge la subterfugii pentru a se descurca, pentru a scoate cărţile, între care reducerea tirajului până la unul simbolic este cel mai la îndemână. Asta îmi aminteşte de perioada adolescenţei mele când ceream cinci sute de lei mamei, să-mi cumpăr palton, să mai păcălesc o iarnă. Mama îmi dădea doar trei sute, că atâta avea. Cheltuiam banii pe altceva, pentru că nu-mi ajungeau să-mi cumpăr palton, rămânând veşnic dezbrăcat. Apoi plata autorului, adică ceea ce s-ar numi drepturi de autor, a dispărut odată cu dictatura, scriitorul face doar muncă patriotică. Dar ca să faci muncă patriotică, ar trebui ca măcar patriei să-i pese de tine. Sau fiecăruia dintre noi să-i pese cu adevărat de patrie. S-a pierdut acest respect reciproc…!

(*Revista Ateneu*, *martie 2003*)

„ÎNCERCĂM TOATĂ VIAŢA
SĂ COMPLICĂM UN SUFLET
CARE E O CAPODOPERĂ DE SIMPLITATE".

— *Dialog provocat de Gellu Dorian – Ai primit, dragă Adrian A lui Gheorghe, premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru poezie, pentru volumul „Îngerul căzut", apărut în 2001 la Editura „Timpul" din Iaşi. Este, s-ar părea, primul premiu al Uniunii Scriitorilor din România care ajunge la Piatra Neamţ.* S-*a cutremurat muntele Pietricica*? *Au hăulit plutaşii de pe Bistriţa*? *A trecut primarul local să-ţi prezinte omagii*?

— Da, dom'le! A fost o primire pe cinste la întoarcerea în urbe. Primarul (Rotaru, pentru posteritate!) a scos toate angajatele de la bordelul care funcţionează pe lângă primărie (numite „operatoare ecologice" în nomenclator!) şi le-a pus să prezinte onorul în uniforma de lucru. Consiliul local a pregătit un montaj de versuri din ultima mea carte cu care va participa la festivalul „De pe marea scenă a ţării, la micul canal"… Formaţia de cântăreţi din drâmbă, de pe lângă prefectură, a susţinut un concert iar prefectul a scos, cu acest prilej, din stoc, drâmbe noi. Au mai rămas nişte artificii neexplodate din ziua când echipa de popice pătrate a oraşului a câştigat campionatul organizat numai pentru membrii de partid bine orientat şi (acestea) au fost puse să facă fââs! în consiliul local. Şi au făcut. Au mai fost câteva reacţii spontane venite din partea cetăţenilor dar şi din partea naturii foarte înconjurătoare: ruperi de nori, inundaţii, anunţarea schimbării prefectului, scoaterea statuii lui Antonescu din faţa gării…! E posibil ca o parte dintre aceste evenimente să nu fi fost declanşate de euforia creată în jurul premiului meu pentru poezie, dar trebuie să existe pe undeva o relaţie, o interacţiune… În lume nimic nu-i întâmplător.

— *Să zicem că ar fi aşa*…! *Atunci care ar fi relaţia poeziei tale cu lumea din jur*? *Poezia ta e atentă la omul de pe stradă*?

— Da, de multe ori îl urmăreşte pe om cum se tot duce, fără nicio treabă, spre undeva… Alteori, când văd un furnicar de oameni la o intersecţie, fiecare tinzând să ajungă pe partea cealaltă de unde

tocmai pleacă alţii spre altă direcţie, am senzaţia că avem de a face cu o lume isterică al cărei sens major e chiar agitaţia. Fiecare tinde să ia locul celuilalt, fiecare se caţără pe celălalt. Cum să nu fii atent la ce se întâmplă în jur? Păi, sub ochii noştri se surpă continuu toate idealurile enunţate încă de la începutul lumii, sub ochii noştri se surpă, în continuare, piramidele, se înteţeşte, cu ştiinţa noastră, focul din Biblioteca din Alexandria, e otrăvit Socrate metodic, e bătut cu pietre Iisus… În mijlocul a tot ce scriu e omul, uneori încerc să-l salvez abstractizându-l, alteori îl arăt cu degetul, ca să-l fac să se simtă responsabil. Şi cel mai la îndemână om, pe care îl iau ca medie a omenirii în mişcare, prezentă şi viitoare, sunt eu…

— *De ce ai rămas la Piatra Neamţ şi nu te-ai dus să te fixezi cu domiciliul în Bucureşti, acolo unde e „bătaia peştelui”*?

— Din frondă, din neputinţă, din delăsare. Din toate câte un pic. Eu „m-am crescut” în respect pentru mitul scriitorului… Dacă aş trăi în Bucureşti mi-aş toci prea repede bucuria de a-i vedea (rar) pe mulţi dintre marii noştri oameni de cuvinte. Când merg la Bucureşti, cam o dată la jumătate de an, sunt mândru să povestesc la întoarcere (acum ca şi în urmă cu douăzeci de ani!) că i-am întâlnit pe Traian T. Coşovei, pe Eugen Suciu, pe Liviu Ioan Stoiciu, pe Petru Romoşan, pe Marian Drăghici, pe Nicolae Breban, pe Mariana Marin, pe Ana Blandiana, pe Daniel Bănulescu, pe Horia Gârbea, pe Marius Tupan, pe Vasile Vlad… Şi prietenii mei de fiecare zi, care au ales şi ei să trăiască (în exil pe viaţă!) la Piatra Neamţ, de la Cristian Livescu la Nicolae Sava, de la Emil Nicolae la Radu Florescu, de la Vasile Spiridon la Eduard Covali, de la Mihai Merticaru la Adrian Romila, ştiu să asculte anecdote cu scriitorii din „ţara lui Băsescu”, mândri că unul de-al lor a ajuns, cu trenul, încă o dată, la Bucureşti… Crezi că e puţin lucru? Aş prefera, totuşi, să mă fixez la Paris! Sau la Viena? E mai curat şi ar fi mai spectaculos pentru mine, aş veni invitat de „Uniunea…” noastră la întâlnirile scriitorilor din diaspora literară românească, aş da mai uşor sfaturi scriitorilor care au rămas ca „mototolii” în ţară, despre ce înseamnă conexiunea la „europenitate”, la universalitate…!

— *Ce a însemnat pentru tine, totuşi, acest premiu pentru poezie*

acordat de „breasla scriitoricească”?

— Mă chinui, de fapt, de atâta vreme să-ţi explic că acest premiu a micşorat distanţa dintre Piatra Neamţ şi Bucureşti. De fapt de asta scriu, de o viaţă: să micşorez distanţa dintre Piatra Neamţ şi Europa. Ce-i drept, am explicat mai pe ocolite…! Nu te-ai prins?

— *Am mai auzit, în timp, opinii ale scriitorilor care considerau că poezia nu poate fi premiată, că premiile sunt „barbare” pentru cei care trăiesc în zona „stării de graţie”* …

— Trebuie să ne amintim că în antichitate Olimpiadele începeau cu un concurs al poeţilor, se încheiau, de asemenea, tot cu un concurs de poezie… Iar laurii pe care îi primeau sportivii erau identici cu cei primiţi de poeţi.

— *Mai are poezia, astăzi, acelaşi impact, ca în Antichitate*?

— Dar tu crezi că omul e altul decât cel din Antichitate? Nici pe departe… Aceeaşi sensibilitate ne animă, omul de azi iubeşte şi trăieşte şi moare exact ca la începutul lumii…! Omul nu se „îmbunătăţeşte” odată cu trecerea timpului, el se conservă. Omul e unitatea de măsură a timpului, în ultima instanţă. Ceea ce e adevărat, lupta omului cu sine, pentru autodistrugere, e susţinută şi cumplită… Şi omul e, din păcate, pe cale să reuşească…!

— *Ce ţi-a adus ţie poezia în această viaţă*?

— Cred că totul. Spunea cineva că matematica ne dă să mâncăm, iar poezia ne învaţă să trăim. Ca să desluşeşti frumuseţea „matematicii vieţii” trebuie, cred eu, să înveţi să desluşeşti poezia fiecărei clipe. Poate să pară un truism, poate să pară facilă rostirea acestui adevăr, însă de prea multe ori ne credem mai deştepţi decât emoţia primară, curată şi încercăm să complicăm un suflet care e o capodoperă de simplitate…

— *Şi încă o întrebare uşoară*: *Ai aflat până acum, totuşi, ce este poezia*?

— Cred că acum aproape treizeci de ani, pe când re-debutam (după prezentările elogioase ale lui Virgil Teodorescu din revista „Cutezătorii”!) în revista „Cronica”, mi-era mai clar ce e poezia. Atunci ştiam. Între timp am uitat. Atunci poezia era cuvânt. Acum poezia e

mai mult în afara cuvintelor. Acum aş vrea chiar să nu mai scriu textele, să le trăiesc doar. Ca în iubire. Întâi iubeşti, după aceea înţelegi ce şi cum ai iubit. Şi când înţelegi vezi şi gratuitatea şi vanitatea şi „înţelesul de pierdere”…

— *Spre ce crezi că se îndreaptă poezia*?

— Poezia se îndreaptă spre sine însăşi şi, eventual, spre cititori. Aşa cum cu fiecare om se iau lumea şi viaţa de la capăt, cu fiecare poet se ia întreaga istorie a literaturii de la capăt… Unii reuşesc doar s-o parcurgă fără să-i adauge vreo literă personală, alţii mai adaugă câte ceva. Alţii o urâţesc chiar. Ştii care e „miza” fiecărui poet, dintotdeauna? Nu opera în întregime, cât unul, două texte identitare… Când spui Doinaş, îl „confunzi” cu „Mistreţul cu colţi de argint”; când spui Labiş, te gândeşti la „Moartea căprioarei”; când spui Sorescu te gândeşti la poemul „Shakespeare” sau la „Trebuiau să poarte un nume”; când spui Nichita Stănescu te gândeşti la una, două elegii; când spui Cezar Ivănescu imediat te gândeşti la „Amintirea paradisului” sau la „Tatăl meu, Rusia”… Aşa e şi la Blaga şi la Barbu şi la Bacovia şi la Eminescu chiar… Sunt o mulţime de poeţi deosebit de onorabili care au scris poezii dar nu au scris „poezia identitară”. Textul unic…! Sau n-am avut noi răbdarea să descoperim acel text? Istoria omenirii este istoria unui şir de nedreptăţi, de omisiuni, de zădărnicii…! Nu toţi alpiniştii ajung pe Everest însă toţi îşi pot imagina cum ar fi dacă ar ajunge acolo. Şi acel cor de speranţe face reuşita unora şi mai spectaculoasă şi mai demnă de invidiat şi mai tentantă pentru fiecare tânăr care se trezeşte cu piscul în faţă…! Dar n-aş vrea să duc ideea mai departe, vorbesc, scuze!, de parcă ar fi dat camionul cu clasicitate peste mine şi acum descriu impactul…! Pune-mi şi tu o întrebare mai veselă…

— *Ţi-ai consumat porţia de postmodernism*? *Sau cum te tratezi de „postmodernită”*?

— În literatura noastră sunt foarte mulţi poeţi care scriu, vorba părintelui Baştovoi, de parcă ar ţine capetele sub apă… Sunt chinuiţi de ceva ce numai ei văd şi la rândul lor chinuie textul, limba… Ei sunt poeţii egali între ei, înseriabili… Ei urăsc orice sunet care nu sună ca

bâldâbâcul din apa pomenită mai sus. Poeţii n-ar trebui să fie prea atenţi la fantasmele critice „ordonatoare”, subjugătoare… Poeţii ar trebui să fie atenţi doar la textele lor. Să înveţe să le rateze cu voluptate… Na, din nou mă trezesc vorbind în sentinţe! Postmodernismul? La noi pare să fie o sectă cu locuri rezervate, limitate, care îşi are topurile ei, sfinţii şi arhanghelii, mucenicii şi preacuvioşii şi preadubioşii… „Postmodernismul românesc” e o sintagmă de tot râsul, de parcă ai putea localiza un fenomen global într-un spaţiu cultural destul de becisnic…! Aş putea să-ţi vorbesc despre „postmodernismul găgăuz”, de „postmodernismul botswanez”, de exemplu…! Te-ar interesa? Eu trăiesc la Piatra Neamț, departe de bătălia pentru intrarea în manuale şi normal că alte lucruri mă frământă… De exemplu: Unde se mai situează graniţa dintre poezie şi proză? Nu cumva a fost abolită între timp şi noi n-am fost anunţaţi? Sau am trecut graniţa şi noi fără să ne dăm seama?

— *Scrii articole politice şi sociale la câteva ziare. Te lupţi cu proştii şi cu prostia. De ce o faci*?

— E o chestiune de igienă. Dacă nu spun ce am de spus, dacă nu urlu neputinţa societăţii noastre „care mă cuprinde” de a ieşi din „zona gri”, mă sufoc. De asta scriu pamflete, editoriale, schiţe şi momente. Când refuz ceva, mă apăr…

— *Ce ai în lucru în acest moment*?

— O carte de schiţe (politice) şi momente (sociale), „România pe înţelesul tuturor”. Şi o carte de proză scurtă, „Bătrânul şi Marta”, în lucru deja la Editura „Cronica”… Mai am o carte de versuri, „Gloria milei”, probabil cea mai bună carte a mea, neangajată la vreo editură. Pregătesc, de asemenea, volumul doi din jurnalul lui Aurel Dumitraşcu, „Carnete maro”, care va apărea, în această toamnă, la Editura „Timpul”…

— *Propune-ne un text, din cartea „Îngerul căzut”, premiată şi de Fundaţia culturală „Hyperion” în această vară, la Ipoteşti*…

— Te las pe tine să alegi poemul…! Cât despre premiul Fundaţiei „Hyperion”, susţinut financiar de Ministerul Culturii, a fost cel mai consistent, material, premiu pe care l-am primit vreodată. Nu spun cât,

îi las pe confraţi să aibă curiozitatea şi puterea să aspire spre el. Poate că alţii vor veni cu pile, te vor mitui…?! Dincolo de asta, orice premiu primit în curtea casei lui Eminescu, la Ipoteşti, are o încărcătură simbolică deosebită care te îndeamnă la un pic de smerenie…

— *Acum eşti smerit*?

— Nu, acum am făcut o pauză.

(*înregistrare realizată la Durău*, *2 august 2002*;
revista Hyperion, *octombrie 2002*)

(*Poemul ales de Gellu Dorian din volumul „Îngerul căzut”*)

Erich

În anul 1966, în luna martie, ziua cred că era 16

(sau poate 29?) prietenul meu Erich (un neamţ autentic, o insulă gotică într-o mare romanică) a primit în dar o sticlă de vin din pivniţele lui Hitler (scuzaţi!

Istoria mai lasă şi urmări) şi a fost îndemnat să o desfacă în momentul în care i se va întâmpla un eveniment copleşitor. Câţiva ani sticla (cu etichetă autentică, verificată nemţeşte) a stat uitată într-o vitrină, arătată doar unor prieteni de familie care preferau însă berea sau votca cu bere (o combinaţie rusească plină de subînţeles pentru fericiţii degustători de rime calde în poezia alcoolurilor tari, un fel de ruletă). I s-a născut primul copil, Franz după numele bunicului. Deşi omenirea o lua de la început de-a buşilea

Erich a lăsat sticla deoparte, momentele copleşitoare promiteau să apară ultimele anotimpuri uitaseră orizontul deschis.

S-au născut apoi Sara, Brunhilda şi Christa. Apoi s-a născut Christoph.

Mama lui Erich a murit într-o gară coborând nişte trepte.

Nu erau multe trepte însă inima ei nu a rezistat. Doi cerşetori au luat-o pe braţe, au dus-o acasă.

Peste trupul ei Erich le-a dat câte un pahar cu apă după obiceiul locului.

Apa! Apa! e un oftat al pământului.

Erich a zis că şi moartea are un calendar al ei, mama lui era tunelul acela de timp prin care mai venea câte un pic de aer proaspăt

din copilărie. Tunelul s-a surpat. A plâns. Martore au rămas lacrimile împăturite în batistă. Uscate apoi.

Când se usucă o lacrimă pe batistă rămâne doar o pată insesizabilă pentru ochiul liber o pată pe care cunoscătorii descifrează iarăşi şi iarăşi giulgiul lui Iisus.

I-a murit tatăl, un fumător care a ştiut că ultima ţigară e ca şi prima: o binecuvântare.

N-a deschis Erich sticla cu vin momentul nu era îndeajuns de copleşitor cerul siniliu îl apăsa doar pe creştet ca o plasă subţire, oţelită.

Franz i-a adus primul copil. Apoi Sara. Apoi

Brunhilda.

Şi Christa chiar i-a adus un copil. Copiii aceştia noi o luau prin memorie înapoi. Alergau. Trăiau toate clipele trecute. Făceau gălăgie în amintiri. Băteau cu pumnii în pojghiţa slabă a viitorului care se năştea. Prindeau fluturii iluziilor din capetele împietrite şi-i puneau în ordine în insectare.

A murit apoi Brunhilda (sau Sara? sau Christa?

sau

Franz?

sau Christoph?). Erich a numărat toţii parii gardului din cimitir. Erau 68. Scânduri erau 836. Cuiele folosite au fost în total 2382. Nu-s multe, a conchis Erich.

În anul 1997 Erich a fost numit cetăţean de onoare al urbei sale pentru că între timp descoperise lampa care funcţiona pe baza energiei visului.

Da, când nu visezi, un întuneric groaznic se întinde jur-împrejur încât viaţa nu mai ştie în ce parte să-şi mişte şoldurile uriaşe, măruntaiele ei pline de hrana putredă, fruntea năduşită de sărutul lipicios al morţii…

N-a deschis sticla, momentul încă nu era copleşitor.

Un cutremur a dărâmat jumătate de oraş.

Încă nu era momentul!

Într-o zi însă (era 26 septembrie. Sau poate 8

noiembrie?

Sau poate chiar 6 decembrie… Moartea nu are niciun calendar.

Moartea e ca un buzunar golit de vicii.) Erich simţi că moare.

Era în pragul uşii. Pleca sau venea. Gândea sau se lăsa gândit.

Memora ceva sau uita ceva. Iubea un anumit lucru sau ura toate lucrurile. Dispreţuia sau ierta. Respira.

Plămânul i se umpluse ca un biet sac de aspirator, praful o lua înapoi spre lumea lui de praf.

Erich zise… Ce? Mama lui zise: Erich, ai grijă, pune-ţi fularul!

Erich se încăpăţână să nu-şi pună fularul, îi plăcea să taie aerul rece cu pieptul dezgolit.

Şi soţia lui strigă: Erich, când te întorci, te rog să cumperi un kilogram de andive. Sau un kilogram de ţelină…

Erich!

Erich râse, dar râsul lui nu-l văzu decât cerşetorul din colţ care râse şi el şi-i zise: Uite, am făcut socoteala cât mi-ai dat în viaţa asta… Ascultă: mi-ai dat 86

monede de

10, 53 de monede de 5, 132 monede de 1 şi doar o dată, o singură dată mi-ai dat o bancnotă de 100, a fost în ziua când erai atât de trist încât umbra ta trecea prin ziduri ca o lamă. Dar hai să facem un târg, uite, îţi dau toată pomana înapoi, numai trăieşte…!

Era seară.

Era prea târziu.

Erich zise.

Ce zise Erich?

Erich zise.

Ce zise…?

Erich!

Erich?

Erich.

Erich.

Ştii că Erich şi-a dorit foarte mult să picteze marea, să pună el valurile la locul lor după cum îi băteau lui în piept…

Dar să ştii că în viaţa asta lui Erich i s-au îndeplinit toate dorinţele era aşa fericit a murit ca un fluture care a reuşit să descifreze mesajul din flacăra lămpii…

În copilărie şi-a dorit o pereche de…

Apoi o nevastă care să…

Dar mama lui, îţi aminteşti…?

Tatăl, bărbat de carieră…

Apoi au început să arunce putreziciunile timpului din casă. Lucrurile. Au descoperit sticla de vin păstrată între rufe, vinul care făcuse onoare Reichului. Au destupat-o în memoria acelui şir de morţi care se agaţă de amintire. Şi în memoria lui Erich.

Ah, zise…

Ah, zise…

Ah, zise…

Momentul acela copleşitor apăruse.

(Dar vinul acesta e prost, spuse Linda.

Ca viaţa, o întrerupse madam Krug.

M-aş fi mirat ca Erich să lase ceva bun în urmă!

E casat.

Şi Hitler?

Ei, el e ca poza morţii pe sticlele cu otrava istoriei…!).

(*Din volumul „Îngerul căzut”*)

După şase ani…

„— CE A FĂCUT OMUL ACESTA PE PĂMÂNT?

— A AJUTAT LUMEA SA CREADĂ ÎN MIRACOLE”.

— *În dialog cu Gellu Dorian* – „La naşterea mea Dumnezeu era relaxat…!”

— *Dragă Adrian A lui Gheorghe, ai debutat la o vârsta foarte fragedă. Vrei să ne spui în ce condiţii şi cui i-ai dedicat acel poem*?

— Primul meu poem a fost scâncetul de la naştere. Sau a fost un urlet? Când am debutat, astfel, cu un scâncet sau cu un urlet, era 6 iulie 1958 iar locul în care m-am exprimat a fost „camera de bună” a casei părinteşti. Era o zi de duminică, până şi Dumnezeu era relaxat. Mama mai născuse patru copii înainte, aşa că pentru ea naşterea în sine nu

mai era o surpriză. Mie, însă, mi se întâmpla trebuşoara asta pentru prima dată, aşa că am luat lucrurile destul de în serios. Pentru un poet care se naşte, chiar fizic, trebuie să recunoaştem că lumea e destul de interesantă, iar toată treaba care se (o) face ulterior, se (o) face cu materialul clientului, cum se zice…! De asta zic, primul scâncet i l-am dedicat mamei iar primul urlet l-am dedicat lumii care mă aştepta fremătătoare.

Primul text scris, ca să revin în realitate, l-am publicat în „Cutezătorii", un fel de revistă de ideologie comunistă pentru uzul copiilor (o spun pentru generaţiile care nu o mai găsesc acum pe internet!) şi se numea „Avântul frumuseţii". Era descrisă o călătorie peste solurile şi prin subsolurile patriei, în căutarea unor strămoşi destul de obscuri care erau când daci, când romani, când alte naţii cam agitate şi nervoase. În finalul poemului, după ce rezolvam metafizic toate crizele fizice, ale mele şi ale congenerilor, mă regăseam oarecum fericit pe malul râului Topoliţa, în care îşi spălase picioarele şi Ion Creangă, simţindu-mă destul de confortabil în pielea mea de copil. Aveam vreo doisprezece ani, cred, vârsta marilor emoţii anonime dar durabile, trebuie să recunoaştem. Poemul acela, că tot mă întrebi, nu l-am dedicat nimănui şi aşa a rămas, nededicat, până în ziua de azi. Dar uite, îmi amintesc un fragment din al doilea poem, care a apărut tot în „Cutezătorii", tot pe atunci, pe la doisprezece, treisprezece ani, şi era dedicat „megieşului" meu de peste deal, Ion Creangă. Uite cum îl îmbiam eu pe Creangă, în acele clipe de adâncă reflecţie în care istoria poveştilor nu se despărţise definitiv de poveştile istoriei şi nu ştiam (mai) nimic nici despre „povestea poveştilor": „Creangă a uitat în noi/ copilăria/ ca nişte cireşe/ într-un sân crud/ sau ca un izvor de lapte şi miere/ într-o lumină perpetuă. / Cu statornică dragoste maternă/ pe buze/ din munţii de aur coboară capra/ cu lapte înmiresmat/ în ugerele trandafirii/ şi mălăieş în călcâiul/ în care se naşte poezia pământului…"

— *Mai avea ceva din acel pionier într-ale poeziei poetul ce debuta mai târziu sub girul unor mari poeţi? Ce poeţi ţi-au girat intrarea în „piaţa poeziei"?*

— În poezie nimic nu se pierde, nimicul se (te) transformă, vorba cinică a chimistului…! „Piaţa poeziei”? Ce frumos sună! Mi-au pipăit marfa poetică, în această ipotetică piaţă, pe rând, o mulţime de poeţi în vogă, unii s-au arătat mai interesaţi, alţii erau doar în trecere, unii i-au simţit valoarea, alţii s-au băgat în vorbă… Au pariat pe mine, Virgil Teodorescu, la debutul „pionieresc”, Geo Dumitrescu la „atelierul literar” de la România literară şi „Luceafărul”, Ion Gheorghe, Laurenţiu Ulici, Mircea Martin, Nicolae Turtureanu, Constanţa Buzea, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu… Dar mai mult decât ei, au „girat” poezia mea adolescentină de-alde Lucian Blaga, Serghei Esenin, Walt Withman, Marin Sorescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Labiş, Rimbaud, Platon, Lautréamont etc. Ăştia toţi s-au înhămat la treabă, mi-au pus la dispoziţie cărţile lor ca să mă limpezesc eu în interior, să-mi decantez emoţiile, să văd cu ochii minţii, să pricep ce se întâmplă cu sufletul meu care nu mai încăpea, la un moment dat, în trup. Dacă nu m-au sfâşiat cu ascuţimea versurilor lor, dacă nu m-au terciuit cu mărimea operelor lor, dacă nu m-au strivit cu greutatea paginilor, înseamnă că am trecut probele, că am meritat să rămân în viaţă. Şi, dragă Gellu, nu cred că fac o probă de microfon pe scena orgoliului dacă spun că am ştiut dintotdeauna că am talent…!

„Când eram tineri şi eşecurile ni se păreau victorii”.

— *A contat în formarea ta „gruparea de la Neamţ”, cunoscută şi sub numele de „Şcoala de poezie de la Neamţ”? Exista în acea şcoală un lider, hai să nu-i zic „lider”, ci „pedagog” sau „director de conştiinţă”?*

— Liderul era Dumnezeu! El era liderul recunoscut sau nu, era un pedagog destul de bun de vreme ce ne băga în bibliotecă, la citit, era director de conştiinţă, de vreme ce nu prea ne lăsa să facem compromisuri…! Am mai avut, de asemenea, ceva principii, ceva disperare şi o foame de lectură fără saţ. O „şcoală de poezie” ar presupune o uniformizare a valorii „cursanţilor”, nu-i aşa? Nu, n-a fost vorba de o „şcoală de poezie”, în acest caz… Sau o fi fost vreo „şcoală ajutătoare” de poeţi şi poezie? Sintagma, de „şcoală de poezie” a fost formulată de Cezar Ivănescu, la o întrunire cenaclieră la „Numele poetului”, la Bucureşti, a fost preluată de unii nemţeni cu satisfacţie,

mai ales de cei care aveau nevoie „să fie la grămadă”, să se reprezinte prin alţii, din preajmă.

— *Ce au însemnat „Colocviile de poezie de la Târgu Neamţ” pentru tine şi, mai ales, pentru acea grupare din care făceau parte*: *Aurel Dumitraşcu*, *Daniel Corbu*, *Nicolae Sava*, *Cristian Livescu*, *Radu Florescu şi mai cine*…?

— Pentru mine „colocviile” de la Neamţ a fost prilejul de a respira în preajma unor nume mari ale literaturii noastre din acea perioadă, de a vedea la faţă nişte optzecişti în vogă, de a-mi evalua propria plutire…! Memorabile au fost recitalurile de poezie cu Mariana Marin, Florin Iaru, Matei Vişniec, Dan David, Dinu Flămând, Eugen Suciu şi cu mulţi alţii în prim plan. Ne adunam mai mulţi, după afinităţi, după întâmplare, ca să recunoaştem, în fapt, că societatea şi ideologia ne încălecaseră. Dar eram prea tineri, atunci şi eşecurile ni se păreau victorii.

— *Au mişcat întrucâtva conştiinţele poetice acele colocvii*, *s-au doar au atras atenţia securităţii asupra mişcării optzeciste din provincie*?

— Da, am avut la un moment dat impresia că securităţii îi priau asemenea întruniri, ne avea pe toţi în mână, puteau informatorii, turnătorii şi „cadrele” să vadă rapid, dintr-o ochire, tendinţele de manifestare pe termen scurt şi lung ale generaţiei tinere, mai completau ceva la dosarul fiecăruia. Fojgăiau în jur tot felul de trepăduşi activistici pe care atunci îi bănuiam că ar fi în solda securităţii, despre care azi zicem că avem certitudini. Aştept cu nerăbdare, sleită de la an la an, să putem face dovada că „nişte” indivizi din preajmă au fost jalnice unelte în mâinile „cotropitorului securistic”, cel care ne cotropea pe dinăuntru. Din păcate CNSAS-ul nu ne ajută…! Dimpotrivă. Cer de o vreme dosarul meu, sunt amânat din „motive tehnice”.

„Dacă vrei să faci literatură, trăieşte unde vrei; dacă vrei să faci politică literară pleacă la Bucureşti…!”

— *Exista vreo diferenţă între gruparea nemţeană şi celelalte grupări din marile centre culturale ale ţării*, *cum ar fi*: „*Cenaclul de*

Luni" (*al lui Nicolae Manolescu*), „*Cenaclul Junimea*" (*al lui Crohmălniceanu*) *şi* „*Universitas*" (*al lui Mircea Martin*) *de la Bucureşti*, „*Dialogul*" *şi* „*Fortus*" *de la Iaşi*, „*Echinoxul*" *de la Cluj sau gruparea* (*de mai târziu*) *lui Muşina de la Braşov*, *ori acum Gruparea* „*Caietele de la Durău*"?

— E o diferenţă între gruparea şi regruparea tinerilor scriitori de dinainte de 1989 şi grupările de după...! Înainte de 1989 aceeaşi disperare ne aduna pe toţi la un loc, ne ţineam unii de alţii, ca pe o corabie în furtună, să nu cădem peste bord. Eram naivi, năvalnici, proşti de sinceri, ne disputam dreptul la viaţă literară... Ştiam ceva despre gratiile în spatele cărora evoluam, dar ne amăgeam că sunt vremelnice, că noi suntem „generaţia excepţională", mesianică, de neoprit... Eu mai cred că generaţia literară '80 a pregătit, în limbaj şi atitudine, revoluţia din 1989. Grupărilor de acum le lipseşte motivaţia, n-au cauze care să declanşeze energiile interioare, par nişte adunări de oameni care stau împreună ca să nu se plictisească...! „Caietele de la Durău" a fost o regrupare de prieteni care au vrut să demonstreze că muntele Ceahlăul are mai multe piscuri, după câţi componenţi erau...! Au câştigat prietenii, sau a câştigat muntele?, aceasta-i întrebarea. Dar să reiau şi altfel... Dacă vrei să faci literatură, trăieşti unde vrei; dacă vrei să faci politică literară, atunci musai trebuie să trăieşti la Bucureşti...! Scuze pentru rima involuntară. Iar dacă trăieşti în provincie, dragă Gellu, o ştii la fel de bine ca şi mine, „inamicul" tău nu e la centru, în capitală; „inamicul" tău e chiar duhul provinciei, e spiritul locului, eşti chiar tu însuţi, în ultimă instanţă. Provincia are efect anestezic, te atrage în smârcuri cu cântece de adormit spiritul, cu miresme otrăvitoare dar îmbietoare, cu lentori, cu lehamite, cu viaţă patriarhală, cu obiceiuri... etc.

— *Ce porţi ţi-a deschis Iaşul universitar în care ai intrat ca student*? *Simţeai vreo presiune atunci când trăiai doar la Piatra Neamţ, ca slujbaş, în privinţa prejudecăţilor ce atârnă de regulă asupra autodidacţilor*?

— Nu cunosc artist care să nu fie, în esenţa devenirii sale, autodidact... Sau altfel spus, şcoala nu produce artişti, şcoala produce

absolvenţi. Toate cărţile pe care le-am cetit au reprezentat tot atâtea cursuri esenţiale în pregătirea individuală. Fiecare autor nou, din elită, mi-a fost mentor. În acelaşi timp, recunosc imediat un autor care n-a făcut şcoală în mod sistematic. Prin ce? Printr-un soi de infantilism în abordarea literaturii, prin supraestimare sau subestimare, prin orgoliu nemăsurat chiar în ceea ce priveşte statutul său de autor… Sunt o mulţime de semne, de indicii. Şcoala e necesară, dar nu e suficientă în evoluţia unui scriitor. Asta vreau să zic… După facultatea ieşeană am rămas cu imaginea şi prietenia (vreau să cred!) a doi profesori de ţinută: Petru Ursache şi Traian Diaconescu. Cu Traian Diaconescu, traducătorul de mare har din latină şi greacă, dar şi din limba română în limba latină, am pregătit licenţa cu tema „Paradigma erosului în poezia lui Ovidius". Cu Petru Ursache, un mare estetician al folclorului, un erudit eseist, un împătimit al valorilor tradiţionale, am pregătit doctoratul, încheiat în 2004, cu tema „Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului". Doctoratul, de altfel, l-am dus la capăt de dragul temei, a basmului care mi-a marcat copilăria, dar mai ales a profesorului Petru Ursache.

„Scriitorul român tânăr, în perioada anilor '80, se simţea ca un „duşman al poporului"…"

— În ce mod şi cum ai atacat editurile cu primele tale manuscrise? Ai fost acceptat de la primul „atac" sau a trebuit să aştepţi să treci prin debutul colectiv, în acele antologii sau casete cu plachete, aşa cum practica „Junimea"? Poţi lăuda vreun redactor de carte din acea vreme? Dar vreun director de editură?

— Scriitorul român tânăr se apropia, în perioada anilor '80, de porţile, de uşile editurilor cu sentimentul că era un duşman al poporului… Aşa era privit de către editori, fie ei directori sau doar redactori de carte. Erai perchiziţionat în suflet, în inimă, în gură, în cuvinte, în spiritul cuvintelor, pe spaţiile albe dintre rânduri şi dintre cuvinte. Erai amânat, interogat, hăituit, intimidat, cumpărat, vândut, înjurat, minţit, batjocorit, bruftuluit, cenzurat, curtat, biciuit, momit, convins, învins în final… Atunci acţionam ca orbii cărora li s-a indicat direcţia porţii ferecate şi ei se izbeau de ea cu toată convingerea. Dacă

cineva ar privi scena de sus, ar vedea o gloată de tineri furioşi care se zbate în van pentru a spori vanitatea pe lumea asta. Aşa eram noi atunci. Astăzi, cu mintea şi experienţa de acum, n-aş mai fi aşa de agitat, abia acum am descoperit, cât de cât, arma dispreţului… Nu, nu reţin niciun nume de redactor de carte binevoitor, cu care să fi colaborat. Toţi, dar absolut toţi, din ce am cunoscut, din ce am auzit de la alţi confraţi, erau făcuţi după matriţă. „Redactorii buni" erau cei care te făceau să pierzi prefăcându-se că sunt de partea ta, că ei ar vrea să te ajute, să te publice, numai că „acolo", „sus", „cineva" este inflexibil… Toţi dădeau vina pe un anume Dulea, dar de fapt toţi erau, de sus până jos, expresii ale aceluiaşi Dulea, erau mici Dulea.

Modalitatea debutului „colectiv" a fost un atac la evoluţia literaturii române, o tentativă de a duce totul în derizoriu, de a uniformiza până la mediocru orice avea tendinţa să înflorească. Era ca şi cum la naştere li s-ar pune pruncilor nişte corsete de metal, să nu se dezvolte, să rămână închirciţi. Au vrut, ideologii de atunci, plus colegii mai mari aterizaţi pe funcţii sau pe titluri de scriitori agreaţi de regim, să ne omoare pe toţi, să ne sugrume la naştere…! Literar am avut „părinţi degeneraţi", netrebnici prea adesea, conformişti cât încape. „Generaţiile literare" de dinaintea noastră, în grija cărora eram într-un anume fel, nu au ridicat un deget împotriva mutilării debuturilor noastre, au privit totul fie ca pe o fatalitate, fie cu laşitate, fie cu plictisul sătulului care nu vrea să (se) deranjeze.

— *Aşteptarea apariţiilor editoriale de atunci erau la fel cu cea de acum*? *Impactul cu publicul cititor era la fel cu cel de acum*? *Scriitorul era mai respectat sau aşa-zisul respect venea din teama unora faţă de nonconformismul scriitorilor*?

— Nu cred că îl respecta cineva pe scriitor atunci, în acea epocă. Cel puţin oficial…! Poate doar dacă era (vre) un Păunescu, sau (vre) un Beniuc sau vreun alt trompetist al vremurilor noi…! Iar publicul, format din masa indistinctă a unui popor fără orizont, flămând şi umilit, se uita spre scriitor ca spre un individ mai aparte, care ar putea, la o adică, fie să facă un gest „mai aparte", de curaj, într-o epocă a fricii şi a laşităţii absolute, fie măcar să-i zică ceva despre durerile ascunse.

Omul amărât se mulţumeşte şi cu o vorbă bună sau măcar simţită… Îmi amintesc cum se citeau cărţi, modeste în fond, dar cu „şopârle”, cum ar fi fost romanele lui Buzura sau celebra „Şi noaptea se împuşcă”, a lui Ion Anghel Mănăstire… Autorul tânăr se agăţa de debut hormonal aproape, îl aştepta ca pe o descărcare fizică. Debutul, ca oricare carte care îi urma, făcea parte din competiţia vieţii, a supravieţuirii fizice a literaturii române. Oricum, şi atunci şi acum fiecare carte care apare e o bucurie. Pentru autor. Dar s-ar părea că nu şi pentru cititorul fremătător din epoca revolută, el şi-a găsit menirea, a ieşit, bine sau rău, din buimăceala veche, acum îşi investeşte timpul, ca un adevărat bancher de clipe, în proiecte care ar trebui să-i umple mâna, buzunarul, contul. Dacă nu se întâmplă aşa, de vină e soarta. Scriitorul, din păcate, pare să fi rămas acelaşi individ prostit de istorie…

— *În acea perioadă de până în decembrie 1989*, *te-a tentat* vreo *clipă dizidenţa*, *iscată nu din frondă ci din nemulţumirea firească faţă de ceea ce ni se întâmpla*?

— După război mulţi viteji se arată…! E plină România de dizidenţi făcuţi „la fără frecvenţă”, de povestitori la un pahar al gesturilor lor de curaj, a bancurilor pe care le-au spus ei nevestelor sub plapumă, a înfruntării secretarului de partid la şedinţă etc. Eu am priceput pe ce lume trăiesc abia pe la 25 de ani, după ce din copilărie mi se băgase adânc în cap şi în sânge că nu trebuie să refuz jugul, ci că trebuie să găsesc mijloace cum să-l suport mai uşor. Cam toată naţia era aşa. De prin 1985, dacă cineva ar sta să analizeze mai atent, ar putea constata că a apărut un curent de înnoire subterană în societate, cam tot Estul fremăta, bancurile se înteţiseră, foamea dădea prin băţ, lumina se stingea tot mai des, ura sclipea în ochii multora, frica ducea la gesturi extreme, disperate… Suspiciunea, arma securităţii, a făcut, însă, ca naţia să nu fie unită, ca să poată acţiona. În 1989, în noiembrie, după ce la „Europa liberă” a fost citită „Scrisoarea celor optâsprezece”, Aurel Dumitraşcu şi cu mine am sunat-o imediat pe Magdalena Ghica, de la un telefon public din Piatra Neamţ, rugând-o să ne înscrie şi pe noi. De parcă eram la lista de aşteptare pentru butelii sau televizoare color…! Magdalena Ghica a fost rezervată, abia acum îmi dau seama că

era suspicioasă în privinţa a doi indivizi pe care îi cunoştea foarte puţin. Apoi l-am sunat pe Liviu Ioan Stoiciu, care ne-a avertizat că e riscant ce facem, că are telefonul pus sub urmărire, că în provincie eşti uşor redus la tăcere…! Ne jucam şi noi „de-a pistruiatul" pe sub balconul cu activişti şi securişti, care era patria din acel moment. Acum am impresia că mulţi „comorienţi" de-ai noştri au primit aprobare de la partid sau de la securitate, ca să fie dizidenţi…

„Soarta Revoluţiei Române a depins de nasturele lui Anton Uncu…"

— *Ce-ai făcut în seara şi noaptea de 22 decembrie 1989*?

— Ca tot poporul, „am petrecut" la revoluţie! Pe la ora 11 dimineaţa am fost chemat de „tov Săceanu", şef cu propaganda în judeţ, să-mi spună, protector de astă dată (că eram ca între scriitori, deh!), să plecăm din oraş, eu şi Aurel, că vor urma „nişte evenimente", iar noi eram „foarte vizaţi". Imediat l-am căutat pe Anton Uncu, unul din adevăraţii dizidenţi ai epocii Ceauşescu, aflat cu domiciliu forţat în Piatra Neamţ, angajat al „bibliotecii judeţene", căruia îi spun povestea… El mă însoţeşte acasă, ca să discutăm, să vedem ce-i de făcut. Când să intrăm în blocul meu, însă, lui Anton Uncu îi cade un nasture de la palton. „E semn rău, îmi zice, eu am o supersitiţie confirmată în timp, că dacă îţi cade un nasture tam-nisam suferi o pierdere… Eram marinar şi când mi-a căzut un nasture de la tunică a luat vasul apă de era să rămânem prin apele teritoriale ale unor ţări de pe coastele Africii. Apoi, când eram la România liberă şi am făcut ediţia dizidentă, după ce mi-a căzut un nasture de la haină ne-au arestat… E groasă şi acum!". „Ei, îi zic, o să cadă Ceauşescu…!". Când Dinescu a deschis „balul Revoluţiei" eram în garsoniera mea, aşteptând să apară şi Aurel Dumitraşcu. Carolina îi cususe, deja, nasturele lui Anon Uncu. Apoi lucrurile s-au precipitat…! Uncu a plecat la Bucureşti cu o maşină dată de „securitatea" locală, după cum am aflat mai târziu, care îl supraveghease tot timpul…! Cel care s-a oferit să-i dea maşina era tot un fel de scriitor, unul care scria după chipul ideologiilor de atunci…! Totul a depins, după cum vezi, de un fir de aţă de la nasturele lui Anton Uncu, prietenul nostru…! Noi am vorbit din balconul judeţenei de

partid, am intrat în primul CFSN, ne-am dus la ziarul local, singurul de altfel, Ceahlăul, unde eu am scris editorialul pentru numărul de a doua zi, primul în libertate, care se chema „După cea mai lungă noapte”… Mi-am trăit revoluţia personală din plin. De asta, când a fost vorba de împărţit drepturi „revoluţionarilor”, la câţiva ani, m-am considerat jignit, am refuzat printr-o luare de poziţie publică împotriva privilegiilor. Ce am făcut, de fapt? Am schimbat pe foştii ilegalişti comunişti, cu noii revoluţionari…?! Când vom fi egali în drepturi şi şanse în ţara asta? Dacă a fost făcută revoluţie pentru ulei, măsline, spaţii comerciale şi scutire de impozite pentru unii, atunci noua societate a fost prost croită. Şi orice lucru prost croit nu poate evolua normal, iar o societate, cu atât mai mult, iese schimonosită. Uită-te la a noastră…!

— *Ai primit schimbarea de atunci ca pe o speranţă sau ca pe o spaimă*? *Ce aşteptai de la libertate şi ce ţi-a adus ea în realitate*?

— Libertatea o aştepţi cu bucurie, nu cu spaimă. Căderea unei dictaturi e un eveniment epocal, iar speranţa este sămânţa care încolţind pe dedesubt şubrezeşte întreg eşafodajul dictaturilor. Libertatea nu îţi aduce ceva, ea te redă pe tine ţie însuţi, te responsabilizează cu propria persoană, cu propria fiinţă. Revoluţia mea a reuşit, milioanele de revoluţii individuale, ale celorlalţi „colegi de naţiune”, poate că nu… Din această incoerenţă a asumării libertăţii reiese starea de nefericire pe care o afişează societatea românească „liberă” de azi. Semenii noştri ezită, refuză, întârzie, nu au curajul să se ia în posesie ei pe ei înşişi la modul decisiv…! În afara libertăţii nu trăieşti, eşti trăit.

— *Poezia ta şi-a urmat traseul stabilit de la debut*, *conturat cu timpul*, *sau şi-a schimbat din mers substanţa*, *discursul*, *ţinta*, *miza*?

— Dacă în 1989 am scăpat de cenzură, în următorii doi, trei ani m-am chinuit să scap de… autocenzură. Fiindcă sistemul ne făcuse, după cum ştii bine, dragă Gellu, să fim atenţi la ce scriem, cum scriem, să alegem cuvintele, fiindcă erau şi cuvinte interzise. În timp, e adevărat, din etapă în etapă, am schimbat substanţa textelor mele, miza lor, felul discursului…! Îmi asum, de asemenea o zisă a lui T.S.

Eliot, extrem de adevărată: „Știu din experienţa mea personală că spre mijlocul vieţii un om se află în faţa a trei alegeri posibile: să nu mai scrie deloc, să se repete cu, poate, tot mai multă virtuozitate sau, printr-un efort al gândirii, să se adapteze acestei vârste de mijloc şi să afle un alt mod de a lucra”. Sunt în preajma a cincizeci de ani, cam pe la mijlocul vieţii dacă e să mă iau după vârsta lui Noe, de asta mă joc mereu schimbându-mă… În acelaşi timp, mă întreb: chiar putem schimba ceva din ceea ce suntem? Nu cumva reluăm la nesfârşit acelaşi text, primul inspirat, ce ni s-a dat?

— *Ce te-a determinat să te apuci de jurnalism, pentru că ani buni ai semnat zilnic în ziarul „Ceahlăul” editorialul? Ai simţit ceva schimbându-se în mentalităţile din jurul tău în timp ce-ţi scriai tabletele moralizatoare sau ceva schimbându-se în tine? Pentru că ai început să scrii şi proză, ceea ce, cred eu, se face atunci când forţele interioare vor să le domine pe cele exterioare şi totul trebuie spus prin prisma propriei personalităţi pentru a-i convinge pe cei din jurul tău de istoriile pe care le trăieşti preluându-le din realitate sau inventându-le pentru a face din realitate altceva?*

— Am scris câteva mii de editoriale, nu numai în „Ceahlăul” local dar şi în „Cotidianul” sau „Realitatea românească”, în care am urlat, am scâncit, am plâns, am moralizat, am fabulat, am şarjat, am admonestat, am criticat, am lapidat, am săpat, am apăsat, am urât, am iubit, am trăit… Realitatea imediată a fost şi este încă plină de subiecte aburinde care abia aşteaptă să fie luate în condei, să fie încercate, să fie date de-a berbeleacul pe hârtie, să fie topite în literă de jurnal. Am reuşit să fac captivă „o masă cititoare” şi acest lucru e un câştig, nu-i aşa? Însă după ce am scris vreo opt ani, zi de zi, editorialul, am decis să iau o pauză de refacere. Atunci mi-am dat seama că aveam cititori cărora le creasem dependenţă, deoarece am primit scrisori de ameninţare, ca să reiau scrierea „pastilei” în colţul meu de ziar, că altfel voi suporta nu ştiu ce consecinţe… contondente. Câte despre proză…! Păi şi monsieur Jourdain face (făcea) proză, noi de ce am ezita? Până la urmă poetul e un prozator leneş, iar prozatorul e un poet „antimetafizic”, nu-i aşa? Oricum, dacă la Revoluţie ţăranilor li s-a dat

pământul înapoi, muncitorilor li s-au dat fabricile şi dreptul asupra propriilor braţe de muncă, poate că şi scriitorilor li s-au dat cuvintele înapoi, aşa că aceştia trebuie să le mişte, să le pună la treabă, să recupereze timpul în care în ţara asta a lucrat cu asupră de măsură limba de lemn.

„Cred că literatura trebuie să fie parte dintr-o terapeutică, să vindece răni, să peticească suflete…”

— *De ani buni de zile, după experienţe literar-existenţiale destul de pregnant exprimate, te-ai apropiat de biserică, de acele figuri monastice care ţin viu cerul deasupra noastră. Ce te-a determinat să faci acest pas important pentru sufletul omului, acelui om care reuşeşte să facă acest pas, dar pentru alţii o limitare a spiritului într-un canon*?

— Vrem să credem sau nu, o rădăcină de-a noastră este în cer. Am scormonit, am văzut. Dacă n-am avea o rădăcină în cer, ne-am scufunda iute în pământ; dacă n-am avea o rădăcină în pământ, ne-ar lua iute vântul.

— *Ai un plan de viitor în acest sens*?

— Da, vreau să fac o intrare în Rai prin Piatra Neamţ, de pe vârful dealului Pietricica, iar la poartă vreau să dau eu recomandările, după ce pipăi sufletele dornice de mântuire…! Dragă Gellu, fiindcă te cunosc îţi ofer un bonus…!

— *Cărţile tale de până acum pe lângă faptul că au în conţinut şi un răspuns dat divinităţii sunt şi o replică a harului tău dată întrebării pe care cu toţii ne-o punem, dacă Dumnezeu există. Te-ai gândit când le-ai scris că ar putea să fie aşa sau ele s-au convertit parcursului pe care tu l-au urmat*?

— Mai ai îndoieli, dragă Gellu? Am să-ţi răspund cu un fragment din I.D. Sârbu, care spunea într-o scrisoare către Horia Stanca, expediată din Craiova în ziua de 18 iunie 1985, pe care am găsit-o în cartea „12 scrisori exemplare”, îngrijită de prietenul nostru, graficianul Ion Barbu: „M-a acostat un turnător al meu pe stradă. Zice: – Crezi în Dumnezeu?

— Cred!

— Crezi că există?

— Există, am zis eu.

— De unde ştii?

— Mi-a spus mama. Şi mama niciodată nu a minţit". Şi tot el spune, în altă parte: „Cine crede că se trage din maimuţă, se trage din maimuţă. Cine crede că l-a făcut Dumnezeu, este creat de Dumnezeu. Asta e deosebirea dintre oameni, fiecare ţine de rangul său, de ceea ce se simte mai aproape…"

Trăim un amestec de realitate şi fantezie neagră. Realitatea are foarte multă fantezie. În 1996 am scris o povestire, „Moartea de catifea", care începea aşa: „Eu nu puteam să fiu omorât pentru că eu eram cel care povestea". Acum, mai zilele trecute, citesc în „Caţavencu" un interviu-reportaj cu un supravieţuitor al regimului Pol Pot din Cambodgia, care spune că nu a fost ucis în lagărul de exterminare pentru că el era cel care povestea adolescenţilor care „jucau" rolurile khmerilor roşii fabulele lui Esop. Le spunea poveşti şi ei îl cruţau. Ca în „cazul Şeherezada" de altfel…!

Cred că literatura, orice text de altfel, trebuie să fie parte dintr-o terapeutică, să vindece răni, să peticească suflete. De asta zic, dacă o carte, un text, un rând, un cuvânt ar putea să facă rău unui singur om de pe lumea asta, atunci acea carte, acel text, acel rând sau acel cuvânt nu merită scrise. Nici chiar lui însuşi scriitorul nu trebuie să-şi facă rău.

— *Crezi în destin sau în întâmplare, dar nu ca fatalitate ci ca pas neprevăzut al existenţei? Ce rol are prietenia în acest concept existenţial?*

— Dar faptul că noi doi trăim în aceeaşi perioadă, că trăim clipele aceluiaşi veac, nu ţi se pare o întâmplare? Sau e o chestiune de destin? Sau că ne cunoaştem, e o predestinare? O fi vreo fatalitate că ne punem întrebări unul, altuia, acum?

— *La ce lucrezi? Mai ai timp, că eşti şi om politic, cu efect local, dar profund, şi profesor, şi diriguitor al culturii nemţene, care are un patrimoniu de consolidat, venit ca moştenire de pe vremea lui Alexandru cel Bun şi cea a lui Ştefan cel Mare, dar şi de pe vremea lui Ion Creangă, Hogaş, Conta, Sadoveanu şi câţi alţii?*

— În fiecare român zace un ziarist; în fiecare ziarist aţipeşte un om politic; în fiecare om politic se agită un şef; în fiecare şei se străduie să fie vizibil un profesor; în fiecare profesor îşi desfăşoară utopiile un scriitor… Să duc mai departe povestea? Suntem nişte matrioşti, dragă Gellule, în care drojdiile unor energii neconsumate capătă chipuri după chipuri.

— *Pune-ţi singur o întrebare, ca la cincizeci de ani*!

— Hai să risc un fel de dialog, aproape „epitafic", care conţine şi o întrebare:

— Ce a făcut omul acesta pe pământ?

— A ajutat lumea să creadă în miracole.

(*Piatra Neamţ-Botoşani, mai 2008*;
Hyperion, iunie 2008)

„CE AR FI CA PESTE O SUTĂ DE ANI.
NĂSCÂNDU-MĂ DIN NOU.
SĂ MĂ NUMESC TOT ADRIAN A LUI GHEORGHE?
NU-I AŞA CĂ ASTA AR FI ADEVĂRATA ÎNCERCARE?"

— *În dialog cu Petruţ Pârvescu – Pentru un scriitor, destinul şi opţiunea sunt dimensiuni existenţiale exemplare. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viaţa dumneavoastră*?

— Destinul şi opţiunea? Ce ar fi opţiunea fără destin? Dar ce ar fi destinul fără „oboseala" şi „chinul" opţiunii? Dacă mă năşteam cu o sută de ani (mai) înainte poate că eram George Bacovia, iar dacă ar fi (fost) să mă nasc cu o sută de ani după (mine) poate că aş fi (fost?) poetul (autorul) iluziei că poezia mai are viitor… Cum m-aş numi? Sau m-aş renumi…? Poate că ar trebui să-mi aleg eu un nume, născându-mă trebuie să conştientizez că orice naştere este un pariu al eternităţii cu lumea muritoare. Nu mi-ar plăcea să mă cheme Shakespeare, nu mi-ar plăcea să mă cheme Goethe sau T.S. Eliot… M-ar obosi şi numele de Eminescu. Aş vrea un nume nou. Până atunci (până peste o sută de ani!) îl voi găsi. Destinul mă ajută, că oricum nu are altă treabă…! Opţiunea îl fixează în pioneze, îl face credibil şi vizibil. Ce ar fi ca peste o sută de ani, născându-mă din nou, să mă numesc tot Adrian A lui Gheorghe? Nu-i aşa că asta ar fi adevărata încercare? Mai am o

sută de ani în faţă, să reflectez…!

— *Istoria literaturii consemnează uneori arbitrar momentul debutului unui scriitor*. *Pentru dvs. când credeţi că s-a produs* (*cu adevărat*) *acest eveniment? vorbiţi-ne câte ceva despre primele dvs. încercări literare*.

— Ca să evit ambiguităţile mi-am luat ca dată a debutului data naşterii. Adică 6 iulie 1958. Era o zi de vineri, o după amiază destul de călduroasă, moaşa comunală poate depune mărturie că ţipătul meu a fost un fel de frică de viaţă, un fel de frică de moarte, cele din care se hrănesc toate poeziile lumii. Acel ţipăt (poate că era totuşi o zi de marţi?) a fost cel mai inspirat vers al meu. De atunci am mai scris câteva mii de versuri care n-au reuşit să-l egaleze pe acela…! De fapt parodiez continuu ţipătul acela, mă chinui să egalez în sinceritate ţipătul (sau scâncetul?) de atunci. Sunt, după cum vezi, un nostalgic al Paradisului…! După aia am tot re-debutat…! La 12 ani, prin 1970 (!), am re-debutat în „Cutezătorii", „girat" şi prezentat de Virgil Teodorescu. Odată cu Matei Vişniec. După aceea am re-debutat în „Cronica", prin 1975, cu un grupaj „de două poezii". Apoi în „Luceafărul", în numărul din 4 martie 1977, la cutremur…! De atunci tot (re) debutez. Ultima oară am (re) debutat alaltăieri, în revista „Porto-Franco". Debutul e o emoţie adevărată, aşa că e bine de menţinut ca stare de creaţie, ca stare de viaţă. Important pare să fie, acum, când debutezi ultima oară…! Ultimul debut e ca o amprentă, ca o semnătură. Atunci semnezi cu tine însuţi, îţi dai seama ce lovitură…!

— *Care a fost drumul până la prima carte*?

— Până la prima carte scrisă am încercat deliciile drumului (de) până la prima carte citită…! Oricum, cititorul este cel care pune semnătura finală pe o carte, indiferent de cine a fost scrisă iniţial. Să zicem «Biblia»! Are câteva miliarde de autori. «Coranul»? La fel…! Poeziile lui Eminescu au în fiecare cititor un autor. Când omul zice «viaţa mea e un roman», el se pregăteşte, de fapt, să scrie «Epopeea lui Ghilgameş" într-o variantă nouă, de fiecare dată îmbunătăţită. Unii o scriu, alţii nu, ezită, vor să o facă uitată. Orice carte e o povară pentru omenire. Cu cât apar mai multe cărţi, cu atât scade procentul

carte-cititori, se subţie preocuparea pentru citit în modul cel mai natural. Unii se laudă cu cărţile pe care le-au scris, alţii cu cărţile pe care le-au citit, alţii cu cărţile pe care nici nu le-au scris, nici nu le-au citit, pe care au reuşit să le evite…!

Prima carte de poezii pe care am publicat-o cu numele meu a fost, de fapt, un sfert de carte, se numea «Ceremonii insidioase» şi a apărut la Editura «Junimea», în 1985. În procesul de constituirii cărţii în faza finală, ca şi în cazul «Poemelor în alb-negru», următoarea apariţie editorială din 1987, tot la «Junimea», directorul Andi Andrieş şi redactorul de carte, Doina Ciornei, mi-au mărturisit (cu durere în glas!) complicitatea cu mine împotriva unui sistem pentru care orice autor era un pericol, un duşman. Mărturiseau acea complicitate şi smulgeau pagină după pagină, o făceau ca nişte adevăraţi profesionişti ai decapitării, ai mutilării. Erau de admirat…! Dintr-un «băsmuitor» în versuri ajunsesem ditamai pericolul, metafora rodea la temelia comunismului…! Eram grozav de periculos, cerberii de la editură se uitau la dinţii mei însângeraţi, le era frică de o muşcătură mortală. Sau de una morală?

— *Ce personalitate* (*personalităţi*), *grupare literară*, *prieteni*, *eveniment biografic* etc., *v-au influenţat viaţa ca om şi scriitor*?

— M-au influenţat toţi oamenii pe care i-am întâlnit, dar şi acei pe care nu i-am întâlnit, prieteni sau nu, simpli sau complicaţi vecini de republică sau de continent; m-au influenţat toţi oamenii nenăscuţi sau născuţi doar între pagini de carte, omorâţi de autori cu mai mult sau cu mai puţin talent. Când mă uit la stradă, de exemplu, mă duc înspre toate orizonturile cu toţi acei care îşi poartă paşii după sensuri doar de ei ştiute, e o luptă imensă să te rupi, să te sfâşii, în fiecare zi, în fiecare oră, în fiecare clipă, să nu mai fi tu însuţi decât atunci când toată omenirea din jurul tău pare să adoarmă. Şi doar pentru că sunt un influenţabil incurabil am ajuns să învăţ alfabetul de la alţii, să învăţ literele pe dinăuntrul lor, şi astfel am descoperit că ar fi un mecanism intim care le însufleţeşte… Dacă nu vezi alfabetul pe dinăuntru, de altfel, degeaba mai însăilezi vorbe, mori din lipsă de exprimare, te sufoci. Şi asta tot de la lume am învăţat-o, de la prieteni, de la duşmanii

prietenilor mei. Am cunoscut, în copilărie, un mut. L-am studiat îndelung, nu puteam pricepe cum nu i se leagă în gură *i* de *n* de *i* de in de *a* ca să îi iasă cuvântul inimă. Apoi am înţeles că neputând să spună cuvântul «inimă» un mut trebuie să pună inima pe masă, ca să fie convingător. Nu altfel trebuie să fie poetul, mi-am zis, decât un mut care vrea să convingă lumea de prezenţa sa, de puterea şi de coerenţa muţeniei sale.

— *Raportul dintre conştiinţă, politică şi gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiţii, care este, după dvs., raportul dintre cetăţean şi scriitor, dintre scriitor şi putere*?

— Scriitorul care, în acest moment, nu are şi un crez social, care nu este şi animal politic, care nu este şi cetăţean în curtea unei patrii, nu poate fi un om liber. Pentru că eşti liber în raport cu dorinţa ta de libertate. Te poţi simţi liber şi în jug, dar asta nu înseamnă că aceea chiar e libertate. Vorba proverbului: – nvaţă să refuzi jugul, nu încerca să te obişnuieşti cu el. O formulă a libertăţii ar suna cam aşa: libertatea e raportul dintre conştiinţă şi implicare. Dacă laşi pe altul să se implice în locul tău, primul lucru pe care îl va uzurpa va fi chiar libertatea ta.

— *Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare pentru dvs. literatura română contemporană*?

— Hai să încerc un răspuns ca o rostire din starea de transă…! Avem, deci, o literatură fără miez, minoră în esenţa ei, juvenilă în comportament, săracă în capodopere, devitalizată de o suficienţă a prostului fudul. Literatura română contemporană seamănă flagrant cu omul român contemporan, fudulul prost care priveşte cu superioritate de gânsac spre vecinii de patrie, care se crede buric al pământului în Europa, dar care e un „surogat de om nou" al lui Ceauşescu peste care s-au turnat ceva ingrediente capitaliste, prost digerate. Critica de sorginte cumetrială adjectivizează opere mediocre, în jurul revistelor s-au creat mafii locale şi localiste care trăiesc într-o beţie de laude, de „măiestriţi" la un şpriţ în care viu e doar sifonul. E (şi) un fel de lefterire a literaturii contemporane, adică tipi lefteri de talent se dau în stambă, în reviste proprii, îşi promovează nevestele poetese, fac

„axiologie" din opiniile lor cheliose. Avem cei mai mari scriitori rataţi care îşi rezolvă problema de conştiinţă cu propoziţii de genul: „Ratat? Da, dar am avut ce rata…!". Avem „mari" romane pe jumătate bune. Avem „mari" cărţi de poezie care promit altele mai bune…! Lucrurile rămase la jumătate dau măsura superficialităţii, în orice domeniu, nu-i aşa? Romanele vremii noastre sunt, în cea mai mare parte, plonjări în abisuri greu sondabile din care autorul iese bâiguind un limbaj sieşi greu de descifrat. Lipsesc poveştile citibile, romanele care să te ţină cu sufletul la gură. Apoi avalanşa de libidouri, de experienţe sexologice ale tinerelor speranţe literare demonstrează un infantilism digerabil doar la nivelul imaturilor. Scriitorul român mai mult vrea să pară, decât să fie…!

Nu te speria, am glumit…! Avem o literatură mare, am vrut doar să te şochez, să-ţi dau fiori, să te amendez pentru uşurătatea întrebării. Nu-i aşa că te-ai speriat?

— *Credeţi că există un timp anume pentru creaţie, sau este vorba despre un anumit „program" al scriitorului? La ce lucraţi în prezent?… Pe când o nouă carte?…*

— Ca să parafrazez Eclesiastul: Există un timp al scrisului şi un timp al cititului; există un timp al uitării a ceea ce ai citit şi un timp al întrupării a ceea ce ai visat… Etc. Pare complicat? Scriu tot timpul, de cele mai multe ori cu degetul pe aer sau cu pana pe nisip, o fac cu disperare, ca să mă ascund, ca să nu mai fiu ţinta predilectă a timpului care trece. Trăind într-un oraş neesenţial, la Piatra Neamţ – *o chestiune de opţiune şi destin în ultimă instanţă*! –, nu pot să mă apropii de lumea mare, de Europa, de Univers (mai e şi altceva?) decât închipuindu-mi un drum din litere, adăugând zilnic câţiva centimetri, câştigând silnic spaţiu pentru mişcare, pentru respirare.

16 august 2006

(*Revista Hyperion*, *octombrie 2006*)

„OAMENII CARE S-AU NĂSCUT ÎN GENUNCHI.

CÂND SE RIDICĂ ÎN PICIOARE AU O INTERPRETARE MAI SPECIALĂ

ASUPRA ORIZONTULUI.

DAR PRIMUL LUCRU CARE LE VINE LA ÎNDEMÂNĂ E SĂ-L CRITICE CĂ NU-I DREPT.

CĂ NU-I UNIFORM…!”

— *Cu VIRGIL DIACONU la Cafeneaua literară* – „Părem a fi o societate vanitoasă, incapabilă de reacţie constructivă, dintr-un neam de cântăreţi am ajuns un neam de… plângăreţi”.

— *Domnule Adrian A lui Gheorghe, credeţi că scriitorul român de valoare, în genere, nu cei câţiva scriitorii miliardari sau cei luaţi în braţe pe veci de vreo editură sau alta (cazul Cărtărescu) pot răzbi singuri în ceea ce priveşte tipărirea operei sale, difuzarea* etc.? *Credeţi că el beneficiază în vreun fel de sprijinul USR, Ministerului Culturii, Institutului Cultural Român, Academiei* etc.? *Sunt aceste instituţii responsabile cu privire la starea literaturii române? În ce fel?*

— Dacă nu aştepţi nimic, de nicăieri, reuşeşti! Dacă aştepţi ajutor de la toate instituţiile nominalizate de tine, acesta va veni ori prea târziu, ori prea puţin, ori prea devreme, ori deloc. Astfel apare frustrarea, te simţi scriitor marginalizat… Simte-te, mai degrabă, un (scriitor) european fără patrie, un „globalizat” care nu ştie cărei instanţe (sau ţări) să-i ceară ajutor. Şi nici nu-i trece prin gând, de altfel. E mai tonic. Dar să luăm, în ordine, instituţiile pe care le-ai numit. Uniunea Scriitorilor e, în esenţă, un sindicat care gestionează mai mult sărăcia membrilor ei, decât cine ştie ce fonduri, cine ştie ce influenţe. Ministerul Culturii a pasat responsabilitatea finanţării proiectelor editoriale unei instituţii născută „mâncătoare-de-bani-degeaba” (sau fondofagă”!), Fondul Cultural Naţional, acolo unde s-a aciuat o mulţime de căpuşe „care sug sângele poporului”, culturii etc. Ministerul ar trebui să revină, să spargă această făcătură imorală, greoaie, să dea de pământ cu tot felul de „oengeuri” şi alte fiţoase asociaţii poreclit-culturale care şi-au înfipt trompele în bugetul culturii şi stau pitite acolo, vorba lui Creangă, ca „porcul în popuşoi”. Na, că m-am enervat…! Apoi, Institutul Cultural Român a fost locul de muncă al lui Buzura, acum e locul de muncă al lui Patapievici. Academia Română aş zice că e un cimitir al elefanţilor, dacă n-aş crede că jignesc elefanţii…! Aş desfiinţa-o douăzeci şi patru

de ore, aş curăţa-o de ideologia comunistă profund impregnată în pielea, mintea şi inima multora dintre gagademicieni, aş reînfiinţa-o plecând de la principiile care au stat la baza înfiinţării ei…! Să fie ele responsabile de starea literaturii române? Nici pe departe…! Dacă nu corespund, aceste instituţii trebuie ocupate, cu forţa chiar, de cei care se consideră capabili şi generoşi şi pot să se sacrifice pentru confraţi, pentru ordine, pentru o idee. Părem a fi o societate vanitoasă, incapabilă de reacţie constructivă, dintr-un neam de cântăreţi am ajuns un neam de… plângăreţi. Că bine zicea cineva: „*Oamenii care nu sunt* niciodată *mulţumiţi de soarta lor sunt cei care se plâng întotdeauna că e cam rău atunci când nu e destul de bine*; *care*, *atunci când e mai puţin rău*, *se plâng*, *că nu e mai bine*; *care atunci când e bine*, *se plâng că nu e foarte bine*, *care atunci când totul e perfect se plâng că totul nu e mai mult decât perfect*, *care atunci când totul e mai mult decât perfect*, *constată cu amărăciune că nimic nu-i perfect*; *care atunci când au tot ce vor*, *socotesc că nu au tot ce îşi doresc şi care*, *atunci când în fine*, *au tot ce vor şi tot ce îşi doresc*, *fac o depresie nervoasă deoarece nu mai vor şi nu îşi mai doresc nimic*”. Da, lucrurile stau prost, dar răul e în ordinea noastră interioară şi în dezordinea colectivă, pe care tot noi o întreţinem.

— *Promoţia 2000 se bucură de câţiva ani de o foarte bună mediatizare*. *Este meritul ei sau meritul celor care o poartă pe umeri*? *Are ea „succes” prin ea însăşi*, *sau prin generalii care îi amplifică glasul*? *Credeţi că promoţia 2000 poate fi considerată deja o generaţie literară*?

— O mediatizare bună într-o lume culturală inconsistentă este ca o pală de vânt pe un câmp cu păpădie…! E o iluzie că se bucură vreo promoţie, vreo grupare, vreun autor sau vreo carte, de o mediatizare bună, în acest moment, în România noastră. România este „enclavizată” pe criterii geografice, după interese economice, după influenţe de graniţă. Fiecare judeţ, oraş, orăşel, cătun are zeii, dumnezeii, parazeii săi culturali, literari, în jurul cărora se mai produce câte un fior de interes. Au apărut „republica culturală Timişoara”, „republica literară constanţa”, „republica literară Iaşi” şi aşa mai departe, până la republici mai mici cu sediul la Sighetul Marmaţiei,

Deva, Tecuci sau, de ce nu?, Piatra Neamţ. Cărţile din Banat, de exemplu, nu circulă spre Moldova, nu există agent literar care să le asigure paşaportul! Autorii actuali lucrează spornic mai degrabă pentru postumitate (pentru o postumitate dreaptă, se înţelege!), atunci când armate de critici literari plus cititori frenetici, în lipsă de altă treabă, vor da buzna în biblioteci ca să descopere cărţile prăfuite de vreme, tipărite azi la edituri obscure, de cartier, de stradă, de uliţă exclamând: „Io-te-te, ce geniu…!". Sau e de ajuns satisfacţia de azi, împărtăşită în sala răpănoasă a bibliotecii câtorva cunoscuţi care aşteaptă şpriţul de după…? Instituţia „agentului literar" nu funcţionează în România…! „COPYRO", care ar trebui să suplinească această trebuşoară, nu face decât să gestioneze (adică să cheltuie) ceea ce prinde, cu mai mult sau cu mai puţin folos. Editurile gâfâie pe o piaţă inconsistentă, golită de cititorii care s-au retras la odihnă prelungită. Cititorul s-a ascuns în munţii de griji şi nevoi, ai tranziţiei, şi nu mai citeşte nici etichetele de pe borcanele cu murături, fără efort. Ar trebui să salutăm noul analfabetism scoţând toate bibliotecile în stradă, să defilăm cu ele…! Poate că dacă am interzice cititul în România s-ar trezi o mulţime de indivizi că ar cere dreptul lor… la lectură!? Merită încercat!

„Critica îngână literatura, e un adjuvant, e ca untura de peşte pe care o înghiţi greu, dar face bine după aceea".

— *Depindem, ca poeţi, într-o oarecare măsură, de modul în care suntem receptaţi de critica literară. Cum caracterizaţi starea criticii de poezie? Este ea profesionistă, obiectivă sau coruptă? Este credibilă? Ce consecinţe asupra literaturii române are o critică lipsită de profesionalism sau coruptă?*

— Am fost spectator la un meci de fotbal şi am trăit cu intensitate toate fazele, am chiuit, am înjurat, am urlat la golurile echipei favorite, în final am triumfat că „ai noştri" au câştigat meciul. Ei, a doua zi din presă am aflat că meciul a fost de fapt unul aranjat, că „ai mei" câştigaseră meciul cumpărându-i pe adversari şi pe arbitri. Iar eu puteam să jur că meciul fusese pe bune…! Aşa şi cu critica literară…! Am văzut cărţi mici „făcute" mari şi cărţi bune trântite. Cititorii de

bună credinţă, derutaţi, s-au uitat, după aceea, cu mare circumspecţie la orice carte, aşa cum m-am uitat eu la meciurile de fotbal, suflând şi în penaltiuri, după ce m-am fript cu un ofsaid trucat…! Critica noastră literară nu este nici mai bună, nici mai rea decât este literatura momentului. Dar îmi place termenul de „corupt” lipit criticii literare actuale…! îi şi văd pe critici chemaţi la DNA, să dea cu subsemnatul, să fie încarceraţi, torturaţi, după aia puşi să citească toate cărţile proaste sau îndoielnice lăudate. Doamne ajută să nu pierd momentul…! În general evit să vorbesc în cuvinte şi expresii grele, de genul „soarta literaturii române”, „destinul culturii române”, „viitorul literaturii…” etc. Noi nu prea vedem cărţile din cauza grijii pentru soarta generală a literaturii. Că nici nu ştim dacă noi suntem providenţiali pentru limba şi literatura română sau limba română este providenţială pentru noi. Dacă am şti răspunsul la această întrebare, multe necunoscute s-ar lăsa văzute, descoperite.

— *În două topuri din cursul anului 2005, din „România literară” nr. 51 – 52/2004 – 2005 şi „Bucureştiul literar”, au ieşit pe primele 10 locuri două serii complet diferite de «primii 10 poeţi»… Iată că pentru una şi aceeaşi ofertă – poezia contemporană – critica noastră are, în ambele cazuri şi în cursul aceluiaşi an, răspunsuri diferite. Este firesc să fie aşa? Cum comentaţi modul total diferit şi contradictoriu de evaluare al criticii noastre literare? Ne va putea spune critica noastră* vreodată *care sunt cu adevărat primii 10 poeţi români? Şi, mai departe, primii prozatori, dramaturgi, critici* etc.?

— M-ar fi mirat să fie altfel…! Eu însumi, în calitate de cititor profesionist, pot face zece clasamente, toate credibile, care să nu semene între ele… Şi mă voi referi doar la poeţi care trăiesc azi, care continuă să scrie, sau la morţii tineri care n-au fost „acoperiţi de tot” sau care n-au fost descoperiţi încă integral. Să exemplific? *O variantă*: Ion Mureşan, Ioan Es. Pop, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Echim Vancea, Gellu Dorian, Lucian Vasiliu, Ioana Dinulescu, Dumitru Chioaru. *Varianta a doua*: Ion Mircea, Mircea Stâncil, Mircea Cărtărescu, Bogdan Ghiu, Nichita Danilov, Aurel Pantea, Cassian Maria Spiridon, Paul Vinicius, Liviu Ioan Stoiciu, Traian Ştef, Gheorghe Iova…

Varianta a treia: Ana Blandiana, Marta Petreu, Mircea Dinescu, Nicolae Sava, Dan Coman, Claudiu Komartin, Bogdan Pierde-vară, Dan Sociu, Cezar Ivănescu, Mariana Marin, Nicolae Coande… *Varianta a patra*: Aurel Dumitraşcu, Dan David, Cristian Popescu, Vasile Leac, Virgil Mazilescu, Adrian Popescu, Ion Stratan, Mihai Ignat, Alexandru Muşina, Radu Verman, Mircea Ivănescu, Gheorghe Pârja… *Varianta a cincea*: Gabriel Chifu, Virgil Diaconu, Simona Popescu, Călin Vlasie, Christian W. Schenk, Dan Bogdan Hanu, Vasile Dan, Emil Nicolae, Vasile Proca, Vasile Muste, Daniel Bănulescu, Daniel Turcea… *Varianta a şasea*: Iulian Tănase, Liliana Ursu, Emil Hurezeanu, Petru Romoşan, Liviu Georgescu, Traian T. Coşovei, Radu Florescu, Octavian Soviany, Alexandru Pintescu, Ioan Pintea… Etc. Îţi mai pot face o mulţime de liste, toate convingătoare. Pe fiecare listă avansată (sau neavansată) am lăsat (voi lăsa) locul al zecelea liber, acela e rezervă, fie pentru mine, fie pentru alţii care nu-mi vin acum, rapid, în minte. Le prezint scuze nenominalizaţilor, a fost doar un exerciţiu de memorie, nu e vorba de liste de valoare, de vreo ordine în dezordinea literaturii actuale. Iar în ceea ce priveşte critica…?! Aceasta nu poate să ne spună niciodată nimic (sau mare lucru!), critica îngână literatura, e ca un adjuvant, e „un digestiv", e ca untura de peşte pe care o înghiţi greu, dar face bine după aceea.

— *Aţi fost vreodată faţă în faţă cu Securitatea*? *Aţi avut de pătimit din pricina ei*? *O mai interesează astăzi pe ea scriitorii*?

— Am trăit, toţi, o viaţă întreagă în „intimitate" cu securitatea…! Era când în faţa noastră, când printre noi, când deasupra noastră…! În copilărie am receptat-o ca pe „tătucul cel rău" care i-a obligat pe părinţii mei să intre cu tot cu pământul lor în „colectivă". Apoi era „ochiul soacrei" care vedea totul, chiar când dormea, când dormeam noi. În copilărie, în adolescenţă am fost învăţaţi de părinţi, de educatori, de scriitori, de ziarişti, de activişti cum să suportăm biciul, nu cum să-l refuzăm. Aici a fost tot răul societăţii noastre…! Abia când am ajuns la conştiinţa de sine, care s-a arătat ca o luminiţă bezmetică printr-o pală de nori groşi, am conştienizat ce este „securitatea", am auzit sunetul libertăţii… Dar eram deja matur. În 1989, împreună cu

Aurel Dumitraşcu, am aderat public la „scrisoarea celor 18”, împotriva lui Ceauşescu. Numele noastre au fost pronunţate la „Europa liberă” în noiembrie, pare-se…! Era mare lucru pentru nişte indivizi rătăciţi în provincie, tocmai la Piatra Neamţ, unde era cu domiciliu forţat chiar Anton Uncu, prietenul nostru, asta presupunând o mare concentrare de „securitate” pe metru pătrat de piele de nemţean…! Poate că a fost actul cel mai curajos sau mai disperat pe care l-am făcut. Securitatea şi turnătorii rămân, oricum, simbolurile unei epoci. De asta mi-ar plăcea să-i văd puşi în formol pe (toţi) informatorii, pe (toţi) oportuniştii epocii şi expuşi la vreun muzeu al ororilor. Dar de unde atâta formol, mă vei întreba? Ticăloşia, ca şi prostia, lucrează pe dedesubt, rod orice temelie pe care societatea vrea să construiască ceva coerent. Toţi ticăloşii aceştia îşi acoperă acum jegoşenia caracterelor şi sufletelor cu o formulă pe care au scos-o din pălărie: au turnat pentru patrie! Dovedindu-se a fi mulţi şi bine plasaţi în societate, în politică sau în afaceri, par a constitui o lume paralelă în care normele morale cunoscute sunt inversate. Mărturisindu-şi trecutul de turnător, otrepele par a se amuşina azi una pe alta, a se recunoaşte, a se aduna într-o confrerie în care tarele de caracter şi de comportament să fie considerate virtuţi. E trist de constatat dar, la şaptesprezece ani de la Revoluţie, turnătorii nu mai par să fie printre noi, ci peste noi.

„Valoarea şi crima nu prea pot fi ascunse, cu cât le acoperi, cu atât le provoci…”

— *Suntem contemporani cu cinci generaţii literare*: *generaţia ’60*, *’70*, *’80*, *’90, 2000*… *Cum fiecare dintre aceste generaţii are setul ei de criterii estetice*, *deci canonul ei*, *am putea spune că suntem contemporani cu „cinci literaturi”*, *cu „cinci tipuri de critică”* (*şi revizuiri estetice*) *şi*, *mai departe*, *cu „cinci istorii critice ale literaturii române”*, *dacă cele cinci canoane se vor pune pe scris istorii*… *Dicţionarele literare*, *care sunt opere ale revizuirilor critice ale literaturii române sunt*, *în genere*, *dicţionare canonice*, *generaţioniste*. *Vedem în acest sens dicţionarul generaţiei ’80*, *care îşi dă în mod apăsat atenţie sieşi*. *Ce şanse au toate aceste canoane şi istorii diferite să ne ofere istoria „adevărată” a literaturii române*, *tabla adevăratelor opere de valoare*?

Ce tip de judecăţi trebuie să aibă mai degrabă un critic – generaţioniste (canonice, în sensul enunţat mai sus), sau valorice, estetice, pur şi simplu?

— Timpul e cel mai bun critic, el acţionează atât după criterii generaţioniste („Ne succedem generaţii şi ne credem minunaţi…" – Eminescu), dar şi după criterii de valoare, pentru că valoarea iese la lumină, indiferent de vremuri, ca iarba dintr-un zid, cu piatra în gură…! Valoarea şi crima nu prea pot fi ascunse, cu cât le acoperi, cu atât le provoci. O „Istorie canonică a literaturii române" ar putea-o scrie Marin Mincu, de exemplu. Dar eu aştept criticul care să scrie o istorie morală a literaturii române. Aş porni de la declaraţia celui care l-a trădat pe Decebal, aş trece prin literatura populară, prin opera cronicarilor, aş ajunge la Anton Pann, la Sadoveanu, la Augustin Doinaş, până la opera de delator a lui… Eugen Uricaru! După ce facem coerentă această istorie, ne putem apuca şi de „istoria canoanelor". În fapt informatorii sunt urmaşii de drept ai cronicarilor, adică mergem de la Grigore Ureche până la cei care… au tras cu urechea, nu-i aşa?

— *Ce distincţii faceţi între poezia modernă şi cea postmodernă, de fapt postmodernistă*? *Au ele principii opuse*? *Este aceasta din urmă o altă poezie, aşa cum o altă poezie este poezia modernă faţă de cea clasică, să spunem*? *Câştigă sau pierde poezia dacă susţinem postmodernismul în opoziţie cu poezia modernă, dacă descalificăm poezia modernă în numele poeziei postmoderniste*? *Se eternizează poezia postmodernistă pe ruina poeziei moderne*? *Sau poezia postmodernistă are de câştigat dacă o detectăm în simfonia poeziei moderne de la simbolism (poate chiar de la romantism) şi până astăzi*?

— Am citit cam toate cărţile teoretice despre modernism, despre postmodernism. Am crescut cu Hugo Friedrich („Structura liricii moderne"), cu Umberto Eco, cu toate esteticile moderne şi postmoderne care îngânau (îngână) literatura, dându-se mai deştepte decât literatura în sine…! Prefer cărţile cu sânge gros de talent, discuţiilor sterile despre text, metatext, paratext… Scriitorul prea atent la teorii de acest gen este fie „făcut iar nu născut", fie a fost păcălit de glasul „play-back" de privighetoare şi atras în smârcuri. Oricum, de la

romantism până azi nu avem decât o singură poezie, coerentă, scrisă mai apăsat sau mai diafan. Postmodernul este un modern care a înţeles, în sfârşit, simbolismul, care ar fi, în fond, un romantism bine decantat, curăţat pe ici, colo de mucegaiurile şi păianjenii cu care poeţii îşi decorau imaginaţia şi textele. Sau altfel, postmodernul este un nostalgic al clasicismului dar care bâjbâie, încă, prin modernism, prin simbolism, prin romantism neştiind care e calea corectă…! Paradoxul e că nu vrea să ajungă la niciun liman!

— *Numiţi două-trei lucruri care ţin pe loc literatura română actuală… Altfel spus, ce vă nemulţumeşte în starea actuală a literaturii şi vieţii literare de la noi*?

— Autosuficienţa multora dintre autorii de real talent. Spiritul de gaşcă din jurul unor reviste cu lideri din categoria „vai de mama lor!", lipsiţi de generozitate culturală. Lipsa agenţilor literari, a criticilor de întâmpinare oneşti care să promoveze cărţi, care să îmblânzească pe cititorul sălbăticit. După cum arată viaţa literară de la noi, literatura română nu este pregătită, nici pe departe, să intre în Europa. Trăim, prea mult, din mituri mărunte, din mize cu bătaie scurtă, de pe o zi pe alta, de la un şpriţ la altul, de la o răfuială la alta. Mai anii trecuţi îi vedeam pe scriitorii din Republica Moldova (ce straniu sună!) manifestându-se la întâlniri literare din România. În primul rând, ceea ce observam e că se căutau unul pe altul, stăteau în grup. Apoi veneau cu anecdotele lor de acasă, de la terasele lor cu nume fals-exotice („Mămăliguţa" etc.), se amuzau, prelungind discuţiile lor obişnuite. Referinţele lor culturale, cu citate accentuat naţionaliste, patriotarde, erau din Asachi, din alţi paşoptişti perimaţi (vai!) ca mesaj. Imaginea era duioasă, dar cam „de pe altă lume". Aici, în România, ei trăiau, de fapt, tot în Chişinăul lor, refuzau să fie treziţi din atmosfera călduţă în care se cuibăriseră. Între timp mulţi dintre ei s-au trezit, au tras spre Vest, adică spre România… Cam aşa e (scuzaţi!) şi literatura română faţă de Europa! Autorul „românesc" vrea doar să-şi mute terasa de la „muzeul literaturii", de la „vernescu", de la alte terase din ţară, oleacă mai în centrul Europei, dar să nu se modifice mare lucru…! Eventual să apară nişte englezi, nişte nemţi, nişte elveţieni

care să pice de admiraţie pe spate în faţa talentului, a geniului chiar şi să mai dea un rând, două…! E o imagine cam forţată, dar o las aşa pentru că are şi ceva literatură în ea…! Scuze!

„Oamenii care s-au născut în genunchi, când se ridică în picioare au o interpretare mai specială asupra orizontului…”

— *Ce (câţi) poet/poeţi contemporani credeţi că vor rămâne în literatură peste 50 de ani*?

— Cam câţi au intrat…! Sadoveanu, în perioada în care era „tovarăş”, a fost întrebat ce părere are despre „şcoala de literatură” de la Bucureşti, unde se cocea literatura ideologică socialistă, în anii ’50. Răspunsul lui a fost obiectiv şi exact: „Câţi au intrat…!”. Suntem o literatură tânără, cu o memorie nefolosită sau rău folosită. De asta cred că vor rămâne multe nume actuale, peste 50 de ani, pentru a acoperi golurile din memorie, din istorie. Nemţii, francezii, italienii, spaniolii… etc. au cam cinci, şase sute de ani de literatură. Noi…? Dacă avem o sută şi cincizeci…! E loc, înscrieţi-vă cât mai mulţi, plusaţi acum! Nume? Ele se regăsesc mai sus, mai sunt şi altele…

— *Există vreun program literar al USR de pe urma căruia să beneficieze membrii USR, în afara celor din conducerea ei*?

— Nu ştiu, cred că ar trebui creată o conducere formată din toţi membrii uniunii…! Nu sunt în conducere, dar nu mă iluzionez că „uniunea” ar putea să facă minuni, într-o ţară în care nu fac minuni, pentru cetăţenii ei, guvernul, parlamentul, alte instituţii…! Oamenii care s-au născut în genunchi, când se ridică în picioare au o interpretare mai specială asupra orizontului, dar primul lucru care le vine la îndemână e să-l critice că nu-i drept, că nu-i uniform…! Ştiu că „uniunea” a favorizat, a intermediat nişte procente la pensie pentru membrii săi, că a determinat nişte „ajutoare” pentru membrii de elită, destul de consistente material…! Când mă voi apropia de pensie voi şti să apreciez mai mult, acum încă sunt pe picioarele proprii.

— *Sunt corecte premiile acordate de USR*? *Dar alte premii*? *Ce consecinţe asupra literaturii noastre au premiile nemeritate*, *adică marile premii „pentru micile opere”*?

— Am luat şi eu premiul Uniunii Scriitorilor în 2001, pentru

cartea de poezie „Îngerul căzut”! A fost anul în care s-au acordat cel mai corect aceste premii, nu-i aşa? Glumesc. Subiectivitatea premiilor ţine de subiectivitatea gusturilor, de discuţiile din jurul unei cărţi, de antecedentele autorului…! La ceremonia de înmânare a premiului am spus că l-am luat din neatenţie, adică nu m-a interesat dacă îl iau sau nu… Apoi i l-am dedicat lui Ion Stratan, cu care m-am confruntat „la balotaj”. Premiile prost date sunt ca indicatoarele de pe şosele, te bagă în fundături cu gropi de unde ieşi cu încrederea profund zdruncinată în tot ce înseamnă indicator pe lumea asta…! apoi am fost şi eu în juriul US de vreo două ori, chiar dacă n-am putut să impun întotdeauna gustul şi ierarhiile proprii, m-am supus democraţiei votului.

— *Puteţi aminti câţiva dintre cei mai zeloşi funcţionari literari – scriitori, redactori la reviste sau edituri, angajaţi ai Ministerului Culturii* etc. –, *care, fie că au slujit cu osârdie doctrina peceristă, fie că au fost corupţi sau mediocri, pur şi simplu, au ţinut pe loc şi falsificat literatura română, în sensul că au promovat literatura fără valoare sau literatura mediocră pe post de literatură de valoare*?

— Nu ştiu, dar aştept cu nerăbdare deschiderea reală-totală a arhivelor securităţii, să vedem „care ni sunt turnătorii”. Nu prostia e răul cel mare în ţara asta, ci imoralitatea, şmecheria. Acolo, în arhive, se regăsesc toţi cei nenominalizaţi încă, dar care au girat cărţi şi destine în calitate de cenzori, de cenzori ai cenzorilor, de turnători…!

— *Vă amintesc o declaraţie de-a dreptul şocantă, transmisă de regretatul Ion Stratan („Axioma” nr. 11/2004): Mircea Cărtărescu „declară la televiziunea naţională că „Levantul” său a pus «o lespede de neridicat asupra perimatei şi obositei poezii româneşti»”. Poate fi îngropată (anulată) poezia română de poezia lui M.C*?

— Dacă poezia lui Mircea Cărtărescu poate să îngroape (anuleze) poezia română, voi fi primul care o (îl) va (voi) saluta…! Dar cred că Mircea Cărtărescu se referea la poezia românească obosită, nu şi la poezia cealaltă, viguroasă şi tonică…! „Levantul”, într-adevăr, poate să stea ca o piatră de neridicat deasupra poeziei româneşti perimate, deasupra poeziei obosite. Dar Cărtărescu are şi poezie care poate sta alături de poezia „neobosită”, ar fi mai bine să facă referire la

aceasta, l-ar avantaja. Oricum, nu trebuie să luăm în serios orice declaraţie provocatoare, multe ne încearcă vigilenţa, altele ne verifică umorul.

(*Cafeneaua literară*, *noiembrie*, *2003*)

„SCRIITORUL ROMÂN SE NAŞTE CU UN PREGNANT SIMŢ AL CELEBRITĂŢII, ÎNAINTE DE A FI UN TRUDITOR ÎN NIŞTE ATELIERE OBSCURE, ACOLO UNDE SE PLĂMĂDESC CĂRŢILE MARI…”

— În dialog cu Angela Baciu – *Locul*: *Casa Pogor*, *Muzeul Literaturii Române din Iaşi*, *de Bunavestire*.

„*Ziua Poeziei*”, *25 aprilie 2006*

*

— *D-le Adrian A lui Gheorghe*, *felicitări pentru apariţia acestei antologii*, „*Poezii alese*”. *Ce reprezintă pentru dumneavoastră această carte*?

— Scriem cărţile în timp, secvenţial. Dar din când în când trebuie să ne uităm în urmă, să dăm coerenţă evoluţiei noastre, să completăm portretul de etapă. Antologia de faţă adună poezie din nouă cărţulii anterioare, după douăzeci de ani de la debutul editorial. O antologie e şi un instrument de lucru pentru critică, mai ales că evoluţia scriitorului se petrece pe „scena literaturii”, cel puţin teoretic, sub interesul focalizat al criticilor literari care, în ce mă priveşte, au fost generoşi în aprecieri…

— *Sunt nume importante*, *şi-i amintesc doar pe câţiva*, *dintre cei care au scris despre dvs.*: *Laurenţiu Ulici*, *Nicolae Manolescu*, *Al. Cistelecan*, *Mircea A. Diaconu*, *Ioan Holban*, *Cornel Ungureanu*, *Gheorghe Grigurcu*, *Constanţa Buzea*, *Maria Mincu*, *Gheorghe Mocuţa*… *E o listă foarte lungă*…

— Da, sunt critici şi scriitori foarte importanţi, avem „diagnosticieni” de calitate în poezia românească… Ne plângem, de multe ori, de calitatea „în general” a criticii, însă uităm contextul, adică o societate românească derutată, în disoluţie, care „nu mai vrea nimic”, care se dă leşinată în braţele Europei fără să fie atentă la faptul că fără o zestre culturală consistentă Europa o să ne trateze cu dispreţ. În Europa, despre care tot vorbim ca despre un El Dorado, nu ne aşteaptă

nimeni cu şoselele noastre cu hârtoape, nici cu fabricile ruginite, nici cu găunoşenia politică atât de evidentă. Acolo trebuie să mergem cu mândria unei istorii (dacă mai avem istorie! dacă mai avem mândrie!), cu o zestre de cultură, cu o populaţie în curs de civilizare. Cu ce-i civilizăm pe români? Cu manele? Cu discursurile unor Vadim, Becali sau alte apariţii cu care ne intoxicăm intimitatea „televizionistică"? Cu o şcoală românească care trece din experiment în experiment, care trăieşte din amintirea unor performanţe individuale şi mai puţin din performanţele colective…? Că educaţia şi cultura unui neam nu se văd în kilometri de culegeri de probleme rezolvate, ele se văd în civilizaţia străzii, în felul în care se comportă fiecare individ la serviciu, pe stradă, în curtea proprie…

Dar să ne întoarcem la critica literară, că de aici pornisem parcă…! Da, m-am bucurat de aprecieri extrem de generoase din partea criticii literare, fără să fiu un răsfăţat al acesteia… Dar Nicolae Manolescu m-a trecut „pe lista" deja celebră, Laurenţiu Ulici a mizat pe mine de la primele texte pe care i le-am înmânat, Al. Cistelecan a scris de câteva ori despre cărţile mele, chiar antologia de faţă se bucură de o prefaţă a acestui „diagnostician" real al poeziei de azi.

— *Titlul „Poezii alese" pare provocator. Aţi avut această intenţie când l-aţi ales*?

— Da, poeziile sunt „alese", vers cu vers, sper ca eventualii cititori să aprecieze coerenţa pe care am dat-o cărţii, să vadă coerenţa evoluţiei mele în timp. Titlul are şi un parfum de epocă, pentru că e vorba, în fapt, de o retro perspectivă poeticească care vine din mileniul doi şi se înscrie în mileniul trei. Ce şansă pentru noi să călărim două milenii, două secole…!

— *V-aţi asumat vreun risc publicând acum această antologie*?

— E riscul alpinistului care se întoarce din Himalaya sănătos şi are surpriza să-şi scrântească un picior pe stradă, în prima adâncitură…! Glumesc. Fiecare carte e un risc asumat, se zice. Riscul cel mare, pentru un autor, e să scoată cărţi în mijlocul unei populaţii analfabete sau care vorbeşte altă limbă.

— *O antologie presupune un bilanţ. Consideraţi că aţi ajuns la o*

vârstă care necesită antologări?

— Biologic am patruzeci şi şapte de ani. E mult? Un scriitor, un artist rămâne la vârsta primelor sale manifestări artistice inspirate, toată viaţa nu face decât să nuanţeze obsesiile copilăriei. Primele cărţi le scriem din talent, următoarele le scriem (şi) din ştiinţa scrierii. Cu fiecare carte devenim tot mai „perverşi" ca autori, amănuntele depăşesc fondul, ardem în mijlocul focului interior dar ne place să ne privim cum ne chinuim.

— *Ce v-a adus poezia în această viaţă*?

— Cred că totul. Spunea cineva că matematica ne dă să mâncăm, iar poezia ne învaţă să trăim. Ca să desluşeşti frumuseţea „matematicii vieţii" trebuie, cred eu, să înveţi să desluşeşti poezia fiecărei clipe. Poate să pară un truism, poate să pară facilă rostirea acestui adevăr, însă de prea multe ori ne credem mai deştepţi decât emoţia primară, curată şi încercăm să complicăm un suflet care e o capodoperă de simplitate…

— *Ce şanse mai are cartea de literatură română în perspectivă*? *Ce şanse acordaţi scriitorului român*?

— Cartea de valoare va avea întotdeauna o şansă. Sau mai multe. Scriitorul de valoare, la fel. Un păcat al literaturii noastre este că scriitorul român se naşte cu un pregnant simţ al celebrităţii, înainte de a fi un truditor în nişte „ateliere" obscure, acolo unde se plămădesc cărţile mari. Abia de iese din „oul nedogmatic" patern (sau matern; nu mai contează), că scriitorul foarte tânăr se crede extrem de învăţat, de deştept, de dotat, că poate să se ia de guler cu oricine e cu un pas mai înainte…! Când Eugen Ionescu, Cioran, Eliade făceau scandal, în epocă, aveau nişte argumente culturale bine asimilate, bine conturate…!

— *Astăzi*, *s-a discutat la „Casa cu Absidă"*, *la convocarea scriitorilor*, *despre modificările „Statutului Uniunii Scriitorilor"*; *au fost păreri pro şi contra*, *s-a stabilit cine să susţină doleanţele acestora la Bucureşti şi altele*. *Cum comentaţi*, *din punctul de vedere al unui scriitor ce trăieşte pe meleaguri… româneşti*?

— Statutul Uniunii Scriitorilor este un document perfectibil, desigur. Depinde de noi toţi să se întâmple asta. Uniunea Scriitorilor e

mai mult, cred, decât o instituţie interseriitoricească, este expresia solidarităţii de breaslă. Deşi sună cam lemnos, cred că asta ar fi justificarea ei pe lumea asta. Scriitorul e un individ vulnerabil într-o lume a agresivităţii şi a analfabetismului în creştere, de aceea are nevoie de „un sindicat" care nu e nici „mironmitrea", nici „nu ştiucumhosu". Cred că şi îngerii din ceruri au un sindicat ca să se apere de împilările unor mucenici sau cuvioşi care au luat cu japca nu ştiu ce puteri de la magazinul de profil. Sunt şi foarte multe pretenţii în jurul U.S., sunt foarte multe doleanţe, sunt, de asemenea, cum aţi observat foarte bine, multe frustrări, care se manifestă în public.

— *Frustrările unora chiar nu au explicaţii plauzibile*…

— Impresia cunoscătorilor şi a necunoscătorilor e că Uniunea Scriitorilor este prea umflată, că are între membri mulţi veleitari etc. O fi aşa? Cine se crede genial să ridice primul piatra…! După părerea mea genial e numai Dumnezeu, că i-a făcut şi pe geniali şi pe negeniali după chipul şi asemănarea sa…! Ar trebui ca fiecare scriitor, dincolo de nebunia personală, să fie conştient că e parte dintr-o castă. Dumnezeu îi pedepseşte pe cei care îşi bat joc de talentul (sau talantul?) pe care Dânsul li l-a dat spre „folosinţă". Un scriitor adevărat care a dat o recomandare unui netalentat sau veleitar ca să intre în Uniunea Scriitorilor, conform ultimelor buletine de ştiri de pe lumea ailaltă, va trebui să mătură în Purgatoriul lui Dante, să frece o mie de ani cu periuţa de dinţi conştiinţa lui Céline pentru că a pactizat cu duşmanul sau să facă inventarul Bibliotecii Babel, acolo unde a fost bibliotecar Borges…

— *Credeţi că U.S.R. ar trebui să se „reformuleze"*?

— Uniunea Scriitorilor ar trebui „să se reformuleze" zilnic, ca să-i mulţumească pe toţi scriitorii care o compun, pe cei care nu au intrat încă „în structură", pe cei care au murit din cauză că nu s-a reformulat „U.S.R.-ul" la timp dar şi pe cei care se vor naşte cu intenţia clară că Uniunea Scriitorilor trebuie, dacă nu distrusă, măcar reformulată…

— *Ne apropiem de Europa*?

— Da, tip-ul, tip-ul…! Întâi noi, după aceea şi Uniunea

Scriitorilor. Sau ar trebui invers? Ar trebui să facem o comisie, să analizeze chestiunea…

— *Preşedintele nou ales al U.S., Nicolae Manolescu, împreună cu echipa sa, va schimba ceva? Ce speraţi?*

— Eu aş începe, să fiu în locul dumnealui, cu văruirea sediului Uniunii Scriitorilor care arată destul de prăfuit, e şubrezit de atâta ideologie, e afumat de tămâierea atâtor personalităţi stalinisto – comuniste. Apoi aş mai găsi şi altceva de făcut, problemele apar de la zi la zi.

— *De ce nu sunt promovaţi şi tinerii scriitori? Ar putea fi cooptaţi în anumite proiecte, pentru a fi pregătiţi pentru anii ce vor urma?*

— Să fie promovaţi, cine se opune? Trebuie căutat vinovatul care nu-i promovează şi să fie amendat, arestat, împuşcat…! Credeţi că ar trebui să se ocupe de trebuşoara asta preşedintele Băsescu? Guvernul? Parlamentul? Mama Omida? Mătuşa Tamara? Gigi Becali? Tinerii scriitori (pot) să scrie, să publice, să facă programe, să citească, să candideze la orice funcţie vor, să se însoare, să plece din ţară nemulţumiţi, să se întoarcă încărcaţi de glorie…! Au o mulţime de oportunităţi, inclusiv aceea de a se rata când vor ei, cum vor ei. Gălăgia prea mare făcută în jurul unor ipotetice drepturi pe care le-ar avea şi care ar fi ascunse într-un „depozit cu drepturi" din subsolul Uniunii Scriitorilor (sau sub Casa Poporului?) cred că îi deranjează chiar pe ei la scris. Şi până la urmă ce mai înseamnă tinereţea asta de care se tot vorbeşte? Mă interesează prea puţin, când le citesc cărţile, dacă Dan Sociu sau Claudiu Komartin sau Dan Coman au câte 70 de ani sau că Ion Mureşan nu are nici 20…! Am găsit, în Pateric parcă, o replică la această chestiune: „Cine nu este bătrân la tinereţe, nu va fi tânăr la bătrâneţe". Restul e hărmălaie, bâlci…

— *Apropiindu-ne de sfârşitul dialogului nostru, spunând că sunteţi un om optimist, sunteţi un poet fericit, împlinit?*

— Omul fericit este cel care n-a ratat niciun drum. Poetul fericit este cel care simte că a ratat toate drumurile. Eu sunt undeva la mijloc, fericit că nefericirea mea şi a altora a căpătat, prin mine, un oarecare sens.

— *Lăsaţi un poem, cu care vă identificaţi…*

— Mă identific cu toate poemele mele, se înţelege. Dar las unul care spune ceva despre deriziunea şi sublimul vieţii noastre. Poftim…

HAI, REINER!

Întâi şi-a refuzat numele. Se numea Reiner.

Sau se numea Dimitrie?

Sau poate Iacinto, un nume neobişnuit printre locuitorii tot mai abstracţi ai unei lumi care se înghesuia să urce în cer. Sau se numea

Ezra.

Ezra se numea şi casa în care locuia şi strada şi ţara şi continentul…

Sau nu. Se numea pur şi simplu Paul.

Paul e un nume pe care moartea nu-l vede prea lesne, ea vine şi zice:

Unde este Paul?

Dimitrie zice:

Nu ştiu unde este Paul!

Reiner zice: Paul descarcă luna în curte!

Carlos zice: Paul e obosit, Paul doarme cu femeia lui şi femeia lui tocmai visează şi Paul merge înainte şi face loc visului să intre în lume!

Omar, care tocmai trecea pe acolo, zice morţii: Paul s-a dus dimineaţă în târgul de câini să-i înveţe să urle ca oamenii!

Yannis s-a apropiat de moarte şi i-a zis: Paul este Reiner sau e chiar Iacinto.

Iacinto i-a spus morţii:

Paul e Edgar!

L-am văzut eu pictându-l pe Edgar ca să se ascundă!

Piotr zice: Paul nici n-a trecut azi pe aici, el vine foarte rar pentru că însămânţează cu nisip câmpiile de la est!

Atunci moartea zice:

Vei merge cu mine tu, Reiner, după aia vii şi tu Ezra după care vii şi tu Dimitrie te pregăteşti şi tu Federico şi dacă între timp nu apare Paul vii şi tu Iacinto şi tu Carlos şi tu Piotr şi dacă Paul nu termină de descărcat luna în curte vii şi tu Alexandru şi tu Emanuel şi tu Iustin şi

dacă pământul nu-i tot însămânţat cu nisip vii şi tu

Olivian şi tu Christian şi tu Aurelian şi tu Horst şi dacă femeia lui Paul încă visează limba inorogului mângâindu-i coapsele vii mai întâi tu Ioachim apoi vii tu

Patrick apoi tu Boris şi până vine Paul din târgul de câini cu mâinile zdrenţuite de muşcături până se spală de sânge vii tu Alvin şi tu Eduard şi tu Antonio şi până Paul se desparte de Edgar cu care a întemeiat o biserică pentru frica lor vii tu Nicanor şi tu Yukio şi tu Reiner…

Dar pe mine, zise Reiner, m-ai mai chemat o dată.

Nu-i nimic, zise moartea, dragă Reiner, trebuie să înţelegi că toate astea sunt aleatorii dacă apare între timp Paul schimbăm ordinea, uite, vezi cum trece un cântec prin guşa unei păsări ca un glonte nu ştii în sângele cui se va opri sau dacă soarele se face iarăşi cuvânt ca la început îţi dai seama ce grea devine şoapta şi cum ai să poţi respira dintr-un văzduh ca un cap de marinar smuls cu tot cu coşul pieptului?

Hai, Reiner!

(*Revista Dunărea de Jos*, *mai*, *2006*)

„POLITICA RĂMÂNE, PE MAI DEPARTE.

ARTA DEZGUSTULUI…!

sau

„SUNT VREMURI ÎN CARE SUNT MAI IMPORTANTE CARACTERELE

DECÂT TALENTELE”.

— În dialog cu Virgil Panait – *Domnule Adrian A lui Gheorghe*, *v-aţi gândit vreodată ce alt domeniu aţi fi îmbrăţişat dacă nu eraţi atras de literatură*?

— Altă profesiune, alt destin, nu-i aşa? Poate că m-aş fi făcut hocheist pe nisip; cititor în stelele de pe cerul gurii; poate că aş fi deschis, în Gordios, un atelier de făcut „noduri gordiene” pentru uzul populaţiei; poate că m-aş fi făcut vânător de vârcolaci şi preparator de piei de inorog, pentru mănuşile femeilor; poate că m-aş fi ocupat cu picurarea sării în sudoare…! Sunt un milion de alte variante, de altfel.

— *Aveţi prieteni (sau duşmani?) care v-au dezamăgit?*

— Abia de reuşesc să-mi evaluez dezamăgirile pe care mi le provoc eu însumi…! De fapt dezamăgirile sunt catalizatorul fiecărei zile, a fiecărei vieţi. Unii m-au dezamăgit că au murit, alţii m-au dezamăgit că au trăit. M-a dezamăgit Socrate, că a băut cana cu ceai de cucută…! Am suferit cumplit. Dar m-a dezamăgit şi Stalin, că nu s-a sinucis când a avut o criză existenţială, pe fond religios, pe când era elev de seminar, după cum zic biografii. Şi asta a fost o dezamăgire care ne-a dat, tuturor, frisoane istorice! M-a dezamăgit Aurel Dumitraşcu, în septembrie 1990, când a zis că pleacă la Borca, în concediu, să scrie un roman şi a ajuns la Bucureşti, la spitalul Fundeni unde a şi a murit. M-a dezamăgit Dan David care n-a mai apucat să scrie câteva din cărţile sale cu „poeme torenţiale”… M-a dezamăgit Laurenţiu Ulici care s-a lăsat dus la moarte de prostia şi inconştienţa unor aşa-zişi amici care l-au închis într-o casă bântuită de otrăvuri…!

Cică în sânul Mafiei există un principiu extrem de bine respectat: „Prietenii ţine-i aproape, iar duşmanii şi mai aproape!”. De asta trăim toţi laolaltă, ca o pedeapsă de sus, dar având, în acelaşi timp, puterea dumnezeiască de a ne suporta…!

— *Există, după părerea dvs., vreo diferenţă esenţială între literatura română de dinainte de ’89 şi cea de după ’89?*

— Există, fără îndoială, diferenţe. De nuanţă. De „fiziologie a poeziei” şi de „fiziologic în poezie”. Au dispărut mari promisiuni din domeniul prozei. Au apărut mari traduceri… Mulţi veleitari de dinainte au ajuns, din nebăgare de seamă, în uniuni de creaţie, dau lecţii. Înainte de ’89 scriitorii se citeau între ei şi se contestau sau nu. Acum se contestă prin indiferenţă, prin necitire. Generaţia foarte tânără se consideră născută din Neant, spontanee, provenind dintr-o „gestaţie” zeiască, fără legătură cu literatura română în coerenţa ei istorică… Nu s-a făcut o reevaluare a literaturii de dinainte de 1989, să fie descărcat balastul ideologic dintr-o căruţă literară excesiv şi prost încărcată.

— *Vă reproşaţi ceva în plan literar sau personal?*

— E un reproş pe care ar trebui să ni-l facem toţi cei care pretindem că gândim, că avem viziunea clipei de mâine, că suntem

europeni prin frecventarea lecturii: faptul că am abandonat, încă din 1989, ţara pe mâna unor netrebnici, a unor potlogari…! Destinele noastre sunt dirijate de nişte păpuşari netrebnici, proşti, meschini şi veroşi, care joacă ţonţoroiul peste capetele noastre rămase într-o expectativă păguboasă. Clasa politică de azi a pus pe fugă inteligenţia din ţara asta, să n-o incomodeze, să rămână singură să guverneze peste o populaţie derutată, prostită, umilită, conformistă. Intelectualitatea română parcă aşteaptă să revină în actualitate momentele 1950 – 1960, când îţi bătea în uşă securistul să te înhaţe şi să te trimită la Canal. Acest fatalism acceptat cu seninătate, mioritic, ţine de laşitatea istorică a poporului nostru. Mai putem vorbi acum, în istoria de azi, de un popor român? Sau am ajuns doar o populaţie care trăieşte la cote periculoase „sub demnitate", la voia întâmplării, gata oricând să-i re-propulseze în frunte pe aceiaşi călăi care îi stau în cârcă de ani şi ani. Nu există solidaritate de breaslă, nici scriitoricească, nici în alt domeniu… Dacă un semen păţeşte ceva, e umilit sau batjocorit de autorităţi, pentru că are opinii, pentru că e vertical, ceilalţi din preajmă nu au reacţii ci îşi dau coate şi îşi spun cu glas şoptit: „Ei, nu s-a descurcat!". Trăim în ţara în care nu talentele şi harul au căutare, ci doar „descurcăreţii", şmecherii, tupeiştii, fanfaronii, gugumanii, guguştiucii, activiştii reşapaţi, ilieştii, proştii, bombonelii, cozmânştele, pontagiii etc. etc.

În plan literar îmi reproşez faptul că nu am scris părţile a doua, a treia, a patra şi a cincea a romanului „Un veac de singurătate", de Gabriel García Márquez, pe care l-am visat într-o noapte! Îmi mai reproşez şi faptul că am scris un romnţ bun, „Bătrânul şi Marta", apărut în decembrie, anul trecut, la Editura „Cronica" din Iaşi, pe care l-am dăruit multor prieteni, să-l citească…! Am avut surpriza, la vreo juma' de an, ca aproape toţi amicii mei, cărora le-am dat cartea „pe gratis", să n-o fi citit. Data viitoare voi scoate doar cărţi de benzi desenate, ca şi prietenii mei să poată citi o carte dintr-un capăt în altul…! Asta e!

— *Dintotdeauna, în literatură au existat scriitori gonflaţi. Credeţi că există asemenea autori şi în literatura de azi? Puteţi exemplifica?*

— Tot ce-i gonflat poate fi dezumflat cu acul critic. Un simplu gest şi… fâââs! Cel mai mare critic este, însă, timpul. Gonflarea pe criterii ideologice e cea mai periculoasă, deturnează gustul public, mutând accentul de pe estetic numai pe etic. De aici şi întrebarea profesorilor proşti de literatură: „Despre ce este vorba în poezie?”. De parcă poezia ar povesti şi nu ar fi un argument al existenţei în unicitatea ei…! O literatură e un spectacol pe o scenă pe care evoluează mulţi, foarte mulţi, scriitori sau numai veleitari, dar după ce spectacolul face o pauză se trag concluziile. De la A. Toma la Beniuc, de la Deşliu la Ţic, de la Săraru la Crânguleanu, scena literaturii noastre a fost plină de farseori şi trepăduşi literari care s-au dat formatori de opinie, care au practicat perversiunea literară şi ideologică pentru a deturna gustul publicului… În parte au reuşit să influenţeze opinia cititoare, istoria literară i-a eliminat însă cu un simplu gest. Critica literară este datoare însă, acum, să pună „bazele teoretice” ale acestei despărţiri ale apei de uscat…! Dacă sunt scriitori gonflaţi în acest moment? Am o listă cu vreo patruzeci de nume, dar nu o am acum la mine, am uitat-o acasă… Dacă îmi mai iei un interviu peste vreo zece ani, ţi-i spun.

— *Aţi fost sau sunteţi tentat să vă vedeţi dosarul de la Securitate*?

— Da. Am făcut un demers în acest sens încă din aprilie 2002 la CNSAS. Am primit un răspuns oficial de la această instituţie, în luna mai 2002, în care eram rugat să am un pic de răbdare, că voi avea acces la propriul dosar. A trecut, de atunci, un an şi jumătate. N-am mai primit niciun răspuns, deşi legal am dreptul să văd dosarul, să-mi reîmprospătez memoria, e bine ca din când în când sila veche să dea buzna în inerţia de azi, s-o răscolească. Ştiu că vechii mei urmăritori sunt în preajma mea, în continuare, cred că în intimitate stau şi scriu mai departe „note informative” ca să nu-şi piardă obiceiul. Ce au avut de urmărit la mine, în fond, înainte de 1989? Mi-au tradus inocenţa în limba parşiveniei lor…! Ca şi la Aurel Dumitraşcu, de altfel. La Revoluţie au fost găsite pe biroul primei-secretare a judeţului trei „note informative” trimise de securitate pe 21 decembrie 1989, care în acele zile se ocupa de doi oameni în judeţ: Aurel şi eu! Pe una dintre

„notele informative" era trecut şi prozatorul Viorel Buruiană care venise la mine acasă să asculte „Europa liberă". Era grav!

— *Deseori, în presa de la noi cât şi în cea externă, apar articole antiromâneşti care, culmea*!, *se bucură de aprecieri din partea unei părţi a presei româneşti. Cum vedeţi dvs. aspectul*?

— Nu prea înţeleg întrebarea…! Dar, în fine! Cele mai antiromâneşti gesturi nu sunt cele descrise în presa din Vest, după părerea mea, ci sunt cele pe care le fac politicienii noştri. Mineriadele sunt opera unui triumvirat de tristă inspiraţie, Cozma – Iliescu – Măgureanu, răul făcut de el nu e egalat în istoria ultimului secol românesc! Faptul că suntem în topul corupţiei, în topul hoţiei oficializate, că nu ne mişcăm spre civilizaţie ci tragem spre „indienizarea" societăţii, în mod deliberat, prin „angajament politic", nu sunt lucruri pe care le-a inventat presa europeană sau naţională, ci sunt realităţi care ne sufocă, ne „aneantizează" ca naţie europeană. Dacă nici presa n-ar mai vorbi, am fi mai rău ca în 1989. Dar ce înseamnă „antiromânesc"? E altceva decât alungarea tineretului din ţară, tineret care a ales să muncească în cele mai umilitoare condiţii în Italia, în Canada, în Turcia, decât să trăiască din pomana de doi lei pe care le-o aruncă, cu suficienţă, oficiul de şomaj? „Antiromânească" este o conducere care în loc să rezolve chestiuni care ţin de funcţionarea neamului, se ocupă doar de ghiftuirea conturilor neamurilor…! Dacă n-am plecat până acum din ţară, este pentru că m-am raportat la limba română şi nu la netrebnicia conducătorilor noştri. Suntem cea mai penibilă naţie din Europa prin prostia şi meschinăria endemice care ne conduc…! Credeţi că „biroul politic" nu ştie situaţia? O ştie, dar speră să n-o ştie şi poporul…!

— *Personal, eu nu sunt de acord cu manualele alternative de Limba şi literatura română. Dvs. cum vedeţi „cestiunea"*?

— N-am nimic „personal" cu aceste manuale. Numai de ar fi bine făcute, dacă ar respecta, cât de cât, o coerenţă în evoluţia şi formarea literaturii noastre…! Profesorii ar trebui să protesteze împotriva gugumăniei şi aranjamentelor care se fac la nivelul Ministerului, în privinţa programei şi manualelor, care a devenit o entitate suspendată

într-un „turn de fildeş politic”!

— *Mulţi scriitori au intrat în politică*. *Este locul lor acolo*? *E bine*? *E rău*?

— Sunt vremuri, ca acum, în care sunt mai importante caracterele decât talentele. Dacă tăcem toţi, lăsându-i să facă politică tot pe cei care au mai făcut, eventual până în 1989, atunci ne vom regăsi cu toţii vinovaţi la „o a doua venire a Dictaturii” în România. Dacă scriitorul, care e şi o conştiinţă a vremii, a limbii şi patriei sale, nu e atent la cum merge istoria, atunci ce să mai pretinzi de la omul amărât de sub vremi, care luptă doar să supravieţuiască fizic?! Luările publice de cuvânt, în presă, ale unor scriitori precum Mircea Mihăieş, Gabriel Liiceanu, Nicolae Prelipceanu, Octavian Paler, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Horia Patapievici, Luca Piţu, Mircea Dinescu, Liviu Ioan Stoiciu, Nichita Danilov, Paul Goma, Gabriela Adameşteanu, Magda Ursache, Ştefan Agopian, Ioan Groşan, Iosif Naghiu, Varujan Vosganian… nu ar trebui să rămână doar nişte disperări exprimate şi pierdute în „orizontul de plută” în care puterea politică face „să răsune” penibil orice glas critic. Dar dacă mă uit mai bine în Parlament, cam care ar fi scriitorii care fac politică, acum? Nu cumva acolo sunt tot oportuniştii de pe vremuri? Nu cumva tot ei au ajuns acolo unde se împart privilegiile? Apelul la apolitism, promovat prin anii ’90, de un grup de „scriitori farisei” n-a fost decât o diversiune, a câta?, provocată de cozile de topor din rândul breslei noastre… Eminescu se plângea, într-o scrisoare către Veronica Micle, la 1882, de „folosul” pe care îl avea de pe urma amestecului în politică: „… de şase ani n-am linişte, n-am repausul senin, pentru ca să pot lucra şi altceva decât politică… Folosul meu după atâta muncă e că sunt stricat cu toată lumea… Eu rămân cel amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere şi cu speranţă în consolidarea ideilor mele şi un mai bun viitor. Dar nu merge… Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește şi că mi-ar trebui un lung, lung repaus, ca să-mi viu în fire. Şi cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaus nu-l pot avea nicăiri şi la nimeni. Sunt strivit, nu mă mai regăsesc şi nu mă mai recunosc…”. Politica e, pe mai departe, „arta dezgustului”? De ce

n-ar fi chemaţi scriitorii să facă măcar „politica culturală” a României, să reprezinte cultura noastră în exterior? Marea majoritate a celor care dormitează pe la ambasade, ca ataşaţi culturali, sunt nişte unelte politice, cumetri şi nepoţi de politruci care nu sunt interesaţi decât de diurnă şi aranjamente sezoniere…! Am cunoscut câţiva, mi s-a făcut pielea ca de găină de ruşine, văzându-i cum vorbesc, cum gândesc! Să le fie de cap!

— *Credeţi că secolul 21 va fi un secol al literaturii, al internetului, al bisericii sau al subculturii şi manelelor de tot felul*?

— Iarăşi nu înţeleg întrebarea…! Secolul 21 va fi al omului, ca entitate vie, expansivă, complexă. Sau nu va fi deloc? Există ceva în afara conştiinţei şi lucidităţii? Internetul şi suportul său, calculatorul, vor fi, indiscutabil, o prelungire a mâinii şi a minţii. Dacă se va îndepărta de Biserică, omul va avea mai puţine repere, va rătăci mai mult… E o chestiune colectivă care se va rezolva, normal… individual. Nu cred că are sens să tragem acum sirena lui Roaită de coadă, să stârnim panică, să credem că noi suntem o culme a culturii, civismului şi moralei şi că după noi va fi neantul…! În chestiuni care se dezvoltă ciclic noi nu suntem decât verigă. Să sperăm că nu o verigă slabă. Să zicem că urmaşii noştri vor fi nişte „subculturali”, nişte „manelişti” etc. Păi noi, ca „producători de nouă generaţie” nu suntem vinovaţi de calitatea „produsului”? Ca să pretindem trebuie să fim, mai întâi, noi nişte culmi de educaţie…! Generaţiei de dinaintea noastră, cea a părinţilor noştri, îi reproşăm, firesc poate, că a suportat stalinismul, dejismul, ceauşismul, că ne-a născut în jug şi ne-a oferit, pentru perspectivă, tot jugul…! Dar noi ce mare brânză am făcut în istoria imediată? Am iscat o Revoluţie, „am tras un iureş”, vorba lui Noica, după care ne-am dat deoparte lăsând pe toţi mediocrii şi potlogarii să ni se suie în cap…! Să nu-mi spui acum că acest Cozmâncă e altceva decât un „cadrist” de la C.C. care a profitat de „Marea Rotaţie a Cadrelor din Decembrie 1989”. Sau Iliescu…! Sau faptul că suportăm aroganţa lui Năstase şi se pare o mare izbândă a generaţiei noastre? Dacă generaţia care ne urmează n-o să ne bage în seamă, dacă ne va cere socoteală, dacă ne va da bobârnace, totul e justificat: le-am oferit

doar un surogat de democraţie, un surogat de libertate, un surogat de civilizaţie! La altceva nu ne-am priceput…!

— *În ultima vreme au apărut în presă articole denigratoare la adresa unor scriitori precum*: *Eminescu*, *Caragiale*, *Călinescu*, *Sadoveanu*, *Nichita Stănescu*. *Despre „Miorița" chiar*. *Ce părere aveți*?

— Cred că ai citit rău: nu am văzut niciun articol denigrator la adresa celor pomeniţi mai sus! Că-l „întrebi", la un moment dat, pe Călinescu de ce a scris, la maturitate deplină, „cronica optimistului", pe teme ale politicii comuniste, după ce scrisese „cronica mizantropului", mai mulţi ani, mi se pare normal…! Cred că mai bine Călinescu ar fi scris „cronica oportunistului"! Sau să-l „întrebi" pe Sadoveanu de ce a semnat, în calitate de preşedinte al Marii Adunări Naţionale, nişte ordine de condamnare la moarte, pentru nişte români care nu se supuneau stalinizării, iarăşi mi se pare normal şi moral…! Cât despre Nichita Stănescu, el este într-un vârf al receptării în acest moment, în ultimii zece ani am contabilizat, întâmplător, vreo zece monografii şi vreo cincisprezece ediţii ale poeziei sale, parţiale sau complete…! În ceea ce priveşte „Mioriţa", această extensie a proverbului de două parale românesc, acela cu „Capul plecat, sabia nu-l taie", mi se pare că este cea mai păguboasă „filosofie populară" care ne-a inspirat în traversarea istoriei. Cât priveşte pe Eminescu şi Caragiale, au apărut prea mulţi indivizi care vor să-i apere, cică, în condiţiile în care aceştia „nu sunt atacaţi" sau se apără singuri…! Am văzut, nu demult, în „Adevărul literar şi artistic", o intervenţie a unei mari admiratoare a Elenei Ceauşescu, Zoe Dumitrescu Buşulenga, care era foarte îngrijorată de faptul că „Eminescu are detractori". Să fim serioşi! zice Zoe Dumitrescu Buşulenga: „*Proletcultiştii au încercat ceea ce*, *din nenorocire*, *se încearcă şi azi*: *tăierea lui Eminescu din vârful piramidei*…". Eu n-aş crede că există, cu adevărat, cineva în România asta mare care să-l conteste sincer pe Eminescu! mai mult, cred că au apărut prea mulţi „academicieni" şi „gagdemicieni" care vor, cică, să-l salveze pe Eminescu de (alţi) contemporani de-ai noştri, în fapt o încercare de gudurare pe lângă statuia lui, să fie şi ei luaţi în seamă… Dându-te apărător al lui Eminescu, te dai „român verde". Dacă te dai

„român verde", normal că îţi tragi şi un contur tricolor care îţi pică bine la carieră. Am văzut pe cineva, într-o zi, un specialist adevărat, care încerca, cu unghia, materialul unei statui a lui Eminescu, din Iaşi, să vadă dacă nu-i oxidată! Asta nu însemna că voia să-l dea jos de pe soclu! Grija doamnei Buşulenga e un fel de a ne ţine de vorbă ca să nu ne amintim de slujul făcut de dumneaei pe lângă papucii „tovarăşei academician doctor de renume mondial, Ileana Ceauşescu" pe care o serba în fiecare an, la 7 ianuarie, în vers şi cânt, ca pe moaştele Maicii Domnului. Mi se pare, deseori, că Eminescu trebuie apărat nu de cei care îl contestă, ci mai mult de cei care vor să-l salveze când nu e în niciun fel de pericol. Apărătorii lui de ocazie îl îmbăloşează de cele mai multe ori! Adevăraţii „detractori" ai lui Eminescu nu sunt, de fapt, cei care îl contestă din exces de orgoliu, ci acei care nu-l mai citesc de loc. Sau sunt cei care nu mai citesc nimic. Dacă azi, române, ai curajul să citeşti o poezie de Eminescu, nu te mai numeri între „detractorii" săi ci între cei care îl omagiază „pe limba lui"! Aş vrea să o văd pe Zoe Dumitrescu Buşulenga sau pe alţii ca ea că îşi pun cenuşă în cap, că se îmbracă în straie de cârlţi, precum creştinii de pe vremuri, să se retragă în pustie sau în pustia din sine, gata să recunoască, măcar în ultimul ceas al vieţii lor, că au slujit pe Diavol! Că ne-au pus şi pe noi să-l slujim pe Diavol, demonstrându-ne cu textele lor de atunci că Diavolul este bun! Ar fi iertaţi, ar demonstra că au redescoperit în cenuşa din sufletul lor nişte vagi urme de moralitate…! De această căinţă are nevoie naţia noastră, să renască!

— *Ce şanse îi (mai) acordaţi cărţii de literatură în viitor? Dar scriitorului?*

— Cartea de valoare va avea întotdeauna o şansă. Sau mai multe. Scriitorul de valoare, la fel. Un păcat al literaturii noastre este că scriitorul român se naşte cu un pregnant simţ al celebrităţii, înainte de a fi un truditor în nişte „ateliere" obscure, acolo unde se plămădesc cărţile mari. Abia de iese din „oul nedogmatic" patern (sau matern; nu mai contează), că scriitorul foarte tânăr se crede extrem de învăţat, de deştept, de dotat, că poate să se ia de guler cu oricine e cu un pas mai înainte…! Când Eugen Ionescu, Cioran, Eliade făceau scandal, în epocă,

aveau nişte argumente culturale bine asimilate, bine conturate…!

— *Ce părere aveţi despre revistele de cultură de la noi*? *V-ar surâde o colaborare la „Oglinda literară”*?

— Sunt cam multe! Sunt hectare de pagini tipărite care nu spun nimic, care sunt scrise amatoristic. Mă surprinde încă un fapt care ar trebui să fie o chestiune extrem de serioasă în lumea literară românească, „o lume” care se vrea europeană: revistele literare nu plătesc colaborarea! Adică tu stai, scrii, munceşti, trimiţi prin poştă, prin e-mail textele şi în final îţi cumperi o revistă, „să te vezi publicat”! La atâta se reduce toată satisfacţia ta de autor. Nimănui nu-i trece prin gând că ar trebui să te şi plătească, că ţi se cuvine şi ţie ceva ca autor pentru travaliul tău. Atunci, dacă nu susţin pe scriitorul care colaborează, la ce mai sunt bune revistele de cultură? Să fie doar „o carte de vizită” pentru cei care le redactează? Cum să te respecte societatea dacă nu te respectă confraţii de la revistele culturale, care nici nu se gândesc la remunerarea ta? Nu e vorba neapărat de o plată exactă, e vorba măcar de „un leu moral”, care să însemne că am terminat-o cu munca patriotică, jenantă!

Cât despre „Oglinda literară”, la care am mai colaborat, cred că e o „oglindă fidelă” realităţii culturale imediate şi, ca în orice oglindă, lucrurile se văd invers! Adică dreapta e în stânga şi stânga e în dreapta? Chiar aşa? Na, că şi eu m-am încurcat…! Până mă dumiresc, rămân al vostru…!

(*Oglinda literară*, *septembrie*, *2003*)

„EXISTĂ O EDUCAŢIE A ZÂMBETULUI.
PE CARE ROMÂNII NU O AU…!”

— *Cât de des zâmbiţi ca să asiguraţi succesul unui demers*?

— Un japonez din categoria celor care îşi pierdeau vremea cu haiku-urile spunea, încreţindu-şi fruntea, că „zâmbetul e o floare pe chip”. Amintindu-mi de zâmbetul lui Ion Iliescu, cinic, de la Revoluţie, mi-am dat seama că poporul ăsta s-a ales „cu flori de pe chip” numai de prin bălării…! Şi Iago zâmbea, când îi ieşea „pasienţa”, nu-i aşa? Şi Iuda s-a umplut de frisonul zâmbetului numărând arginţii. Există o educaţie a zâmbetului, pe care românii nu o au. Românii ori dau în clocot de râs,

ori se tăvălesc pe jos de jale, bocindu-şi condiţia, soarta, neamul, familia…! Pe stradă vezi numai chipuri încruntate, chinuite de ceva interior, nedesluşit…! Aprofundându-le semenilor noştri amăreala de pe chip mi-am dat seama că îi chinuie, de fapt, peste măsură, soarta caprei vecinului…! Cum să mai zâmbeşti dacă vezi că asta, capra, îi umple de lapte pe „nenorociţii" de vecini? Ca să revin la întrebare… Da, zâmbesc des, doar ca să-i contrariez pe cei din jur. Dreptul la zâmbet se câştigă, de fapt. Mai aud şi acum urletul gradatului din armată care spunea: „Ce râzi, bă? Când ai să mă vezi pe mine tăvălindu-mă pe jos de râs, atunci tu ai voie să zâmbeşti un pic…!". Acum fenomenul e puţin invers, când zâmbesc ştiu că el se tăvăleşte pe jos de râs şi asta mă face mai mulţumit.

— *Câte semnificaţii aţi putea atribui unui zâmbet, dacă aţi fi la un concurs de mimică*?

— La un concurs de mimică orice zâmbet este ca o monedă calpă. O vezi, o simţi în palmă, dar n-are valoare. Dacă aş fi în juriu la acest „concurs de mimică" aş premia zâmbetul care m-ar face să plâng în hohote… Este o povestire a lui Heinrich Boll în care oamenii dintr-o comunitate sunt obligaţi să zâmbească tot timpul. Cei care nu zâmbesc sunt amendaţi, condamnaţi. Oamenii trăiesc cu măşti, ca să placă oficialilor, miliţienilor. Şi noi am trăit într-o „asemenea Chină" în care zâmbetul era obligatoriu, în care se spunea senin: „Nu există să existe, / Cetăţeni cu feţe triste…!"

— Un proverb chinez afirmă că nimeni nu are mai multă nevoie de un zâmbet decât acela care nu îl poate dărui. Aţi fost vreodată salvat de un zâmbet?

— Există pe lumea asta aşa numiţii „ghicitori în zâmbete". Într-un zâmbet, zic cunoscătorii, poţi citi şi istoria lumii, dacă ştii să pui cap la cap mişcarea buzelor, arcuirea pleoapelor, lumina din ochi, gândul de după frunte, contextul geografic, contextul politic, situaţia internaţională, longitudinea, latitudinea, altitudinea, mirosurile din jur… Mai sunt şi alte elemente. Am văzut o asemenea ghicitoare pronunţându-se în privinţa unui om care o luase pe drumul fără întoarcere al vieţii şi care zâmbea uitându-se în sine: „Ăsta se trăieşte

pe sine însuşi aşa cum floarea de mătrăgună îşi rostuieşte otrăvurile convinsă că Dumnezeu a pariat prin ea pe eternitate…!". Dacă m-a salvat vreun zâmbet? Toate zâmbetele salvează, în fond, pe cineva. Când nu poţi trece o apă mare, de exemplu, întinzi peste ea un zâmbet şi apoi păşeşti, la început cu timiditate, apoi mai hotărât… Ai să vezi că merge. Da, de multe ori am trecut asemenea poduri.

— *Al cui este cel mai frumos zâmbet pe care l-aţi văzut vreodată*?

— Al înghiţitorului de flăcări care, cu torţa aprinsă în faţă, a văzut chipurile uimite ale publicului din sala circului şi atunci şi-a dat seama că oamenii aceia, pe care îi păcălise cu trucurile sale de mii şi mii de ori, chiar îl credeau… Şi pentru prima oară a înghiţit cu adevărat flăcările cu care se jucase o viaţă şi care de data asta i-au lins măruntaiele, i-au prins inima, i-au dat măsura stihiei trezite. Eu i-am văzut zâmbetul, am înţeles că era maxima împlinire. Mi-a mai plăcut şi zâmbetul lui Leonardo Da Vinci în momentul în care a pus ultimul benghi de culoare pe tabloul cu nefericita Gioconda. Zâmbetul lui a fost, de altfel, semnătura. Mai sunt zâmbete frumoase care trec neobservate: al lunaticilor, al mamelor care îşi conduc copiii în lume, al copiilor care reuşesc să depăşească ograda casei în goana lor spre lume. Zâmbetul e o relaxare a fricii care ne ţine legaţi unul de altul.

26 iulie 2006

(*Revista Tomis*, *august 2006*)

Anchetă „Revista nouă".

RECUNOAŞTEREA VALORII

„O carte pe jumătate bună, e mai neatractivă decât o carte proastă…"

Valoarea? O frază de dânşii inventată, ca eu a ei putere să ne menţină-n jug…! Da, domnilor, nimic mai împovărător decât valoarea, nimic nu ne încurcă mai mult. Cum recunoşti, totuşi, valoarea, în general? Sunt mai multe metode, în funcţie de situaţie, în funcţie de mediu, în funcţie de pretenţii, în funcţie de zona de căutare. Primul care a aplicat o grilă de căutare a valorii în mod ştiinţific, deşi o făcea destul de empiric, a fost Diogene, filosoful care trăia într-un butoi şi care ziua umbla cu un felinar aprins prin cetate căutând… un om. L-o fi

găsit? Nu l-o fi găsit? Sau poate că a ars gazul din felinar de pomană…?! În literatura noastră, nu neapărat de specialitate, căutarea valorii a căpătat forme diferite, dramatice chiar. În nişte basme munteneşti, de exemplu, în preajma casei zmeului există un par (ţepuşă) care strigă, la vederea lui Făt-Frumos: „Cap! Cap! Cap!”. Vlad Ţepeş a preluat ideea din zbor şi a aplicat-o, după merite şi valoare, multor contemporani de-ai săi, ridicându-i în ţepe după rang, adică după valoarea stabilită (cam) arbitrar de domnia sa. De data asta, înregistrându-se şi o adevărată evoluţie în comportament şi în modul de tratare a valorii, ţepuşa nu mai viza capul ci fundul. Asta demonstrează că sub presiunea istoriei şi la vederea sabiei ideea de valoare se cam perimase, îşi cam modificase accentul. Un alt megieş de continent, François Villon, conştient de mutarea semnificaţiei de pe (la) cap pe (la) fund, în momentul în care a fost poftit să încerce cu gâtul un ştreang a suspinat superior: „Ei, abia azi capul meu o să realizeze cât îmi atârnă fundul…!”. Replica a fost, se pare, salvatoare, călăul a căzut pe gânduri iar judecătorii s-au apucat de făcut calcule la chestiune…! Dar să nu mai divagăm, generalitatea e mult prea productivă…!

Probabil că ancheta de faţă se adresează mediului literar, „recunoaşterea valorii” în acest vast domeniu fiind deosebit de dificilă. Dar şi aici se pot aplica câteva metode de recunoaştere a valorii, verificate în practică. Vom încerca să enumerăm câteva, cele mai folosite.

1. Metoda recunoaşterii valorii „din prima”. Se aplică tuturor cărţilor, tuturor textelor colegilor de redacţie, amicilor de pahar, prietenilor de grupare literară, conjudeţeni, amici din copilărie, şefi conjuncturali, recomandaţilor de către alţi amici pe principiul „slăbiciunii comune”, scriitorilor politicieni… Formulele sunt puţine dar clare: „o valoare certă”, „o carte cu adevărat valoroasă care se adaugă…”, „reconfirmă valoarea”, „şi-a depăşit valoarea şi aşa recunoscută” etc. La această metodă nici nu e nevoie de lectura cărţilor, a textelor, valoarea este asigurată de apropierea fizică (geografică) de autor.

2. Metoda recunoaşterii valorii „din a doua”. Asta presupune

lectura cărţii, lucru care trebuie amânat cât mai mult. Dacă reuşeşti să şi uiţi de cartea pusă deoparte, pentru o lectură în tihnă, cu atât mai bine, valoarea se conservă sigur (şi singură) între coperţi.

3. Metoda recunoaşterii valorii absolute. E vorba de autorii clasicizaţi, pe care nu-i mai citeşte nimeni dar care impun doar prin simpla rostire a numelui. Replicile sunt de genul: A, Doinaş…! A, Stănescu…! A, Sorescu…! A, Breban…! A, Ţoiu…! A, Bălăiţă…! A, D.R. Popescu! A, Buzura!… Se observă că „a”-ul rămâne constant, se modifică doar numele.

Valoarea nu este o constantă ştiinţifică, de asta nu poate fi determinată cu şublerul, cu cântarul, cu metrul. Jumătăţile de măsură, atunci când e vorba de valoarea unei cărţi, sunt, de asemenea, catastrofale. O carte pe jumătate bună, e mai neatractivă decât o carte proastă. De ce să citesc o carte în care „e ceva, ceva”, când pot să citesc un clasic în care găsesc „totul, totul”, ar spune cititorul profesionist. Un cititor umbla, mai demult, să-l dea în judecată pe D.R.P. pentru că încercând să-i citească o carte despre „nu ştiu-ce-tironbe”, aceasta i-a căzut peste picior fracturându-i un deget. Că i-a fracturat degetul n-ar fi fost nimic, dar omul turba pentru faptul că nu găsise nimic de reţinut într-o carte de sute şi sute de pagini.

Cum recunosc eu o carte bună? Prin metoda evitării celor proaste, pe care le recunosc imediat. După ce? După miros, gust, culoare, după densitatea literelor, după titlu, după autor, după poziţia planetelor, după zodiac, după prognoza meteo, după noroc!

(Anchetă „Revista nouă” / realizator Florin Dochia

18 august 2006)

CITITORUL DE POEZIE DE AZI E CA SPIONUL MOSSADULUI: ÎL SIMŢI, DAR NU-L VEZI…”

— *În dialog cu Remus Valeriu Giorgioni*-Omul e măsura lucrurilor, arta e măsura duhului care mişcă lucrurile

— *Adrian A lui Gheorghe, am să încep abrupt*: *care e vârsta ideală pentru poezie*? *Pentru scris şi trăit poezie adică*. *Există o asemenea vârstă*? *În corespondenţa ta cu Aurel Dumitraşcu, adunată în volumul „Frig”, apărut recent, propus la premiile USR, totul, dar absolut*

totul, pare să fie subordonat poeziei…

— Nu ştiu care e vârsta ideală pentru scris (şi trăit?) poezie, dar ştiu că poetul care nu-şi sacrifică tinereţea pentru poezie e un farsor.

— *Poezia ca sacrificiu*? *Am să duc mai departe ideea şi am să-ţi amintesc un vers al lui Cesar Vallejo*: „*Poezia este o rană prin care se scurge tot sângele din trup*”. *Doare*?

— Scurgerea sângelui din trup nu e dureroasă, după cum ne asigură medicii hematologi, după cum depun mărturie sinucigaşii care îşi ratează acţiunea. Dimpotrivă, e vorba de o plăcere dramatică, de o linişte care se insinuează în carne, în inimă, în creier. Sângele e şuvoiul care mişcă turbina din trup, care produce zgomotul, furia, energia, sinergia…! Poetul ar fi, din această perspectivă, a celui care produce rana, chiar sinucigaşul de serviciu, degustătorul stărilor limită, trăitorul care a inventat civilizaţia capabilă să se dezvolte pe tăişul unei lame de ras. Şi se trăiesc veşnicii greu de cuprins în minte şi în cuvinte chiar pe suprafaţa tăişului unei lame de ras…! Omul a demonstrat-o în încercarea de a părăsi confortul plat al pământului, plicticoasa veşnicie de sub geana unor stele prea placide!

Dacă e să mergem mai departe cu versul lui Vallejo, mai facem recurs şi la procedura de îmbălsămare şi de expediere în veşnicie a trupurilor, practicată la egipteni, când primul lucru era scurgerea sângelui, ca mai perisabil în ordinea trupului. Mişcarea însăşi e perisabilă, neclintirea nu. Deşi poetul simulează că lucrează cu infinitul, cu universul din ochiul său, în fond nu e decât un captiv în propriul trup, un chinuit de propriile limite, numai că e una dintre acele fiinţe care e cât de cât conştientă de nevolnicia sa. Într-un fel poetul (care o fi?) e un palavragiu care îi duce pe alţii cu vorba, se duce pe sine însuşi cu vorba…! Şi asta ca să nu i se vadă peticele cu care şi-a cârpit nădragii cu care a ieşit la sărbătorile lumii din jur! Şi dacă e să revin iarăşi la versul lui Vallejo, cred că e vorba şi de un instinct criminal al poetului, prea puţin pedepsit, însă demn de luat în seamă de cei care se ocupă de crimele nedescoperite de la începutul lumii până azi. Din câte îmi dau seama au fost câteva sute de miliarde de crime care au rămas cu autor necunoscut, au fost trecute în contul

sorţii. În acest caz poetul (păstrăm numele acesta generic, deocamdată, până la încheierea cercetărilor!) disimulează din generaţie în generaţie, prin nişte coduri destul de rizibile de altfel, ca să nu fie descoperit. Scriind sau spunând poezie, provoacă rana prin care se scurge tot sângele! Dacă e aşa, s-a demascat! Înhăţaţi-l!

— *Poezia mai este lupta lui Iacov cu îngerul*…! *Dar care din cei doi a rătăcit drumul şi bate câmpii, Iacov (poetul) sau îngerul? Ce treabă are în această luptă „îngerul căzut" cu care te-ai înfăţişat lumii*?

— Omul e o drojdie de înger. Sau altfel: omul este rebutul de la facerea lumii ideale, cea cerească. Sau altfel: omul este fantezia artistică a lui Dumnezeu, cel plictisit de mişcarea fără rest, eternă, a lumii fără orizont dezvoltată sub privirea sa fără limită şi de asta fără ţintă. I-a scăpat lui Dumnezeu, să zicem, printre degete un înger, care s-a dus de-a rostogolul până pe pământ, s-a lovit la o aripă, a stat în nesimţire o vreme, după care deschizând ochii a văzut privirea ameninţător-mirată a Tatălui, s-a ascuns în peşteră, s-a ascuns în păduri, s-a ascuns în sine… Dumnezeu l-a lăsat în pace, oricum era un divertisment în orizontul amorf, era totuşi creaţia lui. Şi văzând Domnul că şi acest lucru e bun…! În fapta biblică pomenită de tine (o spun pentru cei care au deschis mai târziu ediţia de poimâine a ziarelor de ştiri!), Iacov se întoarce acasă, după mulţi ani de pribegie, încărcat de bogăţii, ca să-l întâlnească pe fratele său, Esau, pentru o împăcare târzie. Adormind, în noaptea de dinaintea întâlnirii, Iacov se luptă cu ceva care semăna a om şi care se dovedeşte a fi Dumnezeu. Dumnezeu îi face o rană la coapsă. Îngerul sau Dumnezeu ar putea fi, în această luptă, chiar Esau, cel frustrat de dreptul întâiului născut, drept la care tânjise Iacov. Nu-l văd, totuşi, pe poet atât de meschin încât să ia dreptul fratelui său, dimpotrivă. Îngerul este, în acest caz, Esau iar poezia, că e vorba şi de ea în întrebare, este gestul final, cel al împăcării. Rembrandt înfăţişează, de altfel, lupta ca pe o îmbrăţişare plină de căldură. Sau poate că poezia e chiar rana din coapsă a lui Iacov? Sau e semnul greu de descifrat făcut de înger pe pielea coapsei lui Iacov? Sau e durerea surdă resimţită de acesta? Sau e gestul de a şchiopăta prin faţa unei omeniri care se mişcă fără poticneli? Orice

interpretare e bună dacă ajunge la concluzia că omul are ceva dumnezeiesc în el. În afara acestei ascendenţe nu am fi decât viermişorii de pe groapa de gunoi în putrefacţie. Dar dacă tot universul e o groapă de gunoi în putrefacţie? Vezi, de asta a căzut îngerul, că prea problematiza…!

— *N-ar fi mai de dorit să identificăm Poezia cu acea întâlnire* (*ad*) *mirabilă de pe drumul Damascului*, *care l-a transformat din temelii pe Apostolul Pavel*?

— Remuse, Remuse, de ce te prigoneşti? Omul fuge toată viaţa de sine, când ajunge, în sfârşit faţă în faţă cu sine însuşi, trebuie să se recunoască şi să se contopească. Dar s-ar putea ca omul să nu se recunoască pe sine, să nu se suporte, să nu se iubească. În acest caz întâlnirea omului cu sinele e ratată, omul moare neîmplinit. Că, dacă te uiţi bine în jur, de dimineaţa până seara şi de seara până dimineaţa omul nu face decât să se ascundă, să colporteze nimicurile celorlalţi, ca să ascundă adevărurile dureroase din propria ogradă. Oricum, poezia fără mistică e ca orizontul fără iluzia nesfârşitului, e ca apa curgătoare fără susur, fără matcă… Metafora, epitetul, alegoria, adică tot ce înfrumuseţează textul, fac parte dintr-o recuzită a misticului, a transcendentului. Omul e măsura lucrurilor, arta e măsura duhului care mişcă lucrurile. Toţi am fost pe drumul Damascului, toţi am avut posibilitatea întâlnirii cu Dumnezeu, numai că nu toţi am fost atenţi, nu toţi am ştiut cu cine trebuia să ne întâlnim. Că, vorba filosofului, până la urmă găseşti cu adevărat numai ceea ce ştii că trebuie să cauţi. Găseşti numai ceea ce ai aflat deja.

Dacă toată lumea ar citi poezie, aşa cum mănâncă pâine sau cartofi, s-ar banaliza ceea ce ar trebui să fie un lucru excepţional

— *Zici undeva că poezia este intersecţia dintre cădere şi înalt*, *exhibarea unor răni invizibile…! mai este şi altceva*?

— Îţi spun un secret: e atâta poezie pe lumea asta, nedescoperită, netrăită, că e o fericire să o descoperi, să o jefuieşti. Situaţia e comparabilă cu cea de la invadarea teritoriilor care au devenit continentele americane de mai târziu. Băştinaşii aveau aur cu nemiluita şi nu îi cunoşteau valoarea de piaţă, atâta doar, se

împopoţonau cu el. Barbarii europeni au mirosit aurul, s-au isterizat şi au pus de un jaf şi de un genocid ale căror proporţii înfioară şi azi. O mărturie din secolul şaisprezece, pe când se cucerea America, spune că după trecerea prin foc şi spadă a unei localităţi indigene de către europeni, au rămas în urmă mii de cadavre arse, ciopârţite, desfigurate. Un preot care însoţea pe „cuceritori", pentru a înfige steagul creştinismului între „sălbatici", a strigat: „Nu vreau să văd tabloul acesta de infern!

— Atunci închide ochii, i se spuse.

— Nu pot! răspunde preotul. Cu ei închişi văd şi mai bine!". Ca şi aurul indienilor şi poezia lumii e nepăzită. Iei din ea câtă vrei, o trăieşti, o lepezi la colţul străzii, la colţul lumii. Iar pentru asta nu trebuie să faci, din fericire, nicio victimă. Dacă închizi ochii vezi şi mai bine poezia, lucru deloc dureros.

— *Modifică cu ceva poezia* (*noastră*) *conjuncţia aştrilor*? *Este influenţată ea de cântecul sirenelor a fi*) *urâte sau de muzica sferelor din eter* (*n*)?

— Da, chiar şi scrierea unei litere cu degetul pe nisip modifică ceva din ordinea universului. Chiar şi târâşul unei larve pe o frunză de captalan înclină cu o unitate infimă, dar unitate, axa universului. Niciun sunet nu se pierde, el se propagă, îl vei regăsi, peste o vreme, în univers. Dacă ai scris azi un vers inspirat, înseamnă că ai îngânat o sirenă care e captiva mării undeva…! Şi marea e influenţată de cântecul sirenei, bineînţeles. Chiar şi o aripă de libelulă care se mişcă becisnic modifică ordinea universului. Cine vede modificările astea? Dumnezeu şi, vreau să cred, artistul. Geograful vede deplasarea continentelor, istoricul analizează preţul războaielor dintre continente, politicianul le scoate la mezat, bancherul le transferă la pierderi. Cine sesizează mişcarea interioară, a fiinţelor care trăiesc înspăimântate, mereu la limită, vieţi unice şi irepetabile? Artistul. Fie el poet sau muzician, pictor sau geometru, filosof sau împletitor de plase de păianjen…!

— *Poezia este sămânţa a patra*, *cea căzută în pământul cel bun*? *Sau cea căzută pe stâncă stearpă*, *între spini*, *bălării*, *lângă drum*, *unde n-are destul sol să prindă rădăcini*. (*Aici numai sămânţa beniuciană a*

reuşit, cu merele lui roşii legate cu aţă în pom, ca în bradul de Crăciun: „*Sunt măr de lângă drum şi fără gard*”). *A ta din care este*?

— Poezia, ca şi iubirea, nu prinde rădăcini decât între oameni. O fi omul o fiinţă perimată, obosită, plictisită şi plicticoasă, învechită pe pământul acesta, dar rămâne, totuşi, cel mai bun pământ pentru sămânţa poeziei. Dacă poezia e chiar şi „mărul de lângă drum, fără de gard”, mizez pe faptul că un fruct al acesteia îl va pocni în cap, din întâmplare, pe cel care desfide poezia. Mă gândesc aşa: dacă o catastrofă ar distruge aproape complet viaţa de pe pământ şi ar rămâne doar câteva animale oarecare, revenirea la raţiune ar fi aproape imposibilă. Dar dacă rămân doar doi oameni, bărbat şi femeie, analfabeţi chiar, dar procreativi, lumea se poate reface până la performanţele de azi. De asta îi privesc cu îngăduinţă şi pe idioţi, şi în ei Dumnezeu poate sădi ceva din fiinţa sa. Omul este singurul teren pregătit oricând pentru iubire, raţiune şi poezie.

— *Adrian Dinu Rachieru vorbea de* McLumea *de azi*…! *Modifică această perspectivă literatura de azi*?

— Da, *McLumea* de azi se sprijină pe McPoetul de azi care scrie*Mc Poezie*. Nimic spectaculos faţă de alte epoci mai radicale la nivelul înnoirii limbajului şi sensibilităţii.

— *Te rog să faci din trei tuşe un portret al cititorului de poezie de azi*…

— Cititorul de poezie de azi e ca spionul Mossadului, îl simţi dar nu-l vezi.

— *Dar un portret al necititorului de poezie*…?

— Poezia nu e o mizã, niciun test de departajare a personalităţilor umane. De altfel, nu am auzit, în folclorul nostru, ca zâna să-i pună pruncului în copaie sau la cap un volum cu versuri de Cărtărescu, de Danilov, de Rilke, de Lucian Vasiliu, de Ioan Es Pop sau de Ştefan Petică. Sunt mulţi oameni, însă, care trăiesc poezie fără să ştie. Ca monsieur Jourdaine, cel care trăia proză de o viaţă şi a trebuit să afle asta la maturitate, de la un profesor coţcar. Mă bucur, într-un fel, că cititorii de poezie sunt rari, în felul acesta ne demonstrăm şi noi starea de fiinţe rare, alese. Dacă toată lumea ar citi poezie, aşa cum

mănâncă pâine sau cartofi, s-ar banaliza ceea ce ar trebui să fie un lucru excepţional. Să ne mulţumim că suntem neînţeleşi, cetiţi doar de iniţiaţi. Ce ar fi să dondăne toată lumea pe stradă, ca nebunii, continuu, pe limba poeziei?

— *Şi totuşi, care ar fi portretul la minut al necititorului de poezie*?

— Sodoma şi Gomora ar fi fost salvate dacă ar mai fi existat un singur om curat. Aşa şi poezia va fi salvată dacă va mai exista un singur cititor adevărat. Şi el există, fii pe pace. Ne suflă în ceafă…

— *Bun, insist, cum ar trebui să arate, totuşi, din trei tuşe, portretul necititorului de poezie*?

— Hai să risc! E un orb care se încurcă în plasele propriilor vinişoare când porneşte să inspecteze lumea interioară cu gândul… Nu, nu e bine. E ca o cutie de pantofi pe care o deschizi cu speranţă iar înăuntru găseşti două ploşniţe împerechindu-se. Nu, nu-mi iese şi asta e tot un fel de poezie…! De asta zic: nu există om care să nu aibă momentul lui profund de poezie într-o viaţă.

Aş fi vrut să mă fac dictator, măcar pentru o vreme…

— *Ce mare om de ştiinţă (viaţă, acţiune) a ratat/compromis poetul din tine*?

— Aş fi vrut să fiu un politician, în accepţie socratică bineînţeles. Sau poate un dictator? De ce nu? Aş fi introdus lecturi obligatorii în Parlament. Aş fi făcut legi versificate, ca să fie memorate mai uşor… Dar n-aş fi prea original, recunosc. Vasile Pârvan arată în Getica, citându-l pe Aristotel, că „… agatârşii, adică dacii din munţi, versificau legile lor şi le cântau pentru a le ţine bine minte pe de rost". Dacă ai răbdare, dragă Remus Giorgioni, am să-ţi spun că ideea o găsim şi la Theopomp care susţine faptul că transmiterea legilor în Dacia se făcea prin versificarea şi cântarea lor, la fel „… soliile erau însoţite uneori de acompaniamente de kithare şi lire iar întâmpinarea duşmanilor la porţile cetăţilor se făcea de către preoţi cu rugăciuni cântate". De asta nu ne miră faptul că, după Haşdeu, „Orfeus, Muzeus şi Thamyris, miticii fondatori ai poeziei şi muzicii greceşti, ar fi fost toţi din marea gintă tracică de unde erau şi dacii. Toate astea le găsim fie în „Getica" lui

Pârvan, fie în George Breazul, în respectabila „Pagini din istoria muzicii româneşti” (pentru corectitudine, vol. II, p. 19 şi 99).

De asta zic, ca dictator luminat aş fi făcut un guvern din artişti. Şi un parlament din artişti aş fi făcut. Cu acest guvern ar trebui să scoatem România din toate crizele trecute, prezente şi viitoare şi să o ducem într-o singură criză, cea de supraidentitate. Ai auzit de o criză ca aceasta?

— *Nu*, *nu am auzit*… *Dar e ceva pozitiv*, *îmi închipui*.

— Adică fiecare cetăţean să fie atât de mândru de apartenenţa sa la această naţie, încât cea mai mare durere şi cea mai mare pedeapsă ar fi să piardă această apartenenţă. Din când în când aş retrage identitatea unuia sau altuia dintre cetăţeni, fie ca să-mi demonstrez forţa, fie ca să pedepsesc de adevăratelea. Cei fără identitate se vor sinucide, cu siguranţă. În aceste condiţii aş pune să se facă un cimitir numai pentru cei fără identitate, cimitir pe lângă care cetăţenii ceilalţi, cei oneşti, să treacă cu pas ferit, să vorbească în şoaptă, cu teamă.

— *Brrrr*! *Dar mă iau frisoanele când văd ce dictator monstruos zace în tine*?

— Asta nu-i nimic. Întâi îi voi lua poporului pâinea şi îi voi da cartea. Apoi îi voi lua cartea şi îi voi da pâinea. Voi verifica prin serviciile mele secrete când e mai nefericit un popor, când nu are pâine sau când nu are cartea, libertatea. Tu ce crezi?

— *Dacă ai de partea ta cartea*, *înveţi să faci pâinea*, *mai apoi*.

— Bravo, deja intuieşti capătul experimentelor mele. Te voi înscrie în sistem. O să-ţi rezerv o funcţie. Să faci o cerere, să o depui la biroul „cadre”.

— *Mulţumesc*. *Cum vei organiza guvernul*? *Nu e o treabă uşoară*…

— Sigur că nu este…! Dar aş face guverne de pictori, de actori, de muzicieni, de matematicieni, de arhitecţi şi le-aş trece prin rotaţie pe la guvernare. Sigur că ar funcţiona şi la mine din plin subiectivismul, că doar sunt dictator şi nu ar trebui să dau cont nimănui. Prietenii mi-i promovez cu prioritate, ca să am cu cine ieşi

după o zi de guvernare la o bere şi un banc bun. Uite, m-am gândit, pe tine te-aş pune, dragă Valeriu Giorgioni, prefect sau te-aş face inspector guvernamental, ca să verifici situaţia lecturilor poetice la nivelul structurilor regionale. Cine nu citeşte poezie sau alte drăcovenii esteticeşti, afară cu el! Fără milă. În şomaj. Iar şomerii vor suporta reconversia profesională numai după susţinerea unor probe de lectură obligatorie.

— *Zi-mi câteva nume de miniştri din guvernul cu scriitori*. *Ai curajul să faci numirile*?

— Sigur că da…! Ca dictator luminat şi care nu trebuie să răspundă nici în faţa Marii Adunări Naţionale, că pe asta nici n-aş mai înfiinţa-o ca să nu trebuiască mai apoi să o dizolv, numesc miniştrii după cum îmi vine, după chef, după propriile interese. Deşi eu cred că un dictator adevărat nici nu are interese, el are numai impulsuri, lipsa sa de măsură în abordarea propriului popor e asemeni beţiei artistice, ca atunci când te laşi sedus de o capodoperă. Şi mai am noutăţi, stai aşa…! Aş face guverne de trei zile, de două, cu sedii diferite. De exemplu aş face guvernul de la Durău, o staţiune din munţii Ceahlău. Sau guvernul de la Mănăstirea Secu, sau de la Mănăstirea Agapia…! Guvernul de la Vila Antistres, de la Sighetul Marmaţiei sau guvernul de la restaurantul Poesis, de la Satu Mare…! Sau guvernul de la casa de vacanţă de la Dumbrăvenii focşanioţi ai lui Luca Piţu sau de la Casa memorială „I.D. Sârbu" de la Petrila, a cărei cheie se află sub preşul de la intrarea în casa admirabilului artist al liniei şi cuvântului, Ion Barbu. Vezi? Am un număr aproape infinit de variante.

— *Şi totuşi*, *nu mi-ai dat nume de miniştri din cabinetele cu care vei lucra ca dictator*…!

— Da, da…! Am o listă lungă, de la autorul anonim care rescrie mereu „Mioriţa", pentru uzul şcolarilor, ca să-i sperie cu „datul sorţii", până la Mircea Cărtărescu, care mă va refuza, desigur. Dacă mă va refuza o voi lua ca pe un afront şi îl voi trece pe lista neagră. Când o să i se dea premiul Nobel n-o să-i organizez sărbătoare naţională…! L-aş pune pe Gheorghe Iova prim-ministru, într-o primă instanţă. Dar numai pentru o noapte, că a doua zi mă voi răzgândi şi îl voi pune pe

Ion Mureşan. Strategia e simplă, să se obişnuiască potenţialii prim-miniştri cu ideea că sunt manevraţi şi manevrabili. De asta, nici pe Ion Mureşan nu-l voi lăsa mai mult de câteva ceasuri pe funcţie, ca nu cumva să se obişnuiască şi să-i placă postura. Aş inventa nişte ministere absolut necesare pentru societatea românească sau la fel de inutile ca şi celelalte care există deja. Ministerul Memoriei Eminesciene, de exemplu, la care i-aş încredinţa portofoliul lui Gellu Dorian; sau Ministerul Contrarevoluţiei Perpetue, la care l-aş numi fără ezitare pe Cassian Maria Spiridon. Voi încerca şi cu un guvern numai cu scriitoare: Marta Petreu, Ioana Dinulescu, Ioana Pârvulescu, Magdalena Ghica, Mariana Codruţ, Constanţa Buzea, Ruxandra Cesereanu, Ana Blandiana, Angela Marinescu, Nora Iuga, Florina Ilis, Dora Pavel…! Vom intra astfel în „Cartea recordurilor" şi acesta va fi un prim succes al guvernării feministe. Dar lasă-mi şi posibilitatea acţiunilor surpriză, ca să nu intre în fibrilaţie actualul prim-ministru. Că e prea mic şi prea neajutorat.

— *Când ai să fii dictator o să-ţi promovezi opera ta în programa şcolară*?

— Cu siguranţă. Că altfel de ce aş mai fi dictator? Angajaţii de la ministere, în alte structuri publice, vor trebui să dea examene pe texte de-ale mele. Cei care le vor şti pe de rost vor avea prioritate, evident. La Academie, care va fi condusă de un prieten de-al meu, vor fi zilnic simpozioane care vor lua în discuţie opera mea. Se vor găsi suficienţi vorbitori. Ţara e plină de oportunişti, nici nu trebuie să-i mai formezi, se nasc gata formaţi.

— *N-o să-ţi fie frică de revolte*, *de revoluţii*, *de dizidenţi*?

— Voi fi nemilos. Poeţii tineri va trebui să transcrie cu mâna lor poeziile poeţilor din generaţia precedentă. Altfel nu vor fi debutaţi. Dacă revoltele, pe faţă sau pe ascuns, vor continua, voi considera că poporul nu mă merită. Şi în consecinţă voi abdica, mă voi retrage în munţi, la Piatra Neamţ, un mic orăşel moldav, situat undeva la confluenţa civilizaţiilor. Aici nu mă va ajunge mânia populară.

— *Păi*, *ai ajuns de unde ai plecat*. *A meritat să faci aşa parcurs plin de peripeţii*?

— A meritat, cu siguranţă. Poporul e mai bucuros, că a scăpat de un dictator, freamătă în aşteptarea altuia şi mai odios. Orice naţie are un nesfârşit zăcământ de dictatură. Iar românii par să nu poată trăi altfel, în libertate nu-şi găsesc cadenţa.

— *Luneci uşor de la poezie la disconfortul/ confortul social*…

— Dar şi socialul dă buzna extrem de uşor peste poezie făcând-o una cu pământul. Noi nici nu avem viaţă socială, de altfel. Că în accepţia termenilor viaţă socială înseamnă ceva ce se supune unor reguli, unei viziuni. La noi se trăieşte la întâmplare, de azi pe mâine, după ifosele politicului. Noi părem o turmă cu păstorul beat, atunci când păstorul nu este şi idiot. Uită-te numai la ce specimene am trimis în Parlamentul European…!

— *Ce-ţi pasă*? *Te ascunzi în turnul de fildeş*…

— Turnul de fildeş a fost privatizat, la grămadă, laolaltă cu solul, subsolul şi aerosolul naţiei. În turnul de fildeş un întreprinzător al vremurilor noastre şi-a tras o firmă de înregistrat şi comercializat manele. Sau altul i-a mai adăugat trei turnuleţe şi şi-a făcut reşedinţă. E în spiritul vremurilor. Poetul se mai poate retrage acum doar în turnul părăsit de la fabrica de negru de fum, de la Copşa Mică…! Aşa o să apară, probabil, noul postmodernism cu negru de fum sau ceea ce se va numi în istoria mişcărilor spiritual-literare din Europa „neo-romantismul de la Copşa Mică". Curentul va avea reverberaţii şi în plastică, în muzică, în teatru.

— *Cum va arăta în teatru acest nou romantism*, *de exemplu*?

— Fantomele nu vor mai flutura mâneci albe la cămăşoaie, ci mâneci negre. Iar buhu-hu-ul lor va fi mai astmatic.

— *Vom continua dialogul nostru şi cu altă ocazie*?

— De ce nu? Şi aşa literatura, arta e un ţinut al amăgirilor în care dacă ai intrat cu adevărat rătăcirea devine drumul cu care te amăgeşti că ajungi la un capăt. La un moment dat descoperi, însă, că tocmai lipsa capătului drumului este miza mare şi adevărată a artei. Nu ţi se pare?

(*Revista Banatul*, *octombrie*, *2009*)

„POETUL DISIMULEAZĂ ÎN INDIVID OBIŞNUIT, CA SĂ NU SE

PRINDĂ NIMENI CĂ E UN IZGONIT DIN CERURI!”

(I I)

— *În dialog cu Remus Valeriu Giorgioni* – Ştii câtă lumină e concentrată în flacăra pâlpâitoare a unei lumânări pusă la capul unui poet plecat dincolo?

— *Citind şi recitind corespondenţa voastră, adunată în volumul FRIG (Aurel Dumitraşcu & Adrian A lui Gheorghe), găsesc acolo o mulţime de argumente despre rămânerea „în cunoaştere şi primordii existenţiale”. Şi despre stelele care muşcă uleiul din lămpile galaxiei…! Îţi mai este dor, din când în când, de Aurel Dumitraşcu? Ce faci când ţi-e dor?*

— Mă suspectez, uneori, de substituire de personalitate, de destin, de încercare de a trăi două vieţi deodată. Şi trăiesc uneori două vieţi deodată, o fac cu voluptate, trăiesc despletit, haotic, flămând, înfricoşat, stresat…! E şi un privilegiu să trăieşti două vieţi, dragă Valeriu. Dar şi o mare responsabilitate. Dă-ţi seama, ce înseamnă seara când trebuie să culci două suflete, ce înseamnă să visezi cu două inimi, să faci planuri de viitor şi de trecut cu două minţi!? Mă şi hrănesc din propria ubicuitate, ca orice artist, pentru că vei fi fiind şi tu de acord că pe nisipurile mişcătoare se înalţă cele mai mari creaţii artistice. În acelaşi timp, care om nu trăieşte mai multe vieţi, concomitent, trecând din una în alta cu lejeritate unii, dureros alţii!?

Când mi-e dor de Aurel deschid o carte cu poezia sa şi citesc. Scriitorul este ca aisbergul care nu moare de tot, decât atunci când partea vizibilă dispare mâncată de oxizii timpului, de indiferenţă, de propriile limite transferate operei. Că nu toate scrierile, nu toate actele artistice sunt făcute pentru veşnicie. Sunt opere care mor natural, ca oamenii. Sunt autori care întreţin arderea marii literaturi, în timp ce opera lor e ca vreascul care se aprinde la baza literaturii perene. Dar şi ei sunt importanţi, foarte importanţi, în digestia unei culturi. De multe ori în rateurile unor scriitori care sunt sortiţi neantului se află seminţe care ar fi rodit generos dacă altul ar fi fost destinul celui desemnat ca pământ magic. Că talentul numai în pământ magic rodeşte. Magic e pământul inimii, de exemplu. Or, la Aurel Dumitraşcu fenomenul

recuperării operei sale, a citirii poeziei sale este unul în creştere. „Aisbergul poetic" Aurel Dumitraşcu este tot mai vizibil. Există o minoritate cititoare de poezie care îl receptează ca pe un poet damnat şi cu atât mai tentant, care empatizează cu atitudinea sa de rebel în faţa conformismelor din societatea de azi, dintotdeauna.

Uneori, când îmi e dor de Aurel, merg la Borca, la mormântul lui şi aprind o lumânare. Ştii câtă lumină e concentrată în flacăra pâlpâitoare a unei lumânări pusă la capul unui poet plecat dincolo? Şi când aprind o lumânare numesc în gând pe mai toţi scriitorii care au plecat dincolo, pe care i-am cunoscut direct, unii mai mari, alţii mai mici, egali în faţa morţii, egali acum în faţa veşniciei personale, universalizată prin actul morţii: Dan David, Maria Anegroaie, Laurenţiu Ulici, Nicolae Alexandru-Vest, Emil Iordache, Cezar Ivănescu, Ioan Horaţiu Laşcu, Radu Săptăcan, Alexandru Pintescu, Iustin Panţa, Ion Chichere, Nichita Stănescu, Mihai Drăgan, Mihai Ursachi, Radu G. Ţeposu, Ion Enache, Irina Andone, Alexandru Condeescu, Eugen Andone, Luminiţa Urbaczeck, Ioanid Romanescu, Mădălina Canură, Marin Sorescu, Ion Dragoş, Marin Mincu, Vasile Sav, Virgil Bănescu, Călin Angelescu, Augustin Frăţilă… Şi mulţi alţii. La un moment dat vom observa că avem mai mulţi amici dincolo, atunci va fi momentul să nu ne mai fie frică de moarte. În fond de asta ni se duc prietenii dincolo, ca şi părinţii, ca să ne ajute prin exemplul lor să ne desprindem de lumea asta.

— *Mai vine vorba pe-acolo, în poezia ta din „Frig", despre „un înger beat criţă", apoi despre „un sfânt întors prea târziu de la birt"! De unde deducem că poezia e dincolo de intersecţia dintre Cădere şi înalt, exhibarea unor răni invizibile. Ce are asta în comun cu treburile noastre mundane, atât de adânc terestre, în care suntem cufundaţi până-n gât? Cine este bobocul cu ochii încă nedeschişi: omul de rând sau poetul?*

— Poetul disimulează în individ obişnuit, ca să nu se prindă nimeni că e un izgonit din ceruri, că e un „paria al cerurilor". Căderea s-a întâmplat datorită faptului că a încurcat căile, la un moment dat. Arta adevărată e proba că a fost în paradis, e urma concretă a ceea ce îl recomandă ca izgonit din paradis. Bine, noi suntem izgoniţii din

generaţia a şaptezecea, însă cei care au fost mai aproape ca timp, au amintiri mai bine conturate, au supt lapte cu miere fără amelioratori, de la surse paradiziace. Ei sunt marii artişti de geniu cu opera cărora ne hrănim ca să ne putem aduce şi noi aminte câte ceva, scociorând gena cu pana. Ştii cum e arta? E ca şi cum ai visa că eşti într-un palat din „O mie şi una de nopţi", vezi toate minunăţiile de pe lume, toate comorile posibile şi imposibile, te întorci apoi în lumea reală, ştii că ai visat, eşti convins de inconsistenţa visului, dar în mână descoperi o pietricică din comorile văzute în vis, pe care ai luat-o din întâmplare, iar la umăr ai o rană uşoară pe care ţi-a făcut-o o clanţă aurită la ieşire...!

Ne putem împrieteni cu câinii, cu papagalii, cu urangutanii sau cu pisicile. Dar nu ne putem înfrăţi decât cu omul. În afara omului nu se poate face nicio biserică

— *Evoci pe undeva imaginea lui Diogene, cel care căuta cu lumânarea – sau felinarul – ziua-n amiaza mare, un om*! (*Pe când Biblia zice*: „*Caut un om să stea în spărtură*"). *Cât de rari/deşi sunt astăzi oamenii adevăraţi, în situaţia în care am trecut cam de multişor de 6 miliarde suflete pe planeta Terra? câţi dintre ei sunt poeţi, cititori de poezie – copii la suflet*?

— Spunea cu ghiduşie cineva că pe pământ inteligenţa, bunul simţ şi harul sunt constante, din păcate lumea s-a înmulţit îngrozitor de mult...! Altcineva (cred că Vonegut Jr?) spunea că, după ce vom interacţiona cu alte civilizaţii, vom descoperi că oamenii sunt nişte bacterii care au infectat planeta, că ne credem mari şi importanţi pentru că ne raportăm la măsurile mici pe care suntem în stare să le cuprindem cu mintea noastră. Este şi o anecdotă, destul de simpatică, pe care e bine să o spun, pe principiul de la „Junimea" veche, unde era regula că „anecdota primează". Cică un meteorit uriaş trece pe lângă Pământ cu viteza specifică şi strigă de departe: – Ei, Pământule, nu te-am văzut de câteva milioane de ani! Ce mai faci?

— Ei, ce să fac, sunt necăjit că m-am umplut de homo sapiens şi mă mănâncă îngrozitor, pe deasupra şi în interior!

— Stai liniştit, i-a spus meteoritul, am avut şi eu dar au trecut de

la sine în câteva mii de ani!

Oricum, materialul de bază pentru artist, indiferent de arta pe care o practică, indiferent de epocă, este omul, această ființă uriașă și îngrozitor de mică, această proiecție a lui Dumnezeu care e, în același timp, o biată gânganie care încearcă să zgâlțâie tronul divinității ca să se cocoațe el acolo.

Ne putem împrieteni cu câinii, cu papagalii, cu urangutanii sau cu pisicile. Dar nu ne putem înfrăți decât cu omul. În afara omului nu se poate face nicio biserică. Dacă pe pământ ar fi o catastrofă și ar dispărea lumea, aceasta ar putea fi reluată, refăcută dintr-un simplu cuplu de oameni viguroși, ar ajunge din nou la civilizația actuală în câteva mii de ani. Dar dacă după catastrofă ar rămâne o pereche de hipopotami, tot viguroși, lumea nu ar mai reveni la stadiul actual niciodată. Omul este singura ființă cu duh, restul animalelor deține numai viață. Viața nu-i suficientă pentru împlinire.

— *Cum au împărțit lumea asta, totuși, Cain și Abel? Că așa cum spui tu noi suntem proiecția crimei de la începuturile lumii, nu-i așa?*

— Am sintetizat chestiunea într-un textuleț pe care l-am intitulat „Dumnezeu rău înlănțuit" și care sună cam așa, ca o sentință: „Nu dați omul/ pe mâinile oamenilor: / nu au milă". Cain îl va ucide continuu pe Abel, pentru că primul acționează, în timp ce celălalt meditează, visează, aspiră. Disconfortul și greutățile vieții de pe pământ sunt opera lui Cain, anarhistul care vrea mereu altceva, în afara paradisului, care îl cam plictisește. Pe pământ, de altfel, iadul e dezordinea, raiul e ordinea. În ordine șase miliarde de oameni ar trăi minunat, fără convulsii. În dezordine, cu cât mai mulți oameni, cu atât mai afund iadul. Oricum, eu am să fiu în orice context martor în proces în favoarea lui Abel.

— *Și totuși, că de la asta am pornit, unde e cititorul de poezie în toată ecuația asta, în toată agitația asta? Unde e poezia?*

— Și cititorul de poezie și poezia în sine sunt pe Titanic, la o sută optzeci și nouă de secunde de la ciocnirea fatală de aisberg.

— *Scapă cineva? Și de ce secunda o sută optzeci și nouă…?*

— Ceva speranțe sunt, depinde acum de regizorul care a pus la

cale totul, dacă este mulţumit de dimensiunile catastrofei, dacă disperarea actanţilor intră în categoriile esteticului. Eticul în mijlocul catastrofei este mai greu de descifrat, chiar e bine de evitat o discuţie în acest sens. În catastrofă îngerul din om părăseşte partea terestră, animalică. Îngerul din om exultă că se întoarce în ceruri, animalul din om atârnă mult mai greu, în aceste condiţii. În mijlocul catastrofei numai sfinţii sunt generoşi, şi poate că nici ei nu sunt întotdeauna. Oricum, într-o piesuţă de teatru ratată, din prima tinereţe, spuneam şi demonstram poetic că un om moare de fapt atunci când îngerul părăseşte corabia trupului şi îl lasă pe animal la timonă. Sănătatea, armonia interioară, fericirea în ultimă instanţă, sunt rezultanta înţelegerii dintre înger şi animal, în care îngerul este cel care (im) pune condiţiile. Când acţionează îngerul din om, în relaţiile cotidiene, omul evoluează. Când acţionează animalul din om, omul devine un pericol pentru ceilalţi şi pentru sine. Beţia, de exemplu, este apanajul animalului (teluricului) care în euforie bahică preia conducerea fiinţei umane. Animalul din om luptă din răsputeri să elimine îngerul care îi face concurenţă, lutul luptă să înăbuşe fiinţa eterică. În iubire, dragă Valeriu, oamenii sunt egali, ca şi în moarte. Imbecilii şi geniile simt acelaşi lucru, au aceleaşi porniri, se comportă aproximativ la fel, diferenţa stă în nuanţe. Iubirea este o victorie, de cele mai multe ori pasageră, a îngerului.

De ce această secundă? În dramă fiecare secundă e determinantă, ori e vorba de prima, ori de a douăzeci şi şaptea, este generată aceeaşi tensiune. Oricum, nu avem voie să pierdem niciun om pe drum, dacă ascunde în el certitudinea de care avem nevoie?

La noi şi celebra scală a lui Alfred Binet, care categorisește oamenii în deştepţi, proşti, imbecili sau cretini a fost dată peste cap

— *Care ar fi diferența dintre o „țară de imbecili" (conu* Alecu *Paleologu) și imbecilii, „bacilii" care o conduc*?… *Care categorie a populației o reprezintă spuma și crema, cireașa de pe tortul na (ra) țiunii*?

— Am să-ţi răspund cu o butadă, relativ ştiută: la noi proştii nu sunt prea mulţi, ci sunt prea sus. Omul trebuie lăsat în universul lui, ca

să se comporte normal. Dacă îl scoţi de acolo, forţat, îl distrugi, îl caricaturizezi. Un ţăran la oraş, e un subiect de banc. Ca şi un orăşean la ţară. Asta a făcut comunismul: a dus forţat la oraş pe bieţii oameni născuţi să fie ţărani. Oamenii aceia s-au transferat la oraş cu mentalitatea şi gestica lor rurală. De asta oraşele noastre sunt caricatura unor aşezări urbane, cu mahalaua în centru, cu căruţe pe bulevarde, cu câini flenduroşi în uşa hotelului „marcă europeană", cu cerşetori care indienizează strada, cu cetăţeni guralivi care se comportă oriunde ca pe toloaca din comună, cu beţivăneală generală, cu miliţieni care emană puturoşenie şi aroganţă de tont cu diplomă şi bulan la şold, cu indivizi în mijloacele de transport în comun care reuşesc să evite spectaculos săpunul şi deodorantul… La aşa stradă, la aşa societate, cum ai vrea să arate clasa politică? Nu e ea o emanaţie, cum s-a mai spus? O societatea care îi trimite pe Gigi Becali sau pe Vadim Tudor în Parlamentul European, votând la „futu-i măsa", „de-al dreacului" sau cu iresponsabilitate cretinoidă, nu pare să fie o societate responsabilă pentru prezentul şi viitorul ei. Şi apoi strada aceasta puturoasă a deversat preaplinul pe ecranele televizoarelor şi în presa scrisă, pentru ca populaţia să facă până la capăt baia de jeg, zi şi noapte, acasă, la masă, în pat. Şi somnul trebuie să-i fie unul invadat de jeg. Şi visele. Şi dragostea. Şi credinţa. Şi moartea la noi pare să nu mai fie o „împlinire" după o viaţă, crima a ajuns fapt divers cotidian, accidentele sunt ca braconatul pe şosele.

La noi şi celebra „scală a lui Alfred Binet", care categoriseşte oamenii în deştepţi, proşti, imbecili sau cretini, după calcule temeinice, a fost dată peste cap. Ai văzut sau întâlnit cretini cu două, trei diplome universitare? Ai întâlnit, am întâlnit! Ei, Binet, celebrul creator de „scală" nu a întâlnit şi nici nu credea că e posibil. Binet nu a dat nicio şansă imbecililor să ajungă ceva, cineva, în viaţa publică. Ei, la noi au ajuns, se manifestă, se exprimă, nu mai ai curajul să-i trimiţi la nivelul adecvat de pe scală, că te iau ei de guler. O întrebare despre nivelul de cultură sau gradul de inteligenţă e ca o înjurătură adresată majorităţii semenilor noştri care se învârt prin politică şi care tot învârtindu-se se înşurubează temeinic.

Nu ştiu în ce context a vorbit Al. Paleologu despre „ţara de imbecili", însă e limpede că imbecilizarea e, de fapt, o inadecvare.

România şi românii nu sunt nici proşti, nici imbecili, dar suferă de o inadecvare istorică. Noi părem a trăi o istorie paralelă celei din Europa.

(*Revista Hyperion*, *martie*, *2010*)

„POEZIA ESTE, ÎN ULTIMĂ INSTANŢĂ, PRACTICA METAFIZICII. CA ŞI RELIGIA".

— *În dialog cu Dumitru Augustin Doman* – Nichita Stănescu a fost entuziasmat de nume şi mi-a spus că… *e o poezie în sine*

— *Dragă Adrian A lui Gheorghe*, *ce vrea să însemne numele acesta al tău*, *unic în literatura română*, *deşi e unul ostentativ neaoş românesc*? *Vrea să sugereze descendenţa ultimă*? *Sau poate pe cea dintotdeauna*?

— E o poveste care mă fascinează, cea a numelor pe care le purtăm. O voi detalia, poate, în vreo carte…! În poemele epice folosesc, de altfel, o mulţime de nume, pe ideea că frumuseţea, misterul, tot ce ne mişcă şi se mişcă au chip şi nume. Tatăl meu, născut la 1913, şi-a făcut studiile liceale (întrerupte) sub numele de A lui Gheorghe, a luptat pe front, în „cel de-al doilea război", sub numele de Gheorghiu, şi-a trecut în acte trei copii cu numele de Gheorghiu, alţi doi cu numele pe care îl port şi eu. Am avut de ales, astfel, între (a fi) Gheorghiu şi (a fi cu) numele actual. Am rămas aşa cum am fost trecut (şi eu) în documente. În 1987 i-am trimis lui Geo Bogza o cărţulie de versuri şi am primit o foarte reconfortantă carte poştală din partea maestrului care îmi spunea, textual: „Domnule A lui Gheorghe, aveţi un nume cu o accentuată formă tradiţionalistă. Sub numele neaoşe se ascundeau, într-o vreme, veneticii…! Cum cred că nu sunteţi aşa ceva, după consistenţa versurilor, după talent şi după locul în care trăiţi, puteţi fie să vă schimbaţi numele, în unul mai neutru, fie să-l faceţi atât de cunoscut, încât să nu mai conteze cum sună. Vă doresc succes!". Nichita Stănescu, pe care l-am vizitat prin 1981, a fost entuziasmat de nume şi mi-a spus că… „e o poezie în sine". Ce mi-a spus Bogza m-a motivat, ce mi-a spus Nichita m-a încântat. De asta am rămas cu numele cu care

am debutat, care îmi e amprentă în buletin, tipic zonei Moldovei de pe „meridianul Ozana". Uneori regret că nu mi-am păstrat prima formă a numelui tatălui, de Gheorghiu, poate că m-ar fi prins mai bine. Poate că data viitoare! În acelaşi timp, cu trecerea vremii parcă aş vrea ca toate textele să nu mai aibă un nume definit pe pagină, să circule pur şi simplu. Aş vrea să fiu un anonim, de geniu dacă se poate, autor de rugăciuni de exemplu sau autor de texte care să definească creşterea şi descreşterea anotimpurilor.

— *Ce este poezia*, *dragă Adrian A lui Gheorghe*? *Ai cercetat*? *Ai aflat*?

— Ce este poezia? Nimic mai simplu decât să o defineşti. E chiar mai simplu decât să o scrii…! Uite, dacă sunt într-un tren, călătorind spre o destinaţie oarecare, poezia e un tren, poate chiar trenul care mă duce spre ceva, spre o ţintă situată dincolo de mine însumi. Poezia este chiar lipsa de ţintă într-o hoinăreală dintr-o după amiază de lume. Sau sunt într-un magazin, printre atâtea inutilităţi frumos aşezate, ei, în acest caz poezia este chiar această inutilitate resimţită de cel care nu vrea să fie în competiţie cu lucrurile. Poezia e o femeie care se duce, mânată de ceva interior, spre un orizont care ţie nu-ţi relevă nimic. Şi acest orizont e poezie, desigur. Poezie e tot ce ni se întâmplă, iar revelaţia se pare că nu stă în ceea ce propune poetul, ci în ceea ce receptează cititorul. Cititorul e mai important, astfel, decât poetul în noua reconfigurare a poeziei. Poetul, în acest caz, este un ghid, eventual orb dar inspirat, într-un muzeu infinit. Viaţa însăşi e, din această perspectivă, un muzeu cu ghid orb. Poezie e tot ce pierdem şi mai puţin ce câştigăm. Să continui? Poezia este, în ultimă instanţă, practica metafizicii. Ca şi religia.

Dacă nu aş fi scriitor, aş fi vrut să fiu ceasornicar în atelierele lui Chronos

— *Te-a dezamăgit poezia vreodată*? *Ai avut vreodată impresia că şi pe calea poeziei viaţa e tot pierdută*? *Ce ţi-a dat ţie poezia*, *de vreme ce o aperi şi azi*, *când tocmai ai împlinit cincizeci de ani*? *Dacă nu ai fi scriitor*, *ce altceva ţi-ar plăcea să fii*?

— Am să răspund „pe puncte", pentru că întrebarea este una

plină de întrebări, fiecare având, părelnic, semnificaţia şi nuanţele ei.

a) Poezia nu m-a dezamăgit niciodată, frică mi-e că am dezamăgit-o eu deseori. Te poate dezamăgi aripa fluturelui care tulbură aerul şi care modifică, astfel, ceva în ordinea universului? Nu, dar tu poţi dezamăgi universul strivind cu palma omida fluturelui care sprijină aripa.

b) Dacă şi prin poezie viaţa e (tot) pierdută? Da, dar parcă pierderea e mai voluptuoasă prin poezie, căci una e să ştii că timpul e infinit, alta e să simţi asta. Una e să ştii că roua, de exemplu, e o condensare a umidităţii din aer, şi alta să crezi că e o transpiraţie a florii care în adâncuri prepară culoarea şi mireasma. Una e să crezi că iubirea e acuplare, alta e să crezi că e o întoarcere în paradis. Ca să pierzi trebuie să pariezi, să cheltuieşti, să risipeşti. Poezia nu-ţi cere nimic, ea numai îţi dă. Ca şi matematica, de altfel. Ca şi muzica, care e în esenţă tot poezie. Când asculţi muzică ecoul din tine e poezie. Când aduni cifre imposibile despre timp şi spaţiu şi distanţe dintre oraşe, nu faci decât să vezi tot poezie.

c) Ce mi-a dat poezia? Mergeam de-a buşilea şi poezia mi-a dat verticalitate. Mi-a dat prieteni. Mi-a dat lumea ei care e una a esenţelor. Poate să sune „ca dracu'", vorba cuiva, dar uneori avem nevoie şi de truisme ca să ne exprimăm. Poezia ne duce cu vorba, ca să nu vedem hăul de dedesubt, să nu vedem cât de prăbuşiţi suntem, câtă mizerie facem în jur cu fiecare gest. Oricum, nu putem da poeziei mai mult decât ne-a dat ea, asta e clar. Încă un lucru: poezia nu ne-a preexistat, ea s-a născut deodată cu noi. De asta, pentru echilibru, trebuie să-i dăm înapoi cam cât ne-a dat şi ea. Eminescu spunea că „poezia e sărăcie", dar nu a spus şi faptul că sărăcia ar fi rea. Poate sărăcia morală, poate sărăcia cu duhul vor fi fiind rele…! Dar sărăcia materială, asumată, e în esenţă o noblețe. De asta am o veste proastă pentru (o spun generic, să nu se sperie cineva!) miliardarii lumii: poezia le dispreţuieşte angajarea în competiţia cu lucrurile. Sper să nu se sinucidă vreunul după aflarea acestui crud adevăr.

d) Dacă nu aş fi scriitor, aş fi vrut să fiu ceasornicar în atelierele lui Chronos. E o dorinţă mai veche, de pe când luam cu asalt miturile

grecești. M-am înscris pe lista de așteptare, când se va ivi un loc liber, sper să nu ratez.

— *Ce este o generație literară, în interpretarea ta*?

— Nu e, neapărat, o chestiune de înregimentare după criteriul vârstei, a cronologiei, e o chestiune de sensibilitate comună. E o punere în comun a orgoliilor pentru a nu vedea frica din spatele țintelor aleatorii pe care ni le-am rezervat pornind în viață, în literatură. E o chestiune de comunicare directă, nemijlocită. Eu nu mă pot considera ca parte din generația 'bo, de exemplu, pentru că nu am trăit toposul în care s-a format cultural, literar, uman, moral etc. generația respectivă. În general, oricare nouă generație se îndreaptă spre un înainte presimțit, dar cu ochii privește în urmă, peste umăr, să vadă cât de aproape se află generația precedentă, dacă îi suflă în ceafă. Cu cât se îndepărtează mai mult de urmăritori, cu atât mai distinctă e generația. Dar îndepărtarea asta nu e niciodată decisivă, ca în celebrul paradox Zen, cu melcul care se ia la întrecere cu Ahile Cel Iute de Picior. Oricât de iute ar alerga atletul, nu-l va depăși decisiv pe lentul melc, deoarece și acesta va străbate o porțiune oarecare din spațiul de concurs. De asta, nicio generație nu o depășește decisiv pe cealaltă, din urmă, ci îi va prelua, din mers, calitățile și defectele. Tinerii „generaționiști" care cred că au descoperit alfabetul sunt fie naivi, fie sunt proști de-a binelea. Naivii se vor trezi, ceilalți nu contează…!

Modul în care un om își acceptă destinul este mai important decât însuși destinul său

— *Te rog să-ți amintești aici de începuturile tale poetice*! *Au fost febrile, chinuite, euforice*? *Privind în urmă, ce senzații și sentimente încerci*?

— Eram un orb care căuta lumina, știa ceva despre ea dar nu știa prea bine ce. O presimțeam. Artistul este ființa care conștientizează că este plasat/plasată în afara lumii și de aceea caută o cale de a pătrunde în intimitatea ei. Arta sa e o cale de a se insinua. Arta, sub orice formă s-ar manifesta, e o mare frică, resimțită sau doar presimțită. Frica de aproapele, frica de veșnicie, frica de rana lăsată de clipa care tocmai trece, frica de sinele neînțeles, care se răzvrătește

continuu… Poezia este, în ultimă instanţă, frica de frică. Frica este legătura noastră cu lutul. Ce senzaţii mă încearcă? Cu duioşie spun acum că îl iert pe copilul/ tânărul care am fost, că a ales acest drum. Ar fi putut alege un altul, s-ar fi putut redresa şi replia la timp, dar ar fi fost păcat. Modelul christic şi-a epuizat legenda, acum e o realitate fecundă. Noi doar simulăm răstignirea, suportăm destul de uşor dramele altora. Oricum ne simţim mai bine în pielea noastră, oricând, oricât de bătucită sau peticită ar fi, decât în a oricărui alt pământean. Că, până la urmă, zicem şi noi ca Alexandr von Humboldt: „Modul în care un om îşi acceptă destinul este mai important decât însuşi destinul său". Cum au fost începuturile? M-am mirat şi înfricoşat că ceva ce nu se vede, cuvintele, ascultă de mine, că ceva ce nu poate fi controlat, gândurile şi sentimentele, pot fi traduse în cuvinte…! În fiecare zi trăiesc această mare bucurie, fiecare text, scris de mine sau de oricine altcineva, îl trăiesc cu toată dăruirea. Mi s-a întâmplat să stau exilat în vreun loc, ore sau zile, în care să nu am la îndemână decât texte aşa-zis anoste, de ziar, de cărţi cu ideologie… Ei, cuvintele mi-au demonstrat că sunt, şi în acest caz, independent de modul de folosinţă, pline de energie, de subînţelesuri, de vrajă. Le-am aspirat toată puterea, tot misterul. Astfel am rezistat. Cu aceleaşi cuvinte se pot face declaraţii de iubire şi se pot face declaraţii de război. Destinul e o chestiune de topică a limbajului, nu-i aşa? Mi-am dat seama, astfel, că limba nu e niciodată anostă, oamenii care o folosesc, da.

— *Era constituit grupul de poeţi prieteni de la Neamţ când ai debutat*? *Are importanţă prietenia în destinul unui poet*? *Dar în coagularea unei generaţii cum e cea optzecistă*?

— Câtă poezie, atâta prietenie, am putea zice. Combustia amiciţiei noastre din acea vreme a constituit-o poezia, aspiraţia spre ea, inexprimabilul leagă mai bine doi oameni unul de altul, decât ceea ce exprimi. Ca în dragoste. Căutarea drumului are nevoie de solidaritate, de împărtăşirea fără rest a ceea ce ai descoperit. Odată descoperit drumul, el se sprijină ferm în cele două capete. După ce a dispărut inocenţa, adică esenţa poeziei, a (cam) dispărut şi ideea de grup. Chiar şi ideea de generaţie a dispărut în momentul în care

perversiunea intereselor plus nevoia de a supravieţui au luat locul inocenţei, a lipsei de miză. Îmi place, de exemplu, mai mult să vorbesc despre identităţile literare „izolate” la Neamţ, decât despre un grup care poate fi confundat, din greşeală, cu o gaşcă…! Genialii au murit toţi la naştere, au rămas să ducă ideea de poezie mai departe doar câţiva talentaţi.

— *Te rog să-l evoci pe scurt pe Aurel Dumitraşcu, primul optzecist plecat dintre noi*!

— Mi-e foarte greu să-l evoc (doar) pe scurt pe Aurel Dumitraşcu…! I-am îngrijit opera postumă, cale de vreo opt, nouă cărţi, versuri, jurnale, corespondenţă, încât dacă îl laud îl banalizez, dacă încerc să îl definesc într-o frază îl reduc la prea puţin. Aş putea să spun, de exemplu, că Aurel Dumitraşcu, cel care a plecat în septembrie 1990, răpus de leucemie şi de conjuncturi, este extrem de viu în poezia momentului, în timp ce mulţi care scriu azi sunt (extrem de) banali, (de) vetuşti! Cei care nu mă cred, să pună mâna să răsfoiască antologia „Divina Paradoxalia” apărută recent la „Paralela 45”. Sau să citească jurnalul „Carnete maro”, pe care l-am editat deja în patru volume. Sau să răsfoiască, măcar, cartea „Frig”, corespondenţa noastră pornită în anul 1978 şi dusă până în anul 1990. Îţi spun un secret: poeţii plecaţi dincolo scriu continuu prin mâinile celor care am rămas aici. Dacă nu suntem atenţi, opera lor se pierde, iar eternitatea literară românească are de suferit. Ce mai ştim despre Dan David? Dar despre Daniel Turcea? Dar despre Ioanid Romanescu? Sau chiar despre Mariana Marin? Noi avem nevoie de postumitatea fecundă a talentelor adevărate.

Mă gândesc cu groază că un călău ajunge acasă seara şi frecându-şi mâinile, în faţa cinei, spune alor lui: Am avut o zi bună!

— *Cum a fost perioada debutului, de la scrierea în taină a primelor versuri, la primele apariţii în reviste şi până la Ceremonii insidioase*?

— La început te joci. Şi deodată jocul devine foarte serios. Ştii cum e cu poezia, cu literatura? Ca într-o poveste a lui Oscar Wilde, care zicea cam aşa: Era odată un om care povestea frumos. Seara, când se

întorceau oamenii de la muncă, toţi se adunau împrejurul lui, şi el le povestea. Ce ai văzut azi? – îl întrebau ei. Am văzut acolo, în pădure, un moşneag care cânta din fluier; şi toate vietăţile pădurii se adunaseră împrejurul lui şi jucau. Şi ce ai mai văzut? Jos, la malul apei, am văzut trei zâne care-şi despletiseră părul şi care şi-l pieptănau în oglinda apei… Dar, într-o zi, omul care povestea a auzit cu adevărat cântecul moşneagului, a văzut jocul vietăţilor pădurii şi, mai ales la vale, a întâlnit trei zâne care-şi jucau părul în oglinda apei. Şi, în seara aceea, când oamenii îi cerură să le spună ce văzuse, el le-a răspuns: „N-am văzut nimic!”. Dacă nu ţi se întâmplă acest lucru, la începutul demersului tău literar, totul e pierdut. „Frumuseţea va salva lumea”, spunea Dostoievski. Dar frumuseţea nu e ceea ce se vede, este ceea ce se află sub lumea care se vede. Frumuseţea e proiecţia propriului suflet. Un om urât, cu un suflet urât nu poate vedea, nu poate genera o lume frumoasă pentru cei din preajmă. Mă gândesc cu groază că un călău ajunge acasă seara şi frecându-şi mâinile, în faţa cinei, spune alor lui: Am avut o zi bună!

— *Sunt colegi care ştiu ziua şi ora când au conştientizat că a apărut noua generaţie de scriitori, cea optzecistă. Tu când ai avut primele semne că s-a născut generaţia căreia îi aparţii*?

— Din prima clipă în care s-a născut generaţia ’80, am ştiut de apariţia ei. Eram de faţă. Priveam sau jucam un rol. Jucam rolul privitorului. Sau al cititorului. Când a apărut „Ninsoarea electrică” a lui Traian T. Coşovei, am ştiut că nimic nu mai poate fi ca înainte în poezia noastră. Apoi când am cetit „Ochii lui Homer” a lui Petru Romoşan, am tresărit ca în faţa unei arătări poeticeşti mai rar văzută prin coclaurii literari româneşti. Am avut în „Bucuria anonimatului”, a lui Eugen Suciu, un prieten la prima vedere. Sau „Lecţia de anatomie” a lui Emil Hurezeanu, ce stranie apariţie pe cerul înnorat al patriei noastre literare…! Pe Cărtărescu, care a izbucnit ca vedetă cu prima carte, l-am cetit convins că o să-l pot contesta, dar n-am reuşit. Dimpotrivă. Iaru, Vişniec, Ştefoi, Mariana Marin, Ion Mureşan, Lucian Vasiliu, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Marta Petreu, Aurel Dumitraşcu, Ioana Dinulescu, Cassian Maria Spiridon, Gabriel Chifu, Liviu Ioan Stoiciu,

Nicolae Sava, Patrel Berceanu, Mircea Bârsilă, Ioan Moldovan, ca să numesc doar pe câţiva care au apărut în primul val, i-am simţit atât de hămesiţi de glorie şi poezie, încât le auzeam dinţii de lupi tineri clănţănind în întunericul ideologic din jur. N-a fost o generaţie spontanee, a fost o generaţie „muncită". Apariţia şi prestaţia „Cenaclului de luni", a „Echinoxului" de la Cluj, prin implicaţiile culturale şi morale pe care le-au generat, au fost printre evenimentele culturale cele mai consistente al ultimului deceniu prerevoluţionar.

— *Grupul de la Neamţ s-a constituit şi ca o replică la cel de la Bucureşti? Sau le-aţi avut modele pe cele din Capitală, ştiut fiind că tu şi Aurel Dumitraşcu aţi fost membri ai cenaclului „Universitas" păstorit de Mircea Martin? Aţi trecut şi pe la Cenaclul de Luni?*

— Nu ştiu dacă am fost un grup…! Ne-a ţinut aproape spaima de neantul provinciei, acel „neant valah" care în zonele periferice este mult mai accentuat. Ne-au ţinut aproape tinereţea, ura, frica, foamea, umorul, speranţa. O grupare literară se vede cel mai bine după ce se fărâmiţează în individualităţi, în personalităţi eventual. Şi generaţia '80 a intrat în literatură prin ceea ce îi desparte pe „membrii" săi, nu prin ceea ce îi adună. Că, până la urmă, îi adună vârsta şi toposul unei epoci, îi despart talentul şi concretizarea acestuia, adică opera. Şi ratările fac parte din dinamica, din frumuseţea unei generaţii, a unei culturi. S-ar putea scrie şi o istorie a marilor ratări din literatura română…! Ar fi interesantă. Şi s-ar putea scrie mult aici, pentru că românul are vocaţia începuturilor mari pe care le rezolvă prin ratări spectaculoase. La cenaclurile din Bucureşti, la care am participat sporadic, prin anii '80 – '85, neconvins că locul meu e acolo, m-am simţit ca Tarzan dus în „muzeul oglinzilor". Pe multe dintre ele le spărgea, din greşeală, cu umărul. N-am considerat niciodată poezia/ literatura un mijloc de a ajunge undeva, am considerat-o (le-am considerat) o cale regală pentru umilele noastre fiinţe. Poezia lui Alexandru Philippide, care începea cu „M-atârn de tine poezie, / Ca un copil de poala mumii…" mi se pare definitorie.

Dar dacă tot aduni probe pentru o istorie a generaţiei noastre, dacă aduni anecdote, care să probeze dinamismul „generaţioniştilor",

am să reiau o poveste, pe care am spus-o şi în antologia „A fost odată un cenaclu", fiind vorba de mai puţin mediatizatul „Universitas", cel condus de criticul şi profesorul Mircea Martin.

Înainte de 1989 distanţa dintre Piatra Neamţ şi Bucureşti era mai mare decât astăzi. O simţeam fizic şi psihic. Veneam rar în Bucureşti, întârziam prin librării şi anticariate, căram spre Moldova „kilele" obligatorii de cărţi. La bufetul Uniunii, acolo unde se afla cea mai mare concentraţie de scriitori români, înfometaţi şi însetaţi, toţi musai nemuritori, era greu de intrat, trebuia să explici „generalului" de la uşă că eşti scriitor din provincie, trebuia să faci dovada, habar n-aveai cum… Să-i reciţi ceva? Aşteptai să te recunoască cineva (sau să recunoşti!) dintre cei care intrau lejer, salutau, erau „acasă". Erai ca în postura „fetiţei cu chibrituri"! Te lăsai, în general, păgubaş. O dată m-a introdus Nae Prelipceanu, i-a explicat paznicului că sunt poet din Moldova, cerberul m-a privit cu milă… Aşa mi s-a părut. Altă dată m-a introdus, după parlamentări, Aurelian Titu Dumitrescu, el însuşi prea puţin cunoscut de către paznic. La una din aceste „intrări" l-am auzit vorbind pe Ţuţea, în timp ce două „figuri" de beţivi (scuzaţi!) de pe de lături îl îngânau trimiţându-l la azil…! Cenaclurile bucureştene? Pepiniere de genii…! La Bucureşti chiar şi caracuda are geniu, toţi proştii sunt mari, „duduca din Giuleşti" este poetă „senzitivă", dă din şold, din condei, din metafora plină de nuri. Nu prea aveai pe unde să-ţi plasezi numele şi biografia, speranţa şi capătul de operă dacă nu erai de acolo. La „Cenaclul de luni" am fost o singură dată, când au fost invitaţi să citească „nişte ieşeni", adică Nichita Danilov, Lucian Vasiliu şi Liviu Antonesei. Cred că era prin 1983. N-a venit Nicolae Manolescu (avea examene!?), aşa că „nişte emuli" au condus ostilităţile. În semn de protest pentru lipsa mentorului cenaclului, Lucian Vasiliu a citit doar un catren, Nichita Danilov doar două, trei textuleţe ironice. Liviu Antonesei a citit ceva cu (despre) „Căderea căderii", un poem lung, un fel de „negarea negaţiei" în variantă poetizată! Bucureştenii s-au uitat în textele provincialilor cu oarecare precauţie, să nu ia niscaiva microbi… De asta discuţiile erau „în general", toţi vorbeau despre ei înşişi cu precădere, bucuroşi că scăpaseră de „mediul provinciei", acolo

unde talentul „se îngroapă”. Cel puţin aşa îmi apărea mie situaţia. Alt cenaclu la care am participat (evoluat), doar o singură dată, a fost „Numele poetului”, al lui Cezar Ivănescu. Aici provincialii erau „mult mai deşi”, chiar şi bucureştenii care participau se manifestau cu voluptate „ca provinciali”. Suprema libertate era înjurarea scriitorilor de la „cenaclul de luni”. N-am mai participat a doua oară.

La cenaclul „Universitas”, condus de criticul Mircea Martin, am „evoluat” tot o singură dată. Cred că era în toamna anului 1985…! După o ediţie a „colocviilor de poezie de la Târgu Neamţ”, pe unde au trecut cu folos Laurenţiu Ulici, Marin Mincu şi Mircea Martin, alături de o mulţime de poeţi ai „generaţiei ’80”, în urma recitalului de poezie la care m-am „produs”, am primit o invitaţie de la profesorul Martin de a citi la cenaclul „Universitas”. M-am speriat. Mi-am luat poeziile la recitit…! Brusc s-au rarefiat, „nu mă mai reprezentau”! În faţa „capitaliştilor” nu poţi să mergi cu „orice”, acolo trebuie să fii cel puţin Pessoa, cel puţin Rilke, cel puţin José Lezama Lima. Am apelat la cunoştinţele mele „provinciale”, poeţi stabiliţi în Bucureşti, să participe la cenaclu. Aveam un cod al nostru, ne înţelegeam mult mai bine. Au venit, astfel, „să mă susţină”, între alţii, Elena Ştefoi, Ion Zubaşcu, Aurelian Titu Dumitrescu. „Nu-i simplu, m-a încurajat Zubaşcu, aici toţi sar la beregată, dacă te pierzi eşti… pierdut”. Oricum, în acea vreme „cenaclul de luni” slăbise în intensitate, în interes, apăruseră sfinţii şi mucenicii „generaţiei”, de asta accentul se mutase spre „Universitas”, aici, se spunea, se pregătea „nouăzecismul”, o nouă promoţie, o nouă direcţie etc. Aurel Dumitraşcu citise şi el aici, cu puţină vreme în urmă, tot la invitaţia profesorului Mircea Martin, şi revenise acasă „tensionat” de faptul că la „Universitas” se cocea o nouă atitudine critică, o nouă promoţie literară. Mai bună? Mai rea? Mai altfel…! De astă dată surpriza mea a fost ca la intrare la „casa de cultură a studenţilor” să descopăr un alt nemţean programat să citească în aceeaşi seară: Radu Florescu. Eu eram „propunerea” lui Mircea Martin, conjudeţeanul meu era „pila” lui Ştefan Damian, mâna dreaptă a profesorului, din câte mi-am dat seama. A mai citit cineva, nu-mi amintesc cine. Era, oricum, un „om de-al casei”, numele nu i l-am mai

regăsit după aceea. Pe el îl aşteptau toţi „localnicii", ca să-l aplaude. Noi eram „matineul", distracţia, pe noi trebuiau „să-şi facă" limbajul critic tinerii care îşi ascuţeau dinţii, care îşi gâdilau simţurile şi orgoliile. Cenaclurile gem, de obicei, de nume importante pentru… o seară. Întâi am citit eu. S-a convenit, apoi, să citească toţi, apoi să se treacă la discuţii. Tovărăşeşte, adică indiferentă, lumea a acceptat. Apoi a citit Radu Florescu. Apoi a citit „cel pe care nu-l mai ţin minte". Discuţii? Nu se înghesuia nimeni, se făcuse o linişte plină de subînţelesuri şi de tunete plus fulgere mocnite. Întâi a luat cuvântul Mariana Marin care sosise între timp, se strecurase nevăzută. A vorbit frumos despre „provinciali", a subliniat nişte versuri… Despre „cel pe care nu-l mai ţin minte" a spus că mimează, că e „un Cărtărescu ratat". Prin sală a trecut un frison. S-a ridicat (atunci) Horia Gârbea, de undeva din rândul doi. I-a trimis pe „moldoveni" la (sau în!) Eminescu lor, săreau versurile din pagină ca zdrenţele din ţesătură, ca aşchiile din buşteanul dat la „abric". Nu-i plăcea nimic, nimic, nimic. A luat un text de-al meu, pe care îl voi reproduce după această frază şi aproape că nu m-a acuzat de… crimă! Crima de a nu scrie după „o reţetă", probabil…! Iată textul pe care, recitindu-l acum, găsit în cărţulia de debut, m-am înduioşat brusc: „*Memoria îmi răpeşte orice imagine/ reală şi pe zidul alb trece o zăpadă/ cernită sunt la un liceu în* Grecia *antică/ între copiii desculţi ai luptătorilor// morţi în bătălia de la salamina şi/ răspundem în cor la întrebarea ce este/ sufletul – însă omul vierme ticălos îşi/ ascunde cu dibăcie orice tresărire retorică// a sentimentului şi se ascunde în gura/ puturoasă a canalului mândru de intimitatea/ cu cele fără de suflet după-amiaza/ mestecăm frunze de dafin sau fumăm// ţigări iuţi şi vorbim despre actriţele pe care/ le ascundem noaptea în pernele grele ca/ nişte căpăţâni de cerbi dar drumul pe care/ nu l-am făcut îmi dă dovezi neîndoielnice// sunt cel trimis înainte să conspir, să/ împământenesc vechile orânduieli între/ noii barbari să vorbesc despre naştere şi/ moarte la un loc fără să blasfemiez peisajul/ – risipiţi-vă speranţele nu locuiţi la un loc cu/ propriile voastre laşităţi fiţi calmi şi// aşteptaţi un semn o zăpadă un fulger un întuneric*: / *toate sunt îndemnurile mele pentru acţiune*" (Detalii pentru memorie). Dragă

Horia (Gârbea), dacă voi publica textul acesta în vreo antologie, voi încerca, cu „sadismul" amical de rigoare, de azi, să ţi-l dedic! Au mai vorbit, apoi, Elena Ştefoi, Ion Zubaşcu, Aurelian Titu Dumitrescu, cred că şi Daniel Bănulescu. Şi alţii. Ştefan Damian a ales apele de uscat împărţind note de „bine" peste texte. Învăţase „politică". Un „tip", Mareş parcă, a luat un text de-al meu şi mi-a explicat cam cum trebuie să scriu, dacă vreau să plac în Bucureşti, dacă vreau să am şanse în literatură. Textul luat drept exemplu era o parte dintr-un poem cam „kavafisian", în cinci părţi: *Capul meu aruncat în coşul cu capete/ visează/ ce să fac cu trupul meu? / cine îl vrea (poftim!)? / în ochiul meu o doamnă brună citeşte/ poeziile/ nescrise. destrăbălate. brute (cu şapte/ capete) / Pe ea o vreţi. / Întâmplările îmi violentează/ ochiul. / În ochiul doamnei brune/ (cu şapte capete) / „nu'ş ce zeu visează" „nu'ş ce privire" / „nu'ş ce târg se face"*. (Coşul cu capete). Nicio clipă n-am înţeles de ce trebuia să scriu altfel textul. Dar am dat din cap aprobator, nu era bine să te pui cu „fiara" pe terenul ei...!

La sfârşit, după vreo două ore, a luat cuvântul profesorul Mircea Martin, cel care a stat cuminte, zâmbind complice vorbitorilor sau autorilor. Abia ascultându-l pe profesorul Martin mi-am dat seama de miza acestui cenaclu! A vorbit despre „noul canon", despre „retorica poeziei", despre „cele trei voci ale poeziei", aşa cum le văzuse, mai înainte, T.S. Eliot. Prin grila propusă „ne-a citit" pe toţi. N-a „criticat" optzecismul, dar a spus că orice direcţie devine autonomă doar atunci când există o despărţire de aceasta, realizată de o promoţie valoroasă. Musai valoroasă! „Optzecismul" va fi cu adevărat vizibil, a mai spus Mircea Martin, atunci când se va sparge în individualităţi...!

„Conferinţa" profesorului Martin a şters orice animozitate dintre provincie şi capitală. Acolo, la cenaclu, câţiva „lupi tineri" învăţau să devină „lupi fioroşi", respectaţi. O parte a reuşit. Dar un cenaclu e doar o propunere, o intersecţie, fiecare are, mai apoi, drumul său, cu cât mai întortocheat, cu atât mai plin de surprize.

Berea de după a bifurcat concepte, la o terasă la care am fost acceptaţi după ora închiderii, tocmai pentru că era vorba de „domni poeţi", a topit grimase false, a şters complexele, a creat suportul pentru

amiciţii viitoare.

Cred că literatura te învaţă, printre altele, şi să fii un bun cetăţean

— *De ce ai rămas la Piatra Neamţ? Nu te-a atras capitala? E locul în care se fac jocurile, în care orice este mult mai vizibil. Chiar şi literatura, poezia…*

— Cred că am rămas la Piatra Neamţ în primul rând din comoditate. Din frica de adaptare, poate, la alt ritm de viaţă. Din neatenţie. Apoi mi-am inventat şi câteva argumente care să-mi motiveze această, hai să-i zicem, laşitate. Îmi spun: dacă vrei să faci politică literară, du-te la Bucureşti. Dacă vrei să faci literatură, poţi trăi oriunde, chiar şi la Piatra Neamţ. Or, eu nu mi-am dorit altceva decât să fac literatură. Acum, oricum e prea târziu, nu mai am chef să o iau din loc. Am fost, pentru o sută de zile, parlamentar de Neamţ, la Bucureşti şi nu cred că au fost zilele cele mai fericite pentru mine. Câinii maidanezi din Bucureşti simţeau că nu sunt de al lor şi mă lătrau. În Piatra Neamţ nu mi se întâmplă asta.

— *Ce trăsături nete deosebesc generaţia ’80 de generaţia ’60? Cum se face schimbul de generaţii în literatura noastră?*

— Orice generaţie este (scuzaţi!) o „degenerație” în raport cu precedenta, asta se ştie! Schimbul de generaţii nu este şi nu ar trebui să fie unul „sângeros”, ci unul ritualic. Acest schimb de generaţii literare îmi sugerează, însă, mitul care e miezul cărţii „Creanga de aur” a lui George Frazer, adică legea care reglementa succesiunea preoţilor Dianei Nemorensis de la Ancia (astăzi oraşul La Riccia). În preajma lacului Dianei era o dumbravă şi în mijloc era un stejar uriaş. În jurul arborelui putea fi văzut furişându-se ziua şi noaptea un personaj cu înfăţişare ameninţătoare, care scruta împrejurimile ţinând o sabie în mână, ca şi cum în fiecare clipă s-ar fi aşteptat să fie atacat de un duşman. Era preotul Dianei. Şi ucigaş, în acelaşi timp. Şi omul pe care se aştepta să-l zărească urma să-l ucidă, mai devreme sau mai târziu şi să deţină sacerdoţiul în locul său. Aceasta era legea sanctuarului. Un candidat la sacerdoţiu nu putea urma în funcţie decât asasinându-l pe preot şi, după ce îl asasina, îşi păstra funcţia până când era asasinat la

rândul său de cineva mai puternic sau mai îndemânatic. Postul ocupat prin acest precar mod de înstăpânire aducea după sine titlul de rege, dar niciun cap încoronat nu s-a simţit vreodată mai neliniştit şi mai chinuit de vise rele decât acesta. Orice clipă de slăbiciune îi putea fi fatală. Orice somn scurt îi primejduia viaţa. Brrr!

Nu altfel pare să fie atmosfera într-o literatură ca a noastră. Scriitorii tineri îşi ascut ameninţători colţii vanităţii, te atacă cu toată indiferenţa de care sunt în stare. Le salut insolenţa, le laud, unde e cazul, cultura, le aplaud, la fel, unde e cazul, talentul…!

— *Dar cu ce se deosebeşte corpul optzeciştilor din ţară de cel pornit de la Cenaclul de Luni din Bucureşti*?

— Toată lumea se deosebeşte de toată lumea, toată lumea seamănă cu toată lumea. La drept vorbind, oricare dintre poeţii optzecişti din ţară este puţin (şi) parte a „Cenaclului de luni", al cărui aer l-a respirat, l-a aspirat. „Cenaclul de luni" era coagulat în jurul lui Nicolae Manolescu, având un oarecare aer exclusivist, sectar. Optzeciştii din ţară au avut, însă, un sprijin excepţional în prestaţia generoasă a lui Laurenţiu Ulici, cel care a străbătut toate cătunele din România ca să încurajeze orice fibră poetică autentică. Nicolae Manolescu a botezat generaţia, Laurenţiu Ulici i-a dat coerenţă naţională. Inteligenţa, arta paradoxului, mustaţa, simţul harului, memoria formidabilă, umorul, generozitatea, ingeniozitatea, şahul, risipirea, politeţea, bridge-ul, cultura, diplomaţia, luciditatea, generozitatea (am mai spus-o? dar merită să o repet!) au făcut din Laurenţiu Ulici un spirit greu de înlocuit în literatura noastră actuală. L-au uitat mulţi? N-au decât. Cei care l-au uitat, pe ei înşişi s-au uitat. Scriitorii români plus ceilalţi artişti pensionari au o juma de pensie în plus pentru că Laurenţiu Ulici a avut ideea de pe vremea când era senator! Trei sferturi dintre evenimentele literare din România de azi sunt proiecţii sau sunt evenimente susţinute, la debut, de Laurenţiu Ulici. Premiile naţionale de poezie „Mihai Eminescu" de la Botoşani, de exemplu, iniţiate de Gellu Dorian au avut, încă de la început, susţinerea lui Laurenţiu Ulici. Şi altele. Apoi, dragă Gusti Doman, să nu uităm de „Echinoxul" clujean. Mamă, ce ferment cultural, literar, a fost acolo!

Câtă distincţie, câtă aşezare literară europeană. Ion Pop a făcut şcoală adevărată, i-a învăţat pe ciracii săi să poarte papionul asortat la blugi şi adiddaşi. Când prindeam câte un număr din „Echinox" eram în stare să-l dizolv în ceai, în loc de zahăr…! La Iaşi era „Dialogul", o revistă care părea, la un moment dat, scăpată complet de controlul ideologic. Revistele şi grupările astea comunicau între ele, prin nevăzute căi, adică prin cele mai cinstite mijloace posibil: tinereţea, harul şi (mai ales) limba română.

— *Este generaţia acum la deplina maturitate şi la cârma nu doar a literaturii, dar şi a societăţii în general? Mă gândesc la posturile din administraţie ocupate de membrii ei, din Consiliul USR, din universităţi* etc.

— Generaţia 80 a ajuns (dacă a ajuns!) cu oarecare întârziere acolo unde îi era locul, adică la funcţii publice, la catedre importante…! Una din regulile vechii ideologii era ca tineretul, chiar capabil fiind, să fie pus la îmbătrânit mai întâi, să-şi piardă energia, tupeul, imaginaţia, curajul. După ce deveneau docili, familişti cu probleme, domestici în atitudine, „foştii tineri" erau promovaţi. Intrau în sistem. Dar dacă mă uit bine în jur, nu prea văd azi mulţi optzecişti în funcţii care să determine ritmul şi nivelul vieţii în România. Poate un Varujan Vosganian? Alţii…!? Dacă viaţa din România noastră e una tembelizată de vechile noastre păcate, o culpă serioasă o fac generaţiei mele. Neimplicarea politică, în perioada de după Revoluţie, a fost ca o abandonare a (evoluţiei) societăţii în braţele foştilor nomenclaturişti, a foştilor securişti, a multor lichele care şi-au câştigat onorabilitatea călcând pe cadavre şi pe valori…! Dacă aveam treizeci de scriitori români în parlament, altfel se vedea acum cultura noastră în propria ţară şi în afară. Hotărârile mari, responsabile, nu se iau pe terasa de la restaurantul Uniunii Scriitorilor, ci într-un forum politic. Cine să-ţi apere interesele, culturale şi civice, tot felul de improvizaţii politruce de prin partide manelistice? Dacă interesele culturale ale României sunt lăsate pe mâna unor Vadim, Păunescu, Ungheanu şi alţii ca ei, degeaba mai aştepţi strategii pentru o conectare a literaturii române la Europa. Perioadele faste ale societăţii româneşti au fost acelea în care

scriitorii, intelectualii în general, s-au implicat în viaţa publică: „momentul 1848”, momentul Marii Uniri, perioada interbelică etc. Un post de ataşat cultural pe undeva, la, scuzaţi!, dracu’ în praznic, un post de director prin provincie sau vreo funcţie aproape simbolică pe la vreo asociaţie, nu înseamnă implicare, ci o „descurcăreală” minoră, tipic românească. La noi a fost o revoluţie populară în 1989, cu siguranţă, dar am ratat apoi cu seninătate o revoluţie morală, am ratat o revoluţie culturală. În loc să dăm cu securiştii şi activiştii de pământ, prea mulţi români şi din păcate şi mulţi intelectuali au behăit laolaltă cu oile lui Becali, făcând dovada unei imaturităţi deplorabile. Nicolae Manolescu şi Laurenţiu Ulici au avut iniţiativa unor partide care să adune intelectuali importanţi, responsabili. Ambele partide au eşuat în lipsa de implicare a colegilor noştri, care se simţeau nişte mimoze atinse de austru în momentul în care trebuiau să aibă o opinie tranşantă în legătură cu soarta societăţii noastre, în legătură cu soarta lor, în fapt. Mitică dâmboviţeanul plus Bulă provincialul au destructurat, cu ironie, orice iniţiativă serioasă. E România din nou în pragul dictaturii? Vina ne aparţine tuturor.

— *Cât se poate implica poetul – scriitorul, în general – în viaţa cetăţii*? *Te întreb, pentru că practici şi o publicistică de atitudine, ai fost şi deputat, eşti cetăţean de onoare al oraşului Piatra Neamţ. Aceste preocupări cotidiene nu te sustrag de la creaţia propriu-zisă*?

— Zice, aproximativ, Harold Bloom: Cred că literatura te învaţă, printre altele, şi să fii un bun cetăţean – al unei ţări sau al lumii întregi – tocmai pentru că, invitându-te la reflecţie şi la dialog interior, îţi întăreşte conştiinţa identităţii, dar o dezvoltă şi pe aceea a alterităţii! Nu-l contrazic, nu mai nuanţez, pentru că e destul de limpede.

Românul s-a născut poet şi e pe cale să moară critic

— *Cât de fidel oglindit te regăseşti în recenta Istorie critică… a lui Nicolae Manolescu*? *Dar generaţia, în ansamblu, cum ţi se pare reflectată*?

— Dragă Gusti Doman, s-ar părea că românul s-a născut poet şi e pe cale să moară critic. În ultimii ani au tot apărut „istorii fundamentale ale literaturii române”, una mai făţoasă decât alta, una

mai grea la cântar decât alta, una mai mediatizată decât alta. Unele sunt istorii parţiale, altele sunt istorii prospective, altele introspective; unele luminează literatura, altele o ascund, o confuzionează, cu program sau fără; unele sunt semne ale frustrării individuale sau de grup, altele sunt monumente singuratice ale realizatorilor lor, plasate în fundul curţii literaturii noastre; unele sunt inspirate, altele s-au născut gata expirate.

Una era să faci o „Istorie a literaturii române", exhaustivă, la anul 1938, cum a făcut-o George Călinescu, alta e să o faci acuma. Acum ai, în plus, câteva mii de nume de scriitori care se tot foiesc pe rafturile bibliotecilor, care nu şi-au găsit locul lor definitiv, pe raftul unu, doi, trei. În Europa, după ştiinţa noastră, după nişte dialoguri cu confraţi francezi sau nemţi, n-au mai apărut „istorii" de acest gen de prin anii '50. Au apărut istorii ale unor fenomene, ale unor epoci. Cea mai bună istorie a literaturii noastre, din acest punct de vedere, ar fi „Dicţionarul general al literaturii române", care îi cuprinde pe mai toţi, buni şi răi, activişti sau păşunişti, geniali sau doar talentaţi, realizaţi sau frustraţi, antrenaţi, agăţaţi, uitaţi etc.

Ca să scrii o istorie a literaturii române trebuie să îndeplineşti nişte condiţii: să iubeşti literatura română mai presus decât te iubeşti pe sine; să fii generos până la risipire; să nu te răfuieşti cu autori, cu grupuri de autori, cu umorile unora sau ale altora; să fii cinstit cu cărţile pe care le citeşti – dacă le citeşti; să înţelegi că lucrezi cu materialul clientului în slujba clientului, care e autorul român, care nu îţi e nici duşman, niciun individ numai bun de disprețuit; să înţelegi că eşti responsabil nu de soarta unor cărţi sau a unor nume de autori, eşti responsabil de soarta unei întregi civilizaţii; să înţelegi că ai o misiune pe care trebuie să o duci la capăt nu cu orgoliu, cu vanitate, ci cu maximă umilinţă; să înţelegi că tu, ca propunător al unei istorii, eşti produsul literaturii pe care o critici şi nu benghiul din frunte; literatura română nu este o moşie fără stăpân şi care aşteaptă să o ia cineva samavolnic în posesie, ci e un organism extrem de viu pe care orice intervenţie chirurgicalo-critică greşită o poate pune în dificultate, poate fi un atentat la sănătatea ei.

Dacă ratezi o istorie, ratarea se înregistrează în contul câtorva generaţii; e ca şi cum ai duce în derizoriu o idee generoasă, esenţială pentru un popor, care poartă multă vreme, după aceea, povara unui eşec; cum ar fi ideea „României mari" care a fost dusă în derizoriu, în batjocură, de o clică securistică, care sub drapelul unei idei generoase, a compromis orice demers în acest sens.

Istoriile acestea „monumentale" sunt un fel de „case ale poporului", admirate pentru mărime, pentru arhitectură, dar vizitate doar din curiozitate. Mulţi preferă o antologie de poezie, precum „O mie şi una poezii româneşti", a lui Laurenţiu Ulici, absent din „istoria critică" sau „Ocolul României în 80 de poeme" a lui Ion Mircea, alt „absent". Sunt mai vii.

Uite, aş propune, în joacă, o „Istorie necritică a literaturii române" în care să consemnez operele scriitorilor neglijaţi sau uitaţi de Nicolae Manolescu. Iată o listă de autori care nu apar în „istoria critică": Panait Cerna, Panait Istrati, Aron Cotruş, Ben. Corlaciu, Adrian Maniu, Nicolae Steinhardt, Magda Isanos, Ilie Constantin, Ioanid Romanescu, Corneliu Ştefanache, Cristian Simionescu, Nicolae Ionel, Vasile Vlad, Dinu Flămând, Vasile Dan, Lucian Valea, Nicolae Velea, Romulus Guga, C.V. Gheorghiu, Virgil Duda, Eugen Uricaru, Sorin Mărculescu, Ovidiu Genaru, Norman Manea, Petru Popescu, Mircea Săndulescu, Vintilă Horia, Ştefan Baciu, George Uscătescu, Alexandru Lungu, Gabriela Melinescu, Alexandru Grigore, Ovidiu Hotinceanu, Aurel Dumitraşcu, Emil Hurezeanu, Lucian Vasiliu, Liviu Antonesei, Ion Mircea, Dan David, Cassian Maria Spiridon, Ioan Holban, Al. Dobrescu, Val. Condurache, Florin Feifer, Petru Romoşan, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Cristian Livescu, Daniel Corbu, Dumitru Chioaru, Ion Iuga, Luca Piţu, Constantin Hrehor, Ioan Pintea, Dan Damaschin, Ion Cristofor, Alexandru Vlad, Ruxandra Cesereanu, Florina Ilis, Dumitru Ilea, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Traian Ştef, Romulus Bucur, Gheorghe Mocuţa, Emilian Galaicu Păun, Nicolae Sava, Dumitru Păcuraru, Gellu Dorian, Sergiu Adam, Dan Verona, Augustin Doman, Gheorghe Azap, Marius Robescu, Marius Stâncil, George Astaloş, Paul Goma, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Mihai Cimpoi, Miron Cordun, Ioana

Crăciunescu, Emil Nicolae, Octavian Doclin, Carolina Ilica, Ştefan Ioanid, Iustin Panţa, Horia Zilieru, Ioan Radu Văcărescu, Robert Şerban, Mircea Bârsilă, Ion Zubaşcu, Vasile Tărâţeanu, Ileana Zubaşcu, Alexandru Andriţoiu, Ion Băeşu, Grigore Vieru, Nora Iuga, Marin Mincu, Dumitru Mureşan, Nicolae Turtureanu, Gheoghe Schwartz, Mircea Iorgulescu, Basarab Nicolescu, Ioana Em. Petrescu, Aurel Pantea, Sorin Preda, Nicolae Panaite, Gheorghe Izbăşescu, Ion Tudor Iovian, Gheorghe Iova, Leo Butnaru, Nicolae Popa, Ioan Flora, Denisa Comănescu, Vasile Proca, Al. Piru, Daniel Dumitriu, Mircea Muthu, Petru Poantă, Daniel Bănulescu, Ion Rotaru, Gheorghe Pârja, Patrel Berceanu, Lucian Afecsa, Magda Ursache, Petru Ursache, Vlad Scutelnicu, Echim Vancea, Christian W. Schenk, Valeriu Stancu, Aurel Ştefanachi, Rodica Draghincescu, Cornel Antoniu, Sterian Vicol…! Lista e, desigur, incompletă, Dumnezeu, singurul, ştie mai bine cine trebuia să fie în „istoria critică" a universului literar românesc de la nivelul anului 2008. Dar din câte se zice, direct sau sub formă paremiologică, după înţelepciunea românească, nu istoria face literatură, ci literatura face istorie…! Dar dacă „istoria critică" e o arcă iar Nicolae Manolescu e o investire locală a lui Noe, probabil că i se va face milă de cei rămaşi la dispoziţia apelor potopului şi le va întinde o mână, în ultima clipă.

În ce mă priveşte, aproape că nu m-a (mai) interesat ce a scris Nicolae Manolescu în „Istoria critică…", pentru că textul este scris la anul 1993, în „România literară", în tandem cu foarte talentatul Claudiu Constantinescu, după apariţia cărţii mele „Intimitatea absenţei". M-am bucurat la timpul potrivit de atenţia acordată, i-am purtat respectul pe care i l-aş fi purtat şi pe care i-l port indiferent dacă ar fi scris sau nu un singur cuvânt despre mine. Că sunt acolo, e o onoare, că nu m-a văzut în evoluţie, ar putea fi o frustrare…!

Nicolae Manolescu este o instituţie critică de autoritate şi din această postură nu are voie să greşească. Dacă a greşit, va da cont; dacă nu, va primi lauri. Dar şi prea mulţi lauri pot să facă rău, să acopere monumentul, încât să nu-i mai recunoşti datele esenţiale, să nu ştii cui a fost dedicat, pe cine reprezintă.

Cei care scriu cu luciditate vor fi citiţi cu luciditate. Ceilalţi, nu.

(*Revista Argeș*, *februarie*, *2009*)

„AM AJUNS UN PROFESIONIST AL CITITULUI.

ȘI ASTA FIINDCĂ ACUM CITESC DE PARCĂ AȘ SCRIE EU ÎNSUMI TOT CE CITESC”.

— *În dialog cu Constantin Arcu* – Lumea improbabilităților este mai mare decât cea a posibilului. Scriitorul tocmai asta face, încearcă să repare ceva din ceea ce nu s-a putut închega în realitatea imediată

— *Dragă Adrian A lui Gheorghe*, *să începem cu… Facerea*! *Deși cred că ai mai fost întrebat*, *insist și eu*: *cum ai ajuns totuși la poezie*? *Presupunând că ai fi iar la început de drum*, *cum ai proceda*? *N-ar fi mai interesant să te faci doctor veterinar sau contabil*? *Dacă realizezi un sondaj printre copii*, *nu cred să auzi pe mulți că ar vrea să se facă… poet*! *Există vreo legătură între locurile în care te-ai născut și ai copilărit și evoluția ta de mai târziu*? *Cum s-au bifurcat cărările tale din grădina copilăriei*? *Ce influențe și ce mentori ai avut*? *Și* mergând *mai departe*, *ce-ți* (*mai*) *spun astăzi*, *bunăoară*, *ceremoniile… insidioase*?

— Parcă ești „vocea conștiinței” care pune întrebările fără pauză între ele…! Dar hai să le luăm pe rând, cătinel, cătinel…!

a) La poezie am ajuns ca tot românul, luând-o pe firul apei, adică pe firul limbii române, care dacă este urmat cum trebuie duce exact la țintă. Crezi că a scăpat, astfel, vreun român să nu fie la un moment dat și poet? Poate doar aceia care s-au declarat, încă de la naștere, prozatori. Sau critici. Dar și prozatorii, dar și criticii, trebuie să fii de acord, sunt niște poeți rataţi. După părerea mea limba română este mediul ideal pentru poezie și pentru povești pentru că are metafizică în însăși alcătuirea intimă a cuvintelor. Pentru traducerea duhului limbii în proză sau în critică este nevoie de un pic de întăritor care poate fi împrumutat din alte zone culturale sau lingvistice.

b) Dacă aș fi la început de drum, mi-aș spune și eu ca tot omul aflat cu tot orizontul în față: Și cel mai lung drum începe cu primul pas! Dar drumul în poezie, dacă e să fim riguroși, nu e unul care duce departe, ci e unul care te face să înțelegi de ce e important să rămâi pe loc. Drumul poeziei e unul care nu te rătăcește, ci te fixează. În preajma poeziei, de când mă știu, sunt mereu la început de drum. Mai ales că

orice început are freamătul necunoscutului.

c) Dacă m-aş fi făcut medic veterinar, cred că m-aş fi specializat (masterat plus doctorat) pe o chestiune extrem de sensibilă: depunerile de calciu pe cornul inorogului în condiţiile încălzirii globale şi a ploilor acide care cad dinspre atmosfera venusiană. Dacă m-aş fi făcut contabil, aş fi calculat cu exactitate valoarea intrinsecă a luminii stelelor şi cât datorăm cerului pentru acest efort nocturn. Cred că aş fi obţinut cifre uriaşe, ca să ne dăm seama de datoria noastră faţă de univers.

d) Dacă realizăm un sondaj de opinie printre copii, cred că vor fi îndeajuns de cinici unii încât să vrea să se facă poeţi. Vor fi cinici în raport cu părinţii lor care îi vor medici veterinari sau contabili. Că poezia e ca o fugă de acasă în căutarea unei libertăţi presimţite. Doar fetele frumoase şi poeţii ştiu valoarea unei asemenea fugi fără ţintă dar cu atât mai voluptuoasă.

e) Da, locul în care te naşti se naşte odată cu tine. E stabilirea unei intersecţii dictată de o logică care scapă înţelesului comun. Dacă tatăl meu ar fi murit pe front, de exemplu, unde a fost rănit, cât univers aş mai fi străbătut până să capăt un chip? La ce alt colţ de lume m-aş mai fi întâlnit cu mama mea? Poate că mama mea s-ar fi stins de durere că nu m-ar mai fi putut întâlni. Câţi oameni nu mor de dorul fiinţelor cu care ar fi trebuit să se întâlnească, dar un amănunt le-a zădărnicit această întâlnire? Dragă Constantin Arcu, lumea improbabilităţilor este mai mare decât cea a posibilului. Scriitorul tocmai asta face, încearcă să repare ceva din ceea ce nu s-a putut închega în realitatea imediată. Scriitorul este un taumaturg, în ultimă instanţă. Eu am copilărit pe prispa casei lui Ion Creangă, îţi dai seama că am aflat înaintea altora secretul vitezei calului lui Harap Alb…?!

f) Cărările mele din grădina copilăriei s-au bifurcat în sensul stabilit de Borges în celebra sa povestire „Grădina cărărilor care se bifurcă”. Ca să nu mai dau explicaţii suplimentare, am să reiau un scurt fragment: „În toate ficţiunile, ori de câte ori un om se întâlneşte cu diverse soluţii, alege una şi le elimină pe celelalte. Creează astfel, diferite viitoruri, diferite timpuri, care se înmulţesc, de asemenea şi se

bifurcă. De aici, contradicţiile romanului. Fang, să spunem, deţine un secret; un necunoscut bate la poarta sa; Fang hotărăşte să-l omoare. Firește, există mai multe desfăşurări posibile. Fang poate să-l ucidă pe intrus, intrusul poate să-l ucidă pe Fang, amândoi se pot salva, amândoi pot să moară şi aşa mai departe…". E limpede? Ceea ce nu te omoară, într-o biografie, te recomandă, mai apoi. Destinul e o sumă a eşecurilor şi o sumă a împlinirilor aleatorii.

g) Am fost o fire foarte influenţabilă, m-a influenţat până şi faptul că în fântâna din curtea casei a căzut, într-o noapte, luna. Dacă nu ar fi scos-o ai mei – şi am fost martor! –, chinuindu-se din greu, cred că s-ar fi produs o catastrofă în univers, a depins de noi să păstrăm ordinea cosmică intactă. Uite, am găsit un text, într-un caiet cu „poezele" de pe la cinşpe, şaişpe ani, care m-a înduioşat nespus: „Îmi spune mama: / fii mai serios/ nu vezi că-ţi mănâncă câinii din traistă/ când te hârjoneşti cu stelele, cu luna, / când te uiţi cu ochii căscaţi/ după fetele din vecini, / când îţi umblă mintea să te faci circar/ şi altele şi mai şi/ care dovedesc ce copil rău am crescut – // fii fără grijă, îi spun, / n-au ce să-mi mănânce câinii/ din traistă: / am numai cărţi". Da, m-a influenţat tot ce a fost literă scrisă, iar acolo unde s-au terminat literele scrise, am încercat să adaug eu câte ceva. Aşa ajungi la scris, de fapt, încercând să completezi spaţiile rămase goale între lucruri, între oameni. Şi mai sunt o mulţime de spaţii goale, e mult de lucru pentru scriitorii care vor veni. Mentori? În copilărie, ca şi acum: orice autor de texte care are conştiinţa a ceea ce scrie. Nu sunt mulţi, nu sunt puţini: sunt câţi trebuie.

h) Poate că ceremoniile nu mai sunt atât de insidioase, dar sigur idiosincraziile sunt mult mai ceremonioase.

— *În revista Bucovina literară deţii o rubrică*, Liber pe contrasens. *Se pare că iei viaţa cam peste picior*, *prietene*. *Nu-ţi prea dă mâna să respecţi normele*? *Sau te dai mare*? *Oricum*, *rubrica se citeşte cu plăcere*… *Ai o reţetă anume*?

— Da, scriu continuu ca şi cum aş fi altul. Asta îi dă posibilitatea acelui „altul" să fie ca şi cum ar fi eu, scriitorul. Dar şi la această întrebare am să iau lucrurile încet, cu amănuntul, ca să fii sigur că mă

implic (sufletește?) în tot ce mă întrebi… Deci!

a) Din 1989 românii sunt liberi să meargă pe contrasesns. Şi de fapt aşa a fost înţeleasă democraţia la noi, ca o goană pe contrasens. Spre ce? Spre departe. Până unde? Până la capăt.

b) Dacă iau viaţa peste picior? Da, dar ea a început…! Eu nu fac decât să îi răspund cu aceeaşi monedă. Dacă respect normele? Eu le respect, dar parcă trăiesc într-o lume în care nimănui nu-i pasă de norme. E cam cum e circulaţia stradală în Cairo sau Alger, unde am fost, în două reprize. Nimeni nu respectă normele de circulaţie, orice intersecţie este abordată în forţă. Trece cine are tupeul mai dezvoltat. Am întrebat, curios, dacă şoferii de pe acolo au făcut şcoala adecvată, dacă ştiu regulile şi normele. Da, mi s-a răspuns, le ştiu, dar nu le respectă. „Că nu le respectă nimeni, atunci de ce ar face-o doar unii?"

c) Dacă mă dau mare? O fac cu voluptatea celui care ştie cât e de mic într-un univers care ne e măsura…!

d) Dacă am o reţetă anume la scris „pe contrasens"? Sigur că da, pun două părţi cuvinte, o parte subiect, o parte semne de punctuaţie, două părţi amărăciune, un vârf de linguriţă de luciditate, bag umor cât cuprinde. Mai pun şi alte ingrediente, la inspiraţie. Şi asta din respect pentru consumatori. Poftă bună!

Mizez pe consecvenţa în opinie şi perseverenţa celui care cu superbie a întrebat: Muieţi îs posmagii? Că, în final, el a avut dreptate: posmagii nemuieţi nu au niciun gust

— *Şi poemele tale plac la lectură*. *Unele sunt memorabile – Hai*, *Rainer*! *de exemplu*, *îmi vine în minte ori de câte ori discutăm sau îmi amintesc de tine că ai rămas dator cu o sută de votcă*…

— Da, eu scriu poemele în aşa fel încât să îmi placă mie mai întâi. Dacă nu îmi plac mie, nici nu mă mai obosesc să le scriu. Scriu numai dacă am ceva de spus. Am ceva de spus numai dacă am trăit ceva care poate fi transferat în lumea simbolului. Scriu poezie din necesitate, sunt bolnav de cuvinte, sunt gâtuit pe dinăuntru de personajele mele poetice. Că poezia e plină de personaje, de voci, de destine, de drame personale şi colective. Cine nu aude vocile astea e surd şi e bine să meargă la un doctor. Cine nu vede personajele e orb şi

e bine să îşi atârne ochelari pe nas şi pe creier. Am câteva poeme, cum ar fi „Sfânta Familie" sau „Metamorfoza" sau „Erich", care sunt emblematice pentru timpul nostru poetic, dar nu mă aştept ca să fie citite cum trebuie într-o lume incoerentă. Dar poezia e (şi) o boierie, nu tot omul e dispus să fie boier. Am spus îndeajuns? Hai, să mai adaug…! Scriu poezie împotriva cititorului leneş, împotriva cititorului, în general. Cititorul, fratele meu…! Ipocritul! Deşi prin definiţie cititorul de poezie (ca şi scriitorul de poezie, de altfel) e un leneş, eu mizez pe consecvenţa în opinie şi perseverenţa celui care cu superbie a întrebat: „Muieţi îs posmagii?". Că, în final, el a avut dreptate: posmagii nemuieţi nu au niciun gust. Dar, hai să mai nuanţez povestea cu „personajele poetice". Recent am fost la un colocviu internaţional în Algeria, la Alger, care a avut o temă provocatoare: „L'autofiction dans la littérature contemporaine". Intervenţia mea s-a intitulat: „Poésie et autofiction ou De l'altérité du personnage poétique". Spuneam acolo: „La poésie est autofictionnelle pour autant cu'elle s-avère la mesure de l'altérité. Et d'ailleurs la poésie pourrait-elle être autre chose que le journal intime d'une ubiquité assumée?". Cred că e clar. Şi dacă tot suntem în Africa, unde te-am atras cu răspunsurile mele, am să-ţi spun „o chestie" care ţine de terapeutica prin poezie, prin cuvânt. E vorba de textul unui descântec din lumea negritudinii, care mi-a plăcut foarte mult şi care mi-a venit, ca argument, în multe situaţii: „Te simţi rău dimineaţa, te simţi rău seara, / Te doare capul, te dor măruntaiele, / Obrajii ţi-i acoperă mucigaiul, / Ochii ţi se înfundă în cap – / Ea spuse: – Iată ce cred: / Tu ai un cuvânt în pântec; / dacă nu-l spui/ Mori şi laşi toate bogăţiile, / Acesta e adevărul". Autorul ar fi Nged-Nso-Fa, pe care îl salut cu toată deferenţa. Te rog să ţii minte numele poetului african, poate o să-l mai întâlneşti în viaţa asta. Sau în cealaltă? Că dacă doi oameni trebuie să se întâlnească, Dumnezeu pune la cale şi ciocnirea continentelor. Bun, cam acesta ar fi răspunsul. Dar la sfârşitul întrebării spui ceva de o votcă…! O dau eu? O dă Reiner? O dai tu? Vezi? Hamlet era chinuit de o singură întrebare, noi avem deja trei. La capitolul acesta l-am depăşit şi pe Shakespeare, bietul!

— *Şi ceva serios. În 1981, la Cenaclul Junimea din Iaşi, l-am*

întâlnit pe regretatul poet Aurel Dumitraşcu. Din câte ştiu, aţi fost prieteni la cataramă şi, după moartea sa mult prea timpurie, ţi-ai asumat „postumitatea operei lui", după cum te exprimai undeva. Nu-i o treabă simplă şi la îndemâna oricui, ci înseamnă o risipire generoasă, dacă pot spune aşa. Nu eraţi din aceeaşi localitate, cum v-aţi cunoscut? Ce v-a apropiat?

— Ce ne-a apropiat? Poezia, cărţile, ingenuitatea vârstei, sinceritatea, frica, comunismul, foamea (de viaţă), setea (de adevăr), plimbările, munţii, deriva continentelor, sărăcia, cărţile, facultatea de litere de la Iaşi, eşecurile, prietenii comuni, libertatea presimţită, umilinţa, cărţile, poezia…! Cred că ne-a apropiat şi neasemănarea noastră, noi fiind firi diferite. Eu luam lucrurile în uşor, Aurel inventa continuu munţi, ca să urce. Eu îi lăsam pe oameni în zoaia lor, Aurel îi provoca, îi plăcea să îi vadă chinuindu-se în faţa întrebărilor fără răspuns. Eu făceam umor şi din foamea cea mai neagră, Aurel problematiza şi cea mai banală chestiune cotidiană.

Cu Aurel m-am întâlnit la începutul anului 1978, aveam puţin peste nouăsprezece ani, el împlinise douăzeci şi doi de ani şi venise la Piatra Neamţ de la Borca, un sat din inima munţilor, la o reciclare pentru profesorii suplinitori. L-a adus la mine Daniel Corbu, care „suplinea" şi el pe atunci. Dialogul s-a închegat rapid, a continuat furtunos în scrisori. Ne găsisem. Fiecare a intuit în celălalt prietenul, fratele. Amândoi fără taţi din copilărie, am căutat „în celălalt"… paternalul. Eu eram plin de zgura oraşului şi a fabricii, în mijlocul cărora mă aruncaseră conjuncturile. Disimulam ca să supravieţuiesc. El era plin de… prejudecăţile (sau naivităţile!) cu care te încarcă aerul satului de munte, loc în care privirile se agaţă mai lesne de cer dacă o iau pieziş pe linia care desenează coama dealului. Amândoi citeam, aspiram cărţile. Eu aveam, parcă, vreo câteva rafturi de cărţi citite în plus, ne „luptam în biblioteci". Aurel a recuperat rapid, coletele cu cărţi circulau zglobiu între Piatra Neamţ şi Borca. În corespondenţa noastră, reluată integral în volumul „Frig", stau probele lecturilor din acea vreme. Pot fi „un îndrumar" pentru eventualul cititor tânăr? Geo Dumitrescu ne credita la „colţul" lui din „Luceafărul", unde ne publica

„poezioare” (din când în când), scoţându-ne din „pălăria provinciei” şi arătându-ne, cu timiditate, lumii. Mai publicam, la începuturi, pe colţuri de pagină, în „Cronica”, în „Familia”, în „Amfiteatru” etc. etc. Nu ne amăgeam, spre lauda noastră, că acela era limanul la care năzuiam. Voiam altceva, totul.

Eu, abandonat fiind societăţii care îşi lua fiii, îi călea şi îi pregătea „pentru producţie”, munceam într-o fabrică, de la şaptesprezece ani şi făceam liceul „la seral”. Munceam mai mult noaptea, schimbul trei, fără locuinţă certă, fără bani, fără viitor, doar cu prezent. Mi-e şi milă acum de frăgezimile vârstei şi trupului puse la caznele supravieţuirii forţate! Trebuia să aibă dinţi de lup, stomac de catâr, nervi de vultur, nesimţire de mistreţ etc. ca să supravieţuiască cineva în asemenea condiţii! Unde să mai încapă visul, poezia în această „menajerie”? Aurel trăia la Borca, departe de grijile traiului zilnic şi silnic, de unde emitea judecăţi, poezii, de unde voiaja în lume. Cu gândul, mai ales. Pe mine mă atrăgea, probabil, „aerul pur” în care vieţuia el, pe Aurel îl atrăgeau, probabil, vârtejurile de realitate păstoasă, amară, în care trăiam eu. Fiecare învăţa ceva din condiţia celuilalt. Dar tinereţea este îngăduitoare, uită şi iartă, se amăgeşte şi amăgeşte. Eram trişti chiar de lipsa obiectului tristeţii.

«Asumarea postumităţii» lui Aurel a venit firesc, manuscrisele rămase fremătau de viaţă, îşi cereau dreptul la partea lor de lume. Am făcut ce trebuia, nimic mai mult, nimic mai puţin. Aşa cred.

La Piatra Neamţ gloria are miros de cartier mărginaş, o latră câinii când vrea să iasă la lumină, poetul e considerat un eşec al creaţiei divine tolerat cu bunăvoinţă de concetăţeni…

— *Ce sens mai are poezia (literatura, în general, se înţelege) în vremurile astea de ra… pardon, restrişte? Şi la ce bun scrisul într-o perioadă când nu se prea citeşte? Pentru cine mai scrii?*

— Am să răspund tot secvenţial, după ritmul întrebărilor.

a) Sensul literaturii, azi ca (şi) oricând, este acelaşi, sintetizat de Dostoievski, în „jurnalul” său: „Frumuseţea va salva lumea”. Artistul este, din câte am învăţat la şcoală, un truditor în laboratoarele frumuseţii. Să se fi schimbat, între timp, regulile de circulaţie ale artei?

Să fi intrat arta pe „sens interzis”? Să nu fi oprit ea la semafor? Nu poezia e vinovată că potenţialii ei cititori s-au dus la cules căpşune în Spania şi îl citesc pe Lorca, acum, în loc să îl citească pe Blaga. Nu poezia e vinovată că politicienii noştri, care imprimă nivelul finanţării culturii, sunt nişte imbecili, în sens superior, se înţelege (sensul imprimat de Al. Paleologu în „Bunul simţ ca paradox”), care au eleganţa unui Năstase în gust, a unui Becali în atitudine verbală, a unui Vadim Tudor în respect faţă de interlocutor, a unui Iliescu în viziune asupra viitorului naţiei, a unui (spuneţi un nume, la întâmplare…!) în ceea ce priveşte grija faţă de destinul patriei, culturii, tradiţiei…!

b) Vremurile sunt de ra… (hat)? Dar nu cred că vremurile se fac singure, oamenii le fac. Aşa că dacă omul e sub vremi, îţi dai seama că e vorba, practic, de o povară extrem de mirositoare? A, dar ai schimbat-o pe „restrişte”. Bravo! Asta ar însemna că „vremurile de restrişte” ar fi un fel de „vremuri de rahat”, dar mai parfumate, nu-i aşa?

c) Întrebi, la ce (e) bun scrisul într-o perioadă în care nu se mai citeşte…!? Întrebarea e bună. Ca să ne fie confortabil, şi noi citim numai întrebările. Aşa, presupun, vor face şi cititorii revistei, încât nu mai răspund la subîntrebare.

d) Pentru cine mai scriu? Am o listă, pe ea sunt vreo cincizeci, şaizeci de cititori potenţiali, poeţi sau critici. Sau să o iau altfel, ultima mea carte, antologia de poezie „Cucuta”, apărută la „Tipo-Moldova”, a prins vreo trei sute de exemplare. Împărţită cifra aceasta la vreo douăzeci de milioane de români, vorbitori de limba română, ar ieşi că eu mă adresez în proporţie de 0,0015 din fiecare dintre trăitorii de la un moment dat. Cât reprezintă 0,0015 dintr-un om? Cotul, probabil. Cam pe aici ar trebui să fiu şi cu orgoliul, nu-i aşa? În acelaşi timp, nu pretind nimănui să citească poezie, nu e cel mai plăcut lucru pentru minte şi inimă. Abia dacă mai citim noi, cei care suntem bolnavi de poezie, cărţile care apar…! „Omul majoritar” poate ajuta poezia acceptând-o ca pe un „rău necesar”, să nu o dispreţuiască. E de ajuns ca românii să-l citească măcar pe Eminescu, reprezentarea în conştiinţa lor prin „poetul nepereche”, ca să folosesc un truism, este onorantă pentru breasla noastră.

— Nu te poți plânge, cărțile tale au fost premiate, bine primite de oamenii muncii de la orașe și sate, inclusiv de către critica literară. Există vreun critic literar care n-a scris despre poezia ta, dar ai fi ținut mult să scrie?

— Nu mă plâng, de ce aș face-o? Trăiesc la Piatra Neamț, departe de patimile Centrului, acolo unde se coace, la foc mic, gloria literară. La Piatra Neamț gloria are miros de cartier mărginaș, o latră câinii când vrea să iasă cu vreun colț la lumină, poetul e considerat un eșec al creației divine tolerat cu bunăvoință de concetățeni…! îi salut pe toți criticii care au scris despre poezia mea, le rămân dator cu câte o bere. Dau câte o bere și celor care nu au scris încă, poate îi conving. Dacă nu vor scrie, vor da cont postumității, la momentul potrivit. Cred că aș fi vrut ca Nicolae Manolescu să nu se fi oprit cu comentariul critic la cartea mea din 1992, „Intimitatea absenței", apărând în „Istoria…" sa destul de neconcludent. Altele i-ar fi fost, cred eu, referințele și concluziile la nivelul anului 2010, de exemplu. Dacă Nicolae Manolescu revizuiește „Istoria…" sa, așa cum a anunțat și ține cont de doleanțele mele, mai plusez cu o bere…! Sau două? Cu Aurel Dumitrașcu, pe vremuri, stabilisem că pe lumea asta, la nivelul comentatorilor de literatură, putem vorbi de critici literari și de absolvenți. Criticii literari sunt, ca să fac o rimă, rari…! Eu însumi scriu despre cărți de poezie, proză, eseu, îmi face plăcere când scriu despre mine poeții sau prozatorii. În această situație pare a fi vorba de un dialog între profesioniști.

— Ești prezent prin reviste, publici volume relativ ritmic. Scrii destul de mult, cred că nu mai ai timp de citit! Cândva propuneai să se înființeze Uniunea Cititorilor din România, în contrapondere la USR. În care uniune te-ai înscrie cu preferință? Între cele două categorii mai există distincția mărturisirii pe care o făceai cândva? Mă refer la versurile: *„Eu spun despre mine ceea ce tu, cititorule, / nu ai curaj să spui despre tine"*.

— Cred că am ajuns un profesionist al cititului acum. Și asta fiindcă acum citesc de parcă aș scrie eu însumi tot ce citesc. Citesc din interior, hrănindu-mă. O fi bine? O fi rău? Mă întrebi în care uniune

m-aş înscrie, dintre cele două propuse! În Uniunea Scriitorilor, ca să devii membru, trebuie să ai două cărţi publicate. Câte cărţi trebuie să ai citite ca să intri în Uniunea Cititorilor? Tot două? Nu sunt prea multe două? Dar vorba lui Borges: „Laudă-se alţii cu cărţile pe care le-au scris, eu mă laud cu cele pe care le-am citit". Uneori regret că nu am citit toate cărţile din lume. Că nu am putut citi în întregime nici toate cărţile prietenilor. Că nu am putut pătrunde în partea ascunsă nici propriile cărţi. Că o carte se scrie cu cuvinte dar se citeşte, mai apoi, cu necuvinte, cum ar spune Nichita sau cu ceea ce acoperă cuvintele. Realitatea din spatele cuvintelor e mult mai plină de miez decât realitatea care trăieşte în afara iradierii cuvintelor. Când spun „mărul acesta", de exemplu, deja mi se umple gura de miez de măr. Aş vrea ca toate cuvintele mele să capete corporalitatea a ceea ce numesc…! Şi dacă tot sunt la capitolul regrete, l-aş parafraza aici şi pe Geo Bogza, spunând că regret că omul devine hoit rău mirositor şi nu se topeşte precum un fulg în palmă. În palma lui Dumnezeu, eventual.

— *Ha*, *ha*, *ha*! *A fost o glumă chestia cu cetitul*… *Dar am senzaţia că pentru tinerii din ziua de azi cetitul cărţilor nu-i decât o plicticoasă şi inutilă „zăbavă". Nici nu ştiu dacă îi poţi condamna, când vezi în jur că analfabeţii şi tupeiştii, hoţii şi golanii au făcut averi şi sunt VIP-uri… pe când oameni de mare cultură şi probitate abia de se descurcă. Crezi că mai are sens să scrii*?

— Dar ce treabă au în discuţia noastră averile şi statutul de VIP? Cine vrea să facă avere, să facă avere. Cine vrea să facă literatură, să facă literatură. Ca să faci artă îţi trebuie o anumită nebunie, o anumită generozitate cu propria soartă, să ai darul renunţării la o mulţime de „facilităţi", să sfidezi hârciogăraia care adună cu disperare bani şi case şi pământuri. Nu au decât să facă una după alta case, într-o competiţie a statisticilor, ca să aibă cui să fie sclavi şi robi…! Uneori, luat de val, mă surprind eu pe mine însumi în competiţie cu lucrurile, dar iute îmi dau peste mână, ca să mă trezesc la realitate. Iar realitatea mea e una în care nu am înghesuit toate mizeriile lumii, realitatea mea e libertatea mea. De la revoluţie încoace aş fi putut intra în tot felul de combinaţii, ca să fac bani, să adun lucruri. Dar la ce bun? Becali poate

să aibă toţi banii din România, că va rămâne tot Becali. Năstase poate să aibă toate casele din România, va fi tot aceeaşi figură de hârciog de pe vremea lui Ilici Iliescu. Ar cam fi vremea ca intelectualii României să sfideze putreziciunile care împrăştie duhoare în spaţiul public, că prostia dacă nu doare, sigur emană putoare. Şi o simţim, din plin, de fapt această emanaţie ne face viaţa grea, ne face să spunem despre România că e greu de suportat, să aspirăm spre spaţii străine, nu la fel de primitoare, dar sigur mai salubre. Dar hai să îmblânzesc puţin tonul, să mai dau un argument celor care au ales să fie liberi…! Un basm găsit în „Povestea lumii de demult…", cules de Tudor Pamfile, e relevant în acest sens. Cică după ce i-a gonit din rai pe Adam şi Eva, lui Dumnezeu i s-a făcut milă de aceştia văzându-i cât se chinuie. De aceea le-a dat meşteşugul de a face pământul roditor, dar le-a poruncit să nu are mai mult de o brazdă. Roadele culese de pe acea brazdă le ajungeau. Dar într-o zi, pe când Eva era însărcinată cu primul copil, Cain, vine diavolul la ei şi zice: „Voi mai aveţi grâu?

— Doar pentru câteva săptămâni…!

— Ei, dar de ce nu araţi mai mult, căci o să aveţi copii?". Cei doi au căzut pe gânduri. Eva găseşte sfatul chibzuit, aşa că îl convinge, încă o dată, pe Adam să încalce porunca lui Dumnezeu. Adam se apucă şi ară un ogor întreg, seamănă însutit. Dumnezeu vede, pustieşte lanul şi spune: „Tu, omule nesăţios… De azi înainte poţi ara cât îţi place, şi eu îţi voi da iarăşi cât îmi va plăcea mie. Voi robi să fiţi nesăbuinţei voastre…!"

— *Frumos*, *frumos*…! *Dar ai trecut peste o parte importantă a întrebării*. *Cea despre generaţia tânără şi dacă mai are rost să scrii în lumea noastră*…!?

— Da, să mă întorc la întrebarea ta şi la esenţa ei: generaţia nouă. Unul dintre reprezentanţi, într-un anumit context, vorbea despre „miserupismul poetic" şi despre „misefâlfâismul estetic". Să fie vorba de o nouă estetică? Posibil, arta e lungă, viaţa e scurtă şi nu avem timp să-i aflăm toate meandrele. Recent, la Ipoteşti, doi poeţi foarte tineri, vorbeau despre Eminescu, pe care îl considerau cam depăşit, anacronic şi mestecau gumă cu o dexteritate aparte. Probabil că există

un Eminescu al lor, al mestecătorilor de gumă? De ce nu, dacă există un Eminescu al inginerilor, unul al astronomilor, altul al doctorilor stomatologi!? Totul e să mestece guma cu talent, nu-i aşa? I-am văzut, că erau la microfon, pe rând, au trecut guma printre dinţi, au scos-o cu limba spre în afară, pentru ca iute să şi-o reintroducă în gură, să o urce până hăăăt! pe cerul (înstelat?) al gurii pentru a o arunca, în joacă, până hăăăt! pe fundul prăpastiei de sub limbă. E un spectacol să-i vezi pe poeţii mestecători de gumă la microfon, în faţa unei săli uimite şi admirative, care oftează: Doamne, cât de talentaţi sunt în a-şi păstra guma în gură, în a-şi ţine limba între dinţi! Operele lor vor fi prinse de bolta culturii naţionale, dar ce zic eu naţionale?, universale, cu resturile de gumă de mestecat! À-propos, prin 1990, când am descins la Bălţi, la o „Sărbătoare a limbii române", nişte copii au venit la autocar şi ne-au întrebat în cel mai dulce grai moldovinesc: „Nene, da' nişte gumă de rugumat nu aveţi?". Era ca un început de poezie inocenţa lor.

A, şi mai recent, la Suceava, la un recital de poezie, un poet tânăr a înlocuit momentul său de poezie cu tunderea pletelor. În acest caz, am văzut că publicul era derutat, nu ştia cine este poetul, frizerul sau clientul, tunsul? Dilema a fost rezolvată de femeia de serviciu, cea care a adunat părul de pe jos. Procedeul se numeşte „modúl poetic", „happenning", „instalaţie (poetică) „... etc. Ioanid Romanescu, cândva, spunea mai simplu: „Mă bărbieresc şi plâng...". Dar pe atunci lumea nu era aşa de emancipată, încă se miza pe primitivitatea şi energia cuvintelor.

Dacă mai are sens să scrii? Sigur că bibliotecile sunt pline de cărţi uriaşe, sigur că marile teme par să-şi fi epuizat faţetele, sigur că cititorul generic pare copleşit de importanţa pe care i-o acordă scriitorul generic, dar întotdeauna viaţa va produce propriile ei poveşti. Sau va relua poveştile celorlalţi cu o nouă energie.

„Cred că şi dacă am pune noi juriul să dea Premiul Nobel, tot nu l-ar primi un român..."

— *Uite, dacă aş fi reprezentantul unei case de pariuri şi ar trebui să-ţi cer să pariezi rapid pe numele a doi poeţi tineri, ca să câştigi un*

premiu uriaş, care ar fi cei doi „trăpaşi poetici" de azi pe care ai paria?

— Premiu uriaş? Sunt obişnuit cu asemenea premii morale uriaşe, cu asemenea pariuri. Uite, Constantin Acosmei, de exemplu, este unul dintre pariurile mele, de pe vremea când el era în faza „tablei înmulţirii". Adică pe la nivelul anilor 1983 – 1985. L-am preluat dintr-un sat, Valea Seacă, la îndemnul profesorului lui de matematică, cred că era în clasa a cincea pe atunci, am făcut tot ce trebuia să facă „un antrenor de îngeri" ca aripile fragile să se întărească la bătaia vântului. De ce am făcut-o? Nici azi nu îmi explic, în condiţiile în care nici Costică nu pare să-şi mai amintească…! E dificil, trebuie să recunosc, să aleg doar două nume, la acest moment. Dacă ar fi douăzeci şi doi de poeţi, o echipă de rugby, ar mai fi cum ar fi…! Dar numai doi? Hai să risc…! Dar asta ar trebui să fie la nivelul anului 2020, nu-i aşa? Ce zici (ziceţi) de Dan Coman? Dar de Cristian Apostol? De Dan Coman aţi auzit, e poetul care trăieşte la Bistriţa Năsăud, are câteva cărţi, a debutat cu mai mulţi ani în urmă sub auspiciile concursului naţional de poezie „Aurel Dumitraşcu". De Cristian Apostol nu aţi auzit, el e asul meu din mânecă. E din Piatra Neamţ, trăieşte la Bucureşti acum, a scos o carte într-un tiraj confidenţial împărţită prietenilor, o va republica altă dată, când îi va veni bine. E îndrăgostit de Pessoa, de Aurel Dumitraşcu, de Cristian Popescu. Are tupeul de a privi în ochi lumea care s-a baricadat sub lumea asta imperfectă…! E, în felul lui, un disperat ironic. Precum Kafka.

— *Ce întrebare te-ai fi aşteptat să-ţi mai pun, la un asemenea dialog*?

— Nu m-ai întrebat nimic de obsesia şi frustrarea românească din jurul Premiului Nobel, nu m-ai întrebat nimic despre Mircea Cărtărescu…

— *Chiar, de ce nu avem, încă, un Premiu Nobel pentru literatură*? *Când crezi că îl vom lua*?

— Cred că şi dacă am pune noi juriul de la premiile Uniunii Scriitorilor să dea Premiul Nobel, tot nu l-ar primi un român şi asta ca să nu tulburăm orgoliile locale. După calculele mele şi după un temeinic studiu al evoluţiei astrale, cred că vom lua Premiul Nobel

pentru literatură în ultimul an în care se va mai acorda, înaintea falimentului „Fundaţiei Nobel”, în chiar anul în care se va autodizolva Academia Suedeză.

— *Da, e concludent răspunsul…! Dar de ce ar trebui să te întreb despre Mircea Cărtărescu? Ce ar trebui să te întreb?*

— Nu ştiu bine de ce ar trebui să mă întrebi, dar e o probă pentru orice scriitor român cu mentalitate de provincial să spună despre Cărtărescu că e slab, că nu merită să fie acolo unde e, să îl coboare cu un sictir superior din topurile europene în care, se vorbea la un moment dat, că ar fi. M-am dus, recent, la un conclav scriitoricesc din ţară, să primesc un premiu. La agapa de după, un confrate mă întreabă cu o sprânceană ridicată: Dar de Cărtărescu ce părere ai? Mă adun şi încep să spun că e bine că avem, totuşi, un român luat în seamă într-o Europă confuză, că ar trebui să avem zece ca el la un moment dat, ca să contăm etc. Confratele s-a uitat strâmb la mine, a lăsat sprânceana jos după care a spus concluziv: Hai, domnule, că e o gogoaşă umflată, fără valoare, dă-l în…! Şi după aceea m-a tratat ca pe un spion sovietic venit să fure secretul apei calde de la baia comunală.

— *Nu pari a fi animat de invidie?*

— Nu, invidia am convertit-o în admiraţie. Îi admir pe toţi confraţii care scriu bine, care au proprietatea cuvintelor, care reuşesc să-şi impună valoarea. Sunt, cred, incapabil să invidiez. Mă irită, însă, falsa valoare promovată, cumetrialitatea literară, prefer spiritul de grupare literară şi nicidecum cel de gaşcă…! Evit găştile, indiferent la ce nivel sunt constituite.

— *La Piatra Neamţ scoţi revista CONTA. Din câte ştiu, apare trimestrial şi ai ajuns deja la numărul 6. Ce crezi despre revistele literare, sunt prea multe? Sau prea puţine? Numai la Neamţ acum apar două. În altă ordine de idei, observ că ai colaboratori din toate zonele ţării, cum procedezi? Nu te rezumi numai la scriitori nemţeni, deşi n-aş spune că nu sunt scriitori valoroşi în zonă. Însă revista este vie, incitantă.*

— Fac revista „Conta” din plăcere, cu oameni care scriu din plăcere. O vreme am fost director al revistei „Antiteze”, am retrogradat-o, între timp, într-o divizie inferioară, proiectul se

manierizase, se banalizase. În România nu ştiu dacă sunt prea multe reviste, însă sigur sunt prost citite, sunt prost difuzate. O şansă în difuzarea lor este, desigur, internetul. În general, la noi există „oamenii-revistă" care îşi imprimă personalitatea asupra a ceea ce propun. Cam toate revistele sunt tributare personalităţii celor care le conduc, în România nu prea sunt, la acest moment, reviste cu program editorial bine conturat. Oricum, revista „Conta" e un argument că provincia culturală nu se opreşte la Piatra Neamţ.

(*Revista Bucovina literară*, *iulie*, *2011*)

„SCÂRBA FAŢĂ DE POLITICĂ A SCRIITORULUI ROMÂN DE AZI A FĂCUT CA ÎN FRUNTE SĂ AJUNGĂ CETĂŢENI CĂRORA LE E SCÂRBĂ DE LITERATURA ROMÂNĂ DE AZI…"

— *În dialog cu Nicolae Băciuţ* – Dacă un cetăţean român poate face dovada că a citit trei, patru cărţi de poezie pe zi, poate să primească (un) cincizeci la sută la pensie, un bonus pentru susţinerea literaturii naţionale prin lectură

— *Eşti un scriitor în ofensivă*, *pe baricade*, *cum se zice*? *Ce ai schimba în viaţa scriitorilor din România*, *în aşa fel încât scrisul lor să le poată asigura supravieţuirea*?

— Dragă Nicolae Băciuţ, ca să schimbăm acum întâia oară mouse-ul în condei şi monitorul în călimară, strămunii noştri mult au asudat, de asta vezi cât text s-a adunat? Şi asta pentru că am schimbat puţin formula interviului obişnuit, la fiecare întrebare am mers pe două, trei variante de răspuns: răspunsul scurt, răspunsul mediu şi răspunsul lung. După inspiraţie, din respect pentru cetitorii mai mult sau mai puţin grăbiţi. Deci…

Varianta scurtă: – Aş schimba România…!

Varianta medie: – Dacă scriitorul este lăsat să scrie, supravieţuieşte din inerţie, ca mai tot poporul (român) care nici nu moare, nici nu trăieşte, nici nu dispare, nici nu sporeşte…!

Varianta lungă: Scriitorul român, dragă Nicolae Băciuţ, este produsul propriului efort, al unui context de factori, de curenţi sub aripi, de efuziuni şi renunţări mioritice, de generozităţi publice etc. E mare (sau mic) scriitorul în ţara, în limba lui? Atâta i-a dat voie să

crească duhul limbii, aspiraţia, râvna cetitoare. Dacă eroul e produsul contextelor sociale şi istorice, autorul este produsul contextelor cetitoare şi… anistorice. De asta, pot să zic fără să risc să-mi tai microfonul, că noi nu avem scriitori care să supravieţuiască din scris, noi avem scriitori care supravieţuiesc prin scris. Care e diferenţa dintre din şi prin? Ca diferenţa dintre Titus Popovici şi Nicolae Breban, dintre Dan Deşliu şi Nichita Stănescu, dintre Dinu Săraru şi Nicolae Steinhardt…! Adică diferenţa dintre autoriâc şi scriitorie, vorba lui Agopian, dintre izmeneală ideologică şi cheltuirea cu voluptate a vieţii proprii dar şi a vieţii celorlalţi, cei care sunt dispuşi să se recunoască de aceeaşi limbă şi naţionalitate cu tine. Dar am, dragă Nicolae Băciuţ, soluţia pentru salvarea culturii române vii…! În Parlamentul României ar fi trebuit promovată o lege care să stimuleze financiar nu scriitorii, ci cititorii. Cititorii de poezie, să zicem. Adică, dacă un cetăţean român poate face dovada că a citit trei, patru cărţi de poezie pe zi, şi asta zi de zi, cu consecvenţă, poate să primească un cincizeci la sută la pensie, un bonus pentru susţinerea literaturii naţionale prin… lectură. Efortul financiar al ţării ar fi unul nu foarte însemnat, cam la nivelul cheltuielilor de întreţinere a autostrăzilor din România şi aici mă refer la cele care nu există. Asta ar duce la tiraje mari, de sute de mii de exemplare, care ar face rentabilă meseria de scriitor. Că nu bucata de pâine e problema, pentru scriitorul român, ci lipsa cititorului. Că, vorba cuiva: degeaba alergi minunat, degeaba treci primul linia de sosire, dacă nu pariază nimeni pe tine.

Pe scriitorul român, în acest moment, pare să nu mai parieze nimeni: nici sistemul de educaţie, nici clasa politică, nici responsabilii cu viaţa spiritului, nici armata, nici securitatea care nu mai există…! Dar să nu fim aşa de prăpăstioşi: românul nu mai pariază nici pe propria soartă acum, nici pe ziua de mâine, nici pe istoria mai veche sau mai nouă, nici pe limbă, nici pe credinţă. Ca să-ţi dau şi o veste bună, ca să vezi că şi capra vecinului e bearcă, pot să-ţi spun că şi actorul român supravieţuieşte cu greu din reclame şi prezenţe pe la televiziuni de doi lei, că merge prost cinematografia, că pictorii îşi vând între ei tablourile ca să dea impresia că mai vând câte ceva, că muzica

românească nouă e deja un truism, că nu mai intră nimeni în muzee, că filateliştii îşi înghit timbrele, că numismaţii au dat la topit colecţiile… etc. Te anunţ oficial, acum, aici, la această oră, că trăim, (iarăşi) dragă Nicolae Băciuţ, o nouă etapă a istoriei noastre: noua mare migraţie de pe teritoriul carpato-dunăreano-pontic, dinspre Modernitate spre Primitivism! Apare, totuşi, o dificultate, formulată de un polonez, Jerzy Lec, cândva: încercăm să ne întoarcem în peşteri, dar n-o să mai încăpem, pentru că suntem prea mulţi.

— *Ce preţ crezi că pune societatea românească pe scriitorii ei*? *Ce reproşuri ai face tu condiţiei de scriitor român*? *Care sunt aşteptările tale de la această condiţie*?

Varianta scurtă: – Câţi bani dă societatea românească pe scriitorii ei? Doi bani! Cam pe atâta se preţuieşte şi se vinde şi scriitorul român în ţara lui.

Varianta medie: – O societate care nu îşi apără limba şi literatura, creativitatea şi istoria, cultura şi bătătura, mâncarea şi băutura, bătrâneţea şi tinereţea, credinţa şi „neamul nevoii", de care vorbea Eminescu, e o societate depusă deloc marţial pe ceea ce se numeşte, în limbaj academic, chituci. Sau catafalc?

Varianta lungă: – Hai să dau glas la zece reproşuri (cam arbitrare) pe care le-aş face eu condiţiei de scriitor român. Poate că sunt prea multe zece? Poate să mai fie loc pentru încă pe atâtea…!?

1. Scriitorul român, de la Scorylo încoace, s-a crezut prea mult un Messia şi prea puţin un făcător de poveşti.

2. Modelul romantic, al poetului ales de muze să tragă la nesfârşit de strunele unei ipotetice harpe, a rămas în mentalul colectiv şi a fost perpetuat de sensibilii profesori de română care nu prea au predat obiectul de studiu elevilor, ci l-au interpretat în faţa lor cu leşinurile de rigoare.

3. Scriitorul a trebuit să fie, prea adesea în istorie, în societate, în familie şi (un) cetăţean model, pentru că cetăţenii care ar fi trebuit să fie „model" se ocupau de chestii mult prea domestice, între care hoţia, urmărirea şi delaţionarea vecinului, beţia, minciuna, haiducia, ca să numesc doar câteva dintre distracţii, îi luau mai tot timpul.

4. Scriitorul român nu pare dispus să rateze (nici) un amănunt din ceea ce face, chiar dacă preţul este ratarea întregii sale cariere.

5. Ratarea mioritică este o sumă a îndoielilor personale şi colective.

6. Scriitorul român nu este scriitor neamţ sau francez; asta pentru că atunci când e scriitor neamţ sau francez nu mai vrea să fie scriitor român.

7. Îi reproşez că nu vrea să fie „de consum".

8. Îi reproşez labilitatea ideologică.

9. Îi reproşez adaptabilitatea la orice terasă cu privire spre raiurile de ocazie.

10. Îi (mai) reproşez, generic, faptul că nu-şi reproşează el însuşi niciodată nimic.

Nu există un dialog în sânul generaţiei, ci o mulţime de monologuri. Să fie semnul maturizării generaţiei? Sau al unui nou tip de autism, propriu societăţii noastre, în general?

— *Ai pornit la drum în vârtejul optzecist*? *Ce-a mai rămas din acest fenomen*? *Ce îi lipseşte generaţiei '80*, *ce îi prisoseşte*? *Cine crezi că a confirmat investiţia de speranţă şi cine a rămas de… căruţă*?

Varianta scurtă: – Optzecismul este aerul condiţionat (proaspăt) al literaturii române din ultimele decenii de dinainte şi de după apocalipticul an 2000.

Varianta medie: – Generaţia '80 este cea mai prost citită generaţie literară din literatura română. Generaţia '80 are atâtea individualităţi deştepte care se chinuie să supravieţuiască într-o lume culturală extrem de incoerentă.

Şi aici fac o paranteză mai largă…! Ce ar fi (iarăşi dragă Nicolae Băciuţ) să facem un export de poeţi români optzecişti în Zimbabwe, acolo unde nu a apărut încă varianta generaţiei literare '80? Sau în Arabia Saudită? Petrol contra poezie, de exemplu. Ministerule de externe ai legătura! Cum ţi-ar sta ţie, Nicolae Băciuţ, de exemplu, să fii poet naţional în Botswana? Ai rescrie imnul, le-ai descoperi „Mioriţa" lor… Vorba lui A. Păunescu: „Să aruncăm cu poeţi în ţările sărace…". Dar mă opresc, te-ai prins, cred, că glumeam.

Varianta lungă: – Ceea ce lipseşte Generaţiei ’80 este exact ceea ce ar trebui să o recomande: critica literară şi istoria literară care să o explice, să o integreze…! Deşi au apărut multe cărţi de cronici, de critică literară, secvenţiale sau îndrăzneţe, excesive sau minimalizatoare, nu a apărut nicio carte despre (această) generaţie, o istorie completă şi corectă, cinstită şi credibilă, mai ales că această generaţie este aproape „clasicizată”. Regretaţii Radu G. Ţeposu şi Laurenţiu Ulici au avut cele mai bune intenţii şi probabil că ar fi fost diagnosticienii cei mai corecţi, cei mai apropiaţi de „duhul” generaţiei…! Suntem la apogeul afirmării generaţiei, deja ar trebui să avem o mulţime de cărţi, de studii, de istorii mai mult sau mai puţin complete…! Istoriile conjuncturale semnate de Alex Ştefănescu, Gheorghe Grigurcu, Cornel Ungureanu, Ion Simuţ, Eugen Negrici, Ioan Holban, Marian Popa, Al. Cistelecan sau, mai nou, chiar Nicolae Manolescu, ca să numesc doar pe câţiva critici care îmi vin acum în minte, nu au făcut decât să fractureze, fiecare în felul ei (lui), generaţia ’80. Generaţia optzeci este, din acest punct de vedere, o generaţie aproape orfană. Se face (un) caz de (din) Mircea Cărtărescu? El e ca un copil al străzii salvat de la condiţia lui precară, pe care societatea îl dă ca un exemplu perpetuu, ca să-şi rezolve problema morală. Cărtărescu este, să ne înţelegem, un scriitor bun. Dar nu e o excepţie, aşa cum vor unii, câţiva, să-l acrediteze. Dacă aş fi Cărtărescu – lucru pe care sincer nu mi-l doresc, deoarece fiecare îşi găseşte, la un moment dat, confortul în propria piele – n-aş accepta condiţia aceasta de vedetă (scuzaţi expresia!) formolizată în „elogii ultime”. Dragă Mircea Cărtărescu, dacă te simţi în stare dă şi tu o singură dată o replică criticilor oportunişti…!

O literatură care se recomandă (este recomandată de specialiştii ei!) doar prin câteva excepţii, e o literatură (extrem de) minoră. Asta suntem? Probabil. Excepţiile sunt receptate ca „exotisme” şi plac celor care colecţionează raritäţi, culturile coerente generează respect.

Mai este (şi) cealaltă perspectivă… Dacă literatura română este un Titanic care s-a lovit de aisbergul literaturii europene, după „accidentul” din decembrie 1989, atunci luăm de bună varianta „scapă

cine poate”!

— *Ce ți-a dat și ce ți-a luat provincia literară*? *Ce pietre stau legate de gâtul scriitorului din provincie*?

Varianta scurtă: – Mi-a dat totul, mi-a luat totul.

Varianta medie: – Mă simt, în provincia mea literară, ca spectatorul de la circ, așezat confortabil în scaun, dar care vede toate trucurile pe care le practică artistul în arenă. Râde plângând de tot ceea ce vede.

Varianta lungă: – Trebuie să ne trecem-petrecem undeva viața asta, în căutarea uneia mai bune…! Am văzut, prea adesea, că scriitorul din București se uită cu oarece milă la scriitorul din provincie, compătimindu-i neputința de a lăsa fundul său de lume în care viețuiește, ca să se stabilească acolo unde freamătă buricul societății noastre. Ar trebui să parez și să zic că am auzit o chemare a pământului, a locului, că buricul lumii e sub talpa mea etc. etc. Cred că am rămas în Piatra Neamț din comoditate. Din lașitate. Din neatenție. Datorită conjuncturilor. Și (încă) un secret: am rămas la Piatra Neamț (și) de teama cutremurului din data de… pssst!… care va zgudui Bucureștiul! Na, am spus-o, deși voiam să o recunosc după eveniment…!

— *Cum apreciezi modul în care ajunge scriitorul contemporan român la cititorii săi*? *Ce crezi despre editorii lui*, *despre promotorii lui de imagine*?

Varianta scurtă: – Scriitorul contemporan român nu ajunge la cititorii săi, deoarece nu prea știe pe unde îi mai sunt cititorii.

Varianta medie: – Scriitorii fac ce pot, editorii fac ce pot, cititorii fac ce pot. Dar de bine de rău o ducem bine, vorba cuiva. Dacă scriitorul contemporan român ajunge, în final, la ipoteticul său cititor, descoperă că acesta tocmai a renunțat la cetit, sau nu s-a apucat vreodată, convins de lume și conjuncturi să se ocupe cu altceva. Cititorul contemporan român și-a luat o pauză de câteva zeci de ani și se uită la televizor.

Varianta lungă: – Propunem, în condițiile în care literatura română s-a regionalizat, s-a enclavizat, din cauza unei proaste

circulaţii a cărţilor, din cauza creării unor mici republici în jurul unor mici-mari baroni scriitori locali, a unor reviste literare tot mai „localiste”, realizarea unui campionat naţional de literatură pe structura campionatului naţional de fotbal, de exemplu. Am putea propune diviziile A, B, C, D, plus „divizia” judeţeană. Campionatul trebuie să se desfăşoare anual, cu arbitri care ar putea fi chiar juriul naţional de la Uniunea Scriitorilor, ales pe mai mulţi ani (20? 30?). Trecerea de la o divizie la alta se va putea face prin concurs, adică după un fel de meciuri literare. De exemplu Şerban Foarţă din Timişoara contra Emil Brumaru din Iaşi; Ion Mureşan din Cluj contra Liviu Ioan Stoiciu din Bucureşti; Breban contra Agopian; Ruxandra Cesereanu contra Constantin Stan; Cassian Maria Spiridon contra Robert Şerban; Ioana Dinulescu contra Gellu Dorian; Cristian Simionescu contra Adrian Popescu etc. Se pot da probe scrise. La proză, de exemplu, se dă un titlu la întâmplare, să zicem „Aşa s-a călit oţelul” (sau „Aşa s-a oţetit căţelul”, dacă e să supralicităm în ton suprarealist). Sau rescrierea „Baltagului”! Cine scrie cel mai bine, promovează sau rămâne în divizie… Atenţie la blaturi! Nu vor fi neglijate campionatele feminine şi cele de tineret. Sunt permise şi transferurile, cumpărarea de scriitori de către o echipă, regiune etc. Toate astea vor fi stimulative, pentru că toată viaţa scriitorul trebuie să lupte să nu mai scrie. Dacă reuşeşte e bine, dacă nu, să-şi suporte condiţia…

Eu am să mă adresez Oficiului pentru Protecţia Consumatorului, ca să verifice şi sectorul acesta, al poeziei. Că prea adesea suntem duşi de nas de autori, de editori, de critici, de vânzători. Pe noi, cititorii, cine ne apără?

— *Cine mai citeşte, de ce mai citeşte azi literatură română contemporană? Dar poezie cine mai citeşte? Care mai e rolul criticii literare între mediator şi moderator de lectură?*

Varianta scurtă: – Cui are cultură i se va mai da, cui nu are i se va mai lua…!, vorba psalmistului. N-o să i se ia cultură, bineînţeles, că nu-i de unde, dar i se va lua ceva din libertate, din şansele de evoluţie socială, din independenţă…!

Varianta lungă: – Nu ştiu dacă ai fost vreodată într-o prăvălie cu poezii…! Eu am fost, de asta am să fac o relatare de la faţa locului! E ca în oricare prăvălie, marfă, expusă sau nu, colorată, aromată, împachetată… Poezie la butoi, poezie în baloturi mari, en gros, en detail. Sunt şi variante atipice: pudră de poezie, parfum de poezie, tinctură de poezie. Am stat în prăvălie, într-un colţ, uitându-mă, cică, la o etichetă de pe un borcan cu poezie din import, ceva intens colorat, dar de fapt priveam spre clienţii care se învârteau în jurul tarabei la care se vând poezii.

Lume de toată mâna, marfă de toată mâna. O gospodină împovărată cu trei sacoşe mari, cred că venea de la piaţă, îşi consultă o listă şi cere fără să mai iscodească rafturile din faţă, semn că era o clientă veche:

— Vreau trei legături de poezie optzecistă, dar să fie mai proaspătă… Data trecută mi-aţi dat mai mult vrejuri, fierb greu, arunc mult, nu-i nicio afacere…! Aveţi cumva şi nişte rondeluri? Da…? A, sunt franţuzeşti… Da, împachetaţi-mi două bucăţi. Prospătură? A, un Dan Sociu…? Un Dan Coman? Un Komartin? Puneţi-mi câte o sută de grame din fiecare, să încerc… A, nu, Gălăţanu nu vreau, am luat data trecută juma de kilogram, mai am şi acum la frigider, mai fac câte o tartină seara când mă uit la televizor, la „Din dragoste”! Ce aveţi aici? A, Marta Petreu…! Daţi-mi numai să gust, de poftă.

Un tip mai agitat se bagă peste femeia care îl priveşte cu un rictus de durere interioară, gata să spună: „Ce lipsă de manieră la tineretul din ziua de azi!”. Dar nu spune nimic. Individul îl interpelează pe vânzător:

— Aţi avut ceva Ion Mureşan? Am auzit că au mai scos o şarjă de Ion Mureşan…!

— Nu, zice vânzătorul. N-am…! E posibil să fi apărut, da’ ăştia nu distribuie judicios marfa. Ce-i bun bagă de multe ori numai la Parlament, la învârtiţii ăia… Care nici nu citesc, că cititul slăbeşte, cică. Da, uite, am nişte Angela Marinescu, proaspătă, „Întâmplări derizorii de sfârşit”, care a primit şi premiul Uniunii Scriitorilor, recentuţ…

— Da…? Daţi-mi două…!

— Da' bine, domnule, mie de ce nu mi-ai recomandat-o? Dai marfa pe sub mână, la pile? Vreau şi eu două Angela Marinescu…! Şi ţine cont că am fost înaintea domnului…

Vânzătorul era în încurcătură: avea doar trei bucăţi…! Şi ca să scoată un oareşce profit din această cerere neaşteptată de poezie Angela Marinescu, spuse băţos:

— Angela Marinescu se dă numai la pachet cu altă carte… Să zicem cu…

— Ba n-ai să mă obligi să cumpăr nu ştiu ce versificator minor şi penibil, speculantule! îi strigă bărbatul. Eu am să mă adresez Oficiului pentru Protecţia Consumatorului, ca să verifice şi sectorul acesta, al poeziei. Că prea adesea suntem duşi de nas de autori, de editori, de critici, de vânzători. Pe noi, cititorii, cine ne apără?

Bărbatul se enervase. Şi poate că pe bună dreptate. Dar îl înţelegeam şi pe bietul vânzător care se chinuia şi el să scape de marfa proastă de pe stoc. Că avea o mulţime.

Între timp au mai intrat în prăvălie vreo câteva fetişcane, se vedea că abia acum dăduseră de gustul poeziei, că se uitau la rafturi cu ingenuitatea fiinţelor care bănuie că absolutul n-are limite, dar tot ele speră că ar avea. Una luă „Şobolanul Bosch" al lui Lucian Vasiliu de pe raft şi începu să-l pipăie, se uită la copertă, se uită la poză, întrebă de preţ. Nu era scump, îl duse la piept şi îl lipi de sâni. Era o imagine destul de duioasă. Alta, mai ruşinoasă, se uita la un Gellu Dorian, un „Eranos" apărut la Junimea, observă barba poetului în poză, chicoti şi îi dădu un ghiont colegei din preajmă. Alta se lipi de un Nichita Danilov pe care îl răsfoia cu degetele tremurânde, se vedea că nu era obişnuită cu poezia dar se străduia să o înţeleagă. Bine că încerca, bine că nu se temea de poezie, de abisurile ei, despre care mai auzise bârfindu-se printre fete. Altă fată încerca, hazos, să ascundă „Celălalt peşte", a lui Ioan Moldovan, sub bluziţă, da' ori „celălalt peşte" era viu, ori inima îi bătea prea tare, că bluziţa se mişca spasmodic…! Oricum, în mâinile pufoase ale fetişcanelor poeţii păreau extrem de fragili, păreau că se risipesc filă cu filă.

O bătrână se învârti o vreme pe lângă vitrină, se uită prin geam

înăuntru, era clar că nu vedea nimic după cum îşi mijea ochii. Apoi intră. Părea să fie o profă învechită, care a învechit la rândul ei multe generaţii de consumatori de poezie:

— Aveţi cumva ceva Minulescu? Sau vreun Arghezi? Sau vreun Stănescu?

— Da, distinsă doamnă…!, zise amabil vânzătorul. Avem la butoi, mai în fund…!

— Cum mai merge Eminescu azi, domnule?

— E ca zăcământul de fluturi, doamnă. Când umbli la un filon Eminescu fluturii dau din aripi iute, iute şi te mai răcoreşti…!

— Bine zis…! Uite, o vecină de-a mea a luat nişte poezie două miistă, preambalată şi şi-a declanşat o alergie de toată frumuseţea. Cică poezia asta de acum e plină de euri, mai ceva decât produsele fast-food… Bagă „euri" ca să pară mai făţoasă, mai fiţoasă, bagă arome, bagă tot felul de porcării. Că te apuci să citeşti şi numai vezi că te umfli, că îţi apar bube pe corp, că transpiri… Cu sănătatea nu te joci. Doamne, fereşte!…

N-am mai stat să ascult, deja începuseră să vorbească despre „istoria lui Ştefănescu", intrau în bucătăria literaturii, a poeziei, îşi dădeau gusturile la ascuţit, aşa că am luat şi eu ceva de pe raft, la întâmplare, să nu par pe acolo vreun încurcă lume, vreun încurcă versuri. Şi am ieşit…

Prin anii '60, '70, '80 motoarele poeziei duduiau în România. Se scria cu spor, mult pe stoc, cooperativele poetice raportau de zor, lunar, trimestrial, anual, realizările. Era bine, dar era loc şi de mai bine, să recunoaştem…!

— *Mai urmăreşti revistele literare*? *Nu te sperie inflaţia acestora*? *Unii spun că se scrie mai mult decât se citeşte*? *Cine sunt în criză*, *scriitorii sau cititorii*? *Cine e în tranziţie*? *Sau n-avem nicio criză*, *nicio tranziţie*, *fiecare continuă ce-a început*?!

Varianta scurtă: – Avem reviste după câtă hârtie există disponibilă pentru această cauză.

Varianta medie: – Sunt o mulţime de reviste „de cultură" care nu conţin cultură nici cât publicaţiile numite „Cancan", „Hustler", „Click"

sau „Playboy”! Mediocritatea agresivă din cultură e, de fapt, un act de libidinoşenie care trece nepedepsit.

Varianta lungă: – Prin anii ’60, ’70, ’80 motoarele literaturii duduiau în România. Se scria cu spor, mult pe stoc, „cooperativele poetice” raportau de zor, lunar, trimestrial, anual, realizările. Era bine, dar era loc şi de mai bine, să recunoaştem…! Prestigiul poetului (scriitorului) părea că se apropiase simţitor (şi ameninţător) de cel al activistului, de cel al ideologului…! De aceea activistul şi ideologul se ocupau serios de producţia de poezie (literatură), o controlau, o sortau, o etichetau după care îi dădeau „bun de consum”. Şi aici, altfel decât la producţia de mărfuri industriale, ce era „sub stas” mergea la export, ce era de calitate „extra” rămânea în ţară. Poporul avea poezie „de poezie”, din acest motiv n-ar fi trebuit să iasă niciodată în stradă…! După Revoluţie însă cooperativele poetice s-au cam perimat. Marile combinate poetice s-au închis, poeţii s-au retras în manufacturi. Scriu şi acum, dar rezultatele şi mizele nu par să mai fie aceleaşi. Europa ia căpşunari, ia zidari, ia faianţari-mozaicari, ia tinichigii etc., însă ia mai puţini poeţi…! Se scrie „pentru intern”. Marfa circulă însă (prea) zonal, dacă te duci într-un magazin (de profil) din ţară şi ceri „poezie de Galaţi”, „poezie de Satu Mare”, „poezie de Cluj” ş.a.m.d., vânzătoarea te va privi neputincioasă…

— *Ce mai poate însemna azi, pentru scriitorul român, „gloria”*?

Varianta scurtă: – Spuneam şi altă dată, calchiind un titlu de film din perioada concentraţionară, că în societatea noastră gloria nu cântă, ci zbiară…!

Varianta lungă: – Având în vedere că, în ultima vreme, critica noastră literară a devenit leneşă, că rămân multe cărţi necomentate, că de multe ori demersurile critice sunt formale, superficiale şi nu exprimă cu adevărat spiritul cărţilor, vrem să introducem sintagma de „autocritică literară”, o încercare de a-l convinge pe autor să scrie (el însuşi!) despre propria operă. În acest fel sunt eliminate dubiile asupra valorii cărţilor, vor fi eliminate polemicile autor – critic care de multe ori tocesc nervi, sentimente, prietenii. Dacă demersul nostru va avea ecourile scontate, vom putea realiza şi „o istorie adevărată a literaturii

române contemporane" (sau o „istorie autocritică a literaturii române", care să-l concureze pe Nicolae Manolescu, chiar!) în care fiecare autor îşi va comenta opera aşa cum îi place, cum i-ar plăcea să fie comentat, fiecare se va situa pe raftul de bibliotecă pe care crede de cuviinţă că merită să stea.

— *Cum vezi relaţia dintre scriitor şi politică*? *De ce-ar face politică scriitorul*? *De ce n-ar trebui să facă*?

Variantă unică: – Relaţia dintre scriitor şi politică este una considerată ruşinoasă. Sau imorală? Când intră şi iese din politică scriitorul român se uită pe furiş, în dreapta sau în stânga, apoi nu mai recunoaşte că a fost pe acolo…! După părerea mea, însă, participarea la politică este un semn de maturitate, aşa cum ne-au învăţat grecii, latinii. Probabil că nu avem „o clasă scriitoare" coaptă la acest nivel. Scârba faţă de politică a scriitorului român de azi a făcut ca în frunte să ajungă indivizi cărora le e scârbă de literatura română de azi, de dintotdeauna.

— *Ce şi-ar reproşa Adrian A lui Gheorghe ca scriitor*? *Are „datorii" neachitate*?

— Am datorii la bancă, la întreţinere, la prieteni…! Nu am datorii în literatură, pentru că n-am încheiat niciun contract cu nimeni, niciodată. Am o datorie faţă de Dumnezeu, mi-a dat talantul spre cheltuială, spre risipire, uneori habar nu am pe ce l-am dat, în ce condiţii l-am schimbat în mărunţiş…! Poate că l-am sporit, dar nu am ţinut o contabilitate exactă, balanţa şi bilanţul se depun, mult mai târziu, la biroul decontări de la Direcţia Talanţi a Judecăţii de Apoi. Am nişte datorii, poate, faţă de mine însumi, cel care m-am creditat în copilărie, în adolescenţă cu ceva curaj, cu ceva iluzii. Mă străduiesc să mă achit, faţă de mine însumi, în fiecare zi, deşi îmi rămân dator de fiecare dată. Mă trec pe caiet, la datornicii solvabili, a doua zi o iau de la capăt. La final o să ajung la un pact convenabil, tragem linie, calculăm câştigurile, pierderile, penalităţile. Trăim.

Ceva e retrograd în noi, un conformism, o inerţie, o lene. Nu putem sări prea lesne peste umbra noastră

— *Acum câteva întrebări blitz, la care aştept răspunsuri*

asemenea. *Ai superstiţii literare*?

— Dacă îmi taie calea un critic literar, sigur îl paşte ghinionul. Dacă mai are şi o pisică neagră în braţe, brusc fac alergie la părul de pisică.

— *Cum ar trebui să iasă scriitorul român în lume*?

— Lumea scriitorului român începe de la propria poartă. Ca să-şi facă simţită prezenţa în lume, în primul rând trebuie să dea bună ziua. Trebuie să fie un „bună ziua" dat cu cât mai mult talent, să ne înţelegem.

— *Crezi că ştie Europa ceea ce trebuie despre literatura română*?

— Nici România nu ştie ceea ce trebuie despre literatura română…! Până la Europa te mănâncă sfinţii autohtoni.

— *Ai avut ghinioane literare*?

— Da, am cetit multe cărţi proaste până am dat de cele bune.

— *Ce le-ai reproşa criticilor tăi*?

— Ce aş reproşa criticii româneşti, în general? O oarecare lipsă de imaginaţie!

— *Crezi în ierarhii literare*?

— În lipsa ierarhiilor mediocratura intoxică spaţiul cultural public. Acum, de exemplu, ideea de ierarhie pe bază de valoare este tulbure, pentru că în spaţiul cultural s-au întâlnit, creând un vârtej, literaturile din comunism, postcomunism, din tranziţie, din aspiraţia spre globalizare etc.

— *„Administrezi" cultura unui judeţ. Sau ar trebui s-o faci. Poate fi administrată cultura*? *Cine ar trebui s-o facă*?

— Am să zic şi eu ceea ce spunea, prin '90, Andrei Pleşu: Cultura, ca să supravieţuiască, trebuie lăsată în pace. Eu asta fac.

— *Eşti norocos*? *Ştii numerele câştigătoare de la loto*? *Ce înseamnă noroc în literatură*?

— Ştiu numerele de la loto, deşi n-am câştigat niciodată. Mizaţi, de exemplu, pe numerele 7, 44, 2, 27, 5, 4. Sunt o parte din cifrele numărului meu de telefon. Cândva vor ieşi, cu siguranţă şi vă vor îmbogăţi nemăsurat. În literatură norocul e să fii citit de cine trebuie, când trebuie. Sau să fii prezent în faţa mesei de scris în seara în care

muza îşi face timp pentru tine.

— *Crezi în progres literar*? *În progres*, *în general*?

— Când s-a „inventat" mersul biped au fost o mulţime de mergători pe patru labe care au protestat, care au spus că mersul în două „extremităţi" va slăbi constituţia individului, va provoca ameţeli, dureri de cap, de coadă, va slăbi vigilenţa, puterea de apărare, de alergare. Aşa s-a întâmplat şi când au apărut roata, căruţa. Apoi au apărut proteste când a fost descoperită maşina, apoi trenul. Ceva e retrograd în noi, un conformism, o inerţie, o lene. Nu putem sări prea lesne peste umbra noastră. Dacă reuşim uneori, e un semn de lehamite, de generozitate poate, al umbrei care se lasă călcată în picioare.

— *Cum apreciezi receptarea poeziei în lumea contemporană*, *la noi sau aiurea*?

— Americanii au trimis în cosmos mesaje în capsule metalice, sau mesaje sonore sau mesaje luminoase, în ideea că la un moment dat cineva le va recepţiona. Activitatea e plină de speranţă. Aşa e şi poetul. Trimite mesaje învăluite în cuvinte, comprimate în cărţi, urlate adesea, dar dacă nu le recepţionează nimeni, asta nu înseamnă că poetul nu există; nu există receptorul, poate. Sau receptorul e afon. În acest sens îmi amintesc o schiţă cetită, cândva, într-o revistă oarecare. Dimineaţa sună îndelung telefonul lui John, care zăcea mahmur în pat, după o beţie cruntă. John se ridică încet, copăcel, ajunge la telefon. Ridică receptorul. De la celălalt capăt o voce uşor metalizată îi spune, într-o engleză chinuită: – Domnule să nu închizi, eu sunt din Constelaţia Andromeda, după şapte ani lumină de eforturi şi calcule, am reuşit să iau legătura cu prima fiinţă din Calea Lactee… Este formidabil, trebuie să comunicăm, rapid, să nu se întrerupă legătura, vă rog să-mi precizaţi câteva lucruri despre atmosfera de pe planeta dvs, despre compoziţia chimică a…! John, mahmurul, s-a sprijinit de perete, şi-a masat puţin fruntea şi i-a şuierat printre dinţi celui care îl deranjase aşa de matinal: – După ce că eşti beat, mai eşti şi schizofrenic…! Du-te-n mă-ta, de beţivan! Şi i-a trântit telefonul. La celălalt capăt, „andromedul" şi-a smuls părul verde din cap de furie.

Aşa şi poetul, care tot trimite mesaje spre o lume mahmură,

uneori proastă, alteori indiferentă…!

— *O caracterizare a naţiei noastre, în câteva cuvinte*…!

— Suntem o naţie de flecari…! Nu e de ajuns această definiţie? Atunci să continui… Dacă Dinescu, Cristoiu, C.T. Popescu, Stelian Tănase, Dan Diaconescu şi alţii care şi-au asumat rolul de comentatori ai orice şi oricând ar sta la televizor toată ziua, populaţia nu s-ar mai duce la muncă. Ce să mai lucrezi? Nu vezi ce vremuri de rahat trăim? Că aşa zic ăştia la televizor…! Sau vorba lui Nicanor Parra: „Credem că suntem o ţară şi adevărul e că de abia suntem un peisaj".

— *Ce părere ai despre premiul Nobel*? *De ce nu avem în România un premiu Nobel*?

— În perioada comunistă, mai fiecare cetăţean român, ca să cumpere ceva de mâncare, să supravieţuiască, trebuia să stea la coadă la alimentara. Ca să prindă rând mergea de cu noaptea şi îşi lăsa sacoşa la coadă şi el îşi căuta de alte treburi. Dimineaţa era un spectacol al sacoşelor lipite de zid, aşteptând să se umple cu ceva, cu orice… Aşa şi fiecare literat român, debutant sau clasicizat, ar trebui să-şi lase sacoşa la coadă, în faţa Academiei Suedeze. Când o să ne vină rândul, o să-l luăm. Totul e să nu se (mai) dea pe sub mână…!

(*Revista Familia/ Oradea/ aprilie-mai 2009*)

„CÂND VOR PIERDE LEGĂTURA CU LITERATURA VREMII LOR, CU POEZIA, CITITORII VOR FI ÎN POSTURA COSMONAUTULUI SOVIETIC

ABANDONAT ÎN SPAŢIU PENTRU CĂ NU ŞI-A PLĂTIT COTIZAŢIA LA PARTID…"

— *În dialog cu Angela BACIU* – Poezia reprezintă foaia de temperatură a unei epoci

— *Recent, cartea dvs.Paznicul ploii", apărută la editura clujeană „Limes", a primit premiul pentru poezie al Filialei Iaşi a USR pentru anul 2010, pentru producţia de carte din zona Moldovei. Ce mai înseamnă un premiu pentru un poet, pentru o carte, într-o vreme în care analfabetismul pare să acapareze publicul larg? Şi nu mă refer la indivizii care nu ar şti să citească, ci mă refer la indivizii care nu mai citesc cărţile vremii lor*…!

— O carte care ia un premiu, la acest nivel, e o carte care are destin. Sau aşa ar trebui să fie. Am să reiau, însă, o parte din cuvintele pe care le-am spus la premiere: „Poezia a rămas aceeaşi inutilitate frumoasă, fără de care scopul în sine ajunge un adevărat scop fără de sine…! Pentru că poezia este sinele scopului, nu-i aşa? Poezia nu îndeplineşte niciun rol în societate, de asta e bine să ne bucurăm că este, încă, tolerată. Poezia, ca orice artă în general, reprezintă foaia de temperatură a unei epoci, a lumii în procesul ei de târâre spre un orizont presimţit, niciodată atins. Să nu ne plângem că poezia nu mai are cititori. Dimpotrivă. Poetul trebuie să se bucure cu fiecare cititor pe care îl pierde pe drum, acesta ar fi (este) semnul sigur că se îndreaptă pe o cale numai a lui…!" Cât despre analfabeţi, să ştiţi că niciodată nu au fost mai puţini. Şi nu analfabetismul e problema, ci problema gravă e că analfabeţii sunt acolo unde nu ar trebui să fie: în politică, în afaceri, în Parlamentul European, în administraţie, la catedră, în şcoli! Sau, mai pe scurt, după cum spunea un actor interbelic: La noi proştii nu sunt prea mulţi, sunt prea sus! Societatea noastră pare să fie în faza în care îşi pregăteşte ieşirea din istorie, datorită creditării prostiei. Cui nu-i este ruşine că este reprezentat în Parlamentul European de «gigei» sau «vadimei», de alte figuri «de succesuri», merită să i se tragă «câmpia română» de sub picioare. Ruşinea ar fi, de altfel, primul pas spre o posibilă redresare.

— *Care este este povestea „paznicului ploii"*? *Unde a început ea şi cum a prins viaţă*? *Cine e paznicul ploii*? *Cât contează titlul unei cărţi în prefigurarea destinului acesteia*? *Care e poemul cel mai apropiat de sufletul autorului, din această carte*?

— Paznicul ploii sunt eu! Dar sunt, în acelaşi timp şi ploaia. Sunt şi norul în care mustește ploaia. Sunt şi norul care naşte, cu adânc sentiment de maternitate, ploaia. Sunt răpăitul ploii de pe un geam care nu ascunde nimic…! Titlul acestei cărţi e, cred, un reziduu al unor ritualuri presimţite, din carne şi din ritmul sângelui, care îşi dezvoltă continuu propria poveste, propria curgere. Paznicul umbrei, paznicul zăpezii! Să păzeşti zăpada să nu se topească, în martie, iată superbia inutilităţii care ne hrăneşte. Titlul unei cărţi e numele său din buletin.

Ca autor, când dai numele final cărţii ai sentimentul că ai ieşit de la „starea civilă". Care ar fi poemul pe care îl prefer, din această carte? „Metamorfoza", de exemplu, e un poem greu, îl scrii cu sufletul pe masă, nu ştii dacă mai scapi după aceea. Dar când scrii nu te gândeşti să scapi, te simţi ca vânătorul care a dat de urma fiarei magice al cărei trup nu l-a văzut nimeni vreodată, deşi toată lumea vorbeşte despre ea. Nu mai contează cine e vânatul, cine e vânătorul, hăituirea e totul. A fost comentat mai mult poemul „Cum a dispărut oraşul grecesc Cnossos", de exemplu. De o vreme nu mai sunt interesat să duc la capăt cărţi unitare, proiecte lirice definite. Îmi place să scriu poezii pur şi simplu, să nu semene între ele decât prin sensibilitatea pe care le-o imprim. Îmi creez ipostaze, îmi creez chipuri sub care să mă arăt! De asta, toate poemele din carte sunt părţi dintr-o poveste cu sfârşit amânat.

— *Ce mai înseamnă un premiu literar în lumea noastră destul de confuză*?

— Cred că un premiu literar e un prim pas spre risipirea confuziilor. În afara ierarhiilor nu putem ieşi din păguboasa „cultură de masă". Premiile stabilite de un juriu, oricât ar fi de contestate, de relative, sunt repere pentru eventualul cititor care caută să descopere literatura timpului său. Nu ne aşteptăm la premii stabilite de cititori, poeţii par să fi pierdut pe drum, de multă vreme, pe cititori. Oricum, nu premiile fac literatura, poezia e dincolo de premii. Dacă ne gândim, totuşi, că la Olimpiadele greceşti primeau lauri atleţii dar şi poeţii, lucrurile capătă un oarecare sens. Atleţii alergau pe orizontală, poeţii forţau limitele pe verticală. În final s-au întâlnit pe undeva, cred…!

— *Dar*, *bursele*, *turneele*, *participarea la târguri de carte*, *colocvii*, *în vremurile în care trăim*, *sunt un stimulent pentru noua generaţie*? *Se mai întoarce aceasta spre poezie*, *se mai citeşte*?

— E vorba de noua generaţie de cititori? Când vor pierde legătura cu literatura vremii lor, cu poezia, cititorii vor fi în postura cosmonautului sovietic abandonat în spaţiu pentru că nu şi-a plătit cotizaţia la partid. Nu ştiu dacă e cu adevărat aşa, dar îmi place să cred că vor suferi nişte consecinţe pentru indolenţă, pentru lenea de a citi,

de a se conecta la sensibilitatea culturii care le-a dat cetăţenia. Că un popor se identifică prin istorie, dar se recomandă prin cultură. Dacă te îndepărtezi de cultura ta „natală”, nu mai ştii cum să te prezinţi, te bâlbâi, devii un frustrat. Nu moralizez pe nimeni, poetul nu poate să-şi dreseze, totuşi, cititorii cu biciul. Deşi ar fi o soluţie.

Un cocoloş de hârtie loveşte în cap pe judecătorul oraşului care decide ca toată lumea să fie arestată, inclusiv mierla care tocmai este înfulecată de pisică

— *Mi-e foarte drag să îi întreb mereu pe interlocutorii mei (primesc nişte răspunsuri incredibile) ce înseamnă Poezia… Pentru dvs. ce înseamnă Poezia*?

— Dar şi mie mi-e foarte drag să răspund…! Poezia e atunci când femeia care naşte în durerile specifice aude fanfara militară care intonează marşuri în parcul din centrul oraşului, în timp ce brutarul tocmai ciupeşte de obraz o pâine pe care a scos-o din cuptor, iar alpinistul utilitar, tot urcând, a părăsit spaţiul posibilului dând nas în nas cu Dumnezeu! Şi în timp ce femeia care naşte simte că din pântecele ei va apărea un curcubeu, o mierlă îşi ascute ciocul de o piatră ca să încerce intonarea unei Missa solemnis, cum nu s-a mai auzit niciodată. Mai putem adăuga aici şi varianta în care pisica papă mierla iar fanfara militară este dirijată de un pitic îmbrăcat în straie de claun. Mai mult, copiii din parc râd de pitic şi aruncă în el cu cocoloaşe de hârtie. Un cocoloş de hârtie loveşte în cap pe judecătorul oraşului care decide ca toată lumea să fie arestată, inclusiv mierla care tocmai este înfulecată de pisică. Preocupaţi de această degenerare a evenimentelor, mai nimeni nu este atent la faptul că femeia tocmai a născut un prunc care o ia de-a buşilea spre orizontul său trăgând după el viscerele mamei, deşirându-le… Tot deşirându-le, în scurt timp femeia dispare. Probabil că şi asta e poezia!? Ce e poezia pentru mine? E un truc, e un mod de a-i ţine pe ceilalţi de vorbă ca să nu vadă ce tragedie se întâmplă dincolo de realitatea (lor) vizibilă. Poezie e şi faptul că noi vorbim acum despre poezie. Ne prefacem că nu ştim că sub coaja oului viaţa rodeşte deja moarte.

Sau mai simplu, după cum spuneam într-un poem din „Paznicul

ploii”: „Poezia este luxul săracilor”.

— *Vorbeam cândva, într-un interviu, cu regretatul Mircea Zaciu despre poezie şi soarta ei (iată cum ne aducem mereu aminte de marile valori, ce bucurie că putem face acest lucru!) … În opinia dvs. poezia şi literatura română merg pe un drum bun? Suntem conştienţi de valorile noastre?*

— Spuneam într-un text din cartea de debut: „Nu ţinta spune ceva despre tine, ci oboseala călătoriei”. Într-o vreme, în prima tinereţe, făceam călătorii mai lungi cu bicicleta, treceam prin sate şi ne amuzam, noi, companionii, bicicliştii, întrebând pe câte un sătean: „Nu vă supăraţi, drumul acesta duce până la capăt?” Sau: „Nu ştiţi, mai este mult până departe?”. Primeam răspunsuri fel de fel, bieţii se implicau să ne demonstreze că suntem pe drumul cel bun. Aşa şi cu drumul în literatură, orice drum e bun dacă duce până departe. Sau orice drum e bun dacă duce până la capăt.

— *Chiar am merita un Premiu Nobel?…*

— Premiul Nobel e o convenţie, nu toţi cei care l-au luat îl meritau, nu toţi cei care au aspirat la el şi nu l-au luat, nu l-au meritat. E şi o loterie şi ca la orice loterie prima condiţie e să-ţi cumperi bilet, să participi. Noi nu am promovat niciun scriitor până la nivelul vizibilităţii din ceardacul Academiei Suedeze, am mizat pe hazard. Iar hazardul produce miracole cel mai ades în minţile infantile, prea rar în realitate. Părem să fim în relaţie cu „premiul Nobel”, după atâtea discuţii aprinse, cam cum sunt copiii în disputele privind locul în care Moş Crăciun îşi are depozitul cu jucării. Când creştem mari descoperim că depozitul acesta nu există şi ne amuzăm de naiva noastră întreprindere. Nici premiul Nobel nu există, e un miraj care îşi mută sensul şi destinaţia şi adresa în fiecare an. Cât nu avem un premiu Nobel, suntem o literatură tânără, predispusă la orice aventură estetică. Un premiu Nobel ar fi o povară ca o moştenire cu care trebuie să te porţi musai cuviincios. Dacă m-ar consulta cei de la Fundaţia Nobel cărui român să acorde premiul, aş face o tombolă la care i-aş pune să participe pe mai toţi scriitorii optzecişti. Cred că pentru serviciile mele aş reţine un zece la sută din bani…!

— *Sunteţi un scriitor important din literatura română contemporană, mi-a plăcut întotdeauna să mă apropii şi „să culeg" amintiri, dacă vreţi, despre prietenii literare şi vieţi prezente sau trecute. Ce prietenii v-au marcat adolescenţa, tinereţile, şcoala*?

— Am avut prieteni de o constanţă aparte, care mi-au îngăduit multe, cărora le-am suportat multe. Pe mulţi mi i-am câştigat încă din copilărie şi le port aceeaşi căldură care îmi inundă creierul şi inima când îi evoc. Mark Twain, Karl May, Alexandre Dumas, Jules Verne, Daniel Defoe, Arkadi Gaidar, Petre Ispirescu, Jack London, Ion Creangă, Dimitrie Bolintineanu, Eminescu. Apoi, crescând, am câştigat alţii, de la Blaga la Dostoievski, de la Kafka la Edgar Allan Poe, de la Pessoa la Rilke, de la Bulgakov la Camus… Lor li s-au alăturat Daniel Corbu, o vreme, Aurel Dumitraşcu, o viaţă, Nicolae Sava, Radu Florescu, mereu. Apoi „Grupul de la Durău", o prietenie care a căpătat amprenta umbrei Ceahlăului, cu întâlniri periodice, relaxate, familiale, din 1993 şi până în ziua de azi: Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Mircea A. Diaconu, cărora li s-au adăugat în timp, la întâlnirile noastre, mai mult sau mai puţin sporadic, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Săptăcan, Luca Piţu, Ion Zubaşcu, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Vasile Spiridon, Florin Săsărman, Constantin Arcu, Christian W. Schenk…! O lume. Ei, lumea asta m-a format, la ea m-am raportat, de ea am fugit ca să o pot căuta mereu.

— *Dar destinul literar*? *Din păcate, din ce în ce mai mulţi prieteni ne pleacă şi ne amintim cu drag de ei, spun mereu că ei rămân acolo, cu totul, cu poezia şi cu sufletul chiar în mintea noastră…*! *Cu ce scriitori aţi avut momente de răgaz şi înţelepciune, de bucurie şi petrecere*?

— Nu avem încotro, din păcate sau din fericire, toţi ne vom aduna, cândva, într-un popor mai bun, sub stele! De multe ori ne spunem, în viaţă, că moartea poate fi o scăpare de lucruri mult mai rele. Sau de lucruri mult mai grele! Cu ce scriitori am avut momente de răgaz şi înţelepciune, de bucurie şi petrecere? Mi-e greu să fac acum distincţie între cărţile cu care am avut momente de bucurie şi petrecere şi scriitorii în piele, oase şi caracter cu care am avut momente de răgaz şi înţelepciune. La un moment dat se confundă.

Oricum, am cultul prieteniei, tratez egal pe prietenii de pe pământ ca şi pe cei plecaţi dincolo. Gândiţi-vă, dacă printr-o răsucire a sorţii m-aş fi născut în altă parte, în Banat (sau în Luxemburg?) de exemplu, aş fi avut în preajmă alţi prieteni, aş fi avut alte repere. Oare acei prieteni, alţii, cu alte temperamente, cu alte comportamente, m-ar fi modificat? Aş crede că nu… Important e ca eu (el) să mă raportez (să se raporteze) continuu la principiile care ţin o prietenie vie, în afara acestora nimic nu are miez. Ar trebui să-l evoc aici pe Aurel Dumitraşcu, prietenul, fratele, cel care a zbughit-o prea iute pe sub geana norilor! El a fost, pentru mine, Enkidu, cel cu care am vânat lei! Şi erau, pe atunci leii al naibii de agresivi, dar i-am biruit, pentru că eram tineri şi naivi şi flămânzi.

Autorul vrea să-i plaseze cartea în mână cititorului, ca pe o grenadă cu cuiul de siguranţă scos, cititorul ia grenada şi o aruncă iute spre autor

— *Dacă aţi putea să revedeţi pe cineva astăzi şi să-i spuneţi o vorbă* (*mă refer la cei plecaţi la îngeri*) *pe cine aţi dori să revedeţi*?

— Da, ar fi un exerciţiu de imaginaţie şi, de altfel, toată viaţa îmi este, ne este, un exerciţiu de imaginaţie. Lui Eminescu, de exemplu, i-aş spune… Na, ce i-aş spune lui Eminescu? Cred că i-aş spune: Iertare că te banalizăm cu fiecare generaţie în parte! Că Eminescu, spre nenorocul literaturii române, a apărut la începuturile ei şi nu la amiaza ei, complexând-o. Acel complex, ca lumina stelei ce-a murit, ne urmăreşte încă! Ce i-aş spune lui Caragiale? Nene Iancule, ai câştigat pariul, moftangiul român a umplut toate golurile din societate. Ce i-aş spune lui Ion Creangă, ca vecin de Humuleşti? Cred că aş exprima o mirare: Cum de ştiu cireşele din cireşul care e hotar între casele noastre să se pârguiască la dată fixă de aproape două secole? Că eu stau pe ceardac, privind mâhnita Cetate din zare şi subţirele fir al Ozanei şi nu dau de capăt acestei nedumeriri. Şi apoi prietenii, dispăruţii din geografia spiritului nostru ca meteoriţii care pleacă prin univers să întâlnească planete mai fericite: Aurel Dumitraşcu, Dan David, Ion Pecie, Ion Zubaşcu, Radu Săptăcan, Laurenţiu Ulici, Emil Iordache, Mariana Marin, Radu G. Ţeposu, Al. Condeescu, Iustin Panţa,

Ioan Flora, Nicolae Alexandru-Vest, Maria Anegroaie, Constantin Stan, Petre Stoica şi mulţi alţii. Lor le-aş înscena cam ceea ce apare în dialogul Ghilgameş-Enkidu: „Spune-mi, prietene, spune-mi, prietene, / spune-mi care-i legea lumii subpământene pe care o cunoşti! / – Nu ţi-o voi spune, prietene, nu ţi-o voi spune: / dacă ţi-aş destăinui legea lumii subpământene pe care o cunosc, te-ai porni pe plâns! / – Ei, bine, fie, vreau să mă pornesc pe plâns! / – Ce ţi-a fost drag, ce-ai mângâiat şi era pe placul inimii tale, / este astăzi pradă viermilor, ca o haină veche. / Ce ţi-a fost drag, ce-ai mângâiat şi era pe placul inimii tale, / este astăzi acoperit cu pulbere. / Toate acestea sunt acum cufundate în pulbere, / Toate acestea sunt acum cufundate în pulbere…" (Tableta XI). După acest dialog verificat de câteva milenii cred că nu se mai poate spune nimic. Nimic.

— *Sunteţi un scriitor prezent şi extrem de activ, tocmai aţi primit un premiu, dar, cred că deja pregătiţi altceva, ce aveţi scris acum pe foaia de lucru de pe birou*?

— În general nu am planuri, mă las târât de pulberile de litere pe care le stârnesc, sunt curios până unde mă duc. Ideal ar fi ca toate paginile să fie testamentare, aşa cum fiecare clipă de viaţă este definitivă. Îmi amintesc aici un vers din Mazilescu, îl reproduc din memorie: „nu ştiu cum, de acolo de pe deal privi o dată pentru totdeauna…". Tot ce facem e „o dată pentru totdeauna". De asta, planurile sunt o neputinţă. Mai mult, nu devoalez planurile de la masa de scris pentru ca nu cumva neputinţa să fie şi mai mare.

— *Se spune că scriitorii nu pot trăi singuri, dar, scriu singuri. Dacă ar fi să mulţumiţi cuiva pentru ceea ce sunteţi, cui ar trebui să mulţumiţi? Sunteţi un om fericit*?

— Mulţumesc universului că e atât de mare, de nepătruns, inepuizabil… Dacă ar fi fost epuizabil, azi am fi fost nişte fiinţe tare încălcite, frustrate, sufocate, captive în propriile limite. Aşa, însă, avem destul loc să ne desfăşurăm imaginaţia, să ne descărcăm nebunia individuală. În una din cărţile mele mai vechi am un poem de mulţumire, staţi să îl caut: „După ce am făcut cerul şi pământul/ după ce am muncit opt ore şi jumătate/ într-un birou/ în care şi cuvintele

miros a cerneală/ după ce am făcut cumpărăturile/ şi am plătit în avans dreptul la zilele următoare/ după ce am constatat că nu poţi/ pune întrebări tot timpul/ fără să te înspăimânte răspunsurile/ şi în timp ce spiritul meu şi al altora/ plutea peste ierburi şi ape/ am inventat o fiinţă după chipul/ şi asemănarea mea i-am dat duh/ am culcat-o în patul meu/ şi acum văzând că şi acest lucru e bun/ scriu poemul de mulţumire". Ei, da, acelei fiinţe îi mulţumesc cu suma fiecărei zile. Mai am şi altora a mulţumi, lista e lungă. Dar de fapt, tot ce face un om într-o viaţă, e un ritual de mulţumire adresat inefabilului şi celorlalţi.

— *Dar fericirea*…? *Sunteţi fericit*?

— Fericirea absolută nu o ating decât idiotul şi sfântul. Noi, ceilalţi, care nu suntem niciuna, nici alta, mimăm doar fericirea. Unii o mimează aşa de bine că îi scot din minţi pe cei din jur care le declară imediat război…! Dar vă asigur că e doar o chestiune de interpretare a unui rol.

— *În timpurile pe care le trăim*, *schimbările sunt iuţi*: *dispar reviste şi ziare*, *cărţile apar din ce în ce mai mult în format electronic*, *„era" laptopului ne închide parcă şi dispare tot ce e valoros şi trainic*, *nu se mai vorbeşte de curente literare*, *e o evoluţie sau o involuţie*?

— Depinde din ce unghi, din ce perspectivă priveşti! Pentru noi, care am prins şi alte vremuri, ale lentorilor, ale unei amânări fără perspective, mai ales în comunism, ni se pare că vremurile au luat-o razna. Pentru cei născuţi în aceste vremuri însă, totul pare normal, dinamismul e natura lor intimă. Pe lumea asta puţine lucruri sunt valoroase şi trainice şi ele sunt aceleaşi de la începutul vieţii şi mai toate sunt configurate vieţii şi iubirii. Orice e în afara acestora sunt mijloace, sunt nuanţe. Dispar reviste şi ziare? Apar reviste şi ziare. Apar cărţile pe format electronic? Ne vom adapta. Curentele literare sunt precum curenţii marini, se orientează după înclinarea axei planetei. Cu fiecare scriitor se prefigurează un nou curent literar, trebuie să luăm ceva distanţă ca să îl intuim, să îl înţelegem. Niciodată nu au fost scrise atât de multe cărţi mari, niciodată nu au fost atât de prost citite cărţile importante. Părerea mea!

— *Politicul ar trebui să facă parte din viaţa scriitorului*? *Ar fi un avantaj sau un dezavantaj*?

— Dar politicul face parte din viaţa fiecăruia, fie că ne implicăm, fie că nu ne implicăm. Noi, acum, dialogând, punem ţara literară la cale, de exemplu. O împărţim în republici literare, facem guverne interimare scriitoriceşti! Dacă scriitorii s-ar fi implicat în politică, din 1990 încoace, ar fi fost un mare act de generozitate din partea lor, pentru că s-ar fi dăruit unei cauze generale, şi-ar fi risipit pumnul lor de metafore sau smocul de poveşti pentru binele unui popor. Oricum, nu s-ar fi confundat până la identificare (cred) cu haita de hiene (hienele, ca specie, să mă ierte!) care a ocupat prim-planul politicii. Ar fi fost nişte modele mai credibile şi mai uşor de digerat pentru generaţiile tinere. Sau am fi spus ca Einstein: „Nu cred în educaţie. Singurul tău model trebuie să fii tu însuţi, chiar dacă acest model e de groază". În viaţa asta am lucrat unsprezece luni în mina de cărbuni, la Lonea şi am fost patru luni deputat în Parlamentul României. Din mină, din şut, parcă ieşeam mai curat!

— *Criza despre care se vorbeşte şi care se simte în jurul nostru ne-a făcut să ne îndepărtăm puţin*, *nu reuşim să ne mai vedem prea des*, *scriitorii nu se mai deplasează prea mult*, *nu mai au loc întâlniri cu publicul*, *unii chiar s-au retras din viaţa publică*…! *Ce ar trebui făcut*, *după opinia Dvs.*, *să fie o legătură mai bună între autor şi public*? *Dvs. vă cunoaşteţi publicul*?

— Fiecare autor e, de fapt, un sadic vânător de cititori. Tactica e una extrem de minuţios pusă la punct. Noaptea autorul nu doarme şi pune la cale tot felul de strategii de prins în plasă cititorul, cititorii. Scrie poveşti, ca să-l prindă. Scrie poezii ca să-l vrăjească. Scrie eseuri ca să-l buimăcească. Îl blestemă uneori, a se vedea cazul Arghezi. Îl momeşte în cele mai obscure locuri, apoi îi trage realitatea de sub picioare. Numai dacă iei proza lui Mircea Eliade, de exemplu şi deja ai o mulţime de capcane întinse bietului cititor. Dar nici cititorul nu se lasă… Când vede o librărie, trece pe partea cealaltă. Când vede un perete de cărţi se gândeşte iute la cutremur şi la posibilitatea surpării acestuia, de asta se refugiază în locuri mai sigure, crâşma sau

magazinul de fleacuri importante. Lupta e dură şi pare a fi pe viaţă şi pe moarte. Autorul vrea să-i plaseze cartea în mână cititorului, ca pe o grenadă cu cuiul de siguranţă scos, cititorul ia grenada şi o aruncă iute spre autor. E o luptă grea, cad mulţi şi dintr-o parte şi din alta! E plină lumea de monumente care îi celebrează şi pe unii şi pe alţii.

— *Dar şi scriitorul e cititor*!

— Da, dar e unul resemnat.

— *Acest dialog a fost prilejuit, de fapt, de premierea volumului dvs. „Paznicul ploii" de către filiala Iaşi a USR. De asta, haideţi să ne întoarcem la carte şi să ne lăsaţi câteva poeme pentru cititori…*

— Vă las, de fapt, toată cartea. Dar vă propun, pentru acest moment, câteva probe…!

Cum a dispărut oraşul grecesc Cnossos *sau*
Poetul bătrân îşi declamă faima
Doamne, cât de bine era pe atunci!
Brutarul cocea pâine;
Croitorul făcea haine pe măsură;
Pantofarul făcea pantofi care zburau vrăjiţi;
Grădinarul planta tufe de flori ale căror lujeri se rupeau
Sub greutatea mierii;
Zidarul făcea ziduri care apărau perfect definitul de marele inamic care stă ascuns, de veacuri, în nedefinit.
Ziua venea cu o indicibilă plăcere.
Luna se căţăra pe munţi zveltă – un atlet al zeilor gata oricând să arunce săgeata în căpriorul rătăcit.
Dar poetul? Desculţ, flămând, cu hainele numai zdrenţe
Cerşea la poarta dinspre nord, pe acolo pe unde intrau în oraş
Învingătorii. Toţi îl loveau cu coji de fructe, cu seminţe de vorbe.
El le prindea din zbor, multă poftă de viaţă îţi trebuie
Ca să pui în cuvinte tot ce prisoseşte de la masa de seară.
Să împarţi adevărurile şi cu câinii, oscioare pe care firişoarele de viaţă
Stau ca viermii care se visează fluturi.
Cu limba pe aer scria

Cântecul pe care oamenii îl aşteptau ca pe-o împărtăşanie:
Doamne, cât de bine era pe atunci:
Brutarul cocea pâine;
Croitorul făcea haine pe măsură;
Pantofarul făcea pantofi care zburau vrăjiți;
Grădinarul planta tufe de flori ale căror lujeri se rupeau
Sub greutatea mierii;
Zidarul făcea ziduri care apărau perfect definitul de marele inamic care stă ascuns, de veacuri, în nedefinit.
Ziua venea cu o indicibilă plăcere.
Luna se căţăra pe munți zveltă – un atlet al zeilor gata oricând să arunce săgeata în căpriorul rătăcit.
Dar într-o zi
— *Lampa care trebuia să lumineze tocmai a scuipat sânge* – pantofarul a murit.
O…!
Nevasta pantofarului şi-a aprins părul
Ca să-i lumineze drumul. Au orbecăit împreună fără de ţintă.
O…!
Doamne! Lucrurile au luat o întorsătură ciudată.
Brutarul a rămas desculţ
Şi nu a mai mers la brutărie.
Oraşul a rămas fără pâine;
Fără pâine croitorul a slăbit şi a murit în scurt timp;
O…!
Oamenii au rămas, astfel, dezbrăcaţi şi i-a apucat frigul.
Dârdâiau.
O parte s-a întors în sălbăticie.
S-a îmbrăcat în piei de animale;
O…!
Zidarul a rămas izolat pe coama zidului
Nimeni nu a mai venit să-i dea o scară să coboare
L-a ars soarele, s-a evaporat
Ca o picătură neînsemnată de apă;

O…!
Pe străzi mărşăluiau ierburile
Care umblau cu pietrele în gură;
Dar unde era florăreasa?
Ea trăia o iubire secretă
Pentru dansatorul din porţelan de Sèvres
Care fusese expus în vitrina bijutierului
Mort şi el ros pe dinăuntru de fantasmele proprii;
De asta florile creşteau singure
Seminţele sălbăticite izbucneau de sub pielea oglinzii
Mici monştri care amuşinau cu boturile lor cerul;
O…!
Cerul era umed, igrasios, îngerii se dezlipeau
Ca abţibildurile lipite provizoriu
Cu limba.
Lunecau de pe înălţimile rugăciunii
Ca de pe tobogan
Oamenii îi îmblânzeau
Îi foloseau ca îngeri de companie.
Dar poetul? Desculţ, flămând, cu hainele numai zdrenţe
Cerşea la poarta dinspre sud, pe acolo pe unde ieşeau din oraş
Învinşii.
În coşul de gunoi a aruncat (*zdreanţa*) ciorna unui poem care începea aşa:
Doamne, cât de bine era pe atunci!
Brutarul cocea pâine;
Croitorul făcea haine pe măsură;
Pantofarul făcea pantofi care zburau vrăjiți;
Grădinarul planta tufe de flori ale căror lujeri se rupeau
Sub greutatea mierii;
Zidarul făcea ziduri care apărau perfect definitul de marele inamic care stă ascuns, de veacuri, în nedefinit.
Ziua venea cu o indicibilă plăcere.
Luna se căţăra pe munţi zveltă – un atlet al zeilor gata oricând să

arunce săgeata în căpriorul rătăcit.

(*Poem caffe*, *ianuarie 2012*, *Brăila – parţial*; *Convorbiri literare*, *februarie*, *2012*)

„NUMAI CEI CARE AU RATAT DRUMUL DREPT ÎN ARTĂ AU AJUNS LA UN LIMAN. LA LIMANUL LOR…!"

— *În dialog cu Andrei Afecsa* – Poezia, ca organ al metafizicului, îmi dă conştiinţa limitelor între care trăim

— *Domnule Adrian A lui Gheorghe*, *vă propun*, *pentru început*, *un salt înapoi în timp*! *Care a fost relaţia tânărului Adrian* A lui *Gheorghe cu poezia*? *Când aţi început să cochetaţi cu scrisul şi cum a fost drumul de la primul poem scris până la debut*?

— Ca să glumesc ar trebui să spun că m-am apucat de poezie datorită faptului că eram nemulţumit de calitatea poeziilor/ textelor din abecedar…! Pentru că mi-am găsit nişte caiete cu versificaţii de pe la nouă, zece ani…! Cum am ajuns la poezie? De vină au fost, cred, cele două cărţi din casă: Biblia şi poeziile lui Eminescu, pe care le-am citit cu multă râvnă. Mai erau şi nişte cărţi de rugăciuni în chirilică, dar alea îmi erau inaccesibile, din ele citea doar mama, spre uimirea mea. Cam asta era toată biblioteca într-o familie care trăise războiul pe toate fronturile, care fusese luată de valul colectivizării, deposedată de pământ, umilită…! Şi m-am apucat de versificat tot ce era în jur, luam faptele din viaţa imediată şi le traduceam în texte rimate, era un fel de sete pentru ordine, nu-i aşa? Cred că mai era la mijloc şi un soi de vanitate naturală, să fac ceea ce nimeni din jur nu mai făcea: să mă ocup de ceea ce toată lumea foloseşte, dar nu vede, de cuvinte adică. De asta, înainte de a vedea idei, am văzut cuvintele, am conştientizat că acestea au materialitate. A urmat lărgirea orizontului de lectură: Alecsandri, Coşbuc, Topârceanu. Deja depăşisem cu discursul poetic curtea casei, scriam despre eroii de la războiul de independenţă, via Coşbuc sau despre măreaţa nimicnicie a gâzelor, via Topârceanu. O mare derută am avut prin clasa a cincea, când am primit premiu la şcoală „Poemele luminii" de Blaga. A fost ca un pumn în plexul solar: poezia evoluase în afara versificaţiei, abandonase rimarea spornică şi eu nu aflasem încă. Dar iute m-am repliat şi am trecut la fapte. Mi se

părea chiar mai uşor, şi aşa mă cam plictisiseră aceleaşi perechi de rime: zori, flori, culori, primăvară, iară, ţară etc. Şi cum eram un cititor asiduu al revistei „Cutezătorii”, cu cel mai firesc simţământ am trimis primul plic cu producte literare la „stimată redacţie”, aşa cum citisem acolo că mai făcuseră şi alţii. Şi „stimata redacţie” a reacţionat rapid şi mi-a publicat o poezie, într-un şir cu alţi doi autori, text care se numea „Avântul frumuseţii”. Ce-i drept, eu scrisem despre frumuseţea din curtea casei şi ceva de după gard, numai că „stimata redacţie” îmi adăugase şi două trei cuvinte în spiritul vremurilor, pregătindu-ne pe noi, generaţia infantilă, pentru ideologizarea de mai târziu. Apoi i-am trimis un plic cu poezii lui Virgil Teodorescu, poetul avangardist care eşuase la o „poşta literară” la aceeaşi revistă a pionierilor. Acestuia mă plângeam în scrisoare că mama nu avea încredere în talentul meu, că lumea din jur, din satul meu, cu precădere, atunci ca şi acum, nu dă doi bani pe agitaţia poetică a unora ca mine. Sensibil la scrisoare şi la versurile mele, Virgil Teodorescu mi-a făcut o intrare flatantă în revistă, lipind de textul publicat cuvântul talent. Poezia publicată se numea „Ca om adevărat”. Cred că era în anul 1970. Oricum, toată copilăria nu am fost convins că fac un lucru „curat” scriind poezie, îmi era ruşine să arăt versurile celor din preajmă, aveam senzaţia că arăt o rană care ar putea să indice vulnerabilitatea mea. Nici azi nu cred că e altfel, m-aş ascunde în spatele versurilor, a textelor, ele ar putea fi chipul sub care mă străduiesc să mă arăt.

— *Pornind pe acest făgaş, ne-aţi putea spune ce însemna pe atunci debutul? Avea el o greutate mai mare decât cea a unui debut literar din mileniul III? A furat, oare, internetul farmecul debutului?*

— Debutul, atunci ca şi acum, înseamnă acelaşi lucru: botezul în literatură, în artă. În lipsa altor evenimente majore în realitatea imediată, într-o societate anchilozată de ideologie, e posibil ca atunci debutul să fi avut o intensitate mai mare. Raportând viaţa de acum la realitatea internetului, am putea spune că şi dragostea de azi nu mai seamănă cu cea de atunci, că pe la începutul anilor optzeci, nouăzeci altul era ritmul, alta aşteptarea, că acum spaţiul virtual duce în virtualitate ceea ce e frumos doar când e concret…! Adică iubirea. Dar

nu cred că e aşa, sentimentele şi trăirile se produc, poate, mai intens şi mai repede azi, iar omul a rămas aceeaşi structură emoţionabilă, emoţionată. Oricum, într-o vreme în care erau foarte puţine reviste pe piaţa din România, care erau controlate ideologic, fiecare colţ de pagină cucerit de un autor, tânăr sau nu, era o mare victorie.

— *Putem vorbi de o insuportabilă uşurătate a debutului în România secolului XXI*? *Care credeţi că ar fi cauzele molimei numite „graba debutului"*?

— Debutul grăbit, influenţat de părinţi, profesori, de alţi binevoitori, pentru un tânăr necopt, la vârsta şcolăriţăţii încă, poate să aibă consecinţele despre ceea ce se spune în sport că „s-a furat startul". Şi cine fură startul este fie descalificat, fie nu este luat în seamă la omologarea rezultatelor finale. Un debut e o intrare într-un teritoriu nou; un debut grăbit e un fel de intrare pripită, şi nu pe poarta principală. În artă răbdarea e fondul pe care se dezvoltă destinul. Uneori recunoaşterea întârzie atât de mult pe drum, că nu-l mai găseşte pe destinatar. Sunt jocuri ale timpului şi ale sorţii. Dar şi de asta e tentant ţinutul artei.

— *Scrisul văzut ca un act cathartic*, *scrisul văzut ca un act christic – de împărtăşire a unui prea plin de substanţă spirituală*, *scrisul ca mod de alimentare a hybrisului*, *scrisul ca un soi de album de fotografii prin care încercăm să îngheţăm momentele de inefabil ale existenţei*. *V-aş ruga să plasaţi propriul dumneavoastră crez artistic/estetic între aceste coordonate*!

— O să-l îngân aici pe Sf. Augustin care, la întrebarea ce este timpul, spunea că dacă nu mă întrebi, ştiu, dar dacă mă întrebi nu ştiu…! Când scriu nu mă situez de o parte sau de alta, sunt acolo. Unde e situată fiinţa noastră în universul artei? Dacă nu mă întrebi, ştiu, dacă mă întrebi, nu ştiu…! Chatarsisul şi christicul coexistă în fiecare text, mai ales în cele inspirate. Dar mai bine poate spune despre unde se situează un autor, la care dintre cele două poluri, cititorul, care are perspectiva din afară. Din interior orizontul pentru autor este unul lunecos, difuz, al aparenţelor. Şi dacă poezia e rugăciune, rugăciunea nu exprimă, ci este. Metafizica ne ajută să vedem clipa ca parte a

eternităţii şi să nu fim disperaţi pentru asta. Uneori cred că scrisul e totul, apoi am câte o lehamite totală. Poezia, ca organ al metafizicului, îmi dă conştiinţa limitelor între care trăim.

Toată viaţa improvizăm răspunsuri la diverse întrebări, la chestiuni punctuale, întâmplătoare, ca să nu se vadă că nu avem nicio certitudine

— *Zicala „nimic nu e nou sub soare" e universal valabilă, ea atinge, inevitabil, şi literatura! Poate cea mai mare provocare pentru un scriitor e aceea de a săpa un canion de originalitate prin literatura lumii, din care e totuşi nevoit să îşi tragă seva! Care au fost operele care v-au ajutat să vă formaţi simţul estetic?*

— Aş amenda această zisă, că nimic nu e nou sub soare…! Cu fiecare om care se naşte cu conştiinţa vieţii şi a sinelui tot universul o ia de-a buşilea spre un nou orizont. De altfel, universul are sens pentru că omul îi dă un sens. Opera lui Dumnezeu, universul ca unitate de măsură a divinităţii, ar fi fost incompletă dacă nu ar fi existat şi această fiinţă purtătoare de conştiinţă, care este omul. Am putea vorbi altă dată despre asta, e un subiect tentant. Dar să mă întorc la întrebare… Căutarea originalităţii? Firescul fiecărui artist este doza sa de originalitate. Nu poţi fi original din calcul în artă, se vede imediat improvizaţia. Poate că spun o banalitate, dar care e verificată în timp: omul e stilul, stilul e originalitatea. Arghezi nu ar fi putut fi Blaga, cum Vasile Voiculescu nu ar fi putut fi Nichita Stănescu. Desigur, originalitatea în artă este o sumă de contaminări, la vremea noastră nu mai poţi face literatură dacă nu eşti la curent cu nivelul la care a ajuns sintaxa poetică, dacă nu eşti în dialog cu literatura care ţi-a premers. Contează mult pe cine îţi iei drept mentor, dintre numele şi operele din literatură. Dacă eşti contaminat de Minulescu, de exemplu, vei fi o replică târzie a lui Minulescu. Dacă vei fi un asiduu cititor de Nichita Stănescu, îi vei repeta experienţa, cu nuanţele de rigoare. Ideal ar fi să ai drept mentori pe toţi scriitorii lumii, să devii o intersecţie pentru toate experienţele literare ale lumii printr-un act simplu: lectura. M-au influenţat toate cărţile pe care le-am citit, m-au influenţat toţi autorii pe care i-am luat ca martori ai experienţelor mele de lectură. Să

enumăr câteva dintre cărţile pe care le-aş lua pe o insulă pustie? Biblia, O mie şi una de nopţi, povestirile lui Kafka, „Fraţii Karamazov" a lui Dostoievski, Platon integral, Eminescu, ca să-mi recomand identitatea… Uite, îmi amintesc de nişte cărţi care m-au marcat la lectură foarte tare, care m-au determinat să cred că destinul meu nu poate fi altul, care mi-au relevat profunzimea artei în momente de mare îndoială, când aş fi putut să aleg oricare altă cale: „Idiotul" a lui Dostoievski, „Martin Eden" a lui Jack London, „Un veac de singurătate" a lui Márquez, „Călătorie la capătul nopţii" a lui Céline… Au mai fost şi altele, multe, desigur, fiecare carte citită are povestea ei de lectură, de înţeles şi de subînţeles.

— *Există o reţetă pentru dobândirea unei voci literare originale*?

— Da, cred că există. Să lupţi pentru libertate în domeniul artei, să te laşi la discreţia harului, după ce l-ai hrănit pe acesta cu nesfârşite lecturi, cu experienţe spirituale profunde. Mulţi scriitori se ratează tocmai pentru că nu au curajul să rişte ceva, sunt conformişti, vor să fie clasici neapărat. Uite, dacă Nichita Stănescu nu ar fi avut curajul să spună versurile pe care le înşir mai departe, ca exemplificare, nu ar mai fi fost Nichita Stănescu: „*Noi ştim că unu ori unu fac unu, / dar un inorog ori o pară/ nu ştim cât face. / Ştim că cinci fără patru fac unu, / dar un nor fără o corabie/ nu ştim cât face. / Ştim, noi ştim că opt/ împărţit la opt fac unu, / dar un munte împărţit la o capră/ nu ştim cât face. // Ştim că unu plus unu fac doi, / dar eu şi cu tine, / nu ştim, vai, nu ştim cât facem*…". Am putea spune, astfel, că numai cei care au ratat drumul drept în artă au ajuns la un liman. La limanul lor.

— *Şi acum câte ceva despre poezia semnată Adrian* A lui *Gheorghe*! *Citindu-vă opera, am observat o încercare de recuperare a romantismului, o încercare de combatere a iminenţei morţii în cheia romantismului*! *Cum aţi reuşit să vă îmbrăcaţi poezia într-o aură romantică, fără a cădea în păcatul unui romantism desuet*?

— Nu cred că există poet care să poată ocoli decisiv romantismul. Există în fiecare om o sete de absolut combinată cu o frică de absolut. Poezia, arta în general, e o pipăire a ideii de absolut. Probabil că am rămas cu această aspiraţie de la alungarea din paradis.

Paradisul e o idee, iar omul fizic aspiră spre idee, în această relaţie stă arta. Fiecare fragment artistic, fie pictură, fie muzică, fie literatură sau chiar matematică, este o frântură din întruchiparea paradisului. Romantismul, hai să luăm varianta Albert Béguin (*l'âme romantique et le rêve*), este asociat nostalgiei fără obiect, unei himerice plonjări într-un spaţiu mortificat în care viu este doar autorul. Visul este, în aceeaşi concepţie, locul intersectării fiinţei individuale cu universul. Ce artist nu visează la această intersectare? Romantismul în poezia de azi e mai mult o chestiune de intensitate a rostirii, decât de o recuzită specifică.

— *Poezia universală*, *cu multitudinea ei de faţete*, *se învârte totuşi în jurul a două mari teme*: *Moartea şi Iubirea*! *Cum arată Moartea şi Iubirea în poezia mileniului III*? *Ce rol are Iubirea în încercarea de evitare a Morţii în poezia lui Adrian A lui Gheorghe*?

— Şi despre iubire şi despre moarte facem doar nişte presupuneri. Ştii când ai răspuns la toate lucrurile din jur? Când nu ai nicio certitudine. Când eşti înfricoşat, cauţi să descifrezi lumina în întuneric. Dar eu nu am răspunsuri la toate întrebările puse sau nepuse. Eu nu deţin, de fapt, niciun răspuns. Eu fabric răspunsuri. Eu mă joc de-a răspunsurile. Eu provoc materia din jur, să reacţioneze la cuvinte. Toată viaţa improvizăm răspunsuri la diverse întrebări, la chestiuni punctuale, întâmplătoare, ca să nu se vadă că nu avem nicio certitudine. Ion Zubaşcu, cu câteva zile înainte de a muri, mi-a spus la telefon: *Adriane*, *nimic din ce spunem noi despre moarte nu se confirmă când mori*. *Uite*, *eu mor şi ştiu că mor*, *mai am câteva zile*, *dar îţi spun ţie că moartea nu e cuvânt*, *nu e literatură*… *Când mori ţi se face ruşine de toate teoriile despre moarte pe care le-ai susţinut*. M-am gândit mult la asta, aş fi vrut să-l întreb mai multe dar mi-a fost ruşine de condiţia mea de om sănătos. Iubirea (*ca şi moartea*) e peste tot. Poetul foloseşte iubirea ca liant între cuvinte, în orice text. Se poate verifica, dar numai pe textele inspirate, adevărate.

Se zice că un singur lucru nu poate nici Dumnezeu pe lumea asta: să facă nefăcute cele ce s-au făcut…! Ei, bine, arta poate şi acest lucru…

— *În ultimele două decenii poezia pare să se fi dezis de ideea de succedare a curentelor literare, astfel încât optzeciștii împart scena poeziei cu două miiștii! Care ar fi cuvântul de ordine care descrie relația dintre cele două grupuri de creatori? Indiferență, simbioză, beligeranță?*

— Da, optzeciștii pot fi și două miiști, pe când două miiștii nu pot fi optzeciști… Asta e logica evoluției literaturii în relație cu timpul. Gruparea pe generații e un instrument critic, mai mult decât o afinitate de grup literar. Nu știu dacă în perioada interbelică, care e cea mai fertilă din literatura noastră, se vorbea de generația 20, de generația 30 sau de promoția 40…! Împărțirea pe generații e o chestiune care ține mai mult de statistică. Dacă două miiștii, de care spui, nu sunt atenți la literatura care le-a premers, vor avea un serios handicap în a se afirma. În ce literatură să se afirme? În una pe care o contestă sau o ignoră? Ar putea să spună că ei s-au născut direct europeni și că se regăsesc în literatura Europei, nu-i așa? Numai că Europa nu pare prea dornică să pună rafturi noi la biblioteci, ca să încapă și românii.

— *Ce este, în fond, optzecismul? Cum reușește acest trend literar să supraviețuiască vehementei dări din coate a moștenitorilor unei ars poetica de factură anglo-americană, precum Claudiu Kormartin, Dan Sociu sau Răzvan Țupa? Se simt optzeciștii atacați?*

— Optzecismul e o cetate care abia așteaptă să fie atacată și jefuită. Că în artă ca și în iubire, ce jefuiești porți definitiv cu tine. Ce împarți, adaugi în propriul cont. Spuneam, recent, după o întâlnire „de promoție" a generației 80, la București, la Târgul Național al Cărții de Poezie că în interiorul generației 80 e, deocamdată, o tihnă zumzăitoare. Cu cât crizele culturii sunt mai doct explicate și apocalipsele națiunilor sunt mai vocal susținute, cu atât mai abitir apar cărțile importante ale congenerilor mei scrise cu detașarea celui care țintește departe, cu disperarea celui care nu mai are cale de întors și cu speranța că vorbitul în pustiu ar putea face posibilă chiar restrângerea pustiului.

— *E poetul Adrian A lui Gheorghe un tiran, îl cenzurează el pe prozatorul Adrian A lui Gheorghe? Cum priviți cochetarea cu alte genuri literare?*

— Da, poetul și prozatorul se au unul pe altul sub observație, fiecare e pregătit să-l arate cu degetul pe celălalt. De asta, când unul scrie, celălalt stă la pândă, gata să-l ia în răspăr. Supraeul meu veghează ca poetul să nu rupă pe ascuns manuscrisele prozatorului, iar prozatorul să nu deșire versurile poetului, să le facă cenușă, pe care să o presare apoi pe drumurile desfundate în literatura momentului scrijelind cu peniță. Ca să-i împac, în ultima vreme scriu texte pur și simplu, care împacă proza cu poezia. Deocamdată e un armistițiu, dar nu știu pentru câtă vreme.

— *Se vorbește în ultima vreme, din ce în ce mai des, de o criză a umanismului, de faptul că, prin postmodernism, arta își face* a mea *culpa recunoscând că nu mai poate oferi nici răspunsuri, nici alinare. Ce poate și ce nu poate arta, și implicit literatura, în anul 2012*?

— Da, e posibil ca sufletul să reacționeze (*sau să nu reacționeze*) la artă, ca organismul imun la antibiotice, după o îndelungă folosință. Că arta e un panaceu universal, după o definire primară, nu-i așa? Ce poate și ce nu poate arta? Se zice că un singur lucru nu poate nici Dumnezeu pe lumea asta: să facă nefăcute cele ce s-au făcut…! Ei, bine, arta poate și acest lucru.

— *Avea oare dreptate Pier Paolo Passolini când lăsa să se înțeleagă că după Dachau, Auschwitz și Birchenau arta nu mai este cu putință? A aplicat, oare, Istoria o lovitură de grație Artei*?

— Avem tendința de a judeca dramele, tragediile cantitativ… De fapt fiecare dramă, fiecare moarte, dacă e să judecăm lucrurile prin prisma a ceea ce ai spus, ar trebui să ne determine să renunțăm la artă. Dar ce să punem în loc? Nu cumva arta îngână moartea, de fapt? Istoria fără artă e ca un azil pentru ființe în dificultate. Dar același lucru s-ar fi putut spune și după „holocaustul roșu", când în închisorile comuniste din România și de aiurea a murit și a fost sufocată elita intelectualității din motive de ideologie. În paralel cu suferința românilor închiși la Aiud, Gherla, Periprava în România se producea artă nouă, cu artiști români evident, care chiar aveau impresia că au un destin istoric, că i-au înfundat pe alții ca să (-și) crească arta lor. Niște buruieni! Și ca să revin la întrebare: istoria e autistă, ea se dezvoltă oricum, în orice

condiţii, e năvalnică, în timp ce arta e conştiinţa epocilor, a evoluţiei.

— *Acum referitor la spaţiul românesc, în ce măsură putem vorbi de disidenţa prin literatură în România comunistă? A fost literatura română un pugilist pus pe încasat, un pugilist care a tras cu dinţii să ajungă în runda a douăsprezecea pentru a aplica lovitura fatală? Sau a fost vorba doar de un grup care a uneltit neîncetat măcinând lent sistemul?*

— Sistemul a făcut implozie, aşa se explică acest amestec de mizerie şi strălucire, de vis înalt şi mocirlă balcanică, de ţigăneală şi aspiraţie spre europenitate, pe care le trăim de la revoluţie şi până azi. Voi nu vă puteţi imagina, dar în România am avut cea mai dură teroare totalitară, comparabilă cu ceea ce vedem şi auzim azi că s-ar întâmpla în Coreea de Nord. Imaginaţi-vă că în câteva săptămâni ar dispărea din peisajul public câteva mii de profesori universitari, toţi scriitorii importanţi de azi, câteva mii de clerici, că aceştia ar umple puşcăriile pentru faptul că gândesc… Iar în locul lor am pune figuri de genul celor care apar la emisiunile „oteveului", ca să dea direcţie în cultură, în educaţie, în societate, în general…! Îţi dai seama ce şoc ar fi? Ei, un asemenea şoc a trăit România anilor cincizeci, şaizeci…! Şi-a revenit greu, greu. Şi când şi-a revenit, în anii '80, a urmat revoluţia. Sunt oarecum mândru că generaţia mea a reacţionat în 1989, că în timpul vieţii noastre a căzut comunismul… Că vorbeai de dizidenţă…! În perioada comunistă până şi un vers inspirat îl consideram un act de curaj, ne adunam în jurul lui, ni-l treceam unul altuia. Instinctiv consideram că valoarea se opune unui sistem care promova nonvaloarea, ideologia, mediocritatea. Da, cultura română a pregătit revoluţia română. Din păcate cultura nu a fost pregătită şi pentru şocul economic de după, deştepţii care au preluat politic societatea au fost şi sunt, în cea mai mare parte, nişte mutanţi.

Destinul e o chestiune de imaginaţie. Am ştiut dintotdeauna că destinul meu va fi unul literar…

— *E Adrian A lui Gheorghe un poet ce contemplă lumea dintr-un turn de fildeş sau un poet implicat activ în viaţa socială şi politică a României?*

— Nu am avut bani să îmi cumpăr un turn de fildeș, așa că o să mai contemplu o vreme lumea de la balconul meu din Piatra Neamț care are, în schimb, deschidere spre Paris, spre New York și chiar spre un șir de insule nenumite încă din mările Asiei. De fapt le-am și pus nume într-o zi, când eram mai inspirat și am plasat o poveste acolo, care va apărea sub forma unei nuvele numită „Luna Zadar". Da, sunt implicat în ceea ce se întâmplă în jurul meu, considerând că e o chestiune de igienă să nu înghit toată zoaia pe care ne-o servesc politicienii noștri. În primul rând am opinie și o spun cum pot, în presă, în spațiul public. Am fost și deputat liberal un capăt de mandat, dar nu cred că am prea multe amintiri din acea perioadă, am trăit mai mult uluirea de a vedea de aproape ceea ce detestam de la distanță.

— *Să vorbim acum despre partea întunecată a prieteniei în lumea artei*? *Nu cumva sunt prieteniile literare*, *în România de azi*, *puse înaintea necesității definirii unui sistem de valori estetice*?

— Cred că ai vrut să spui gașcă, dar cuvântul ți s-a părut prea greu…! Prieteniile sunt, prin definiție, nobile, numai că atunci când sunt subsumate unor interese paraliterare ele se transformă în spirit de gașcă. Sunt găști care „acționează" în literatură, dar ele se constituie mai ales acolo unde se iau deciziile, unde sunt banii, unde e puterea…! Îți dai seama, că dacă am decis să rămân la Piatra Neamț, sunt departe de acele influențe. La Piatra Neamț fiind nu îmi rămâne decât să mizez pe muncă, pe talent și pe inspirația astrelor. Dincolo de asta, publicul larg poate fi păcălit, ce e drept, cu valorile promovate de o gașcă, dar publicul profesionist, nu.

— *În România avem poezie*, *avem proză*, *pe ici pe colo avem și dramaturgie*. *Avem însă și o critică literară pe care să ne putem baza*? *Iar dacă nu o avem*, *cum am putea-o modela*?

— Avem critica literară pe care o merităm, nu-i așa? Critica este, în cea mai mare parte, apanajul mediului academic și universitar, lucru confirmat în toate culturile europene. Dacă am avea un mediu academic și educațional sănătos, am avea și o critică literară serioasă. Dacă avem cadre universitare la „litere" făcute pe pile și nu pe competențe, vom avea și comentatori ai fenomenului literar incapabili,

incompetenţi, retardaţi cultural. Maiorescu, Călinescu, Manolescu, Cistelecan, Ion Pop şi mulţi alţii sunt exemple care susţin afirmaţia mea, că în critica literară mediul academic dă direcţia şi prestanţa.

— *Cât de importante sunt premiile literare din viaţa unui scriitor*?

— Premiile sunt ca bolile ruşinoase, nu se iau, ci se dau. Când le iei, te bucuri, când nu le iei le dispreţuieşti. Cam asta e optica generală. Premiile sunt, vrem nu vrem, un radar pentru tendinţele literare de la un moment dat. Nu întotdeauna sunt la nivelul aşteptărilor, dar în general sunt şi oameni care nu le contestă: cei care le primesc. Din păcate la noi premiile literare au oarece încărcătură de imagine, dar sunt foarte slab acoperite material, nu ajută pe cei care le primesc să se simtă protejaţi în societate.

— *V-aş ruga s-o faceţi pe-a pictorul*. *Schiţaţi*, *vă rog*, *portretul Cititorului român*…

— Dacă eşti ceea ce citeşti, apoi îţi dai seama cam cum trebuie să arate un cititor de poezie de-al nostru…! Dacă citeşte, de exemplu, pe Virgil Mazilescu, atunci linia de cerneală de la ultima literă porneşte de capul ei pe hârtie şi închipuie un labirint care preia conturul trupului uman. Trupul e întins pe nisip iar pe piept creşte iarbă, e un fel de oază. În dreptul inimii e un muşuroi ca de furnici, dar din interior ies de fapt nişte fiinţe care se dovedesc a fi femei, deşi sunt extrem de eterice. Ar putea să fie şi nişte albatroşi, deşi prezenţa lor nu s-ar justifica într-un loc atât de arid. Poetul, care e nevăzut dar prezent printr-un sentiment care poate fi ilustrat pictural printr-o noapte cu stele stinse, încearcă să le momească cu nişte cuvinte bine simţite, ca să le bage din nou în muşuroi. Uneori îi iese, alteori, nu. Din aer vin în galop nişte dromaderi care poartă între cocoaşe un fel de cicatrici vorbitoare, care văzute de aproape sunt nişte guri care spun continuu, cu o noimă ascunsă: „Tu dormi, dragostea mea. Sunt singur, am inventat poezia şi nu mai am inimă”. Cam cum ar arăta cititorul meu de poezie? L-aş desena pe nisip cu degetul şi i-aş pune semn distinctiv în dreptul inimii o floare a pustiei. De ce? De poezie.

Să iubeşti pe Dumnezeu e uşor, încercarea mare e să-i iubeşti pe

oameni…

— *Cum vedeţi industria de carte din România*? *Cum stăm cu promovarea poeziei*? *Importăm multă literatură străină*, *cum stăm însă la export*?

— Dacă PIB-ul României s-ar măsura în poezii, îţi dai seama ce importantă ar deveni existenţa poetului? Am da şi la export, s-ar crea mafii care ar manipula poezia, ai vedea parlamentarii trecându-şi pe sub bănci în Parlament teancuri cu cărţi de poezie. S-ar propune tipărirea în tiraje mari ale cărţilor de poezie, ca să ajungă la tot poporul flămând. Ar fi greve şi mitinguri şi sindicatele ar cere mărirea numărului de poezii pentru muncitori, ţărani, intelectuali şi politicieni. Sigur că ar merge ca monedă şi poezia străină, un fel de valută mai sigură şi mai stabilă, dar nu toată lumea şi-ar permite-o… Dar să redevin serios! Dacă merge literatura română la export? Nu avem politici de promovare, Institutul Cultural Român e, după cele mai multe păreri, o oficină a sinecuriştilor. Angajaţii de la ICR se comportă ca nişte asistaţi social, dacă le ceri ceva se plâng că nici ei nu au, dacă încerci să-i schimbi, se plâng că rămân pe drumuri. Filosoful H.-R. Patapievici va scrie despre asta în vreo viitoare carte, care va fi premiată de USR, de Academia Română şi de alte foruri constituite ad-hoc ca să marcheze evenimentul editorial.

— *Revenind încetul cu încetul spre lumesc*, *cum arată omul Adrian A lui Gheorghe*? *Ce pasiuni are*? *Ce înseamnă pentru dumneavoastră familia şi prietenii*? *E loc*, *în lumea literară*, *de duşmani*? *Sau e doar rivalitate*?

— Destinul e o chestiune de imaginaţie. Am ştiut dintotdeauna că destinul meu va fi unul literar. Nu mi-am putut imagina alt destin, că dacă mi-aş fi imaginat, aş fi reuşit. America a fost imaginată mai întâi de Columb, după care ea s-a făcut realitate. Pasiuni? Tot ce-i omenesc. Familia? Orizontul de fiecare zi. Prietenii? Provocarea destinului. Duşmanii? Eu şi limitele mele…

(*Revista Acolada*, *iulie 2012*)

Dialog provocat şi consemnat de Nicolae SAVA

„Fiecare dintre noi a pierdut Paradisul odată cu prima carte

citită…”

— *Dialog cu scriitorul Adrian A lui Gheorghe, la 55 de ani – „Zâmbetul, ca expresie a mulţumirii sufleteşti dar şi a prezenţei civilizaţiei, lipseşte pe chipurile celor care trec pe străzile din România*”.

Nicolae Sava: – *Cred că tuturor ne-a rămas în memorie emoţia primei cărţi citite. Care a fost aceasta, pentru tine, şi ce impresie ţi-a lăsat. Ţi-a influenţat cumva şi scrisul tău?*

Adrian A lui Gheorghe: – Am să fiu un pic borgesian şi am să spun că în prima carte citită, în orice carte, se regăsesc, de fapt, toate cărţile lumii. Cu aceleaşi cuvinte scrii şi Biblia, scrii şi Demonii lui Dostoievski, scrii şi Upanişadele. Numai că le ordonezi altfel, numai că sufletul şi harul sunt altele. Şi tu, Nicolae Sava, scrii cu toate cuvintele „fizice” cu care a scris Eminescu sau Blaga sau Nichita Stănescu. Îţi dai seama în ce serie luminoasă te înscrii? Dar să revin la întrebare… În casă, când am deschis ochii, am văzut Biblia care stătea tot timpul la îndemâna alor mei. Apoi mai era o carte cu coperţi roşii, cu poeziile lui Eminescu, apărută în colecţia „Biblioteca pentru toţi”. Mai erau câteva cărţi de rugăciuni, în chirilică, mama mea cetea „în limbi străine”, aşa mi se părea atunci, fără probleme. Prima carte cumpărată, de la magazinul din sat, a fost „Aventurile lui Tom Sawyer”, prin clasa a doua, pe care am învăţat-o iute pe de rost. Apoi poveştile, de orice tip, fie „nemuritoare”, fie istorice, cu haiduci sau cu zeii greci. Dacă m-au influenţat primele cărţi? Indiscutabil. Ca să cadă din Paradis, omul a gustat din pomul cunoaşterii binelui şi răului, nu-i aşa? Ce este cartea, dacă nu un fruct al aceluiaşi pom al cunoaşterii? Că lupta dintre bine şi rău e tema de bază în oricare carte. Putem zice, astfel, că dincolo de amintirea duioasă, primele cărţi sunt sinonime coruperii inocenţei. De asta am să spun o sentinţă poate surprinzătoare: fiecare din noi a pierdut paradisul odată cu prima carte cetită. Cu următoarele, până la epuizarea câtorva corpuri de bibliotecă, nu a făcut decât să alerge panicat să caute un sens lumii în care a intrat din neatenţie. Şi să îţi mai spun un secret, pe care l-au ascuns nişte înaintaşi de-ai noştri în cărţi şi în stele: sensul vieţii e unul singur, regăsirea drumului care să ne ducă înapoi în paradis. Dar îţi spun şi o constatare dezamăgitoare:

sunt foarte puţini cei care îl regăsesc. Artistul are o şansă în plus.

— *Dacă te-aş ruga să-ţi aminteşti o întâmplare frumoasă din copilărie*, *care ar fi aceasta*? *Dar una neplăcută şi care te-a marcat*?

— Cele mai frumoase întâmplări din copilărie, dacă e să îmi storc inima îmbătrânită de emoţiile vremii, sunt copacii înfloriţi. Cireşii şi merii. Şi nu fac o metaforă când spun asta, înflorirea copacilor, primăvara, a fost, de când mă ştiu, între cele mai frumoase întâmplări ale vieţii. Minunea transformării humusului în floare şi în mireasmă de floare e mai teribilă decât naşterea unor galaxii. Iar întâmplarea urâtă, care mi-a marcat copilăria şi viaţa, e de fapt un complex de întâmplări, adică deposedarea părinţilor mei de bruma de pământ şi de avere, hăituirea lor de către puturoşii satelor care se erijaseră în armata partidului comunist…! Iar tristeţea – *de fapt*, *o disperare*! *pe care am înţeles-o mai târziu*! – a dus la moartea prematură a tatălui meu. Şi apoi, copilăria mi-a fost decisiv marcată de faptul că lumea din jurul meu nu era nici tandră, nici veselă. Istoria dăduse buzna, fără nicio precauţie, în intimitatea tuturor. Dacă te uiţi în jur, chiar astăzi, dragă Nicolae Sava, ai să vezi că acea perioadă, de patruzeci de ani şi mai bine de comunism, a lăsat în urmă un popor trist, care pare să nu-şi revină nici în al treilea deceniu de libertate haotică. Zâmbetul, ca expresie a mulţumirii sufleteşti dar şi a prezenţei civilizaţiei, lipseşte pe chipurile celor care trec pe străzile din România.

— *Cui consideri că ar trebui să-i fii recunoscător pentru apetitul tău de lectură*? *Dar pentru primii paşi în literatură*, *în calitate de creator*?

— Condamnat la moarte de către compatrioţi, în aşteptarea executării pedepsei, Socrate s-a apucat să înveţe să cânte la cyteră. Întrebat de ce o face, având în vedere circumstanţele, Socrate a răspuns: pentru că există. De asta am să spun şi eu că datorez setea şi foamea de lectură faptului că există cărţile. Dacă m-aş fi născut pe o insulă de pescari din mările sudului – *şi am făcut exerciţiul acesta de imaginaţie deseori* –, într-un loc fără cărţi, cred că aş fi fost cititor în stele, taumaturgul tribului. La şcoala generală, la Topoliţa, am avut un profesor de limbă şi literatură extrem de devotat misiunii sale, Emil

Bârsan, care mi-a încurajat lecturile şi îmi aprecia interpretările personale a ceea ce citeam. De scris scriam încă de prin clasa a doua, a treia, am găsit un caiet de atunci, însă o făceam doar pentru mine şi pentru… gloria de mai târziu. Nu arătam nimănui. În clasa a cincea am trimis primele poezii la revista „Cutezătorii" care mi-a publicat un text, „Avântul frumuseţii", modificându-mi-l, adăugându-i cuvinte în spiritul epocii. Prin clasa a şaptea poetul Virgil Teodorescu m-a prezentat în revistă, „Cutezătorii", cam în acelaşi timp cu Matei Vişniec. În clasa a opta am luat premiul doi la un concurs naţional de poezie pentru copii, „Arhiva de aur", care m-a îmbogăţit cu… un aparat de radio. Era fabulos să ai un aparat de radio numai al tău, în acele vremuri! apoi au pariat decisiv pe mine Geo Dumitrescu, Laurenţiu Ulici, Ion Gheorghe, Cezar Ivănescu… Ar fi multe de povestit, o vom face cândva.

— *De la primul tău volum de versuri, acele memorabile „Ceremonii insidioase", până în prezent ai publicat peste 30 de cărţi de versuri, proză, eseu, publicistică. Care dintre ele ţi-e cea mai dragă, sau care ţi-a adus cele mai multe satisfacţii*?

— Un autor, se zice, scrie o singură carte toată viaţa. Ceea ce publică, pe parcursul unei vieţi, sunt secvenţe din acea carte unică. E un sofism, desigur. Cum ai pune alături, una lângă alta, lucrările unui pictor şi ai realiza imaginea unui ţinut fabulos văzut în timp secvenţă cu secvenţă. Sigur că toate cărţile pe care le-am scris (dar şi cele pe care nu le-am scris!) mă reprezintă, numai că unele au marcat fie nişte rupturi în evoluţie, fie au intrat în dialog fertil cu critica şi cititorii. „Intimitatea absenţei", apărută în anul 1992, a însemnat prima carte în libertate. „Îngerul căzut", din anul 2001, mi-a adus premiul USR. Romanul „Bătrânul şi Marta", apărut în două ediţii până acum, e o poveste care va fi citibilă multă vreme. Cărţile de dialoguri cu părintele Iustin au avut tiraje foarte mari, destinul lor e în desfăşurare. Romanul „Urma", aflat acum în lucru la editura „Cartea românească", va fi, de asemenea, după subiect şi după tensiunea cu care am scris-o, o carte cu destin. „Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului", lucrarea mea de doctorat, apărută în două ediţii, e o carte la care am lucrat câţiva ani. Am ajuns şi eu la vorba spusă cândva de Marguerite

Yourcenar, parcă: „Aventura mare nu e să mergi în junglă la vânat lei, ci să stai închis în camera ta şi să scrii o carte”. Cine a făcut asta poate să confirme.

„*Suntem produşii contextelor şi ai propriei memorii*”.

— *Cât de important e spaţiul, locul în care te naşti, în evoluţia unui scriitor, a unui artist? îşi pune amprenta pe sensibilitate, pe opera ulterioară*?

— Spaţiul în care te-ai născut, cel în care ai deschis ochii şi ai văzut lumea pentru prima oară, devine decisiv pentru întreaga devenire. Şi acest lucru nu este valabil numai la artişti, este valabil pentru oricare individ. Omul este, în definitiv, un copac care poartă rădăcinile după el, iar prin posibilităţile infinite ale memoriei îşi ia continuu sevă din pământul originar. Fiecare artist încearcă, la un moment dat, să demonstreze, printr-o mitologie proprie, că naşterea sa nu a fost întâmplătoare, că locul în care s-a născut nu a fost fixat întâmplător, că Dumnezeu l-a aruncat în lume ca pe un zar cu toate feţele câştigătoare. Ia pe oricare artist, mare sau mic, analizează-l şi vei vedea că axa lumii pe care o fixează în operă sau în mărturisirile pe care le face trece prin spaţiul originar. În ce mă priveşte apropierea de Creangă, pe prispa căruia am copilărit, umbra Cetăţii Neamţului sau aerul atât de vibrant din jurul mănăstirilor m-au tulburat decisiv. Vrem, nu vrem, suntem produşii contextelor şi ai propriei memorii.

— *Dacă ar fi să întocmeşti o istorie a literaturii române de azi, cam câţi dintre scriitorii care evoluează acum crezi că ar încăpea în ea*?

— O istorie înseamnă, evident, o chestiune *post festum*. Dar dacă ar fi să ne jucăm, aş spune că i-aş lua pe toţi, i-aş găsi fiecăruia o trebuşoară pe această ipotetică arcă, care ar fi literatura română de azi. O literatură mare nu se face numai din vârfuri şi genii, ea este expresia unui travaliu mult mai intens la care participă şi criticii şi adulatorii şi plagiatorii şi epigonii şi cititorii şi detractorii chiar. Şi după ce criticii vor fi terminat de criticat şi adulatorii vor fi terminat de adulat şi plagiatorii de plagiat şi epigonii de îngânat şi detractorii de detractat, vor rămâne doar cititorii care vor da un vot final. În final eu, ca întocmitor al istoriei literaturii române de azi, după cum m-ai

investit tu prin întrebare, în consens cu cititorii voi stabili lista finală. În evaluarea operelor şi autorilor vom ţine cont şi de cele trei pericole care ameninţă dintotdeauna cărţile: focul, timpul şi propriul conţinut.

— *Şi totuşi, ce părere ai despre moda autoriâcului, atât de prezentă azi…? Apar autori de poezii, de povestioare, de romane chiar care parazitează valoarea, produc confuzie între cititori… Trebuie stopat acest fenomen? Cât e de toxic pentru o literatură?*

— Dacă e vorba de talent, mult, puţin, cultivat sau nu, atunci totul e în regulă, fiecare îşi joacă şansa, îşi valorifică talantul, întreţine arderea internă a unei literaturi. Dar de multe ori e vorba de un fenomen parazitar şi face parte din această epidemie a lipsei de bun simţ instaurată în mai toate domeniile din societatea noastră. Că unii cetăţeni scriu în intimitatea lor poezii, jurnale, amintiri, nu e nimic reprobabil, dimpotrivă, e pentru mulţi o terapeutică după nişte munci grele, stresante. Dar să crezi că bâjbâielile literare, în mare parte infantilităţi tratate cu amabilitate de cei din jur ar însemna şi valoare, e deja o boală, e o lipsă totală de apreciere şi autoapreciere. E ca şi cum m-aş apuca eu acum să cânt la vioară şi să pretind ca muzicienii de profesie să mă ia ca de al lor, să mă trateze cu amabilitate. Sau să mă înscriu la un maraton şi apoi să mă bat pe umăr cu nu ştiu ce campion olimpic al probei şi să ne considerăm egali, eventual să-i mai dau şi un ghiont, să se dea deoparte. Fenomenul acesta, al autoriâcului, este prezent peste tot, în toată lumea. Dar în Franţa, de exemplu, amatorii au bunul simţ de a nu încerca să se dea egalii celor promovaţi de editurile importante, e un prag stabilit de publicul cititor şi de critică pe care dacă nu-l depăşeşti, nu exişti în lumea literară. La noi etalonul valorii, mari sau mici (dar valoare!), ar fi accederea în Uniunea Scriitorilor. Din păcate presiunea mediocrilor şi a agramaţilor literar e aşa de mare, că o mulţime a pătruns deja acolo. Au găsit mijloace într-o societate ca a noastră, în care învârteala e mod de acţiune. Mai toxic devine cazul când nulitatea literară este promovată de mediul educaţional, de şcoli, ca autor adevărat, model, minţile neformate ale copiilor primesc prostia cu etichetă de valoare. Am văzut destule exemple şi aici, la noi, în oraş şi în judeţ. Marea lor calitate e

perseverenţa. Au acumulat bani, o parte dintre ei, în diverse moduri, acum încearcă să-şi eternizeze în vreun fel numele. Cumpără influenţe. Cerşesc recomandări ca să poată intra în USR. Cum ar fi ca tu să accepţi să te încalţi cu pantofi pe care să ţi-i facă cineva care nu are nicio treabă cu lucrul în pielărie? Cum ar fi să te duci să te opereze de apendicită gardianul de la intrarea în spital? Scriitorul adevărat operează pe suflete. Pe al său şi pe ale altora. Nulitatea literară le ciopârţeşte.

„*Mi-ar plăcea să trăiesc mâine şi să citesc toată literatura de azi cu ochii… postumităţii*”.

— *Ce crezi că le lipseşte scriitorilor români pentru a fi geniali*?

— Aici am mai multe variante de răspuns. De asta, am să le iau pe rând. În primul rând, de unde ştim noi că nu sunt toţi geniali? Că definiţia geniului e lunecoasă precum piciorul tremurător pe coaja de banană. Chiar spuneam undeva, că după atâtea genii care au apărut în viaţa noastră literară, toate recunoscute ele între ele, mi-e dor şi de un talent. Un talent pur şi simplu. Dar dacă ar fi să cad în capcana întrebării tale, aş spune că cei mai mulţi nu sunt geniali (*dintre cei care chiar nu sunt*; *dar câţi vor fi fiind*?), pentru că le lipseşte curajul şi disperarea de a fi geniali. Că trebuie şi un pic de disperare, ca să fii genial. Ştii care e recordul mondial la săritura în lungime? Nu, nu cel oficial, din statistici, care e undeva pe la 9 metri…! Nu, există un alt record mondial, neomologat, dar confirmat de o mulţime de martori. Un individ, alergat de o leoaică furioasă, undeva pe un podiş din America de Sud, a sărit peste o prăpastie de vreo optâsprezece, douăzeci de metri, sub privirile îngrozite ale unui grup de vânători care au asistat ca paralizaţi. După ce a zburat peste prăpastie, până şi leoaica cică ar fi dat din cap surprinsă. Numai disperarea l-a făcut pe individ să depăşească orice limită cunoscută. Aşa şi cu genialitatea, fără disperarea de a vedea nevăzutul şi de a exprima inexprimabilul nu treci de textul de pe pagină. Că genialitatea asta e, ce e dincolo de pagina scrisă. De fapt, discuţia ar trebui dusă spre altă temă şi altă presupusă întrebare, cam cât ratează din destinul său scriitorul român, de ce şi cu ce preţ…?! Că scriitorul român e un mare ratangiu, dacă e să

folosim limbajul fotbalistic, ratează oportunităţile chiar şi când poarta e goală şi golul stă să se prăvălească…! De cele mai multe ori chiar proprii coechipieri îl împiedică să marcheze (*vreun premiu*, *vreo recunoaştere majoră* etc.), lucru văzut chiar atunci când vreun autor român era faţă în faţă cu poarta goală a Fundaţiei Nobel. Vezi, am vorbit cifrat, să nu creadă cineva că e vorba de el şi să se simtă prost.

— *Dacă ar fi să întocmeşti o istorie a literaturii române, ce epocă ţi-ai dori să alegi şi cam câţi dintre scriitorii acelei epoci crezi că ar începea în ea*?

— Firește că aș alege epoca următoare…! Sunt eu structural şi zodiacal un nostalgic, dar parcă tot mai multă nostalgie am pentru… viitor. Şi câţi dintre scriitorii epocii următoare ar începea în acea epocă de creaţie? Răspuns exact: toţi! Da, mi-ar plăcea să trăiesc mâine şi să citesc toată literatura de azi cu ochii… postumităţii. Şi atunci, în acele condiţii din viitorime, în faţa unei biblioteci de e-book-uri, am descoperi autori peste care s-a lăsat (*sau nu s-a lăsat*) praful pixelilor şi am exclama în faţa limbii cam desuete pentru epocă: Aveau condei, moşii…! Uite, ţi-aş zice ţie (*că şi tu ai fi atunci cu mine în viitor*, *ca să mă intervievezi mai departe*!), ce am descoperit aici, un roman de… de… Mircea Cărtărescu. Cum se cheamă? A, *Orbitor*, *aripi nenumărate*.

— Măăă (*ai zice tu*), dar câte pagini are…! Mă gândesc că acest cărţoi ar fi putut fi citit de cineva în epocă…! Câtă răbdare.

— De citit nu ştiu dacă l-a citit cineva tot, cu adevărat, nu există probe, dar dă-ţi seama că a trebuit să-l scrie cineva, adică autorul… Probabil că a fost plătit de vreo fundaţie, de ceva sau a avut vreo pedeapsă la locul de muncă şi atunci nu a avut încotro. Dar nu există şi o variantă prescurtată? A, da. Există. Uite aici, „*Orbitor*”, *varianta pentru cititorii din bibliotecile McDonald* care se rezumă la o frază, suficient pentru înţelegerea cărţii: „Eul epic – nu liric – trăieşte drama incongruenţei sinelui care evoluează printr-un timp static într-o epocă istorică în care dictatura era un reflex al exhibării propriei intimităţi”.

— Da, e destul de limpede…!

— Dar uite aici alt roman, al lui… a, Mo Yan, „Obosit de viaţă, obosit de moarte”, un chinez care a luat premiul Nobel cu câteva bune

decenii în urmă, în anul 2012 parcă…! A, ăsta e studiat în şcolile din România acum, că de când ţara a devenit în totalitate un Complex Comercial Chinezesc, populaţia majoritară asiatică a înlocuit valorile perimate ale minorităţii româneşti cu cele aduse de ea. E o chestiune considerată *politically corect*, după noul limbaj, aşa că nimeni nu are voie să protesteze. Dacă protestezi eşti expulzat în Groenlanda. Acolo este, de altfel, o serioasă comunitate românească care trăieşte pe o banchiză, de unde a fugărit nişte triburi de foci şi morse, ca să le ia locul…!

— *Brrr*…! *Dar eşti apocaliptic*! *Asta înseamnă că nu dai nicio şansă actualelor ierarhii literare, ca să se regăsească şi peste 50 de ani*…!

— Hai să risc un răspuns: scriitorul român trăieşte prea mult clipa, ca să mai aibă timp să trăiască veacul. Sau altfel: nu încap prea multe veacuri într-o clipă, din păcate.

— *Am afirmat cândva că în ultimii ani s-au primit prea mulţi membri în Uniunea Scriitorilor fără valoare, ştacheta fiind lăsată mult prea jos, afirmaţie care a deranjat. Crezi că am exagerat? Ce ar trebui făcut?*

— Cred că se exagerează rolul şi rostul Uniunii Scriitorilor în ceea ce priveşte soarta şi viaţa şi prezentul şi viitorul literaturii române. Dacă scriitorii fără valoare au intrat în USR, aşa cum spui tu, asta nu înseamnă că ei au intrat singuri, ca într-o curte nepăzită. Cred că au fost ajutaţi să intre acolo de scriitorii de valoare care i-au publicat (*ca editori*), i-au prezentat (*în reviste, în cronici de carte*), le-au dat recomandările necesare. Nu scriitorii mediocri trebuie luaţi de un nasture şi întrebaţi ce caută în USR, ci scriitorii ceilalţi, consideraţi de valoare, trebuie întrebaţi de ce fac compromisuri. Dar într-o societate ca a noastră, monopolizată de mediocritate şi impostură în mai toate zonele, de la politic la mediul universitar, ar fi culmea ca USR-ul să fie un bastion al moralităţii, al normalităţii, al valorii extrase cu penseta…! Am argumente solide că USR-ul e benefic pentru scriitorul român, cum am argumente, tot solide, că USR-ul e toxic pentru mediul literar românesc. Aşa am argumente şi pentru faptul că democraţia este

deopotrivă bună şi dezastruoasă. Deocamdată, dacă tot nu am făcut-o noi, trebuie să lăsăm Uniunea ca instituţie şi celor de după, poate îi dau ei vreo funcţionalitate mai ca lumea…

— *Consideri că revizuirile operelor literare din perioada totalitară au fost făcute sau nu*? *Crezi că s-au făcut corect*? *Ce scriitori au fost nedreptăţiţi*, *care au fost ocoliţi de aceste revizuiri*?

— Nu s-a făcut nicio revizuire explicită, n-a tăiat nimeni în carnea vie a literaturii ideologizate şi ideologizante, procesele morale ale literaturii au fost amânate. Asta şi pentru că toţi am venit de acolo, din interior, mai mult sau mai puţin contaminaţi, ne-am dezmeticit greu. Oricum, dacă nu mai vedem pe tarabe, ca bestselleruri, cărţi ca „Dragostea şi Revoluţia", „Pumnul şi palma" sau „Nişte ţărani", ca să numesc câteva titluri de „capodopere" ale perioadei, tot înseamnă ceva, că gustul public a evoluat. Din păcate (*sau din fericire*?) cei care citeau atunci cărţile mai sus pomenite, azi nu mai citesc nimic. Sau aşa pare. Scriitorii din ţară se vor aşeza ei în vreun fel în istoria literaturii noastre, din păcate scriitorii români din afară au fost prost preluaţi, aproape neasimilaţi. E vorba de Cioran, de Ionescu, de Eliade, de alţii. Acolo bate o inimă europeană a culturii şi literaturii româneşti.

— *Care a fost cel dintâi scriitor cu care te-ai întâlnit în viaţă şi ce impresie ţi-a lăsat*?

— Cred că era vorba de o adunare de scriitori, un cenaclu de la Piatra Neamţ, „Petrodava", unde era concentrată senectutea creatoare din zonă ca să creeze în mod organizat, controlat. Eram elev, aveam vreo paisprezece, cincisprezece ani şi îmi amintesc nişte nume: Har Mihăilescu, poet pomenit şi de George Călinescu în istoria sa, Take Mihăilescu, un prozator hâtru care lucra la o carte „Târgul anilor '30" care s-a pierdut în timp, mai erau şi alţii: Emilian Petrescu, Vasile Iftodi, Ion Grezia, Ion Cârnu, Elena V. Muraru. Îi pomenesc ca într-un pomelnic care dă seama despre cei plecaţi, nemângâiaţi de gloria literară la care aspirau. Nici măcar postum. La o lansare de carte adevărată cred că primul scriitor „autorizat" văzut a fost Paul Tutungiu, care părea un îndrăgostit sincer de partidul comunist căruia îi dedica poem după poem, carte după carte, mai ceva ca Petrarca

iubitei sale. Dacă o carte a sa se chema „Poetul şi Partidul”, îţi dai seama ce freamăt interior îl mânca de viu pe poet. Primul scriitor adevărat pe care l-am văzut a fost Fănuş Neagu, venit în urbea noastră cu „Frumoşii nebuni ai marilor oraşe”, era prin 1976, la librăria „Calistrat Hogaş” din Piatra Neamţ. Prozatorul fusese purtat de gazdele de la Centrul de Librării pe la tot felul de mese festive, aşa că seara, la lansare, era euforizat rău, îl sprijineau câţiva să stea în picioare, iar discursul său a fost unul concis, la obiect, cinstit: „M-am îmbătat cu frumuseţile judeţului dumneavoastră”. Păstrez şi autograful de atunci care sună cam aşa, după ce Fănuş Neagu a tresărit la auzul numelui meu: „*Lui Adrian a lui Gheorghe, a lui Nică a lui Ştefan şi a altora din Humuleştii şi ne-Humuleştii Neamţului, puterea de a crede în frumuseţea cuvântului. Fănuş a lui Neagu*”.

„*Tată, te-am iertat că ai pierdut cel de-al doilea război mondial…*”

— *Una din nemulţumirile scriitorului român este legată de traducerile care se fac peste hotare. Unii acuză instituţiile care se ocupă de asta că sunt partizane, fac liste scurte sau nu totdeauna propun străinilor adevăratele valori. Eşti mulţumit cum şi cât ai apărut*?

— E o iluzie pentru scriitorul român de azi că ar fi tradus cu adevărat în limbile Europei. Nimeni, de la nivelul instituţiilor abilitate şi plătite, nu face nimic în acest sens. Sunt câteva excepţii, nesemnificative numericeşte. Dacă ar încerca cineva să mă contrazică, l-aş ruga să îmi arate o antologie de poezie serioasă, făcută necumetrial, cu cincizeci de poeţi români contemporani, care să fi apărut în zece limbi de circulaţie europeană. Să fie o carte impresionantă prin dimensiuni, prin conţinut, care să exprime ideea de forţă… Dacă tu ai vedea în librărie o antologie cu cincizeci de poeţi portughezi sau cehi sau germani sau italieni sau irlandezi sau ruşi… ca să dau doar câteva exemple, nu ai cumpăra-o imediat? Ai lua-o ca să te conectezi la un fenomen, la un spaţiu, la o literatură vie. De asemenea, ce ar însemna să publici, tot în zece limbi europene, o antologie de eseuri, tot vreo cinci sute de pagini, care să spună ceva despre intimitatea creatoare a culturii noastre…? Şi ai avea de unde să alegi acele pagini cu care să ieşi la atac…! Sau la prozatori, la fel…! Iar aceste

antologii să fie promovate pe toate canalele diplomatice, culturale, cu toate onorurile. Dar nu, noi traducem aceiaşi doi, trei, patru autori, care par izolaţi într-o cultură inconsistentă. Traducerile întâmplătoare, individuale, mai ales dacă nu sunt promovate după nişte reguli care ţin de strategiile (nu am alt termen acum) specifice, se pierd într-o mare de apariţii editoriale.

— *Ai făcut armata la Petrila*, *într-o mină de cărbuni şi*, *probabil*, *ai rămas cu multe amintiri de acolo*. *Ai de gând să le povesteşti într-o carte*?

— Am amintiri de nepovestit, de acolo. Am trăit la limita de jos a umilinţei, am fost dus acolo împotriva voinţei proprii. A fost lagărul meu, puşcăria mea. Nu-mi face nicio plăcere să îmi amintesc, deşi uneori mai scriu cu praf de cărbune pe hârtie revelaţiile mele de o clipă.

— *Care îţi este opinia faţă de scriitorii care au făcut compromisuri înainte de 1989 cu scuza că au fost obligaţi de împrejurări de serviciu sau pentru a putea publica o carte*?

— Andi Andrieş, directorul Junimii de prin anii ’80, îmi cerea ultimativ texte cu patria şi partidul, ca să îmi scoată cartea de debut. Am reuşit să scap, am refuzat, am amânat, l-am păcălit. Alţii au fost mai slabi, au căzut în plasa ideologiei. Oricum, nu am fost cu nimic mai breji cei care nu am scris, în raport cu cei care au scris. Eram parte în aceeaşi societate compromisă şi a compromisurilor. Alţii au făcut compromisul în locul nostru. Mai este şi cealaltă perspectivă: să nu fi scris nimeni niciun rând, să nu fi fost promovat cultul personalităţii, să nu fi fost iniţiat circul ideologiilor în cultura momentului! Dar nu ar fi fost posibil, capacitatea de oportunism a neamului nostru depăşeşte capacitatea mai marilor zilei de a suporta pe oportunişti.

— *Eşti unul din puţinii scriitori care s-au ocupat* (*voluntar*, *desigur*) *şi de opera altor colegi dispăruţi*, *cel mai valoros dintre ei fiind Aurel Dumitraşcu*. *Crezi că cei de după generaţiile de acum vor mai avea astfel de preocupări*?

— Cu Aurel Dumitraşcu, fratele şi prietenul meu, am vânat lei în pustiul ideologic al tinereţii noastre. Nu puteam face altfel. De altfel,

cred că el s-a ocupat de propria operă prin mine.

— *Ai luat atitudine ori de câte ori ai simţit că ceva nu este în regulă într-un domeniu sau altul, care nu întotdeauna ţi-au adus recunoştinţă sau măcar aprobare. Merită să faci astfel de sacrificii*?

— E o chestiune de igienă să ai punct de vedere în orice situaţie care te implică, care te atinge. Sub Ceauşescu mai toţi dintre noi numai am mârâit, sub următorii bazilei am fost mai tranşanţi. Ceea ce înseamnă că tot am învăţat ceva din istorie. Că românul e un autodidact, dar unul mai special: învaţă, dar numai din greşeli.

— *Ce părere ai de premiile literare, cele care se acordă de Uniune sau de reviste? Consideri că ar trebui revizuit regulamentul de acordare a acestora sau nu. Nu crezi că sunt mult prea multe şi fără greutate (nici măcar materială)*?

— Premiile sunt prea puţine şi prea inconsistente. Scriitorul e (s-ar părea!) un paria al unei societăţi conduse în general de barbari, de mediocrităţi agresive. Dacă vreun om cu minte şi cu carte se bagă în faţă, să ocupe vreo funcţie mai importantă, apar vocile care îl descurajează: lasă, tu ocupă-te de operă, lasă-i pe cei care se pricep să facă politică, administraţie. Adică pe Becali, pe Vanghelie, pe alţi păturici şi nemunci. Iar aceştia fac pipi pe opera ta, pe sacrificiul tău, pe principiile tale, pe himerele tale.

— *Eşti înconjurat, la manifestările literare, de foarte mulţi tineri poeţi. Îi cunoşti, îi citeşti. Cum vezi viitorul poeziei româneşti*?

— Poezia (citeşte şi cultura!) română e mai bună decât poporul român, de asta va trăi. Poporul român e acum în faza în care, printr-o ciudată operaţie greşită, şi-a prelungit stomacul până în creier iar conştiinţa naţională a folosit-o la şters pantofii.

— *Eşti un editor de cărţi şi reviste cunoscut în ţară. Nu crezi că este mult prea gratuit gestul de a munci, voluntar, pentru a scoate o revistă precum „Conta" (care a obţinut şi câteva premii în ţară) când tu poţi publica (şi o faci des) în oricare dintre revistele literare importante din România*?

— Fiecare alpinist e cu drumul său, cu urcuşul său. Nu sunt prea multe reviste bune în România noastră, sunt însă prost citite. A face o

revistă e similar cu a face o breşă într-un front al ignoranţei. Iar ignoranţa nu se lasă cu una, cu două înfrântă, trebuie să uzezi de toate mijloacele să o răpui.

— *În ultimii ani ai călătorit mult. Ce consideri că îi trebuie unui pelerin ca să se întoarcă mai bogat acasă decât cu o mie de imagini în aparatul foto*?

— Când călătoreşti trebuie să fii exact în locul în care ai ajuns, nu trebuie să cari după tine lumea din care vii, ca pe un bagaj împovărător. Deşi e greu, cele mai multe călătorii sunt un fel de fugă de tine însuţi, ca să te descoperi (uneori îngrozit, alteori amuzat, alteori ca o fatalitate) acelaşi oriunde ajungi. Cele mai curajoase călătorii sunt cele ale pustnicului şi ale artistului care, ascunşi în peşterile personale, ajung cu gândul până la o iluzie de capăt.

— *Lasă*, *acum*, *aici*, *la final de dialog*, *ultimul text*, *ultima poezie pe care ai scris-o zilele acestea*…

— Da, e un poem ocazional, dar care are, în ordinea dialogului nostru, o oarecare logică.

55 şi după

…Între timp s-a făcut noapte s-a făcut dimineaţă şi eu am împlinit 55 de ani.

Deja multe lucruri au căpătat înţeles:

mamă te-am iertat pentru că m-ai născut, tată te-am iertat că ai pierdut cel de-al doilea război mondial.

(*Revista „Hyperion"*, *nr. 3, 2013*)

„CULTURA ROMÂNĂ E MAI BUNĂ DECÂT POPORUL ROMÂN".

(*Ancheta revistei Apostrof*, *aprilie 2009*, *la 20 de ani de la înfiinţare*; *realizator Marta Petreu*)

— *Ce înseamnă pentru dvs. literatura*?

— Ce înseamnă literatura? Am să-l parafrazez pe colegul nostru mai vârstnic, Sfântul Augustin, care se referea la timp. Dacă nu mă întrebi ce e literatura (timpul), ştiu; dar dacă mă întrebi, nu mai ştiu. E ca mersul pe bicicletă: dacă te întrebi cum de te ţin în echilibru două roţi becisnice, te prăbuşeşti. Sau e ca dragostea? Dacă o trăieşti pur şi simplu, te încarci de eternitate. Dacă o explici, trăieşti experienţa

amară a celui care rupând aripile fluturelui se trezeşte în palmă cu un biet vierme. Din păcate „limitele limbajului tău semnifică limitele lumii tale" zice, pe bună dreptate, Wittgenstein. Dacă te uiţi într-o istorie a literaturii, de exemplu, e plină de „limitele limbajului". Sau de ilimitări? Strada însăşi, ca expresie a libertăţii exprimată la maximum, e de fapt plină de oameni presaţi de limitele lumii lor.

Cred că mai degrabă aş şti ce nu este literatura, lucru pe care mi l-am fixat în cap cu fiecare carte citită, cu fiecare pagină scrisă. Că (tot) scriind, că (tot) cetind ajungi în hăţişurile metaficiculuí, ca Făt Frumos din „Tinereţe fără bătrâneţe..." în Valea Plângerii unde brusc a fost (eşti) lovit de dorul după realitatea fecundă părăsită din cauza himerelor.

Din această perspectivă literatura nu este viaţă, ci doar iluzia vieţii (şi asta am învăţat-o trăind, am verificat-o îndelung)! Un text genial nu naşte niciodată nici măcar un vierme de mătase. Sau un vierme de bălegar. Literatura este minciuna convenabilă cu care nu îi amăgim pe ceilalţi, cu care ne amăgim noi pe noi înşine şi o facem cu cele mai seducătoare argumente. Fiecare om trăieşte, însă, cu şi pentru minciuna lui. În fiecare zi o sporeşte, o cosmetizează, o îmbunătăţeşte, o susţine în faţa celorlalţi cu vehemenţă, clipă de clipă stă încruntat, îngândurat ca să găsească alte şi alte argumente în favoarea propriei minciuni.

Literatura, ca şi arta în general, este expresia fricii că lumea din jur este finită. Scriem ca să punem o virgulă mai apăsată între finitudinea noastră verificată şi eternitatea presimţită. Dacă am fi eterni, ca piatra, crezi că ne-am mai ţine de visat? Crezi că am mai inventa licorne, pe care să le călărim apoi pe deşălatelea, pentru a ajunge pe un ştiu ce coclauri unde bănuim că sălăşluieşte dublul nostru ideal?

— *La ce bun ceea ce facem noi, scriitorii*?

— Habar nu am dacă ceea ce facem noi e bun sau e rău, la ce bun să scriem în vremuri de bejanie. Dacă o facem în orice condiţii, probabil că e vorba de un viciu nepedepsit încă. Dar o să zicem şi o să motivăm şi noi odată cu Platon care ne-a relevat că „mânuirea şi

cunoaşterea cuvintelor conduce la cunoaşterea lucrurilor" şi asta ar mai atenua ceva din gratuitatea cu care ne petrecem viaţa. Iar mânuirea lor, a cuvintelor, ar fi asemeni mânuirii periculoase a otrăvurilor, trebuşoară care afectează în primul rând pe mânuitorul stângaci. Desigur că am putea să nu scriem, că am putea să îngânăm doar lucrurile esenţiale din preajmă, să imităm răsăritul soarelui, asfinţitul, mersul pe vârfuri al ploii peste trupul mării, aşa cum o făceau primii oameni, primitivi încă, care şi-au descoperit oareşce simţ artistic. În fond nici noi nu ne-am îndepărtat prea tare de primitivitate, dacă scuturi o carte de poezii sau vreo carte de proză, de azi, de ieri sau de alaltăieri, cam aceleaşi lucruri de bază se vor împrăştia jur-împrejur, doar recuzita este uşor diferită. George Steiner zice, referitor la asta, într-un excelent eseu recent (Tritonuri, revista Nexus 50, 2008, Olanda; Idei în dialog, 16 sept. 2008): O prea mare parte a comportamentului nostru social, politic şi chiar familial rămâne sadic, înşelător sau primitiv din punct de vedere intelectual. Pofta, setea noastră de masacru pare nesfârşită. Duhoarea banului ne infectează vieţile. Dar când creăm un sonet shakespearian, când compunem o Misa în B-minor, când ne luptăm, de-a lungul secolelor, cu conjectura lui Goldbach, sau cu „problema celor trei corpuri", ne depăşim limitele. Atunci, într-adevăr, „minuni mai mari ca omul nu-s". Evoluţia literaturii, se ştie, nu e la nivel de „ce spune", ci la nivel de „cum spune". Dacă s-ar întrerupe lanţul creării literaturii, împrospătată de la epocă la epocă, omenirea ar intra în impas. Ar muri, poate. De asta, cu fiecare generaţie există indivizi aleşi (sau autoaleşi?) care sunt chemaţi să împrospăteze temele şi mijloacele.

— *La ce bun literatura*, *literatura română în particular*?

— La ce bun literatura română?! Dar cine îşi poate imagina un popor fără cultură proprie? Să zicem că poporul bulgar s-ar lăsa recomandat în lume prin cultura sârbă iar cultura rusă ar reprezenta poporul englez etc. Despre ce fel de lume am mai vorbi, astfel? De asta, globalizarea poate uniformiza meniuri din bucătărie sau indicatoare pe şosele, dar nu poate uniformiza cultura şi literatura. Hai să facem un exerciţiu de imaginaţie şi să ne închipuim că am fi un popor fără

literatură proprie! Părerea mea ar fi că am deveni vulnerabili, am dispărea. Pentru că becisnica literatură e pata de ulei care rămâne la suprafaţă indiferent de mărimea potopului, de durata lui, de consecinţe. Iar limba, ca instrument al comunicării, se modelează în exerciţiul literaturii. Fără mlădierile poetice îndelung încercate o limbă devine un buzunar cu bolovani. Zice acelaşi Platon, justificat: „Caracterul unui om poate fi judecat după gusturile sale artistice". Aşa şi caracterul unei societăţi…! Iar un popor care îşi leapădă cultura, care şi-o batjocoreşte, care şi-o renegă, e un popor fără caracter. Ne recunoaştem uneori evoluţia „caracterului" nostru naţional în aceste sentinţe?

Nu suntem în avanposturile literaturii europene şi universale pentru că ne-am petrecut modernitatea omorându-ne propria cultură, reprimând-o, ucigându-ne scriitorii, ostracizându-i. Dacă n-am fost barbari cu alţii, am fost barbari cu vârf şi îndesat la noi acasă. Am aspirat şi barbaria altora ca să o altoim pe a noastră. Dacă ne-am fi agăţat de poala unor Cioran, Eugen Ionesco, Eliade, Blaga, afirmându-ne la umbra lor calitatea de români, azi eram salutaţi cu respect în Europa. Oricum, cultura română e mai bună decât poporul român. Numai cultura nu ne lasă să pierim, să dispărem pe scara istoriei. Dar ca să vezi care e raportul unui neam cu proprii scriitori de geniu, trebuie să vezi cum le respectă acesta postumitatea, numele, renumele, urmele trecerii prin lume, legenda. Ca să ajungi la Ipoteştii lui Eminescu trebuie să încaleci drumuri proaste, să faci slalom printre gropi, să te faci că nu observi mizeria locului. La Humuleştii lui Ion Creangă e la fel. Precaritatea te întâmpină şi la casa Lucian Blaga şi la cimitirul Bellu şi la Petrila, locul naşterii lui I.D. Sârbu.

Din acest motiv suntem în Europa nu o cultură ci o provincie culturală. Iar scriitorul de provincie, fie raportat la Europa, fie raportat la propria capitală culturală, este în situaţia a ceea ce în masonerie s-ar numi „moarte civică". În acest caz ignorarea omoară mult mai temeinic decât contestarea.

— *La ce sunt bune revistele literare pe care ne încăpăţânăm să le facem*?

— La ce bun revistele literare? Ele sunt gimnastica cotidiană a spiritului, sunt genuflexiunile cugetului care ar deveni obez dacă nu ar face un pic de mişcare pe câmpiile de idei ale revistelor. Până nu au apărut revistele în cultura română, prin negurile şi hăţişurile istoriei, până nu s-au dedat la ceva controverse scriitorii noştri strămoşi, nu prea am reuşit să ne rupem de „târcovnicismul" cronicăresc. Chiar şi în perioada comunistă revistele au însemnat bastioane ale nesupunerii, ale speranţei. După 1989, anul descătuşării energiilor fremătătoare ale unor generaţii intelectuale, prezenţa revistelor în cultura noastră a însemnat sindromul „bulgărelui de zăpadă" care în rostogolire a stârnit cam tot ce era de stârnit. Sau ca să şuguiesc puţin, aş compara fenomenul revuistic cu dislocarea bolovanului de pe dealurile Broştenilor de către Creangă copil şi care a spulberat casa mătuşii Irinuca, bordei care ar fi semnificat, desigur, stagnarea şi anchiloza culturală…! Fiecare apariţie a unei reviste noi a fost resimţită ca o victorie colectivă. E în România noastră un spectacol de reviste cu reprezentaţii deseori strălucite la Bucureşti, la Cluj, la Iaşi, la Satu Mare, la Oradea, la Craiova, la Botoşani, la Bacău, la Alba Iulia, la Piatra Neamţ, la Galaţi, la Piteşti, la Constanţa, la Suceava, la Sibiu, la Baia Mare, la Arad, la Bârlad, la Chişinău… Numai dacă ai lua parte pasiv la acest spectacol, în calitate de spectator-cititor, şi nu ai avea cum să nu devii deştept. Sau măcar sensibil. Sau doar informat. Sau doar buimac, dar cu câteva embrioane de gânduri în cap. Uneori revistele par prea multe, uneori par prea localiste, alteori par exclusiviste, de multe ori enervante, dar ele arată aşa cum e lumea noastră, pline de potenţial, ratând spectaculos deseori, provocând speranţa (ce cuvânt demonetizat!) din clipa prezentă prea adesea.

„GHEREA NU-L CONTRAZICE PE MAIORESCU, MAI BINE AŞ ZICE CĂ NU ÎL ÎNŢELEGE".

(*Anchetă*: *Spiritul critic în literatura română*; *iniţiator*: *Bogdan Creţu*)

— *Ce rol consideraţi că a jucat spiritul polemic în evoluţia literaturii noastre, luând ca punct de plecare discutata şi probabil încă discutabila confruntare dintre Maiorescu şi Gherea? În faţa*

impresionantei exegeze consacrate polemicii Maiorescu-Gherea ar mai fi posibile reevaluări?

— Nu am pus mare preţ pe celebra polemică Maiorescu-Gherea, atâta vreme cât socialismul teoretizat, propovăduit (*şi instaurat efectiv prin fecioru-său*!) de al doilea ne-a ţinut în captivitate atâta vreme. De fapt Gherea nu-l contrazice pe Maiorescu, mai bine aş zice că nu îl înţelege. Sau dacă îl înţelege, o face pe-a (*scuzaţi*!) grobianul trimiţând ocheade galeriei anti-estetizante din preajmă. Maiorescu nu refuză ideile critice care îl animă pe Gherea, în măsura în care arta unei epoci este, prin simpla ei existenţă, o expresie a epocii respective (*după T.S. Eliot, Blanchot, Umberto Eco sau Călinescu, ca să dau câteva exemple la întâmplare*). Dacă artistul reuşeşte să fie, prin demersul său artistic, „o expresie" a epocii viitoare, înseamnă că avem de a face cu un geniu şi i se iartă că „nu exprimă tendinţele epocii" depăşită în pas vioi. Gherea citeşte cu ochelarii lui Marx (*şi Engels, cu care era prieten*) literatura epocii sale (*când nu împrumută şi pince-nez-ul lui Lenin*!) şi vai de cei pe care i-a convins că socialismul poate fi şi o „ideologie artistică". Iată ce susţine Gherea, după ce parcă a pritocit ideile la clubul CFR, în prezenţa unei asistenţe nervoase că viitoarea echipă de fotbal „Rapid", expresie a poporului muncitor de la căile ferate, va rata câştigarea campionatului: „*Dacă o creaţiune artistică e rezultanta înrâuririi mijlocului natural şi social, dacă artistul ne dă ceea ce au pus în el mijlocul natural şi cel social, creaţiunea lui va exprima tendinţele mijlocului ce-l înconjoară; creaţiunea artistului va exprima, într-un fel ori în altul, tendinţele epocii în care trăieşte, ale societăţii în care trăieşte. Deci, artă fără tendinţă nici nu poate să fie*". Observaţi: Gherea, ca orice marxist, bate cu pumnul în masă: „… artă fără tendinţă nici nu poate să fie". Şi cui îi vorbea Gherea? Lui Maiorescu, care în „Direcţia nouă în poezia şi proza română, la anul 1872" spunea ceea ce Hugo Friedrich şi Umberto Eco împreună (*na, că m-am enervat*!) afirmau peste un secol, intuind şi susţinând, între altele, katharsisul în receptarea (*consumarea*) literaturii, a artei: „*Tocmai spre deşteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, şi, în mijlocul agitărilor politice şi sociale, arta*

este anume chemată a ne da un liman de adăpost. Când mişcarea, altfel trecătoare, a unei inimi pline de simţiri vrea să se întrupeze în forma poeziei, ea, prin chiar aceasta, intră într-o lume unde timpul nu mai are înţeles. Cea mai scumpă îngrijire pentru curăţenia formei este atunci o datorie a poetului, ca astfel concepţia lui să rămână o moştenire neatinsă a generaţiilor viitoare. Şi care poet, în momentul adevăratului entuziasm, nu ar trebui să uite marginile actualităţii şi, încălzit de raza unei încrederi adesea iluzorie, nu şi-ar înălţa aspirarea spre o nemurire omenească?..."

Dacă ar fi fost moaşă la o ipotetică maternitate în care ar fi trebuit să se nască scriitorii români, probabil că Gherea i-ar fi sufocat din faşă pe Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Virgil Mazilescu sau Mihai Ursachi, ca să dau doar câteva exemple de scriitori estetizanţi, cu morbul eternităţii în sânge. Şi i-ar fi lăsat în viaţă doar pe Mihai Beniuc, Ion Crânguleanu, Dinu Săraru şi Adrian Păunescu. Doamne, iartă-mă!

Dar pentru că polemica (*chiar consumată*) mi se pare, uneori, o competiţie şi este rost de pus vreun pariu, m-am gândit că e bine să dau fuga, fuguţa la dicţionare să văd cam cine sunt (*au fost*) competitorii. Dacă despre Titu Maiorescu (*colţul albastru*; *echipament*: *pălărie*, *frac*, *baston cu ţinte aurite*, *pantofi plus galoşi*, *monoclu*) am aflat că s-a născut la 15 februarie 1840 la Craiova şi a murit la 18 iunie 1917 la Bucureşti, că a fost academician, avocat, critic literar, eseist, estetician, filosof, pedagog, politician şi scriitor român, prim-ministru al României între 1912 şi 1914, ministru de interne, membru fondator al Academiei Române etc. etc., despre Constantin Dobrogeanu-Gherea (*colţul roşu*; *echipament*: *rubaşkă*, *cizme scurte cu blană de castor întoarsă peste obielile din ţesătură de pufoaică plus kalaşnikov*) mi-am re-amintit că s-a născut la 21 mai 1855, în satul Slavianka, Ekaterinoslav, Ucraina şi a murit la 7 mai 1920, la Bucureşti, că a fost un scriitor şi fruntaş socialist român de origine evreiască. Numele lui real era Solomon Katz, în limba ucraineană Mihail Nikitici Kass. Lev Troţki îi face un portret special: „Printre miniştrii, diplomaţii sau prefecţii din România, nu puţini sunt cei care au învăţat alfabetul politic de la Gherea. Din fericire ei nu sunt singuri. Din 1890, Gherea a

condus prima generaţie de muncitori socialişti români spre învăţăturile marxismului. Gherea şi Rakovsky au fost primii care au îndreptat partidele socialiste spre Revoluţia din Rusia şi au iniţiat un nou tip de partid socialist". Fiul său, Alexandru Gherea, este unul dintre membrii fondatori ai Partidului Comunist Român. Dumnezeu să-l ierte!

Chiar dacă polemica dintre cei doi s-a consumat demult, demult, eu pariez (*pe o bere la berăria lui Caragiale*!) în continuare tot pe Maiorescu. Chiar dacă într-o bună perioadă de timp din istoria literaturii şi societăţii noastre Maiorescu a fost făcut groggy de către Gherea, la reluare a câştigat Maiorescu. Detaşat!

— *Care consideraţi că ar fi, în literă şi în spirit, trăsăturile purtătoare de semnificaţie ale polemicii pe mai multe planuri dintre „tradiţionaliştii" post-eminescieni (linia Iorga şi direcţia impusă de el, dar şi Ibrăileanu şi cercul „Vieţii Româneşti") şi „spadasinii" înnoirilor, în arealul agendei sincroniste a lui Lovinescu*?

— Din acea epocă, dacă e să vorbim de polemică, mai vii mi se par duelurile epigramistice purtate de Păstorel Teodoreanu, Topârceanu, Lesnea, Cincinat Pavelescu, cu atac la baionetă al primului la Nicolae Iorga. Iată ce putea să spună Păstorel la adresa „intangibilului" Iorga: „*Profund şi vast ca un Atlantic, / El nuse-ncurcă-n prozodie/ De cum a început să scrie/ A scris în kilometru antic*". Sau: „*Eschil, Sofocle sunt copii/ Ce-avură faime limitrofe/ Ca autori de tragedii. / Dar Iorga scrie catastrofe*". Etc. Ei, da, cam neelegantă, dar critică pe faţă! Vă daţi seama ce veselie era la peluza culturii române, când Iorga mai primea un ghiont de la Păstorel? Unul era prea vesel, unul era prea sobru şi din acest contrast săreau scântei. Adevărul (*literar*) e, însă, undeva pe la mijloc. Din sobrietatea copilului precoce sau a bătrânului ingenuu care era Iorga a ieşit „semănătorismul" şi mai apoi „poporanismul", curente despre care încă nu ştim cât de mult au sprijinit literatura română, sau cât de greu atârnă în evoluţia aceleiaşi literaturi. Oleacă de poporanişti sau semănătorişti au fost şi Ibrăileanu, Sadoveanu, Hogaş, Goga, Coşbuc sau Galaction, numai că având mult talent nu prea au ştiut unde să se oprească cu ideologia şi au mai

greşit, scriind şi „opuri” care au devenit uneori „capodopuri”. Ceilalţi, care au avut parte numai de „ideologie” semănătoristă sau poporanistă, au dispărut mâncaţi de propriile limite. Aşa-i viaţa! Pe acest fond, al luptei pentru crearea unei literaturi ecologice, „de la ţară”, (*mai*) apare (*şi*) Lovinescu, cel care se uită cu îngăduinţă la Iorga şi „semănătorişti” lui, fandează pe lângă „poporanişti” şi înfige steagul modernismului drept în inima literaturii noastre. Atrasă de strigătul de luptă modernist o mulţime de scriitori s-a constituit în ceea ce mai târziu s-a numit „generaţia interbelică”, poate cea mai importantă din literatura noastră (*Şi a fost seară şi a fost dimineaţă*...!). Mai mult, uitându-se concesiv la literatura de până la el, la polemica pomenită mai sus, cea dintre Maiorescu şi Gherea, Lovinescu se erijează în arbitru şi spune, referitor la teoria „formelor fără fond”, tăind modernist şi hotărât nodul: „Formele îşi pot crea fondul”. Ce înseamnă o minte luminată!

Poate că lucrurile ar fi evoluat după o logică a lor, numai că istoria de după 1947 a intrat în polemică cu toată lumea. Proletcultismul a topit stratul subţire de literatură română care se depusese pe conştiinţele cititoare, ca zăpada primăvara. Un ideolog al proletcultismului, ca să exemplificăm pentru cititorii care au deschis mai târziu ochii în cultura noastră, Emil Boldan, universitar bucureştean cu funcţii şi cu influenţă, scria un studiu pentru uzul universitarilor (*după Ion Simuţ, cetire*), pe la 1955, în care simbolismul, poporanismul şi semănătorismul sunt considerate „curente literare antirealiste” şi, mai grav, „diversioniste”. Şi tot după Ion Simuţ, „... în timp ce toată ideologia lor e diabolizată, considerată fie decadentă (*simbolismul*), fie reacţionară (*poporanismul*), fie naţionalistă (*N. Iorga*), unii dintre scriitori (*Al. Macedonski, G. Bacovia, G. Ibrăileanu*) sunt salvaţi prin critica societăţii burgheze, „prin refuzul artistului de a se înregimenta în coloana împăcaţilor” (*cum se spune despre Bacovia*) sau prin „accentele materialiste” (*în cazul lui Ibrăileanu*)”. Vedeţi? Nimic nu rămâne nepedepsit. Mai mult, ipochimenul împarte istoria literaturii române în două: până la Gherea şi revista „Contemporanul” – şi după ei. De parcă ar fi fost moşia lui tătâne-său!

— Cum se ştie, în lunga perioadă a dictaturii, spiritul polemic, atunci când n-a fost o simplă directivă ideologică comandată, s-a dovedit de o majoră însemnătate în defrişarea câmpului literar de scoriile propagandistice şi, în consecinţă, contribuind la o mai firească ierarhizare a valorilor şi, firesc, la restituirea autonomiei esteticului. În acel context, s-a manifestat un fenomen, pe care l-am identifica generic sub sintagma polemica dictat (orial) a: *ne referim la numeroasele campanii pseudoliterare purtate (de publicaţii şi de autori) împotriva tentativelor scriitoriceşti de ieşire din spaţiul „directivelor estetice" de partid în apărarea şi impunerea criteriilor şi valorilor literare autentice. Consideraţi că acel fenomen al istoriei literare ar merita un interes mai acut, cât timp în ultimele două decenii nu s-au înregistrat lucrări esenţiale care ar contribui la o mai bună evaluare a literaturii sub comunism*?

— În comunism, la început polemicile (*conflictele*) au avut un accentuat substrat ideologic, au fost atacuri la baionetă, cu dezertări masive din zona conştiinţei (*Sadoveanu*, *Arghezi*, *Călinescu*), cu urcări spectaculoase în atenţia lumii (*A. Toma*, *Th. Neculuţă* etc.) şi cu dispariţii şi mai rapide din aceeaşi atenţie (*aceiaşi*). După o vreme terenul ideologic s-a stabilizat, a fost bine asezonat cu literatură proaspătă, produsă la fabricile de scriitori cu program în trei şi chiar patru schimburi. Conflictele, în acest moment, au devenit ultrapozitive şi s-au desfăşurat între bine şi mai bine, atunci când nu intervenea „foarte binele" care rădea, în final, totul. Polemici? Între sincronişti şi protocronişti, dacă vă mai amintiţi, când teorii semihazoase demonstrau primatul „Mioriţei" asupra operei shakespeariene, când Eminescu era inspiratorul secret al romanticilor europeni care îi simţeau venirea pe lume cu un secol înainte, iar aşezarea simbolică a pietrelor pe malul pârâului Buzău declanşase „curentul dacist", cu teorii care promovau un limbaj secret al strămoşilor noştri care se combinaseră de voie, de nevoie cu romanii, dar parcă mai rămăsese ceva neexplicat între ei, de pe vremea când trăiseră doar în concubinaj.

Cultura naţională ideologizată era cultivată ca porumbul. „Dubiţa culturală" circula din sat în sat, înţesată cu scriitori noi, care

împrăştiau literatura nouă, pentru un popor nou, nouţ a cărei istorie şi a cărei memorie fuseseră date la curăţat, spălat. Mărturiile scrise în epocă, fie de Mircea Micu, de Fănuş Neagu, de Nicolae Tăutu, sau de Al. Andriţoiu, dar şi de alţii, exprimă spiritul acelei boeme literaro-proletculte, în cea mai mare parte, care era un fel de golăneală pe banii socialismului care devenea tot mai „multilateral dezvoltat". În dubiţele culturale s-au mai bătut (*polemizat*) scriitorii între ei, ce e drept, luându-se (*de guler*) de la chestiuni foarte importante, ca de exemplu dacă Nicolae Tăutu este mai mare romancier decât poet, sau dacă gradul de ofiţer de securitate al lui Eugen Barbu era de general sau doar de colonel. Polemicile de acest tip erau scurtate din faşă, însă, de însoţitorul de grup, care era, de obicei, un activist cu misiuni de securist care ameninţa că ascunde sticla cu votcă sau bidonul cu vin. Dacă nu ideologizai cum trebuie, data viitoare nu mai urcai în dubiţă şi-ţi lua locul altul, mai harnic. Au rămas în urma acestei epoci o mulţime de anecdote cu scriitori, la cetirea căreia râzi, dar râzi strâmb, deseori cu jenă.

În folclorul scriitoricesc au mai rămas poveşti ca aceea cu admirabilul poet Cezar Ivănescu care umbla înarmat cu o rangă şi dădea la cap celor pe care îi simţea că-s (*cam*) troglodiţi sau insuficient de convinşi de geniul său. Dar asta nu cred că se va consemna la capitolul polemică literară, ci la capitolul conflicte la graniţa dintre „universurile literare locale".

Mai e şi situaţia (*pe care am vorbit-o zilele astea cu Mircea A. Diaconu, trăgându-l de limbă despre experienţele sale*!) în care câte un critic serios de-al nostru avansa (*cândva, ca şi acum*) un snop de idei polemice, la adresa literaturii din sfera sa de acţiune, adresând provocarea eternităţii şi realităţii imediate. De obicei eternitatea e cam leneşă şi reacţionează cu întârziere, aşa că ridica (*ridică*) mănuşa critică realitatea imediată sub identitatea vreunui confrate care îşi concentra (*concentrează*) răspunsul în ceea ce s-ar numi: Ba pe-a mă-tii!

Evaluarea literaturii la ieşirea din comunism? Ce treabă grea, ce treabă grea…! Un critic, singur, nu ar putea-o face. Au încercat unii, au

încercat alţii. Marin Mincu, pe care îl pomenim cu afectuos respect azi, depănând în minte câteva amintiri în care îl văd (*tot*) răzvrătit, la obiect sau pe lângă, a avut nişte tentative, dar acţiunea părea asemenea secării oceanului cu pipeta. Pentru că răbdarea asta, chiar a secării oceanului (*planetar*) cu pipeta, nu o are omul, ci numai timpul. El alege şi valorile culturale sigure, chiar şi pe cele din cultura română…! E singurul, de altfel, în gustul căruia am o încredere fără limite. Pentru că o probează, fără greş, de câteva mii de ani.

(*Revista Paradigma*, *aprilie*, *2012*)

„LA PIATRA NEAMŢ SE VORBEŞTE MAI PUŢIN DESPRE POSTMODERNISM, PROVINCIA A RĂMAS, PARE-MI-SE, ÎNCĂ ÎN ÎNTUNECATUL MODERNISM!"

— *În dialog cu Paul Gorban – De peste trei decenii se vorbeşte în spaţiul cultural românesc despre postmodernism*. *Mai mult*, *aud peste tot acest cuvânt*: *în biserică*, *în amfiteatrele universităţii*, *în piaţă*, *în mall*, *la cinema*, *în campaniile electorale*, *la televizor* etc. *Am senzaţia că toată lumea bârfeşte sau argumentează ceva cu privire la acest curent*. *Din punctul dumneavoastră de vedere*, *care credeţi că ar fi abordarea coerentă cu privire la acest curent*? (*Mai*) *Putem vorbi despre un postmodernism românesc*?

— Da, e o imagine frumoasă aceasta, cu o lume întreagă (toată lumea, ca să te citez) care vorbeşte despre postmodernism, eventual despre postmodernismul literar românesc…! Dar o fi chiar aşa? La Piatra Neamţ se vorbeşte, recunosc, mai puţin despre postmodernism, poate că „provincia provinciei" a rămas încă în întunecatul modernism…! Glumesc. Mărturisesc că nu m-a prins deloc teoretizarea postmodernismului, că am fost şi sunt neatent la ceea ce produce postmodernismul în literatură, sunt un anacronic care se raportează încă la cărţi, la autori, la inspiraţie. Ca să ştim cu adevărat dacă am trăit în postmodernism, ne trebuie o distanţă apreciabilă în timp, ne trebuie nişte opere care să ilustreze epoca şi curentul. Nici clasicii din „perioada marilor clasici" habar nu aveau că trăiau în asemenea glorioasă epocă, nu-i aşa? Literatura română încă mai consumă din combustia optzecismului, care îi este mai apropiat, mai concret.

Raportat la optzecism, postmodernismul e un fel de idee globalistă care bântuie pe deasupra, fără o ţintă precisă, în timp ce dedesubt viaţa îşi trăieşte limitele şi aspiraţiile. Probabil că denumirea de postmodernism dată acestei perioade ţine de o lipsă de imaginaţie de moment, în timp se va găsi un alt termen, mai inspirat, mai cuprinzător. Dacă avem un postmodernism românesc? Constantin Noica a lăsat o carte cu un titlu curios: „Sentimentul românesc al fiinţei". Titlul acesta a stârnit comentarii, ironii, replici. De ce nu „sentimentul luxemburghez al fiinţei", s-a spus? Sau „sentimentul malgaş al fiinţei"? De ce să nu aibă fiecare naţie „sentimentul fiinţei" propriu? De parcă am deschide ochii în plină „realitate" Caragiale: „Anglia-şi are faliţii săi, Franţa-şi are faliţii săi, până şi chiar Austria-şi are faliţii săi, în fine oricare naţiune, oricare popor, oricare ţară îşi are faliţii săi… Numai noi să n-avem faliţii noştri!…". La fel şi „postmodernismul românesc" e o marotă pentru câţiva contemporani care pe vreme de secetă îşi clătesc gura cu apă chioară teoretică. Dar dacă măcar ei pricep ce vorbesc, tot e ceva…!

— S-*a constatat că ultimele generaţii literare s-au coagulat datorită relaţiilor de prietenie dintre scriitori. Cât de reală (sau necesară) este această solidaritate dintre scriitori? Există un dialog (real) între generaţii? În fond, ce înseamnă, pentru dumneavoastră o generaţie literară? Există vreo legătură între vârsta biologică şi abordarea unor anumite genuri literare*?

— E o întrebare mai amplă, cu subîntrebări, aşa că am să răspund punctual.

a) Societatea scriitorilor are nevoie de solidaritate într-o lume în care tot ce există şi mişcă în afara banilor e sortit dispreţului. Prietenia ţine de afecţiune, solidaritatea ţine de principii, de calcule, de o înţelegere a unui rost al literaturii pe lumea asta. Solidaritatea în literatură (ca în oricare altă breaslă) ar trebui să refacă noţiunea de elită, să reconsidere valoarea. Prietenia este, prea adesea, o rampă pentru compromisuri în cultură, în numele prieteniei (cumetrialităţii) mediocritatea este promovată ca valoare. Prietenia este o chestiune privată, solidaritatea este un deziderat de breaslă. Dar poţi să fii

prieten, valoros şi solidar în acelaşi timp în interiorul unui moment al literaturii, în raport cu ceilalţi confraţi.

b) Dacă există un dialog real între generaţii? Părerea mea e că acest dialog suferă de o anumită incoerenţă, de fracturi care afectează valoarea, credibilitatea, siguranţa de sine a celor care pătrund în interiorul literaturii. Nicio generaţie nu îşi este suficientă sieşi, asta e limpede, de asta fiecare generaţie are nevoie de «validarea» generaţiei precedente şi de preluarea mesajului de către cei care vin. Vorbim, desigur, luând în calcul valoarea socială a unei culturi, a unei literaturi, în condiţiile în care ştim că autorul este singur în faţa paginii albe, dar se visează în miezul unei lumi mişcate, tulburate de mesajul său, de misiunea sa. Nu ştiu de ce, dar parcă o generaţie literară hrănită la «McDonalds" e pe cale să producă la noi ceea ce s-ar numi „McLiteratură". Sau mă înşel? Coerenţa generaţiilor literare garantează o istorie literară. Iar în afara istoriei individul, scriitor sau doar cititor, e o pradă sigură.

c) Ce înseamnă o generaţie literară? În afară de ceea ce au spus istoricii, mai putem adăuga că o generaţie literară este suma individualităţilor după ce o perioadă literară efervescentă şi-a desemnat supravieţuitorii.

d) Dacă există vreo legătură între vârsta biologică şi abordarea unor anume genuri literare? Posibil. Cred, de exemplu, că nu poţi scrie proză importantă până pe la 25 de ani, din cauza lipsei exerciţiului de a scrie. Şi nici teatru până pe la 35, din cauza înţelegerii insuficiente a mecanismului care mişcă lumea din interior. Poezie poţi scrie de când miroşi alfabetul iar eseu faci toată viaţa. Sunt şi excepţii, dar asta e toată morala, artistul luptă de la prima clipire de vocaţie împotriva limitelor şi tabuurilor. Dar aici propun şi un alt răspuns: de vreme ce modernitatea a abolit graniţele dintre genuri, scriitorul trudeşte la texte, în general, neatent la demarcaţia strictă dintre proză, poezie sau eseu. Asta rezolvă rimbaldian orice ambiguitate.

— *Care ar fi portretul scriitorului român după două decenii de liberă circulaţie*? *În ce măsură a influenţat această deschidere literatura română*? *Dar opera dumneavoastră*?

— Portretul scriitorului român, după două decenii de libertate, este unul paradoxal: din profil stânga e fericit că e european, din profil dreapta e nemulţumit că nu este văzut în Europa nici cât sunt văzuţi şi semnalaţi ţiganii români iar din faţă este reprezentat ca o statuie (mută?) a frustrărilor sociale, economice, istorice. Cred că scriitorul român nici nu s-a gândit serios că s-au deschis porţile Europei pentru el şi opera lui, a ieşit peste graniţă cu timiditate, s-a întors acasă iute ca să nu-şi piardă aplombul câştigat în confruntarea (paşnică) cu ceilalţi confraţi. Validarea europeană nu se va da niciodată la Bucureşti sau la Iaşi, ci la Paris sau la Londra sau la Berlin. Dacă generaţia 80 a ratat startul spre Europa din motive istorice, promoţiile tinere nu au voie să rateze această confruntare care să o pună în valoare. Numai să aibă cu ce să se prezinte în faţa Europei, să cunoască aşteptările cititorilor şi ale criticii. Deşi, când e vorba de traduceri validarea cititorilor e mai importantă decât cea a criticii…! Cum a fost influenţată literatura română de această deschidere? Decisiv, aş spune. A respirat. S-a decomprimat. A aflat unde este, de fapt. De la această înţelegere poate merge mai departe. În plan personal m-am convins că Europa există şi asta mi-a fost, pentru o vreme, îndeajuns. Restul e aspiraţie, şansă, conjunctură.

— *Un produs al tehnicii postmoderne este internetul, comunicarea virtuală şi blog-literatura. Cenaclurile literare, dar şi scriitorii s-au mutat pe internet. Cele mai multe cenacluri sunt configurate sub forma unor reţele de socializare, numite flagrant reţele literare. Cât de relevante sunt aceste cenacluri literare pentru scriitorul român contemporan? Se spune că internetul îl eliberează pe scriitor de canon. Cum comentaţi acest lucru?*

— Orice mijloc este bun atunci când nu devine excesiv. La o primă vedere cenaclurile produc cenacliști, reţelele de socializare «socializează indivizi», reţelele literare pun în relaţie oameni cu aspiraţii literare. Despre valoarea acestor producte care circulă pe internet mi-e greu să vorbesc, cele mai multe suplinesc vechile «jurnale» adolescentine şi asta nu e nimic grav.

Scriitorii adevăraţi se recunosc imediat, Dumnezeu îi smulge din

mulţime şi îi împinge la momentul potrivit în faţă. Nu sunt speriat că literatura noastră ar putea să decadă, după ce avem câteva duzine de scriitori de prim raft într-o posibilă bibliotecă universală, nu mai putem scădea sub ei, căci nu poţi valida mediocritatea şi s-o aşezi lângă Eminescu, Sorescu, Stănescu, Blaga, Mazilescu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Mircea Ivănescu, Gellu Naum etc., ca să mă refer doar la cei care nu mai sunt. Eliberarea de canon, sub presiunea internetului, nu e posibilă, pentru că opera finită dictează canonul şi nu canonul produce operă.

— *Ce viitor are literatura română* (*în contextul globalizării culturale*)? *Care ar fi portretul unui posibil scriitor*? *Se spune că reprezentanţi importanţi ai generaţiei '80 se dezic de gruparea din care vin sau că noua generaţie nu se mai percepe ca o grupare*. *Cum comentaţi acest lucru*?

— Literatura română are, logic, tot viitorul din lume în faţă. Iar viitorul este, tot logic, luminos. În literatură, ca şi în alte domenii, viitorul este expresia trecutului, porneşte de acolo. Cât despre generaţia 80, aceasta se va înregistra decisiv în momentul în care individualităţile «promovate» vor depăşi valoarea întregului. Observi, de exemplu, că în aceşti ani mai toţi optzeciştii apar spornic cu cărţi importante, care reconfirmă începuturile şi aşteptările? Generaţia 80 a avut norocul să se solidarizeze într-o perioadă în care solidaritatea era posibilă şi avea o ţintă comună: împotriva ideologiilor şi a activismului! Generaţia 80 a pregătit mentalul «revoluţiei române», asta poate fi demonstrat «pe texte». Al Cistelecan cu Alexandru Muşina, cu Virgil Podoabă parcă şi-au dat o demisie simbolică din rândurile «generaţiei 80». O asemenea demisie e, de fapt o reconfirmare a ideii de generaţie şi e un semnal că individualităţile produse de aceasta au ajuns la maturitatea deplină. Evoluţia «în grup», cu «generaţia», dusă prea departe, favorizează fireasca mediocritate, trage înapoi valorile. Dar timpul e cel mai bun critic, el produce demarcaţiile fireşti. Crezi că grupările mai noi nu sunt solidare, nu se mai constituie în generaţii de creaţie? Ca să vezi un lucru, priveşte-l de aproape, ca să-l cunoşti, priveşte-l de departe. De asta, trebuie luată

ceva distanţă în timp, ca să putem vedea ce se întâmplă azi. Oricum, pe toţi îi uneşte (ne uneşte) limba română şi o oarecare sensibilitate românească, de neocolit.

— *Putem vorbi de o competiţie literară între generaţiile literare*? (*Trebuie să o spunem*: *competiţia literară nu e un produs postmodern dar*, *în plină postmodernitate*, *problema capătă dimensiuni comerciale*, *de marketing editorial*). *Dacă vorbim de competiţie literară*, *în ce constă aceasta*? *Argumentează într-un fel vreun premiul literar valoarea scriitorului*? *În ce măsură moneda Nobel influenţează destinul unei literaturi* (*naţionale*) *sau a unui scriitor*?

— Nu cred să existe competiţie între generaţiile literare, cel mult o generaţie literară e «competitivă» în interiorul evoluţiei sale. Şi scriitorul e în competiţie doar cu sine însuşi. Topurile literare sunt reflexe ale unei subiectivităţi, necesare deseori pentru o semnalizare a unor opere care contează. Că altfel, cititorul neobişnuit cu «noua literatură» cum să distingă în noianul de noutăţi? Ai spus o expresie care nu pare să facă parte din preocupările lumii literare de la noi: marketing editorial. La noi absolut nimeni nu are ideea marketingului editorial cu adevărat, nici măcar editurile mari, gen «Humanitas» sau «Polirom» sau «Paralela 45»! Promovarea se face la întâmplare, pompieristic, se urmăreşte doar ca o carte să nu producă pagube prea mari sau să se echilibreze costurile în vreun fel. O editură trebuie să mizeze pe un autor, să-l «cosmetizeze» şi să-l ducă până în preajma «Nobelului», luat ca o referinţă la îndemână. Poate că «Humanitasul» face acest lucru cu Mircea Cărtărescu…? Dea Domnul să îi reuşească! Cât despre premiul Nobel, am mai spus-o şi altă dată, a făcut mai mult rău literaturilor naţionale, decât a făcut bine literaturii universale. Preocupat de mondializare, scriitorul a pierdut, deseori, ţinta «naţională». Şi rămân la ceea ce spunea Călinescu: «în universal pătrunzi prin naţional». Sau acesta nu mai e un principiu postmodern? Atâta timp cât nu avem un premiu Nobel, suntem o literatură tânără, avem la ce visa. Cu un premiu Nobel adjudecat, ne-am încărca prea lesne conştiinţa cu invidii, frustrări, lehamite. După cum merg lucrurile vom lua premiul Nobel în ultimul an în care se va mai acorda, înainte

de a se decide că acesta reprezintă o rămăşiţă a trecutului, modern sau postmodern. De asta, în aşteptarea momentului, să ne ocupăm de bucătăria noastră literară neinfluenţaţi nici de istorie, nici de post-istorie.

(*Revista Zona literară*, *ianuarie 2012*)

„CÂND AI BANI ÎN BUZUNAR EŞTI MÂNDRU, EŞTI FRUMOS ŞI CÂNŢI ŞI BINE".

Anchetă APOSTROF: *În plină criză economică*, *vă propunem o anchetă despre* (*dis*) *confortul dvs. cotidian*. *Aşa că vă întrebăm*, *direct*: *Cum staţi cu banii*? *Ce urmări are asupra situaţiei dvs. financiare*, *şi deci asupra standardului dvs. de viaţă*, *faptul că aţi scris şi scrieţi cărţi şi colaboraţi la reviste*? *Cu prietenie*, *Marta Petreu*

N-am dispreţuit niciodată banii, tocmai pentru că nu prea am avut ce dispreţui! Mi-ar plăcea să am toţi banii lumii la un loc, în contul meu, ca să-i dispreţuiesc plenar, deplin, definitiv. Neavându-i pe toţi deodată, trebuie să mă chinui să-i dispreţuiesc pe rând, monedă cu monedă, bancnotă cu bancnotă, chenzină cu chenzină.

Cred că o duc prost, din punct de vedere financiar, dar nu-mi dau seama. Nedându-mi seama, mă amăgesc că e bine. Rău e că, optimist fiind, îi mai amăgesc şi pe alţii.

Aş vrea să am banii necesari ca să cumpăr ziua de ieri, ca să-mi rămână definitiv. Şi ziua de alaltăieri. Şi celelalte zile trecute. Abia asta ar da valoare banilor. Să cumperi cu ei clipe viitoare? E inutil, ele vin oricum, pe gratis.

După ce am încercat toate voluptăţile sărăciei nemăsurate, aş încerca şi toate voluptăţile bogăţiei nemăsurate. Intimitatea mea e foarte bogată, mai puţin bogată mi-e „externitatea" (există aşa cuvânt? cred că ar trebui să existe ca antonim al intimităţii! părerea mea!). Oricum, rămân la ideea că Dumnezeu (sau diavolul? doamne, fereşte!) ar trebui să orienteze banii numai spre oamenii cu imaginaţie, artiştii de exemplu, care ar şti cum să-i cheltuiască cu folos. Că trebuie să existe şi o artă a risipirii banilor, nu-i aşa?

Visez uneori, la modul tâmpit, că am câştigat foarte mulţi bani printr-un concurs de împrejurări. Apoi mă enervez eu pe mine însumi,

pentru că în câteva clipe fac o mulţime de acte de generozitate către lumea din jur care mă lasă complet lefter. O iau de la capăt cu sărăcia, după ce „i-am rezolvat” pe toţi cei din jur. Probabil că sunt vanitos mai mult decât zgârcit, ceea ce nu ar fi chiar aşa de rău în ordinea păcatelor omeneşti, după propria clasificare.

Am cetit undeva, cândva, un text atribuit unui poet sud-american, poate Nicanor Para (!?), care acoperă cum nu se poate mai bine lipsa noastră de inspiraţie în atragerea banilor. E un fel de lamentaţie vioaie a vulpii în preajma strugurilor copţi şi dulci la care nu ajunge. Iată textul: „Cu banii poţi să cumperi: / un pat dar nu şi somnul, / cărţi dar nu şi deşteptăciunea, / mâncăruri alese dar nu şi pofta, / haine dar nu şi frumuseţea, / o casă dar nu şi familie, / medicamentele dar nu şi sănătatea, / luxul dar nu şi cultura, / distracţia dar nu şi bucuria, / colegi dar nu şi prieteni, / laude dar nu şi respect… // Desigur, se pot cumpăra multe lucruri/ cu banii…! / Dar tu încearcă să ai ceea ce nu se poate obţine/ cu preţul banilor”.

I-aş răspunde cu o replică din paremiologia românească: „Când ai bani în buzunar eşti mândru, eşti frumos şi cânţi şi bine”!

Care e relaţia dintre scris şi bani? Cred că, în ce ne priveşte, ca scriitori români, una extrem de slabă. Scriitorul român nu se vinde, nu se cumpără, se părăduieşte. Faptul că scriitorul român acceptă să scrie în o mulţime de reviste fără să pretindă „un leu moral”, îl plasează în categoria fraierilor dovediţi. Dacă m-ar pune cineva să caracterizez rapid, din această perspectivă, pe scriitorul român de azi, aş spune că e un salahor care lucrează fără plată la o construcţie care nu are niciun plan arhitectural; care îşi admiră partea lui de zid cu atâta zel încât nu bagă de seamă palma de construcţie a vecinului; care dacă i se dărâmă partea „de operă”, dă vina pe umbra păsărilor călătoare; iar dacă îşi ratează, în final, construcţia, spune aranjând gulerul paharului cu bere: Am ratat totul dar, faţă de alţii, măcar am avut ce rata!

Dacă aş fi câştigat câte un ban pentru fiecare cuvânt scris, aş fi fost mai bogat decât şeicul din Brunei.

Dacă aş fi câştigat câte un ban pentru fiecare propoziţie, l-aş fi bătut la conturi pe Bill Gates.

Dacă aş fi câştigat câte un leu pentru fiecare frază scrisă în viaţa asta, îl puneam azi pe Adrian Năstase să-mi numere conturile, după ce-şi termina de numărat ouăle. La un moment dat, convins că fură la numărătoare, l-aş fi pus să le renumere! Şi ouăle, şi conturile!

Văd poeţi afacerişti care, între două facturi, număratul „cheşului", şi distribuţiile de mărfuri sau alte atribuţii mercantile, se apucă să mimeze poezia, melancholia, să vorbească despre sărăcia poetului, despre nefericirea lumii şi despre toată recuzita poeticească arhicunoscută. Nu-i cred. Sunt ca nişte ciubucari literari care se întind samavolnic (sau doar păcătos-nostalgic?) şi în teritoriul cast al poeziei care nu produce bani, ci doar virtute. Când Arthur Rimbaud s-a apucat de afaceri cu arme şi droguri (că nu apăruseră încă produsele chinezeşti!) în deşertul Africii, s-a lăsat complet de poezie! Ce ar fi fost ca autorul „Iluminărilor", după o frază de genul – „Société, tout est rétabli: – les orgies/ Pleurent leur ancien râle aux anciens lupanars: / Et les gaz en délire, aux murailles rougies, / Flambent sinistrement vers les azurs blafards!" (L'Orgie Parisienne Ou Paris. Se Repeuple), să se apuce să facă „bilanţul contabil" la vânzările de peste zi?!

Şi ca să extrapolez puţin, pot spune că sunt unele meserii care se potrivesc poetului, scriitorului. Sunt cele din „panoplia" lui Socrate, din „Dialoguri": atlet, politician, profesor, retor, actor, cultivator de viţă de vie, degustător de vinuri, strateg la vânătorile de cerbi, magician etc.

Societatea românească pare să fie profund poetică, incoerenţa ei, la toate nivelurile, la toate capitolele, se datorează spiritului depistat de pe vremuri, încă de pe vremea lui Alecsandri, acela care recunoştea că românul în loc să fie neamţ, e cam poet. Adică, neserios. Din această perspectivă România e un fel de Tibet al Europei, locul în care orice este posibil. E o oază a speranţei că până la ceruri nu e decât un pas, care nu e greu de făcut, numai că piciorul care trebuie să-l facă e, momentan, anchilozat.

(*Revista Apostrof*, *oct. 2009*)

DESPRE LIBERTATE

SAU *AM VISAT PREA MULT CU PLEOAPELE FĂCUTE PUMN*

Libertatea este, fără îndoială, sângele artei. Cum să faci

literatură în afara libertăţii? Înainte de 1989 am mimat libertatea ca să putem scrie, ca să ne putem exprima. Am făcut-o cu dinţii strânşi, cu pumnii încleştaţi, am visat prea mult cu pleoapele făcute pumn. În perioada comunistă a funcţionat cenzura dar, mai grav, a funcţionat autocenzura. Am fost dresaţi până la a ne crea, în interior, teritoriul interzis, ideile interzise, cuvintele interzise. Mutilării i-am răspuns cu automutilarea. Ni se părea că am făcut un pas în interiorul ţinutului interzis dacă reuşeam să insinuăm într-un text o idee, un cuvânt mai aparte, o alegorie, o metaforă. Îmi amintesc de penibilul cu care am negociat în birourile de la Editura „Junimea", prin anii '80, debutul. Mă luă la început redactorul de carte, în cazul meu Doina Ciornei. Cu un deget arătând în sus, spre instanţa care era, kafkian, deasupra noastră, adică şeful editurii, Al. Andrieş la acel moment, începu să taie din manuscris. Cuvinte, expresii, fraze. Ofta şi tăia. Eu oftam şi mă uitam cu milă la bietele mele producte din nopţile în care hălăduisem pe coclaurii lirici. Încercam să protestez, să explic la un moment dat că a citit rău ceva, că e important pentru mine versul cutare, cuvântul cutare, titlul cutare. Ea ofta şi iar îmi arăta cu degetul în sus, la instanţa de deasupra ei. Apoi mă expedie acasă, să mă decid, dacă accept forma rămasă a manuscrisului. Acasă continuă calvarul. Mă uitam la propriile versuri cu milă şi dezgust. Stările mele de graţie fuseseră făcute cârpe de şters holurile editurii, pe care să păşească apoi augustele cizme ale celor de la editură. Ei înşişi nişte cizme ieşite de pe calapodul „cizmarului naţional"!

După vreo două, trei săptămâni, cu telefoane din două în două zile date la editură, să mă interesez de finalizarea manuscrisului şi de programarea cărţii pentru tipar, am fost invitat la şef, la „augustul" Al. Andrieş. Pe biroul lui era bietul meu manuscris forfecat de redactorul de carte Doina Ciornei pe care, cu ochiul iscoditor, am zărit o grămadă de însemnări făcute cu pixuri de diferite culori. Andrieş m-a poftit să iau loc pe un scaun, timp în care el a dat vreo câteva telefoane. Am crezut că va vorbi, unde va vorbi, despre mine şi manuscrisul meu. Că va vorbi despre „debutul meu", despre alte cărţi care aşteptau să prindă chip. Dar nu, vorbea cu familia. De fapt, cred că era un tertip ca

să mă dezamorseze, să mă golească de energie, să mă studieze. După ce a terminat de vorbit, am trecut la treabă. S-a uitat cu oarecare reţinere spre manuscrisul meu, a oftat. Apoi, tot oftând, mi-a spus că titlul „nu merge". Preconizata carte de debut se numea „Muzeu cu ghid orb". Am încercat să explic, că e o metaforă. A oftat din nou şi a arătat cu un deget în sus. Acolo sus, la „Consiliul culturii", unde funcţiona „cenzura care nu exista în România", asemenea titlu nu avea nicio şansă să treacă. Am oftat şi eu. „Bine, am spus, am să caut alt titlu". Apoi a luat pagină cu pagină şi a început să-mi citească modificările făcute la editură sau „acolo sus", spre ceva indistinct, dar extrem de prezent, unde se operau, cu adevărat, modificările, unde se hăcuiau cărţile. Când am numărat paginile rămase, cred că erau mai puţin de treizeci. În aceste condiţii mi-am exprimat îndoiala că se mai poate încropi o carte. Da, mi-a spus el, dar cum e vorba de un debut colectiv, cu mai mulţi autori într-o carte, cred că sunt şi aşa prea multe textele…! Am amuţit. Cum adică, debut colectiv? Da, mi-a spus, e vorba de economie, de hârtie, de spaţiu tipografic, de energie electrică cu tipărirea, probabil etc. Da, mi-a spus, mergeţi acasă, vă decideţi dacă acceptaţi în noua formulă, în două săptămâni îmi daţi răspunsul ferm. Am ieşit din biroul lui ameţit. După două săptămâni, mai vorbind cu unul, cu altul, cu promisiunea Doinei Ciornei că e vorba doar de o formalitate, că anul viitor sigur veţi apărea cu o carte „individuală", am cedat ca să debutez în „volum colectiv". Dar lucrurile nu se opreau, totuşi aici. Acelaşi director de editură, Al. Andrieş, m-a invitat în birou şi după ce m-a felicitat pentru decizia corectă, înţeleaptă pe care am luat-o, aceea de a accepta să debutez „la colectiv", mi-a spus că între „maeştri", făcându-mi şăgalnic cu ochiul: „Acuma, dacă tot sunteţi primul, în ordine alfabetică în antologie, cred că ar da bine să ne daţi şi două, trei poeme patriotice, din care unul musai cu partidul, ca să putem face mai uşor demersuri, mai apoi, ca să apăreţi singur în volum!". Am refuzat fără niciun moment de ezitare, lucru care a părut să-l mâhnească nespus pe Andrieş. A oftat. Apoi a format un număr de telefon, a început o convorbire lungă, fără noimă, cu vreun amic, pe fondul căreia mi-a făcut semn că pot să plec. Şi aşa au apărut, la un an

de la cele descrise mai sus, trei volume de poezie „de colectivă" care purtau trei titluri după forma minţii şi inspiraţiei asasinilor de autori români de la Junimea: Solstiţii, Invocaţii şi Incantaţii.

De ce spun toate acestea? Ca să confirm, încă o dată, faptul că dezastrul culturii române s-a făcut cu români, cu unelte, cu secături. Că în noi talentul se manifesta natural, dar că habar nu aveam că Dumnezeu ne-a lăsat liberi şi confundam lupta pentru un drept natural cu îndelungile negocieri cu indivizi de teapa celor de la Editura „Junimea", de atunci.

(*Revista Cronica veche*, *martie*, *2010*)

DESPRE RATARE.

„AM RATAT, *DAR MĂCAR AM AVUT CE RATA*…"

Ratarea face parte din fiinţa şi din destinul fiecărui individ. Ratăm continuu. Ca să folosesc un sofism, aş putea spune că în spatele fiecărei reuşite stă o ratare. Mai mare sau mai mică, în funcţie de implicarea fiecăruia. E de adus aici în discuţie „Grădina cărărilor care se bifurcă", a lui Borges care îşi imaginează libertatea tragică a *omului-personaj* prins, de fapt, în capcana timpului: *„În toate ficţiunile*, *ori de câte ori un om se întâlneşte cu diverse soluţii*, *alege una şi le elimină pe celelalte*. *Creează astfel*, *diferite viitoruri*, *diferite timpuri*, *care se înmulţesc*, *de asemenea şi se bifurcă*. *De aici*, *contradicţiile romanului*, *a fiecărui roman*, *a fiecărui text epic*. *Fang*, *să spunem*, *deţine un secret*; *un necunoscut bate la poarta sa*; *Fang hotărăşte să-l omoare*. *Firește*, *există mai multe desfăşurări posibile*. *Fang poate să-l ucidă pe intrus*, *intrusul poate să-l ucidă pe Fang*, *amândoi se pot salva*, *amândoi pot să moară şi aşa mai departe*…". Împlinire-ratare, iată ce ne animă pe toţi, o dualitate pe care cu cât o conştientizezi mai mult, cu atâta te simţi mai victimă. Un om, un înţelept, ne povesteşte tot J.L. Borges, şi-a consacrat întreaga viaţă căutării, printre nenumărate semne ale naturii, a numelui inefabil al lui Dumnezeu, *cifrul marii taine*. Din tribulaţii în tribulaţii, iată-l arestat de poliţia unui prinţ şi condamnat să fie devorat de o panteră. E aruncat într-o cuşcă. De partea cealaltă a gratiilor, ce vor fi ridicate într-o clipă, fiara se pregăteşte de ospăţ. Înţeleptul nostru o priveşte şi, contemplându-i petele de pe blană, iată

că a descoperă în ritmul formelor, în numărul lor, numele pe care îl căutase în atâtea şi atâtea locuri. El află atunci de ce va muri şi că va muri cu dorinţa împlinită – şi că asta nu înseamnă a muri.

Dintr-un anume punct de vedere nu există ratare propriu-zisă, ci există doar problema elecţiunii, a răscrucilor dintr-o viaţă. Carl Gustav Jung psihologizează şi psihanalizează „răscrucea vieţii" ca parte a naturii „inconştiente" la intersecţie cu experienţa individuală şi colectivă: „*Atât cât suntem încă natură*, *suntem inconştienţi şi trăim în siguranţa instinctului fără probleme*. *Tot ceea ce mai este în noi natură*, *dă înapoi în faţa problemei*, *căci numele ei este îndoială şi acolo unde domneşte îndoiala apare şi nesiguranţa*, *odată cu posibilitatea mai multor căi*. *Iar atunci când mai multe căi ne par a fi posibile*, *suntem deposedaţi de îndrumarea sigură a instinctului şi expuşi fricii*. *Căci acum*, *conştientul nostru ar trebui să facă ceea ce natura a făcut dintotdeauna pentru copiii săi*, *şi anume să ia decizii sigure şi univoce*, *fără să stea la îndoială*. *Şi de aici ni se trage acea preaomenească teamă că prometeica noastră cucerire*, *conştientul*, *nu va izbuti*, *până la urmă*, *să imite natura*". Prima „răscruce a vieţii" apare în chiar momentul conceperii omului. Răscrucea înseamnă, practic, întâlnirea cu destinul. Părinţii sunt primii martori înfierbântaţi, în fond nişte jucători de zaruri a căror miză e naşterea *unor* prunci. Dar dacă această întâlnire cu destinul e prima ratare a fiecărui individ în parte? Dacă părinţii, la rândul lor, ar fi ratat întâlnirea…? Dacă Adam ar fi refuzat mărul?

La o răscruce şi-a întâlnit Oedip tatăl, pe Laios, şi l-a ucis. Astfel a început tragedia sa. Platon priveşte caracterul aleatoriu al *alegerii* de la răscruce, cu o accentuată doză de umor negru care este, în fapt, al vieţii: „*Un om voia să se spânzure*: *dă peste o pungă de aur şi aruncă laţul*; / *Un altul*, *care nu-şi găsea punga cu aur*, *găseşte laţul şi se spânzură*".

Orice ins este în el însuşi *o răscruce* unde se încrucişează şi se luptă între ele diversele aspecte ale persoanei sale. Este cunoscut triplul aspect al Afroditei, zeiţă uraniană, oceanică şi htoniană. Ea poate fi zeiţa pudică, zeiţa fecundităţii şi zeiţa lubrică. La răscruci de drumuri devine zeiţa amorurilor vulgare şi impure. În latină, de altfel,

trivium înseamnă răscruce şi de aici a derivat termenul *trivial*.

În mitologia greacă există „o zeiţă a răscrucilor", Hecate, care avea un trup triplu, un obraz triplu şi un rol multiplu, între care acela de a stăpâni Cerul, Pământul şi Infernul. La indieni, potrivit ritualului vedic al căsătoriei, în momentul în care cuplul şi alaiul ajungeau la o răscruce, trebuiau rostite următoarele versuri exorcistă: „*Demonii care dau târcoale şi pândesc, / De nu i-ar găsi pe însurăţei/ Pe căi bune de aici să scape, / Demonii să plece fugind. / Cele două roţi ale carului tău, o Surya, preoţii le ştiu prea bine. / Şi totuşi Unica Roată, ascunsă în mare taină, / Doar cei inspiraţi ştiu ce-nsemană*". În credinţa populară românească, răscrucile sunt privite ca „un sorb magic", loc în care interferează toate energiile, pozitive şi negative şi care sunt domesticite doar de simboluri divinatorii. Prefixul „râs", din „răscruce" sau din alte cuvinte compuse, *putea face pe bun încă mai bun*. De asta, „*… răutatea şi cruzimea cuvintelor poate fi îmblânzită doar cunoscându-le subtila bunătate dialectică*", spune Noica.

Heidegger, ca filosoful care abstractizează tot ce prinde în calea ochilor, vede în fiecare reprezentare a timpului o „răscruce" sau o infinitate de răscruci iar în fiecare cale aleasă o întoarcere la un *trecut* fecund, care ne-a conceput şi care ţine locul de matrice dominatoare: „*În măsura în care timpul este de fiecare dată al meu, există mai multe timpuri… (…) Dasein-ul este cu adevărat el însuşi, este cu adevărat existent, atunci când se menţine în această premergere. Această premergere nu este altceva decât viitorul autentic şi unic al propriului Dasein. În premergere, Dasein-ul este viitorul său, astfel încât în această orientare a sa către viitor, el revine la trecutul şi la prezentul său. Dasein-ul, conceput ca posibilitate extremă a fiinţei, este timpul însuşi, iar nu în timp…*". Roland Barthes pică în plasă şi zice şi el că tragismul timpului se converteşte în oboseală, iar oboseala este *o antecameră a morţii*.

Vedeţi, aşadar, în ce încurcătură de maţe metafizice intră bietul om care are şansa sau neşansa să se nască? Unde să mai încapă becisnicul său război de supravieţuire de azi pe mâine?

Dar luându-mă cu vorba, sunt pe cale, iată, să ratez chiar şi

răspunsul „practic” la această anchetă.

Da, când am fost la răscruce, am ratat o mie de alte căi pentru a alege una sau pentru a mă lăsa absorbit de una singură. Bună? Rea? Toate cărţile lumii, de altfel, vorbesc despre ratare. Individuală şi colectivă. Totală sau parţială. Dar niciodată definitivă. De sub zgura lumii omul e în stare să iasă ca iarba, cu piatra în gură.

Fiecare poveste are un corp ideal şi un corp material. Textul scris este corpul material al poveştii, în fond o ratare a poveştii ideale. De asta consider că orice carte de pe lumea asta, scrisă cu mai mult sau mai puţin aplomb, ratează „corpul ideal” al poveştii, al operei inspirată de divinitate. Dacă nu s-ar fi inventat niciodată scrisul, azi am fi fost mult mai puţin gângavi, am fi putut vorbi mai departe cu Dumnezeu, aşa cum vorbeau înaintaşii noştri inspiraţi. Scrisul ne-a legat limbile, ne-a izolat de un cer devenit tot mai îndepărtat.

Am ratat toate cărţile pe care le-aş fi putut scrie, în favoarea celor pe care le-am scris.

Am ratat toate iubirile pe care le-aş fi putut trăi, în favoarea celor pe care le-am trăit.

M-aş fi pututa naşte în Thailanda şi aş fi fost pescar.

M-aş fi putut naşte în Siberia şi aş fi fost vânător de lupi. Poate că lupii m-ar fi sfâşiat până acum, ca să desăvârşească ratarea individuală a fiecărei fiinţe.

Motorul ratării este frica. Chiar frica de ratare!

Totul e ca la sfârşit, când omul se pregăteşte pentru „marea ratare”, a eternităţii, să se uite (*să mă uit*) în urmă, la dâra lăsată pe pământ şi să spună (*să spun*) cu voce chinuită: *Am ratat, dar măcar am avut ce rata*.

În fond, toţi laolaltă şi fiecare în parte ratăm cam aceleaşi lucruri.

(*Ancheta „Despre ratare”, Revista Tomis, aprilie, 2009*)

„Revoluţia română a fost miracolul prin care orbul a văzut, mutul a vorbit, surdul a auzit…”

— *În dialog cu Viorel TUDOSE – „Dacă în Caragiale un personaj spune că revoluţia s-a amânat din cauza vremii nefavorabile, eu pot să*

spun că nu am amânat meandrele destinului din cauza revoluției”.

Viorel Tudose: – *Mi-aduc aminte că, în seara zilei de 28 decembrie 1989, te-ai înființat în redacția Ceahlăul* (*eram amândoi de serviciu acolo*!) *împreună cu o frumoasă fată pe care o țineai de mână. Și mi-ai spus dintr-odată*: „*Dom Viorel, astăzi, noi doi, ne-am căsătorit…*”. *Și ai scos dintr-o sacoșă o damigeană de 3 litri cu muşcat-ottonel, pe care am băut-o, cei din redacție, în cinstea acestui frumos eveniment. A fost o întâmplare absolut unică și pentru mine…*

Adrian A lui Gheorghe: – Dacă mă uit în urmă, îmi pare că în toţi anii din urmă am trăit atâta istorie, că ar da peste marginile paginilor din cartea de istorie…! mai mult, am impresia că viaţa personală a fost contaminată de evenimentele istorice pe care le-am trăit, care „ne-au trăit”. Că nu ştim, cu adevărat, cât trăim noi clipa, cât suntem, ca oameni, de fapt combustia unor clipe, fiecare în parte, toţi la un loc. Timpul se hrăneşte cu oameni, nu-i aşa? Că dacă nu ar exista conştiinţa umană, nu ar exista conştiinţa timpului. Vă daţi seama, dacă e să ne evaluăm vieţile din ultimele două decenii, am asistat şi am participat la câteva evenimente extraordinare: destructurarea sistemului comunist, căderea simbolică şi practică a Zidului Berlinului, reconectarea istoriei României la perioada interbelică, depăşirea apocalipsei preconizate în anul 2000, intrarea în NATO, reconectarea României la Europa…! Da, mi-aţi amintit un episod duios, din acea perioadă… Da, noi depusesem actele la primărie la începutul lunii decembrie şi trebuia să ne prezentăm pentru evenimentul propriu-zis cred că pe 22 decembrie. Normal că după 14 decembrie, după debutul evenimentelor din Timişoara, cu care eram la curent, evident, nu-i mai venea nimănui în minte să mai meargă la starea civilă. Pe data de 28 decembrie ne-am prezentat, fără martori, fără niciun prieten măcar, în blugi, la primăria din Piatra Neamţ să ne recuperăm actele, să nu se piardă. O doamnă extrem de amabilă, care mă recunoscuse, după articolele din ziar, scrise începând cu 22 decembrie, mă întreabă: „Dumneavoastră sunteţi în Frontul Salvării Naţionale, aţi primit vreo indicaţie, că nu se mai fac căsătorii?”. Habar nu aveam. „Am putea să ne căsătorim acum?”, am întrebat-o. „Da”, zice doamna respectivă. Şi fără prea multe

preparative am spus „da”-ul de rigoare, am semnat documentele. Cred că am încheiat prima căsătorie de după revoluţie, la Piatra Neamţ, n-am stat niciodată să verificăm în documente. Mai reţin că mergând pe stradă, derutat de noua postură, am întâlnit un domn care avea cinci garoafe în mână, lucru extrem de rar pe atunci, cu care mergea la un botez. Lumina acelor flori, în cenuşiul din jur, ne-a orbit efectiv. L-am oprit şi i-am cerut o garoafă, ca să-mi onorez şi eu calitatea de proaspăt însurat. După ce i-am explicat situaţia, domnul respectiv, astăzi avocat în Piatra Neamţ, mi-a cedat o garoafă. Situaţia sună a telenovelă, nu-ia aşa? Vreau să spun, de fapt, că indiferentă la tribulaţiile istoriei, viaţa îşi are rosturile ei, că primăvara vine cu acelaşi flori şi ierburi smulse mustului zăpezii, că stelele rămân neclintite, în locul lor. Dacă în Caragiale un personaj spune că revoluţia s-a amânat din cauza vremii nefavorabile, eu pot să spun că nu am amânat meandrele destinului din cauza Revoluţiei. Dar se putea întâmpla orice în acele vremuri, numai cine nu le-a trăit nu-şi poate imagina.

— *Ai participat, zilele acelea, fizic şi psihic, şi intelectual, la evenimentele de la Piatra Neamţ, din judeţul Neamţ. Ştiu că tu, împreună cu câţiva prieteni de-ai tăi (întâmplător şi de-ai mei), tineri scriitori pe atunci, ai făcut parte din toate organismele de putere înfiinţate în acele zile de mare bucurie pentru români. Te rog să ne spui, din lăuntru, cum a fost.*

— Despre acea zi şi despre ce a urmat, în zilele următoare, aş putea să spun, abia acum la atâţia ani distanţă, că multe lucruri mi s-au limpezit. Pentru că, se spune, nu-i aşa?, că dacă vrei să vezi un lucru, priveşte-l de aproape, dacă vrei să-l cunoşti, priveşte-l de departe. Da, am legitimaţia cu numărul 5, din câte îmi amintesc, din primul organism de conducere de la nivelul judeţului, făcut pe la ora 15 sau 16 în ziua de 22 decembrie 1989. Cel care ne-a înscris în noua formă de organizare a fost părintele Ţuţuianu, într-un birou din prefectura actuală. Apoi, seara, a fost înfiinţat CFSN-ul central, cu formele sale locale, acolo eram în comisia de cultură, artă, presă, alături de Aurel Dumitraşcu. În aceeaşi zi, după fuga familiei Ceauşescu, pe la ora 13,

am vorbit în balconul judeţenei de partid, alături de alţii, mulţi, unii au fost aplaudaţi de pietreni, alţii huiduiţi, pentru că escaladaseră balconul prea brusc după ce nu se stinseseră ecourile ultimelor ediţii din Cântarea României, ale ultimelor complicităţi cu regimul Ceauşescu. Nu detaliez, las totul pe seama memoriei concetăţenilor, pe arhivele filmate la acea vreme, de particulari, de securitate. Că „securitatea" a filmat tot, din câte am auzit şi văzut, din secvenţele care au mai apărut pe ici, colo. După amiază, împreună cu Aurel Dumitraşcu şi Radu Florescu, care vorbiseră şi ei „din balcon", ne-am oferit din partea „frontului" să venim la ziarul Ceahlăul, să scoatem prima ediţie în libertate. Unii din redacţie erau de acord, alţii trăgeau de timp, să vadă cum se „aşază" lucrurile. Eu am scris editorialul primului număr al ziarului Ceahlăul care a apărut în dimineaţa zilei de 23 decembrie şi care se intitula „După cea mai lungă noapte". Am mai scris şi un poem rimat, „la minut", despre acel moment. Au mai scris articole Aurel Dumitraşcu, Radu Florescu, Emil Nicolae, vreo câţiva profesori, vreo câţiva redactori ai ziarului. Nu am un exemplar la îndemână acum, ca să pomenesc toate numele, dar el se găseşte la arhive. Pe la miezul nopţii am fost anunţaţi că vor veni trupele de securitate de la Bacău, că ne vor ataca. Am mai rămas puţini în redacţie, în tipografie, dar suficienţi cât să scoatem ziarul dimineaţa. Dacă nu mă înşel au fost scoase peste o sută de mii de exemplare, ziarul a circulat ca un manifest al revoluţiei locale…! Dacă ar fi fost ca revoluţia să fie înfrântă, să fiţi convins că textul meu, de atunci, ar fi fost o probă incriminatorie. Una e să spui că ai fost de faţă şi să declari că erai din întâmplare, alta e să ţi se pună în faţă un text scris şi semnat…! Dar ar trebui să mai spun câteva lucruri premergătoare acelor zile. În perioada „congresului paişpe", din noiembrie, când a fost reales „tovarăşul Ceauşescu", eu şi Aurel Dumitraşcu am aderat la „scrisoarea celor optâsprezece", citită la Europa Liberă, gest care ne-a dus pe o listă de supraveghere a securităţii şi partidului. Lista am găsit-o pe biroul prim-secretarei de la acea vreme (Maria Leuştean, parcă!), alături de noi mai erau şi alţii, nu foarte mulţi însă, urmăriţi. Documentele respective le-am publicat în timp, cu diverse ocazii. Eu

am cerut, între timp, dosarul meu de la CNSAS, dar şi pe al lui Aurel Dumitraşcu, mi s-a răspuns, după repetate solicitări, că dosarele noastre au dispărut de la Piatra Neamţ, că nu se regăsesc în arhivele centrale. Altcineva, însă, pe vremea când eram, vremelnic, în Parlament, mi-a şoptit că dacă vreunul dintre cei care ne-au monitorizat şi turnat mai este încă activ, atunci dosarul nu este făcut public, ca să nu fie deconspirat individul care ne-a urmărit.

„*Omul nou este cel care ne enervează cel mai mult pe străzile şi uliţele din România, este cel care face ca o ţară binecuvântată să pară permanent mizeră, cu un aer irespirabil, cu o viaţă publică infectă*".

— *Nu l-ai aflat? Ştii despre cine e vorba*?

— Bănuielile nu sunt probe, nu mă pot hazarda să spun nume fără argumente solide, în lipsa dosarului de la CNSAS. Ştiu, de exemplu, că vecinul „de deasupra" din acea vreme, inginer cu program ciudat, în soldă la CFS Săvineşti, din blocul în care locuiam, la o garsonieră, după revoluţie a dispărut brusc şi „l-am regăsit", la vreun an, ca ofiţer SRI, la Focşani, apoi la Bucureşti. Nu am mai vorbit niciodată cu el după revoluţie, deşi era om „de casă şi poveşti" la mine până în 22 decembrie 1989. A dispărut brusc, nu m-a mai căutat niciodată. Mai am date despre un condeier din zonă, care ne frecventa şi ne provoca la „sinceităţi absolute", dar nu mă mai chinui să îl descopăr în toată goliciunea caracterului. Nu m-am gândit niciodată să aflu numele turnătorilor ca să mă răzbun, nici să fac din asta un titlu de glorie pentru mine. Aflându-le numele şi turnătoriile mi-aş fi explicat doar nişte lucruri din relaţiile mele trecute, m-aş fi cunoscut mai bine pe mine, nu pe ei. Dar am adoptat opinia părintelui Iustin Pârvu care mi-a spus, în unul din dialogurile noastre: „Au fost şi ei, turnătorii, parte într-un plan de care Dumnezeu nu a fost străin, în felul acesta i-a încercat pe români…! Totul e să învăţăm din asta".

— *Şi învăţăm*?

— Uneori, da. Deşi disponibilitatea la turnătorie, la lichelism, la mizerie umană este foarte mare la popoarele care au fost modificate până şi genetic de comunism. Pentru că el, comunismul, a atentat la gena umană, a vrut să facă, în concurenţă cu creaţia lui Dumnezeu, un

aşa-zis „om nou”. Iar acel „om nou” este cel care ne enervează cel mai mult pe străzile şi uliţele din România, este cel care face ca o ţară binecuvântată să pară permanent mizeră, cu un aer irespirabil, cu o viaţă publică infectă. Viaţa la bloc, de exemplu, a încurajat şi favorizat urmărirea vecinului şi turnătoria. Demolarea ierarhiilor autentice a dus la promovarea tuturor învârtiţilor în viaţa publică, nu pe bază de valoare, ci pe bază de tupeu, coroborat cu indiferenţa sau laşitatea celorlalţi. Şi asta din 1947 şi continuă, din păcate, până azi. E o chestiune care ţine de coruperea percepţiei reale.

— *Ştiu că eşti cel mai autorizat depozitar al unor documente importante ale acestei transformări care avea loc şi în Piatra Neamţ. Despre ce documente este vorba, de fapt*?

— Memoria mea este, în acest moment, depozitara unor momente unice pentru o societate care îşi schimba faţa decisiv într-o relaţie insuficient explicată şi înţeleasă cu Estul Europei. În câteva dintre cărţile mele anterioare am mai strecurat amănunte din acea perioadă: „România pe înţelesul tuturor”, „Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei”, „Iadul etic, iadul estetic”, „Contribuţii la estetica umbrei” ş.a. Jurnalul „Carnete maro”, al lui Aurel Dumitraşcu, pe care l-am publicat integral, pentru perioada 1982 – 1990, explică multe mecanisme din acea perioadă, vorbeşte despre „oameni şi fapte”. Documente? Le-am făcut pachet ca să le donez muzeului de istorie. Am un exemplar din scenariul unei vizite a lui Ceauşescu, preconizată pentru toamna anului 1989 în Neamţ, neefectuată însă, dar e interesantă mişcarea de forţe, de planuri, de idei avansate. Pot să pun scenariul acesta la dispoziţia oricărui viitor dictator dar şi celor care se visează în camarila acestuia. Ca material de inspiraţie… Ştiţi că în anul 1989, fiind centenarul morţii lui Ion Creangă, nişte personaje culturnice din Neamţ voiau să mute la Bucureşti, la Sala Dalles, obiectele din Casa Memorială din Humuleşti, ca să le vizioneze cuplul prezidenţial? Câteva cărţi din „Fondul G.T. Kirileanu”, care aparţinuseră lui Ion Creangă, care au semnătura şi care au tot felul de însemnări ale humuleşteanului nostru, au fost duse fără nicio precauţie la Bucureşti, pentru acea expoziţie. După revoluţie, printr-o

întâmplare stranie, le-am recuperat de la Bucureşti şi le-am adus şi le-am redat „fondului" bibliotecii. Mai am şi alte documente care pot face parte dintr-o viitoare şi firească secţie a muzeului de istorie. Deşi uneori cred că istoria acelor vremuri e doar a noastră, a celor care au trăit-o, alteori cred că ar putea să intereseze şi pe cei care vin, din generaţii mai proaspete. Căci dacă se spune că istoria necunoscută şi neînţeleasă suficient riscă să se repete, mi-ar fi milă de generaţiile care vin să o ia de la capăt.

— *Pentru participarea ta, nemijlocită, la revoluţie, la evenimentele de la Piatra Neamţ, ţi-ai luat drepturile legale, vreun titlu de revoluţionar*?

— Nici pe departe…! Consider că în 22 decembrie 1989 eu nu m-am expus pentru ceva anume, ci am ieşit „din sine", în stradă, pentru câteva lucruri vitale, care ţin de principii, de democraţie: libertatea de a vorbi într-o ţară redusă la tăcere, libertatea de a sfida ipocrizia generală, libertatea de a evolua ca om, de a vedea civilizaţiile europene, de a scrie fără cenzură.

— *Şi le-ai regăsit în societate, în vremurile noastre*?

— Dacă ştii ce cauţi, sigur că găseşti. À-propos de cenzură… Revista „Cronica" din Iaşi a publicat în primul său număr din 24 decembrie 1989, de exemplu, o pagină de poezie de-a mea cu un supratitlu: „Poezii interzise de cenzură". Dacă mă uit azi în acea pagină nu înţeleg de ce au făcut-o cei de la cenzură, poate doar dacă şi valoarea era un delict în comunism. Şi era un delict, asta era clar, că la cenzură lucrau o mulţime de oameni modificaţi de ideologie, în şcoli de partid. Acele poezii au apărut, mai apoi, în anul 1992, în volumul meu „Intimitatea absenţei".

„*O doamnă prefect a vrut să mă sancţioneze pentru că, deşi am fost participant la Revoluţie, nu am participat la omagierea… participanţilor la Revoluţie*".

— *Au urmat anii consacrării tale literare. Ai devenit un scriitor cunoscut. Dar te întreb: mai porţi în tine bucuria din acel decembrie 89? Nu te-a dezamăgit ce-a urmat*?

— Da, mai port în mine impresia că atunci am trăit un miracol…

A fost miracolul prin care orbul a văzut, mutul a vorbit, surdul a auzit. Tăcerea de până atunci a fost o complicitate colectivă la un regim de teroare, unic în Europa postbelică. Ieşirea în stradă atunci, la Timişoara, la Bucureşti, în oricare alt oraş, a fost ieşirea din acea complicitate pe care unii au conştientizat-o, alţii nu. Oricum, în fiecare decembrie, de la an la an tot mai accentuat, am o „stare de greu" să suport mărturiile tot mai închipuite, mai confuze, mai partizane, ale celor care comentează evenimentele, care le disecă, le reinterpretează. Cred că atârnă greu şi faptul că a existat terorism fără terorişti, că au existat victime fără făptaşi dovediţi…! Dar să vă spun şi o anecdotă cu aceste evenimente…! O doamnă prefect, mai anii trecuţi, după o convocare la „celebrarea evenimentelor revoluţionare de la Piatra Neamţ", în calitatea mea de funcţionar public, a vrut să mă sancţioneze pentru că, deşi am fost participant la Revoluţie, nu am participat la omagierea… participanţilor la Revoluţie. Mi s-a părut hazos, mi-am propus să scriu o proză scurtă pe această temă. Dacă m-a dezamăgit ce a urmat? În libertate, în democraţie istoria este expresia poporului. Pot să spun că mă dezamăgeşte poporul român? Da, mă dezamăgesc mulţi dintre indivizii care îl formează, numai că purtătorul unui mesaj în istorie este numai poporul. Într-o carte, „Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei", apărută la Editura Compania din Bucureşti, am încercat să fac o demonstraţie „practică" care să ne scoată din dilema dacă mai suntem un popor sau suntem doar o populaţie. Concluzia este acolo şi este bine argumentată, au spus cei care au comentat textul. Şi au fost destul de mulţi.

— *Cum vezi viitorul nostru ca ţară, ca popor, ca oameni pur şi simplu*?

— Am mai răspuns la această întrebare recent, la un simpozion naţional despre „scriitorul român şi identitatea naţională", organizat la Oradea de revista „Familia". Câteva secole ne-am pus în acord cu propria istorie, cu propria limbă, cu propria tradiţie, cu propria cultură. Suntem pe punctul de „a denunţa" acest acord. Şi e atât de simplu de realizat acest lucru…! E de ajuns ca unei generaţii de şcolari să îi inoculezi din şcoală, de la o vârstă fragedă, că ei aparţin

universalităţii şi nu unei naţii, că au în faţă o cultură universală din care vor alege la maturitate ce le convine, ca ruptura să se producă ireversibil. Ce vor alege la maturitate? Cultura *fast food*, probabil! La cât de dinamică e societatea mondială, e dificil de făcut previziuni pentru ziua de mâine sau de poimâine a societăţii noastre şi a societăţii umane în general. Războaiele clasice dădeau măsura puterii, a dăruirii, a inteligenţei organizatorice, a sacrificiului de care erau capabile popoarele. Regretabile, criminale, distructive, aceste „reglări istorice de conturi" puneau, într-un final, fiecare naţie în acord cu propriile valori, cu propriile certitudini. Războaiele nevăzute, care se duc în vremurile noastre, pe fronturi media sau pe fronturi financiare, în statistici şi în politică, dau iluzia tuturor participanţilor că sunt învingători. Toţi luptăm împotriva terorismului universal, toţi luptăm împotriva devierilor ideologice de stânga sau de dreapta, toţi luptăm pentru cauze musai universale…! Războiul este „al tuturor". Unde se înregistrează victoriile? În statistici. Pe acest fond, Karel Čapek nota undeva: „În lupta pentru pace s-a înregistrat un nou succes: nu a mai rămas piatră peste piatră". Şi „valorile triburilor" sunt pe cale să se pulverizeze, tendinţa fiind universalizarea individului. Unde e „tribul românilor", cu valorile lui consacrate sau pe cale de producere în acest marasm? Tot în statistici. Sau într-o destructurare culturală voioasă, în spiritul internaţionalismului, a globalismului victorios din continent în continent. Şi parcă suportăm această destructurare şi o facem cu mai mult zel decât toate „triburile" din jur, lepădând peste bord, fără nicio precauţie, exact lucrurile care ne-au consacrat.

— *Cât de importantă e*, *deci*, *apartenenţa la un neam*?

— Nicio altă fiinţă de pe lumea asta, în afara omului, nu (*apar*) ţine de un neam, de o naţie. Nici nu ar avea cum, identitatea lor (a dobitoacelor) e incertă şi e în funcţie de târgul unde sunt negociate ca marfă, fie pentru carne, fie pentru jug, fie pentru lapte sau ouă. Omul, în schimb, când bate cu pumnul în masă, după ce i se cântă fie imnul, fie vreo romanţă care îi evocă râul, ramul din copilărie, simte cum inima îi tremură ca piftia şi îşi zice în barbă: Bă, nu am vrut eu să fiu mongol, albanez, neamţ sau român, dar dacă tot a fost să fie, măcar

sufletul să aibă parte de aroma unei identităţi, să nu rătăcească o eternitate prin sublumea celor fără niciun rost…

„Istoria literaturii este, în ultimă instanţă, ca lumea de dincolo: rămân valabile doar faptele (operele) bune”.

— Da, vei rămâne în istoria literaturii. Întrebarea e cum şi cam pe unde? Doar ştii evaluările lui Călinescu din Istoria *lui celebră. Acolo, la subsolurile cărţii, cu litere foarte mici, cele mai mici, erau înscrişi de „divinul critic”, la o rubrică „şi alţii”, scriitori care au existat în epocă dar n-au lăsat urme autentice. Tu, Adriane, ce urme vei lăsa?*

— E o întrebare capcană? Pentru că e hazardant de făcut o „autofixare” în istoria literaturii. Dacă societatea se va întoarce la un nou primitivism, cui îi va mai păsa de cultură? Să ne amintim că o lucrare a lui Van Gogh, cea mai cunoscută, cu acea „floarea soarelui”, a fost descoperită de cineva într-un coteţ pentru păsări, era folosită drept perete provizoriu. Dacă mai trecea un sezon, ar fi dispărut. Vreau să spun că suportul artei este, întotdeauna, aleatoriul. Până şi valoarea depinde, de multe ori, de conjuncturi, de întâmplări. Dacă Ion Creangă nu ar fi ajuns, din întâmplare, la „Junimea”, ar mai fi rămas de la el vreun notabil semn scrijelit pe vreo pagină? Mă îndoiesc. Istoria literaturii este, în ultimă instanţă, ca *lumea de dincolo*: rămân valabile doar faptele (operele) bune. Faptul că au scris despre poezia şi despre proza mea Nicolae Manolescu, Laurenţiu Ulici, Al. Cistelecan, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Răzvan Voncu, Cornel Ungureanu, Mircea A. Diaconu, Ion Simuţ şi alţi critici şi scriitori care contează îmi demonstrează că scrierile mele au intrat în dialog cu cititorii profesionişti. Restul e… literatură.

— Ce a contat mai mult în afirmarea ta în viaţa literară? Talentul e sigur că a contat, dar, s-a văzut în dese cazuri, numai talentul nu ajunge…

— Sunt un scriitor de modă veche: cred în talent, în inspiraţie, în dialogul între generaţii. Cred şi în destinul pe care ţi-l imprimă un anume spirit al culturii care te-a format. Uneori mă imaginez trăind la Bucureşti sau într-o altă zonă a lumii, ce e interesant e că mă regăsesc acelaşi, cu aceleaşi obsesii, cu aceleaşi orizonturi, cu aceleaşi limite.

Cred în predestinare. Şi nu am avut niciodată, cred eu, complexul provinciei sau al provincialului.

— *Neamţul a dat şi alţi scriitori de valoare, a avut şi ceea ce voi şi alţii au numit „Şcoala de poezie”. Pe cine mai vezi, deci, aproape de tine*?

— Vorba lui Sadoveanu, care făcea referire la celebra „şcoală de literatură” de la Bucureşti, care trebuia să scoată scriitori ideologizaţi, după 1950: „Vor ieşi din şcoală tot atâţia scriitori, câţi au intrat…”. Aurel Dumitraşcu este un nume care, cu certitudine, va rămâne, el face parte acum, într-un anume fel şi din destinul meu. Mai sunt câţiva scriitori care trăiesc, care se exprimă liber, care au la îndemână toate pârghiile afirmării şi care vor rămâne în măsura în care vor arde decisiv pentru „talantul” care li s-a dat, *talant* care e, în cazul lor, talent adevărat. Ştiţi care e la cursul zilei paritatea *talant-leu*? *Talantul* e în creştere, să ştiţi. Şi asta de mii de ani.

— *Nu rişti să dai nişte nume*?

— Chiar că e un risc, într-adevăr, mai ales să omiţi pe cineva într-o înşiruire, din neatenţie mai ales. Şi ei, confraţii, nu sunt neapărat „alături de mine”, ci în confruntare cu propriile pagini, cu propria operă, cu propriul destin: Nicolae Sava, Adrian G. Romila, Emil Nicolae, Constantin Ardeleanu, povestitorul tăzlăuan care trăieşte la Bucureşti, Vasile Baghiu, Raluca Şerban-Naclad, Radu Florescu, Nicolae Boghian, poetul revenit recent din Bucureşti la Piatra Neamţ, Dorin Ploscaru, Gheorghe Simon, Vladimir Tescanu, Cristian Livescu, Cezar Ţucu, fostul meu elev Constantin Acosmei, acum bibliotecar la Iaşi, Constantin Munteanu… Am uitat pe cineva? Iertare.

— *Ce faceţi cu hemoragia de false valori care năpădesc acum piaţa*? *Chiar orice nărod vanitos şi cu bani poate scoate cărţi şi, deci, se poate numi scriitor*?

— Falsele valori sunt acum peste tot, de la politică la bunurile cele mai comune, de consum, peste tot coexistă lucrul original şi falsul care îl (ne) copleşeşte. Aşa cum chinezii falsifică produsele *Adidas* şi le numesc *Adibas*, iar *Hollywoodul* are replică indiană de *Bollywood*, aşa şi falşii scriitori pot fi numiţi „scribitori” sau „scriitoci” sau „escriitoci”. Un individ fără har şi fără haz, îmbogăţit de conjunctură dar scriitor „la

stilul împins", devine tot mai penibil cu fiecare op pe care îl publică. Să avem umor şi să râdem, în ultimă instanţă, de toţi aceşti închipuiţi. Ei parazitează, la un moment dat, cultura adevărată, dar atâta vreme cât nu o înlocuiesc, încă e bine. În anii de început ai comunismului a fost posibil ca un A. Toma să fie considerat mai important decât Eminescu de propaganda partidului. Dar asta face parte dintre farsele istoriei, oamenii zdraveni la cap şi la minte nu pot să fie păcăliţi.

— *Nu că aş vrea „să pleci". Dimpotrivă. Dar vezi, peste timp, o Casă memorială Adrian A lui Gheorghe*?

— Dar trăiesc într-un apartament în oraşul care m-a făcut „cetăţean de onoare" după câteva premii naţionale care m-au fixat şi mai tare la Piatra Neamţ...! Despre „apartamente memoriale" nu am auzit încă să existe, în lumea noastră. Dacă mătuşa din Elveţia (sau din Canada?), necunoscută încă, îmi va lăsa o moştenire, voi pune la cale şi un asemenea aşezământ. Până atunci am să răspund cu un vers al prietenului meu Aurel: *Casa mea este o carte*. Sau mai multe cărţi?

Piatra Neamţ, 6 ianuarie 2013

(*Ziarul „Ceahlăul", ianuarie, 2013*)

„ROMÂNIA ŞI ROMÂNII SUFERĂ, ÎN RAPORT CU EUROPA, DE O GRAVĂ INADECVARE ISTORICĂ".

(*Ancheta Euphorion*; *iniţiator*: *Dumitru Chioaru*)

— *Ce înseamnă pentru dv. faptul că sunteţi român*? *Sunteţi în primul rând român sau, în viziunea dv.românitatea" e doar o trăsătură secundară în raport cu profesia, sexul sau apartenenţa religioasă*?

— Calitatea de român este una aleatorie, firește. Nu mi-am ales ţara, limba, moşii, strămoşii, eventual eu am fost momit cumva să mă nasc aici. Dar după ce devii conştient de apartenenţa ta la o lume, te comporţi ca disperatul eşuat pe o insulă, care ca să supravieţuiască trebuie să-şi evalueze corect, lucid, mijloacele pe care le are la dispoziţie. Cam asta fac (raportat la vârsta din propriul buletin) de vreo jumătate de secol. Am să completez răspunsul cu o observaţie a filosofului C. Rădulescu-Motru, făcută pe la anul 1904: „Va veni momentul când cetăţeanul român îşi va pune odată în forul conştiinţei sale chinuitoarele întrebări: pentru ce trăiesc? Care este menirea

existenţei mele? Pentru ce o patrie română, când sufletele acelora ce o compun nu se aseamănă între dânsele prin nimic ideal, ci numai prin apetituri josnice? Când religia strămoşească e batjocoritã de primul politician reformator? Când şcoala este un câmp deschis în care se experimentează toate elucubraţiile citite prin cărţi? Când arta naţională e dispreţuitã sau scoborâtã la rolul de excitant pentru erotici? Când viaţa politică este un imens turn al lui Babel unde fiecare îşi vorbeşte limba pasiunilor şi intereselor sale? (…) Va veni momentul când cetăţeanul român se va întreba: de ce român, şi nu francez, neamţ sau englez? În numele cărui interes superior mi se cer mie, ca cetăţean român, sacrificii şi obligaţiuni? La realizarea cărui ideal contribuie eu cu activitatea mea stoarsă şi chinuită de minciunile convenţionale ale unui politicianism parazitar? „Ca buni creştini, să zicem că (de) data asta merge (şi) aşa, dar data viitoare sigur n-o să ratăm o poziţionare mai bună pe lumea asta. Sau în cealaltă? Poate încercăm o Franţă, o insulă din Malaezia sau, cu ceva şanse, un colţişor de New York…! Doamne, ajută!

— *Este patriotismul un sentiment perimat sau consideraţi că el ar trebui cultivat în România actuală*? *Dacă ar trebui cultivat*, *atunci cum am putea evita festivismul şi extremismul*?

— Dacă înstrăinezi o pisică, ea tot se întoarce, zeci de kilometri, ca să revină la locul de baştină. Sunt o mulţime de poveşti duioase, în acest sens. De asemenea, dacă înstrăinezi un câine, şi el se va strădui să ajungă la locul naşterii, a curţii originare…! Şi vita are sentimentul apartenenţei la un loc, la o cireadă…! De ce nu ar avea şi individul sentimentul acestei apartenenţe? Din punctul meu de vedere, ca să exemplific, trecând de câteva ori în goana maşinii prin oraşul Copşa Mică, cel înnegrit de pulberile de negru de fum, am avut impresia existenţei unui fund de lume spre care nu ar putea aspira nimeni, dintre fiinţele raţionale. Dar mi-a fost dat, mai apoi, să întâlnesc în Franţa un inginer care visa să se întoarcă acasă, exact la Copşa Mică! îi era dor…! Eminescu spunea pe la 1880: „Dar, domnilor, mi-e ruşine să fiu român! Dar ce fel de român? Român care vrea a-şi fi însuşit privilegiul patriotismului şi-al naţionalităţii – aşa român de paradă

mi-e ruşine să fiu. Naţionalitatea trebuie să fie simţită cu inima şi nu vorbită numai cu gura. Ceea ce se simte şi se respectă adânc, se pronunţă arareori. Evreii cei vechi n-aveau voie să pronunţe numele dumnezeului lor! Iubesc poporul românesc fără a iubi pe semidocţii şi superficialităţile sale". Patriotismul are la bază, din câte am aflat trăgând cu ochiul în cartea de istorie şi în lumea prin care am trecut, câteva elemente esenţiale, între care: familia, proprietatea, sărbătorile, cultura, religia...! Dacă le spulberăm pe acestea, aproape că nu mai ai pentru ce trăi şi la ce să ţii pe lumea asta. Şi s-ar părea că globalizarea tocmai împotriva acestora luptă, omul să intre într-o statistică, să fie o virgulă într-un text scris de nişte (după părerea mea!) paranoici. Românii, care au avut un accentuat spirit al proprietăţii, mult descântat în folclor şi în literatura noastră, au fost ajutaţi (obligaţi) în comunism să piardă acest sentiment...! Dramatic. Credeţi că pentru mărgele de sticlă, medalii şi strângeri de mână la apelul de seară se duceau în război ţăranii români? Pentru pământ o făceau. Festivismul şi extremismul nu se bazează pe valori certe, dimpotrivă, se bazează pe vorbe şi pe iluzorii perspective pe care ţi le „povestesc" unii şi alţii. Şi în lipsa certitudinilor, oamenii noştri îşi asumă şi aceste „iluzorii perspective". „România Mare", „Partidul Poporului", ca să exemplific cu ce am la îndemână acum, sunt asemenea „construcţii" (tarabe) care vând iluzii la care poporul (prostimea?) rezonează!

— *Care sunt avantajele şi dezavantajele faptului de a fi român*? *Dar ale faptului de a fi european*? *Consideraţi că, pe termen mediu sau lung, există şanse ca identitatea comunitară (europeană) să înlocuiască la noi identitatea naţională (românească)*? *Ar fi bine să se întâmple asta*?

— Ba nu ar fi bine deloc să se întâmple aşa...! Păi fără identitate naţională am fi ca sub ocupaţie şi de data aceasta ocupaţia nu ar mai fi una forţată, ci una introdusă cu insidioşenie până în cel mai intim colţişor. Avantajele faptului de a fi român? Păi e mai mult decât a fi somalez, de exemplu. Sau „burkinofasolez"? Cel puţin, după percepţia statistică. Dezavantajele faptului de a fi român? Că nu ai acces în America fără viză, ca să argumentez într-un fel. Şi că francezii (nemţii,

belgienii…) metişizaţi te cred ţigan, chiar dacă eşti blond-nordic…! Aici, la ideea cu avantajele şi dezavantajele de a fi român, pot să propun şi un capăt de bibliografie, pentru că am scris câteva cărţi pe temă, dintre care amintesc: „Titanic şvaiţer", „România pe înţelesul tuturor", „Ce rost are să trăieşti în România tranziţiei", „Iadul etic, iadul estetic" şi „Contribuţii la estetica umbrei". În aceste cărţi am demonstrat şi „pro domo" şi contrariul, cu toate argumentele posibile. Pot să mai susţin un doctorat, de altfel, în „starea de a fi român", de azi, de ieri şi de poimâine…!

— *Abundă, în mass-media internă, discuţiile despre* imaginea *actuală a României şi a românilor în Europa. În mass-media europeană, această imagine pare mai degrabă exotică, prezenţa românilor fiind legată, aproape în întregime, de cerşetorie, prostituţie şi tâlhărie. Care este situaţia reală şi cum credeţi că ar putea fi ameliorată această imagine*?

— România şi românii nu sunt nici proşti, nici imbecili, nici tâlhari, nici prostituaţi de profesie, suferă doar de o (gravă) inadecvare istorică. Noi părem a trăi o istorie paralelă celei din Europa. Omul trebuie lăsat în universul lui, ca să se comporte normal. Dacă îl scoţi de acolo, forţat, îl distrugi, îl caricaturizezi. Un ţăran la oraş, e un subiect de banc. Ca şi un orăşean la ţară. Asta a făcut comunismul: a dus forţat la oraş pe bieţii oameni născuţi să fie ţărani. Oamenii aceia s-au transferat la oraş cu mentalitatea şi gestica lor rurală. De asta oraşele noastre sunt caricatura unor aşezări urbane, cu mahalaua în centru, cu căruţe pe bulevarde, cu câini flenduroşi în uşa hotelului „marcă europeană", cu cerşetori care indienizează strada, cu cetăţeni guralivi care se comportă oriunde ca pe toloaca din comună, cu beţivăneală generală, cu miliţieni care emană puturoşenie şi aroganţă de tont cu diplomă şi bulan la şold, cu indivizi în mijloacele de transport în comun care reuşesc să evite spectaculos săpunul şi deodorantul… Şi la aşa stradă, la aşa societate, cum ai vrea să arate clasa politică? Nu e ea o emanaţie, cum s-a mai spus? O societatea care îi trimite pe Gigi Becali sau pe Vadim Tudor în Parlamentul European, votând la „futu-i măsa", „de-al dreacului" sau cu iresponsabilitate condamnabilă, nu pare să fie

o societate responsabilă pentru prezentul şi viitorul ei. Şi apoi strada aceasta puturoasă a deversat preaplinul pe ecranele televizoarelor şi în presa scrisă, pentru ca populaţia să facă până la capăt baia de jeg, zi şi noapte, acasă, la masă, în pat. Şi somnul trebuie să-i fie unul invadat de jeg. Şi visele. Şi dragostea. Şi credinţa. Şi moartea la noi pare să nu mai fie o „împlinire" după o viaţă, crima a ajuns fapt divers cotidian, accidentele sunt ca braconatul pe şosele. Din păcate, la noi – dar şi în Europa zilelor noastre – şi celebra „scală a lui Alfred Binet", care categoriseşte oamenii în deştepţi, proşti, imbecili sau cretini, după calcule temeinice, a fost dată peste cap. Aţi văzut sau întâlnit cretini cu două, trei diplome universitare? Aţi întâlnit, am întâlnit! Ei, Binet, celebrul creator de „scală" nu a întâlnit şi nici nu credea că e posibil. Binet nu a dat nicio şansă imbecililor să ajungă ceva, cineva, în viaţa publică. Ei, la noi au ajuns, se manifestă, se exprimă, nu mai ai curajul să-i trimiţi la nivelul adecvat de pe scală, că te iau ei de guler. O întrebare despre nivelul de cultură sau gradul de inteligenţă e ca o înjurătură adresată majorităţii semenilor noştri care se învârt prin politică şi care tot învârtindu-se se înşurubează temeinic. Şi am să completez cu o butadă: la aceste vremuri, la noi dar şi în Europa, proştii nu sunt prea mulţi, ci sunt prea sus.

— *Cum vedeţi viitorul culturii române în contextul europenizării şi al globalizării*? *Va rezista o cultură în limba română în faţa concurenţei cu alte culturi europene produse în limbi de circulaţie internaţională*? *Poate România*, *printr-un export masiv de valori culturale*, *să se impună în Europa*, *într-un spaţiu deja înţesat de forme de cultură şi subcultură*, *în care toate locurile par a fi ocupate*?

— Era o vreme în care cultura îi inhiba pe politicieni, pe afacerişti; acum îi irită. Asta şi la noi şi aiurea. Şi nu cred că un aşa-zis export de cultură ar rezolva ceva, totul s-ar rezuma, în final, doar la justificarea unor politici şi a posturilor unor politicieni sau funcţionari. Românii care contează cultural în istoria lumii au plecat din România şi s-au impus ca individualităţi. Brâncuşi, Cioran, Eliade, Ionescu, Celibidache, Brauner etc. etc. sunt câteva exemple. Chiar şi mare parte dintre cei care s-au impus în cultura română, clasică şi modernă, au

făcut câte o baie de cultură în capitale europene, s-au format în alte medii, de la Eminescu la Enescu, de la Alecsandri la Ţuculescu. De asta, o investiţie pe termen lung, lung de tot, ar fi susţinerea cu burse a tinerilor cu talent, din orice domeniu, să plece din ţară. Dacă mă alegeţi prim-ministru (dragă Dimitrie, poate poţi interveni undeva în acest sens! dau şi o bere!), unul din punctele importante ale programului meu ar fi acesta: susţinerea tinerilor cu talent să se şcolarizeze/ formeze în afară…! Că nu vor veni înapoi imediat? Paguba va fi minoră. Orice ar învârti prin lume, tot din cultura română ar face parte, tot reprezentant al micii noastre culturi ar fi în interiorul culturilor mari. Locul naşterii te marchează decisiv. Oricât ar fi (considerat) de „stilist al limbii franceze" Emil Cioran, tot „românul" Cioran rămâne în istoriile universale, cel care a vorbit atât de frumos despre fascinanta (şi eterna) „Coasta Boacii", nu-i aşa?

(*Revista „Euphorion"*, *martie*, *2012*)

În loc de postfaţă

Comedia literaturii. Reloaded

Răspuns la o anchetă literară „La ce bun critica literară, *acum"*.

Într-o sală mare – o fostă hală în care au funcţionat atelierele de potcovit cai putere –, criticul a convocat autorii să vină cu productele literare la control; în ultima vreme au fost semnalate foarte multe devieri de la calitate, poeme sub stass, romane în care personajele au refuzat să mai rămână captive, câteva şi-au luat concediu prelungit, altele au părăsit teritoriul în care autorul îşi fixase acţiunea – şi nici măcar nu puteau fi date în urmărire aceste personaje în virtutea unor drepturi universale de care se bucură egal cei născuţi şi cei nenăscuţi, cei imaginaţi şi cei neimaginaţi;

de asemenea la oficiul de protecţie a cititorilor au fost semnalate eseuri filosofice falsificate pe vapor – în sala motoarelor, sau sub scară – de nişte chinezi care au învăţat limba română silabisind etichetele de la pachetele cu hrană pentru pisici;

au fost semnalate piese de teatru cu personaje absolut frivole, false, din plastic, femei gonflabile care odată umflate începeau să-şi plângă soarta (amară) şi să recunoască faptul că născuseră cândva

nişte plozi lepădaţi mai apoi la poarta bisericii care nu slujea nici unei religii: o dramă.

Domnul critic literar privi peste muntele de literatură care se profila cu vârful în jos.

Domnii scriitori priviră valea de literatură care se profila cu adâncul în sus.

În depărtare se auzi muzica:

În ritmul ei o rană se întoarse acasă. Deşi e târziu şi timpul refuză să-şi înfulece plozii ca altă dat.

S-a terminat gazul din lampă şi acum aceasta funcţionează pe bază de ceaţă. Falsele promisiuni s-au adaptat într-o lume ostilă numai că instinctul de conservare a fost numit deopotrivă al şaptelea simţ dar şi artă pură.

Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? S-o luăm de la capăt: în sala mare, o fostă hală în care au funcţionat atelierele de potcovit cai putere, criticul literar a convocat autorii să vină cu productele (literare) la control.

Atenţie! Poeţii de-a dreapta, prozatorii de-a dreapta, eseiştii de-a dreapta, dramaturgii de-a dreapta…!

— De ce toţi sunt înghesuiţi de-a dreapta?

— De-a stânga tot teritoriul este al criticii…!

(Bombăneli, mici proteste, o busculadă înăbuşită în ţistuituri, un fluierat de mierlă care se făcu ţăndări în hohotele de nestăpânit, un echipaj de poliţie care trecu precum Socrate şi discipolii într-o acţiune de peripatetizare dictată de la Centru, fluturaşi de la o firmă de pompe funebre împărţiţi tuturor: „Ca să puteţi muri liniştiţi, firma noastră vă asigură că vă redă veşniciei”; alte bombăneli, o ameninţare supremă: greva scriitorului, astfel timp de o lună acesta nu va mai pronunţa niciun cuvânt inteligibil perioadă în care va trăi ca oricare om obişnuit de pe lumea aceasta şi asta în ciuda oricărui om obişnuit de pe lumea aceasta…!).

Cu mâinile înfundate în litere, ca într-un aluat fără noimă, criticul literar scotea mici bucăţi de rocă pe care le stivuia lângă zid.

Cineva, de la o agenţie de presă, întrebă aproape urlat, ca să fie

sigur că vorbele ajung la ţintă:

Credeţi că aţi putea să faceţi din bucăţile acestea dure pe care le scoateţi din litere şi din cuvinte

Marele Zid Românesc, care să se vadă de pe lună?

Altcineva, de la o altă agenţie de presă, concurentă:

Domnule critic, domnule critic, se spune că la Castelul Bran a fost văzută, lângă fantoma lui Vlad Ţepeş, fantoma lui Alfred Nobel? Cum interpretaţi acest semn?

Dar cu mâinile înfundate în litere, ca într-un aluat fără noimă, criticul literar scotea imperturbabil mici bucăţi de rocă pe care le stivuia lângă zid. Unele se sfărâmau şi le folosea ca liant, un fel de ciment cu priză rapidă, altele erau aşa de colţuroase că nu se potriveau în niciun fel şi atunci criticul le cioplea puţin, ca să se potrivească în construcţia sa care se contura destul de promiţătoare atât în înălţime cât şi pe orizontală. Scriitorii îşi strângeau mâinile pe furiş, îşi făceau semne, grimase de încurajare. Căci zidul creştea, zidul se suia, pân' la gleznişoare, pân' la pulpişoare, pân' la costişoare, pân' la ţâţişoare.

O-ho!, ce întemeiere!

(Un autor se desprinse din grup; uşor agitat, părul rar şi lung, ochelarii cu o lentilă fisurată; spuse:

Vedeţi? Literatura nu mai e fără rost, chiar dacă pierdut e totu-n zarea tinereţii şi mută-i gura dulce-a altor vremuri, timpul creşte-n urma mea… mă-ntunec!)

Mai departe, cu mâinile înfundate în litere, ca într-un aluat fără noimă, criticul literar scotea mici bucăţi de rocă pe care le stivuia lângă zid.

Alături autorii au improvizat o tribună din cărţi la care au început să-şi prezinte unii, altora artele poetice.

Zise unul (mic, îndesat, agitat, un cap mare pe un gât prea subţire, ochi asimetrici, nasul puţin coroiat; voce sacadată, probabil că învăţase scandarea la şcoală, la orele de limba latină cu un profesor pe care nu-l suferise, dar căruia îi preluase parodic ticurile verbale; de aici şi începuse ascensiunea sa literară): Dacă/ autorul este/ cultivatorul/ celebrelor salate/ în/ grădina ursului/, criticul/ este hoţul/ care/

pradă grădina/ în perioada/ de/ rod/ maxim…!

Să-l demascăm!

Să-l demascăm! (*Aplauze răzleţe*).

Altul (deşirat, slab, gângav ca un sfântuleţ căruia duşmanii credinţei i-au sfârtecat vârful limbii, cu o eşarfă la gât, înnodată neglijent, care despărţea net partea de sus, solară, de partea de jos, terestră):

Criticul este individul care ştie sub ce preş din faţa uşii pune cheia autorul după ce a plasat ultimul punct într-o carte.

Şi aşa îi pătrunde în intimitate, îşi şterge labele pătate de sânge de bietele lui zdrenţe de moralitate.

Să-l lapidăm!

Să-l lapidăm! (*Aplauze susţinute*, *tropăituri*).

Altul (trist ca o armură prea mică pe un trup măreţ):

Domnilor, domnilor, atenţie…! În timp ce noi discutăm aici problemele morale şi practice ale misiunii noastre, convinşi că nu ne putem scălda de două ori în aceeaşi apă, în timp ce vorbim de trecutul unui prezent fără viitor şi ne gândim la câte ar spune poezia dacă ar putea să vorbească, între noi a pătruns un cititor. Da, miroase a carne de cititor! Vă rugăm să închideţi ferestrele, să încuiaţi uşile, să pregătiţi capcanele, laţurile.

Destupaţi otrăvurile şi presăraţi-le pe metafore.

Inventaţi mlaştini din vorbe ca să-l ademenim în smârcuri.

Băgaţi parabole fără ieşire.

Scoateţi ghilotina lui Kafka de la naftalină.

Miroase a carne de cititor.

Nu uitaţi: el, cititorul, este călăul operelor noastre.

Ignoranţa lui este mai amară ca moartea.

Duhul lui leneş a scos din câmpul literaturii milioane de personaje care acum îşi dorm somnul de veci sub pulberile de cuvinte în bibliotecile cimitir.

Hermeneutul să pregătească braţul de spini, să-i facem pat cititorului în Biblioteca Babel!

Să-l închidem şi să-l pedepsim cu program estetic!

Da, miroase a carne de cititor!…

(*Mișcare în scenă*, *agitație*. *Fiecare autor simte că a venit momentul să pună mâna pe cititor*, *în sfârșit*, *să-l privească drept în ochi*, *decisiv*, *o dată pentru totdeauna*…!)

Și mai departe, cu mâinile înfundate în litere, ca într-un aluat fără noimă, criticul literar scotea imperturbabil mici bucăți de rocă pe care le stivuia lângă zid.

Dar ce ziua lucra.

Noaptea se surpa…

Adrian A lui Gheorghe

Piatra Neamț, *11 martie 2015*

CUPRINS

…

…

…